

ELSEVIER'S
Geïllustreerd
Maandschrift

AMSTERDAM
Uitgevers- Maatschappij Elsevier
N-Z Voorburgwal 64.

ELSEVIER'S GEILLUSTREERD MAANDSCHRIFT.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

ELSEVIER'S GEÏLLUSTREERD MAANDSCHRIFT

ONDER HOOFD-REDACTIE VAN

PROF. DR. JAN TEN BRINK, H. J. SCHIMMEL,
MR. L. J. PLEMP VAN DUIVELAND, JOAN BERG,
J. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, F. H. KAEMMERER EN
PH. ZILCKEN.

VERZAMELING VAN

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDIGE KUNSTWERKEN,

GEÏLLUSTREERD DOOR

NEDERLANDSCHE KUNSTENAARS.

DEEL XII.

JULI-DECEMBER 1896.

AMSTERDAM. — UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER.”

1896.

Inhoud van deel XII.

AUGUST ALLEBÉ . . . . . *A. G. C. van Duyl* 481

ILLUSTRATIËN.

Uit een schetsboek . . . . . Frontispice.	„Aan het avondmaal,” Verzameling J. H. van Eeghen 487
Portret (August Allebé), naar een teekening van H. M. Krabbé 481	„Areachon,” naar een aquarel in het bezit van Mr. P. J. J. Ras. 488
Zittend figuur 483	„Studie in Artis,” naar een aquarel in het bezit van Prof. Dr. Max Weber 489
„Het Weerglas,” naar de gravure van J. H. Rennefeld 484	„Studie,” Verzameling D. Franken Dzn. 491
„Diaken met de bus,” naar een aquarel in het bezit van Mr. P. J. J. Ras. 485	Zittend figuur 492
„Moeders dwingeland,” naar de gravure van C. L. van Kesteren 486	„Studie,” Verzameling D. Franken Dzn. 493
	„t Huys Poeldyk,” Verzameling D. Franken Dzn. 494

BEZOEK VAN DEN CZAAR, SCHETSEN UIT PARIJS TIJDENS HET. *II. O. J. Nieuwenkamp* 385

7 ILLUSTRATIËN NAAR W. A. VAARZON MOREL, 4 NAAR W. O. J. NIEUWENKAMP EN 4 NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Aankomst van het Keizerlijk paar te Cherbourg. Frontispice. 385	Russische kerk in de Rue Daru 390
De versierde Pont de la Concorde 385	Hangen behendig en met veel smaak de lampions in de naakte takken der boomen . . . 391
Portret van den Czaar en de Czarina, naar photographie 385	Een Parijsch type 392
Ieder met een blaadje in de hand 386	Czaar, Czarina en Grootvorstin Olga, tegenover 393
President Félix Faure 387	Op weg naar het vuurwerk 393
Een dubbele haag ruitierij, waarachter aan weerszijden een rij politiemannen, het gelaat naar het dicht opengechoopte volk 388	Draaien en zwaaien de vroolijke paartjes. . . . 394
Genesteld in de boomen, waarvan de takken doorbuigen onder hun gewicht. 389	Illuminatie van de „Tour Saint-Jacques” . . . 394
	Parijsche types 396
	Donker afstekend tegen de grauwe lucht. . . . 399

BUDAPEST, DE TENTOONSTELLING TE, (De stad Budapest) . . . . . *Dr. Ujlaki* 72, 97

ILLUSTRATIËN NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Standbeeld Eötvös. 72	Marine-Paviljoen . . . . . Frontispice.
Koninklijk Paleis 74	Historische tentoonstelling (Romaansch gedeelte) . 98
Redoute. 77	Machine-zaal. Paviljoen der Staatsspoor 101
Hangende brug over de Donau en het Koninklijk Paleis. 78	De kerk in het tentoonstellingsdorp. 103

BUITENLANDSCH OVERZICHT. . . . . *P. v. D.* 81, 178, 273, 369, 465, 561

DOOD EN DUVEL . . . . . *J. Huif van Buren* 216

ERASMUS. . . . . *J. H. Maronier* 345

MET 1 ILLUSTRATIE NAAR PHOTOGRAPHIE.

Het huis, waar Erasmus geboren is, gerestaureerd in 1896 344

GENERAAL K. VAN DER HEIJDEN AAN 'T WOORD . . . . . *C. K. Elout* 512

ILLUSTRATIËN. — H. M. KRABBÉ, 5 NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Generaal Van der Heijden over Atjeh, naar een tekening van H. M. Krabbé 512	Sjech Marahaban 518
Het telegram van den Koning 514	Generaal Van der Heijden op zijn lievelingspaard. 520
De overdracht van het vaandel door Pel aan Van der Heijden 515	De reede van Oeh-leh. 523

GONCOURT, EDMOND DE . . . . . *Ph. Zilcken* 223

ILLUSTRATIËN NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Facsimile van de doodtjing van Edmond de Goncourt 222	Portret, naar een onuitgegeven photo (1895) . . 230
Portret, naar de ets van Braquemond 223	Antograaf 232

GRAF IN DE ALANG, HET (Een schets). . . . . *Harvé* 557

GRIEKENLAND, IN, (Schetsen en herinneringen) . . . . . *Dr. H. C. Muller* 145

ILLUSTRATIËN. — J. HOYNCK VAN PAPENDRECHT.

EN 8 NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Gezicht op Corfú	145	Gezicht op Athene en de Akropolis	158
Gezicht op de Citadel van Corfú	146	De Karyatiden-halle op de Akropolis	161
Gezicht op Gastoëri	147	Het Parthenon	171
Een baai op Corfú	151	Het Dionysos-theater te Athene	172
Corfú	154	Schets	177

HEIN DE VONDELING . . . . . *Conrad van de Liede* 92

ILLUSTRATIËN. — HENRIËTTE RONNER.

„Toch een aardige jongen”	24	Hein de Vondeling, onze kater	28
-------------------------------------	----	---	----

HOE JAN TUPPELAAR BEROEMD WERD. . . . . *Maurits Smit* 437, 495

ITALIË EN DE ITALIANEN . . . . . *Silvester Bachman* 526

ILLUSTRATIËN. — P. DE JOSSELIN DE JONG, 6 NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Een Italiaansch zuigeling zal u vertellen dat dit het <i>morru</i> -spel is	529	De overhellende torens van Bologna	542
Als ergens <i>bocce</i> gespeeld wordt	530	Ciocciara	545
Romeinsch circus te Verona	535	Piazza del Popolo te Rome	550
„Canal grande” te Venetië	537	Het plein en de basiliek van St. Pieter	551
		Napels en de Vessuvius	554

KERMIS OP 'T DORP, 'T IS . . . . . *Alouisiana* 331

ILLUSTRATIËN. — KOPPENOL

„Puurijden”	332	... naar den „kwaden Dries” rijden	333
-----------------------	-----	--	-----

MEUNIER, CONSTANTIN . . . . . *Pol de Mont* 193

ILLUSTRATIËN.

In de mijn, naar een ets van Carl Meunier, zoon. Frontispice.	193	Een Mijnwerker, teekening van C. Meunier	204
Portret van Constantin Meunier	193	Rustend Puddler, brons van C. Meunier	205
Terug boxen, groep van C. Meunier	199	De Mokeraar, brons van C. Meunier	206
In 't zwarte Land, naar een ets van Carl Meunier, zoon	201	Ecce Homo, pleister van C. Meunier	208
De Hoogovens, naar een ets van Carl Meunier, zoon	202	Puddlers voor den oven, hoog verheven beelden-groep van C. Meunier	209
		De Oogst, schets in potaarde van C. Meunier	211
		Fragment van de groep „Nijverheid”	213

MINA . . . . . *Vera* 234, 318

ILLUSTRATIËN. — PROF. V. D. WAAY.

Is je vrouw wel goed in orde?	235	... Mina schreef nog al eens aan Paul	259
Zou je Betje ook soms een prijsje geven?	239	Zij pakte Mina's gelaat tusschen hare handjes.	262
„Bid me: Good morning!”	242	Dora had een bouquet veldbloemen.	319
Van Belland voor de haard	249	Zij spiegelde zich af in den kalm vlietenden stroom	323
Ik beklag die arme kinderen	254	Van middag kom ik nog eens zien naar het patientje	325
Zij barstte in tranen uit	256		
Vaarwel Mina, leef gelukkig. . . . .tegenover	257		

MOEDER EN ZOON . . . . . *Suse la Chapelle Roobol* 29, 105

MOEDER, EEN . . . . . *A. Smit* 335

ILLUSTRATIËN. — A. BRIËT.

„Wees maar gerust mijn jongen! moeder blijft bij u!”	338	... hij had den diender niet gezien, die daar oppaste	339
		Toen hij daar bij het geopende graf stond, ...	343

MOEDER'S KIND . . . . . *R. Stijns* 420

ILLUSTRATIËN — P. DUPONT.

Voor het werk stonden hem de armen verkeerd.	421	Om u zal Leo mijn beste vriend zijn	425
... wendde hij zich om, ging henen	423	... naar boven sloop om giuds te spelen	426

NEDERLANDSCHE VERZEN EN NEDERLANDSCH PROZA . . . *t. B.* 93, 183, 285, 381, 477, 573

Hooge Troeven, door Louis Couperus, 93. — Zeemansbloed, door Joh. H. Been, 95. — Arnold Ising, Haagsche schetsen, 189. — H. J. Schimmel, Sinjour Semeys, met illustratiën van Charles Rochussen, J. Hoynek van Papendrecht en E. Witkamp, 285. — Het Land der Verbeelding (en: Op Boveghem), door Virginie Loveling, 287. — Kleine Kathecismus der nieuwe spelling, gegrondvest op de beschaffde spreektaal, zijnde het onvolprezen, welluidende Hollandse dialect, nuttig en profijtelijk voor alle Nederlanders, onverschillig of zij met De Vries en

Te Winkel, of met Kolléwijn spelen. Geschreven te Deurne in de binnenlanden van Noord-Brabant, door H. N. Ouwerling. Gevolgd door een rij van stichtelijke refréinen (onder motto.) Dit comt meest al t'samen wt Kolléwijn's Doctryne (Anna Byns), 381. — De Poorterszoon van Hoorn, door M. W. Maclaïne Pont, geïllustreerd door Charles Rochussen, 383. — Mr. E. de Breul van Oosthuizen, door Mr. W. G. T. van Sorgen, 477. — Mea Culpa, door Cyriel Bayusse, 479. — Vragensmoede, door Anna de Savornin Lohman, 573.

SCHETSEN UIT NEW-YORK. . . . . *H. M. Krabbé* 352, 454

ILLUSTRATIËN. — VAN DEN SCHRIJVER.

Op den hoek der 14de straat en Union-square . . . 353
De Academy of Design. 357
Madison-square Garden. 358
De Van der Bilt-houses 361
Schets 362

De Terrastrappen in het Central Park. 364
Schets 454
De „Van Speyk” in de Naval Review 457
Drie Karavals in de Westrivier te New-York . . . 458

SMART . . . . . *Alouisiana* 139

ILLUSTRATIËN. — J. ARKERINGA.

Ruw is de hand, maar meer dan fluweelen zacht is zij dan voor het kind. 140

SOLDAAT-TOONEELSPELER, DE . . . . . *Majoor J. R. Jacobs* 121

ILLUSTRATIËN. — C. KOPPENOL.

„Ik . . . ben . . . Abalino . . . de groote bandiet.” 122
„Je kent er geen steek van . . .” 125
„ . . . stond Brons met den beschoonen delinquent van den vorigen avond voor 't bureel van den kapitein 127

„Luint, een woordje als u blijft?” 134
Zijne overwegingen bij het lezen en herlezen waren een comédie op zichzelf. 137

STUDEERCEL, UIT MIJN . . . . . *t. B.* 89, 184, 281, 377, 473, 569

Over Zola en zijn candidatuur voor de *Académie Française*, 89. — Over de jongste Fransche lyric, 184. — Over het Oudheidkundig Congres te Gent en het Taal- en Letterkundig Congres te Antwerpen in Augustus 1896, 281. — Over de Huygens-tentoon-

stelling bij de 300jarige herdenking van Constantin Huygens' geboorte, 377. — Over de „Liederen van Bredero,” uitgegeven door T. Buitenrust Hettema, 473. — Over Maurice Maeterlück en zijn jongste werk, 569.

'T WAS BETER ZOO. . . . . *Toppy* 434

WATERGEUZEN, DE, (Ontwerp voor een Nederl. Opera) . . . *Joh. H. Been* 289, 401

ILLUSTRATIËN NAAR JOH. BRAAKENSIEK, NAAR J. DE JONG CNZ.
EN NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Guillaume de Bloys diet Treslong, Admiral de Zelande. Gravure uit zijn tijd door Johannes Wierix . . . . . Frontispice.
Gezicht van den Geuzentoren op de haven en de Maas bij Brielle 290
Wie zijt gij, vreemde knaap? 297
Vervloekte Geus . . . . . terug! 300
Roept mij de ruwe, zwalkende zwervers 303
„O, groot in kracht is 's Heeren rechterhand!” . 304

Het Dijkstop, waar de veerman Koppelstok woonde 308
Gezicht in vroegeren tijd op den mond der Maas 315
„ . . . maar red me thans!” 406
„Hij gaf mij dezen dolk . . . . .” 409
„Beklaag den overwomeling . . . . . die leeft!” . . 411
„'t Was Rochus Meenwiszoon . . . . .” 412
„U heil . . . . . verachte kapervlag!” 418

WICHT, HET EILAND . . . . . *Thérèse Hoven* 48

ILLUSTRATIËN NAAR PHOTOGRAPHIËN.

Ryde. 51
Ventnor. 53
Osborne. 54
West-Cowes 55

Carisbrooke Castle 58
Bonchurch Pond 60
Rotsen te Freshwater 62

ZILCKEN, PHILIP. . . . . *P. A. Haaxman Jr* 1

ILLUSTRATIËN.

Najaarsochtend, naar eene schilderij in het bezit van den heer Wm. Macheth . . . . . Frontispice.
Portret, naar eene photographie 1
Héliens-Villa, naar eene photographie 2
Fragment van Paul Verlaine (droge maald) . . . 3
Oude huizen te Verviers (ets) 5
Studie in een tuin (droge maald No. 373) 7
Seleveningsche visscher 9

„Le Jasmin Jaune” (droge maald No. 346) . . . 11
Profiel (droge maald 1° staat No. 206) 13
Profiel (droge maald). 15
Najaarsmiddag (schilderij). 17
„Op de Schie” (ets) 18
„Bij Delftshaven” (droge maald) 18
De Shakespeare Cliffs (bij Dover) (schilderij) . 20

ALOUIZIANA	<i>Smart</i>	139
ALOUIZIANA	<i>'t Is kermis op 't Dorp</i>	331
BACHMAN, SYLVESTER	<i>Italië en de Italianen</i>	526
BEEN, JOH. H.	<i>De Watergeuzen</i>	289, 401
T. B.	<i>Uit mijn Studeecrœel</i>	89, 184, 281, 377, 473, 569
T. B.	<i>Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza</i>	98, 189, 285, 381 477, 573
BUREN, J. HUF VAN	<i>Dood en Dairrel</i>	216
CHAPELLE-ROOBOL, SUZE LA	<i>Moeder en Zoon</i>	29, 105
VAN DUYL, A. G. C.	<i>August Allebé</i>	481
ELGOUT, C. K.	<i>Generaal K. van der Heijden aan 't woord</i>	512
HAAXMAN JR., P. A.	<i>Philip Zilcken</i>	1
HAWÉ	<i>Het Graf in de Alang</i>	537
HOVEN, THÉRESE	<i>Het eiland Wight</i>	48
JACOBS, MAJORK J. R.	<i>De Soldaat-Tooneelspeler</i>	121
KRABBÉ, H. M.	<i>Schetsen uit New-York</i>	352, 454
LIEDE, CONRAD VAN DE	<i>Hein de Vondeling</i>	22
MARONIER, J. H.	<i>Erasmus</i>	345
MULLER, DR. H. C.	<i>In Griekenland</i>	145
NIEUWENKAMP, W. O. J.	<i>Schetsen uit Parijs tijdens het bezoek van den Czaar</i>	385
P. v. D.	<i>Buitenlandsch Overzicht</i>	81, 178, 273, 369, 465, 561
POL DE MONT	<i>Constantin Meunier</i>	193
SMIT, A.	<i>Een Moeder</i>	335
SMIT, MAURITS	<i>Hoe Jan Tuppelaar beroemd werd</i>	437, 495
STYNS, R.	<i>Moeders Kind</i>	420
TOPPY	<i>'t Was beter zoo</i>	434
UJLARI, DR.	<i>De Tentoonstelling te Budapest</i>	72, 97
VERA	<i>Mina</i>	234, 318
ZILCKEN, PH.	<i>Edmond de Goncourt</i>	222

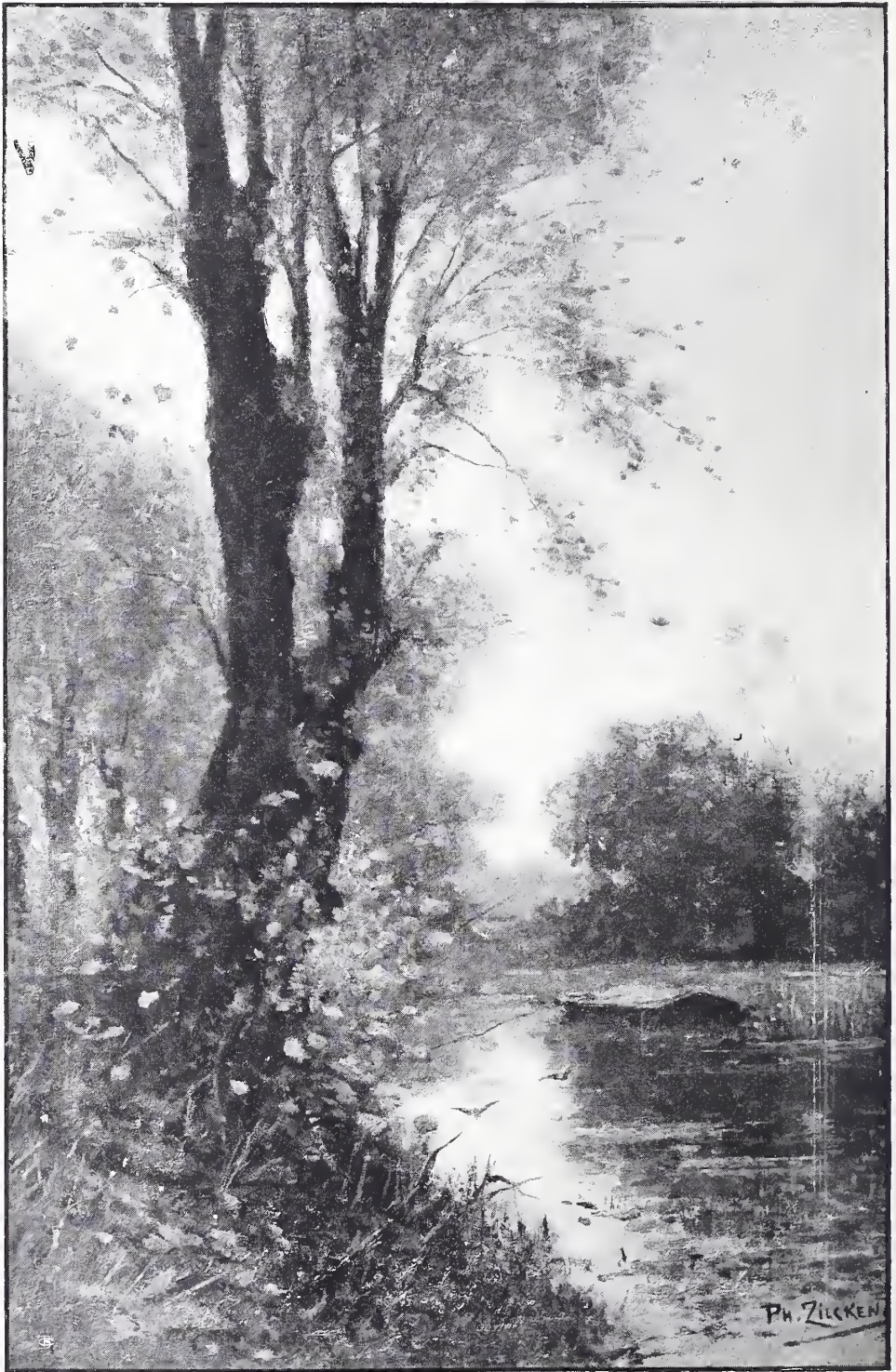

GEDICHTEN.

s' Avonds (Geïll.)	<i>J. B. Schepers</i>	70
BOAZ	<i>Florentyn</i>	64
DE ZOMER GING (Geïll.)	<i>Bern. A. Meuleman</i>	71
SONNETTEN (Geïll.)	<i>Jafir</i>	142
TROOST (Geïll.)	<i>D. H. Bronkhorst</i>	69
VAN EEN KONINGSKIND EN DEN VISSCHERSKNAAP. (Met muziek van M. H. VAN 't KRUYNS en randteekening van W. J. VAN KONLINENBURG)	<i>Joh. H. Been</i>	264

Najaarsochtend.

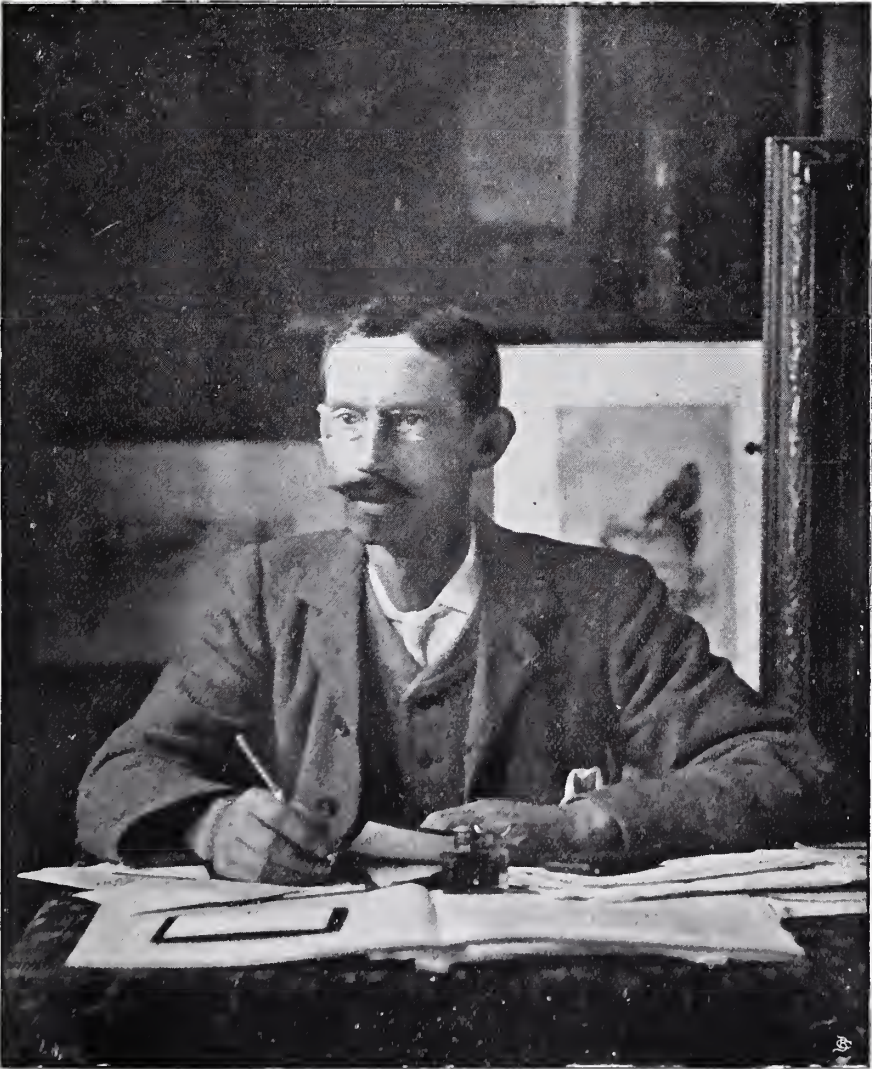

PHILIP ZILCKEN.

DOOR

P. A. HAAXMAN JR.

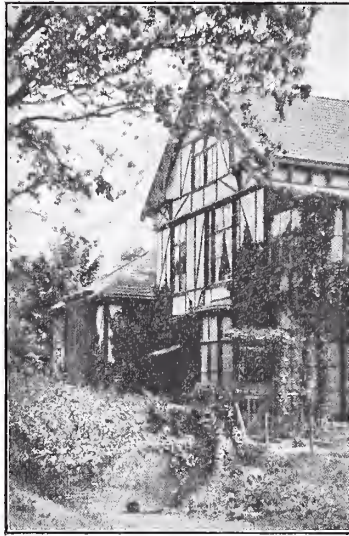

Portret.

Van alle ateliers in de residentie ken ik geen bekoorlijker, idyllischer woning dan Hélène-Villa. Diep in den Bezuidenhout, in de schaduw van 't hoog
XII. 6e Jaarg 7.

geboomte van het koninklijk lustslot „het Huis ten Bosch”, ligt de villa van Philip Zilcken verscholen in een lommerrijk boschje aan den straatweg van Leiden naar Den Haag, niet ver van „het Kleine Loo”, dat de artist vroeger bewoonde. Het in Normandischen stijl opgetrokken landhuis, dat van buiten zijn constructie laat zien in het sierlijke dak en in de eigenaardig door het cement heen kijkende steunbalken, is in het barre getij stevig genoeg van muren en gebinten om stormen te trotseeren, in het mooie seizoen luchtig genoeg om vroolijk licht en puren zonneschijn, getemperd door het omringende lommer, koesterend door te laten. Als men door het lage hek, dat voor de woning het tuintje van den weg afscheidt, Hélène-Villa nadert en de huisdeur met de rustieke lantaarn in het bovenlicht, is binnengetreden, ontdekt men dadelijk de hoofdindeeling van het huis: links het ruime, hooge atelier, rechts de vriendelijke woning. Maar bij nadere kennismaking bemerkt men, dat eigenlijk het geheele huis een kunstenaarsverblijf is. Voor de constructie, het artistiek uitwendige, de indeeling zorgde de architect Bauer, broeder van den intiem vriend van Zilcken, den teekenaar Marius Bauer; in de interieure ver-

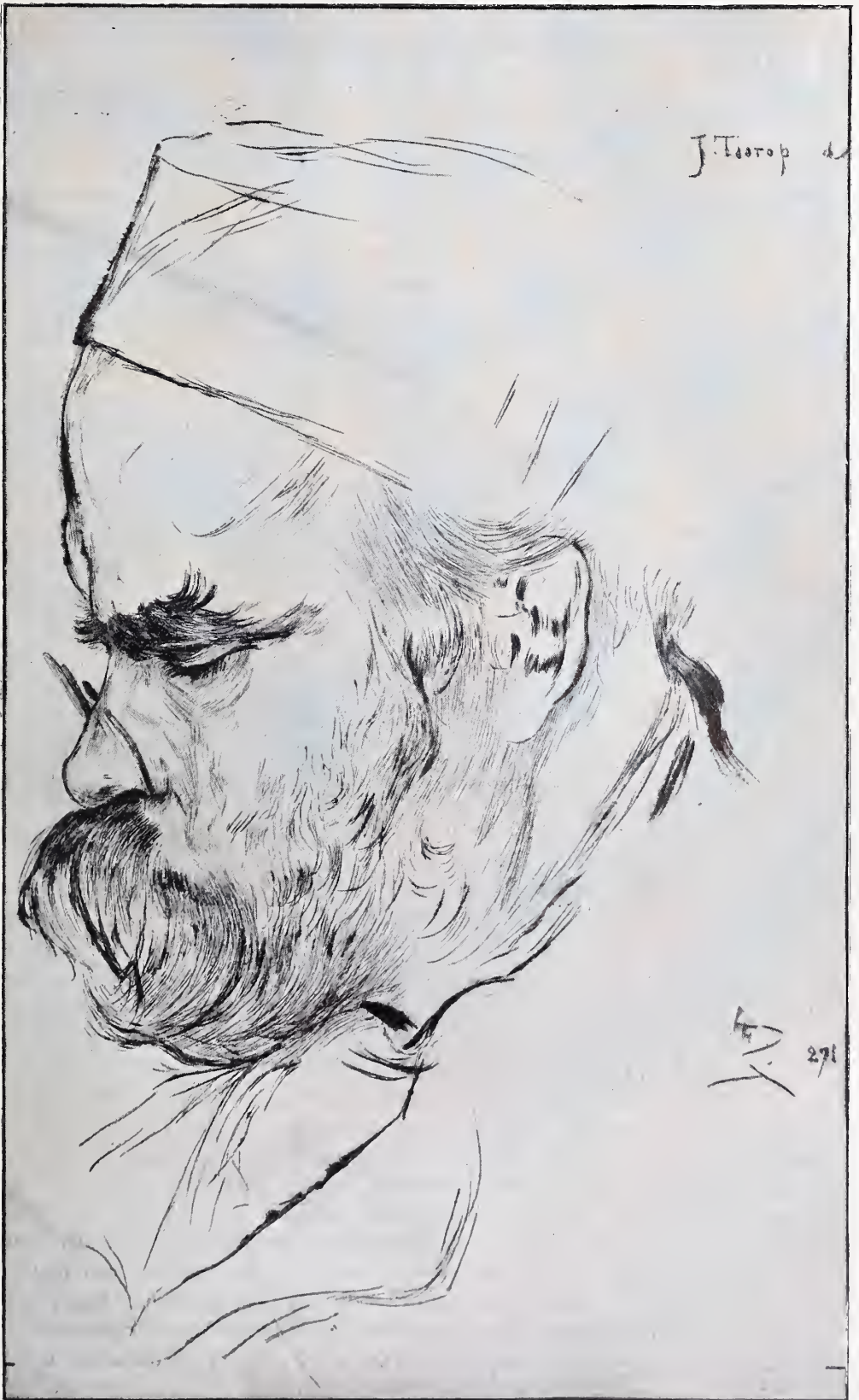

Hélène-Villa.

siering en het gezellig vriendelijk home herkent men den smaak en het eclectisch instinct van den artist voor mooie, samenstemmende kleuren; maar ook draagt deze woning den stempel van het vrouwelijk genie, al leeft het in Hélène-Villa helaas nog slechts in pieuse herinnering voort. Dat hier vroeger aan de zijde van Zilcken eene beminnelijke gade woonde, eene vrouw opgaande in

de idealen van haren echtgenoot, men gevoelt het bij iedere schrede, ziende de schikking der meubelen, de keus der wandversiering, onder den indruk komende van het gezellig vriendelijke van het salon, dat zich over de lengte van de villa uitstrekt tusschen de tuinen voor en achter het huis. In memoriam aan hun eerste dochttertje Hélène werd de woning gedoopt en is zij thans voor den nog jongen en reeds zoo zwaar beproefden Zilcken eene dubbele herinnering aan zijn gelukkig huwelijksleven.

Naar buiten kreeg Hélène-Villa zekere vermaardheid door het tiendaagsch verblijf van Paul Verlaine in 1892. De woning van Zilcken was in die dagen het verzamelpunt van de jongeren onder de schrijvers en artisten, die Paul Verlaine huldigden als een genie onder zijne dichterlijke tijdgenooten. Men vond in die dagen in Den Haag het enthousiasme van het jonge Holland voor dien bohème onder de litteratoren en dien gebrekkigen conférencier

Fragment van Paul Verlaine (droge naald).

wel wat overdreven. Maar Verlaine's Hollandsche vrienden en bewonderaars hadden niet te blozen over hun geestdrift en over hun koninklijke ontvangst van den beminnelijken dichter met de ruwe schors, die daar als een bedelaar in zijn vaderland rondliep, want toen hij te Parijs onder tragische omstandigheden stierf, huldigde niemand minder dan Coppée hem aan zijn graf als den grootsten dichter van zijn tijd.

In Verlaine's „*Quinze jours en Hollande*” komen tal van herinneringen voor aan de dagen in de villa achter het Huis in 't Bosch bij de familie Zilcken doorgebracht. Van dat gastvrije huis zegt de dichter: „*Hélène-villa! charmant séjour, où j'ai reçu la bonne, la sainte hospitalité d'artiste à poète*”. Daar schreef hij het sonnet aan het zonnetje van het huis, de kleine Renée Zilcken:

O Mademoiselle Renée
 Fillette exquisement mignonne,
 Que le bon Dieu toujours vous donne
 Vie élégante et fortunée.

Grandissez, dûment bien aimée
 Dans la sagesse douce et bonne,
 Sous l'oeil, qui sourit et s'étonne,
 De votre famille charmée.

Soyez l'espoir et le bonheur
 De votre père, lui, l'honneur
 De l'art et de votre famille,

Et de votre mère l'honneur
 Et la grace d'une famille
 S'étonnant de tout ce bonheur.

* * *

Eene beschrijving van Zilcken's woning is de beste teekening van zijne artistieke persoonlijkheid. Nog vóór men het atelier binnentreedt begint men den bewoner reeds te kennen in den corridor met de eigenaardige versieringen aan den wand. In de groote ontvangkamer met het verrukkelijk uitzicht op den tuin, bemerkt men bij den eersten vluchtigen blik, dat men hier te doen heeft met een aartsminnaar van mooie en ongemeene zaken. Een fortuin zou aan dezen „*collectionneur de race*” uitmuntend besteed zijn. Japansche bronzen, Chineesch en Japansch porselein, weinig maar van 't fraaist decor, stoffen en meubelen, lakwerk en bibelots, leenen zich hier voortreffelijk in kleur en samenstemming met de werken zijner geestverwante vrienden aan den wand. Het oog wordt er geboeid door een subtielfijne ets van Bauer, een lumineus duintje, intieme natuurstudie van den jong gestorven Boks, een prachtige houtskoolteekening van Jacob Maris, een souvenir uit de portefeuille van De Bock, pittige studies van De Zwart, enkele etsen, en onder de meer

intieme souvenirs een potloodteekening van Mauve, luchtig op het papier geschetst tijdens een soirée in de muzikale woning van Zilcken's vader, den secretaris-generaal van Buitenlandsche Zaken, voorstellende den heer Zilcken Sr. op de violoncel spelend. Verder een tweetal portretten van Zilcken's dochtertje Renée, het een van Bauer in een sterk coloristisch gamma, het tweede een der fraaiste pastels van Thérèse Schwartze.

In de manier waarop de beweeglijke gastheer u van deze *things of beauty* vertelt, is iets innigs, overtuigends, warm, 't welk de zekerheid geeft dat die dingen, hoewel reeds zulke oude kennissen, *a joy for ever* voor hem zijn. Wanneer ik hem al die bijzonderheden hoorde zeggen en vooral toen ik hem later in zijn atelier hoorde causeeren over de kunst, en het meest over de werken der groote kunstbroeders, dacht ik onwillekeurig aan het sprekend gelijkend portret, dat Pol de Mont in „de Vlaamsche School” van Zilcken geteekend heeft. Hij schreef: „Lang, schraal, doch in die schrale gestalte toch van kloeken

Oude huizen te Verviers (ets).

lichaamsbouw, nerveus, opvallend nerveus van beweging en expressie, gesteld op netten, verzorgden, toch geenszins in 't oog vallenden opschik, met zoo heel niets van een dandy, maar met heel veel van een gentleman, vergt Philippe Zilcken al dadelijk de aandacht van elken opmerker en maakt hij op ieder den indruk van een, die niet kan worden meegerekend tot het gros der alledaagschen, tot de miljoenenhoofdige gemeente van Jan Alleman. Vooral zijn kop is interessant, eer klein dan groot, op een langen gespierden hals, met van achter de *pince-nez* glazen uiterst scherp toekijkende, doorvorschende

oogen, het voorhoofd, hoog, meestal samengetrokken tot een paar diepe verticale plooiën boven den wat guitigen neus, met soliede, kloek gevormde ooren, platliggend heel donker haar, — de kop van een opmerker, — met, al dadelijk, die typische, inspannende uitdrukking, eigen aan schilders en teekenaars.”

* * *

't Bovenstaande gelezen hebbende, zal men niet licht vermoeden, dat men Zilcken op een zomermorgen in zijn atelier kan aantreffen, verdiept in microscopische nasporingen. Die singuliere ontmoeting overkwam mij, toen ik dezer dagen bij hem aanliep om een kijkje te nemen van de etsen die hij onder handen heeft. De jonge man, die allerminst het voorkomen heeft van een Antony van Leeuwenhoek, zat voorovergebogen, turende in zijn microscoop naar plantencellen, die hij op een papier op tafel in teekening bracht. Natuurlijk ontspoon zich een interessant debat, ik geloof over het bladgroen der phanerogamen, waaruit mij bleek, dat de hulpvaardige Zilcken zijn predilectie voor natuuronderzoekingen bijwijlen botviert om voor vrienden in de botanie teekeningen te maken van microscopische planten- en dierenorganen. Deze merkwaardige uiting van Zilcken's veelzijdigheid, staat trouwens ook weer in verband met zijn onderzoek- en nasporinglievend geest, waarbij komt, dat hij van een voorvader, vóór de Revolutie intendant van een klein vorstendom in België, die bekend stond als een aarts-verzamelaar van fraaie zaken, maar voor dwaas werd uitgekreten, de „bosse de collectionneur” heeft geërfd, eene atavistische qualiteit, die reeds van der jeugd af verfijnd en beschaafd werd door den omgang met artisten van naam, die veel bij zijne ouders aan huis kwamen. Maar om nog even bij de zuivere wetenschap te blijven, mag ik niet onvermeld laten, dat Zilcken zich zelfs ijverig heeft bezig gehouden met opgravingen, niet à l'instar van Schliemann en Dieu la Foy naar klassieke kunstvoorwerpen, maar naar heusche fossielen, in zoover die vermoed worden heusch te zijn.

„Nog zie ik mij in de kalk wroeten” — vertelde Zilcken mij met zekere wetenschappelijke geestdrift — . . . „het was in de omstreken van Brussel, bij den aanleg van wegen door een heuvelenrij, waardoor de prachtige stratificatiën der tertiaire formatie bloot kwamen en ik de schelpen en een heele collectie haaitanden slechts voor 't oprapen had.”

Ik zal den Elzevier-lezer niet verder vermoeien met hetgeen mijn wetenschappelijke vriend nog verder vertelde van zijn nasuffelingen in de eocene en miocene lagen en van zijne microscopische studiën van het protoplasme. We moeten nu een ander hoekje van het atelier bekijken, waar Zilcken's curieuse verzameling schoeisel uit alle oorden van het op zolen wandelende menschedom is geëtaleerd. Het eerste schoentje dat zijn grootvader droeg, bracht hem op het denkbeeld om deze familie-reliquie tot de kern te maken eener verzameling voetbeksels, die in vorm, snit en stoffage een bonte verscheidenheid vertoonen. Naast oud-Hollandsch schoeisel van 't begin der vorige eeuw, ziet men hier Hinlopensche muilen, schoenen van dames Samo-

jeden en heeren Eskimos, van zonen van 't Hemelsche Rijk en dochteren van Japan, coquette muiltjes van Arlesiaansche bruidjes, en zoo meer, uit alle tijdperken en alle landen. De peripatetische menschheid is hier op recht pittoreske wijze tegenwoordigd.

Op een ander plekje van het ruime atelier, in de eigenlijke etskamer, komt de verzamelaar ook weer om elken hoek kijken. Hier hangen waaiers aan den goudleeren wand, ginds trekt een boeddhistische godheid in brons de aandacht of kijkt men, te midden van zeldzame etsen, met nieuwsgierig verlangen om er meer van te weten, in het geestig gelaat van een Parijsienne, die Zilcken bij ons introduceert als de Baronne Deslandes née Comtesse Fleury, zijn bekoorlijke gastvrouw tijdens een verblijf te Parijs en, onder het pseudo-

Studie in een tuin (droge_naald No. 373).

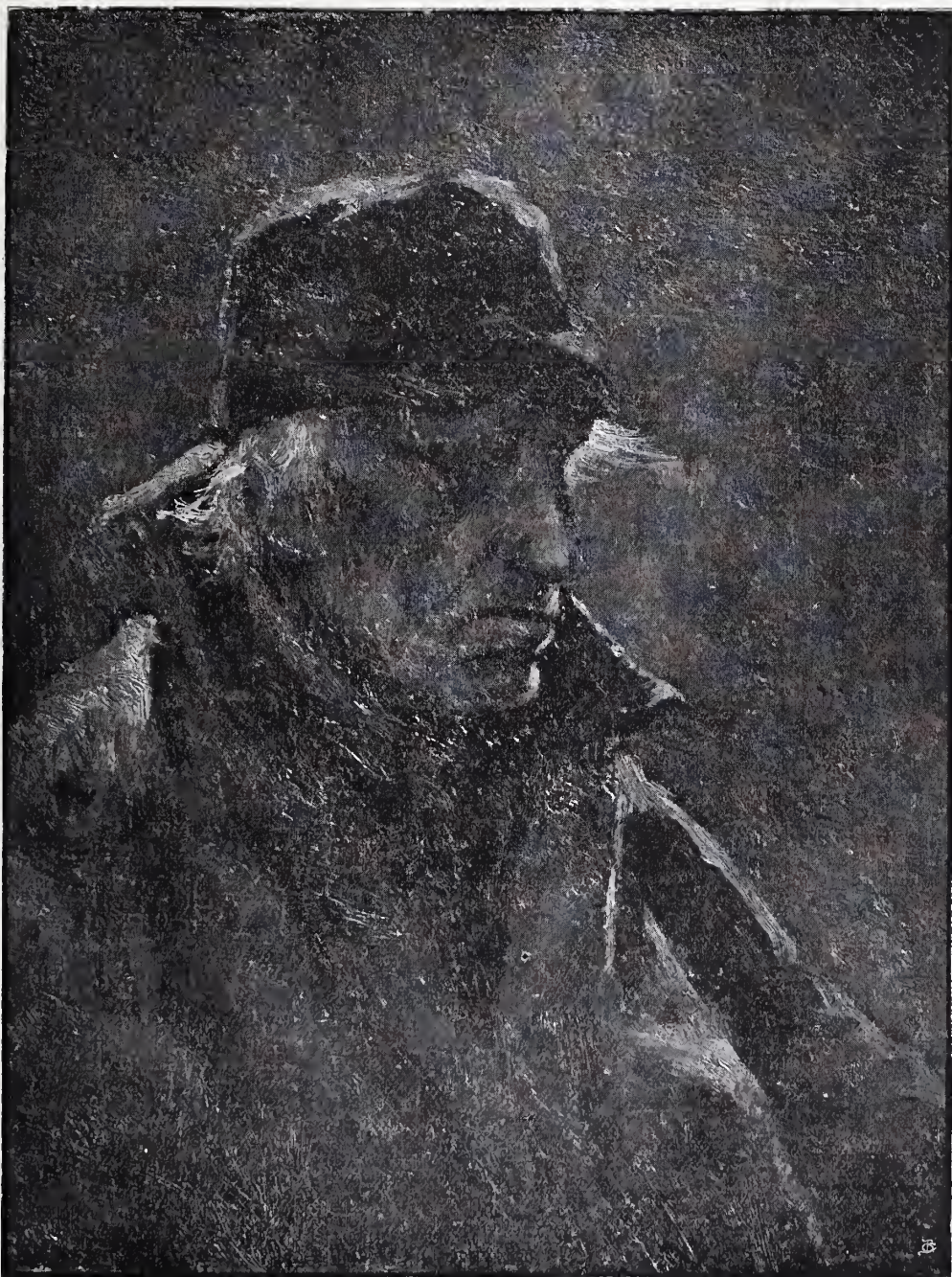
niem Ossit, de schrijfster van „Ilse”, waarvan onlangs een Hollandsche vertaling verscheen. Dit hoekje is Zilcken's intiem studeervertrek, want achter

de gordijnen gluren uitlokkend de banden van een goed gevulde bibliotheek. En naast dit kleine vertrek, in het hooge atelier, staan rijen portefeuilles, vol etsen van hemzelf en van anderen, en vinden op een galerij langs een der wanden de schilderstudies en onafgewerkte schilderijen een bergplaats. Verder, op grootere en kleinere chevalets, teekeningen en schilderstukken van vroeger en later tijd, hier en daar eene ets 'aan den wand, zoo boven den schoorsteen Zilcken's reproductie, fijn samenvoelend met den visioenen-verbeeldenden meester, naar 't kasteel in het gebergte, fusain van Thijs Maris.

Onwillekeurig trekt te midden dezer eigenaardig artistieke omgeving de aandacht een eenvoudig fotografisch portret van wijlen H. M. Koningin Sophia der Nederlanden. Aan deze hoog ontwikkelde, kunst en wetenschap liefhebbende en de letteren beoefenende Vorstin, zijn voor Zilcken heugelijke herinneringen verbonden uit zijn gymnasiasten tijd. Zijn beminnelijke moeder, van een geachte Rotterdamsche familie, maar door een langdurig verblijf in België Fransch sprekende, en zijn omgang reeds van de jeugd af met buitenlandsche musici en diplomaten, die veel in het ouderlijk huis toefden, hadden den jongen Zilcken al vroeg een groot gemak in het aanleeren van vreemde talen gegeven. Ofschoon nu juist geen bolleboos op het Haagsche gymnasium en niet eens den geheelen cursus afgeloopen hebbende, kende hij zijne talen, en inzonderheid het Fransch, beter dan menig studiosoos van lange studie jaren. Later in zijn leven, kwam hij tot de ervaring, toen hij die taal voor zijne bijdragen aan Engelsche periodieken te hulp riep, dat hem ook het Engelsch vrij vlot afgang. Zilcken is dus wel het bewijs, dat ook van taalkennis en taalvaardigheid aanleg een belangrijke factor is. Gaarne zegt hij dan ook: „ce que j'ai appris, je n'ai jamais su, et ce que je sais, je ne l'ai jamais appris"! Maar om bij het Fransch en Koningin Sophia te blijven. Deze had dan in de laatste jaren haars levens een vertrouwd jongmensch noodig, die onder haar dictée vlug haar Fransche correspondentie kon schrijven. De aandacht viel op den jeugdigen Zilcken, aan wien de hooge eer te beurt viel, van Woensdags en Zaterdags in de namiddaguren, als hij geen Gymnasium had, bij de Koningin in haar particulier kabinet te worden toegelaten en onder het dictée van de Hooge Vrouwe, hare intieme correspondentie te schrijven. Er is in die dagen zeer geïnteriseerd wie wel de schrijfster kon zijn van een doorwrocht historisch opstel in de *Revue des Deux Mondes* van 1 Juni 1875, over „les derniers Stuarts" (Impressions et pensées d'une Reine). Wel vermoedde men, dat de auteur onze Koningin zou zijn, maar zekerheid werd daaromtrent niet verkregen. Thans, zoo lang na het overlijden van H. M., behoeft deze pseudoniem niet langer gehandhaafd te blijven en kan het niet anders dan tot verhooging van den luister van Hr. Ms. naam strekken, dat zij in die dagen tot de degelijke medewerksters van het beroemde Fransche tijdschrift behoorde.

De geleerde Vorstin schreef in die dagen (de jaren '74—'76), behalve hare drukke correspondentie met buitenlandsche vrienden, vele historische, philosophische en litteraire studiën, onder andere gedachten over Dante, Tasso,

Scheveningsche „visscher.

Shakespeare, de Indische poëzie, een critische studie over het laatste werk van Motley over Johan van Oldenbarneveld, een uitvoerige studie over Napoleon III en zijn politiek, belangwekkende herinneringen aan eene reis

door de Vorstin in 1848 in Duitschland gemaakt, waar zij in Frankfort veel met Prins Gortschakoff in aanraking kwam, eindelijk tal van brieven aan Prinses Mathilde, Demidoff e. a.

Zoo herinnert zich Zilcken, dat het op zijn jongelingsgemoed niet weinig indruk maakte, toen de Koningin hem in een beschouwing over de Europeesche politiek dicteerde: . . . . deux colosses menacent l'Europe, la Russie et les Etats-Unis ('74).

De Koningin dicteerde zoo levendig en vlug, de gedachten vloeiden zoo mild van hare lippen, dat de jonge secretaris soms moeite had H. M. bij te houden. Menige ontmoeting op het Huis ten Bosch met bekende persoonlijkheden uit die dagen, staat hem nog levendig voor den geest. Zoo had hij eenige malen gelegenheid de hartelijke bonhomie en minzaamheid van Kroonprins Willem te waardeeren, als deze met hem in een der voorzalen van het paleis, waar hij wel eens wachten moest, een praatje kwam maken. Van de eer om secretaris van de Koningin te zijn, had hij toen nog weinig besef; hij werd eigenlijk veel meer getrokken door het heerlijke fruit, dat in een antichambre te zijner beschikking stond, maar waarvan hij niet durfde gebruiken.

* * *

Het is even 20 jaar geleden, dat de jonge Zilcken deze eervolle functie bekleedde, en thans bewoont hij vlak achter het Huis ten Bosch, in die dagen zoo menigmaal door hem betreden, het liefelijk Helena-oord en heeft daar reeds heel wat lief en leed ondervonden. Ik trof hem daar menigmaal aan in zijn hoog atelier, en als ik hem dan zoo hoorde spreken over zijne reizen, over zijne ontmoetingen met bevriende artisten in den vreemde, over zijne uitgebreide correspondentie, zijne collaboratie aan Engelsche, Fransche en Hollandsche periodieke en speciale kunstuitgaven en in Zilcken vóór alles den fijn beschaafden homme du monde waardeerde, dan begreep ik ter nauwernood hoe de jonge man te midden dezer rusteloze bedrijvigheid tijd had kunnen vinden voor een reuzenwerk, dat hij voor mij op tafel spreidde: folio-albums dicht gevuld met ongeveer 400 etsen, naar het leven of naar werken van beroemde tijdgenooten. Ik bladerde met genot in dat enorme *oeuvre*, de kennis hernieuwende met vele bladen, die het licht zagen in de werken van de Nederl. Etsclub, waarvan Zilcken jaren lang de werkzame secretaris was, in de speciale uitgaven van de firma's Buffa, Scheltema & Holkema en Schalekamp, door Zilcken bezorgd, en waarin hij tevens in de Fransche taal zulke voortreffelijke biographiën en kunstcritieken schreef van Israëls, Mauve, Mesdag, de Marissen, o. a. in de „*Peintres Hollandais modernes*” waarin ik een autograaf vond van Mauve, die den jongen Zilcken hartelijk geluk wenscht met de bekroning door *Arti et Amicitia* van de premieplaat *Doop te Freiburg* naar Matthijs Maris. Zijn *oeuvre* verder doorbladerende, vond ik een aantal heerlijke staten van de etsen die deel uitmaken van de „*Memorial Catalogue*”, het prachtwerk in 1888 te Edinburgh verschenen naar aanleiding van de twee jaar te voren aldaar gehouden internationale Keuze-tentoonstelling van Fransche en Hollandsche kunst, geïllu-

„Le Jasmin Jaune” (droge naald No. 346).

streerd door William Hole en Ph. Zilcken. Naar Mauve en Israels zijn hier
schoone proeven van Zilcken's talent, maar het schoonst van allen is wel zijn

ets naar een schilderij Stormachtig weer op de kust, door Jules Dupré. Onder de breede reeks van etsen, bij Schalekamp uitgegeven, munten onder tal van landschappen, marine en stadsgezichten vooral uit de met groote distinctie gedane, fijn en teeder getoetste vrouwenprofielen. Hier vooral komt de droge naald, die Zilcken meesterlijk weet te hanteeren, voortreffelijk tot haar recht. Men zie van deze profielen een der elegantste onder de illustraties, *Jasmin Fanne*, het kopje eener jonge vrouw met een enkele fraaie golflijn uitgedrukt, het geheel vol poëzie en teederheid. En dan ook de sobere, met weinige lijnen juist getoetste etsen op reis, waarin de naald in den naïven trant der ouden de voor de compositie kenmerkende groote trekken van grond en lucht, maar ook niets meer, met zekerheid aanduidt. Van deze croquis op reis naar de natuur zal eerlang bij de firma Schalekamp eene verzameling het licht zien, zij vormt eene precieuse bloemlezing uit het etsboek van den meester.

De groote etsen, o. a. de kapitale werken, het beroemde stadsgezicht van den Delftschen Vermeer op het Mauritshuis, naar Jaap Maris' „Brug" en „Amsterdamsch stadsgezicht", naar Matthijs Maris („de Doop"), naar Alfred Stevens' „Bête à bon Dieu", zijn kenschetsend voor Zilcken's manier om het kenmerkende van het te reproduceeren schilderij, het persoonlijke in het werk van anderen objectief weer te geven. Kan men aan Zilcken's etsen zien, dat hij de techniek van de kunst volkomen verstaat, hij weet daarvan ook reenschap te geven in geschriften. In korte, puntige opstellen schreef hij eene wetenschappelijke verhandeling over het etsen, waarin hij blijk gaf de kunst in al hare finesses door en door bestudeerd te hebben.

Als men alleen zijn 400 etsen overziet en daarin den fijnen, teervoelenden kunstenaar bewondert, moet men met Pol de Mont, die in *de Vlaamsche School* een uitmuntend geschreven opstel aan den meester wijdde, tot de conclusie komen, dat Zilcken, ofschoon nog jong — hij werd in 1857 geboren — toch reeds genoeg werk geleverd heeft, om het leven van een paar kunstenaars van gewone werkkraft, eervol, meer dan eervol te vullen. In Engeland en Amerika, evenzeer als in zijn vaderland, behooren zijne etsen tot de meest gewilde. Jammer, dat geen Noord- of Zuid-Nederlandsche Croesus het voorbeeld heeft gevolgd, door den heer S. P. Avery, te New-York, gegeven. Deze bezit van nagenoeg al de etsen van Zilcken minstens één uitgelezen staat.

Van de etsen, die niet in den handel zijn omdat er slechts enkele unieke staten van bestaan, bezit Zilcken een aantal zeldzame exemplaren, die door bijzondere qualiteiten uitmunten. Liefhebbers uit binnen- en buitenland hebben hem reeds hooge prijzen voor deze serie geboden, maar de auteur kan er natuurlijk moeilijk van scheiden. Zij kunnen hem bij zijn onderricht aan leerlingen nog van groot nut zijn. Daar zijn o. a. een zeer subtiele schets naar de natuur, „het Kagermeer", opgedragen aan Mlle Destrée, de „Oostpoort te Delft", en menig stads- en strandgezicht, die ware juweeltjes zijn van *dry-point etching*.

Dat Zilcken zoo voortreffelijk slaagt in het weergeven van de eigenaardigheden der meesters, wier werken hij tot model neemt, of in het lumineuse en

teergevoelige in zijne oorspronkelijke etsen naar de natuur, heeft hij hieraan te danken dat hij vóór alles schilder is. Engelsche en Amerikaansche confrères en critici noemen hem steeds den *painter-etcher*. In zijn atelier hangt een copie in olieverf naar „de Brug” van Jacob Maris, die volkomen weergeeft den machtigen toon van den meester, een studie die Zilcken vooraf deed gaan aan zijn etsarbeid en zonder welke hij onmogelijk de eigenaardigheden van den meester met zoo veel liefde en wetenschap zou hebben weergegeven.

Als hij aan 't uitpakken komt van zijne studies in olieverf, ziet men met welk een hartstocht hij als leerling van Mauve de natuur' heeft waargenomen en hoe grondig hij het *métier* heeft geleerd. Er zijn onder die studies brokken van uitvoerige schildering, zooals men die ook kent uit den eersten tijd van de Marissen, Israëls, Mauve, waarin de leerling zich geoefend en geschoold heeft tot den artist van vrije, zelfstandige en persoonlijke ontwikkeling.

Profiel (droge naald 1° staat No. 206).

* *

De ambitie en vocatie van Zilcken dagteekenen reeds van de banken van het Haagsch Gymnasium, toen zijne ouders idee hadden hem op te leiden voor advocaat, terwijl hij zelf meer neiging voelde om med. dr. te worden — vandaar zijne liefde voor de natuurlijke historie, — met welke bestemming intusschen weinig strookte, dat hij onder Ten Brink, Chatelain en Beijnen bij voorkeur opstellen over schilders maakte. Een cahier opnemende, dat te midden van dikke bundels brieven van artisten en littérateuren op zijn tafel lag, viel mijn oog o. a. op een „composition française” over Henri Regnault. Mijn gastheer merkte dit en kwam met eene aardige herinnering uit zijn gymnasium-tijd tusschen beide:

„O ja, gij zult daar ook nog een opstel over Corot in vinden. Ik hoor

Dr. Beijnen nog, toen ik met dit opstel voor den dag kwam, driftig tegen mij zeggen: „Corot, Corot, wie is dat?”

Na eene kleine toelichting, dat die schilder niet tot de klassieken, ook niet tot de romantieken behoorde, — wat Beijnen vermoedelijk heel goed wist, — mocht ik verder lezen.

In die dagen las de jonge Zilcken reeds de werken der gebroeders De Goncourt. Zij waren toen in ons land nog weinig bekend, maar Zilcken gevoelde zich tot hen aangetrokken, en vooral Edmond boeide hem door zijne smaakvolle geschriften over letteren en kunst. Dergelijke letterkundig en aesthetisch ontwikkelde artisten en artistieke beoefenaars der fraaie letteren waren Zilcken's geestverwanten. Daartoe droeg veel bij de omgang in de ouderlijke woning, Javastraat 7, waar hij reeds vroeg met respect leerde opzien tot de groote mannen op muzikaal en artistiek gebied. Zijn vader, de begaafde cellist, was in die dagen commissaris der Diligentia-concerten en een ijverig medewerker in kwartetten, o. a. op de soirées van *Pulchri* in 't Hofje van Niekoop. Geen artist van naam, die de residentie passeerde voor medewerking in een concert, verzuimde een bezoek te brengen aan de gastvrije woning van den Secretaris-generaal van Buitenl. Zaken. Onder diens beminnelijke leiding werden dan aan den vooravond der concerten intieme uitvoeringen gegeven, waaraan onvergetelijke herinneringen zijn verbonden. De jonge Zilcken kwam hier onder den indruk der nerveuse persoonlijkheid van Jan de Graan, die een korte poos als een fonkelende ster glansde aan den muzikalen hemel. Daar leerde hij reeds in zijne jonge jaren Israëls kennen, zag er Artz en Blommers, ook eenmaal Kaemmerer, en toen hij zijn keuze bepaald had en hij voor goed de kunstenaarsloopbaan zou betreden, werd voor hem achter in den tuin van de ouderlijke woning een klein atelier opgetrokken.

Had hij in zijn vrijen tijd van school reeds enkele lessen van Klinkenberg ontvangen, een bezoek aan het atelier van Israëls, waar hij ook Mesdag en Ter Meulen ontmoette, besliste zijne keuze. Kort daarna had hij het voorrecht onder de leiding van Anton Mauve te komen.

Maar laat mij hier even verpozen en den heer Zilcken zelven het woord geven, waar hij in eenige auto-biographische aanteekeningen het volgende schrijft:

„Ik ging dan op zekeren dag met mijn beste studies naar onzen grooten meester Jozef Israëls, dien ik zoo diep vereer. Daar waren toevallig ook H. W. Mesdag en Ter Meulen, een indrukwekkende jury, die mijn eerste proeven bezichtigde en een gunstig oordeel uitsprak. Ik was toen zoo gelukkig, dat Mauve mij als leerling wilde aannemen. Zijn directe invloed op mij was gedurende eenige jaren zeer merkbaar. Ik vreesde dan ook hem te slaafs te zullen volgen, maar zijn door en door knappe, eerlijke en oprechte wenken kon ik niet genoeg waardeeren. Hij leidde en ontwikkelde het in mij nog sluimerende gevoel voor de schoonheden in de natuur, en wanneer het waar is, wat men van mij zegt, dat ik delicaat ben in mijn lijn en een juist gevoel heb voor de tegenstelling van toon, dan dank ik dat aan zijn leiding

en voorbeeld... Hij was voor mij een ernstig, rechtvaardig en hoog ge-
waardeerd meester.

„De vrees om hem te slaafs te volgen, deed mij besluiten het schilderen van vee en in 't algemeen van onderwerpen als de zijne, te laten varen. Ik wilde trachten vóór alles mij zelf te zijn. Of ik hierin geslaagd ben, weet ik niet, maar het gemak waarmede ik de werken van andere artisten, met wie ik sympathiseer, begrijp en gevoel, is voor mij zeker een voorname factor bij het vertolken van hun arbeid.”

Over zijne etsen sprekende, gaat Zilcken voort:

„Ik was in die dagen een van de eersten in Holland, die eenige groote etsen naar oude en moderne meesters onder handen nam, ofschoon ik daarbij steeds bleef voortgaan met het scheppen van origineele werken met de naald. Daarvoor vond ik een zeer hupschen uitgever en een hartelijk toegene-
gen vriend in den heer E. J. van Wisselingh, wel bekend bij de kern der artisten zoowel in Parijs en Londen als in Holland. Het was ook in die dagen, dat mij te Amsterdam in een wedstrijd voor een groote ets, een aanzienlijke prijs te beurt viel.

„Een bezoek brengende aan Charles Waltner, den eminenten graveur en etser, raadde hij mij aan, mij meer toe te leggen op de vertolking van moderne dan van oude meesters, wat ik ook deed.

„Aan den heer Hamilton Bruce heb ik te danken, dat hij mij in de gelegenheid stelde een aantal etsen te maken naar Corot, Mauve, Israëls, Dupré en J. en M. Maris, in het prachtwerk „Memorial Catalogue” van de Fransche en Hollandsche Loan Exhibition te Edinburgh (1886).

Profiel (droge naald).

„Daar het succes mij toelachte, trad ik het volgende jaar in 't huwelijk.

„De welbekende Amerikaansche liefhebber van etsen, de heer Sam. P. Avery, kreeg schik in mijn werk en bleef sedert het grootste belang stellen in hetgeen door mij in die richting werd voortgebracht. Hem mag ik dan ook wel mijn wegbereider in de Ver. Staten noemen. Omstreeks dien tijd kreeg ik ook bezoek van twee der beste kenners van etsen in Amerika, de heeren Howard Mansfield en prof. Rich. A. Rice, om niet te vergeten den heer Fred. Keppel van New-York, die mijne kunst zeer welwillend gezind waren. Zij leidden mij in bij het Amerikaansche publiek, en een tentoonstelling werd georganiseerd in de „Grolier Club” door den heer Avery, van een groot aantal etsen van mijn hand (1892).”

Naar aanleiding van eene vroegere tentoonstelling schreef zijn vriend A. Pit, die toen te Parijs woonde, een uitvoerigen beschrijvenden catalogus van 201 zijner etsen, met een opdracht aan Zilcken's gade. (Parijs, Dec. 1890).

* * *

De critiek heeft Zilcken niet gespaard, ook niet zijne etsen, maar hij is zoo verstandig geweest, of liever, heeft het talent gehad om met vrijmoedigheid en meestal zeer *ad rem* zijne meening daartegenover te zeggen. Dat ontbreekt helaas velen van zijne confrères in de kunst. Het voeren van de pen en het uitoefenen van kunstcritiek door kunstenaars heeft zijne schaduwzijde, in zoover eenzijdige voorliefde voor deze of gene opvatting al licht blind maakt voor die van anderen, waardoor naast veel goeds ook veel verbittering wordt gekweekt. Zilcken's critiek is echter steeds opbouwend geweest. Zijn woord heeft ontzag, omdat er uit spreken degelijke kennis van het *métier* en geoefende smaak, en tegenover het publiek in den vreemde en in eigen land bewijst hij door zijne waardeerende beschouwingen over zijn collega's gewichtige diensten aan de Nederlandsche kunst.

Ik herinner mij een polemiek tusschen hem en een criticus van zijne etsen, naar de werken van anderen, die beweerde dat hij daarin niet genoeg zich zelf gaf, waarop Zilcken in een klemmend betoog uiteen zette, dat men in die etsen in de eerste plaats den meester van het gereproduceerde werk moest herkennen. Dat Zilcken hierin zeer gelukkig is geweest, bewees indertijd Alfred Stevens, die de *próef* ontvangende van de ets, naar zijn „*Bête à bon Dieu*,” die meênam naar een *soirée* bij Alphonse Daudet, zoo tevreden was hij over die vertolking.

Félix Buhot, de beroemde Fransche etser en de fijn gevoelende schrijver, schreef aan Zilcken eens de volgende regelen, sprekende van een zijner groote prenten naar Jacob Maris:

„. . . . cette pièce démontre combien il est nécessaire à un „painter-etcher”, et même à un „etcher” tout court, de passer par la peinture, par le maniement de la brosse avant de prendre la pointe. Le peintre lui-même n'eût jamais pu se traduire avec plus d'aisance et de liberté, avec un travail plus large et plus *adéquate* aux mouvements de la brosse, tour-à-tour emportée et fluide

dans le ciel, puis solide et reposée dans les fabriques, les terrains, les eaux.”

Buhot koos derhalve deze schoone ets van Zilcken in 't bizonder uit als specimen ten betooge, hoe de moderne vertolking van een modern schilder door de naald moet zijn.

Ik stond verbaasd over het groote aantal etsen van Buhot, dat ik bij Zilcken aantrof. Als contra-beleefdheid na de ontvangst van eenige fraaie staten van Z., had Buhot zijn Hollandschen vriend de meest uitgelezen exemplaren van zijn oeuvre toegezonden. Op mijne opmerking dat dit weer een blijk was van de groote hartelijkheid van den vreemdeling jegens den Hollander, antwoordde Zilcken:

„Maar dat doet de Hollander hier ook jegens den vreemdeling, dat is juist het algemeene kenmerk, het echte wezen van de hospitaliteit.”

Najaarsmiddag (schilderij).

* * *

Wie de Hollandsche schilderschool lief heeft en wien het niet onverschillig is hoe zij in den vreemde beoordeeld wordt, moet dankbaar zijn jegens

Zilcken, omdat hij in speciale Fransche, Belgische en Engelsche uitgaven en periodieken onze kunst en hare beoefenaars met zooveel gezond oordeel en goeden smaak en vooral op zoo heuschen, waardeerenden toon bespreekt. Hij begon dat te doen omstreeks het jaar 1880 in het Brusselsche blad *l'Artiste*,

„Op de Schie” (ets).

werd later medewerker van *l'Art Moderne*, ijverig correspondent van *l'Art dans les Deux Mondes*, en kwam ook in aanraking met Paul Leroi van *l'Art*, die hem nu eenige jaren geleden tot gedelegeerde van Nederland voor dat korten tijd geleden opgeheven maandblad benoemde. Het wil mij voorkomen,

„Bij Delftshaven” (droge naald).

dat Zilcken een degelijk medewerker zal zijn ook van *Elsevier's Maandschrift*, in welks redactioneelen staf hij onlangs werd opgenomen.

Van zijne critische levensbeschrijvingen van de grootmeesters der Nederlandsche kunst, door Schalekamp uitgegeven, en van zijn werk over Israëls,

l'Homme et l'Artiste, sprak ik reeds vroeger. Nog even moet ik wijzen op de heldere beschouwingen, die uit Zilcken's pen vloeiden over de moderne uitingen van de Nederlandsche schilderschool. Het is zeker niet zijn geringste verdienste, dat hij zonder kwetsend voor de opvatting van anderen te zijn, de schoonheden van die uitingen heeft weten te analyseeren en duidelijk maken voor het beschaafd publiek. Hij dringt niet aan om die opvatting als de éénig ware aan te nemen, daarvoor is Zilcken te objectief, te waardeerdend ook voor anderen, te zeer doordrongen van de waarheid: *tous les genres sont bons hors le genre ennuyeux*; maar hij geeft het hoe en waarom der dingen, bijv. in zijn opstel over Breitner, in een vorige afl. van dit tijdschrift, waar hij diens artistiek zenuwleven ontleeft, in zijn artikel over de collectie Mesdag, waar hij toelicht waarom eene schets dikwijls grooter artistieke waarde kan hebben dan een zoogenaamd afgewerkt schilderij, in zijn schetsen in het *groene Weekblad* over etsen, en nog zoo veel meer.

Ik hoor dat Zilcken van plan is eene kunstschool voor dames te openen en dat dit denkbeeld warm wordt aanbevolen o. a. door mannen als Joz. Israëls, J. Maris en H. W. Mesdag. Niemand acht ik meer geschikt voor dergelijke delicate taak dan Zilcken. Weinige artisten zullen aan veel kennis van het vak meer smaak en meer ruimte van blik paren, en meer waarborgen aanbieden dat de leerling geen eenzijdige, maar een zelfstandige richting inslaat. In de zomermaanden is de villa Helena met haar rijkdom van kunstschaten, hare bekoorlijke omstreken, haar „fascinating sketching ground” (zooals een enthousiast Amerikaan zich over Héléne-villa uitdrukt), een heerlijk studieverblijf voor een zich vormend kunstenaar.

* * *

Zijn Zilcken's etsen wijd en zijd verspreid, ook van zijne schilderijen en teekeningen werden er opgenomen in beroemde verzamelingen, als van H. W. en Taco Mesdag, dr. Titsingh, Tiele en Bosman (Rotterdam) e. a. verzamelaars.

Door het vele etsen vindt hij slechts weinig gelegenheid om zijne studies tot schilderijen om te werken. Voor de kunst is dat geen verlies, want zich beperkende tot het schilderen direct naar de natuur en tot het weergeven van indrukken op de plaats zelve, heeft Zilckens' kunst dat intieme, 't welk ook de charme is van zijne etsen. Vandaar ongetwijfeld de zeer gunstige critiek der verslaggevers van de groote New-Yorksche bladen, toen Zilckens' schilderijen daar geëxposeerd werden.

Meermalen werden van zijn werk hier te lande speciale tentoonstellingen gehouden, te zamen met Bauer en Siebe ten Cate in het genootschap *Pulchri Studio*, waarvan hij eenige jaren penningmeester was, in de Kunstclub te Rotterdam, in den Haagschen Kunstkring (1894). Zijn kunstbroeders vertegenwoordigde hij meermalen in den vreemde. In 1889 was hij te Parijs lid der Jury van de Wereldtentoonstelling, afdeling etsen, en ten vorigen jare toog hij naar Venetië om de belangen te behartigen van de Nederlandsche etsers

De Shakespeare Cliffs (bij Dover) (schilderij).

YAW | EEN

op de Kunst-tentoonstelling aldaar. Het resultaat van de collectieve inzending mocht schitterend genoemd worden.

Ik wil hier mijne causerie over dezen veelzijdigen artist eindigen met een aardige vondst, die ik onder zijne collectie etsen deed. De spreuk van Rabelais „fais ce que voudra” illustreerde Zilcken in een ex libris en paste haar toe op hem, die de pen, het penseel en de teekenstift hanteert. „Doe wat ge wilt” was voor Zilcken eene schoone leus, omdat wat hij wilde het goede en het schoone was. De invloed van dezen littéraires kunstenaar is vooral van didactischen aard en in die richting belooft hij nog gewichtige diensten te zullen bewijzen aan de Nederlandsche kunst en hare beoefenaars.

Dcn Haag, 2 Juni '96.

HEIN DE VONDELING.

DOOR

CONRAD VAN DE LIEDE.

Hein zit in mijn gemakkelijken stoel, alsof het *zijn* stoel is. Dat is zoo zijn gewoonte. Soms gebeurt het wel, dat hij me zachtjes van mijn zetel afdringt, als ik dien niet spoedig genoeg naar zijn zin inruim. En dan laat ik me wegdringen, en versterk hem daardoor wel in zijn geloof, dat het zoo behoort, en dat mijn luie stoel voor en van hem is.

Hein heeft een wil en stelt ons zoowat de wet; Hein doet, wat hij verkiest; en dat laten we niet alleen toe, maar het wordt zelfs aardig en intelligent van hem gevonden.

Hein is brutaal en ondeugend; maar wij bewonderen zijn kalme, leuke brutaliteit en zijn ondeugende speelschheid.

Mijn vrouw is nog gekker op hem dan ik; natuurlijk!

Maar Hein is ook onze eenige; onze eerste niet, maar onze eenige, nu, nadat wij een jongetje en drie meisjes hebben moeten verliezen. Nu is hij onze eenige troost, onze oogappel, onze schat!

En we mogen trotsch op hem zijn, we mogen hem laten zien, zonder dat we bang behoeven te wezen, dat alleen beleefdheid bewondering en liefkozing zal afdwingen.

Want munt hij niet uit in alles en boven allen?

We zijn dol op Hein, en toch is hij maar een vondeling, een jongetje, van de straat opgeraapt!

Het was in het najaar, eenige jaren geleden: een koud en nat najaar, onafgebroken een weer, om geen hond of kat naar buiten te sturen.

Op zoo'n ellendigen najaarsavond zaten we lekker thuis in de heerlijk verwarmde en gezellig verlichte kamer, en we hielden vol innig geluk het oog op het spelen en stoeien van onze beide meisjes, Polly de oudste, en Kitty, die een jaar jonger was en die we Stipje noemden, die we later moesten verliezen, helaas! Maar Hein heeft ons dat verlies doen vergeten.

Er werd gescheld, en omdat de dienstbode haar uitgaansavond had, ging ik open doen.

Een koude, scherpe wind bulderde den gang in; ijzige regendruppels stoven naar binnen.

Op de stoep zag ik niemand (later vond ik in de brievenbus een natgeregende prospectus van Hamburgsche loten), en ik wilde de deur gauw dichtslaan, toen daar plotseling, in het flakkerend licht der straatlantaarn aan de overzijde, mijn oog viel op een donkeren hoop in den hoek der portiek.

Het leek wel een ingezakte hoop kletsnatte doeken. Maar ik kon toch onderscheiden, dat er iets levends in of onder verborgen was. Het zat daar

in den hoek, in elkaar gedoken, te suf en te onverschillig van ellende, om op te zien bij het opengaan der deur. Aan grootte en vormen, die door de natte plunje heenteekenden, was te zien, dat het arme schepsel nog jong was; maar mager en uitgeteerd was het ook; de knoken staken naar alle kanten uit; het wurm was doornat en rilde van koude.

Hoe kwam het hier? en waar van daan? en waarom juist hier?

Ik tikte den kleine op den mageren schouder, om hem op te wekken uit zijn verdooving. En toen blikte een smal, mager gezichtje tot me op, met groote, droevige, hopelooze oogen, en de kleine mond opende zich met een smartelijk trekken, doch niet bij machte om te spreken en te klagen. Ik stond op het punt om den kleine in mijn armen op te tillen van de koude hardsteen stoep, en hem binnen te dragen in de warme kamer.

Maar daar schoten me onze meisjes in de gedachte!

Wat al vuiligheid, afschuwelijke kwalen en ziekten en meer nog zou ik misschien daar binnenloodsen. Als onze meisjes eens... neen, het kon niet!

Maar dan toch hulp bieden, zooveel ik kon! Uitgehongerd zou hij ook wel zijn! Ik haalde wat eten uit de keuken, en gaf het den stumper, die er gulzig op aanviel, en alles opat, achter elkaar, zonder op te kijken.

Ik nam het bord weg en sloot de deur met smart, maar ik kon toch niet anders. Ik had toch geen recht op hem, en ik kon van mijn huis toch geen opnemingsgesticht maken voor natte, hongerige knaapjes, die in den hoek van mijn portiek een schuilplaatsje zochten tegen weer en wind!

Toen ik 's avonds laat den nachtgrendel voorschooft en nog eens naar buiten keek, was de stumper er niet meer.

Ik zeide niets aan mijn vrouw, uit vrees, dat die me hardvochtigheid zou verwijten, omdat ik den arme niet had binnen gebracht.

Maar den volgenden avond zat het knaapje weer in den hoek van de portiek, en den daarop volgenden avond weer.

Toen moest ik er toch van spreken; ik had zoo'n medelijden met den stumper. En toen bleek het, dat mijn vrouw hem ook al kende; dat hij over dag door onze straat zwierf, smerig en uitgemergeld en schuw, zoodat hij wegkroop als iemand hem voorbij stapte.

Zij had ook telkens getracht hem goed te doen; maar hij was menschen-schuw en inkennig en wilde niet nabij komen; ook niemand in de buurt kende het arme schepsel, of wist waar hij van daan kwam of thuis hoorde.

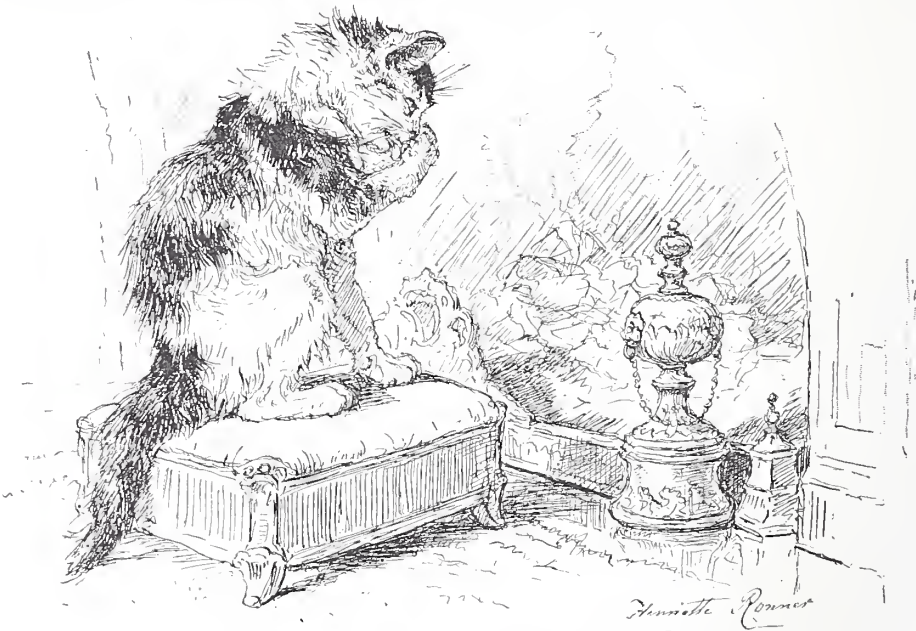
Haar medelijden was vooral niet geringer dan het mijne; en zoo sprekende over het ellendige lot van den armen zwerveling, besloten we den sukkel in te nemen, als hij er 's avonds weer zat, en hem zoolang te houden, tot we hadden uitgevonden, waar hij thuis hoorde.

't Was wel wat gewaagd, met het oog op onze meisjes; maar we konden het zoo toch niet blijven aanzien.

En 's avonds zat hij weer in het portiekje voor onze deur, rillende en ellendig; en heenstappende over haar afkeer voor zijn vieze plunje, nam mijn vrouw hem op en bracht hem in de warme kamer.

Ze zette hem op een bankje voor het kolenvuur, om hem te drogen en te warmen. Hij liet zich gewillig daar neerzetten, en staarde nu met zijn groote oogen suf in den kolengloed, terwijl onze meisjes, verlegen en inkennig, hun spelletje staakten, en, bij elkaar geschoven in een hoek der canapee, met hun verstandige oogjes den introducé zaten aan te staren, en zijn doen en laten en zijn minste bewegingen oplettend gade te slaan. Zeker klopten hun hartjes ook van medelijden met den armen, berooiden zwerveling.

Langzaam begon de sukkel bij te komen; hij gaapte eens en draaide zich op zijn bankje voor den haard eens om, om zijn natten rug ook eens te warmen. Zijn oogen dwaalden langs zijn havelooze plunje, en uit onbewusten afkeer van vuil, die in zijn nieuwe omgeving zoo weinig pasten, deed hij pogingen om zijn vuile handen wat schooner te maken. Dat deed hij op een primitieve manier, maar zijn goede wil ontlokte aan mijn vrouw een goedkeuring.

„Toch een aardige jongen”, zeide ze, „als je hem zoo bezig ziet”.

En ik was blij, dat hij door de ellende toch niet heelemaal versuft was.

De sukkel monterde meer en meer op; hij ging staan; en onze meisjes schoven nog wat dichter bij elkaar en nog wat dieper in hun canapeehoek; en zijn reeds wat helderder schijnende oogen zwierven rond door de kamer, met een uitdrukking van bevreemding en bewondering voor wat ze nu voor het eerst zagen; en we volgden zijn blikken naar de bengelende kristallen aan de lichtkroon, naar de franje van het ahangende tafelkleed, naar het behang boven de kastdeur, waarachter onze eenige muis knaagde en knabbelde, naar de op de gordijnen heen- en weerwiegelende schaduwen der zwiepende boomtakken voor ons huis.

En zoo volgden we ze ook naar het bordje, waarop de avondboterhammen van Polly en Stipje gereed stonden, en naar de melk, die er naast was klaargezet.

En de twee paar schrandere oogjes van onze meisjes deden ook zoo.

En onze vondeling keek naar die boterhammen en naar die melk, en ons hart kromp ineen bij het ontwaren van dien begeerigen, hongerigen, verslindenden blik, waarmee de stumper keek naar dat maaltje.

De verzoeking, de drang der pijnigend hongerige maag was te sterk; zonder ons of iemand te vragen, stapte hij op de melk en boterhammen toe, en begon te drinken en te eten.

Wat moest hem dat smaken! We gunden het hem en zagen toe, hoe hij hapte en slurpte, en verwonderden er ons over, dat hij niet gulzig vrat, zooals we dat hadden kunnen verwachten. Het was zijn eten en drinken niet; maar we lieten hem zijn gang gaan, en gunden hem van harte dat maaltje; onze kleintjes zouden er toch niet te kort door komen!

Doch onze Polly dacht er anders over! Want het was toch *haar* boterham en *haar* melk!

Ze overwon haar vrees en bedeesdheid, en liet zich van haar plaatsje in den breeden canapeehoek afglijden, en naderde den smullenden vondeling, met iets dreigends in oogen en houding.

Onze beschermeling, die de nadering van Polly bemerkte, en uit blik en gebaren opmaakte, wat de bedoeling van onze oudste was, scheen niet van plan, af te zien van zijn maal; hij zou het zich niet laten ontnemen.

Toen Polly dicht genaderd was, kwam er iets strijdlustigs in de groote, begeerige oogen, zijn rug kromde zich als die van een vertoornde kat, en zonder preliminair gaf hij Polly een duchtigen tik om de ooren.

Polly was overbluft, ze schrok heftig en vluchtte op mijn vrouws schoot, haar troetelhoekje, waar ze altijd troost vond voor geleden smart.

Stipje keek vreeselijk boos, toen haar zusje zoo getrakteerd werd, maar ze kroop nog meer in elkaar, en staarde met nog meer aandacht naar dien vreemden, hardhandigen indringer.

Mijn vrouw was al even boos en verschrikt over die ruwe bejegening als onze kleintjes, en ik kon die handtastelijkheid van zoo'n jongen, dien we edelmoedig hadden opgenomen, en die dat zóó beloonde, ook niet goedkeuren.

Maar die honger! Honger is een scherp zwaard!

„Het is een rakker”, zeide mijn vrouw, toen ze onze kleintjes naar bed had gebracht, en den zwerveling ook had ondergestopt in een haastig ingericht, geïmproviseerd bed, nadat hij op zijn gemak op zijn oude plaatsje voor den haard nog wat had zitten soezen. „Het is een rakker”.

Maar van dat oogenblik af, van dien flinken tik af, dien onze beschermeling zoo zonder zich te bedenken of te geneeren aan onze oudste had toegediend, zaten wij onder zijn plak, wij allemaal, onze meisjes, mijn vrouw en ik. We begrepen en gevoelden dat zoo dadelijk niet, maar met den tijd kwam het meer en meer aan den dag.

En we bleven onder de plak, en zijn het nu nog.

We waren geheel door hem gebiologeerd, volkomen onder den indruk van zijn zeker, kordaat en vrijpostig optreden. Tot ze gingen slapen, afgezonderd van den kleinen vondeling, konden onze meisjes de oogèn niet van hem afwenden, al vielen hun oogjes van vermoeidheid bijna toe.

En den volgenden morgen vonden we onzen jongen gast bezig aan het inspecteeren van den inhoud van een kast. Hij liet zich door ons daarin volstrekt niet storen; hij nam niet de minste notitie van ons, en wij lieten dat begaan.

En bij het ontbijt at hij eerst zijn boterham en zijn melk op, en keek toen eens, of het ontbijt van Polly en Stipje hem ook nog aanstond, hetgeen niet zoo bleek te zijn. En voor water en melk bedankte hij; hij wou enkele melk hebben en kaas op zijn brood. Na het ontbijt maakte hij zich meester van het speelgoed onzer kleintjes, en speelde er in zijn eentje mee, zonder zich om hen en hun lange gezichtjes te bekommeren, maar met zoo'n dol plezier en zoo'n levendigheid, dat we er schik in hadden. En toen hij daarvan genoeg had, ging hij het huis eens door, en wachtte permantig, tot we een gesloten deur voor hem zouden hebben geopend, en riep ons, als we niet gauw genoeg bij hem kwamen, om dat te doen. En wij bedienden hem nu al op zijn wenken, we liepen hem na op zijn onderzoekingstocht, en vermaakten ons met zijn ernstig, intelligent opnemen van al de dingen, die hem nog vreemd waren. Vragen deed hij niet, de resultaten van zijn eigen onderzoek schenen hem voldoende te zijn, om zich een begrip en overtuiging te vormen, omtrent het doel en den aard der verschillende voorwerpen.

Toen hij moe was van spelen en rondwandelen, koos hij mijn luien stoel uit, om uit te rusten, en ging daar lekker in zitten slapen, terwijl ik een anderen zetel kon opzoeken.

Polly en Stipje waren nog bang voor hem, en keken hem na uit hun groote verstandige oogjes, maar bleven hem uit den weg.

Doch toen ik 's middags thuiskwam, was het heel anders. Onze meisjes waren druk aan het spelen met hem, alsof ze elkaar van hun geboorte al kenden; mijn vrouw zat op den grond in het midden van het vroolijke, doller troepje, en straalde en gloeide van pret.

Zoo ik hoorde, was de kennismaking uitgegaan van den vondeling, die op een gegeven oogenblik scheen te hebben gevonden, dat alleen spelen toch niet prettig was, als er speelkameraadjes in de nabijheid waren. De zwerveling was naar hen toegegaan, en had ze eens gevraagd, of ze met hem mee wilden spelen, en in het begin had het nog wel wat booze en angstige gezichtjes bij Polly en Stipje gegeven, maar hij was zoo verleidelijk geweest, en had hun zoo dolprettig voorgespeeld, dat ze toch, voetje voor voetje tot toenadering waren verlokt; en eindelijk waren ze met hun drietjes aan het stoeien en ravotten geraakt, dat het zoo'n aard had. Wat een plezier en pret was dat! en onze jonge gast wist ze aan den gang te houden, zoo leuk en lustig, dat er geen uitscheiden aan scheen! Maar de knaap was de baas; wat hij wilde moesten de anderen willen; wat hij deed, deden ze mee. En daarbij behield hij een kalme vrijpostigheid, dat we er elk oogenblik verbaasd over stonden.

Door mijn vrouw was zijn plunje, zoo goed en zoo kwaad als het dien dag ging, schoongemaakt en in orde gebracht, en hoewel hij nog erg mager was, zag hij er toch uit als een flinke, krachtige klant. Maar brutaal was hij, heel kalm en verstandig brutaal, maar vroolijk en jolig en lenig.

's Avonds was zijn thuis nog niet opgespoord, en daarom hielden we hem nog, en den volgenden dag waren we nog niets wijzer, en toen hielden we hem nog maar weer zoolang; want we konden hem toch zoo maar weer niet de straat opsturen. En zoo volgde de eene dag op den anderen, zonder dat we iets verder kwamen met ons onderzoek, en toen gaven we het zoeken maar op, en namen den knaap in ons gezin op.

Nu had hij eigenlijk zelf niets gedaan, om dat te verdienen.

Van het eerste oogenblik af, dat hij zich, om zoo te zeggen, weer lekker vond, tiranniseerde hij onze meisjes en ons; hij was volstrekt niet aanhalig, maar eer onverschillig voor ons; hij was niet zacht en niet lief en niet gezegge-lijk of gehoorzaam.

En toch vonden we nu al de gedachte onaangenaam, dat we van hem zouden moeten scheiden. Hij had ons volkomen gebiologeerd door zijn geheele doen en laten; we zaten onder de plak, en eigenlijk durfden we hem niet meer wegsturen!

Nu moest hij toch een naam hebben. We hadden hem al met allerlei namen toegesproken, maar op geen enkelen had hij gelet of geantwoord. Vroeger werd hij zeker maar geroepen met een: „hier jij!”, zeker had nooit iemand hem teeder bij zijn naam genoemd. En we konden ook niet uit hem krijgen hoe hij heette. Was hij dan het verledene al vergeten? Wist hij misschien zelfs niets meer van zijn ellendig leven, vóór we hem binnennamen? Och, hij kon zich nu te goed doen, en deed dat ook, aan eten en drinken en spelen en slapen; meer verlangde hij niet, en aan iets anders dacht hij niet, want hij was nog zoo jong!

We doopten hem toen maar Henri, en noemden hem Hein, en als Hein is hij nu bekend en geliefd.

Toen het nu eenmaal vaststond, dat Hein bij ons zou blijven, wilden we geen onderscheid maken tusschen hem en onze meisjes; misschien zelfs trokken we hem wat voor, onbewust, om zijn geleden ellende te vergoeden. Hij had nog zooveel in te halen!

Hein voer daar wel bij. Hij dikte zichtbaar aan; hij zag er gauw flink en krachtig uit, en toen de schonkerigheid verdwenen was, was het eerst goed te zien, hoe krachtig en elegant hij gebouwd was, en dat hij werkelijk een mooie, knappe jongen was. Hij had een intelligent, rustig gezichtje met groote, mooie, heldere oogjes; hij was vroolijk en opgewekt van humeur, en toonde een flinken wil waar het zijn welbehagen betrof, en een practischen zin voor zijn welbevinden en gemak. Toch was hij, als het nu eenmaal niet anders kon, tevreden met wat minder; hij was goedig inschikkelijk, als hij dat zijn wilde, maar deed anders zijn eigen zin, met een sans-gêne, die ons steeds bleef imponeeren. Van liefkozingen hield hij niet; hij ontving ze niet graag,

en deelde ze in het geheel niet uit. Hij was bepaald origineel in zijn rustige, bedaarde brutaliteit, en dat maakte voortdurend zoo'n indruk op ons, dat we alles van hem verdroegen, al was het ook met stille verbazing over dat feit.

Na een poosje leek het, of alles behoorde te geschieden, zooals het geschiedde, en of Hein òns edelmoedig had opgenomen, in plaats van wij hem.

En toen we Polly en Stipje moesten verliezen, helaas! en Hein ons alleen overbleef, toen werd zijn macht over ons grenzeloos.

Hij hechtte zich aan ons op zijn kalme, eenvoudige manier, zonder ophef en zonder er vertoon van te maken, maar vast en innig; en wij hechtten ons meer en meer aan hem, en droegen het juk van zijn zachte tirannie met vreugde, en met blijdschap, dat hij ons dat te dragen gaf; en ons leven wijdden we aan onze liefde voor Hein; we voorkwamen zijn wenschen en onderwierpen ons aan zijn wil; hij werd de spil, waarom onze wenschen en plannen zich draaiden; voor hem lieten en deden we alles en waren blij, als we tot loon hem een genoeg mochten bereiden en mochten opmerken en ondervinden, dat het werkelijk een genoeg voor hem was.

Maar Hein nam geen notitie van onze opofferingen, en hij liet alles gebeuren, zooals het gebeurde, en nam alles aan, zonder eenige pretentie, maar overtuigd en er op rekenende, dat we dat alles voor hem doen zouden.

Zoo deden wij en deed hij, en zoo doen wij en doet hij nog, want gelukkig is hij ons gebleven op onzen tocht door het leven.

We zouden hem nu niet meer kunnen missen, vooral nu we onze poesjes, Polly en Stipje, ook kwijt zijn; we gedenken met stille verrukking den dag, waarop we hem voor het eerst leerden kennen, onzen schat, onzen oogappel, nu onzen eenigste, Hein den Vondeling, onzen Kater.

MOEDER EN ZOON.

DOOR

SUZE LA CHAPELLE ROOBOL.

't Was op een mooien middag in 't laatst van Oktober. François Detrez had zich gekleed om uit te gaan. Hij wierp nog een blik in den spiegel. 't Was anders zijn gewoonte niet zijn uiterlijk aan zulk een kritisch onderzoek te onderwerpen, maar hij ging een gewichtig bezoek afleggen, een bezoek waarvan onuitsprekelijk veel voor hem afhing. Hij glimlachte even, haalde toen met een zucht de schouders op. Hij was een vrij knap man, lang en slank met iets gedistingeerds en corrects in zijn uiterlijk. Zijn eenigszins bleek gelaat, bij de oogen, langs den neus en op het voorhoofd met fijne rimpels doorploegd, had een sarkastische, maar volstrekt geen ongunstige uitdrukking. Zijn puntig geknipt zwart baardje was evenals zijn kort krullend hoofdhaar, dat aan de slapen al kaal begon te worden, hier en daar met grijs doormengd; daaruit had men kunnen afleiden dat hij twee en veertig jaar oud was; zijn elastische, vlugge, een weinig zenuwachtige bewegingen en zijn elegante houding spraken van een jeugdiger leeftijd. Hij had iets voornaam nonchalants, zooals hij daar stond met zijn gedeukten, vilten hoed en zijn lichtgekleurden demi-saison. Nog eens keek hij onrustig rond, nam zijn handschoenen en verliet het vertrek.

Zijn weg voerde hem langs de buitenwijken. Heden had hij geen oog voor de heerlijke rosse en gouden tinten, waarmee de schitterende herfstzon het gebladerte kleurde. Alleen hield hij even op, toen hij langs een bloemenmagazijn kwam. Tusschen touffes van venushaar en prachtige varens stonden goudbruine en citroengele, rose en purperen chrysanten. Hij aarzelde even, toen ging hij met een haastige beweging verder. „Neen,” mompelde hij, „'t zou te gek zijn, straks misschien.” Eindelijk bereikte hij een kleine eenvoudige villa. In den tuin stonden enkele begonia's en dalia's nog in vollen bloei. De afgevalen bladeren lagen in de wandelpaden verspreid; een groote beuk, bijna geheel goud getint, stond voor het huis. Hij hoorde stemmen achter in den tuin. Een frissche, schelle jongensstem en daartusschen het vroolijke, welluidende lachen van een vrouw. Besluiteloos stond hij even stil, toen ging hij de voordeur voorbij en liep het huis om. Op een klein grasperk speelde een flinke, gezonde jongen van ongeveer zeven jaar met een grooten, gekleurden bal. Hij was niet alleen, zijn moeder spelde met hem en beiden schaterden het uit als zij den bal miswierpen en draafden hem achterna als hij te ver weg rolde, als twee kinderen. Zij waren zoo verdiept in hun spel dat zij Detrez niet gewaar werden. Hij stond een oogenblik

bewonderend toe te kijken. Zij zag er allerlieft uit, het fijne gezichtje wat hooger gekleurd door de inspanning, het donkere haar een weinig in wanorde, het gracieuse maar eenvoudige toilet eenigszins verfonfaaid door de snelle lichaamsbeweging.

De kleine jongen zag hem 't eerst. Zijn gezichtje betrok, hij voorzag een stoornis in zijn spel.

„Mama,” riep hij.

De dame keek op. De vroolijke uitdrukking op haar gelaat werd nog blijder. Zij trad op Detrez toe en groette hem ongedwongen en hartelijk als een oud vriend.

„Hebben ze u naar den tuin gestuurd, meneer Detrez?”

„Neen mevrouw, ik hoorde u en was zoo vrij maar hier te komen.”

„Dat is goed. Wel Richard, zeg je meneer niet goeden dag?”

De jongen stak zijn hand uit. Toen keek hij zijn moeder aan en zei met gefronste wenkbrauwen:

„Wij speelden juist zoo prettig.”

„Wees maar niet bang,” zei de bezoeker. „Ik zal je niet dadelijk storen, mag ik meespelen Richard?”

„Ja, als u dat wilt. Gaat u hier staan. Mama nog wat meer achteruit. U moet naar mij gooien, ma, neen, niet naar meneer. Ik gooi naar meneer. Zoo. Recht staan meneer Detrez en in een boog gooien. Niet zoo scheef.”

Driftig deelde de knaap zijn bevelen uit. François deed zijn best maar 't lukte hem niet. Hij was er niet bij, hij was blijkbaar zeer gepreoccupeerd. De jongen stampvoette tusschenbeiden van ongeduld en alleen een blik uit de donkere oogen van zijn moeder hield hem in bedwang. Na ongeveer een kwartier maakte deze een eind aan 't spel.

„Nu is 't genoeg, Rick. Nu speel je verder alleen. Meneer en ik gaan naar binnen.”

Haar stem was heel zacht, maar heel beslist. De knaap maakte geen tegenwerpingen. Hij wierp zijn bal in het gras en liep naar een klein soort van tuinhuisje om ander speelgoed te halen.

„Ik vrees dat Richard mij een beetje verwenscht, mevrouw,” zei Detrez terwijl zij samen naar huis gingen.

„Ik kan niet altijd bij hem zijn, hij weet zich ook heel goed alleen bezig te houden.”

Zij ging hem vóór in haar salon. De kamer was niet weelderig maar zeer smaakvol gemeubeld. Een overeenstemming van kleuren en tinten die het oog aangenaam aandeed. Een overvloed van groene planten, hier en daar een bouquet herfstbloemen, weinig maar stijlvolle ornamenten. Zij nam in een laag stoeltje plaats en wees hem een fauteuil in haar nabijheid.

François Detrez vond haar heel bekoorlijk, heel jeugdig, niettegenstaande haar twee en dertig jaar. Daar straks in den tuin, vóór zij hem zag was zij dartel geweest als een jong meisje, nu had zij al de kalme bedaardheid, de gemakkelijke ongedwongenheid van een vrouw van de wereld.

Zij spraken over verschillende onderwerpen. Hij een beetje verstrooid, als iemand die over iets anders denkt waarover hij liever wil spreken en dat hij toch aarzelt om te berde te brengen. Zij volkomen op haar gemak, te wel opgevoed om zijn afgetrokkenheid te willen opmerken.

„Heeft u veel van Musset gelezen, mevrouw?” vroeg hij eindelijk.

„Ja, zoo tamelijk.”

„Kent u zijn gedichten?”

„Natuurlijk. Wie kent Rolla en de Nuits niet?”

„Ik bedoel een van de kleinere. A Ninon.”

Zij knikte en keek hem vragend aan.

Hij stond op en kwam dichterbij haar staan.

„Si je vous le disais, pourtant que je vous aime.

Qui sait, brune aux yeux bleus, ce que vous en diriez?”

Zij bloosde niet en werd niet verlegen. Alleen kwam er in haar oogen een beetje droevige uitdrukking toen zij antwoordde:

„Ik zou zeggen dat u beter deed met u geheel aan den dichter te houden. In een van de volgende coupletten zegt hij: „Mais vous n'en saurez rien.”

„Hoe moet ik dat opvatten, mevrouw?”

„Eenvoudig zooals ik het bedoel. Willen we over wat anders praten?”

Detrez werd heel bleek. „Ik geloof dat ik beter doe met dien conversatie toon te laten varen,” zei hij na eenige oogenblikken. „Ik wil liever doodeenvoudig en gewoon voor de zaak uitkomen. Wat antwoordt u als ik u vraag of u mij de eer wilt aandoen om mijn vrouw te worden?”

Zij stond nu ook op. Het was merkwaardig hoe weinig zij met haar houding verlegen was, zij was volkomen kalm en bedaard, terwijl hij zich ontzettend zenuwachtig toonde.

„Ik had zoo gehoopt dat u mij die vraag niet doen zou, meneer Detrez.”

„Waarom mevrouw?”

„Omdat ik zooveel van u houd, als vriend namelijk. Het zou mij zoo erg veel leed doen uw vriendschap en sympathie te moeten missen.”

Hij deed zich geweld aan, maar hij kon het trillen van zijn stem niet bedwingen toen hij vroeg:

„Moet ik dat als een weigering opnemen?”

„Als een besliste, ja,” antwoordde zij. Zij was heel ernstig. Zij trad op hem toe en keek hem aan, er was geen zweem van behaagzucht, alleen een zachte vastheid van wil in de manier waarop zij hem de hand toestak.

Hij drukte het fijne, witte handje aan zijn lippen. Toen keerde hij zich van haar af en ging voor het raam staan om te trachten zijn emotie meester te worden. Van ter zijde keek zij hem treurig aan, het had haar leed gedaan hem te moeten bedroeven, maar waarom moest hij ook op haar verlieven? Zij had gehoopt prettig en vriendschappelijk met hem om te gaan. Het was vervelend.

Na eenige oogenblikken ging hij weer op zijn vorige plaats zitten.

„Natuurlijk cerbidig ik uw besluit mevrouw. Ik heb misschien niet eens

recht mij er over te verwonderen. Maar ik heb u zoo lief, ik bid u, laat dat als verontschuldiging gelden als ik zoo indiscreet ben om u te vragen, waarom u zoo zonder eenige aarzeling, zonder u een oogenblik te bedenken, mijn verzoek weigert."

„Enkel en alleen omdat ik niet weer trouwen wil."

Hij glimlachte bitter „U bedoelt dat u bij dat besluit blijven zal totdat u iemand heeft aangetroffen die gelukkiger is dan ik."

„Volstrekt niet. Wil ik u eens wat zeggen? Als ik van meening kon veranderen zou u de eenige man op de wereld zijn dien ik zou willen trouwen."

Zij sprak zeer eenvoudig, zeer oprecht. In zijn bleek gezicht kwam licht en ontspanning.

„Dan is niet alle hoop verloren," stamelde hij. „Zeg mij toch om Gods wil waarom u niet zou kunnen veranderen?"

„Daarvoor zou ik alleen op de wereld moeten zijn. Nu heb ik mijn kind en . . ."

„Maar twijfelt u dan aan mijn wil, aan mijn heiligen ernst om een goede vader voor uw kind te zijn?" viel hij haar in de rede.

Zij glimlachte en schudde het hoofd. „Luister," zei zij bedaard. „Ik zal u alles zeggen, ik wil u heelemaal vertrouwen. Als ik geen kind had zou ik waarschijnlijk wel van u houden op de manier zooals u het wenscht, want ik heb groote behoefte aan liefde. Het denkbeeld om alleen op de wereld te zijn, zonder een wezen waaraan ik mij hechten kan, dat ik lief kan hebben met al de kracht die in mij is, lijkt mij afschuwelijk. Maar nu mijn jongen er is heb ik een levensdoel zoo groot, zoo heerlijk, dat ik niets anders verlang. Het kost mij geen strijd, geen opoffering om uw verzoek af te slaan. Het spijt mij alleen dat ik u verdriet moet doen. Richard is mijn alles, mijn toekomst, mijn geluk. Ik wil geen nieuwe verplichtingen aangaan, die mijn hart zouden verdeelen. Mijn jongen heeft recht op al de liefde, waarover ik beschikken kan, voor hem alleen wil ik leven. Hij neemt mij zoo geheel in beslag dat er geen plaats is voor een andere genegenheid. Ik ga zoo in hem op, dat ik er ook in 't geheel geen behoefte aan voel."

„Is dat niet onnatuurlijk mevrouw, op uw leeftijd?"

„Wel mogelijk. 't Kan wel een fout in mijn karakter zijn, ik ben altijd beter moeder dan echtgenoot geweest."

„Ik kan 't nog niet opgeven," zei Detrez. „Ik wil trachten u over te halen, niet alleen voor mij zelf, ook om uwentwil. Uw kind voldoet u op 't oogenblik geheel en al, goed, ik wil het aannemen. Maar heeft u wel eens bedacht dat er een tijd zal komen, waarin u niet meer alles voor uw zoon zal zijn, waarin hij nieuwe banden zal knopen en zijn moeder met al haar toewijding, al haar oneindige liefde de tweede voor hem worden zal. Weet u dat het zelfs mogelijk is dat hij u misschien eens niet meer noodig zal hebben om gelukkig te zijn?"

In zijn bittere teleurstelling vergat hij dat hij haar wondde, in zijn ijver om haar te overtuigen ging hij bijna te ver.

„Ik hoop dat die tijd voor Richard komen zal," antwoordde zij zacht, met iets zeer weemoedigs. „Geen liefde is zoo opofferend als die van de moeder

voor haar kind, dat weet ik wel. Een bekend paedagoog heeft eens gezegd: Goede ouders moeten leeren zich overbodig te maken voor hun kinderen. Dat mag hard klinken, er is toch veel waars in. Als ik mijn taak maar zoo volbreng, dat mijn jongen gelukkig wordt dan zal ik tevreden zijn."

„Ik hoop dat u uw eigen krachten niet overschat," hernam François geëgerd, bijna boos, omdat zij zoo koel bleef.

„Dat moet de tijd leeren," hernam zij op veel opgeruimder toon. „En wie weet, misschien behoor ik wel tot die gelukkige moeders die altijd een eerste, al is het dan ook geen eenige plaats, blijven bekleeden in 't hart van hun kind. In allen deele heeft hij mij in de eerste tien, twaalf jaren nog noodig en heb ik niets te vreezen."

Detrez stond op. „Het is onverstandig om al zijn kansen van geluk op één kaart te zetten," zei hij langzaam, „een goed speler verdeelt zijn kansen."

„Maar ik heb slechts één kans."

Hij antwoordde niet dadelijk. Hij begreep dat hij haar niet kon overtuigen en hij trachtte zijn smart, zijn groote teleurstelling te beheerschen.

„Vaarwel mevrouw," hernam hij eindelijk zacht. „Er blijft mij niets anders over dan heen te gaan."

„Maar u vergeeft mij toch niet waar?" vroeg zij dringend. Zij keek hem aan en voegde er plotseling smeekend, op innigen toon bij: „Ik kan niet anders François. Geloof mij toch."

Neen, zij kon niet anders. Het werd hem duidelijk door de warmte waarmee zij die overtuiging uitsprak, het gaf hem zijn bedaardheid voor een deel terug.

„Ik heb niets te vergeven," hernam hij. „Adieu Héléne. Ik moet gaan, dat is beter."

„Maar je komt terug, als mijn vriend. Je blijft toch mijn vriend."

Hij drukte haar hand aan zijn lippen. „Later kom ik terug. Vooreerst niet, ik ga op reis. Mijn God, Héléne, zóóveel zal je toch wel van mijn verdriet begrijpen, om niet te eischen dat ik je dadelijk weerzie, dat kan ik niet."

Er klonk een hartstochtelijk verwijt in zijn stem. Zij voelde dat zij hem een groot leed aandeed en in dat gevoel mengde zich plotseling een soort van eerbied, dien zij nooit voor hem gehad had.

„Belooft mij dat u zal terugkomen als u het te boven is," stamelde zij.

„Ja," hij vertrouwde zich zelf niet om meer te zeggen en hij haastte zich om haar te verlaten. Zij keek hem peinzend na, de oogen vol tranen.

Toen Detrez den tuin doorging, liep de kleine Richard dadelijk op hem toe.

„Gaat u weg?"

„Ja jongenlief," antwoordde hij machinaal, zonder het kind aan te zien.

„Gelukkig, dan is mama weer alleen voor mij."

François keek den knaap aan. Een vreemde gewaarwording maakte zich van hem meester. Hij voelde afgunst, ergernis, weezin tegenover het kleine wezen, dat hem zijn geluk ontstal en dat zich, zonder het zelf te weten, zoo triomphantelijk bewust was van zijn meerderheid. Zonder een enkel woord ging hij Richard voorbij en den tuin uit.

Met gebogen hoofd liep hij denzelfden weg terug.

Thans wierp hij geen enkelen blik op de chrysanthen in den bloemenwinkel.

Hij had ze nu niet noodig, hij glimlachte verachtelijk om zijn eigen domheid, omdat hij straks zoo voorbarig had willen zijn.

Hélène van Reden was het kind van onbemiddelde ouders, die zich toch de weelde van veel kinderen en een groot huisgezin veroorloofd hadden. De onvermijdelijke gevolgen daarvan bleven niet uit. Het huwelijk is soms het graf van de liefde, dáár waar voortdurende geldzorgen, steeds toenemende door de vermeerdering van het gezin, er het hunne toe bijdragen om het beetje poëzie in dor en akelig proza te veranderen, is dit bijna altijd het geval. De kinderen waren opgegroeid in een atmosfeer van twist en bekrompenheid. Toen zij nog heel klein waren begrepen zij reeds al de ellende van een zekeeren stand te moeten ophouden met middelen die niet voor de helft daarvoor toereikend zijn. De jongens konden niet worden wat zij wilden; nauwelijks thuis van de schoolbanken, waren zij genoodzaakt hun beste jaren op een kantoor of bureau te versuffen, om toch zoo gauw mogelijk geld te verdienen en de zorgen van hun ouders te verlichten. De meisjes zochten al vroeg betrekkingen. Hélène, de jongste, was gelukkiger, zij had vrij veel geleerd en was op 't punt om te trachten aan de een of andere school een plaats te krijgen, toen van Reden haar vroeg of zij zijn vrouw wilde worden. Hij was twaalf jaar ouder dan zij, hij had een mooie betrekking en veel fortuin. De geheele familie was verwonderd over het geluk dat het kind te beurt viel. Zulke buitenkansjes behoorden tot de groote uitzonderingen. Hélène zelf bedacht zich niet heel lang. 't Is waar, zij had van Reden niet bepaald lief zooals een jong meisje droomt den man harer keuze te beminnen, maar haar hart sprak ook voor niemand anders. Het leven dat zij tegemoet ging, de strijd om het bestaan die haar wachtte, lachten haar niet toe; de gemakkelijke, onbezorgde toekomst die van Reden haar verschaffen kon, had veel aantrekkelijks. Zij nam zich voor haar best te doen om veel van hem te houden en zij trouwde. Zij was gelukkig. Nu moest zij medelijdend glimlachen om wat zij toen geluk had genoemd, maar dat eentonige leven zonder zorg, zonder emotie, zonder smart, had haar destijds tevreden gesteld. Toen zij eenige jaren getrouwd was, begon zij langzamerhand te gevoelen dat haar veel ontbrak. In den beginne vaag en onduidelijk, maar langzamerhand in vaster omtrekken, begon zij duidelijk in te zien, dat het leven dat zij leidde nauwelijks veeteeren kon genoemd worden. Een onstuimig verlangen naar wezenlijk leven en lijden maakte zich van haar meester. Zij voelde dat zij een mensch was, met al de verlangens, al de raadselen, al de zielsaandoeningen van een mensch, en de rol van onbeduidende pop die zij tot nog toe gespeeld had, begon haar ondragelijk te worden. Maar toen zij zich van dat alles reenschap gaf en het gevoel van onvoldaanheid dreigde haar ongelukkig te maken, werd zij gered door de geboorte van haar kind. Hélène zelf was als herboren. Zij was een ander mensch, al wat er goeds, dieps en teeders in haar natuur was kwam tot zijn recht. Van het eerste oogenblik af dat zij haar kind in

de armen sloot, wist zij dat haar een plaats toekwam in het rijke, volle menschenleven.

Zelfs haar man, voor wien ze tot nu toe slechts een kalme genegenheid had gevoeld, begon zij met andere oogen aan te zien. Hij was immers de vader van haar kind, hij had haar zoo onmetelijk rijk en gelukkig gemaakt. Toen van Reden echter een paar jaar na Richard's geboorte onverwachts stierf was zij niet verpletterd, het beste bleef haar toch over en zij nam zich voor zich daar geheel aan te wijden. Zij trachtte haar geest meer te ontwikkelen en te beschaven enkel met het doel om later een goede leidsvrouw voor haar zoon te zijn. Zij wilde hem opvoeden naar haar beste weten, hem tot een vrij en onafhankelijk denkend mensch maken, zij zou over hem waken zooveel zij mocht en kon. Haar groote liefde, hun innig wederzijdsch vertrouwen zou de onfeilbare talisman zijn die hem zou redden van de verleidingen en de gevaren waarvoor zij hem niet kon behouden.

Neen, zij had geen man noodig die haar de zware taak verlichtte. Zij wilde niet geholpen worden, zij was jaloersch op haar jongen, hij mocht aan niemand anders iets te danken hebben. Maar Héléne was mooi, nog jong en rijk, zij was heel beminnelijk en meer dan één trachtten haar van haar voornemen af te brengen. Daar zij bij haar besluit bleef noemde men haar koud, sommigen zeiden dat zij een coquette was, ofschoon iedereen die haar meer van nabij kende, begreep dat zij die beschuldiging niet verdiende. Zij verwonderde zich soms over zichzelf, over haar schijnbare koelheid. Alleen voor François Detrez had haar hart eenigszins gesproken. Zij had gewenscht dat hij haar vriend was, haar raadsman in moeilijke omstandigheden, haar steun en haar troost, als zij aan beiden behoefte gevoelde. Zij wilde een soort van ideale vriendschap, geen huwelijk. Zij was eischend en egoïstisch evenals alle vrouwen die weten dat zij bemind worden en zelve niet lief hebben. Toen hij voor haar had gestaan en zij aan zijn ontroerd gelaat had gezien wat zij hem aandeed had zij medelijden met hem gevoeld, maar dat medelijden was niet innig en groot genoeg geweest om haar ook maar een oogenblik in haar besluit te doen wankelen. Zij had geen berouw, zij drukte haar kind met nog meer dan gewone teederheid aan het hart in een zalige verrukking, dat zij alles voor haar Richard ten offer bracht, dat zij enkel en alleen voor hem wilde en kon leven, dat er voor haar geen ander geluk bestond.

Toch stelde het haar te leur toen zij hoorde dat Detrez voor onbepaalden tijd naar het buitenland was gegaan. Hij zelf schreef haar dit in een onderdrukt hartstochtelijken brief. Hij zei haar dat hij de kracht miste om haar vooreerst te zien, nu zij zoo beslist geweigerd had om te worden wat hij zoo vurig had gewenscht. Hij bezwoer haar om, zoo zij ooit op haar besluit mocht willen terugkomen zich door geen valsche schaamte te laten weerhouden. Hij was altijd bereid haar troost, haar hulp, haar alles te zijn. Héléne las den brief door met een gewaarwording, half van ongeduld, half van weemoed. De woorden, die van zoo innige liefde en trouw getuigden, streelden haar als een teedere liefkoozing, zij was te veel vrouw om daar ongevoelig voor te blijven,

maar zij voelde niet zijn smart, want zij verwonderde zich over zijn heengaan, zij was er ontevreden over. Zij praatte zoo graag met hem, zij ontving hem zoo graag als een vriend, waarom moest hij op dat onzalige denkbeeld komen om haar te willen trouwen?

Intusschen, lang brak zij er zich het hoofd niet mee. Toen hij een paar maanden weg was gingen er dagen, weken zelfs voorbij, dat zij niet aan hem dacht. Zij dacht alleen aan haar kleinen Richard, haar zoon was haar geheele wereld.

Het eerste offer dat de moederliefde van haar eischte was dat zij den knaap naar school zou zenden! 't Werd hoog tijd, hij was bijna acht jaar. Tot nog toe had zij hem altijd bij zich gehad, geen dag, bijna geen uur waren zij gescheiden. Zij was steeds zijn speelkameraad geweest. Die beiden waren samen als twee kinderen, zij even dol, uitgelaten, kinderachtig en vroolijk als Richard, die het gezelschap van andere kinderen bijna niet behoefde, niemand toch kon prettiger spelen dan mama. Zij was dan ook volleerd in de kunsten van knikkeren, tollen, hoepelen enz. en zij deed dat alles met een ijver en een ernst die den jongen in den waan bracht, dat er voor mama geen heerlijker uitspanningen bestonden. En nu moest ze hem van haar weg sturen den heelen, langen dag. Het kostte haar veel, maar zij volbracht het met een vroolijk gezicht en zij deed het kind zulke overheerlijke verhalen van de genietingen die hem op school en in den omgang met andere jongens te wachten stonden, dat de kleine vent, die eerst door het denkbeeld van naar school te moeten als door een nachtmerrie benauwd was, er ten slotte niet alleen mee verzoend was, maar er zelfs onstuimig naar begon te verlangen.

Toen kwamen al de kleine triomphen, de verrassingen van het schoolleven voor moeder en kind. Wat verheugde zij zich in zijn vorderingen, wat was zij trotsch op het eerste briefje dat hij alleen had geschreven, wat bouwde zij een luchtkasteelen voor zijn toekomst, wat maakte zij zich een illusies over zijn aangeboren vlugheid en zijn goed verstand. Zij voelde zich in die eerste tijden volmaakt gelukkig en toen François Detrez haar, na een afwezigheid van bijna twee jaar, voor het eerst weer bezocht, bedacht zij met een soort van oogenblikkelijke wroeging, hoe weinig zij zich om hem bekommerd had. Want zij zag het terstond, zij voelde het bij intuïtie, dat hij nog altijd dezelfde voor haar gebleven was, al had hij zich ook leeren beheerschen en zich leeren schikken in het denkbeeld dat hij nooit meer dan een vriend voor haar zijn kon. Hoe afgodisch Hélène haar kleinen Richard ook lief had, zoo was zij toch niet blind voor zijn gebreken. Zij zag dat de knaap aan een zekere willekeur en heerschzucht, die zij door haar groote liefde zelve had gevoed, toch zwakheid van karakter paarde. Toen die eerste gemakkelijke jaren voorbij waren, werd het haar meer en meer duidelijk, dat de taak om een kind op te voeden een zeer moeilijke is, dat zij te kampen zou hebben met oneindig veel teleurstellingen en dat, wilde zij slagen, zij zich moest aangorden ten strijde met volkomen zelfbeheersching en geheele wegcijfering van haar eigen persoon. Richard had van de natuur veel gekregen, hij was vlug van begrip, maar tevens wispelturig, hij miste alle wilskracht om zich moeite voor

iets te geven; naarmate er meer van hem geëischt werd ging hij achteruit in zijn leeren, hij kon niet lang bij één ding stilstaan, hij was te ongedurig van aard om iets goed in zich op te nemen. Met onuitputtelijk geduld stond zijn moeder hem ter zijde en trachtte zij al de moeielijkheden op zijn weg te effenen. Zij leerde met hem mee, zij zocht hem op alle manieren liefde en belangstelling in te boezemen voor hetgeen hij weten moest.

François Detrez schudde soms het hoofd en glimlachte zijn sarkastisch, ongehoovig lachje, als hij de onvermoeide pogingen van de moeder en de betrekkelijke lauwheid van den zoon zag.

„U is bewonderenswaardig en toch heeft u ongelijk,” zei hij eens. „U loopt gevaar Richard te bederven, niet in den zin dien men daar gewoonlijk door verstaat, maar *uw kunnen* versterkt hem in zijn onmacht. Weet u wel dat u eens gezegd heeft dat u zou trachten uzelve overbodig voor hem te maken? Hij wordt meer en meer van u afhankelijk.”

Zijn woorden deden haar zeer pijnlijk aan, maar zij voelde dat zij waarheid behelsden en ofschoon zij hem voor het oogenblik geen gelijk gaf, hij merkte spoedig genoeg dat zij zijn goeden raad niet in den wind had geslagen.

„Ik heb besloten Richard voor een paar jaar weg te zenden,” zei zij eenige maanden later.

Zij sprak op zeer kalmen toon maar François, die altijd de vrouw die hij innig had liefgehad in haar bleef zien, voelde als het ware dat zij kampte met een heftige emotie.

„Naar een kostschool?” vroeg hij.

„Neen, daar is geen reden voor en ik ben tegen kostscholen. Hij moet voor eenigen tijd onder mannelijke, flinke, misschien een beetje minder liefdevolle leiding zijn. Dat zal hem sterken en stalen. Hij gaat bij een leeraar in huis. Ik heb inlichtingen van allerlei aard en ik geloof dat ik hem gerust aan meneer en mevrouw L. kan toevertrouwen. De volgende week vertrekt hij al.”

Detrez keek haar opmerkzaam aan. „En dan blijft u heel alleen?” vroeg hij.

„Ja, het moet. 't Zal in den beginne erg zijn. Maar misschien hoeft het niet langer dan een paar jaar. Ik zal zijn brieven hebben en ik zal om hem denken en mij verheugen op de vacaties. Ik geloof niet dat ik mij heel eenzaam zal voelen.”

Altijd de oude onverzettelikhed. Bij François kwam ook weer het oude gevoel van ergernis, omdat zij zoo alleen opging in haar zoon, waarvoor hij geen sympathie voelde, maar hij bewonderde haar toch en hij dacht bij zich zelf: Ze is als moeder bijna volmaakt. Zou zij zich zelve altijd gelijk blijven, ook als zij het groote offer moet brengen, als die jongen eens trouwt en zij moet inzien, dat de vrouw alles, de moeder bijna niets meer is?

Tusschen Hélène en Richard was een heftig tooneel voorgevallen. De knaap wilde niet van huis. Hij had zich verzet met al de middelen die hem ten dienste stonden, maar 't was geen oogenblik bij hem opgekomen, dat ook zijn moeder iets opofferde, dat zij hem ook missen zou, dat zij geheel alleen

bleef. Toen zij hem zacht hierop opmerkzaam maakte, had hij norsch en mokkend de schouders opgehaald en haar eindelijk met bijtend en toch kinderlijk egoïsme toegevoegd:

„U, u vindt 't wel prettig dat ik wegga. Waarom moet ik anders? Nu heeft u meer vrij en kan uitgaan en kan u net doen wat u wil.”

Zij voelde een vlijmende pijn, maar voorbijgaand, kort. Zij hield zich voor, dat haar Rick alleen zoo sprak uit onbedachtzaamheid, in die woorden kon zij zelfs liefde vinden, 't was immers omdat hij haar zoo zou missen, omdat hij zoo bedroefd was haar te moeten verlaten.

Richard vertrok met duizend angsten omdat hij 't bij die vreemde menschen zeker lang niet zoo prettig zou hebben als bij moeder t'huis, 't eten zou niet lekker zijn, misschien had hij geen goed bed, hij zou streng worden behandeld, straf krijgen als hij een les had gemist, alles moeten vragen, nooit eens zijn eigen meester wezen. 't Was ellendig!

Hélène sprak hem moed in. Zij bracht hem weg en zag met een onbeschrijfelijk gevoel van verlichting dat de heer en mevrouw L een zeer gunstigen indruk op hem maakten. Toen zij 's avonds afscheid nam en Rick zich reeds eenigszins overtuigd had dat zijn materiele belangen niet veel te wenschen zouden overlaten, was hij tamelijk wel gerust gesteld en maakte hij zich zelfs ongeduldig uit de hartstochtelijke omhelzing van zijn moeder los.

Zij ging weg met een vol, bezwaard hart en met moeite teruggedrongen tranen. Haar huis leek haar als uitgestorven en in de eerste dagen streed zij tegen de zwaarte van het offer en leed zij veel. Maar zij leed alleen, zij trok zich anstig terug voor vreemde blikken, zij wilde het te boven komen, 't was goed voor haar jongen, zij mocht niet egoïstisch zijn. En zij kwam het te boven. Toen François haar een dag of acht later kwam bezoeken toonde zij hem een opgeruimd gezicht. Maar hij voelde toch wat er in haar omging, hij hoorde haar stem bijna onmerkbaar trillen als zij over het kind sprak, en toen dien avond toevallig Richard's eerste brief kwam, kon zij zich een oogenblik niet bedwingen en de bijna heftige hartstochtelijkheid waarmee zij het papier in ontvangst nam zeide hem genoeg.

Hij keek haar medelijdend aan terwijl zij den brief las. In haar opgewondenheid om toch iemand deelgenoot te maken van haar vreugd, las zij hem heele stukken voor. Rick sprak alleen over zich zelf. 't Beviel hem goed. Meneer was heel aardig. Er waren nog twee andere jongens, met de oudste had hij besloten vriend te zijn. 't Eten was best, volop, alle dagen wat toe. Zondags avonds speelden zij met meneer en mevrouw kaart, dan kregen zij chocolade en gebakjes; meneer en de groote jongen dronken dan punch.

Hélène lachte en genoot bij al die verhalen. 't Hinderde haar niet dat Rick niet over haar sprak, dat hij niet vroeg of mama 't niet stil had, of zij niet bedroefd was, eerst toen zij 't twijfelachtig gezicht van François zag voelde zij 't en meteen maakte de behoefte om haar lieveling te verdedigen zich van haar meester.

„U moet bedenken dat hij een kind is,” antwoordde zij op zijn onuitge-

sproken verwijt. „Kinderen zijn altijd egoïstisch, zij hebben alleen niet geleerd dat te cacheeren, zooals de groote menschen doen.”

Hij antwoordde niet dadelijk. Hij wist voor zichzelf dat hij niet op een volkomen onzijdig standpunt stond. Hij haatte dien jongen, niet alleen om zijn zelfzuchtigen aard, maar ook en voornamelijk, omdat hij zijn geluk in den weg had gestaan. Een bittere gewaarwording maakte zich van hem meester. Hij voelde dat die vrouw schatten van liefde verspilde en een somber voor gevoel zeide hem dat het alles te vergeefs zou zijn, dat het een wanhopige strijd zou worden tusschen eindeloze zelfopoffering en onbegrensd egoïsme.

„'t Is niet noodig hem te verontschuldigen,” antwoordde hij eindelijk met een gedwongen glimlach. „Ik begrijp het heel goed. Kinderen aanbidden altijd het nieuwe. Ik ben alleen maar nieuwsgierig om te weten wat u doen zult, als uw zoon geen kind meer is en het blijkt dat nieuwe invloeden in zijn leven sterker zullen zijn dan de oude.”

Zij keek hem uitdagend aan: „Dan zal ik trachten mij zelve in dien nieuwen invloed in te werken en er belang in te stellen”

„U is onkwetsbaar,” antwoordde François en ondanks zichzelf sprak zijn bittere teleurstelling uit zijn toon. „Hoe wonderlijk is toch een menschenhart, of misschien komt zulk een geval enkel bij een vrouw voor. Aan den eenen kant zoo onmetelijk rijk in liefde en toewijding en aan den anderen zoo dor, zoo hard, zoo onverbiddelijk.”

Hélenè begreep hem maar al te goed. In zinspelingen was hij dikwijls genoeg op dat voor hem zoo onvergetelijke onderhoud terug gekomen. Zij wist wel dat hij haar nog altijd liefhad, ondanks haar veertig jaren, dat zijn wensch altijd dezelfde bleef. Zij had er echter nooit lang over nagedacht, het meer beschouwd als iets aardigs, iets streelends voor haar vrouwelijke ijdelheid. In zulk een liefde kon zij zich niet genoeg verplaatsen, zij had niet gevoeld welk een smártelijk lijden zij dien man had bereid. Het verdroot haar dat hij, misschien uit ergernis over zijn eigen teleurstelling, haar altijd de mogelijkheid wilde voorhouden, dat haar onbegrensde liefde voor haar kind wellicht eens bedrogen zou uitkomen.

„U moet niet vergen wat men niet bij machte is te geven,” zei zij een beetje koel.

„Neen, alleen een gek kan verwachten rozen te zien bloeien op een plek waar de hooge boomen de zonnestralen niet doorlaten, maar ik ben gek, even als alle menschen die zoo oneindig liefhebben, u ook, mevrouw.”

Hij ging heen zonder er meer een woord bij te voegen, zelfs zonder haar te groeten. Zij keek hem een oogenblik onthutst, bijna beleedigd na. Zij vond hem heel onrechtvaardig, maar hij had haar toch eigenlijk geen pijn gedaan en spoedig keerden haar gedachten weer geheel en al tot haar kind terug en begon zij Richard's brief opnieuw te herlezen.

Het ontvangen en beantwoorden van die brieven waren nu de groote gebeurtenissen in haar leven. De knaap schreef heel geregeld. Het begon hem hoe langer hoe beter bij den heer en mevrouw L. te bevallen. Nu hij er

eenmaal aan gewend was vond hij 't zelfs prettiger dan t'huis. Er was veel meer afwisseling, 't was heel iets anders dan zoo altijd met mama alleen. Hélène zocht bij ieder onbeduidend woord, in het opschrift of in de onderteekening, in iedere zinswending een blijk van liefde, zij wilde het zich ontveinzen dat het haar onbeschrijfelijk pijn deed dat hij zich zoo goed schikken kon zonder haar, dat hij geen verlangen toonde om haar weer te zien. Toen hield zij zich voor dat zij zeer zelfzuchtig en onverstandig was. Zij behoorde gelukkig te zijn omdat het zoo goed ging en zij beheerschte zich. Zij toonde haar vrienden een opgeruimd, vroolijk gelaat, zij sprak met schitterende oogen over haar flinken, fermen jongen, die zich dadelijk in de vreemde omgeving had leeren voegen, en slechts zelden, zeer zelden vergunde zij zich de weelde om te treuren over haar eenzaamheid. Zij streed tegen een hevig verlangen om Richard eens te gaan zien, telkens hoopte zij dat ook hij dat verlangen in zijn brieven zou uitdrukken, maar hij scheen er niet aan te denken en bij iedere teleurstelling hield zij zich voor hoe dwaas zij handelde door van een kind te eischen wat hij niet geven kon. Alle kinderen waren immers eender, vooral jongens op dien leeftijd, die hadden allen een hekel aan een zoogenaamd vertoon van hartelijkheid, later zou de verhouding tusschen haar en Rick echter wel zoo innig vriendschappelijk en vertrouwelijk worden als zij het altijd droomde.

Zoo leefde zij voort tot aan de eerste vacantie die hij t'huis zou doorbrengen. Zij had het heele huis willen versieren, wel van alles willen bedenken om het hem toch maar aangenaam te maken, maar zij deed zich geweld aan, zij reisde hem zelfs niet tegemoet, hij was nu veertien jaar, groot en oud genoeg om alleen te komen. Zij ging naar het station om hem af te halen. Met kloppend hart wachtte zij, daar kwam de trein, zij zag hem uit den wagon springen, een oogenblik later had zij de armen om hem heen geslagen. Richard beantwoordde haar omhelzing onstuimig genoeg; ja zeker, hij was heel blij haar te zien, erg prettig weer eens t'huis te zijn, maar hij had het druk met zijn bagage en toen zij naar huis reden rammelde hij onophoudelijk door. Hij moest een nieuw pak hebben, eigenlijk twee, en hij zou zoo graag een nieuwe fiets hebben en de andere jongens hadden meer zakgeld dan hij en een enkelen keer mocht hij nu toch wel eens rooken, nietwaar. En zij lachte en beloofde hem alles wat hij wenschte, innig gelukkig hem weer bij zich te hebben en in die zaligheid vergetend dat hij maar altijd over zichzelf sprak, dat hij niet vroeg hoe zij het toch had, of zij zich schikken kon in de eenzaamheid.

Een der cersten die Richard t'huis kwamen verwelkomen was François Detrez. Hij was in eenige weken niet bij Hélène geweest, hij vreesde dat zij boos was na hun laatste gesprek en hij voelde zich teleurgesteld en verbitterd, toen zij hem even vriendschappelijk en vertrouwelijk, maar even wanhopig kalm, als altijd ontving. Hij maakte echter veel werk van den knaap om haar plezier te doen, want ondanks alles voelde hij een zeker soort van medelijden met haar en toen Richard beweerde, dat hij 't bij de L's uitstekend had en hij nu maar niet hoopte dat mama hem spoedig t'huis zou laten komen, keek

Detrez de moeder niet aan, hij maakte den jongen zelfs geen zijdelingsche aanmerking over zijn onhartelijkheid, hij bracht het gesprek alleen op een ander onderwerp en voor 't eerst van haar leven was Héléne hem oprecht dankbaar.

De veertien vacantiedagen vlogen in een oogwenk voorbij. Voor de moeder duurden zij veel te kort, de zoon beweerde dat het lang genoeg was, hij vond het niet naar om heen te gaan. Toen hij weg was herinnerde Héléne zich alles wat zij van dat samenzijn gehoopt had en zij kon het zich niet ontveinzen, zij was bitter teleurgesteld. Toch vond zij geen schuld bij het kind. Waarom had zij hem ook van zich weggezonden, waarom had zij hem met zooveel vrouwelijke weekheid en zachtheid opgevoed dat dit noodig was geweest? Haar eigen offer keerde zich tegen haar en de martelende onzekerheid of dat offer niet onnoodig gebracht was en niet meer kwaad dan goed gedaan had, begon haar te kwellen. Op die manier vervreemde het kind van haar en vervreemding was juist het spooksel dat haar soms aangrijpsde in de toekomst en dat zij ten koste van alles bestrijden wilde.

Richard had echter een te wispelturig karakter om op den duur zoo vreeselijk met iets ingenomen te blijven. Toen hij ruim een jaar bij de familie L. was geweest begon hij er genoeg van te krijgen en sprak hij in zijn brieven van verlangen naar huis en naar zijn moeder. Héléne genoot nu wel van dat schrijven, maar zij misleidde zichzelf thans toch niet geheel, zij wilde fern zijn, niet toegeven, hem niet bederven. Twee jaar moest hij wegblijven, er was geen reden om hem t'huis te halen, over zijn leeren viel niet te klagen, 't was beter dat hij zijn tijd uitbleef. François, de eenige die iets van haar strijd begreep, had reden om zich te verbazen over de standvastigheid waarmee zij Richards verzoek weigerde, terwijl zij van verlangen brandde om het toe te staan. Hij bewonderde haar meer dan ooit en langzamerhand begon de verbittering, de gekwetste ijdelheid omdat zij zoo onverschillig was gebleven voor zijn groote liefde, te wijken uit zijn ziel. Zij had niet anders gekund, dat zag hij nu in. Hij begon zich te schamen over dat gevoel van *shadenfreude* dat hem soms bezielde had, als hij zag dat zij al haar grenzenlooze liefde eigenlijk verspilde. Hij wilde trachten haar te helpen. De knaap was nog jong, zijn karakter kon nog geleid, nog veranderd worden. De moeilijke jaren moesten nog komen, hij zou haar steunen, waar hij kon, hij wilde van den jongen leeren houden, alleen omdat hij haar kind was, hij zou zichzelf dwingen tot sympathie. Zijn voornemens waren zeer oprecht, maar hij vergat dat zoo iets onmogelijk is, vooral voor hem, met zijn oprecht, warm gemoed. Toen Richard eindelijk thuiskwam begreep Detrez al heel gauw, dat er tusschen hen nooit sprake zou zijn van sympathie. De man kon er zich geen rekenschap van geven en de knaap was er zich onbewust van, maar tusschen die twee was een niet te dempen kloof zooals er altijd bestaan zal tusschen een egoïstisch karakter en een enthousiast, die zich geeft, vurig en zonder berekening, alleen om het genot van in iets anders dan in zich zelf te kunnen opgaan.

Héléne intusschen was gelukkig. Al haar leed was vergeten nu zij haar zoon weer bij zich had. Wat was zij onbeschrijfelijk trotsch op hem! Hij zag

er goed uit met zijn flink ontwikkeld figuur en zijn frisch en gezond gezicht.

Zij waren zulk een aardig paar, zij, nog altijd jeugdig en elegant, zoo jeugdig zelfs, dat niemand kon aannemen dat die krachtige, groote jongen, haar zoon was, en de knaap een beetje trotsch op zijn moeder, omdat zij zulk een gedistingeerde, mooie vrouw was. Ondanks al zijn goede voornemens ergerde François zich als hij hen samen zag, Hélène met haar stralenden blik van blinde vergoding, de jongen reeds met de zelfbewuste zekerheid van aangebeden te worden.

Er volgden een paar jaar van onverdeeld genot. Rick was op het gymnasium en hij deed het noodige. Hij behoorde tot die naturen die niet meer dan dat doen en toen hij negentien jaar oud was deed hij zijn admissie-examen voor de akademie en slaagde. Hélène was fier op haar knappen zoon, maar nu kwam zij voor een nieuwe moeielijkheid te staan.

Zij had er al jaren lang over gedacht of zij Richard alleen naar de academiestad zou laten vertrekken dan of zij mee zou gaan en zich aldaar vestigen.

Haar liefde, haar angst om hem thans geheel en alleen aan de verleidingen van het studentenleven bloot te stellen, spraken voor het laatste. Zij had zoo haar best gedaan om zich geheel in het vertrouwen van haar jongen te dringen en toch was ze nu en dan reeds gestuit op moeielijkheden. Er waren reeds enkele zaken die Rick niet met haar kon bespreken, omdat zij een vrouw was, een fijngevoelige vrouw nog wel, die, misschien eenigszins overdreven, altijd getracht had een groot gevoel van kieschheid bij haar zoon te ontwikkelen. Maar toch, zij had hem als haar oogappel bewaakt en hem door haar groote liefde behoed in de gevaarlijke ontwikkelingsjaren van kind tot jongeling. Moest zij hem thans alleen laten in het nog gevaarlijker tijdperk dat hem wachtte?

Ja zij moest, haar gezond verstand zei het haar duidelijk en onverbiddelijk. Zij moest hem laten gaan en toezien en afwachten of misschien een wreed, ellendig toeval haar werk van jaren niet ongedaan zou maken; zij moest trachten een weinig te vertrouwen op het goede zaad dat zij had gestrooid en op de genegenheid die Richard voor haar had. Dat die laatste een zwak steunpunt was ontveinsde zij zich. Zij begreep thans dat zij den knaap vrij en onbelemmerd de vleugels moest laten uitslaan, wilde haar liefde geen dwang voor hem worden en wilde hij zijn moeder niet gaan beschouwen als een hinderpaal voor zijn op dien leeftijd zoo dierbare vrijheid.

„Ik moet het in Godsnaam overgeven,” zei zij tot Detrez die steeds haar vriend bleef, de eenige met wien zij dergelijke moeielijkheden besprak. „Hij moet nu het bewijs leveren of hij sterk genoeg is om op eigen voeten te staan, ik geloof dat ik niet anders mag doen.”

Hij zag haar als altijd met bewondering aan. Zijn oogen hadden weinig van hun vroegeren gloed verloren, al waren zijn hoofdhaar en zijn knevel thans ook spierwit. Ook zijn gezicht kon nog geheel die sarkastische uitdrukking van vroeger aannemen en dit was nu het geval terwijl hij antwoordde:

„Ik denk niet dat we ons erg ongerust over hem behoeven te maken, hij

zal in alle opzichten wel zorgen dat de kerk midden in het dorp blijft staan.”

Zij wist wel, zij had het natuurlijk gevoeld, al was er nooit een woord over gesproken, dat François geen groote genegenheid voor Richard had, zij keek hem daarom verrast aan en vroeg met een blijden klank in haar stem:

„Heb je wezenlijk zoo'n goede opinie van hem.”

„Ja,” zei François, en toegevende aan een innerlijken drang, die hem dwong iets onaangenaams te zeggen, al zou hij 't zichzelf later verwijten, vervolgde hij: „Ik denk dat hij te veel van zich zelf houdt om zich ooit te laten mee-slepen. Zijn soliditeit bestaat in zijn egoïsme, en dit is dikwijls een veel beter waarborg dan alle mogelijke goede en strenge principes.”

Haar fijn gelaat werd met een blos overtoegen. Zij keek hem verontwaardigd en hoog aan en zei toen zoo bedaard als zij het vermocht:

„Je houdt niet van Richard en ik geloof dat ik daarom nooit van jou heb kunnen houden.”

Zij ging de kamer uit en hij oogde haar hoofdschuddend na. Hij wist wel beter, hij zou haar onverschillig zijn gebleven, ook al had hij haar kind aan-gebeden. Haar ziel kon zich nu eenmaal niet verdeelen, zij kon niet tegelijk vrouw en moeder wezen. Slechts één van beiden en dat wilde zij zijn geheel en al met al haar voelen en denken, met al de kracht die in haar was. Was dat bekrompen of bewonderenswaardig? Hij wist het niet, hij gaf er zich geen rekenschap van. Maar hij voelde wel dat hij een dom ding gedaan had en hij verwenschte er zich om. Nu hij haar afgod had durven beleedigen zou zij in ernst boos zijn, nu liep hij nog gevaar om haar sympathie en haar vrien-dschap te verliezen, waarmee hij in den laatsten tijd geleerd had zich te troos-ten, omdat zij hem niet beter geven kon of wilde.

Inderdaad was Hélène koeler en ongenaakbaarder dan zij ooit geweest was.

Hij had haar bitter pijn gedaan, te meer omdat zij, zonder het zich eigenlijk te bekennen, moest toegeven dat er waarheid in zijn woorden school. Zij had het karakter van haar zoon te veel en te nauwkeurig bestudeerd om hem vrij te kunnen pleiten van zelfzucht. Maar wat maakte dat eigenlijk uit? De tegenwoor-dige jeugd was zóó, dat lag in de omstandigheden, in de algemeene richting, in den geest van den tijd. Richard was niet erger dan anderen. Wie kon van een levenslustig, twintigjarig jongmensch verwachten, dat hij altijd op het geluk, het genot, het welzijn van zijn moeder zou bedacht zijn? 't Was eenvoudig belachelijk. François had moeten begrijpen dat, al kon zij misschien een fout in haar lieveling ontdekken, zij het niet kon velen dat een vreemde den vinger op die plek legde. Hij was onkiesch, hij was grof geweest. Langza-merhand begon zij hem echter te vergeven, het lag niet in haar aard lang over iets te blijven wrokken, maar vergeten kon zij het niet en dit toonde zij door tegen Detrez zoo weinig mogelijk over Richard te praten en dat hinderde hem ook al weer, want hij wilde haar volle vertrouwen bezitten en het verdroot hem, dat zij het heiligdom van haar ziel thans voor hem gesloten hield.

De jaren gingen voorbij en brachten niet veel bijzonders; Richard studeerde zonder zich ontzettend in te spannen, maar ook zonder zijn tijd ongebruikt te

laten. Hij genoot van het leven en logenstrafte in zooverre Detrez beweren, door zich toch wel eens aan jeugdige dwaasheden schuldig te maken. Héléne was te verstandig om er zich ongelukkig door te voelen. „Il faut que jeunesse se passe,” zei zij met een halven glimlach als haar eens iets ter oore kwam wat haar pijnlijk aandeed. Zij wist dat de tijd waarop zij haar werk uit handen had moeten geven dáár was en dat zij nu moest vertrouwen op de omstandigheden en op de grondslagen waarop dat werk gebouwd was.

Wat haar echter griefde, haar telkens meer en vlijmender pijnigde was dat Richard haar zoo weinig vertrouwde, of liever, zoo weinig betrouwelijk met haar was. 't Was steeds haar ideaal geweest om, als haar zoon volwassen zou zijn als een vriend, kameraadschappelijk, als zijn gelijke, met hem om te gaan. Daartoe had zij alle krachten ingespannen. Door haar flink optreden, door haar deelen in zijn studiën, door haar vrijen omgang had zij getracht haar zoon het gemis van een vader te vergoeden. Waarom was hij nu niet betrouwlijker met haar, waarom vertelde hij haar niet wat meer van zijn intieme leven? Een zoon kan alles aan zijn moeder bekennen, meende zij, vooral als zij op een voet waren zooals Rick en zij. Soms, als zij zijn vertrouwen wilde uitlokken, lachte hij en maakte hij zich met een kus en een schertsend gezegde van haar af. Er was eigenlijk niet een reden om zich over iets ongerust te maken. Als de student van Zaterdag tot Maandag over kwam, 't geen hij vrij geregeld deed, was hij vroolijk en vol gekheid. Hij had allerlei attenties voor zijn mama, waarop hij met reden een beetje trotsch was, want zij was nog altijd een mooie, knappe vrouw, al was haar haar nu ook vergrijsd en was zij thans in plaats van jeugdig en elegant, deftig en voornaam. En zij genoot van zijn bijzijn, zij had hem altijd even afgodisch lief, hij was haar jongen, haar leven, haar alles, en als hij weg was overviel haar een zekere weemoed, dan voelde zij dat zij voor hem niet *alles* was, en zij trachtte te redeneeren en zich voor te houden, dat zoo iets ook onmogelijk was, haar gezond verstand zegevierde bijna altijd, toch wist zij dat zij een moeilijke en harde les was begonnen te leeren, dat zij hem moest trachten te verstaan in wat zij bijna niet kon begrijpen, dat zij hem moest geven wat hij, niet wat zij zelve wenschte, het was moeilijk, maar zij deed haar best zooals altijd, waar het hem gold.

Zoo ging de tijd voorbij. Richard was meerderjarig geworden. Héléne stond er op dat hij zijn vaderlijk erfdeel thans geheel in handen kreeg. Voor den vorm maakte hij eenige tegenwerpingen, het inkomen van zijn moeder zou daardoor belangrijk verminderen, maar zij lachte. Wat deed het er toe? Rick was bijna klaar met zijn studiën. Voor zijn dissertatie kon hij best t'huis werken. Hij kwam dus weer bij haar wonen en het zou geen verschil maken totdat hij trouwde. Vooreerst had hij daar immers geen plan op en mocht het gebeuren, nu, zij zou best een beetje minder luxe kunnen hebben, dáárdoor zou zij zich niet ongelukkig voelen. En zij droomde van den zaligen tijd, die haar wachtte. Haar zoon t'huis, voor goed. Wat zou zij 't hem prettig en aangenaam maken. In 't minst zou zij zijn vrijheid niet belemmeren, hem geen lastige vragen doen, hem laten komen en gaan, zooals hij goedvond. Steeds zouden

zijn vrienden haar welkom zijn, zij zou ze ontvangen met die kiesche, weldadige gastvrijheid, waarvan zij wel wist dat ze 't geheim bezat, zij zou slechts in stilte, zonder dat hij 't merkte, trachten hem aan huis te boeien door ontwikkelde jonge menschen en mooie meisjes om zich heen te verzamelen, het zou een ideale verhouding worden tusschen moeder en zoon.

Vrij onzacht werd zij uit haar heerlijke mijmeringen wakker geschud. 't Was op een Zaterdagmiddag, Richard was t'huis en François Detrez dineerde bij mevrouw van Reden. In den loop der jaren was hij voor Héléne een onmisbaren vriend geworden. Zij kon hem thans zijn stille, grenzenlooze toewijding vergelden door hem op zijn nu gevorderden leeftijd een vriendelijk tehuis, waar hij altijd welkom was, te verschaffen. Tusschen Richard en François was de verhouding altijd eenigszins eigenaardig. Zij waren steeds bijzonder beleefd tegen elkaar, maar als ze er kans toe zagen zeiden zij elkaar een hatelijkheid, echter in zulke keurige bewoordingen en zoo bedekt, dat de een den ander meestal verdacht van het niet te begrijpen.

Van middag was de stemming echter al heel gelukkig geweest; het diner was afgelopen, de heeren dronken hun koffië en hun kirch en hadden op verzoek der gastvrouw een sigaar aangestoken. Héléne zat in haar gemakkelijken fauteuil bij het open venster, zij voelde zich heden bijna volmaakt gelukkig, toen François Detrez vroeg :

„En Rick, wanneer denk je Leiden nu voor goed te verlaten?”

„Over een paar maanden.”

„'t Zal een heele gezelligheid hier in huis worden,” vervolgde François, en hij keek naar de gestalte bij het raam.

Richard dronk zijn glas leeg, schonk het zich met zenuwachtige haast weer vol en antwoordde toen :

„Maar ik ben niet van plan hier in huis te komen wonen, meneer Detrez.”

Een kreet ontsnapte Héléne's lippen. Zij voelde wel dat de oogen van haar ouden vriend op haar rustten, maar zij was niet bij machte zich te beheerschen. Zij trad op haar zoon toe en vroeg bijna heftig :

„Waarom zou je niet hier bij mij komen? Wat bedoel je toch?”

„Wel niets bijzonder mama, was dat dan voor u zoo'n uitgemaakte zaak?”

„Natuurlijk.”

„Dan spijt 't me dat ik u moet teleurstellen. Maar ik heb er eens over gedacht, 't is veel beter dat ik op kamers ga wonen, dan heb ik meer mijn vrijheid en u heeft minder last.”

„Ik zou je vrijheid niet belemmeren, sedert wanneer heb ik geklaagd over last die jij me zou aandoen?”

„Neen, neen,” zei hij sussend. „Ik weet wel, u is lief en goed als altijd, maar u begrijpt dat zoo niet.”

Zij keek hem vragend, bijna angstig aan.

„Mijn God,” barstte hij uit met een plotselingen lach. „'t Is toch niet meer dan natuurlijk dat ik cindelijk eens geheel onafhankelijk, heelemaal mijn eigen meester wil zijn.”

„Ik dacht dat je dat de laatste jaren altijd geweest was Richard,” zei zij zacht. Haar stem trilde, en zij had moeite om haar tranen te bedwingen, zij keek even naar François die zich had afgewend en al zijn aandacht aan de fijne mokka kopjes van het koffie-servies wijdde, hij scheen niet te hooren wat er voorviel. Hélène slikte een paar maal, 't was of iets in haar keel haar het spreken belemmerde, maar zij wilde niet dat Detrez zou zegeprelen, zij wilde niet dat hij er zich tegenover haar ooit op zou kunnen beroemen dat hij gelijk had gehad; zij herwon haar bedaardheid en zei kalm:

„Nu Rick, 't kan zijn dat 't beter is. Ik zou je nooit willen forceeren tot iets wat je niet graag doet. Dan zoek je zeker gauw kamers?”

„Neen dat hoeft niet. Ik ben eigenlijk al klaar.”

Hij had dus alles beschikt, zonder haar in iets te kennen. Zij had een gevoel alsof zij met duizend kleine speldeprikken gepijnigd werd.

„En waar ga je dan wonen?”

„Ik zal u alles vertellen,” en met iets van verlichting omdat het ergste nu toch gezegd was. stak Richard een nieuwe sigaar op. Detrez kwam langzaam van het raam terug en ging weer zitten, maar hij vermeed het nog Hélène aan te zien.

„De menschen waar ik vier jaren in Leiden op kamers gewoond heb, komen door toevallige omstandigheden ook hier. Zij hebben een ruim bovenhuis gehuurd, ik blijf voorloopig daar, ik krijg een mooie suite met een kabinet voor mij.”

„Die weduwe Voorst?”

„Mevrouw de weduwe Voorst met haar dochter,” verbeterde Richard.

„Heeft zij een erfenis gekregen, dat zij in eens tot mevrouw gepromoveerd is?” vroeg Hélène spottend. „Voor zoover ik weet heb ik 't mensch nooit gezien toen je in Leiden was, maar ik meende dat 't heelemaal een burgermensch was, ze is immers de weduwe van een sergeant.”

„Dat doet er niet toe mama,” hernam Richard. „De menschen hebben, geloof ik, sedert dien tijd wat geërfd. Zij leven fatsoenlijk. Waarom zou ik mijn hospita geen mevrouw noemen? U kunt onmogelijk zoo kleingeestig zijn om u daaraan te ergeren. Wat beteekenen al die gekke onderscheidingen? Een getrouwde vrouw is mevrouw, een ongetrouwde juffrouw, en daarmee basta.”

„En de dochter?”

François en Hélène zagen beiden hoe een langzaam opkomende blos Richard's gezicht bedekte. Hij deed alle moeite om zijn ongedwongenheid te bewaren, maar hij was gedecideerd zenuwachtig, toen hij quasi luchtig antwoordde:

„Dat was een aankomend meisje toen ik er kwam, nu is het een jonge dame van, ik denk, twintig jaar.”

„En verhuurt de moeder kamers aan jongelui.”

„Ja.”

Hélène vroeg niet verder. Het korte antwoord, meer nog de toon, waarop

het gegeven werd, zeiden haar genoeg. Er heerschte voor een oogenblik een pijnlijk stilzwijgen. Toen bracht Detrez het gesprek op een ander onderwerp, en hij slaagde er ten minste voor het uiterlijk in de ongedwongen stemming van straks eenigszins terug te brengen. Richard ging uit en voor 't eerst in haar leven voelde zijn moeder iets als verlichting toen hij vertrokken was. Allerlei gedachten verdrongen zich in haar brein, zij durfde er echter geen een onder woorden brengen. Zij sprak niet over haar bittere teleurstelling en François die de flauwe hoop gevoed had dat zij haar hart eens bij hem zou uitstorten en zich daarin op nieuw bedrogen had stond spoedig op om afscheid te nemen. Terwijl hij haar hand een oogenblik in de zijne hield zag zij zulk een treurige, trouwhartige uitdrukking op zijn soms zoo sarkastisch gelaat dat zij er zich door getroffen voelde. De tranen sprongen haar plotseling in de oogen en zij fluisterde hem toe:

„Wil jij eens naar die menschen voor mij informeeren François?”

Hij knikte, hij was erkentelijk voor 't groote blijk van vertrouwen dat zij hem gaf. Eenige dagen later berichtte Detrez aan mevrouw van Reden, dat de informaties die hij van de weduwe Voorst had ingewonnen, niet ongunstig waren. Voor zoover men wist viel er op haar noch op haar dochter iets te zeggen. Hélène stapte gauw van het onderwerp af. Nu had zij er weer spijt van aan François te hebben laten merken, dat zij eenig wantrouwen ten opzichte van Richard gehad had, zij zei hem dat zij zich geheel met het plan van haar zoon verzoend had, dat zij 't bij nader inzien ook beter vond en hij boog het hoofd en stemde toe, zooals hij altijd gedaan had, met wrok tegen den jongen en medelijden met de moeder in zijn hart.

(Wordt Vervolgd).

HET EILAND WIGHT.

DOOR

THÉRÈSE HOVEN.

„Gem of Great Britain, set in the sea,
Isle of an isle, great glorious and free”.

Zoodra de datum van ons trouwen was vastgesteld, ja, zelfs daarvóór, begonnen wij plannen te maken voor ons huwelijksreisje. In gedachte doorkruisten wij den geheelen aardbodem, ofschoon we zeer goed wisten, dat wij in werkelijkheid slechts een bescheiden gedeelte er van zouden kunnen bezoeken. De meeste onzer herdersuurtjes brachten wij door met een atlas en een reisgids voor ons en wee dengeen, die ons stoorde, want hij . . . of zij, werd geregeld bestormd door een reeks vragen omtrent allerlei landen en volken. Waar wij heen wilden, wisten wij zelf niet, doch wij dweepten beiden met de zee, hadden beiden een oog voor natuurschoon, hielden beiden van bergen klimmen, koesterden beiden een zeker zwak voor weilanden en groene heggen en vonden het tevens een genot om buitenslands te zijn.

Nu kwam het er slechts op aan om een land te vinden, waar men dit alles aantrof. Ook mochten er niet te veel Hollanders zijn, daar wij onze wittebroodsweken liefst zoo ver mogelijk van ons land en onze landgenooten wilden doorbrengen. Bovendien moest het er niet te duur wezen, want ons Bruintje stond pas aan 't begin zijner loopbaan en kon dus niet te veel trekken. De meest bereisden onder onze vrienden lachten ons gewoon uit en beweerden eenparig, dat noch de oude, noch zelfs de nieuwe wereld een plekje gronds aanbood, dat zoo alles in zich vereenigde als wij verlangden.

De een ried de Riviera aan; daar waren bergen, daar was tevens de zee; een ander noemde den: „Harz” of 't „Schwarzwald”; daar was de natuur romantisch; een derde stelde Noorwegen voor, doch bij nader inzien bleek het, dat geen dezer streken aan al onze vereischten voldeden.

Eindelijk schreef een mijner vriendinnen mij, dat ze haar zomervacantie op het eiland Wight had doorgebracht en dat ze gerust kon zeggen, dat dit verrukkelijke oord alle mogelijke aantrekkelijkheden aanbood en dus juist iets voor ons was. „Het is als een staalkaart”, schreef ze, „van 't mooiste en 't beste, dat de natuur leveren kan of als een groot prentenboek, waarin men op elke bladzijde iets nieuws aantreft. Nu eens zou men zich in 't zuiden van Frankrijk wanen, vooral Ventnor heeft veel van Mentone en Monte Carlo; dan wêr doen de reusachtige rotsblokken aan Tyrol denken, of meent men de begroeide heuvelen der Ardennen voor zich te zien, om een oogenblik later den indruk te krijgen eener kalme, Hollandsche omgeving. — Een stemmig, met kroos

bedekt en door wilgen omringd, vijvertje, waar eenige goedgee eenden in rond zwemmen, terwijl roodbonte koeien rustig grazen . . . . *Tout comme chez nous!*"

Zoo ging de schrijfster eenige bladzijden door en bij elken nieuwen regel werd de lust in ons grooter om dat wonderlijke eiland te bezoeken.

't Kon niet beter, wij zouden een maximum van indrukken in een minimum van ruimte krijgen. Tevens zouden de tien dagen, welke wij voor ons uitstapje bestemd hadden, meer dan voldoende zijn om al die verschillende heerlijkheden te genieten. Kortom, wij besloten er heen te gaan . . . . Wij gingen en wij werden geheel betooverd door de veelsoortige schoonheden der bevallige sirene. Want 't kwam ons voor alsof 't geen land was, doch een verleidelijke zeenimf, die altijd opnieuw boeide en bekoorde. 't Zij ze lachte of ernstig keek, vroolijk of somber was, steeds moest men haar bewonderen. Van 't oogenblik af, dat de boot van Portsmouth ons te Ryde aan wal zette, tot het tijdstip, waarop wij weêr vertrokken, leefden wij onder den invloed van haar aantrekkelijkheid als in een toovercirkel.

Dat onze stemming van jonggetrouwen daar veel toe bijbracht, valt niet te ontkennen, maar toch schreven wij dat zalig gevoel grootendeels aan de heerlijke omgeving toe.

Men kan zich, in allen ernst, moeielijk een plekje bedenken, waar men op zooveel verschillende manieren genieten kan. Bij kalm weêr bestaat er gelegenheid om per stoomboot, en, naar ik meen, ook per zeilschip om het eiland heen te varen en voor liefhebbers van water sport is dit een zeldzaam prettig tijdverdrijf. Langs de noordkust gaande ziet men achtereenvolgens: Ryde, Binstead met *Quarr Abbey*, een der oudste kerken van 't eiland, Wootton, Osborne, een der vier paleizen, waartusschen koningin Victoria haar tijd verdeelt, en East en West Cowes; westwaarts stevenend komt men langs: Gurnard *Bay*, Thorness *Bay*, Hamstead, Bouldnor *Cliff*, Yarmouth; de forten: Victoria en Albert, vervolgens langs Totland *Bay*, Alum *Bay* en *The Needles*, 't geen een der meest belangwekkende gedeelten van 't eiland is.

Nu volgt de zuidkust, met: *The Nodds*, *Freshwater Bay*, *Brook Chine*, *Brightstone Bay*, BLACKGANG CHINE en *St. Catherine's Point*, de zuidelijkste punt van het eiland. Vroeger was het een zeer noodlottige plek, waar veel schepen verongelukten, nu ontwijken de zeelieden het strand en tevens het gevaar.

Aan de oostkust zijn de voornaamste plaatsen: St. Lawrence, VENTNOR, Shanklin met de beroemde Shanklin Chine, Sandown aan de baai van dien naam, Bembridge, St. Helens en *Sea View*.

Het eiland is doorsneden door twee heuvel-rijen en eenige rivieren van weinig belang, alleen de Medina en de Yar zijn voor kleine schepen bevaarbaar.

Verder wordt de gemeenschap tusschen de verschillende plaatsen onderhouden door een spoorwegnet, dat echter zeer onvolledig is.

Sporen op Wight is iets verschrikkelijks en staat gelijk met geduld oefenen.

In den regel gaan de trcinen te laat weg, soms wel een half uur na den

bepaalden tijd; dan is er om de vier minuten een station, waar ze zich, veel langer dan noodig is, ophouden, zoodat het oogenblik van aankomst steeds hoogst problematisch is. Er zijn slechts twee klassen: 1^e en 2^e, iets zeer ongewoons voor Engeland, waar tal van menschen, zelfs in den gegoeden stand, 3^e reizen. Ook zijn de biljetten er veel duurder, wat het heen en weêr trekken vrij kostbaar maakt.

Daar Wight over het algemeen heuvelachtig is, zijn er verscheiden tunnels: dicht bij Ventnor is er een, die zeker wel een minuut of drie lang is.

We glimlachten, toen er op een zeker punt in elk compartiment een lantaarntje werd gehangen; in 't eerst begrepen wij er niets van, doch toen 't op eens donker om ons heen werd, bemerkten wij dat wij door een tunnel gingen en waren wij den conducteur dankbaar voor het licht in de duisternis.

De prettigste manier van reizen op dit eiland is per *coach*; daar het evenwel de duurste is, maakten wij er slechts zelden gebruik van. Deden wij 't, dan genoten wij volop. Wij zaten zoo gemakkelijk mogelijk boven op zulk een rijtuig, dat veel van een ouderwetschen reiswagen heeft en bewonderden met hart en oogen. Van de groote, juister misschien voorname, plaatsers, rijden er dagelijks verscheiden zulke *coaches* naar de meest bezienswaardige plekjes van het eiland. Men betaalt 5 à 8 *shillings* voor een tocht van 7 à 8 uur en 2 *shillings* voor een van 3 uur. De rijtuigen zijn in helle kleuren beschilderd, de koetsier en de conducteur doorgaans in 't vuurrood gekleed en de vier flinke paarden stappen er lustig op los.

Het is een aardig gezicht, zulk een *coach* tegen te komen; alleen 't zien er van stemt vroolijk, doch om er op te zitten is „*simply lovely*” zooals de Britten zeggen.

Toen Frank en ik ons onvergetelijk reisje maakten, namen wij onzen intrek in Ventnor en maakten van daar uitstapjes, soms per trein, een enkelen keer per *coach*, meestal te voet.

Wij wandelden uren ver samen en waren nooit uitgepraat. En geen wonder, wij wilden alles van elkanders verleden weten en spraken zoo gaarne over onze toekomst — de toekomst — die in gedachte voor ons lag als het schoone eiland, waarop wij ons bevonden — vol heerlijke tafereelen, vol prettige afwisseling, vol liefelijke plekken om uit te rusten! Want natuurlijk zou het leven ons, gelijk onze wandeling, wel eens langs moeielijke paden leiden, doch na een oogenblik rustens, zouden wij met vernieuwde kracht verder gaan. Wij hadden elkander immers, om op te leunen en te steunen en evenals de zee dit kleine aardsche paradijs omringde en beveiligde, zou onze liefde ons omringen en beveiligen.

Doch hoe zou 't zijn, als 't eens stormde en onze gelukszon eens verduisterd werd door dreigende wolken? Welnu, ook dan zouden wij elkander hebben.

O! die goddelijk kalme dagen van jonge liefde en wederzijdsch vertrouwen!

Doch ik dwaal af, wat een noodlottige gewoonte van mij is. Ik zal evenwel mijn best doen, niet meer in dit kwaad te vervallen, en trachten een geregeld verhaal te geven van wat wij elken dag zagen en bewonderden.

Als er nu en dan een gaping is, moet de lezer zich die maar aangevuld denken, door een van de wandelingen, waarvan ik hier boven sprak.

Wij vertrokken op een Dinsdag ochtend van Londen en wel te 10.30 van het „Victoria Station”; te 12.45 kwamen wij te Portsmouth, van waar een heel goed stoombootje ons in twintig minuten naar Ryde bracht.

Ryde.

Ryde is een der grootste plaatsen van het geheele eiland en telde in 1891 over de 12.000 inwoners. Reeds ten tijde der Noormannen was het de voornaamste haven van Wight, ze noemden het *La Rye* of *La Riche*. Een paar eeuwen later werd het door de Franschen verbrand, doch sedert verrees het schooner dan ooit uit de zee, gelijk Aphrodite uit haar ochtend-bad. De eerste aanblik is prachtig; de huizen schijnen als weg te kruipen tusschen het dichte geboomte, dat bijna overal op het eiland tot vlak bij den oever groeit. De roode huizen steken aardig af bij het groene lofwerk der bladeren en het glinsterende wit der krijtotsen.

De stad is vrij uitgebreid en bezit een fraai stadhuis, een schouwburg en tal van kerken, waaronder een in gothischen stijl, die niet minder dan £ 7.200 (ƒ 86.400) gekost heeft. Er is ook een klein Museum van merkwaardigheden, op het eiland betrekking hebbende, voor 't meerendeel overblijfselen uit den Romeinschen tijd. De Romeinen toch hadden een zekere voorliefde voor dit aardig eilandje en bouwden er verscheiden villa's op, waarvan nog enkele afgebrokkelde muren, die den vernielenden invloed van den tijd weêrstand boden, aanwezig zijn. De naam *Vectis*, welken zij er aan gaven, wordt nog steeds in alle reisgidsen vermeld.

Wat wij het eigenaardigst te Ryde vonden, waren de verschillende hoofden in zee of *piers*; ze zijn heel ver uitgebouwd, op een er van loopt een spoorweg en op een andere een elektrische tram. Deze *piers*, die men overal aan 't Engelsche zeestrand aantreft, vormen gewoonlijk de grootste aantrekkelijkheid der badplaatsen. Men betaalt één of twee stuivers entrée en kan er uren lang zitten; dweppers kunnen er naar de lucht en de zee staren, gewone stervelingen naar de muziek luisteren, die eenige malen per dag speelt en in den regel bijzonder slecht is.

Men zegt, dat een omzwerfing door Ryde's straten niet van belang ontbloomt is, maar wij, die de vrije natuur boven het stadsgewoel verkozen, namen den trein en gingen naar Ventnor.

Mijn vriendin en raadgeefster had ons een goed adres voor gemeubileerde kamers opgegeven, daar dit oneindig goedkoper is dan in een hôtél te gaan.

Wij betaalden £ 1.10 (*f* 18) per week en hadden daarvoor een kleine slaapkamer met een ruim uitzicht op de krijtrotsen en de zee en een vrij groote zitkamer, die overvloedig met allerlei mogelijke en onmogelijke ornamenten was opgesierd. Het karakter van Engelsche *lodgings* oftewel gemeubileerde kamers, is zeer bijzonder; de oudheid en kaalheid der meubelen wordt zooveel mogelijk bedekt door goedkoope prullen in den vorm van helgekleurde anti-macassers, kleedjes en kussens. In ons salon was geen spiegel of klok, doch een aanzienlijke verzameling vaasjes en portretlijstjes. De laatsten bevatten een legio portretten van den heer des huizes, gewoonlijk als een musiceerenden neger voorgesteld. Behalve zijn ambt van kamerverhuurder oefende hij er namelijk dat van rondreizenden musicus bij uit, in welke qualiteit hij een wit en rood gestreept pak droeg, benevens een zwarte pruik, terwijl een dikke roetlaag zijn aangezicht bedekte. Een zekere mate van aangeboren geestigheid en een vrij goede stem maakten hem uitermate geschikt voor dit beroep. Hij trok 's zomers met een paar collega's naar de verschillende plaatsen van het eiland en bracht op die manier een aardig aanvullingje in het huishouden.

De Engelschen toch hebben een ware passie voor de *niggers*, zooals zij hun zwartgemaakte landgenooten noemen, en vinden hen altijd opnieuw aardig. Mrs. Brown, onze hospita, nu was zeer trotsch op haar man en zijn kunstenaars-loopbaan; overigens was 't een goede vrouw en niet onzindelijker dan de meeste *landladies* in Engeland zijn.

Gelijk het gebruik is, kookte zij voor ons en over 't algemeen vrij smakelijk.

Den eersten dag gebruikten wij om de plaats en omstreken eens oppervlakkig op te nemen en kwamen wij tot de ontdekking, dat Ventnor prachtig gelegen en tevens bizonder heuvelachtig is. Aan één kant is het geheel ingesloten door de »St. Boniface Downs», waarvan enkele heel steil zijn. Er zijn echter uitstekende wegen aangelegd, die aan den voet beginnen en als de schroef van een kurkentrekker naar boven gaan, zoodat men langzaam stijgt en tevens het voorrecht heeft van telkens fraaie vergezichten te genieten.

De stad zelve is niet groot; handel of nijverheid is er niet; de bevolking leeft er van de bezoekers; behalve de drie voornaamste hôtels: „*The Royal*”,

„*The Crab and Lobster*” en „*The Royal Marine Hôtel*”, zijn er eenige kleinere, benevens talrijke *boarding-houses*, waar men van 35 sh. (*f*21) af per week terecht kan.

De meeste Engelschen nemen echter gemeubileerde kamers, wat verreweg de goedkoopste en prettigste manier van leven is, en, ter eere van de Engelsche hospita's moet ik zeggen, dat ze verre boven haar Hollandsche collega's staan en oneindig veel gedienstiger en minder inhelig zijn. De bediening vooral laat vrij wat minder te wenschen over dan ten onzent. Men betaalt meer, dat is waar, doch het leven is nu eenmaal duurder in Engeland en het geld heeft er minder waarde.

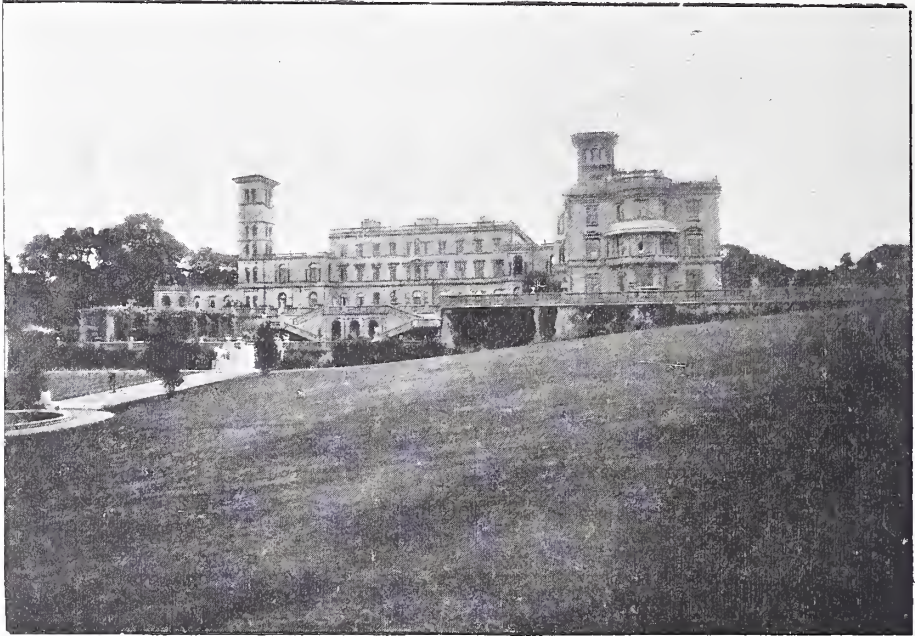
Ventnor.

Daar Ventnor 's winters een heel zacht klimaat heeft, is het uitnemend geschikt voor borst- en teringlijders, die er dan ook vaak hun tenten opslaan. Even buiten de stad is een groot gasthuis voor dergelijke zieken; het bestaat uit ettelijke, afzonderlijke huizen en is voortreffelijk ingericht. Gelijk de meeste gasthuizen in Groot-Brittanië wordt het bijna geheel van vrijwillige bijdragen in stand gehouden. Iedereen kan er in komen en er wordt niet op godsdienst of stand gelet. Daar het, zoover ik zeide, buiten de stad gelegen is, merkt men er niets van en komt men er niet in aanraking met de patienten.

Verder is er in Ventnor een vrij groote *esplanade* of strandweg met een *pier*, waar Zondags na kerktijd een levendige pantoffel-parade wordt gehouden. De weg naar dit gedeelte van het strand is fraai aangelegd; er is een aardig watervalletje, dat zich spelend en kronkelend tusschen eeuwig-groenende

heesters naar beneden werpt. Jammer echter, dat het station zoo hoog ligt en het erg vermoeiend is er te komen. Daar wij reeds terstond op den dag onzer aankomst zooveel mogelijk van Ventnor wilden zien, strekten wij onze onderzoekingen tot laat in den avond uit en, hoewel wij de vele lichten der verschillende hoog gelegen huizen van het strand een verrassend gezicht vonden, zoo bekenden wij eenstemmig, dat het ons op den duur wel wat te machtig zou zijn om in zulk een heuvelenstad te wonen. Het laatste, wat wij zagen, waren de heldere stralen der maan, die een zilverachtig schijnsel op de bladstille zee wierpen. Alles ademde rust en vrede...! 't Was heerlijk!

Den volgende ochtend namen wij plaats op een *coach* en gingen wij over Osborne en Cowes naar *Carisbrooke Castle*. De weg is fraai en afwisselend,

Osborne.

gelijk overal op het eiland; geen vijf minuten is het 't zelfde; over 't algemeen echter ziet men groene heuvels met hooge heggen er tusschen, nu en dan is er een klein bosch. De plantengroei is weelderig en verscheiden; kamperfoelie en wilde rozen zijn er in kwistigen overvloed aanwezig, terwijl de fuchsia er de grootte van een Hollandschen meidoornstruik bereikt. De kleine, roode bloemen verheffen haar bevallige klokjes hoog in de lucht en breken de eenkleurigheid van het groen op een aangename wijze. Dan zijn er ontelbare braamstruiken. „*To go blackberrying*” is een der meeste geliefkoosde nazomergenoogens der Engelsche kinderen en de jeugdige bewoners van Wight kunnen er hun hart aan ophalen.

Er groeien ook veel wilde bloemen, doch niet zoo veel als in sommige plaatsen van Engeland, zooals de *Lands'end* en Gloucestershire.

Het kasteel van Osborne is een flink, oud gebouw, dat zeer bezienswaardig moet zijn, doch daar H. M. er juist vertoefde, was het voor ons, gewone stervelingen, ontoegankelijk. Het ligt op een kleine hoogte te midden van een uitgestrekt park en biedt in alle opzichten een zeer aangenaam verblijf aan.

De Prins van Wales heeft ook een buiten te Cowes, doch meestal logeert hij bij zijn Vorstelijke moeder. West-Cowes wordt bijna geheel ingenomen door de heerlijkheid der Koningin en is van East-Cowes gescheiden door een kleinen inham, die tevens den mond der Medina, de voornaamste rivier van 't eiland, vormt.

West-Cowes.

De laatste plaats heeft veel van Ryde, doch is lang zoo groot niet. Uitgezonderd de dagen van den jaarlijkschen zeilwedstrijd, is er weinig te doen. Alleen is het een algemeene aanlegplaats van eigen jachten.

Er wonen hoofdzakelijk visschers en schippers, en zonder den zoo even vermelden wedstrijd en het bezoek der jachteigenaars, zou het een vrij armoedig bestaan hebben. De tegenstellingen in de winkelstraten zijn groot en treffend; naast een armoedig, klein groentewinkeltje, ziet men een elegant modemagazijn van Redfern, den Londenschen Worth; iets verder op bevindt zich, tusschen een paar gewone Zeemans-herbergen, een groot magazijn, waar men alles krijgen kan wat maar eenigszins op een jacht te gebruiken is: van gebreide matrozenbuizen af tot dameskleeren toe.

De meeste dames dragen blauwe *serge* japonnen en witte *matelots* met een zwart of blauw lint er omheen, waarop de naam van haar jacht vermeld staat.

De *watersport* vormt een voornaam element in het Engelsche: „*High-life*” en

de meeste rijke Britten brengen eenige weken of maanden van 't jaar op de zee door.

Aan de groote: „*Regatta*” in 't begin van Augustus, nemen altijd eenige Vorstelijke personen deel, o. a. de Prins van Wales en de Keizer van Duitschland.

Het is een fraai gezicht de honderde wit gezeilde scheepjes op het water, vooral bij een zonnigen dag zijn de licht-effecten zeldzaam schoon.

De ligging van Cowes is niet zoo schoon als die van Ryde, doch wat er een grooter bekoring aan geeft, is een breed grasveld, dat langs de zee, iets boven 't strand, loopt en waar het in 't *season* heel vol en levendig is.

Achter dezen wandelweg is een rij hôtels en huizen; onder de laatste neemt de „*Royal Squadron Club*” een voorname plaats in. In de wedstrijdweek komen alle vorstelijke gasten en is het de verzamelplaats der *upper ten*.

Toen wij er waren, was het er juist 't goede oogenblik, doch Frank en ik stoorden ons weinig aan die: „*Vanity Fair*” der grooten der aarde. Wij namen in de haast een eenvoudig *lunch* en dwaalden toen samen langs het strand en door de drukke straten naar buiten in de vrije natuur. Veel tijd hadden wij echter niet en nauwelijks hadden wij onzen tocht begonnen of wij moesten dien weer eindigen, omdat de horen van onzen conducteur ons 't „voort, voort” dat ons nergens met rust laat, toeriep. 't Was een onmogelijk slecht instrument en de valsche, schorre tonen kwamen er hortend en stootend uit en toch klonk het vroolijk in het rond.

Wij verlieten Cowes en wendden onzen koers naar Newport, de hoofdstad van 't eiland en *Carisbrooke Castle*, de grootste merkwaardigheid uit een historisch oogpunt. Ik vergat nog te vertellen, dat er van West naar Oost Cowes een drijvende ketting-brug is, waarop wij met *coach* en al vervoerd werden. Deze brug wordt zoowel voor menschen en wagens als voor rijtuigen gebruikt.

Op onzen weg naar Newport kwamen wij langs een groote gevangenis; naar ik meen is deze een soort van filiaal — als ik 't zoo eens noemen mag — van de beroemde strafkolonie te Portland.

Ook hier waren galeislaven, met het gruwzame T. F. (*travaux-forcés*) gebrandmerkt, bezig met het uitvoeren van verschillende werkzaamheden, voornamelijk het houwen en vervoeren van steenen. Wij zagen ze bij troepjes van vier en zes aan 't werk, begeleid en bewaakt door een gewapenden opzichter. Het was een vreemd schouwspel om die veroordeelden in hun treurige gevangenisdracht daar te zien, te midden der lachende natuur. Een zonderling gevoel wekte 't bij ons op, te weten, dat wij ons zoo dicht in de nabijheid van misdadigers bevonden en ik rilde bij de gedachte, dat de meesten dier mannen tot de gevaarlijksten der maatschappij hadden behoord, dat de handen, welke nu zoo bedaard haar arbeid schenen te doen, nog kort te voren moordenaarswerk hadden verricht, dat in de oogen, welke nu onverschillig in 't ronde blikten, eertijds de laagste hartstochten hadden geflikkerd. Maar toch... het waren menschen van dezelfde bewegingen als wij. Wie weet hoeveel ze geleden hadden, vóór ze zoover waren gekomen. Wij zagen ze aan het einde van hun levensstrijd en als overwonnenen! Wie weet hoeveel harte-

bloed en zieleleed zij in dien strijd gelaten hadden... En weer klonk de horen vroolijk in 't ronde en weer moesten wij voort, altijd voort!

Spoedig kwamen wij te Newport, een vrij uitgebreide provinciestad, waarvan niet veel te zeggen is: de Medina verbindt haar met de zee of liever met den doorgang tusschen Engeland en Wight, die de „Solent” genoemd wordt.

Reeds voor eeuwen, ten tijde der Grieken, was dit water bekend, toch toen was het zóó ondiep, dat men er door heen kon waden, hetgeen de Grieksche kooplieden, die er kwamen om handel te drijven, dan ook heel gemakkelijk deden.

Van Newport naar Carisbrooke is niet heel ver en weldra zagen wij de tuinen van het kasteel aan den horizon verrijzen; onze *coach* hield een uur op, ten einde ons de gelegenheid te geven de verschillende merkwaardigheden te bezichtigen.

Carisbrooke Castle dankt zijn historische beroemdheid voornamelijk aan het feit, dat Karel I er eenigen tijd gevangen zat en er uit ontsnapte. Men wijst er nog het venster aan, waardoor hij naar buiten klom, alsmede de kamer, waarin zijn dochter Elizabeth leefde en stierf (1650). De bezoekers worden verondersteld een weemoedige herinnering te wijden aan het lot dezer Prinses, die gelijk de meeste der Stuarts, bukken moest voor de slagen van 't noodlot. Van het kasteel zelf is nog een groot maar weinig belangwekkend gedeelte over. Het uitzicht, dat men op eenige vensters heeft, is echter zeer verrassend en loont de moeite van het opklimmen. De naaste omgeving is ook zeer bezienswaardig en het omliggende Park bevat allerliefste plekjes.

Een der *chief attractions* voor de bezoekers is het: „*Well House*”, dat is een oud, met klimop bedekt, gebouwtje, waarin zich een put met helder water bevindt, en een ezel, die de emmers naar boven haalt, door middel van een groot wiel, dat hij steeds trappen moet. Frank vertelde mij, dat deze inrichting veel had van de bekende *treadmill* der galei-boeven.

De ligging van *Carisbrooke Castle* is fraai en zonder er voor in geestdrift geraakt te zijn, waren wij toch blij het gezien te hebben. Het overige van onzen tocht leverde niets merkwaardigs op.

Den volgenden ochtend togen wij per trein naar *Sandown* en wandelden van daar over *Shanklin* en de *Landslip* terug naar Ventnor. 't Was een flinke wandeling, doch zeer loonend. *Sandown* is een lief plaatsje en *Sandown Bay* is niet van schoonheid ontbloomt, doch Shanklin stal mijn hart, vooral de *Chine*. Het stadje zelve draagt geen eigenaardig karakter en de *parade* is heel klein, doch de grootè aantrekkelijkheid is de *Chine*, dat is een kloof of spleet tusschen twee rotsen.

Wij gingen er aan den strandweg in en betaalden cts. 15 ieder; een klein huisje met een draaiend hek belette den toegang aan niet-betalers. Nadat wij onze bescheiden bijdrage gegeven hadden, mochten wij door de *turnpike*, zooals de Engelschen zeggen, en bevonden wij ons in een der meest schilderachtige plekjes, welke men zich droomen kan. Het voetpad was smal en liep langs een vroolijk kabbelend beekje, aan beide zijden bevonden zich vrij hooge rotsen, die rijk begroeid waren met beelderige varens en andere

Carisbrooke Castle.

planten. De kleurenmengeling was zeldzaam harmonisch; het bruin der rotsen scheen ineen te smelten met de stammen der boomen, die er bovenop groeiden en het groen der varens stak er heerlijk bij af, terwijl het schuimend water een aangename afwisseling teweegbracht. De tint van 't geheel was somber, doch hier en daar werd het verlevendigd door een bundel van stralen of door de weerkaatsing op de krijtrotsen, die op enkele gedeelten tusschen de bruine wanden te voorschijn kwamen. Er lag een kalme, dichterlijke rust over dit uitgezochte plekje. Langzamerhand steeg de weg en toen wij uit de *Chine* kwamen, bevonden wij ons gelijkvloers met de hooge rotsen, waarop Shanklin gebouwd is. De afstand is zóó groot, dat er expres een *lift* is gemaakt om de badgasten van het strand naar boven te vervoeren. Het speet ons de liefelijke kleine vallei te verlaten, die als gemaakt scheen voor jonggetrouwen of verloofden en waar het bovendien heerlijk koel was; doch Ventnor lag nog mijlen ver van ons af en wij wilden bij tijds thuis zijn voor 't middagmaal, dat men in: „*seaside lodgings*” gewoonlijk om half twee gebruikt.

De *Landslip* is een vooruitstekend, heuvelachtig terrein, dat overal begroeid is en uitstekende weilanden aanbiedt; de wandeling op het zachte gras-tapeet, doorweven met tal van witte en gele bloemen, is zeer verlokkelijk en niet te vermoeiend. Alleen tusschenbeide moet men flink klimmen om den top van den een of anderen heuvel te bereiken; één er van is zelfs zóó hoog, dat men bijna een kwartier noodig heeft om er op te komen. Eerst moet men langs een steenachtig pad en dan is er een trap van bij de honderd treden. Bovendien was 't een stikheete dag, zoodat ik niet kon nalaten nu en dan met een soort van heimwee aan onze vlakten en beschaduwde dreven te denken.

De aanblik op de zee en op het lager gelegen land was echter zóó betoo-verend, dat ik weldra alle vermoeienis vergat en moedig doorstapte. Toch zag ik met een soort van onschuldige *Schadenfreude*, dat Frank, even goed als ik, buiten adem was en dat 't eenige minuten duurde, vóór hij mij zijn indrukken kon meedeelen. Onze Hollandsche longen waren blijkbaar niet ingericht op zulke klimpartijen.

Even vóór Ventnor kwamen wij aan *Bonchurch*, een merkwaardig oud plaatsje met een interessant kerkje en een bescheiden waterplasje — dat den weidschen titel van *Bonchurch Pond* draagt en waarin veel kroos en veel kleine vischjes zijn. De oevers zijn prachtig begroeid; een gedeelte er van vooral trok zeer onze aandacht, daar er een bijzonder groote hortensia-struik naast een donker-roode fuchsia was geplant. Het rose der hortensia's stak er beeldig bij af en kleurde het geheele landschap.

Gelukkig stond ons tijdelijk thuis op den weg naar Bonchurch, zoodat wij het spoedig bereikten en niet meer door Ventnor moesten. Het eten stond klaar en nadat wij alle eer hadden bewezen aan een biefstuk-pudding, dien Mrs. Brown voor ons had gemaakt, waren wij weer genoeg uitgerust, voor een afdaling naar de eigenlijke stad.

Toevallig stond er een *char-à-bancs* gereed om af te rijden en zonder mij te raadplegen trad Frank het kantoortje van den verhuurder binnen en nam

hij twee plaatsen. Met een goedig: „stap maar op vrouwtje, je bent toch te moe om veel te loopen,” hielp hij mij opstijgen en vóór ik goed wist, wat er gebeurd was, zat ik gezellig boven op een soort van *breack* en was ik op weg naar *Blackgang-Chine*. Was ik 's morgens al verrukt met *Shanklin-Chine*, zoo was de indruk, welken *Blackgang-Chine* op mij maakte, overweldigend. De natuur is er wild en grootsch en heel iets anders dan wij tot nu toe op het eiland zagen. Van Ventnor uit gingen wij eerst het gasthuis voor teringlijders, waarvan ik hierboven sprak, voorbij, toen door een boschrijke streek en langs eenige fraaie landhuizen, eindelijk langs hooge, grijze steenmassa's.

Bonchurch Pond.

Groote stukken, die er jaren geleden afgebrokkeld waren, lagen hier en daar verspreid en de woestheid en onregelmatigheid van den weg had iets beangstigends en tegelijkertijd iets zeer aantrekkelijks.

De eigenlijke *Blackgang-Chine* is een voetpad langs de rotsen naar beneden; vóór wij de afdaling begonnen, moesten wij een bazaar door, waar men allerlei nuttelooze prullen verkocht. De bezoeker heeft de keuze tusschen er 't een of ander, liefst 't een en ander, te koopen, of 30 cts. entrée te betalen, waaraan iedereen zich moest onderwerpen.

Wij liepen den bazaar door, kochten een paar vaasjes en haastten ons om in de lucht te komen. Het was heerlijk maar, daar het sterk waaide, was de afdaling nog al moeielijk; gelukkig dat Frank mij op lastige punten de behulpzame hand bood, want verscheiden malen be kroop mij de lust om het op te geven. Een blik naar beneden deed mij bijna 't evenwicht verliezen, daar het strand in duizelingwekkende diepte onder ons lag. Eindelijk waren wij er;

vóór ons lag het strand en daarachter de oceaan; langzamerhand was er een flinke storm op komen zetten en de schuimende golven braken met groot gedruisch tegen de rotsen. Het scheen of de elementen tegen ons in opstand kwamen en zich verzetten tegen de profanatie dezer plekken door menschenvoeten en menschenstemmen.

Het was een grootsch tooneel en de donkere steenblokken vormden een waardigen achtergrond voor het reusachtige zeegezicht, dat zich aan onze oogen vertoonde. Het strand was bedekt met kleine steentjes, die zandkorrels schenen naast de hooge rotsen; evenzoo kon ik een gevoel van kleinheid en nietigheid niet van mij afzetten, als ik mijn eigen persoonlijkheid en het klein-leven mijner gedachten vergeleek met de grootheid der natuur.

Ook hier hadden wij niet veel tijd tot mijmeren, daar het rijtuig op ons en de overige reizigers wachtte om de terugreis naar Ventnor te aanvaarden. Er bleef ons nog een lastig werkje over, nl. de bestijging van de *Chine*.

It was no joke, zooals John Bull zegt. De trap was bijzonder smal en de wind nam in hevigheid toe, waarbij een dichte stofregen onze bewegingen bemoeielijkte. Toch kwamen wij er, 't zij dan ook hijgende en blazende; een kopje thee in het Blackgang Hôtel verkwikte ons echter wonderwel en, zoodra wij onze hooge zetels hernomen hadden, was al het uitgestane leed vergeten.

Wij hadden nu het merkwaardigste van het eiland gezien op *Freshwater*, *Alum Bay* en *The Needles* na. Ons eerste plan was om per spoor naar *Sandown* te gaan, vandaar een anderen trein naar *Freshwater* te nemen en verder te wandelen, doch Frank was bang, dat het te ver voor mij zou zijn.

Wij legden het dus, gedurende twee dagen, heel zuinigjes aan en deden niets dan wandelen, zoodat wij ons den derden iets extra's konden veroorloven en den geheelen dag, van 's morgens tien tot 's avonds 7.30, konden *coachen*. Het was de langste tocht, welken wij nog ondernomen hadden en wij verheugden er ons beiden zeer op.

De weg voerde ons weer langs *Blackgang* en ik vond het interessant om die wilde plaats nog eens terug te zien, ofschoon de indruk nu niet zoo overweldigend was.

Wij gingen ook *St. Catherine's Point* voorbij, waar het sterkste kustlicht van het eiland Wight is.

Over 't algemeen was deze rit echter minder mooi dan de vorige, niet dat wij ons een oogenblik verveelden, maar wij werden niet zoo getroffen, door 't geen wij zagen, als anders. Toch waren er fraaie punten; o. a. zagen wij het *Sandrock Hôtel*, dicht bij Blackgang. Het is een grijs steenen gebouw, dat bijna geheel met wilden wingerd en klimop begroeid is en een reusachtige *evergreen* te midden van een net onderhouden tuin gelijkt.

Freshwater is een bekoorlijk plaatsje met heerlijke wandelwegen er om heen; ik geloof, dat ik, als ik ooit weêr te Wight kwam, er liever zou logeeren dan te Ventnor, voornamelijk omdat het niet zoo heuvelachtig is. Jammer echter, dat de huizen zoo verspreid liggen, hetgeen een ongeregeld voorkomen aan 't stadje geeft. Evenals te Ventnor, Ryde, Cowes en Shanklin is er gelegen-

heid tot 't nemen van zeebaden; 't strand wordt er gevormd door een inham, die echter zeer klein is. Er zijn verscheiden goede Hôtels en ook eenige groote buitenplaatsen, o. a. die, waar Lord Tennyson dikwijls verblijf hield. Uit een letterkundig oogpunt zijn er verscheiden interessante herinneringen aan Wight verbonden: Fielding, de beroemde advokaat en schrijver der achttiende eeuw, kwam er dikwijls verpoozing zoeken van de vermoeienis, veroorzaakt door zijn dubbelen werkkring.

Ook Longfellow, de Amerikaansche dichter, bracht herhaaldelijk een bezoek aan het schoone eiland, terwijl de geliefkoosde jongensschrijver, Kapitein Marryat, er dikwerf over schreef. Dicht bij *Blackgang* staat een klein gedenk-

Rotsen te Freshwater.

teeken, gewijd aan de nagedachtenis van Shakespeare, eenige jaren geleden door een zijner aanbidders, mogelijk adepten, opgericht, doch voor zoover ik weet, leidde Shakepeare's weg hem nimmer naar dit dichtertelijke plekje.

Het gedenkteeken is overigens van weinig beteekenis en valt nauwelijks in 't oog.

Na een behoorlijk oponthoud te *Freshwater* stapten wij weêr op de *coach* en reden wij door een fraaïen, boschrijken weg naar *Alum Bay*, waar een kleine *Esplanade* is, nog kleiner dan die te *Freshwater*. Wat deze baai beroemd heeft gemaakt is, het vroeger aanwezig zijn van aluin, gelijk de naam aanduidt. Heden ten dage vindt men er niets meer, doch de rotsen bestaan uit onderscheiden aardlagen van verschillende tinten. De kleuren zijn meest somber, wat de Franschen „*des couleurs ternes*” noemen, doch er zijn er zeker een tiental, o. a.: groen, bruin, grijs, paars, rood.

Een eigenaardigheid van *Alum Bay* is, dat men er kleine spits toeloopende fleschjes kan koopen, gelijk aan die, waarin de bekende schakel-lijm vervat is.

Deze fleschjes zijn gevuld met de verschillende zandsorten, in dier voege, dat ze de kleur-afscheidings nauwkeurig laten zien en zelfs allerlei figuren en patronen vormen. Men kan ze van 30 cts. af tot *f* 1.50 toe krijgen. Naar 't zeggen onzer hospita is er slechts één man op het geheele eiland, die deze vul-kunst verstaat; natuurlijk houdt hij die diep geheim.

„*The Needles*” zijn twee afzonderlijke steenrotsen, die buitengewoon puntig zijn en bijzonder scherp zijn afgeteekend. Men wil echter dat ze haar benaming niet aan haar scherphed te danken hebben, doch aan het Duitsche woord *Niederfels*, dat de Denen er bij hun overkomst aan gaven en dat sedert verbasterd werd in *Needles*. Ook te *Freshwater* is een alleenstaande rots of juist er zijn er twee, die met een steenen boog zijn verbonden. De aardigheid is om er met een roeibootje onder door te gaan. Te *Alum Bay* is ook nog een vrij aanzienlijke pottenbakkerij, overigens is er weinig industrie op het eiland en leven de bewoners er grootendeels van landbouw, terwijl de meesten een gedeelte van het jaar van de badgasten afhankelijk zijn.

In de reisgidsen, o. a. in Baedeker staat, dat men het geheele eiland gevoegelijk in twee, hoogstens drie dagen kan zien, doch om het goed te doen, zóó dat de indrukken elkander niet te snel opvolgen, heeft men minstens een week noodig.

Wij bleven er acht dagen en vonden het niets te veel; wij werden nooit moe van het bewonderen der liefelijke natuur, en toen de stoomboot ons weêr van Ryde naar Portsmouth voerde en wij de groene, dicht begroeide oevers van Wight langzamerhand uit het gezicht verloren, kwam er een gevoel over mij alsof ik een goeden vriend vaarwel zeide.

Ook Frank kon een zucht niet weerhouden en ik kon 't hem aanzien dat 't hem, evenzeer als mij speet, dit plekje, waar wij zooveel genoten hadden en zoo gelukkig waren geweest, te verlaten.

Toen wij dien avond onze kas opmaakten, zagen wij dat ons uitstapje, met inbegrip van de reis (3e klasse) van Londen en terug, ons niet meer dan £ 5 (*f* 60) ieder had gekost.

B O A Z.

~~~~~  
Naar eene middeleeuwsche lezing van  
de geschiedenis van Boaz en Ruth,  
te vinden bij Willem van Hilde-  
gaersberg.  
~~~~~

I.

„Al zette mijn voorhoofd rimpels,
„Al straalt mijn oog reeds kouder,
„Ontglansd door jaren van smerte, —
„Mijn hert, mijn hert werd niet ouder!”

„Het ging me als de zomersche weiden...
„De herfst herschiep ze in meren;
„Toen kwam de kille winter,
„Die deed ze in ijs verkeeren.”

„Maar wat de herfst zag sterven,
„De winter zag het hergroeien!
„Zie, op den bodem dier meren
„Alom madelievekens bloeien!”

II.

Zóó landman Boaz bij zijn ontwaken,
Dat aan zijn droomen een eind kwam maken.

Hij had gedroomd van een maged zeer
[schoone.
Zij bad: „Vergun dat ik neven u wone.”

„Ik ben een prinsesse, kom van veer,
„Laat mij hier blijven, wees mij tot heer.”

Al klonk hare stemme deemoedig en zacht,
Heur wezen tuigde van hoogheid en kracht.

Haar oogen vonkten vol edel vier,
Als een zonnestraal in geslepen saffier.

Zij droeg een kleed van armozijn,
Dat mede glansde als zonneshijn.

Heur tred was statig en waar zij stond,
Daar sproten leliën uit den grond...

Hij nam ze hoffelijk bij der hand
En sprak: „Aanzie dit gezegend land!”

„Voor u, o maged! die schoone landouwen,
„Zoover uwe oogen in 't ronde schouwen.”

„Ik ben niet uw meester, ik ben uw knecht,
„Die zijn hert vol vreugde aan uw voeten legt!”

Een lieve lach omspeelde haar mond...
Toen meldde de haan den morgenstond.

Waarom moest die haan tusschenbeide
[komen?
Hij had nog zoo gaarne voort willen droo-
[men.

Zéér haastig had hij zich opgericht...
De schoone prinses was uit het gezicht.

Toch was hij niet kriegel; o verre van dien!
Wellicht deed zijn droom hem de werkelijk-
[heid zien.

Zijn droom zou wis in vervulling treden.
Wie weet hoe dra, misschien wel heden!

Genezen zijn oude, schrijnende smert.
Verheugd stond hij op, verjeugdigd van hert!

„Stil,” sprak hij zacht, „dat niemand mij
[hoore...”
Hij nam zijnen stok en trad uit der deure.

III.

Zij sliepen neven malkander,
In 't witte kamerkin.
Daar klonk het uit den hooge:
„En wil niet bange zijn!”

„Vreest niet, 'k ben de Engel des Heeren.
„Aanhoort mijne heilige stem...
„Verrijst, o moeder en dochter,
„Gaat op naar Bethlehem!”

„Gaat henen langs die riviere,
„Braveeret den zonneshijn;
„Zoo zult gij tegen den noene
„In die stede Davids zijn.”

„Gij moeder, keer dan weêr omme,
„Gij dochterken, blijve aldaar;
„Opdat Gods woord zich vervulle
„Nu over duizend jaar!”

„Gij dochterken zult daar vragen:
„Wie helpt deze maged te recht?
„Wie wijst haar den korenakker
„Van Boaz, des Heeren knecht?”

„En hebt gij zijn akker gevonden,
„Zoo vergeet uwen vroegeren staat,
„En leze vlijtig de aren
„Die Boaz den armen laat.”

„Gij moeder en dochter beiden,
„Aanhoort mijne heilige stem;
„Dat Godes woord zich vervulle;
„Trekt henen naar Bethlehem!”

IV.

Reeds vlood voor den dag de schemering;
Maar de zon nog achter de heuven hing.

Een trillende stip, eene aloëtte,
Luide haar nadering trumpette.

Doch Boaz blikte nauw naar omhoog;
Hij had veel meer voor zijn runderen oog.

Verwonderd staarden die runders hem aan:
„Wat deed hem zoo vroeg ter weide gaan?”

Hij dacht: „wat zijn ze mooi en gezond!”
En zij: „wat ziet hij vriendlijk in 't rond!”

Hij dacht: „wat kijken ze braaf en trouw!”
En zij: „wat hem zoo verblijden zou?”

XII. 6^e Jaarg. 7.

„Is dat die grommige, stugge man,
„Die een elk zoo barsch bejegenen kan?”

Hij liep bijkans een vol kwartier,
Toen ging hij zitten al aan die rivier;

Bij de golfjes die zijn lage weiden
Van zijn hooge korenvelden scheidde.

„Hoe ver en hoe breed die zee van graan;
„Wat zal zij opgetogen staan!”

„Is niemands vee zoo goed als het mijn,
„Die heuven nog méér winstgevend zijn!”

„Alvorens te spreken het groote woord,
„Zal ik ze brengen aan dezen boord!”

Hij keek naar den einder met dankbaren
[lach.
Daar tintelde, straalde de rijzende dag.

„Geloofd, o Heer! die op akkers en ouwen,
„Zoo goedertierend woudt nederschouwen!”

„En zie, Gij bereidt me nog grooter geluk!
„Wie kost dat denken na zóóveel druk?”

Maar 't wachten en zitten hem spoedig
[verdroot.
Hij wendde den rug naar 't morgenrood.

Hij nam weer zijn trouwe staf ter hand...
„Hoe zou zij komen? Van welchen kant?”

„Komt zij te land of te water aan?
„Het wjisste waar mogelijk weer huis-
[waarts te gaan.”

Maar ook tehuis hij geen rust konde vinden...
„Ik ga wat zitten onder die linden.”

Hij nam plaats bij een dikken, omtafelden
[stam.

Vlug Barte zijn ochtendmaal brengen kwam;

Twee sneden hooggerezen brood
En een honingrate, blank en groot.

Noch brood, noch raat hem konden bekoren.
Die Barte, wat had ze hem noodloos te
[storen?

Oogknippend volgde hij de zon,
Die zich al duchtig te weren begon.

Heur stralen wat bloeide aan hegen struiken
Al wijder en wijder deden ontluiken.

Tot groot jolijt van libellen en vlinders,
Dertlend in 't groen, gelijk aardige kinders;

Van bieken en hommels, die snorden en
[gonsden,
Als dronken soms tegen het aanzicht hem
[bonsden.

Ten leste, vermoeid door het wassende licht,
Sloot hij behaaglijk de oogen dicht.

Hij neurde een lieken, recht monter van wijs,
Weer iets van de bloemekens onder het ijs.

V.

Als zij te Bethlehem kwamen
In den brandenden middagstond,
Doe begonnen ze luide te snikken,
Géén woorden tot afscheid vond.
Zij hielden malkander omstrengeld,
Wang tegen wang gevlijd;
Heur herte dreigde te breken
Van grooter treurigheid.

Oud moederken Naómi
In 't eind al nokkende sprak:
„Waarom haar, o God! niet gelaten
„Ginds onder mijn biezen dak?
„Al ontnaamt Ge mij man en have,
„Gij liet me tot heden mijn kind!
„Wat zonde heb 'k, Heer! toch bedreven?
„Waarom mij zoo grimmig gezind?”

„Al leefden wij zeer armoedig,
„Van goed en beschermer beroofd,
„Zie, wij bezaten elkander,
„En hebben U dankbaar geloofd!
„Thans blijve ik eenzaam achter
„In 't Moabitisch land;
„Ook mijn dochterken moet ik nu afstaan!
„Hoe meedoogenloos treft mij Uw hand!...”

„Och, wil mij zoo vast niet omklemmen,
„Goed kindeke! laat mij gaan.
„Jehovah heeft gesproken,
„Wij mogen niet wederstaan.
„Och, wil mij zoo vast niet omklemmen!
„Wij mogen niet wederstaan.
„Kus mij nog eenmaal ten afscheid....
„En dàn, laat mij sterven gaan!...”

Daar daalde weêr uit den hooge
De blinkende hemeling.
De lucht werd zacht bewogen
Door een blanke duivenzwing.
„De Heer uwe vreeze wil loonen.
„Blijf bij uw dochterken schoon!
„Heil moeder! uw leed is ten einde....”
Doe steeg hij weêr op naar God's troon.

De maaiers te rusten lagen,
Lang uitgestrekt op 't land,
Geen aardsche bliken dus zagen
Den blinkenden Godsgezant.
Want voor de ontstelde vrouwen
Was alles in wolken gehuld;
Heur oog met dikke tranen
Nog al te zeer was gevuld.

VI.

„Bij Sinte Margriet! Ik zal ze leeren!
„Zij zullen morgen niet wederkeeren!
„Wat durft zulk bedelvolk zich verstouten?
„Ik zal ze leeren, die booze rabauten!”
„Doch waarom eerst nú mij die boodschap
[gedaan?
„Twee uren die heidens hun gang laten
[gaan?”
„Ik zeide: Geen arme en moogt gij verjagen;
„Maar óók: Eerst zal hij oorlof vragen.”
„Wie ongevraagd betreedt mijn grond,
„Hij worde verwijderd ter zelve stond!”
„— Zij kwamen, meester! in 't middaguur,
„Als de krachten zwichten voor 't zen-
[gende vuur;”

„Als elk van wat garven een peluw maakt,
„Ook de arme machtloos den arbeid
[staakt.”

„Dies konden de knechts niet tot hen gaan;
„Die vreemde luiden geen oorlof ontfaan.”

„Nauw waren de maaiers weer opgerezen,
„Of zij vroegen: Wie liet u aren lezen?”

„Werpt neêr wat gij torscht! Verwijdert u!
[snel]

„Wij handlen al naar des meesters bevel!”

„— En ze deden, als hadden ze niets
[gehoord?]

„Die keerlen gingen maar lustig voort?”

„— Het waren geen keerlen, het waren
[vrouwen,

„En geen eedler mijn oog ooit mocht
[aanschouwen.”

„Die eene was oud en ter aard gebogen,
„Heur hair was zilver, weemoedig heur
[oogen.”

„Die tweede was jong en slank en schoon;
„Zij scheen geboren voor scepter en troon.”

„Haar kleedren echter mij anders be-
diedden:

„Haar kleedren bittere armoe verrieden.”

„Kalm, onvervaard zag zij hen aan:
„Wilt, mannen! rustig henengaan.”

„Gods Engel ons te morgen verscheen,
„Trekt, zeide hij, naar Bethlehem heen.”

„Rijst op! Naar Bethlehem getreden,
„Naar Boaz' akker richt uw schreden!”

„Daar vlijtig leze uw hand het koren,
„Dat bij het binden ging verloren....”

„Na zeven uur gaans al neven den stroom,
„Kwamen wij aan, zeer moê en loom.”

„Ik wischte het zweet van mijn aanschijn
[rood,

„En deed gelijk de Heer mij gebood.”

„Wilt, mannen! dus rustig henengaan,
„Als wij, Jehovah niet wederstaan!....”

Een wijle de bode op wedertaal wachtte;
Aandchtig hij Boaz' gelaat betrachtte.

„Men late die vrouwen ongemoeid.
„Gun haar het beste van wat er groeit.”

„Ook lange men haar wat lafenis,
„Van 't beste dat in de kruiken is.”

„Ik zal mij dadelijk tot heur begeven....”
Die stemme, hoe anders dan zoeven!

VII.

Daar stond zij in 't gouden koren,
Schoon als die Lieve Vrouwe!
Hoe droef daartegen afstak
Heur kleed van armoe en rouwe.

Haar blik vol teederheid rustte
Op de oude, vermoeide trekken
Van haar, die zij met heur lichaam
Wat schaduw wilde verstrekken.

Verwonnen de wieglende pluimen
En heur blauwe gezellen zich bogen
Voor der maged stralende lokken
En die heemlen van mededoogen!

O gewis, zij was de verbeide!
Dat waren háár lokken, háár oogen!
Doch de armozijnen kleedijde
Die had hem spooede bedrogen.

Op eens een blos van schaamte
Zijn aanzicht nog hooger kleurde:
De zoete prinsesselogen
In eigen hart hij bespeurde!

Het beeld dat God hem te morgen
Naar waarheid voor oogen brachtte,
Vervormd werd naar de droomen
Van zijne trotsche gedachte!....

En weer dacht hij aan de arme,
Die een wond liet in zijn leven,
Die hij van zich duwde ten grave,
Wijl ze hem geene schatten kost geven.

Aan de jonge poortersdochter,
 Zoo vroom en zoo goed en zoo linde,
 Wier liefde hij won, doch wegwierp,
 En die hij zoo teeder toch minde!

Die daad hem immertoe pijnde,
 Trots weldaân, trots gebeden;
 Had stil hem gemaakt en somber,
 Om zijn lippen groeven gesneden.

Hij, eens belust op hoveeren,
 De vriend van goede gelagen,
 Geen kanneke wijns had geledigd,
 Sintmeer bij geburen noch magen....

Zijn oog en vochtig werden...
 „Hoe heb 'k mijn heil toen vertreden!
 „O God! Thans laat mij herstellen
 „Wat hoogmoed en schraaplust misdeden!”

„Mijn boete zoo zwaar was en lange;
 „Och, wil U mijner ontfermen!
 „Voer me uit mijn zondige zelfzucht
 „In der liefde deugdzame armen!....”

Een koeltje blies door de halmen.
 Jehovah was daarinne!
 Doe fluks een merelken opvloog;
 Zij zong er van vreugde, van minne.

„Heil u, o moeder en dochter!
 „Nu is mijn jammer ten ende!
 „Geprezen zij God, die ons allen
 „Verlost uit zoo grooter ellende!

VII.

En toch de maagd die uit Moab toog
 Een vrouwe was zeer edel en hoog:
 Toch was 't een vorstin, het dochterken
 [blond,
 Dat aren kwam lezen op Boaz' grond.
 Uit háár werd geboren een koningsge-
 [slacht.
 Ja zelfs een God zij den volke bracht!

Na duizend jaren gansch Bethlehem
 Zou worden getroost door een heilige
 [stem.
 Na duizend jaren daar in het graan
 De Heiland met Zijn jongren zou gaan,
 Wiens Woord ons weder den Hemel ont-
 [sloot!
 Die God uit der arme maged sproot!

FLORENTIJN.

T R O O S T

DOOR

D. H. BRINKHORST.

Wog heugt mij moeder, hoe uw zachte mond
Met stille stem mijn jongensleed kwam sussen,
Voorzeggend, onder medelijdend kussen,
Hoeveel beweensaars nog te wachten stond.

Maar 't kind vervolgde 't krijten ondertusschen;
't Geloofde niet aan later dieper wond.

Hoe lachte — ook moeder zelf — niet al in
't rond!

Waar viel een brandend leed als 't zijn' te
blusschen?

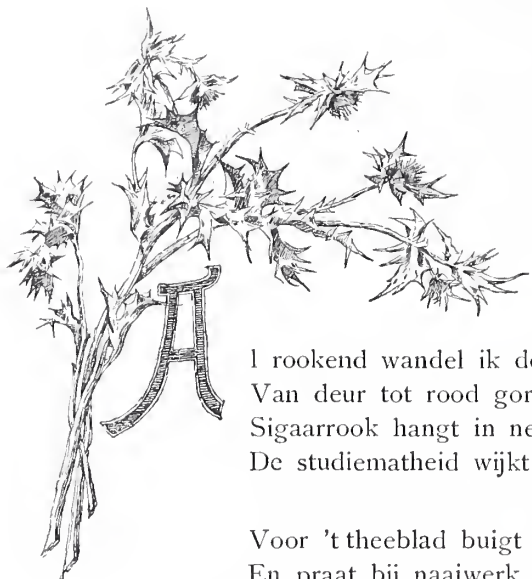
Reinbleeke haren; fijn gevorend hoofd;
Volvredige oogen, licht van louter liefde;
Mond, die — wat kracht! — nooit eigen klacht deed
hooren:

o Moeder, door den jong'ling niet geloofd,
Nu, daar zoo scherpe smart mijn ziel doorkliefde,
Hoe orgelt vrede uw stem van toen m' in de ooren.

'S A V O N D S.

I rookend wandel ik door het vertrek
Van deur tot rood gordijn, al heen en weer;
Sigaarrook hangt in nevelplooien neer:
De studiematheid wijkt met elken tred.

Voor 't theeblad buigt mijn vrouw de blanke nek
En praat bij naaiwerk van haar huisbeheer.
Zij rukt mij uit mijn hoogen denkerssfeer,
En 't stemt mij innig vroolijk toch, 't is gek!

Het is me als zweeft gezelligheid mij toe
Uit iedren hoek: mijn gang is vlug en licht:
't Wordt alles meegeleefd wat ik ook doe,
Hetzij ik luier, of studeer, of dicht.
Mijn schrêen verandren en ik weet niet hoe:
Ik zoen mijn lief op 't blozend aangezicht.

J. B. SCHEPERS.

DE ZOMER GING . . . .

DOOR

BERN. A. MEULEMAN.

---

e zomer ging :
    het loover welkt en geelt
En spreidt een vloerkeed,
    als van levend goud,
Op 't stille veld,
    in 't somber ruischend woud,
Waar niet één vogel meer
    zijn liedren kweelt.

De zomer ging :
    geen zonnestraaltje streelt
Het vijfervlak ;
    grauw is de lucht, en koud
De wilde wind,
    die waait langs 't klagend hout
En dra den boom
    zijn laatsten dos onsteelt.

Voorbij de dagen die ons vreugde brachten
In bloementooi en blijden vogelslag!

Voorbij de lauwe, schemervolle nachten,
Toen heel natuur in tooverkeetnen lag. . . .

Voorbij ál 't schoone dat wij hoopvol wachtten
En dat ons oog zoo noô verdwijnen zag.

DE TENTOONSTELLING TE BUDAPEST.

DE STAD BUDAPEST.

DOOR

DR. UJLAKI.

II.

De talrijkste nationaliteit in Hongarije, die der Magyaren, maakt 55 $\frac{3}{4}$ pCt. der bevolking uit. Door intelligentie, scheppingskracht en politieke vrijheid zijn deze de heerschende.

Het verdient bewondering, dat dit kleine volkje, vreemd in Europa, zich toch te midden van het groote Slavische en Duitsche element reeds sedert eeuwen wist staande te houden en gezag en eerbied te veroveren.

Dat kleine volkje is nog het eenige van degrootevolksverhuizing in Europa overgebleven. Het is nu duizend jaar, dat het hier vasten voet kreeg, — geen wonder dat dit

Standbeeld Eötvös.

met grooten luister en tal van feesten overal in Hongarije, vooral echter in Budapest, herdacht wordt. Over den oorsprong der Magyaren zijn het zelfs de Hongaarsche geleerden nog niet eens. Er zijn er die beweren, dat zij aan de Turken, anderen weer, dat zij aan de Finnen verwant zijn. De taalgelijknoch op de Turksche, noch op de Finsche, ja op niet één der bestaande talen. Het ken-

merkende dezer taal is, dat zij geen dialecten kent; de boer toch spreekt hetzelfde Hongaarsch als de aristokraat. De geringe verandering, die de oude

taal in den loop der tijden onderging, blijkt uit het feit, dat stukken uit de twaalfde en dertiende eeuw, in het Hongaarsch dier tijden geschreven, nog heden ten dage door iedereen gelezen en begrepen kunnen worden. De Hongaarsche letterkunde is groot en uitgebreid. Wij hebben schrijvers en dichters, die tot de wereldliteratuur behooren. Namen als die van Eötvös, Jókai, Petöfy, Madách, Dóczi, Kisfaludy, Arany zijn alom bekend. Ik herinner me nog, welk opzien de vertaling van Madách's „De tragedie van den mensch", door Mevrouw Opzoomer meesterlijk bewerkt, in Holland maakte. Merkwaardig zijn de vorderingen en veroveringen door de Magyaarsche taal in Hongarije. Sedert 1880, dus in 16 jaar, hebben 32.57 pCt. der niet-Magyaarsche bevolking Magyaarsch geleerd.

In 1880 verschenen in Hongarije 225 Hongaarsche dagbladen, in 1893 reeds 341.

Budapest alléén heeft 24 dagelijks verschijnende couranten in Magyaarsche taal.

Wat een volk verrichten kan, dat onafhankelijk wil zijn, hebben de Magyaren bewezen in 1848—1849, toen ze vergeefs voor hunne vrijheid streden en bloedden en in 1867 toen zij hun vrijheid en politieke onafhankelijkheid herwonnen.

Het zou ons te ver voeren, hier aan te toonen, hoe Hongarije sedert dien tijd is vooruit gegaan; slechts enkele opgaven mogen voldoende zijn, om zich daarvan eenig begrip te vormen.

In 1869 konden slechts 3.999.519 menschen, ouder dan 6 jaar, lezen en schrijven, dus 31.29 pCt. der bevolking. In 1890, dus 21 jaar later, konden dat reeds 7.306.861, dus 50.62 pCt.

In 1881 verzond de Hongaarsche postadministratie 36.7 millioen couranten, in 1893 71.5 millioen.

In 1881 had Hongarije 6.462 scholen met lager en 92 met middelbaar onderwijs; in 1893 16.881 scholen met lager en 186 met middelbaar onderwijs.

In 1868 waren er 1310 postkantoren die 24.798.000, in 1893 3944 die 219.442.000 brieven verzonden.

In 1867 waren er 404 in 1893 2225 telegraafkantoren, die in 1868 997.643 telegrammen verzonden; en in 1893 11.616.601.

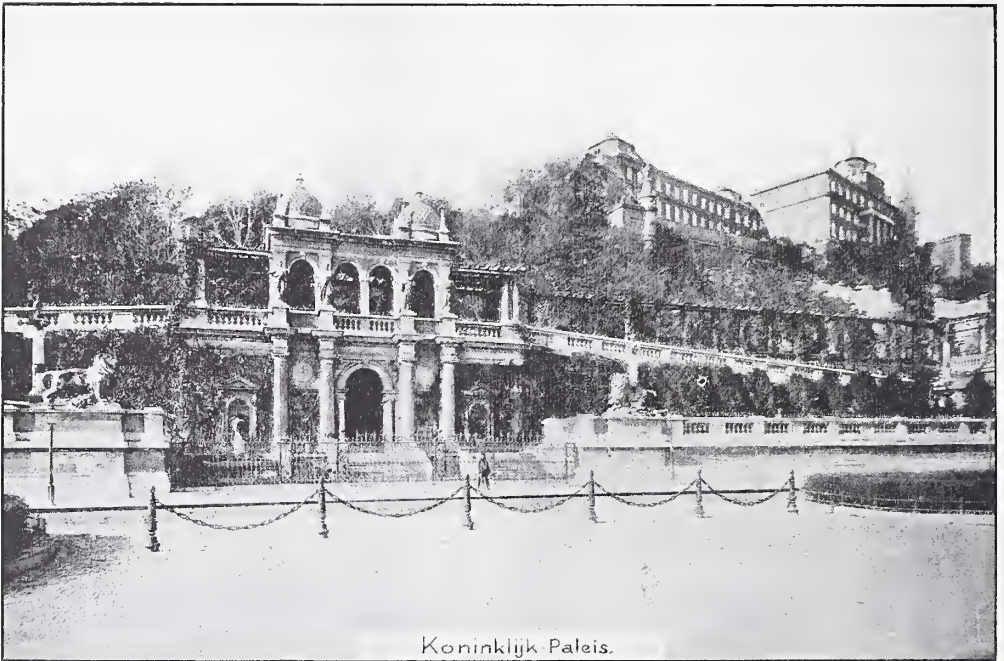
In 1870 hadden de spoorwegen een lengte van 2658 kilometer, in 1893 van 12.573 kilometer, die in 1880 4.179.100 spoorweg-reizigers en in 1893 reeds 31.504.495 vervoerden.

En ten slotte nog eenige bijzonderheden aangaande het budget. In 1870 bedroegen de uitgaven van het staatsbudget 199.7 millioen, de inkomsten 185 millioen; in 1893 gene 494.9 millioen, deze 550.1 millioen.

Deze cijfers spreken een duidelijke taal. Nergens echter is de vooruitgang en de ontwikkeling der laatste tijden zoo in 't oog vallend, als in Budapest, de hoofdstad van Hongarije. Wie haar voor dertig jaren zag en haar nu weerziet, zal de stad nauwelijks herkennen. Waar vroeger smalle, hoekige, smerige, ongeplaveide straatjes liepen, ziet men nu breede, prachtige, lommer-

rijke met paleizen bebouwde boulevards; in de plaats van kleine, onaanzienlijke huisjes verheffen zich deftige groote gebouwen; waar men vroeger nauwelijks kar of rijtuig zag, rennen nu de fraaie, electriche en onderaardsche spoorwagens. Het aantal inwoners in 1867 200.000 tellende, is gestegen tot 620.000. Onder de Europeesche steden is er niet één, die zich in betrekkelijk zoo korten tijd — in nauwelijks 30 jaar — zoo zeer ontwikkeld heeft en zelfs bij de Amerikaansche steden vinden wij daarvan geen voorbeeld.

De stad bestond vroeger uit 3 steden, Buda, Pest en Oud-Buda. Ze zijn door de wet van 1892 tot éene, onder den naam Budapest vereenigd. Buda, een der oudste steden van Hongarije, was de koninklijke residentie, en Pest, tot in den beginne van de tegenwoordige eeuw, een onbeduidend plaatsje,

Koninklijk Paleis.

meest bewoond door vischers en scheepslieden, dat in 1838 door eene groote overstroming van den Donau geheel vernietigd werd, zoo dat bijna geen huis bleef staan. En wat zijn deze twee, nu vereenigd, geworden? Een prachtige, groote stad en nog geen zestig jaar oud! Wie ooit op een stoomboot van Weenen naar Budapest voer, zal zeker nooit het gezicht vergeten, bij het naderen van deze. Op den rechter oever van den heerlijken Donau het bergachtige Buda met het koninklijk paleis en op den linker oever een reeks van prachtige grootsche gebouwen; de rivier, krioelende van stoomschepen en sloepen en overspannen door de imposante hangende brug, terwijl in 't midden van den stroom een eiland ligt, dat door zijn schoonheid, iedereen verrukt. Er is in Europa geen stad, die, wat ligging en natuurschoon

betreft, met deze stad wedijveren kan. Zij heeft echter één gebrek, zij heeft zeer weinig pleinen en bijna geen *promenades*. Het stadboschje is tot nog toe de eenige plaats waar de bevolking frissche, zuivere lucht inademen en zich aan 't heerlijke groen der boomen vergasten kan. Dat plekje, waar men geen stof en rook maar ozon inademt, wordt nu het terrein der duizendjarige tentoonstelling. De administratie heeft voor alles meer hart en open oog en oor, dan voor vrije open pleinen. De eenige gelegenheid om die eeuwenoude fout te herstellen is verzuimd; want bij 't aanleggen van de Avenue Andrassy en de groote Körut ware er gelegenheid geweest, pleinen en promenades te maken.

Rijk is Budapest aan schoone monumentale openbare gebouwen, die hun bestaan aan de offervaardigheid en de vaderlandsliefde van partikuliere personen te danken hebben.

Het paleis der Akademie der Wetenschappen is in Italiaanschen renaissance-stijl gebouwd. Toen in 1825 op den Hongaarschen Rijksdag een volksvertegenwoordiger als 't beste middel tot uitbreiding en ontwikkeling der Hongaarsche taal voorstelde, die Akademie te stichten werd zijn voorstel afgestemd, omdat daarvoor geen fondsen beschikbaar waren en het land te arm was, om voor dit doel geld ter beschikking te stellen. Toen stond een jonge gedeputeerde Stefanus von Szechenyi op en zeide: Daar het land geen geld heeft, moeten wij, kinderen van dat land, het geld er voor geven. Ik stel voor dit doel mijne inkomsten van één jaar ter beschikking. Deze bedroegen 60.000 gulden: later schonk hij nog een groote som. Toen men hem vroeg, waarvan hij dan dat jaar leven zou, zeide hij, dat hij bij zijn vrienden zou gaan logeeren. En hij deed het ook. Zijn voorbeeld werd door velen gevolgd en in korten tijd was er een fonds van een half millioen bijeen. Heden ten dage bedraagt het kapitaal van de Akademie $\pm$ 4 millioen.

Een ander openbaar gebouw, het Nationaal Theater, is ook op deze wijze tot stand gekomen. Tot 1834 bestond er in Budapest geen Hongaarsche komedie, maar wel een Duitsche. Hongaarsch spraken toen slechts boeren en de kleine burgers. Maar eenige Magnaten begrepen zeer goed, dat een volk slechts in en door de taal leeft en besloten een Hongaarsche komedie te stichten. Voor dit doel schonk prins Grassalkovich, een patriottisch gezinde Magnaat, 50.000 gulden; een gehouden collecte bracht eenige honderduizenden bijeen en in 1837 stond het theater gereed, dat sedert voortdurend aan de ontwikkeling der Hongaarsche taal- en letterkunde krachtig meewerkt. Behalve genoemd theater zijn er nog vier: de opera, een door den bekenden bouwmeester Ybl in Italiaanschen renaissance-stijl gebouwd paleis op de Avenue Andrassy, het Volkstheater, het Lustspiel-theater en, in Buda, het zoogenaamde Burgtheater. Het Volkstheater geeft het Hongaarsche volkschouwspel, een genre, nog betrekkelijk nieuw, maar dat door Mevrouw Blaha — de nachtegaal der natie genoemd — reeds een groote vlucht heeft genomen. Mevrouw Blaha is de belichaamde Hongaarsche volkschouwspelkunst. Zij is bepaald eenig. Wie haar ééns hoort, is opgetogen.

De Opera wordt door den koning onderhouden.

Specialiteiten der stad zijn de café chantants. Er zijn er ongeveer 20, waaronder eenige, zooals „Etablissement Somossy” en „Párizsi Mulató”, groote, prachtige gebouwen zijn. In deze inrichtingen wordt in alle mogelijke talen der wereld gespeeld en gezongen, waaraan zij grootendeels te danken hebben dat alle in bloeienden toestand zijn. De Hongaren zijn n.l. afkeerig van de Duitschers, waarom het verboden is in de theaters in 't Duitsch te spelen. Daar evenwel hier nog tal van Duitsch sprekende burgers wonen en er zeer veel vreemdelingen verkeerden, die natuurlijk geen Hongaarsch verstaan, worden deze café chantants door hen zeer druk bezocht.

Ook het Museum, een in zuiver klassieken Griekschen stijl gebouwd paleis, waarin zich groote natuurhistorische en oudheidkundige verzamelingen bevinden, is door de offervaardigheid van bijzondere personen ontstaan.

Het grootste gebouw van 't tegenwoordige Budapest is het nieuwe Parlement, in Gothischen stijl opgetrokken aan den oever der Donau. De opening en inwijding van dit gebouw, reeds sedert 12 jaar in wording, is een nummer van 't feestprogramma van het millesium. Beide Huizen van den Hongaarschen Rijksdag, het Huis der Volksvertegenwoordiging en het Huis der Magnaten, houden 8 Juni eerstkomende in de koepelzaal van het Parlement, een gemeenschappelijke zitting, om van daar uit met de kroon van den Heiligen Stefanus naar Buda te gaan en den koning hulde te brengen.

Een gebouw, dat reeds uit de verte gezien, door edele vormen het oog boeit en zijn voltooiing nadert, is de Basilika van den Heiligen Leopold. Het was in 1868 reeds bijna voltooid, toen de groote koepel instortte, waarbij gelukkig geen menschen omkwamen. Een uur later zou de groote stedelijke commissie den koepel hebben moeten onderzoeken.

Belangwekkend is de Mathiaskerk in Buda, één der oudste kerken in Hongarije, reeds onder de koningen uit het huis der Arpaden gebouwd en door koning Mathias Corvinus in 1470 verbeterd. Bij gelegenheid van het 25jarige regeringsjubileum van den Koning besloot het Hongaarsche Gouvernement de kerk te restaureeren. Professor Schulek, een der beste Hongaarsche bouwmeesters, werd dit werk toevertrouwd. Uitwendig is de kerk een mengeling van Gothischen, Romaanschen en Renaissance stijl, echter harmonisch in elkander vloeiend en door de teederheid van lijnen een betooverenden indruk makend. Inwendig doet ze aan een poging denken, om een speciaal Hongaarschen stijl te vormen. De muren zijn polychroom: bij de ornamentale schilderijen wordt veel rood en geel toegepast en toch werken deze schelle kleuren niet storend. Verrassend mooi zijn de glasschilderijen. Deze kunst is in Hongarije nog zeer jong en toch reeds zeer ontwikkeld. Twee jonge kunstenaars, Kraltman en Roth, hebben haar tot een hoogen trap van ontwikkeling gebracht.

De Redoute is een gebouw door den bouwmeester Geszl in een nieuwen stijl opgericht. Er bestaat geen speciaal Hongaarsche stijl, maar Geszl was de eerste, die het beproefde er een te vormen. De proef is mislukt. De Redoute imponeert wel door hare dimensies, maar niet door eenheid der vormen. Zij bevat de

grootste zaal waarin concerten gegeven, ook wel carnaval gevierd, en de Elite-bals van de *fashion* gehouden worden.

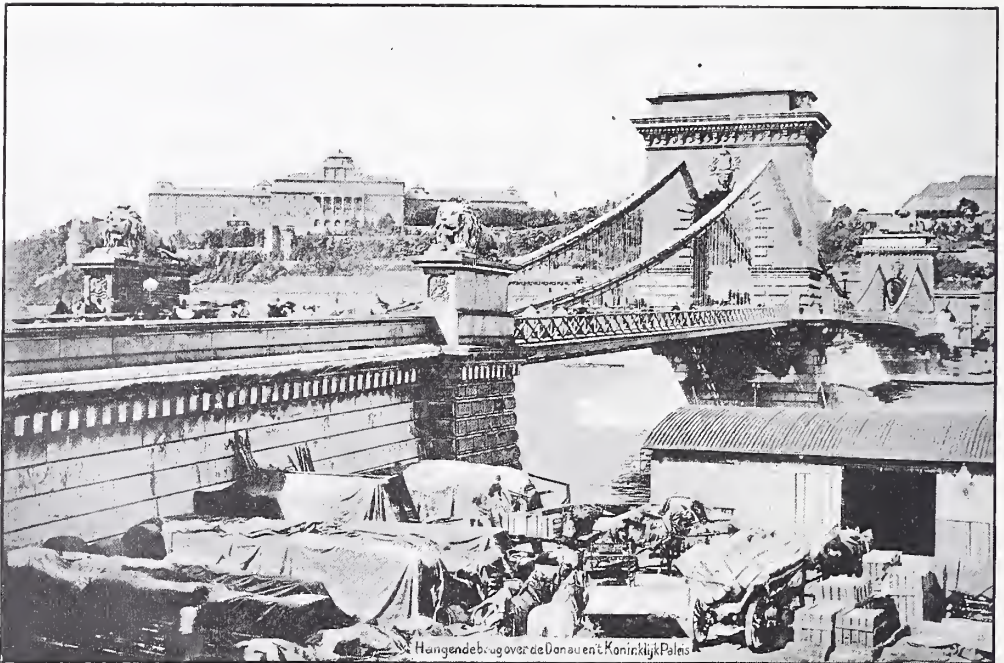

Redoute.

Een bijzonderheid van Budapest zijn de vele minerale en natuurlijk warme bronnen en bad-inrichtingen. Reeds de Romeinen hadden er hier voor allen toegankelijk. In Aquineum, een oude romeinsche stad, die naast Budapest werd opgedolven, werd een groot bad met waterleiding gevonden. Onder de hedendaagsche baden zijn de bekendste: Het Keizers-konings-Lukas, Raitzen-Blocks-Margaretten bad en het Artesische bad. Alle zijn op het weelderigst ingericht, hebben bassins van alle mogelijke temperaturen, van het ijskoude tot het heete, inrichtingen voor massage, voor electrisch-medische behandeling, voor inademing van ozon, van droog-heete en vochtig heete lucht, in één woord het zijn inrichtingen, zooals men ze misschien nergens elders vindt, en toegankelijk voor ieder tot den billijken prijs van een halven gulden. Men maakt ook nergens — misschien het Oosten uitgezonderd — zoo veel gebruik van baden als hier in Budapest, en als het verbruik van zeep de maatstaf is van beschaving, zooals Moleschott beweert, dan staan wij Hongaren al zeer hoog.

Arm evenwel is Budapest aan standbeelden. Er zijn er maar zeer weinig en die zijn allesbehalve monumentaal. Waaraan dit is toe te schrijven blijft mij onverklaarbaar, want de Schoone Kunsten staan in Hongarije op een betrekkelijk zeer hoogen trap. Schilders als Munkácsy, Benczur, Lietzenmayer, Zichy, beeldhouwers als Rona, Zala, Tilgner, Engel, Huszár, Strobl zijn wereldbekend.

En desondanks is er niet één standbeeld in Budapest, dat aan alle eischen der schoonheidsleer beantwoordt. De standbeelden van Széchenyi en Deák, van Petofy en Eötvös, ja zelfs ons beste monument, dat der Honévd's in Buda, laat den beschouwer koud en wekt niet de aandoeningen door de scheppers ervan gewild. Wij zijn op dat gebied misschien nog te jong en onervaren, want al onze standbeelden dagteekenen uit de laatste jaren; tot 1867 hadden wij slechts één standbeeld, dat van den Palatinus Josef, vader van den aarts-hertog Josef, die zich ten aanzien der ontwikkeling van Budapest verdienstelijk heeft gemaakt. Maar ook dit monument, hoewel door den zeer bekenden Munchener beeldhouwer Halbig vervaardigd, is niet mooi.

Hangende brug over de Donau en het Koninklijk Paleis.

Daarentegen is de hangende brug over den Donau een der mooiste en stoutste der wereld. Ook dit kunstwerk hebben wij aan de vaderlandsliefde en de energie van Széchenyi te danken. Tot 1849 werd Buda met Pest alleen door een houten schipbrug verbonden. Toen vatte Széchenyi het toen ter tijd stoute plan op, om over den Donau een vaste steenen brug te bouwen. De engelsche architect Wilhelm Thierry-Clark trok dit wonderwerk op van 1838 tot 1849. De 500 meter lange brug rust op twee, 48 meter hooge, pilaren en hangt op vier groote kettingen. De twee pilaren staan op een afstand van 203 meter van elkander.

In 1872 werd er een tweede groote steenen brug over den Donau gebouwd, de Margarethenbrug, die in de buurt van het Margarethen eiland Buda met Pest verbindt. Tegenwoordig zijn er nog drie groote in aanbouw, zoodat

in korten tijd met de nu reeds bestaande spoorwegbrug zes bruggen de twee gedeelten van Budapest verbinden zullen.

Onder de verkeersmiddelen van Budapest neemt de onderaardsche electriche spoorbaan den eersten rang in. Het is de eerste onderaardsche baan op het kontinent, ja op de wereld, want de Metropolitan Railway in Londen is geheel iets anders. Onze baan dankt haar bestaan aan het feit, dat de stadsadministratie geen concessie verleenen wilde voor een electriche tram op de Avenue Andrassy, uit vrees dat het reeds drukke verkeer daardoor zou worden belemmerd. Deze Avenue is een der meest bezochte straten van Budapest en de kortste en rechtstreeksche verbinding der stad met het stadsboschje, het algemeen verpoozingsoord. Nu besloten de directies der paarden- en electriche tram gezamenlijk een onderaardsche electriche baan te bouwen en in den tijd van iets meer dan een jaar kwam deze gereed. De baan is 4 kilometer lang en loopt van het Gizelaplein naar het stadsboschje, vlak bij de tentoonstelling in 8 minuten. Zij zal eene aantrekkelijkheid te meer voor Budapest worden. Door het slagen toch van dit stoute werk is het plan gerijpt om een grootere, 28 kilometer lange, onderaardsche baan te bouwen, die, onder den Donau doorlopende, Buda met Pest verbinden zal. Dit plan zal waarschijnlijk in korten tijd verwezenlijkt worden, indien de exploitatie der onderaardsche baan aan de gestelde verwachtingen beantwoordt. In dat geval zal er een geheele omwenteling in de verkeersmiddelen der beide steden te weeg worden gebracht.

In 't algemeen staan de verkeersmiddelen van Budapest op de hoogte van den tijd. Wij hebben eene electriche en een paardentram; de paardentram is echter begonnen hare lijnen ook van electriche motoren te voorzien; binnen anderhalf jaar zal dus de paardentram alhier tot het verleden behooren en onze stad een zeer uitgebreide, uitstekend werkende, zeer goedkoope electriche tram bezitten, zoo als geen andere stad bezit. In alle richtingen doorkruist deze tram de stad en voor een paar centen kan men uren ver rijden. Behalve de tram bestaat er nog een „Drahtseilbahn” en een tandradbaan. De eerste voert naar den vestingsberg en heeft een eigenaardige constructie. Door een dik ijzerdraad zijn twee wagens met elkander verbonden, de eene glijdt naar beneden en sleept daardoor den anderen naar boven. De rit duurt nu maar eenige seconden, vroeger een half uur.

De tandradbaan voert naar het zoogenaamde „Zugliget”, een reuzengroeten openbaren tuin, met tal van villa's in het gebergte.

Om het verkeer in Buda te vergemakkelijken werd er in 1857 door den vestingsberg een tunnel ter lengte van 400 meter geboord, vlak tegenover de hangende brug. Zij is 10 meter breed en 10½ meter hoog. Voor de in Buda wonenden is het een groot gemak door den tunnel te kunnen gaan en niet den hoogen vestingsberg te moeten beklimmen.

Iedere stad heeft haar eigenaardigheden en bijzonderheden. Den vreemdeling springt het in 't oog, dat er in Budapest zoo vele koffiehuzen zijn en dat deze dag en nacht overvol zijn. Nergens in de wereld vindt men zulke prachtig

en weelderig ingerichte koffiehuisen als hier. Onlangs vroeg mij iemand, die uit Holland tot mij kwam, wanneer eigenlijk de menschen in Budapest werkten, want op iederen tijd van den dag krioelde het in de koffiehuisen van bezoekers. Het klubleven is in Budapest nog niet ontwikkeld; maar het behoort tot de gewoonten van ieder Budapester na het eten zijne koffie in het koffiehuis te drinken en daar de couranten te lezen; ja zelfs de dames uit de middelklasse gaan 's namiddags er heen om er dan ná 't eten te genieten onder een gezellig babbeltje; ambtenaren, die 's namiddags daarin verhinderd zijn, komen er hun ontbijt nemen en de krant lezen; vandaar de volte ieder uur van den dag. Van alle is zeker een der mooiste de inrichting die zich in het paleis van de assurance-maatschappij „New-York” bevindt. Ze is een bezoek waard, en geen vreemdeling verzuime dit wonder van pracht en bevaligheid en de verschillende kamers die er zich in bevinden te gaan bezichtigen; iedere kamer toch is in een anderen stijl gemeubeld: in Arabischen, Chineeschen, Japanschen, Hongaarschen, rococo-stijl enz., enz. In het souterrain staan 16 groote biljardtafels en op de eerste verdieping huist de sociéte „Otthon,” de vereeniging der Hongaarsche journalisten en artisten.

En nu nog eenige woorden over de geestelijke ontwikkeling van Hongarije's hoofdstad.

Er is hier een universiteit met vier faculteiten, de juridische, medische, philosophische en theologische. De gebouwen der medische faculteit met hare vele prachtig, doelmatig en modern ingerichte klinieken zijn model-inrichtingen. De nieuwe ziekeninrichtingen, waaronder het ziekenhuis van het roode kruis, het ziekenhuis der handels-geëmploieerden, het israëlitische ziekenhuis, het „Stefanie”-ziekenhuis voor kinderen, het Szent Laszló en het Szent István gasthuis, wekken onverdeelde bewondering bij ieder deskundige. Zij zijn alle volgens pavillonsysteem gebouwd en voorzien van de nieuwste hulpmiddelen der medische en hygiënische wetenschap.

De technische universiteit, de school voor schilders en beeldhouwers, voor glasschildering enz. staan op de hoogte van den tijd. Gymnasiën en realscholen zijn er 15, handelsakademiën 10, gymnasiën voor meisjes 2, kweekscholen voor onderwijzers 6, seminariën voor joodsche, protestantsche en katholieke theologen 6, scholen voor lager onderwijs 168, fröbelscholen voor kinderen beneden de zes jaar 41 en buitendien tal van partikuliere vakscholen. Ondanks al deze scholen zijn er van de 620.000 inwoners van Budapest nog 128,763 die lezen, noch schrijven kunnen. Als wij van dit getal de kinderen beneden 7 jaar aftrekken, blijven er nog 67.101 menschen, dus 15.9 pCt., over, die den laagsten trap van beschaving missen. Voorwaar een treurig feit! De toongevende kringen van Hongarije houden zich met dit feit dan ook bezig, zoodat in het programma van de millenaire feesten ook is opgenomen: de oprichting van 400 scholen voor lager onderwijs aan de orde te stellen. De meeste analphabeten zijn evenwel lieden uit het binnenland, die naar Budapest komen, om er hun lot te verbeteren. Ook op het platte land is nog gebrek aan goede scholen.

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

Mei was de maand van de kroning in Rusland.

Maar in de wereldgeschiedenis zal 1896 niet het jaar van de Russische kroning zijn. Geweldiger is de ramp op het Chodynskoje-veld te Moskou. Luider dan de kroningsbazuinen klinkt het angstgeschrei der duizenden; ontzaglijker dan de internationale menigte, kijkbegeerig naar den luister van deze maskerade, is dit deel van het Russische volk, de monden open en de armen uitgestrekt naar een brood en een beker; verblindender schittert deze stroom van vergoten menschenbloed dan al het goud op de koetsen en de harnessen van den intocht.

In 1770, toen de dauphin van Frankrijk met de dochter van Maria Theresia huwde, werd op de Place Louis XV te Parijs een vuurwerk afgestoken. Het gepeupel dat 19 jaar later de Bastille zou neerhalen, drong op om te kijken; honderden werden onder de voet getreden en platgetrapt. Men heeft niet vernomen of de Dauphin en zijn bruid door dit voorval pijnlijk getroffen geweest zijn; noch ook of het van eenigen invloed geweest is op den verderen loop der feesten of op de dartelheid van Marie Antoinette of op de nachtrust van Lodewijk. Dit weet men: dat het als een angstwekkend voorteken beschouwd werd. „Ongelukken bij bruiloften behooren niet tot de zeldzaamheden,” zegt Jorissen, waar hij in een zijner studiën van de ramp gewag maakt. „Waarom werden deze en dergelijke voorvallen thans opgemerkt en onthouden? — Omdat de natie in een stemming vol verwachting en spanning verkeerde; omdat de overtuiging heerschende was, dat de tegenwoordige staat van zaken niet blijven kon.”

Ik wensch geen oogenblik weg te cijferen dat de ramp van de Place Louis XV bijzonderlijk in het geheugen der tijdgenooten en van die hen opvolgden levendig gebleven is door wat er later is geschied met het ongelukkige paar, van welks huwelijktijd zij het bloedig begin vormde. Aan het onheil, als voorteken, ken ik geen meerdere waarde toe dan voortekens verdienen. Veel meer beduidde het als *teeken*. Een teeken van den tijd, waarin de proletariërs elkaar vertrapten om vooruit te dringen naar een vuurwerk bij het huwelijk der grooten; waarin zij elkaar vertrappen en dooden moesten, omdat men het niet de moeite waard geacht had, hen genoeg te beschaven dat zij het zouden laten en het niet noodig vond hun althans onmogelijk te maken het te doen.

Wat ook menschen die niet aan „voortekens”, zonder meer, gelooven, een huivering langs den rug doet glijden bij de vergelijking van de ramp van 1770 met die van 1896, is niet de bloote omstandigheid dat een soortgelijke verschrikkelijkheid is komen opdoemen bij het huwelijk van *le roi martyr* en bij de kroning van Nikolaas II van Rusland. Zij denken niet zoozeer aan de

soortgelijkheid van de twee rampen, als aan die van de omstandigheden en vooral van de toestanden onder welke beide plaats grepen.

Nu gelijk toen is het dezelfde domheid en beestachtigheid beneden; dezelfde plichtverzaking, lichtzinnigheid, eigenbaat boven. Zoomin als de Tsaar Nikolaas droeg de dauphin Lodewijk de schuld van al dit bloed; en toch werd niet onverdiend drie en twintig jaar na 1770 *dit koningschap* naar het schavot gebracht.

Méér dan een voorteeken kan de ramp op het Chodynskoje-veld zijn: een waarschuwing. Een aanklacht van het groote Russische volk dat de poovere geschenken van „vadertje” niet anders grijpen kan dan over de lijken van de zijnen heen. Als een waardelooze bende schurftig vee werd het opgepakt, in een weide met kuilen en putten en saamgeperst als in een trechter tusschen de planken van roekeloos opgeslagen feesttenten. Voor de uitdeeling begon, legden een paar kozakken de zweep over het plebs, dat onrustig begon te worden, en intusschen stalen de uitdeelaars, naar het voorbeeld van heel een hiërarchie van dieven, de vaten en de manden half leeg. Niemand, zelfs de dadelijk verantwoordelijken niet, had eraan gedacht voor de honderd-duizenden ook maar een tiende part van de voorzorgen te nemen, welke er bereid waren voor dien éénen, om wiens gaven gevochten werd.

Het onheilspellendste is, dat men in ernst betwijfelen moet of de ramp voor den jongen heerscher en de besten van zijn omgeving inderdaad een andere beteekenis gehad heeft dan die van een accident. Als het hen had doen gevoelen, ook maar met den schok van een oogenblik, dat zulk een ramp in dezen tijd en in ons werelddeel een volstrekte onmogelijkheid behoorde te zijn, zou er dan dienzelfden avond door den Keizer gedanst zijn ten paleize van den Franschen ambassadeur? Zouden dan den volgenden dag weer duizenden zich vermaakt hebben op hetzelfde veld, waarvan alle overblijfselen der verschrikking nog niet waren verwijderd? Welk een machtige belofte ware dat geweest, indien van den reeds gekroonde en gezalfde eensklaps het hoog bevel van staking van alle feestelijkheden ware uitgegaan, niet minder dan indien de Tsaritsa zelf gestorven ware of een van de twintig grootvorsten.

Niets daarvan. Slechts werd van al het goud der feesten wat afgezonderd voor de achterblijvende gezinnen en bezocht de Tsaar de hospitalen tusschen een diner en een receptie door. Toch had het kroningsmanifest als een blijde boodschap gesproken tot „allen, die belast en beladen zijn”. Maar de weg naar Siberië blijft open voor hen, die verblind door hun smart en woede over de mogelijkheid van onheilen als dit, zich daarheen zullen laten voeren.

Er is nog geen *tiers état* in Rusland, die aan een *Terreur* den weg zal banen. De moezjiek is veel dommer en gedweeër dan de man uit den *fou-bourg St. Antoine* was. Maar de tegenstellingen van hoog en laag in het huidige Rusland zijn even wreed als die in het Frankrijk van 1789. Zij zijn bijna nog scherper, want wij zijn een eeuw verder en de weelde en verfijning omhoog zijn misdadiger, omdat zij gepaard gaan met een intellectueele beschaaving welke de aristocratie van het einde der 18de eeuw miste. Wie zou niet

zien dat zulke contrasten, die met den dag verscherpt worden, niet blijven kunnen? Staat alleen de Tsaar daartoe te hoog en te veraf? Dan is het te vreezen dat de ramp van het Chodynskoje-veld een boos voorteeken zal zijn — voor hem of voor een *roi martyr*, die na hem zal komen. Want zelfs de moeziek is nu eenmaal geen redeloos beest; zelfs in de Siberische vlakten loopt de stroom der vrije gedachte niet dood. En reeds nu brak, ongehoord! een reuzenwerkstaking los in de hoofdstad zelf van het reuzenrijk.

Welk een ironie, dat te midden van de glansrijke vertooning van keizerlijkheid en vorstenglorie, aan heel Europa een blik gegund werd op de verdeeldheid en den naijver, welke in de allerhoogste kringen ook in vreedstijd zoo goed bestaan als ergens anders, maar gewoonlijk slechts wat zorgvuldiger verborgen worden gehouden. De Duitschers van Moskou hadden hun prins, naar de oude stad gekomen om de kroning mee te vieren, uitgenoodigd om, zoo *gemüthlich* als men dat met prinses doen kan, te zamen aan te zitten tot heil van het Duitsche vaderland. Hun voorzitter, een voorname koopman, drinkt in gloeiende bewoordingen op de eenheid van het Rijk, maar hij heeft nauwelijks uitgesproken, als reeds prins Ludwig van Beieren hem op de eenige onhandigheid in zijn schoone toast vat en in tegenwoordigheid van prins Heinrich verklaart, dat hij zich geenszins laat tellen onder de vorsten die „in het gevolg” van des Keizers broeder naar Moskou zijn getogen.

Arme Camesasca! Wie weet, welk een braaf, verdienstelijk, gezien man hij is in de Duitsche kringen te Moskou; welk een benijdenswaardige positie hij bekleedt onder zijn landgenooten. En nu is hij eensklaps over de heele wereld beroemd geworden om zijn onhandigheid. Hij heeft het eenheidsmaal in de war gestuurd en de Duitsche prinses, die met hun figuur geen raad wisten en dit niet konden toonen aan profanen, van zijn gastvrijen disch verdreven.

Maar Camesasca zou zoo beroemd niet geworden zijn en van wat er aan zijn tafel gezegd werd zou niet zooveel meer leven gemaakt zijn dan van andere *after-dinner*-woorden van hooge personages — indien het niet zulk een weerklank gevonden had over de Russische grens, in het Duitsche vaderland zelf. Dadelijk vatte de Beiersche en de verdere Zuid-duitsche pers het woord van prins Ludwig op en het particularisme, de chronische kwaal van het Duitsche rijk, ontstak met nieuwe heftigheid. De koorts is nu al weer gaan liggen, maar zoo'n opvlamming bewijst dat de ziekte nog bij lange na niet genezen is.

Geen wonder. De oude keizer Wilhelm had de helden die het Duitsche rijk mee hielpen stichten, zelf ten strijde gevoerd en door hem de keizerskroon op het hoofd te zetten werkten die koningen en vorsten in zekeren zin mede tot het herstel van de historische eenheid van het oude Roomsche rijk. Wilhelm II is jong en tegelijkertijd zeer doordrongen van zijn hooge standplaats en zijn geweldige macht. Moltke is dood en Bismarck is terzijde geschoven. Hooger dan de vorsten die in 1871 het rijk vestigden, is de jonge man geplaatst, die te verstandig en te nobel is om hun niet de verschuldigde eer te bewijzen, maar die toch zeer duidelijk bij iedere gelegenheid gevoelen

laat dat hij te willen en te bevelen heeft. En die man, de Duitsche keizer, is tevens de koning van het oppermachtige Pruisen. Wat wonder dat een Wittelsbach als prins Ludwig, die zijn geslacht zeker niet beneden de Hohenzollerns te stellen heeft, de gelegenheid aangrijpt om Duitschland en Europa te doen hooren dat Beieren en Saksen en Württemberg gelijk zijn aan Pruisen in het groote Duitsche rijksgenootschap.

Men kan dat particularisme van twee verschillende standpunten beschouwen — hierop is, hoogst opmerkelijk, de aandacht gevestigd in de ernstige Fransche pers, die ertegen waarschuwde dat de Republiek nu vooral niet ten tweede male de fout van 1870 zou begaan van te vertrouwen op de anti-Pruisische gezindheid van Zuid-duitschland. De Duitsche eenheid is iets waar niemand aan zou willen tornen. Maar de vraag is of binnen die eenheid de verhoudingen moeten blijven zooals ze thans zijn. Als Zuid-duitschland tegen den voorrang van Pruisen opkomt, dan is het de vraag aan welke zijde men van particularisme spreken mag en of de voortdurende houding van Pruisen, in verband met de positie van dat koninkrijk, niet eer dien naam verdient dan de nu en dan opflikkerende toorn der overige Duitsche staten, die niet gerekend willen worden tot het „gevolg.”

Indien één ministerie in dezen tijd de handen vol *business* heeft, dan is het wel het Engelsche. Behalve wat het groote rijk voortdurend bezig houdt: de nauwlettende zorg dat er geen stukje van verloren gaat en dat ook die onzekere grenzen nergens over de geheele wereld vernauwd worden van wat men gewoon is den Engelschen „invloed” te noemen — behalve dat reuzenwerk, heeft het een aantal quaesties uit te maken, zich los te wikkelen uit allerlei verwarringen, waarin het zijn activiteit dreigt te verliezen. Waren het alleen buitenlandsche aangelegenheden, dan zou de toestand niet buitengewoon moeilijk zijn: Engelsche ministeries hebben voor nog heeter vuren gestaan en een kabinet dat lord Salisbury aan het hoofd heeft, weet de knoopen door te hakken die het niet loskrijgen kan.

Maar nu loopt het ook spaak binnen de muren van Westminster Hall. Het ministerie, dat een jaar geleden met een ongehoorde meerderheid optrad, heeft thans zijn eerste groote nederlaag geleden op het terrein der binnenlandsche politiek. Bijzonder hard is deze slag, omdat de regeering de schuld daarvan niet, of slechts voor een gering deel, kan werpen op haar politieke tegenstanders. Zij heeft het zich zelf te wijten: zij beging een geduchte misrekening. Tegelijkertijd bleek de schare van liberale en conservatieve unionisten niet hecht genoeg aaneengesloten om door een gestadig opdringen de tactische fout van de leiders te herstellen.

Wij Nederlanders weten wat strijd de regeling van het openbaar en bijzonder onderwijs kost. Het kabinet Salisbury heeft het ook nu weer bitter onderhouden. Er werd niet ten onrechte verwacht, dat het van zijn groote partijmacht gebruik zou maken om ten behoeve van het confessioneele onderwijs, dat het wel noodig had, iets te doen. Men mag aannemen dat het in zijn streven

te ver gegaan is. Niet tevreden met een subsidie van millioenen aan de bijzondere scholen te verleen en deze alzoo te sterken in haar zwaren wedijver met de openbare, heeft het een regeling willen treffen die de *school boards* op hun beurt den strijd onmogelijk zou maken; een wijze van „leegpompen”. Daardoor zou het compromis, in 1870 tusschen de voorstanders van openbaar en van bijzonder onderwijs gesloten, zijn aangetast.

Natuurlijk stond de oppositie onmiddellijk op de achterste beenen. Bijna een week werd besteed aan de discussie over de twee eerste regels van een ontwerp dat er honderden telde. Een berg van meer dan twaalfhonderd amendementen dreigde het voorstel te bedelven. Sommige regeeringsvrienden riepen al luid om de toepassing van *the gag*, d. i. den mondprop dien het kabinet Gladstone met zooveel succes in werking bracht, toen het er op aan kwam *Home Rule* binnen een beperkt aantal dagen het Lagerhuis uit te krijgen. Het kabinet weigerde dit uiterste middel aan te wenden; waarom is niet duidelijk, hoogstwaarschijnlijk, gelijk uit vroeger bij de *tories* opgedane ervaring blijken kan, niet wegens gemoedsbezwaren. Het aannemelijkst is dat op de meerderheid niet vast genoeg te rekenen viel.

In een week kan er veel gebeuren. Den eenen Maandag kondigt prince Arthur, (zooals *Punch* gewoon is den leider van het Huis te noemen) het voornemen der regeering aan om de beraadslaging over de *Education bill*, in het waarschijnlijke geval dat zij niet in Augustus zou zijn afgedaan, in de nieuwe zitting, Januari 1897, voort te zetten. Den volgenden Maandag wordt uit denzelfden mond de mededeeling vernomen, dat de regeering het ontwerp intrekt en in de nooden der bijzondere scholen bij een nadere regeling zal trachten te voorzien.

Als reden voor dezen plotselingen omkeer werd opgegeven het obstructionisme der tegenstanders, blijkende uit den stroom van amendementen en de langdurige beraadslaging over het eerste artikel. Balfour ontveinsde zich overigens niet dat de regeering zich misrekend had en dat er een paar weken van den nationalen tijd nutteloos verspild waren. Maar het had er iets van dat hij, den nadruk leggende op deze betrekkelijk geringe fout, zooals andere regeeringen er voor de zijne begaan hadden, de aandacht zocht af te leiden van een omstandigheid die het beter was bedekt te houden: het gemis aan eenheid in de ministerieele partij. De groote leiders in het Lagerhuis echter zijn aan elkander gewaagd. Sir William Harcourt verzuimde niet als woordvoerder der oppositie juist op die omstandigheid meedoogenloos het volle licht te laten vallen. Tevens betoogde hij dat het ontwerp aan eigen feilen zijn val te danken had, omdat het sekte-belangen diende en van de voorstanders der openbare school veel meer eischte dan zij ooit met hun geweten zouden kunnen overeen brengen toe te staan.

Weet men wat de conservatieve *Times* over het geval zeide in dien eigenaardig drogen toon, die uit den mond van een vriend meer beteekent dan de felste kreet uit dien van een vijand?

„De teleurstelling van getrouwe aanhangers,” dus schreef het regeeringsblad,

„de aanmoediging van tegenstanders die geen gemoedsbezwaren kennen, en het aan 't wankelen brengen van het vertrouwen in de leidende leden van het kabinet als bekwame en praktische mannen, zijn factoren van beteekenis in de ontwikkeling van de openbare meening.”

Ziedaar een wenk die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat, al verkondigt de *Times* ook niet rechtstreeks dat volgens hare meening „getrouwe aanhangers teleurgesteld, tegenstanders aangemoedigd” zijn. Waar het Kabinet zulke woorden tegelijk van vriend en vijand te hooren krijgt, kan men er zeker van zijn dat het gebeurde met de onderwijswet medewerken zal om het tijdperk te bekorten, waarna gelijk gewoonlijk de macht uit de handen der *tories* weer aan de liberalen, met of zonder de hulp van Chamberlain en de zijnen, zal overgaan.

De *Times* is niet vriendelijk voor Arthur Balfour geweest, al heeft zij op zijn hooghartige verklaring dat hij niet gewoon is haar te lezen, slechts even hooghartig geantwoord met een enkele zinspeling dat dit hem blijkbaar ten nadeele gekomen was. Prince Arthur schijnt bezig te zijn te bewijzen dat hij nog lang niet rijp is voor de hooge taak, welke velen voor hem weggelegd achten: in de toekomst als premier van Engeland de man te zijn, die een groot deel van de wereldpolitiek bestiert.

Balfour is de neef van lord Salisbury en, als ik mij niet vergis, diens erfgenaam en de toekomstige drager van diens titel. Hij is groot als redenaar en als *gentleman*; hij beoefent alle mogelijke takken van sport en is bij dames zeer gezien. Hij is een politiek man van groote beteekenis; of hij een staatsman is, zal nog moeten blijken, men heeft het in het afgelopen jaar nog niet bemerkt. Er wordt gezegd dat hij te veel hooi op zijn vork neemt; er wordt gezegd dat hij wat lui is. Ook is het nu uitgekomen dat hij de *Times* niet leest.

Het is niet aan te nemen dat het city-blad, toen het van het „wankelend vertrouwen in de leidende leden van het kabinet als bekwame en praktische mannen” sprak, mede het oog had op den minister van koloniën, Joseph Chamberlain. Vergelijkt men de houding van dien politicus in den tijd, die onmiddellijk op den inval van Jameson volgde, met de rol die hij, nadat het directe gevaar was geweken, in de Zuid-Afrikaansche aangelegenheden is gaan spelen, dan mocht men eerder vreezen dat hij te veel dan te weinig de *Times* gelezen heeft. Toch is het vertrouwen in Chamberlain sedert Januari bedenkelijk aan het wankelen, — in Engeland en vooral daarbuiten.

Als „Joe” zijn trekken niet zoozeer in bedwang had leeren houden door alles wat hij zich in zijn veelbewogen politieke loopbaan heeft hooren toevoegen zonder blijk te mogen geven dat hij het zich aantrok, — ik wed dat de monocle hem uit den ooghoek gevallen ware van ontsteltenis over de twee woorden, welke dr. Jorissen, de wakkere Transvaler die op dit oogenblik in ons land vertoeft, nauwelijks veertien dagen geleden hem toevoegde. — Een warme zomeravond. De kranige Hollander bezoekt het Lagerhuis en over het breede

balkon aan den Theems-oever wandelt de minister van koloniën heen en weer. Er volgt een ontmoeting en een gesprek, in den aanvang door zekere terughouding aan beide zijden gekenmerkt, maar al gemakkelijker. Ten slotte, met een joviaal tintje, vraagt Joe — zoo op den toon van een professor tot een student die de academie verlaat: — „*Well, what can I do for you in South-Africa?*”

Het antwoord, droog gezegd, is vlijmend scherp in zijn eenvoud; „*Do nothing.*”

Ziedaar een: *Hands off!* zooals Engeland wel gewoon is te zeggen, maar niet te hooren. Het antwoord op de nog niet vergeten rede van denzelfden staatsman aan een banket, kort na den inval van Jameson, over Englands ideaal: imperialisme in Afrika. *Do nothing!*

Tegelijk bereiken de telegrammen van dr. Leyds, geheel naar het voorbeeld der Engelsche staatssecretarissen voor buitenlandsche zaken, den Hoogen Commissaris te Kaapstad. Of er nu eindelijk eens wat voortgang zal gemaakt worden met het strafgeding tegen Jameson? Of men van plan is den grooten bullebijter Rhodes nog lang met macht bekleed vrijelijk in Afrika te laten rondloopen? Hoe men denkt over het voortbestaan van de *Chartered Company* op den tegenwoordigen voet, een dreigend gevaar voor Zuid-Afrika?

Is deze toon misschien te hoog tegenover het Vereenigde Koninkrijk? De omstandigheden waarin de Zuid-Afrikaansche Republiek thans verkeert, schijnen dien te rechtvaardigen; Engeland zelf, onder het ministerie Salisbury allermint, heeft nooit gearzeld, den toon dien het aansloeg, naar de omstandigheden te regelen. Maar er is meer nog: aan de telegrammen van dr. Leyds is de begenadiging van de leden van het Johannesburgsche hervormingscomité voorafgegaan. Met des te meer aandrang kan de Transvaalsche regeering van Engeland recht eischen, nu zij zelf vergiffenis heeft geschonken.

Over die begenadiging nog een enkel woord. Men hoort hier te lande nog al eens beweren, dat president Kruger toch werkelijk wat al te veel bakzeil gehaald heeft door de leiders der samenzwering, alsof het eigenlijk zoo erg niet was, maar dadelijk op vrije voeten te stellen. Geldboete, zoo zegt men, is geen straf op majesteitschennis en hoogverraad; de doodstraf zet men niet in een boete om.

Ik zou hiertegen willen doen opmerken, dat door de invrijheidstelling der veroordeelden een blijvende reden tot haat en samenzwering in Zuid-Afrika is weggenomen. Zoolang de leden van het hervormingscomité gevangen gezeten hadden, zou men gestookt en gekuipt hebben om ze los te krijgen. Als zij eindelijk vrijgelaten waren, zouden zij hun fellen wrok tegen de regeering in het roerige Johannesburg gebracht hebben, welks luidruchtige ovaties dan van zeer hatelijken aard voor Kruger zouden zijn geweest. Daarbij komt dat de genoemde zware misdrijven in jonge landen als de Transvaal ongetwijfeld een minder ernstig karakter hebben dan in de oude landen van Europa, waar zij zich richten tegen de staatsorde, welke ginds nog nauwelijks gevestigd mag heeten; terwijl zij ginds ook den steun missen van de revolutionaire elementen, welke ze hier bijzonder gevaarlijk maken. De boeten, die nu zéker geïnd

zullen worden, vormen een belangrijke som ter tegemoetkoming in wat men misschien van de schadevergoeding, door de *Company* te betalen, te kort zal komen.

Ten slotte nog ben ik op grond van de ervaring der zes verlopen maanden eerder geneigd te gelooven dat wat Oom Paul doet welgedaan is, dan het tegendeel aan te nemen.

In Juni werd Spanje verschrikt door de aanslagen der anarchisten te Barcelona. Zijn moeilijkheden met de Vereenigde Staten sleept het arme land nog voort. Zijn eenige maarschalk Campos moest in kamerarrest, omdat hij het vechten niet laten kon.

Frankrijk verloor Jules Simon. Zijn naam behoort meer tot de geschiedenis der jaren van het Keizerrijk en van na 1870 dan tot die van de maand waarin hij overleed.

In alle deelen van het Turksche rijk wordt opnieuw ijverig aan den ondergang van het sultanaat gewerkt. Een Mohamedaansche staat in Europa is een onding; hoeveel Christenen zullen er nog vermoord worden, voor men er een eind aan maakt?

24 Juni.

P. v. D.

UIT DE STUDEERCEL.

Een zeer in het oog vallend feit is het, dat de *Académie Française* altijd nieuwe leden benoemt, maar altijd even geregeld de candidatuur van Zola afwijst. De auteur der *Rougon-Macquart* laat zich niet ontmoedigen — hij houdt vol met alle hem ten dienste staande middelen. Zijne tegenstanders onder de groen-gepalmden hebben zelfs het allerongehooordeste denkbeeld uitgesproken hunne stemmen te geven aan Alphonse Daudet. Sedert de verschijning van *L'Immortel* (1888) is Alphonse Daudet de eenige man in Frankrijk, van wien met besliste zekerheid kan gezegd worden, dat hij nooit tot lid der *Académie Française* zal worden gekozen. Daarbij komt, dat *L'Immortel* niet volkomen juist is van basis — de geschiedenis van Daudet's *Immortel* heeft inderdaad met de *Académie Française* weinig te maken. Maar de détails waren daarom niet minder scherp. De bittere satire tegen de manier, waarop om stemmen wordt gebedeld, het schelle licht op enkele weerzinwekkende feiten geworpen, hebben voor Alphonse Daudet de poorten van het Instituut gesloten.

En toch geven vele der eerste Parijsche dagbladen allerlei berichten omtrent de mogelijkheid, dat Alphonse Daudet lid zou kunnen worden der *Académie*. Het is bekend, dat hij nooit aan eene candidatuur gedacht heeft — *et pour cause*. Hoe zou het ooit mogelijk zijn, dat de veertig onsterfelijken eene dergelijke onwaardige houding aannamen? Alphonse Daudet weet daarenboven, dat de *Académie* nog nimmer eene candidatuur uit eigen beweging heeft gesteld. Wel kunnen de verschillende leden, ieder voor zich, een candidaat aanmoedigen, maar geen hunner heeft het recht uit naam der *Académie* te spreken. Vandaar zoovele teleurstellingen voor candidaten, die door een vijf of zestal onsterfelijken aangemoedigd zijn, om hunne candidatuur te stellen. Het zou de omgekeerde wereld worden, indien men aannam, dat de leden der *Académie* visites zouden gaan maken bij Alphonse Daudet, die vast besloten is nimmer een bezoek bij één hunner als candidaat af te leggen.

De auteur van *Fromont jeune et Risler aîné* heeft bij deze gelegenheid verklaard, dat hij veel gunstiger denkt over de *Immortels* dan in 1888. Hij geeft toe, dat er nieuw bloed in de aderen der *Académie* stroomt — maar persoonlijk zal hij nimmer tot eene candidatuur besluiten. Daudet is in latere jaren zeer somber gestemd door eigen voortdurende ziekelijkheid en door grievend huiselijk leed. Hij, die zoo uitmuntend in het licht gesteld heeft, wat *le dernier bateau* in het schild voert, ondervindt maar al te bitter, dat hij zeer juist gezien heeft.

Hij keurt de candidatuur van zijn vriend en geestverwant Zola niet af. Hij rekent de volharding van dezen eene eer voor de *Académie*. Zij evenwel is van geheel andere meening. Al wat door Zola tot nog toe gedaan werd, om zich aanbevelenswaardig te maken, heeft hem geen stap vooruitgebracht. Toen hij in 1888 zijn *Rêve* schreef — *livre académique* — heeft men er geen acht op geslagen. Dit boek, vol idyllische intentiën, waarvan de handeling

plaats grijpt in de schaduw van eene eerwaardige domkerk, of in de kalme binnenkamer van een kasuifelborduurder, liet de onsterfelijken koud.

In de eerste plaats kan men hem zijne vrijmoedigheid van taal niet vergeven. De toon der *ouvriers* in *l'Assommoir*, de daden der mijnwerkers in *Germinal*, de laagheden der boeren in *La Terre*, hebben tallooze antipathieën opgewekt. De ruwheid van de taal schijnt nog meer kwaad bloed gezet te hebben dan de losbandigheid der geschilderde zeden. De Onsterfelijken zijn overigens zoo preutsch niet. Zij hebben Pierre Loti in hun deftig college opgenomen — al heeft deze ook in de meest hartstochtelijke taal de glorie der koloniale Afrodite (*Le Mariage de Loti*, *Le Roman d'un Spahi*) bezongen.

De groote zonde van Zola is, dat hij grove woorden en daden, die op den *boulevard de la Chapelle* en in de *rue de la Goutte d'or* gehoord en gezien worden, in een letterkundig werk heeft durven vermelden. Men vergeeft hem niet, dat hij voor heel de beschaafde wereld de zedelijke verwildering van den Parijschen *ouvrier*, verslaafd aan zijn *assommoir*, dat hij de dierlijke verdorvenheid der landlieden in de departementen, met de scherpste omtrekken heeft geteekend.

Zij, die nog sympathie hebben voor de Bonapartes en het tweede keizerrijk, zijn het meest op hem verbolgen, om zijne *La Curée*, *Son Excellence Eugène Rougon* en *La Débacle*. Bij herhaling treedt Napoléon III in een zeer dubbelzinnig daglicht op. De minister Rouher (Rougon) wordt niet gespaard, de grove knoeierijen te Compiègne worden meedoogenloos geteisterd. En hierbij geldt vooral de overweging, dat niemand der lezers lust heeft te twijfelen aan de juistheid zijner mededeelingen. Zola is sober en kalm, hij geeft de feiten, en de meeste lezers moeten erkennen, dat hij waarheid spreekt.

Al de conservatieve partijen, nu versterkt door het vliegend legertje der Symbolisten, der Decadentisten, der Instrumentisten, der Intellectualisten, en tal van andere Isten, zijn ten felste gekant tegen het Naturalisme van Zola. Hij heeft niet alleen de lieflijke *Kraftsprache* in de organen der Nieuwlichters aan te hooren, maar ook de koele minachting te verduren, die René Doumic, geestverwant van Brunetière, hem onlangs in de *Revue des deux mondes* toonde. Daarenboven komt nog eene geweldige macht zich tegen hem verzetten — de geestelijkheid.

De geestelijkheid is in de eerste plaats verbolgen over zijn *Conquête de Plassans*, waarin met een grooter talent dan dat van Ferdinand Fabre de Fransche geestelijkheid van alle rangen wordt ten tooneele gebracht. In de tweede plaats moest zijn *Faute de l'abbé Mouret* op nieuw mishagen, daar de jonge, al te devote, *abbé* tot waanzin dreigt over te slaan, en later zijne tonsuur vergeet in het *Paradou*. Vooral *Lourdes* en *Rome* hebben het getal zijner vijanden vermeerderd, daar hij zijn held, den *abbé* Pierre Froment, voorstelt als een geestelijke, die zijn geloof heeft verloren, en die zonderlinge droomen droomt van *une religion nouvelle*, *une Rome nouvelle*.

Het geheele Fransche leger heeft hem zijn *Débacle* zeer euvel opgenomen, daar dit boek geen spoor van nationaal chauvinisme, geen zweem van nationaal

zelfbehagen verraadt. Men kan dus verklaren, dat Zola in bijna alle kringen zijne tegenstanders vindt, daar ook de talrijke aanhangers van den Senator Béranger hem zijne *Nana* en zijn *Pot-Bouille* nooit zullen vergeven. Hierbij komt, dat honderdduizenden lezers ieder volgenden roman met stijgende belangstelling verslinden, en dat hij ten spijt van al zijne vijanden de populairste auteur van Frankrijk is.

Toch is het te verwonderen, dat de overigens zoo scherpzinnige Zola niet begrijpt, dat zijne illuzie — lid te worden der *Académie* — nooit in vervulling zal gaan. Het ware voor hem beter op den imaginairen een-en-veertigsten fauteuil der *Académie* te gaan zitten; hij zou zich dan in zeer goed gezelschap bevinden. Meer auteurs van den eersten rang werden nimmer onder de groen-gepalmden toegelaten, en daaronder: Molière, Lesage, Rousseau, André Chenier, Beaumarchais, Honoré de Balzac, Béranger, Alexander Dumas, Théophile Gautier, Quinet et Michelet. Het is bijna eene eer met deze geniale mannen buiten de deuren van het *Institut* te staan, en het wordt bijna belachelijk te blijven volhouden tegen alle waarschijnlijkheid in.

Want juist in deze laatste dagen komen zekere feiten op nieuw staven, dat Zola zijn streven niet opgeeft. Twee jonge auteurs, die groote vereering koesteren voor „*le maître*”, hebben een zijner verdienstelijkste romans: *Au bonheur des Dames* tot een drama in zes tafereelen omgewerkt. Deze roman is van 1883, toen Zola nog niet dacht over de *Académie*. Niemand kan beweren, dat dit boek niet behoort tot de *littérature très honorable*. De heldin, Denise Baudu, is een voorbeeld van kloekheid en nobele zedigheit. Zij is sympathiek als Nelly van Dickens, als Desirée Délobelle van Daudet.

In de eerste dagen van Juni 1896 is het drama *Au bonheur des Dames*, saamgesteld door de heeren Ch. Hugot en Raoul de Saint-Arroman, in het *Théâtre du Gymnase* voor een uitgelezen publiek gespeeld. Eene groote aantrekkingskracht ging uit van de *décors* en de requisiten. Het groote modemagazijn met al zijn rijkdom van zijde, fluweel, kanten, linten, linnen, katoen en wol verrijst op het tooneel. Als tegenstelling gaf het eerste tafereel den kleinen lakenwinkel van Denise's oom Baudu, die verpletterd wordt door het monster magazijn: *Au Bonheur des Dames*. Denise komt daar eene betrekking vragen, maar haar oom kan om den achteruitgang van zijne zaken geen personeel meer plaatsen. En zoo komt zij in het groote magazijn van Octave Mouret. In het tweede tafereel zag men het groote magazijn in al zijn luister. Overal stapels doozen van wit karton, stroomen van gekleurde zijde, *blouses* en *jupes* in alle kleuren, bonte hoedjes en duizenden andere kleurige fraaiigheden, te midden van welke schatten een bonte stoet van koopsters en verkoopsters zich verdringt. Dan verschijnt de eenvoudige, rustige Denise, die door Octave Mouret onder de winkelbedienden wordt geplaatst. Een geheel tafereel wordt gewijd aan de voorstelling van het *déjeuner* der winkelbedienden, door Zola met zoo indrukwekkende realiteit geschilderd. En vooral het laatste tafereel verwierf algemeene goedkeuring — het groote magazijn met eene *exposition de blanc* — zooals Zola het noemde. Ook vond het drama hier zijne ontken-

ping — de liefde van Denise voor Octave Mouret gekroond door een huwelijk.

Door de vertooning van deze tafereelen, avond aan avond, wordt aan tal van toeschouwers herinnerd, dat ze zich moeten haasten *Au Bonheur des Dames* te lezen, of te herlezen, om zich beter op de hoogte van het drama te stellen. En op deze wijze worden tal van Parijzenaars van nieuws aangemoedigd een der beste werken te lezen van den meester, die door *le parti des Ducs* en door *le parti conservateur* in de *Académie Française* nog altijd niet wordt toegelaten tot een der leeg staande fauteuils.

Een ander teeken des tijds is Zola's laatste roman *Rome*. Is de veronderstelling niet al te gewaagd, dan zou ik meenen in dit boek opnieuw een *livre académique* te moeten herkennen. Zeer zeker is het, dat *Rome* afwijkt van de meesten zijner vroegere kunstwerken. Het schijnt, dat de auteur zich voornam, om bij uitstek serieus en degelijk te zijn. Zijn onderwerp *Rome* bracht hem tot de poging de eeuwige stad te schilderen uit een historisch, een archaeologisch en een topographisch oogpunt. Hij heeft honderden van bladzijden aan dit doel gewijd — en eene zekere hoeveelheid van nieuw aangeleerde geleerdheid meegedeeld. Het komt mij voor, dat hij daarmee den indruk van hoogen ernst wil maken bij de geleerde leden van het Instituut. Maar Zola is geen geleerde, die in het leven van het antieke Rome, van de antieke Romeinsche kunst en letteren, is doorgedrongen.

Men vergelijke zijn *Rome* bij *Amazone* en *Inwijding* van onzen onvergetelijken, door en door classiek ontwikkelden, Mr. Carel Vosmaer. Bij Vosmaer hoegenaamd geene geleerde uitweidingen, maar een leven in Rome, geheel aan kunstwaardeering gewijd. Het feest in het atelier van den beeldhouwer Askol is een meesterstuk, dat niet licht zal vergeten worden. Daartegenover staat bij Zola een schitterend feest ten paleize van den Prins Buongiovanni bij gelegenheid eener verloving. Hier schittert *le Maître* in de volheid van zijn rijp talent. Heel aanzienlijk Rome verschijnt op dit feest, zelfs Koning Umberto, en de beminnelijke Koningin Margherita.

Bij Vosmaer is alles met rijpe kennis en fijnen smaak medegedeeld. Zola verdiept zich in détails, die vrijwat zweemen naar informaties uit Baedeker. En juist waar Vosmaer over zwijgt, het kerkelijk leven te Rome, de inrichting der Congregatie van de Propaganda en den Index, het inwendige van het Vatikaan en het dagelijksch leven van Paus Leo XIII, boezemt Zola het meeste belang in. Wat Vosmaer niet aanroert, het leven der moderne Romeinsche aristocratie, is bij Zola hoofdonderwerp. Drie adellijke familiën, de Boccanera's, de Buongiovanni's en de Prada's — de laatste nieuwbakken adel — spelen de hoofdrollen, en hier toont Zola zich in den vollen omvang van zijne mannelijke scheppingskracht. Maar zijne lange didactische uitweidingen over het antieke Rome, over Italiaansche schilderkunst, over de toekomst van de Curie, getuigen, dat zij uit zeer onlangs aangeleerde kennis spruiten, en den indruk moeten maken van eerbiedwekkende geleerdheid en groote belezenheid. En dit alles om indruk te maken op *les Immortels!* Zijne landgenooten zouden zeggen: „*Il se bat les flancs!*”

T. B.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

VII.

Hooge Troeven door Louis Couperus (zonder jaartal) L. J. Veen, Amsterdam. (1896).

Louis Couperus verheugt zich over eene schatrijke fantazie. Hij heeft weer een nieuw koninkrijk gevonden, en noemt het: Thracië. Misschien vergis ik me, maar me dunkt, het ligt dicht bij Servië. Hij brengt ons eerst naar een eiland Paxos, het verbanningsoord, waar koningin Alexandra van Thracië, heel jong nog, heel mooi, bijzonder elegant, (koningin Nathalie van Servië) leeft. De mooie koningin Alexandra is verbannen om hare intrigues, en de mogendheden hebben haar zoon Wladimir (Alexander van Servië) op den troon geplaatst. De handeling begint, wanneer koning Wladimir een bezoek komt brengen aan zijne moeder.

De koning is negentien jaar, frisch en breed met „kort kroeshaar” en „loerende oogen.” Hij spruit uit „een parvenu-geslacht,” evenals koning Alexander van Servië uit de boerenfamilie der Obrenowitch. De koning Wladimir is een soort van slanken, jongen tijger, vol booze nukken en zinnelijkheid. Aan het hof der verbannen koningin treden op: haar particulier secretaris en *cavaliere serviente*, Briani, eene jonge hofdame, Elena, Prins Edzard van Karlskrona uit *Wereldvrede*, met nog eenige minderen.

Koningin Alexandra is het verblijf op Paxos moe. Ze wil teruggeroepen worden naar Thracië. Zij poogt haar zoon te belezen. Maar deze toont zich zeer behendig — en geeft haar geene beloften. De hoofdgebeurtenis is zeer eenvoudig. Koning Wladimir vat eene snelle, zinnelijke genegenheid op voor de hofdame Elena, die niet mooi, maar zeer blond en zeer

jong is. De koningin wil nu van deze stemming haars zoons partij trekken, om haar zin te krijgen. Dit alles ontwikkelt zich bij een zoogenaamd bloemenbal, welk feest te beschrijven juist een kolfje is naar de hand van Couperus.

Koning Wladimir zal als Zon verschijnen in geel satijn met veel goud, koningin Alexandra als gele chrysantemum. Intusschen spon ze hare intrige verder. Ze begon met Briani. Deze was een slim diplomaat — hij moest in dienst van Wladimir gesteld worden, en hare plannen bij haar zoon doordrijven, te meer, daar zij moe was van Briani en zijne aanbidding. Briani moest op den jongen koning passen, en hem beletten, dat hij Elena verder het hof maakte — althans beletten, dat hij uit dwaze onbezonnenheid een huwelijk met haar sloot, daar de keizer van Liparië hem wilde uithuwelijken aan eene prinses van Illyrië.

Heimelijk evenwel is het haar wensch, dat haar zoon dezen onberaden stap moge doen, zoodat hij zich als koning onmogelijk zou maken in Thracië — en zij zou kunnen teruggeroepen worden. Briani vermoedt dit, schoon ze hem juist het tegenovergestelde zegt. Door haar zoon op boozen toon te verbieden Elena het hof te maken, prikkelt ze hem tot het hevigst verzet. En ook Elena ontvangt moederlijke vermaningen, maar daar zij met veel takt bemerkt, dat de koning Wladimir haar lief heeft, besluit zij hare liefde voor hem niet op te offeren. Hij is koning, en vermag, naar hare meening, alles.

Ze ontmoet Wladimir in den tuin van de villa. Hij vraagt haar ten huwelijk,

en stelt haar voor met hem te vluchten. Koningin Alexandra neemt uiterlijk eene zeer strenge houding aan, maar verheugt zich in het vooruitzicht op de dwaasheden, waardoor de koning zich onmogelijk zal maken. Zij schrijft aan keizer Othomar van Liparië, dat het zeer noodig wordt haar zoon aan de prinses van Illyrië te verbinden, daar hij nog zeer jong en onervaren is. Zij hoopt, dat de keizer een brief in dien geest aan Wladimir zal schrijven, waarop deze boos zal worden en zijn huwelijk met Elena zal doorzetten.

In zeker opzicht wordt zij teleurgesteld. Briani, de partikuliere secretaris, die ze uit haar dienst had ontslagen, om hem bij den koning te plaatsen, had hare plannen doorzien, en ried den koning het huwelijk met Elena niet af. Wladimir stelt Elena voor, des nachts na het bloemenbal haar te schaken, en in Thracië met haar te trouwen. Maar er komt iets tusschen beide. De machine van het koninklijk jacht raakt defekt. De koning kan niet vertrekken met Elena, en klemt haar in een koepel van het park hartstochtelijk in zijne armen. Koningin Alexandra zendt Elena naar Thracië, in de hoop, dat haar zoon spoedig zal vertrekken, en haar huwen. Maar er komen brieven uit Liparië. Keizer Othomar verzoekt koning Wladimir aan zijn hof te Liparië te verschijnen, waar ook de vorst van Illyrië en zijne dochter verwacht worden. Wladimir raadpleegt Briani, die hem zeer sterk raadt de uitnoodiging aan te nemen. Zoodra de koningin Alexandra verneemt, dat haar zoon naar Liparië zal vertrekken, om eene verloving aan te gaan met de prinses van Illyrië, zinkt zij volkomen overwonnen neer op haar divan. Hare berekening heeft gefaald. De hofdame Elena keert eerst nog eene poos naar de koningin Alexandra terug, wil uit wanhoop zich in zee storten, maar heeft geene geestkracht genoeg tot dezen stap. Zij besluit daarna, om den koning Wladimir te vragen hofdame te worden

bij de jonge koningin van Thracië... dan zou zij misschien een goed huwelijk doen.

Dit is de novelle, die Couperus schreef, door den Amsterdamschen uitgever L. J. Veen op zijne gewone luisterrijke wijze uitgegeven.

De auteur heeft alles met zijn bewonderenswaardig talent bewerkt. Zijn stijl is even buigzaam en veerkrachtig als in *Wereldrede* en *Eline Vere*. Hij hecht nog aan sommige zeer vreemde woorden. De diplomaat Briani acht het beneden zich veel woorden te verkwisten aan den domoor, prins Edzard van Karlskrona, daar alle diplomatie aan dezen „palurk” toch verkwist zou zijn. Wat er eigenlijk onder den term: palurk moet verstaan worden, is mij niet recht duidelijk. Vermoedelijk is deze term uit het een of ander *slang*, misschien uit een of ander Oostersch dialect te verklaren.

Het meest is Couperus in zijne kracht, wanneer hij het zoogenaamde bloemenbal van koningin Alexandra zal schilderen. Het wordt gegeven in eene „groote porfieren zaal,” eene „lange hal, die voor- en achterterrassen der villa vereenigde.” Daar kwamen in de duisternis groepen bijeen, die onder vroolijk gefluister zich ieder naar eene aangewezen plaats begaven. Onder eene zachte muziek begon langzaam het licht te stralen „uit slingers van electriche bloemen.” Dit zachte rose licht kondigde den dageraad aan. De gasten namen elkander met verbazing waar — overal schenen zij „perken van bloemen” te vormen. Daarop werd het geheel dag, en reed Wladimir als de zon „in een gouden kar mennende een sneeuw wit met goud getuigd vierspan van schimmels” door de porfieren zaal. Zijn kostuum is natuurlijk van goud en „goud brocaat”. „Een vlamme mantel van goud sleepte van zijne schouders.” Het kostuum der koningin Alexandra is niet minder rijk. Zij draagt „een goudgeel met chrysanthemums gebrocheerd satijnen sleeptoilet, de Medicis

kraag van chrysanthemum-bloembladeren om de volle schouders, een kroon van krullende bloembladeren in het hair, een bloembladeren waaier in de hand." Het eene wonder volgt op het andere. De gekostumeerde gasten vormen groepen, zij dansen »een wals van rozen, een menuet van chrysanthemuus, een pavane van lelies."

Couperus heeft eene schitterende fantazie, een verwonderlijk goeden smaak -- dit alles wemelt en krioelt door elkander heen van gouden glansen en bonte kleuren! Maar toch... Ik herinner aan zekere waar-schuwendende spreekwijze: »*Trop de fleurs!*!"

* * *

Zeemansbloed door Joh. H. Been, Utrecht, H. Honig, (zonder jaartal), (1896).

Buiten alle koninklijke pracht en luister brengt de auteur van dit verhaal ons naar de eenvoudige woning van een zeeloods, in de buurt van Brielle. Dit boek is vol van den adem der zee, en riekt naar de zilte branding. Het karakteristieke van het geheel is, dat het een paedagogisch karakter heeft, en tevens als leesboek voor jongens zou kunnen dienen. De hoofdzak die er in behandeld wordt, is, hoe twee zonen van den zeeloods naar zee willen, hoe hun vader dit poogt tegen te houden, maar hoe beiden toch hun zin krijgen.

De auteur onderscheidt zich door eene dichterlijke opvatting van het zeemansbedrijf. Zijne echt Hollandsche bewondering voor onzen kloeken Jan Maat van weleer strekt hem tot hoogen lof. Zijn bevoorrechte held is een zoon van den zeeloods, die Klaas heet, die met zeer vaste hand door den auteur is te voorschijn geroepen uit een schat van degelijke studiën en fijne waarnemingen. Het best is dit te staven door zijne wijze van voorstelling in het oog te doen vallen. Joh. Been houdt er van zijn held Klaas te doen mijmeren op den vestingwal van eene stad, die hij Zeewalden noemt, en wellicht niet heel ver van Brielle verwijderd is.

Zoo geeft hij eene jongensmijmering op den wal bij hevigen wind:

»Maar als het stormde, wat was het dan aardig »op dien wal. Dan was alles in beweging: de »grashalmen, de blaren van de boomen, de tak- »ken, de boomen zelf.... en als men achterover »ging liggen in het gras, gingen de oogen als van- »zelf toe, en moest men luisteren naar dat zander- »linge gehuil daar in de toppen der boomen....

»Hoor, daar kwam hij aan, de koninklijke, ver »uit het westen, de vleugelen vochtig van het »water der zee; daar greep hij de boomen aan »op den wal en eerbiedig bogen ze zich voor »den eersten aandrang. Maar dan verhieven ze »zich, als wilden zij, kinderen der zon, zich teweer- »stellen tegen te langen druk. En ze schudden, »en ze bogen, en ze kromden zich.... en daar »werd dat klagend en weemoedig geluid geboren, »dat den knaap geketend hield aan zijne plaats, »en dat zich toch soms verheffen kon als een »zegezing, of wild en woest huilen als een wee- »geroep... om dan wegstervend zich te verliezen »in datzelfde weemoedige geluid, waaruit het »ontstaan was...."

Doch het boek is niet alleen een jongensboek — er is genoeg in voor iedereen. Bijzonder goed geslaagd is de dorpspredikant van Duinland, dicht bij Brielle, wien onze Klaas soms drukwerken heeft te brengen, want Klaas is tot zijne groote verveling door vader Tinmans als duivels-toejager op eene drukkerij geplaatst. De dominee van Duinland is een modern man, die nu al vijf jaar in het kleine dorpje staat, en zoo graag eens vooruit kwam in de wereld en in de kerk. De auteur verrast hem in eene booze bui, terwijl zijne vrouw hem poogt te troosten. Hij laat dominee klagen:

»Het zou wel nooit, neen nooit meer tot een »beroep komen. O, ja, het buitenleven was mooi, »en hij had altijd met Erckmann-Chatrian ge- »dweept. Maar.... hij was nu al vijf jaar hier!

»Maar vrouwtjelijf zei, dat ze ook vijf jaar »getrouwd waren, en dat kon dominé niet tegen- »spreken. En ze zeide ook, dat ze wel nooit »Duinland vergeten zou, en dat zou Dominé »ook niet. Toen werd de hemel weer een beetje »blauer en de boomen wat groener. En toen »vrouwtjelijf zoo zachtjes zei, dat hier het lieve »kleine Jantje geboren was, en dat, och, dat die »altijd op Duinland zou moeten blijven, daar bij »dat aardige, witte kerkje, waar zijn grafje was,

»kijk toen..... kuste hij zijn arm lief vrouwtje,
»maar spreken deed hij thans niet.»

Zeer aardig vooral heeft de auteur de droomen van Klaas, als er hoop komt dat hij naar zee zal gaan, geteekend:

»Maar wat zouden de jongens jaloersch zijn,
»als Klaas naar zee ging! Hij zou al een aardig
»zeemannetje wezen! Ja, als hij nu nog eens
»zoo'n pakje kreeg zooals die adelborst van dezen
»zomer. Zoo'n mooi rood kraagje, zoo'n kort
»buisje met gouden knoepjes — maar die waren
»niet echt! — en dan een ponjaard met een
»eind ketting, van wat-blijf-je-me

»Maar Marten Harpertszoon Tromp en Michiel
»de Ruyter hadden toch eerst zulke mooie pakjes
»niet gehad! En Witte Corneliszoon de With,
dat was maar een boerenjongen geweest, had
de meester verteld, en Klaas was een loodsmans-
zoon! ....

»Klaas wierp zich neer aan den kant van den
»weg in het gras vlak bij de sloot. En daar
»werd hij stuurman, derde, tweede en eerste en
»toen kreeg hij een eigen schip. En ten slotte
»werd hij admiraal. De dominée kwam bij hem
»aan boord,.... want er mochten enkel land-
»rotten komen, allemaal heeren, dat spreekt!
»En dan zou Klaas opstaan met een glas wijn
»in de hand, en al de heeren zouden ook opstaan.
»En dan zou Klaas met een stokje tegen den
»zolder tikken, en dan zouden de matrozen al
»de kanonnen tegelijk afschieten. En al de
»heeren zouden op den grond vallen. Maar Klaas
»alleen zou blijven staan, recht overeind, met het
»glas wijn in de hand..... net als Michiel Adriaans-
»zoon de Ruyter.»

In dezen toon is het geheele boek geschreven. Hier klinkt weer een echo uit den tijd, toen het niemand tegen de borst stuitte, wanneer Holland's grootheid uit vroegere eeuwen, met vuur werd geprezen! Toen het aan niemand inviel van

de daken te roepen, dat de ware grootheid van het Nederlandsche volk eerst aan het eind der negentiende eeuw is gebleken. Toen er niemand gevonden werd, die het zich zelven en anderen diets maakten, dat, deze laatste stelling de hoogste waarheid inhield.

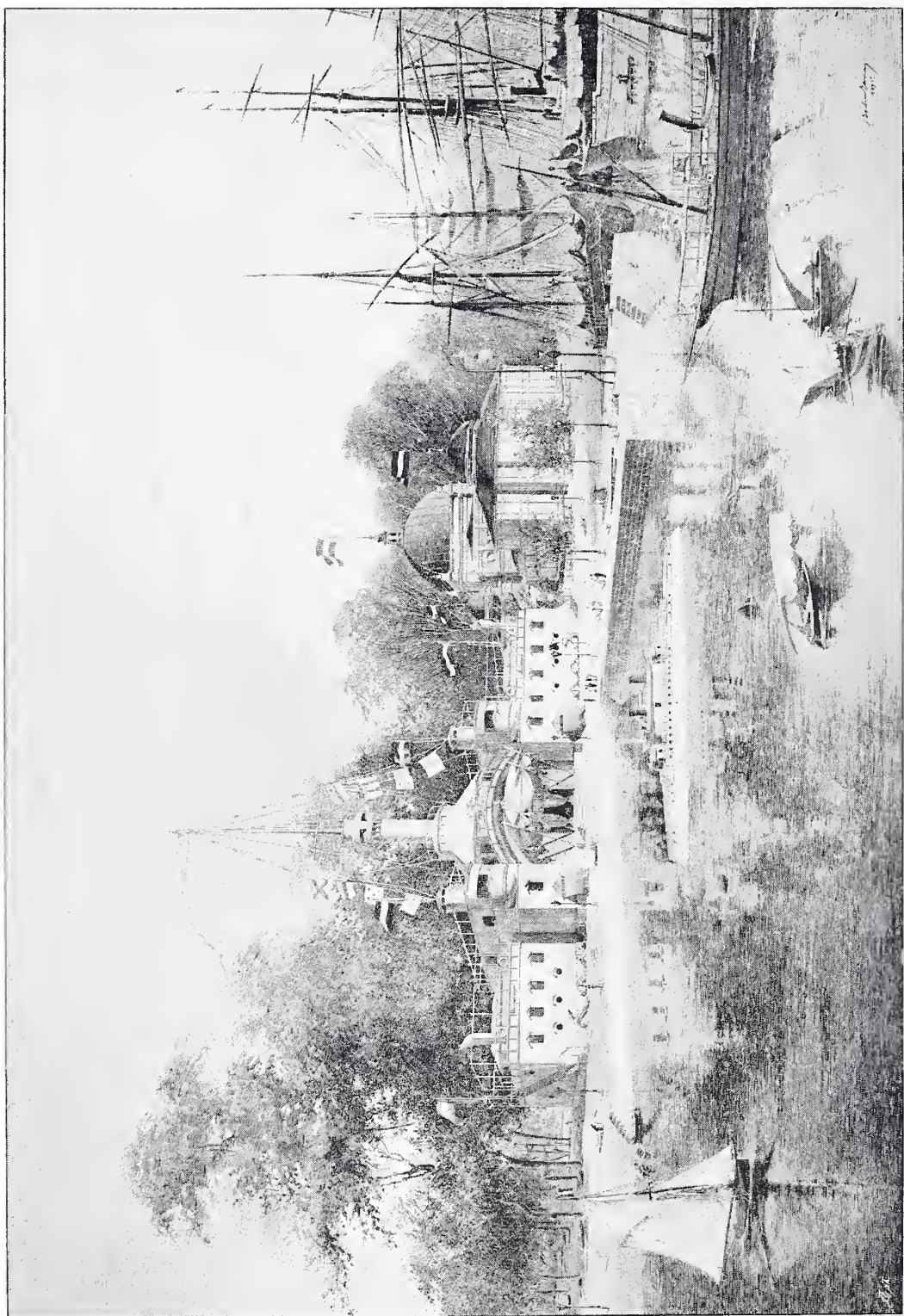
Joh. A. Been toont eene liefde voor ons Nederlandsch zeewezen, en onze marine, als in de laatste jaren niet meer in de mode scheen. Het is een voortreffelijk teeken van dezen veelszins somberen tijd, dat een boek als *Zeemansbloed* geschreven wordt. Hoe zou E. J. Potgieter gejuicht hebben bij de lezing van dit kunstwerk, waarin zijne leer: geestdrift voor de degeelijkheid onzer vaderen der XVII eeuw, zoo kloek wordt gehuldigd. Geestdrift, thans zeldzaam zich uitend, bezielde den talentvollen auteur van dit boek. Zijne schildering van een storm op zee, van het havenhoofd aangezien door stoere zeebonken; zijn tooneelen in en buiten de kerk, als de liberale dominee van Duinland preekt en de orthodoxe hoorders een voor een opstaan en heengaan, zijn voortreffelijk geslaagd. Ook het domineesvrouwtje, als zij, door Klaas geholpen, de boekenkasten van haar man schoonmaakt, is eene allerbekoorlijkste verschijning. *Zeemansbloed* verdient te worden opgemerkt en gelezen. Er is nu zulk eene verbazend groote produktie van oorspronkelijke literatuur, dat er gevaar bestaat voor welgeslaagde kunstwerken, dat zij in den stroom ondergaan.

Moge dit lot *Zeemansbloed* gespaard blijven.

T. B.

Marine-Paviljoen.

DE TENTOONSTELLING TE BUDAPEST.

DE MILLENNIUM-TENTOONSTELLING.

DOOR

DR. UJLAKI.

III.

Het besluit der volksvertegenwoordiging om het duizendjarig bestaan van Hongarije in Europa zoo plechtig mogelijk te vieren, werd van alle kanten toegejuicht. In het feestprogramma werd ook een nationale tentoonstelling opgenomen. Om echter aan het buitenland te toonen, met welke reuzenschreden wij, vooral in den laatsten tijd, het beschaafde Europa volgden, werd aan deze tentoonstelling een historisch-retrospectief karakter gegeven. Op deze wijze worden de vorderingen, die kunst, wetenschap en nijverheid bij ons in den loop dier eeuwen maakten, geleidelijk aangetoond. In dit opzicht onderscheidt zich onze tentoonstelling gunstig van alle andere. Zij beslaat een terrein van 520,000 vierkante meter, daarin niet begrepen de dieren-tentoonstelling, die — geheel afgescheiden van de andere — een terrein van 120,000 vierkante meter inneemt. In het geheel zijn er 232 paviljoens, deels massief uit steenen, deels uit ijzer en hout gebouwd. Het aantal tentoonstellenden is 22,464. Om het karakter dezer tentoonstelling te beter te doen uitkomen, werd de eereplaats aan de historische afdeeling ingeruimd. De geniale bouwmeester Alpár heeft bij deze gelegenheid bewezen, dat men historie ook met steenen kan schrijven. Zijn gebouw toch vertoont de geschiedenis der Hongaarsche bouwkunst in al haar phasen. In Hongarije heerschte de Romaansche bouwwerde ten tijde der koningen uit het huis der Arpaden tot 1301, van dien tijd af begon de gothiek zich te doen gelden en in den tijd der Habsburgers, tot op den huidigen dag, is de heerschende bouwstijl de renaissance met al de barokke verscheidenheden, die de Duitscher »Zopfstiel" noemt. Deze verschillende stijlen zijn op werkelijk geniale wijze in het gebouw vertegenwoordigd en ondanks de verscheidenheid van stijl en bouwwerde maakt het geheel toch een harmonischen indruk en wordt ieder kunstkenner en liefhebber door de pracht der vormen aangenaam geboeid.

Toen de Magyaren naar Europa verhuisden, waren zij nomaden, die òf in de open lucht onder tenten òf in zeer eenvoudige houten huizen verblijf hielden. Het stichten van monumentale gebouwen begon eerst met het aannemen van het Christendom. Toen werden er groote kerken en kloosters gebouwd en, daar de bekeering van Roomsche Katholieke priesters uitging, was de Romaansche bouwstijl de meest voorkomende. Het Romaansche gedeelte van het tentoonstellingsgebouw is dan ook de nabootsing van een Roomsche Katholiek klooster uit den tijd van

de eerste koningen uit het huis der Arpaden en een kerk, die nu nog in de gemeente Iák bestaat. Daarin worden de relieken en de kunstschaten onzer koningen uit dat huis tentoongesteld; hier vindt men alle boeken, munten en zegels van dien tijd, en onder meer ook de beroemde »gouden bul», de eerste geschreven konstitutie van Hongarije. Merkwaardig is het, dat in dien tijd geen gouden Hongaarsche munten bestonden, maar alleen Byzantijnsche. Het grafmonument onzer eerste koningin Gizella en dat van koning Salomon is hier te zien; evenzoo de grafsteenen van koning Béla III en zijn echtgenoot Agnes van Antiochien, tal van kerkelijke sieraden en gereedschappen uit den Arpadentijd, wapenen, paardentuigen en andere dergelijke antiquiteiten. In dit gedeelte der historische afdeeling heeft het tentoonstellingsbestuur de vertrekken voor den Koning en de Koningin geplaatst, en wel vijf kamers, ingericht en gemeubeld in den stijl van Stephanus den Heilige. Ze zijn ware schatkamers en vervullen de oudheidkundigen met bewondering.

Historische tentoonstelling (Romaansch gedeelte).

Tegenover het Romaansch gedeelte staat het prachtig Gothische gebouw, waarvan een groot gedeelte een nabootsing is van het kasteel van Vajda Hunyad, het stamslot van den populairsten Koning van Hongarije, Mathias Corvinus. Hier bevinden zich de relieken en schatten uit den tijd der Koningen uit verschillende huizen (1301—1526). bewaard. Hier bewondert ieder de gouden „Calvaria” van Koning Mathias, het grootste en kostbaarste kunststuk der middeleeuwen. Op een voetstuk van goud, met edelgesteenten en parelen versierd, verheft zich, rustende op tal van menschelijke schedels, een Christusbeeld aan het kruis. De waarde van dit stuk is onschatbaar; het bestuur betaalt dan ook aan assurantie-premie voor slechts

6 maanden tien duizend gulden. Mathias Corvinus liet het door Italiaansche en Hongaarsche goudsmeden vervaardigen, en toen hij gebrek aan geld had, liet hij het aan den Koning van Boheme, Podiebrad, voor vijfduizend goudgulden in pand, die 't op zijn beurt aan den toenmaligen primaat van Hongarije ten geschenke gaf, om de gunst van dezen machtigen Kerkvorst bij een eventueele koningskeuze voor zich zelve te verwerven. Sedert dien tijd vond het in de schatkamer der primaten van Hongarije een veilige bewaarplaats. Onder tal van andere kostbaarheden zijn hier aanwezig het kroontapijt, de kleeding en de wapenen van Koning Mathias, benevens de honderde Corvinen, boeken uit zijn boekerij en verder romans uit de middeleeuwen, kerken, boekerijen, laboratorien van alchymisten, schoolinrichtingen, sterrewachten en andere dergelijke belangrijke voorwerpen.

Het grootste en prachtigste dezer afdeeling is het gebouw in renaissance stijl uit den tijd van Maria Theresia. Hier zijn kunstschaten uit de tijden der koningen uit het huis der Habsburgers tot op den huidigen tijd tentoongesteld. Vooral de kamers van Maria Theresia en die van den vrijheidsheld Franz Rákoczy, evenzeer het vertrek met de relieken uit onzen vrijheidsoorlog van 1848- 1849, trekken het meest de aandacht.

Maria Theresia, de in Hongarije zoo beminde Koningin, bezocht na den denkwaardigen rijksdag van Pressburg, waar de bijeengekomen Hongaarsche afgevaardigden „vitam et sanguinem” riepen en door hunne krachtdadige hulp den Habsburgschen Keizerstroon voor Maria Theresia behielden -- in Fraknó den prins Eszterházy. — De vertrekken door de Koningin toen bewoond, werden sedert dien tijd onveranderd bewaard, en nu bewondert de wereld voor 't eerst de prachtlievende gastvrijheid van den Hongaarschen Magnaat. Toen onze Koning deze vertrekken zag kon hij niet nalaten van zijne bewondering over den kunstzin en den smaak van dien Magnaat te doen blijken.

Met eerbied en een soort van piëteit beschouwt de Hongaar de relieken uit den tijd van 1848—1849. Met tranen van weemoed en zielsmart aanschouwt hij de portretten der dertien generaals, die in Arad door de hand des beuls den heldendood stierven. Tal van wapenen, kleedingstukken en geschriften doen aan de duizenden van helden denken, die hun bloed voor de vrijheid en onafhankelijkheid van het vaderland stortten. Geen monument spreekt een duidelijker, door iedereen begrepen taal dan deze door de piëteit van een gansch volk geheiligde voorwerpen.

Het gaat ver de grenzen van mijn verslag te buiten om hier al wat bewondering wekt op te noemen. Er is, wij wagen 't te getuigen, nog nooit te voren in de wereld een kunst-historische tentoonstelling zóó volledig geweest als deze. Hier zal heel het beschaafde Europa 't kunnen waardeeren, dat Hongarije, niettegenstaande 't honderderden jaren de westelijke wereld en het christendom tegen den Islam verdedigde, tevens op 't gebied van beschaving en kunst niet achterlijk is gebleven; dat het niet alleen helm en zwaard, maar ook pen, teekenstift en beitel wist te hanteeren.

Tegenover deze massief gebouwde paleizen verheft zich een houten jachtslot uit den tijd van Mathias Corvinus, waarin als appendix van de historische afdeeling, de jacht en de vischvangst door levensgrooten groepen wordt aangeduid. Men ziet hier een everjacht uit den tijd van den grooten dichter Zrinyi, die er het offer van werd, groepen van herten, valken, wolven, vossen en beeren en andere roofdieren. Voor den jachtliefhebber is dit paviljoen een aantrekkelijkheid van den eersten rang.

De schatkamers van Weenen, Berlijn, Stockholm, Constantinopel, Petersburg en Munchen, hebben er toe bijgedragen, deze afdeeling een der belangrijkste en volledigste te doen worden. Bereidwillig hebben zij hare schatten, betrekking hebbende op Hongarije, beschikbaar gesteld. Dat onze Koning dat deed en zijn rijke en hoogst belangrijke verzamelingen afstond, is bij de bekende gevoelens, door hem voor Hongarije gekoesterd, natuurlijk.

De historische afdeeling bevindt zich op een eiland, door 3 bruggen met het vaste land verbonden. Tegenover de gebouwen verheft zich het paviljoen, waarin de hoofdstad alles tentoonde, wat zij op het gebied van kunst, wetenschap, onderwijs en kommunale inrichtingen bezat. Zeer merkwaardig is een groot panorama, dat het Budapest van 100 jaar geleden naast het tegenwoordige doet zien: en de groote schilderij van Benczur, de verlossing voorstellende van Buda uit de macht der Turken.

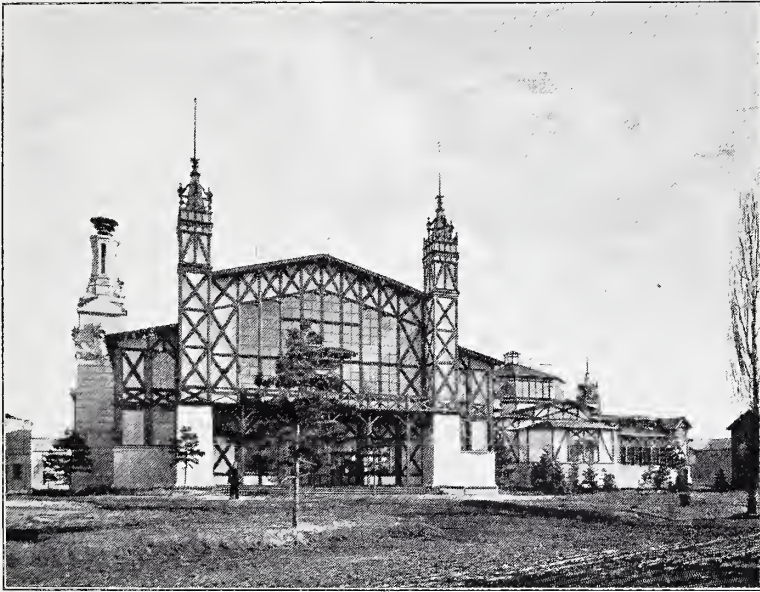
Naast de hoofdstad heeft het gemeenschappelijke Ministerie van Oorlog bijzonderheden van Leger en Vloot tentoongesteld. Het Marine-paviljoen heeft het uiterlijk van het kort te voren gereed gekomen ramtorenschip „Budapest.” In de afdeeling van het leger ziet men barakken voor veldhospitaal, veldkeukens, veldbroodbakkerijen, modelkeuken voor veldgebruik en een grooten „ballon captif” voor strategische doeleinden.

Hier verbindt een veldbrug de twee oevers van het meertje, dat zich op het terrein der tentoonstelling bevindt en door kleine electriche bootjes bevaren wordt. Een kleine electriche tram doorloopt het gansche terrein, om het bezoek te vergemakkelijken.

Wil men zich er een voorstelling van vormen, met welke reuzenschreden Hongarije de achterlijkheid in 't verleden trachte in te halen, dan werpe men een blik in de industrie- en de machine-zaal. Men zal er de scheppingskracht van dit duizend-jaar oude en toch nog zoo jong en frisch volk bewonderen. Nog maar kort geleden was Hongarije genoodzaakt, voor zijn behoeften aan ertsen voor nijverheid en machineriën bij het buitenland ter markt te gaan. De eerste locomotief, in 1873 in Hongarije vervaardigd, was een waar triomf der nijverheid. En beschouwt men nu deze locomotief, dan kan men moeilijk begrijpen, dat zij ooit verwondering kon wekken, daar inlandsche fabrieken er thans duizenden vervaardigen die met de beste produkten van Duitschland en Engeland kunnen wedijveren. Op het gebied van electriciteit is de Hongaarsche nijverheid van onderworpen een leidende geworden.

Ganz en Zipernowsky zijn wereldbekende namen. De machinenfabriek van

den Hongaarschen Staatsspoorweg bedient het geheele Oosten. Hare produkten aan den landbouw geleverd, zijn modellen en hebben het Engelsche

Machine zaal.

fabrikaat verdrongen. In deze afdeeling leert de Hongaar zijne bronnen van rijkdom en welvaart kennen. De onuitputtelijke ertsmijnen van den meest verscheiden aard hebben het mogelijk gemaakt het machinewezen in Hongarije

Paviljoen der Staatsspoor.

een volmaaktheid te doen bereiken, waarvoor andere Staten een volharding van honderden jaren behoeften.

Denzelfden indruk verkrijgt men in de groote industriezaal. Geen tak van nijverheid of hij is er vertegenwoordigd. Hoe volmaakt en smaakvol alles! Men beseft hier het buitenland niet meer te behoeven voor een keurig toilet, een elegant gemeubelde kamer of een bevallig rijtuig. Alles wordt in Hongarije vervaardigd naar den eisch van den meest kieschen smaak. Onze ambachtslieden hebben bewezen, dat zij niet te vergeefs jaren lang de produkten van het buitenland bestudeerden; Fransche nethheid gaat gepaard aan Duitsche en Engelsche hechtheid.

Met groote voldoening huldigt ieder landgenoot de vorderingen op het gebied van onderwijs, waaraan het paviljoen aan dezen tak van het volksleven gewijd is. De universiteit van Budapest met 4 fakulteiten heeft een jaarlijks budget van 890,000 gulden, die van Kolozsvár in Zevenbergen een van 358,000 gulden. In Budapest onderwijzen 204 professoren 4006, in Kolozsvár 70, 628 leerlingen.

De politechnische school heeft 1041 leerlingen en 94 professoren en kost jaarlijks 280,000 gulden. Het prachtige gebouw, dat in 1883 voor die school opgericht werd is te klein, waarom men bezig is met het oprichten van een nieuw en grooter.

Men noemt ons Hongaren een volk van advokaten. Geen wonder! Er bestaan hier behalve de 2 universiteiten nog 12 juridische scholen.

Het middelbaar en het lager onderwijs is op onze tentoonstelling in al zijn deelen zeer goed vertegenwoordigd. De scholen en instellingen, door liefdadige vereenigingen onderhouden, hebben een afzonderlijk vak.

De Croaten hebben in drie groote gebouwen een industrie-, een kunst- en een landbouwzaal en bewijzen den bezoeker, dat al hun jammeren en klagen over onderdrukking niets als sprookjes zijn. Een volk dat gekweld en onderdrukt wordt, zou zich niet zóó ontwikkeld kunnen hebben als zij, blijkbaar uit het hier tentoongestelde, hebben weten te doen.

Ik staak echter verdere uitwijdingen over de bijzonderheden der tentoonstelling.

Evenwel is er nog een onderdeel waarvan ik gewag wil maken, en wel: het ethnografisch dorp.

Zooals ik vroeger reeds aanduidde, wonen er in Hongarije behalve Magyaren, nog Duitschers, Serviërs, Slaven, Rumeniërs enz. Ten einde de bezoekers in de gelegenheid te stellen de woonhuizen en de leefwijze van al deze volksstammen te leeren kennen, is er een dorp gebouwd, bestaande uit 24 woonhuizen, 4 openbare gebouwen en een dorpskroeg. Ieder huis vertegenwoordigt een volksstam en is door lieden, daartoe behoorende, gebouwd, en door levensgroote poppen in de eigenaardige volkskleeding bewoond.

Er zijn drie straten in het dorp: de Magyaarsche, de Duitsche en de Nationaliteiten straat. De Magyaren zijn door 12, de Duitschers (Schwabes) door 4, de Saksers in Zevenbergen door 1, de Rumenen door 2 en de Slavische bevolking door 5 huizen vertegenwoordigd. Bovendien bevindt zich in het dorp een kerk, een gemeentehuis, een school en een ziekenhuis. Het belangrijkste en leerrijkste is het ziekenhuis. Men heeft willen aantoonen, hoe

een gemeente, die niet bemiddeld is, toch in staat is voor weinig geld een ziekenhuis op te richten en te onderhouden, dat aan alle eischen der moderne gezondheidsleer beantwoordt. Het huis met zijn geheele inrichting kost 6400 gulden. Het bestaat uit een ziekenkamer voor mannen, voor vrouwen, voor besmettelijke ziekten, een apotheek, een kamer voor de verpleegsters, een keuken, bad, lijkkamer, sectiekamer en een desinfectie-oven. Het hospitaal is eenvoudig, maar zeer doelmatig ingericht en heeft ruimte en bedden voor 18

De kerk in het tentoonstellingsdorp.

zieken. In de kerk is een ethnografische verzameling van den Graaf Zichy, die de oorspronkelijke woonplaats van de Hongaren in Kaukazië zocht. Uit voorwerpen, door hem daar gevonden en verzameld, en die gelijken op de in Hongarije bij de boeren heden ten dage nog in gebruik zijnde, wil hij bewijzen, dat wij Magyaren, niet van de Finnen of Turken, zooals onze geleerden beweren, maar van de Kaukasiërs en Georgiërs afstammen.

Vlak aan het terrein der tentoonstelling grenst „*ő*s Budavár,” een nabootsing van Buda, zooals dat was toen de Turken hier meester waren. Het is in hetzelfde genre gebouwd, als „Oud Holland” in Amsterdam, veel grooter, maar minder artistiek en historisch. Niettemin valt „*ő*s Budavár” zeer in den smaak van het publiek, dat hier ruim gelegenheid vindt zich te vermaken.

Ten slotte nog eenige woorden over de Kroon van den heiligen Stephanus: het heiligste, kostbaarste, nationale relik. In andere landen is de Kroon het symbool der koninklijke macht, in Hongarije is zij het symbool van het verbond tusschen koning en volk. Zij is het eigendom van het land en geen koning wordt wettelijk erkend, die niet met haar gekroond is. Joseph II, die

alles haatte wat traditioneel was, liet zich niet kronen; daarom wordt hij in de geschiedenis van Hongarije niet onder de wettige koningen genoemd en bezitten zijne verordeningen geen wettelijke kracht. Toen de tegenwoordig regeerende koning Frans Joseph I aan de Hongaren de konstitutie terug gaf, was zijne eerste daad zich die kroon op het hoofd te doen plaatsn.

Zij bestaat uit twee deelen. Het bovenste deel is de eigenlijke kroon. Toen de Hongaren door Stephanus tot het Christendom bekeerd werden, zond hij den bisschop van Praag, Adalbert, naar Rome om van den Paus een kroon te vragen. Tergelijkertijd vroeg de vorst van Polen Miesko er ook een van dien Paus; maar dezen, zoo als de legende vertelt, verscheen de aartsengel Gabriël die hem zeide, de kroon niet aan de Polen, maar aan de Hongaren te geven, die in staat zouden zijn haar ten eeuwigen tijde te beschermen. Toen Adalbert voor den Paus verscheen, gaf dezen hem dan ook de kroon en een dubbel kruis, ten teeken, dat Stephanus niet slechts koning, maar ook apostel zou zijn. Daarom noemen de koningen van Hongarije zich apostolisch. Het onderste deel van de kroon is van den Griekschen Keizer Michael Ducas, die dezen aan den Koning Geiza (1071) gaf. Later werden deze twee kronen toteen gesmolten. In de 900 jaren, dat de kroon bestaat, heeft zij zeer vele wederwaardigheden ondervonden, maar was en bleef zij de schakel, die koning en volk verbond. Toen in 1849 de Oostenrijkers met behulp der Russen het Hongaarsche leger bedwongen en Kossuth het land moest verlaten, nam hij haar mede en begroef haar aan de grens van Hongarije in de nabijheid van Orsova, waar hij in 1853 toevallig gevonden en onder groote plechtigheid naar Hongarije werd teruggebracht. In andere landen wordt de kroon in de koninklijke schatkamer geborgen, in Hongarije wordt zij door twee grootwaardigheidsbekleeders, zoogenaamde „kroonbewakers” bewaard, waarvan de een katholiek, de ander protestant moet zijn. Bij de feestelijkheden tot herdenking van het duizendjarig bestaan van Hongarije werd zij met zeer veel pracht en plechtigheid ter schouw gesteld en met onbeschrijfelijke geestdrift door het volk toegejuicht.

MOEDER EN ZOON.

DOOR

SUZE LA CHAPELLE ROOBOL.

(Slot.)

Een paar maanden later had Richard zijn kamers betrokken en Hélène verliet de kleine villa, die zij sedert den dood van haar echtgenoot altijd bewoond had. Nu Rick verkozen had alleen te gaan wonen en in al de rechten zijner meerderjarigheid getreden was, kon zij niet op denzelfden voet blijven leven en was zij genoodzaakt een klein bovenhuis te betrekken. Dat was haar echter geen groote opoffering; het pijnigde haar alleen een beetje dat haar zoon met geen enkel woord op die verandering doelde, dat hij er zich niet in 't minst door bezwaard gevoelde, maar zij wachtte zich wel hiervan iets te laten merken. Zij nam de omstandigheden zooals ze waren en schikte zich zonder een enkele klacht te uiten.

In den beginne had zij het te druk gehad met de inrichting van haar eigen woning om Richard op zijn kamers te bezoeken. Hij kwam bijna dagelijks bij haar, 't was dus nog niet noodig geweest. Maar eindelijk wilde zij toch weten waar hij gebleven was, 't had haar reeds eenigszins gehinderd, dat hij 't haar zelf niet had voorgesteld, en 't ontging haar ook niet dat hij zich verlegen, zelfs een beetje wrevelig, toonde, toen zij hem eenvoudig zei dat zij eens bij hem wilde komen dejeuneren. Zij deed echter alsof zij 't niet merkte en den volgenden dag begaf zij zich naar 't appartement van haar zoon.

Reeds de gang daarheen was pijnlijk. Op nieuw vroeg zij zich af waarom hij toch niet bij haar gebleven was. Terwijl zij den langen weg aflegde, want Richard woonde ver van haar af, dacht zij over veel dingen na en zij moest zich wel toegeven dat de laatste jaren haar veel teleurstellingen gebracht hadden, dat haar pogingen niet geheel met den gewenschten uitslag bekroond waren geworden, dat haar zoon niet beantwoordde aan het ideaal dat zij zich had voorgesteld. Langzamerhand had zij een gevoel leeren kennen, dat haar vroeger volkomen vreemd was geweest, een gevoel van verlatenheid en eenzaamheid. De waarschuwing die Detrez haar lang geleden, eens gegeven had, dat het onverstandig is om al zijn kansen van geluk op één enkele kaart te zetten, kwam haar weer voor den geest. Buiten haar kind had zij niets, was zij geheel alleen, zij had geen enkelen anderen band geknoopt, met Richard verloor zij alles. Maar haar veerkrachtige natuur schudde met geweld die zelfkwellingen van zich, haar groote liefde bedacht honderd verontschuldigen

voor haar jongen. Toen zij aanschelde doorstroomde haar weer iets van dat zalige, warme gevoel waarmee zij vroeger bedacht had hoe onafscheidelijk zij samen verbonden waren.

Een groote, grove vrouw met een rood gezicht, maar toch nog met overblijfselen, die bewezen dat zij vroeger een zeker soort van banale schoonheid had bezeten, opende haar de deur. Een oogenblik keken de beide vrouwen elkaar aan met die instinctmatige antipathie, die soms plotseling ontstaat tuschen twee wezens, die in alle mogelijke opzichten hemelsbreed van elkaar verschillen.

Bijna onbewust nam Hélène een koele, hooghartige houding aan en kwam er een insolente uitdrukking van familiariteit op het gezicht van de andere.

„Meneer van Reden?” klonk het op vragenden toon.

„Jawel, die is natuurlijk t'huis. Ik hoef niet te vragen of u zijn mama is. Wil ik maar eens meegaan?”

„Dank u juffrouw,” antwoordde Hélène, die natuurlijk dadelijk begrepen had dat dit de weduwe Voorst was, „ik zal den weg wel alleen vinden.”

„Zooals je wilt,” en zij keek de majestueuse, in het zwart gekleede gestalte met het witte haar en het fijne, aristokratische gezicht een beetje spottend na.

Mevrouw v. Reden ging de trap op en tikte aan de eerste deur die zij op het vrij breede portaal vond. Zij hoorde een hellen, luiden lach en Richard's stem riep: „Binnen.”

Voor zij iets anders zag werd zij bij een der vensters de gedaante van een jong meisje gewaar, dat met het gelaat voor het raam had gestaan, maar zich omkeerde zoodra de deur geopend werd.

Hélène zag een mooi gezicht met een frissche, misschien al te frissche kleur, rijk zwart haar, en groote, donkere, brutale oogen, die haar met een onderzoekenden blik opnamen. Door haar jeugd waren de vormen nu nog niet grof te noemen, maar zij zouden dit spoedig zijn, reeds nu waren zij te weelderig voor haar leeftijd.

Onaangenaam getroffen bleef de moeder op den drempel staan, maar haar zoon trad haar te gemoet.

„Is u daar mama? Dat is best. Mag ik u eens voorstellen? Juffrouw Voorst. Betsy, dit is mama.”

Het jonge meisje stak haar hand uit. Hélène vergenoegde zich met even het hoofd te buigen; verwonderd keek zij Richard aan maar hij ontweek haar blik.

„Nu u er bent, moeten wij maar dadelijk gaan dejeuneeren,” ging hij voort, terwijl hij met onnoodige drukte stoelen aanschoof. Tot Hélène's onuitsprekelijke verbazing ging het meisje aan tafel zitten en trad een oogenblik later de moeder binnen, die eveneens zonder veel plichtplegingen plaats nam.

Bijna instinctmatig had mevrouw van Reden zich van haar hoed en mantel ontdaan, zij stond nog altijd en trachtte te vergeefs Richard's blik te ontmoeten.

Eindelijk moest hij haar wel aanzien, hij kende de uitdrukking van haar gezicht te goed, om niet te raden wat er in haar omging; voor een oogenblik

trok hij de wenkbrauwen pijnlijk samen, toen zei hij een beetje weifelend: „Ik heb mevrouw Voorst en haar dochter geïnviteerd om met ons te dejeuneren mama, mij dunkt, dat is gezelliger dan met ons beiden.”

Hélène gevoelde hoe de vier brutale oogen der beide vrouwen op haar gevestigd waren, zij keek even op, zij zag hoe de moeder grinnikte en hoe een eigenaardig insolente uitdrukking over het gezicht van de dochter gleed. Een tot stikkens toe benauwend gevoel schroefde haar de keel toe, maar zij liet niets merken, zij boog licht het hoofd als tot instemming en ging zitten.

Het dejeuner liet niets te wenschen over, het was heel overvloedig, en de gastheer nam met de hem eigen gemakkelijkerheid de honneurs waar. Hélène kon niet nalaten op te merken hoe de weduwe Voorst, die door haar zoon steeds „mevrouw” werd genoemd, zich alles meer dan goed liet smaken. Een gevoel van walging maakte zich van haar meester in gezelschap van die vrouw, die sprak met een plat accent en wier onbeschaafde manieren haar martelden als met een soort van lichamelijke pijn. De dochter was wel iets beter, zij gaf zich moeite om fatsoenlijk te spreken, zij gebruikte haar mes en vork op een manier die bewees, dat zij iets deed dat haar pas geleerd was en waaraan zij niet gewoon was, zij lachte gemaakt, zij was familiaar tegen Richard, die zij bij zijn naam noemde en zij keek Hélène telkens aan met iets uitdagends in haar flikkerende, zwarte oogen.

Deze moest zich echter bekennen dat zij mooi was, heel mooi zelfs, ofschoon van een schoonheid die meer indruk op mannen dan op vrouwen maakt, er was iets zeer zinnelijks in den vorm van den mond, met de volle, roode lippen, iets in het geheele wezen dat haar voor de aristocratische Hélène een voorwerp van ergernis en tegenzin maakte.

Richard gaf zich moeite om gewoon te zijn, hij deed alsof hij 't niet opmerkte dat zijn moeder bijna niets kon gebruiken, dat zij met enkele, korte woorden antwoordde als men tot haar sprak, en zich beleefd, ja, maar ontzettend hoog en op een afstand gedroeg.

En onderwijl gingen haar allerlei gedachten door het hoofd, allen even pijnlijk en vreemd. Wat beteekende dit alles? Wat waren die menschen voor haar zoon? In welke betrekking stond hij tot hen, dat hij zich niet ontzag hen bij zich te noodigen en zijn moeder hun onbeschaafd gezelschap op te dringen. Bestond er iets tusschen Richard en dat meisje? Die gedachte was natuurlijk 't eerst bij haar opgekomen. Een liaison kon 't niet zijn, dat denkbeeld had zij met verontwaardiging van zich geworpen, haar zoon *moest* te veel gentleman zijn om er zelfs aan te denken zijn maitresse met zijn moeder samen te brengen. Was hij op dat meisje verliefd? Helaas, in dat opzicht kende zij haar jongen weinig. Ondanks al haar onvermoeide pogingen was het haar nooit gelukt geheel het vertrouwen van Richard te winnen. 't Is voor een moeder zoo ontzettend moeielijk, om, als haar zoon eenmaal volwassen is, zich in alle toestanden te verplaatsen. Er gebeurt zooveel dat haar zoo kwetsen zou als zij het wist, maar dat zij Goddank nooit te weten komt.

Zij moet zooveel vertrouwen op de liefde van haar kind, zij moet zooveel

overgeven; haar rest niet veel anders dan biddend afwachten tusschen vreeze en hope.

De arme Hélène kwelde zich en kon tot geen klaarheid komen. Zou Richard zoo betooverd zijn door dat vulgaire wezen, of zou de moeder, in wier grove trekken een zeker soort van boerenslimheid niet te miskennen viel, er zich op toelekken die twee aan elkaar te koppelen en den voornamen, rijken meneer voor haar dochter te vangen? Wat het ook zijn mocht, Hélène voelde haar eigen, groote machteloosheid; zij kon niets doen. Wanneer de invloed van de weduwe Voorst en Betsy reeds zoo groot waren dat Richard om humentwil zijn moeder alleen had gelaten en zich als een egoïst tegenover haar gedragen had, dan zou verzet van den kant der moeder slechts olie in het vuur werpen; en als die invloed nog niet in dergelijke mate bestond, dan kon het gevaarlijk zijn te toonen dat men er voor vreesde.

Ten slotte kwam er aan den pijnlijken toestand een einde. De weduwe Voorst stond op, onder voorwendsel dat zij aan haar bezigheden moest, want zij had maar een kleine meid en meneer van Reden was zoo op zijn mondje, dus moest zij voor het eten gaan zorgen. Betsy ging ook heen, ditmaal bood zij Hélène geen hand, zij trachtte een hooghartige buiging te maken en keek Richard's moeder zoo insolent aan, dat deze zich het bloed naar de wangen voelde stijgen; toen glimlachte zij vriendelijk tegen den jongen man en liet haar verblindend mooie tanden zien.

Moeder en zoon waren alleen. Er heerschte minuten lang stilte. Zij keek in gedachten verdiept naar buiten, hij stak een cigarette aan en liep de kamer op en neer. Eindelijk bleef hij voor haar staan en vroeg op ongeduldigen geïrriteerden toon:

„Waarom zegt u niets mama?”

Zij was tot bedaren gekomen. Als altijd waar het hem gold, had zij haar eigen gewaarwordingen op den achtergrond weten te dringen, zij wilde slechts aan hem denken en zij begreep dat zij zich niet mocht toegeven en heel voorzichtig moest zijn.

„Ik had liever gezien dat je mij, den eersten keer dat ik bij je kwam, alleen had ontvangen Richard,” antwoordde zij.

„Ja, dat begrijp ik wel. U hebt genoeg laten merken hoe u mijn kennissen minacht. Intusschen hoop ik dat u wel zal begrijpen dat ik mij daardoor niet zal laten influenceeren. Ik ben oud en wijs genoeg om mijn eigen vrienden te kiezen.”

„Ik geloof niet dat ik het tegendeel beweerd heb of in den laatsten tijd getracht heb invloed daarop uit te oefenen.”

Haar toon klonk gedwongen, koel en kalm. Maar zij kon de uitdrukking van haar gezicht niet zoo goed beheerschen en hij zag wel dat hij haar pijn deed.

„Kom mama,” zei hij plotseling vriendelijk. „Laat ons toch geen onaangenaamheden maken over mevrouw Voorst en haar dochter. Dat zou al te dwaas zijn. Zij bevallen u misschien niet zoo goed op het eerste gezicht; als u ze wat nader leert kennen zal u beiden op prijs leeren stellen om hun goede

hoedanigheden. Al was het maar alleen omdat ze zoo uitstekend en vol zorg zijn voor uw jongen."

Hij sprak de laatste woorden glimlachend uit, want hij kende zijn moeder en wist wel dat zulk een argument nooit faalde; maar ditmaal werkte het toovermiddel toch niet. Hélène's gewaarwordingen waren van zulk een pijnlijken aard, dat juist die laatste woorden haar ontzaglijk hinderden en zij antwoordde even koel en hoog als zoeven:

„Ik verlang volstrekt niet nader kennis met die dames te maken."

Een donkere blos overtoog Richard's gezicht. Hij bromde iets tusschen de tanden dat zijn moeder niet verstaan kon, 't was of hij den moed miste het hardop te herhalen. Zij verstond hem niet en vroeg ook niet verder. Reeds kreeg zij den indruk alsof zij zich te veel had laten meeslepen en niet verstandig had gehandeld. Langzaam begon zij zich gereed te maken om te vertrekken. Zij stak hem de hand toe:

„Ik ga naar huis, Rick, wanneer kom je eens bij mij eten?"

„Van de week niet."

„Nu goed, dan de volgende. Tot ziens."

Zij deed zich geweld aan om op haar gewonen toon te praten. Hij vergezelde haar naar beneden en keek haar na. Zijn gezicht stond strak en heel ontevreden toen hij eindelijk naar zijn kamer terugkeerde: Daar wachtte Betsy Voorst hem:

„Heb je het aan je ma gezegd?"

„Neen."

„Waarom niet?"

„Omdat mama in geen stemming was."

„In geen stemming!" en het juffertje stampte met den voet en werd vuurrood van boosheid. „Omdat je niet durfde, jij flauwert! Alsof ik niet gezien heb dat je moeder den neus voor ons optrok. En jij bent bang voor der, inplaats van te doen zooals moeder en ik je gezeid hebben, met de deur in huis vallen en haar in eens te zeggen dat wij geëngageerd zijn. Nou 't is goed! Maar als je nou niet doet wat ik wil, dan mot 't maar uit zijn, ik bedank om op die manier door jou moeder behandeld te worden. Ik kan der niet uitstaan. Wat denkt zij wel? Je mot maar kiezen tusschen haar en mij!"

„Dat zal ik wel doen als ik het goedvind, maar ik wil me niet laten dwingen. Begrepen Betsy?"

Hij was ook boos, boozer dan zij, ofschoon hij niet op den grond stampte en niet schreeuwde. Zij schrikte, zij kende hem te goed om niet te weten, dat zij en haar moeder het zoo ver gebracht hadden, totdat hij blindelings aan hun leiband liep, maar zij wist ook dat dit *blindelings* moest blijven gebeuren, hij moest in den waan blijven dat hij de leidsman was.

Zij begon te schreien: „Vergeef mij" zei zij zacht snikkend. „Ik kan 't niet helpen. Je ma was zoo raar tegen mij en ik werd zoo bang. Ze zal haar toestemming nooit geven en dan zal jij van me afzien en ik kan niet meer buiten je, ik houd zooveel, zoo innig veel van je."

Nog vóór zij had uitgesproken had hij haar in zijn armen genomen en kuste hij haar.

»Wees maar niet bang,» zei hij sussend. „Wij hebben haar toestemming niet noodig. Jij en niemand anders wordt mijn vrouwtje, dat heb ik je immers beloofd.»

Zij liet zich troosten en klaagde op pruilend, kinderlijken toon nog een beetje over Hélène die zoo onvriendelijk geweest was en zoo trotsch, heel anders dan haar Richard en terwijl hij naar haar woorden luisterde en haar liefkoozingen beantwoordde, werd het gevoel van wrevel en ergernis tegen zijn moeder, waaraan hij toegaf, al moest hij zichzelf soms bekennen dat 't ongemotiveerd was, steeds grooter.

Intusschen haastte de moeder zich naar huis aan duizend tegenstrijdige, angstige gedachten ten prooi. Zij trachtte zich wijs te maken dat er hoegenaamd geen grond voor haar onrust bestond. Wat beteekende het nu nog of Richard dat meisje eèn beetje het hof maakte? Zoo iets gebeurde immers honderdmaal, hij zou toch wel niet op de krankzinnige gedachte komen om haar te trouwen. Maar als zij zich wilde overtuigen dat zoo iets onmogelijk was, kwam haar de eigenaardige, niet onder woorden te brengen houding van moeder en dochter voor den geest, en stond zij voor het vreemde feit, dat hij beiden, juist op den dag, dat hij zijn moeder verwachtte, bij zich genoodigd had.

Als hij wezenlijk aan een huwelijk met dat meisje dacht, wat kon zij dan doen om het tegen te gaan om het te verhinderen. Een hevige, instinctmatige antipathie zeide haar dat zulk een verbintenis ongelukkig moest zijn. Toen begon zij zichzelf te kwellen en zich af te vragen of 't geen egoïsme was dat haar nu beheerschte, of zij niet alleen bedacht hoe rampzalig zij zelve zou zijn wanneer Richard haar zulk een schoondochter gaf? Zij wist niets kwaads van het kind. Zij was onbeschaafd, had slechte manieren en zag er gemeen uit, dat alles was voor Hélène erger dan misschien groote karakterfouten, maar mocht zij daarom toegeven aan dat vreeselijk gevoel van afkeer dat iedere seconde grooter werd? Zij begreep dat zij niets kon doen dan wachten en zwijgen. Richard zou zich door haar niet laten dwingen. Als het onvermijdelijke gebeuren moest, dan zou zij zich moeten buigen, dan zou zij moeten trachten haar tegenzin te overwinnen, dan zou zij zorgvuldig moeten verbergen hoe groot die was, alles ter liefde van haar zoon. Dit was het offer dat zij begreep te moeten brengen, maar nu huiverde zij er nog voor terng, nu wrong zij nog bijna in wanhoop de handen en stamelde: „Alles, mijn God, alles liever dan dit.»

Er gingen eenige weken voorbij. Richard kwam af en toe, hij praatte gewoon, maar zijn bezoeken waren kort, hij noemde de namen van Betsy en haar moeder niet en Hélène zou zich hebben kunnen voorhouden dat haar angst ongegrond was geweest, wanneer niet een zeker iets in zijn houding haar van het tegendeel overtuigd had.

Langzamerhand toch was er tusschen haar en Richard iets gekomen, waaraan zij geen naam kon geven, iets dat zich slechts gevoelen liet en de moeder

leed vreeselijk onder dat gevoel. Zij trachtte gewoon te zijn, te schertsen en te praten met haar jongen als vroeger, hem tot vertrouwen uit te lokken en zij kon niet. Er was als een scheidsmuur tusschen hen beiden. Soms kwam zij op het denkbeeld om François Detrez in haar vertrouwen te nemen, hem haar angst en bekommering mee te deelen, en hem om raad te vragen. Maar zij kon niet; als 't in 't eind toch eens bleek, dat haar vrees ongegrond was geweest, dan zou zij haar ouden vriend een nieuw wapen tegen haar kind in handen hebben gegeven. Daarenboven hij kon haar ook niet helpen. Hij had immers zelf moeten toegeven dat de weduwe Voorst en haar dochter lieden waren waarop, voor zoover men wist, niets te zeggen viel.

Een paar maanden na het eerste bezoek bij haar zoon, dat Héléne sedert dien tijd niet meer herhaald had, maakte zij een wandeling buiten de stad. Richard zou dien dag bij haar eten en ook François. Zij voelde zich opgeruimd genoeg om zich te verheugen in het denkbeeld, dat zij als vroeger bij elkaar zouden zijn. Als vroeger! Zouden al de vermoedens, die haar in den laatsten tijd gekweld hadden, dan toch ten slotte blijken niets anders geweest te zijn dan denkbeeldige hersenschimmen van een overbezorgde moeder? Terwijl zij zich dat bijna met een glimlach afvroeg werd haar aandacht plotseling getrokken door een paar menschen die voor haar uitliepen. Als met een schok stond zij stil. Dat was immers Richard en daar naast hem, met haar arm door den zijnen liep het jonge meisje, dat zij wel is waar maar eens had gezien, maar wier voorkomen zoo onuitwischaar in haar geheugen was geprent dat zij er geen enkele seconde aan vermocht te twijfelen. De weg was heel stil, er waren bijna geen wandelaars. Een oogenblik dacht Héléne of zij hen inhalen en zich aan hen vertoonen zou, toen keerde zij zich om en liep zoo spoedig zij kon in de tegenovergestelde richting naar huis. Nog trachtte zij te beweren, dat 't geen zij gezien had zoo ernstig niet was, 't was alleen maar brutaal, onbeschaamd van Richard en het bewees dat haar vermoedens omtrent Betsy Voorst niet ongegrond waren geweest.

Zou zij aan Rick zeggen dat zij hem gezien had? Dat wist zij nog niet, zij zou 't laten afhangen van de manier waarop hij zich gedroeg. Zij voelde zich zenuwachtig en gejaagd, maar wist zich zoodanig te beheerschen dat Detrez niets bijzonders aan haar merkte. Toen Richard kwam zagen beiden dat hij niet gewoon was, hij was prikkelbaar en kort en zoo weinig toegankelijk tegenover zijn moeder, dat François zich geweld aandeed om hem geen scherpheid te zeggen en Héléne zich bekommerend afvroeg aan welke gewaarwording dat was toe te schrijven?

Eindelijk kon zij 't niet langer uithouden. Zelfs de tegenwoordigheid van François weerhield haar niet.

„Ik heb je van middag gezien Richard.”

„Waar?”

„Bij het kanaal.”

Nu keek hij haar vlak in de oogen. In de uitdrukking van zijn gezicht las zij haar vonnis nog vóór hij iets gezegd had.

„Dan zal hetgeen ik u zeggen ga, u des te minder verwonderen mama, ik ben vandaag hier gekomen met het voornemen u mee te deelen, dat ik met juffrouw Voorst geëngageerd ben.”

Er volgde geen antwoord. Hoe zij zich ook inspande, zij kon haar bleeke lippen tot geen enkel woord dwingen. Als door een slag neergeveld zat zij daar, terwijl zij den jongen ontzet aanstaarde. Detrez was opgesprongen. Hij keek niet naar Richard, de mededeeling was voor hem niet nieuw, hij had over het feit hooren praten en het verwacht, hij begreep wat het voor Héléne moest zijn en hij hunkerde er naar om haar te steunen in dit moeielijk oogenblik.

„Feliciteert u mij niet mama?” vroeg Richard. Zijn stem klonk droog en scherp.

„Het komt zoo onverwacht,” stamelde Héléne, te vergeefs moeite doende om haar kalmte te herwinnen. „Ik had altijd gedacht, dat je over zoo iets belangrijks eerst met mij zou gesproken hebben.”

„Een ouderwetsche opvatting. Mij dunkt het voornaamste is voor mij te weten of het meisje mij hebben wil. Ik weet wel dat u niet erg ingenomen bent met mijn keus, maar dat heeft daar toch niet den minsten invloed op kunnen uitoefenen, zooals van zelf spreekt.”

„Dat spreekt, dunkt mij, in 't geheel niet van zelf,” zei Detrez, die zich niet langer kon bedwingen.

Richard haalde de schouders op. „Û ben ik toch in 't geheel geen reukenschap schuldig,” zei hij, en uit zijn toon, uit zijn geheele houding en vooral uit den blik dien hij François toewierp, sprak duidelijk dat hij begreep wat er in den ouden vriend zijner moeder omging en dat hij daar op een onedele wijze zijn voordeel mee deed.

Detrez had moeite om zijn drift meester te blijven. Hij voelde een machtige behoefte om twist met den jongen te zoeken, om eindelijk eens iets van den wrevel en den haat, die hem tegenover dien knaap bezielde, te luchten. Hij balde de vuist en wilde spreken, toen hij Héléne's hand op zijn schouder voelde. Zij keek hem aan en hij had den moed niet een enkel woord uit te brengen.

„Richard,” zei zij, en haar stem klonk heesch, „we behoeven hier niet meer over te praten. Je hebt op eigen verantwoording gehandeld, en wat eenmaal zóó besloten is kan niet veranderd worden. Woorden zijn niet noodig, ze zouden ons van weerskanten verbitteren en — versta mij wel — dat wil ik niet. Ik zou graag willen dat je nu heen ging, ik moet tot mij zelf komen.”

„Zooals u wilt,” antwoordde hij gekrenkt. „Ik zie hoe u mijn tijding opneemt, ik had dat niet van u verwacht, en er is ook geen een reden voor. Ik zal niet terug komen vóór u er mij zelf om vraagt.”

Niettegenstaande al zijn medelijden, zijn spijt, dat zij zoo teleurgesteld werd, kon Detrez een zeker flauw gevoel van voldoening niet onderdrukken nu zijn voorspelling eindelijk zou bewaarheid worden. Het was niet meer dan mensche-lijk, dat er in den op handen zijnde twist tusschen moeder en zoon iets was,

dat hem min of meer aangenaam prikkelde. Maar hoe groot was zijn verwondering, toen hij Hélène met bevende stem, maar overigens uiterlijk kalm, hoorde zeggen:

„Dan verzoek ik je Richard morgen terug te komen, met je aanstaande.”

Richard was ook verbaasd, toen glimlachte hij triomfantelijk en trad op zijn moeder toe.

„Natuurlijk mama, zoo is het goed. Het doet mij genoeg voor u, dat u dit zelf zoo spoedig inziet.”

Hij kuste haar, maar zij gaf hem zijn kus niet terug, zij stond onbewegelijk. Toen groette hij François koel en ging heen.

Eerst toen hij weg was verloor Hélène haar bedaardheid. Zij bedekte het gelaat met beide handen en bastte los in een hartstochtelijk schreien, waarin zich alles, wat zij in den laatsten tijd had opgekropt, lucht gaf.

François keek haar hulpeloos aan. Hij had haar nooit zoo gezien, hij wist niet dat zij zoo heftig bedroefd kon zijn. Zij moest wel wanhopend wezen, omdat zij zich in zijn tegenwoordigheid zoo bloot gaf.

„Hélène,” zei hij eindelijk smeekend. „Wees toch bedaard, kom tot je zelf. Is dat meisje dan zoo verschrikkelijk?”

Zijn stem deed haar opschrikken, zij had waarlijk zijn tegenwoordigheid vergeten, maar het hinderde haar niet dat hij er was. Zij voelde een groote behoefte om haar leed eens te klagen, om eindelijk eens aan iemand alles te zeggen wat haar bekommerde en beangstigde. Zij voelde zich zoo eenzaam, zoo alleen.

Zij droogde haar tranen maar zij sprak nog afgebroken en half snikkend toen zij antwoordde:

„O Detrez, je weet niet wat het voor mij is. Maar eens heb ik ze gezien, die moeder en die dochter, toen voelde ik 't al instinctmatig en van dat oogenblik af heeft 't mij gemarteld en mij geen rust gelaten. Ik las als in een open boek, in die insolente, brutale gezichten, die zich toen al over hun zegepraal en over mijn nederlaag verheugden. Zij zullen mij de liefde van mijn jongen ontstelen, dat hebben zij al gedaan. Zij zullen hem maken tot wat zij zelf zijn, grof bewerktuigd, onbeschaafd, plat en gemeen. Hij is op dat kind verliefd geworden, omdat zij zinnelijk mooi is, anders niet. Hij is onder haar invloed en daar kan ik niet tegen op. Al mijn werk van jaren is onnut, is niets, is knoeiwerk geworden, omdat een lage hartstocht zich van hem meester heeft gemaakt. Ik ben zijn moeder en heb voor hem gedaan wat ik kon, en hij schopt mij weg en vertrapt me onder zijn voet, omdat zijn zinnen in beslag zijn genomen door een verleidelijk gezicht en een mooi lichaam.”

Zij schreide niet meer, zij had zich opgewonden tot een hartstochtelijke bitterheid, de woorden brandden en wonden haar zelve, toch voelde zij een soort van voldoening ze te kunnen uitspreken.

„Nee,” antwoordde François. „Zoek het kwaad in den oorsprong Hélène. Richard heeft je liefde, je grenzeloze opoffering nooit op prijs gesteld. Daarvoor staat hij te laag, daarvoor is hij een te geïncarneerde egoïst.”

Arme François. Had hij haar dan in al die jaren nog niet beter leeren kennen? Wist hij dan nog niet, dat al leed zij verschrikkelijk onder de harteloosheid van haar afgod, zij toch nooit zou kunnen dulden dat een andere hand dan de hare aan het voetstuk schudde, waarop zij dat afgodsbeeld geplaatst had? Reeds kwam het haar als een soort van heiligschennis voor dat zij haar lieveling had beschuldigd tegenover een vreemde.

„Dat is niet waar,” zei hij heftig. „Mijn Richard is goed, maar hij is onder een slechten invloed. Welke man is toerekenbaar die onder den overheerschen den invloed van een vrouw gebukt gaat? Dan zijn ze immers allen krankzinnig. Maar die krankzinnigheid is maar tijdelijk, hij zal wel tot mij terugkeeren, maar o God, dan zal het te laat zijn, dan zal ik hem niet meer kunnen redden, al wil ik ook het onmogelijke beproeven.”

„Wil je trachten hem van zijn besluit terug te brengen?” vroeg Detrez.

Zij schudde het hoofd en bleef in gedachten verzonken zitten. „Neen,” antwoordde zij eindelijk, „dat zou niet baten, dat zou hem verbitteren, mij al zijn liefde ontnemen. Ik moet berusten in zijn keus, mijn antipathie tegenover dat meisje tot zwijgen brengen, trachten in haar alleen de vrouw van mijn zoon te zien, haar de eerste plaats in alles afstaan. Misschien heb ik mij in haar vergist, misschien zal zij hem liefhebben; ik wil werken op alles wat goed in haar is, ik zal mijn best doen.”

Dus was zij ook in staat dat groote offer te brengen, zij bleef zich zelve wel getrouw, een oogenblik had François gedacht dat zij zwak was, maar dat was ook maar even, zij was immers nooit vrouw geweest, alleen maar moeder, en weêr vervulde hem de oude bitterheid, en hij kon zich niet weerhouden te zeggen:

„En als dan ten slotte zal blijken dat al die opoffering onnut is geweest, als je toch zult zien dat de kwade invloed het altijd van de goede wint, wat dan Hélène?”

Zij keek hem aan en de uitdrukking van haar gelaat was zoo smartelijk, dat zijn oogen zich met tranen vulden.

„Dan moet ik het dragen, dan heb ik gedaan wat ik kon, dan blijft mij geen andere troost dan dat bewustzijn.”

„Vergeef mij, Hélène,” hernam François geroerd. „Soms overstelpt mij zulk een nameloos weemoedig gevoel, als ik bedenk wat je verworpen hebt, hoe rijk ons leven had kunnen zijn en hoe arm je het gemaakt hebt. Zelfs nu, nu wij beiden oud zijn, kan ik daaraan niet zonder bitterheid denken. Maar zoo wreed kan het leven niet zijn, dat je ten laatste al je krachten, alles zou verspild hebben aan een hersenschim. Zooveel liefde als jij je kind gegeven hebt kan niet onnut zijn. Hou goeden moed, je zult eenmaal je belooning ontvangen.”

Hij zou nog wel graag langer gebleven zijn, maar toen hij opstond weerhield zij hem niet, hij vertrok met bitterheid en droefheid in zijn hart, zelfs de troost dat zij nog eenmaal zou begrijpen wat zij in vroeger jaren versmaad had, was hem ontzegd. Nu althans was dat oogenblik nog niet voor haar gekomen en moest hij niet wenschen dat 't nooit voor haar komen zou?

Den volgenden dag bracht Richard zijn verloofde bij zijn moeder. Wat Héléne had doorgemaakt, hoe zij zich gestaald had om dat bezoek met een kalm, zelfs blijmoedig gelaat te ontvangen, wist niemand. En toch, zij was menschelijk, zij beproefde alles, maar zij kon haar natuur niet veranderen. Toen Betsy Voorst binnentrad en Héléne de zelfvoldoening op dat mooie, brutale gezicht las, was het haar niet mogelijk, al had ze er voor moeten sterven, om hartelijk, om moederlijk tegen dat meisje te zijn. Zij was vriendelijk en beleefd en Richard was tevreden, maar met Betsy was het een ander geval.

Even als haar vulgair voorkomen, haar onbeschaafde manieren, het plat accent waarmee zij sommige woorden uitsprak, de gemaktheid waarmee zij trachtte fatsoenlijk te zijn, zoovele martelingen voor Héléne waren, zoo haatte het jonge meisje van haar kant de kalme deftigheid, het aristokratische voorkomen, de zachte stem, de natuurlijke en toch zoowel gekozen woorden van haar aanstaande schoonmoeder. Zij voelde instinctmatig dat er een groote kloof bestond tusschen haar en die vrouw, dat zij slechts geduld werd ter wille van Richard, dat Héléne zich zelve overwon en haar afkeer verborg, alleen om hem niet te grieven. Reeds gedurende dat eerste onderhoud begrepen beiden dat het altijd een gewapende vrede tusschen hen zou zijn; het jonge meisje was echter strijdustig en uitdagend, de oude vrouw beloofde zich alle concessiën te doen, niet naar de overwinning te trachten als zij den vrede maar kon bewaren.

En zij hield woord. In de stad, onder haar kennissen werd er veel gepraat over het engagement. Men beklagde die arme mevrouw van Reden, sommigen konden een gevoel van shadenfreude niet onderdrukken. Die Héléne, die altijd zoo trotsch was geweest, die zoo duidelijk had laten blijken dat zij slechts weinig op intieme vriendschaps-betrekkingen gesteld was, die altijd zoo genoeg had gehad aan zich zelve en aan haar zoon, zou dan nu toch ook eens ondervinden wat het zeggen wil op die manier teleurgesteld te worden. Aan die allen toonde Héléne hetzelfde gezicht, kalm en tevreden, zij liet zich niet uit over Richard's keuze, zij bezocht, op zijn verlangen, gezelschappen en publieke vermakelijkheden met het jonge paar; zij ging zelfs zoo ver, dat zij uit eigen beweging een bezoek bracht aan de weduwe Voorst en de familiariteiten van de platte sergeantsvrouw verdroeg zonder een spier te vertrekken, zij noodigde moeder en dochter bij zich ten eten en vereerde de aanstaande bruid de juweelen die zij, sedert zij ze zelve niet meer droeg, voor die gelegenheid bewaard had. Dat alles deed zij in de hoop de liefde van haar kind voor zich te behouden, de oude hartelijkheid te zien terugkeeren. Zonder dat zij het zich echter zelf bewust was deed zij het met een waardigheid, een koninklijke gratie, die zoo duidelijk haar meerderheid in alles verried dat het Betsy Voorst half dol van ergernis maakte. Zij zou het haar aanstaande schoonmoeder eer vergeven hebben, als deze zich niet altijd zoo beheerscht had, een scène had gemaakt, haar toestemming had geweigerd, grofheid tegenover grofheid had gesteld. Nu bekroop haar de angst dat Richard, opgevoed door zulk een moeder, ten slotte zou gaan inzien wat er in haar

ontbrak, dat hij vergelijkingen zou gaan maken. Haar natuur was te ruw aangelegd dan dat die angst haar een prikkel zou zijn geweest om te trachten zich tot een dergelijke hoogte als waarop Héléne stond, op te werken, neen, zij besloot slechts al haar overwicht op Richard te gebruiken, om den invloed zijner moeder tot niets te maken, zij besloot dat zij niet zou rusten eer zij die geheel vernietigd had.

Inderdaad was haar macht op den jongen van Reden ontzettend groot en Héléne vraagde zich met verwondering af hoe het mogelijk was dat Richard, die zich vroeger, evenals zijzelve, zoo hevig kon ergeren over alles wat onfijn en vulgair was, zoo in eens met blindheid geslagen was en zoo aan den leiband kon loopen van die twee onbeschaafde wezens. En langzaam vielen haar de schellen van de oogen. Zij zag in dat al 't geen zij in haar jongen had liefgehad eigenlijk een droom was. Zij had zich wijs gemaakt dat hij teer, liefhebbend, edelmoedig, onafhankelijk, ridderlijk en fier was. Al die schoone eigenschappen zag ze verdwijnen, zooals een kind de zeepbellen uit elkaâr ziet spatten, met wier schitterende kleuren het zich een oogenblik geleden vermaakte. Neen, hij was altijd zelfzuchtig geweest, kleingeestig, vatbaar voor slechte indrukken, eeuwig met zich zelf vervuld. De groote genegenheid waarmee zij hem omringd had, had hem altijd onverschillig gelaten, daardoor had hij getoond dat hij die nooit waard was geweest. Duizend kleine voorvallen van zijn eerste kindsheid af brachten haar dit nu voor den geest, zij had het zich altijd verbloemd, nu zag zij helder. Maar waar zulk een helderheid de liefde van de vrouw tot den man misschien zou hebben doen verflauwen, die van de moeder tot haar kind werd er integendeel door versterkt, want die is onuitputtelijk, die maakt armoede tot rijkdom. Nu had ze hem niet alleen lief, zij had medelijden met hem om zijn zwakheid, om zijn slechte eigenschappen, zelfs om zijn egoïsme. Had zij er hem niet in gestijfd door al te groote toewijding, door al de verantwoordelijkheid steeds van hem af te nemen, door zich zelve altijd weg te cijferen? Zij kon het nu niet meer veranderen, zij kon haar werk niet opnieuw beginnen, zij moest afwachten en zich schikken, voortgaan op den ingeslagen weg.

Slechts weinige maanden nadat Richard gepromoveerd was, trouwde hij. Het geluk was hem heel gunstig geweest, hij had in de stad zijner inwoning een betrekking aan de rechtbank gekregen, die wel is waar zeer inferieur was, maar toch voor opklimming vatbaar, en niets stond dus zijn huwelijk in den weg.

Het moest Héléne wel in 't oog vallen, dat zij in niets geraadpleegd werd. De woning die het jonge paar betrekken zou, de inrichting van het huishouden, alles werd door Betsy en haar moeder bedisteld; men kende haar in niets. Zij maakte niet de minste aanmerking, zij duldde het met kalme hooghartigheid, het maakte haar schuw, angstig om ook maar naar eenige kleinigheid te informeerden.

Toen Richard haar op zekeren avond vertelde, dat hij van plan was zijn schoonmoeder bij zich in huis te nemen, zweeg zij, totdat hij haar beslist vroeg wat zij daar van dacht.

„Zou je van besluit veranderen als ik het je afraadde Rick,” vroeg zij.

Hij vergat dat zijn vroegere gezegden haar aanleiding hadden gegeven tot zulk een weêrvraag; haar toon ergerde hem.

„Dat is geen antwoord,” zei hij norsch.

„Ik vind dat je er heel verkeerd aan doet, ik raad het je beslist af. Geef het mensch liever een vaste som 's jaars. Ontzeg er je zelf wat voor; maar neem haar niet bij je, je zult het niet uithouden, het moet je gaan hinderen al doet het dit nu nog niet.”

Zij had reeds te veel gezegd. Zij zag het aan zijn onheilspellend gezicht. Voor ééns in haar leven was zij zich niet meester en zij ging hartstochtelijk voort:

„Mijn God, Richard, wat hebben de menschen toch met je gedaan, dat zij je zoo tot hun speelbal hebben gemaakt? Ben je dan geheel veranderd? Is je eigen moeder niets meer voor je?”

Toen keek hij haar aan, koud, bijna onverschillig, en antwoordde bedaard:

„Ik had nooit gedacht mama, dat u jaloersch zou zijn. Ik had mij verbeeld dat u daar te hoog voor stond. U kunt het niet velen dat uw invloed niet langer de eenige is, dat ik andere banden geknoopt heb. U is eigenlijk toch maar een gewone moeder.”

Het onverdiende verwijt maakte haar plotseling kalm, maar het was een hopelooze en oneindig moedeloze kalmte. Zij verdedigde zich niet, zij zag er het onmogelijke van in en zij zweeg.

Het gevolg van dit gesprek was dat Betsy een paar dagen later met een stralend gezicht aan haar aanstaande schoonmama kwam vertellen, dat moeder Voorst bij hen kwam inwonen. Er waren wel menschen, onkiesch genoeg, om dat Richard te willen ontraden, maar daar stoorde hij zich gelukkig niet aan.

Het huwelijk had plaats en Héléne onttrok zich aan geen enkele feestelijkheid. François Detrez was als getuige genoodigd, hij had grooten lust gehad om voor die eer te bedanken, maar ter wille van Héléne had hij 't aangenomen. Hij zag haar in de kerk zitten met droge oogen en een strak gelaat, hij zag haar de vrouw van haar zoon omhelzen en de hand reiken aan de weduwe Voorst. Hij zag haar statige, trotsche houding, die zulk een contrast vormde met die der andere gasten, bijna allen bekenden en familieleden der bruid, hij zag hoe zij zich beleefd en vriendelijk met die menschen onderhield, ondanks zichzelf en onbewust, met een beetje nederbuigende hooghartigheid, die hen moest hinderen wanneer zij haar opmerkten, hij begreep dat zij onder dat alles lijden moest en gevoelde met haar mee, maar zij verried hem met geen enkel woord wat er in haar omging en hij moest zich vergenoegen dien avond met een stommen handdruk van haar te scheiden.

De jongelui maakten een lange huwelijksreis en dit was een betrekkelijke rusttijd voor Héléne. Nu kon zij zich ongestoord aan haar gevoel van bittere teleurstelling overgeven. Zij miste Richard niet, integendeel 't was een verlichting voor haar dat hij weg was, alleen de overtuiging dat die verruimdheid, nu zij hem niet dagelijks zag, een feit was, dat de kloof tusschen hen zoo breed en zoo diep was geworden, was haar een voortdurende smart. Zij vreesde

dat het nog erger zou zijn als hij terug kwam. Zonder woorden, zonder bedreiging, alleen duidelijk en begrijpelijk voor elkaar, had haar schoondochter haar den oorlog verklaard. Zij had reeds zooveel verloren in dien krijg, dat de angst haar als ontzenuwde, dat zij haar eenig heil in volkomen overgave begon te zien.

En haar vrees bleek gegrond te zijn. Reeds weinig tijd na het huwelijk was het voor Hélène zekerheid geworden dat haar zoon van haar vervreemde. Waarin? Waardoor? Zij wist het niet dadelijk te zeggen. Zij onderwierp zich zelve aan een streng onderzoek. Aan haar was het toch niet te wijten. Immers zij deed wat zij kon. Zij wikte en woog haar woorden, uit vrees beleedigend te zijn, zij klaagde niet omdat Richard weinig bij haar kwam, maar toonde zich gelukkig als hij haar kwam bezoeken, zij ging niet dikwijls naar de jongelui toe en onthield zich van alle aanmerking, en toch voelde zij meer en meer dat haar jongen haar ontviel, zij had zich verbeeld dat de band die hem samen verbond, zoo onverbreekbaar was en de wreede werkelijkheid begon haar te leeren, dat er van zijn kant nooit een band had bestaan.

Niettegenstaande al haar stilzwijgen was zij toch de steen des aanstoets tusschen Richard en zijn vrouw. Betsy kon die in stilte lijdende vrouw niet dulden. Toen de eerste roes van geluk een weinig voorbij was, toen de groote betoovering van haar schoonheid haar man eenigszins tot gewoonte was geworden, werden zijn oogen langzamerhand geopend voor haar tekortkomingen. Het voortdurend verblijf van zijn schoonmoeder in zijn huis begon hem te ergeren, hij stelde voor dat zij alleen zou gaan wonen en ofschoon Hélène er geheel onschuldig aan was, ofschoon zij zelfs met geen woord of blik had laten blijken, dat zij met het plan instemde, zoo wist Betsy toch dat zij er zich heimelijk over verheugde, dat het in zeker opzicht een triomf voor haar was. Van iedere aanmerking die Richard haar begon te maken, gaf Betsy haar schoonmoeder de schuld, zij verweet haar dat zij de oorzaak was van iedere kleine onaangenaamheid en zij kwam tot de overtuiging, dat haar man door de tegenwoordigheid van zijn moeder niet telkens herinnerd moest worden aan 't geen zijn vrouw ontbrak aan beschaving, aan uiterlijke vormen, aan al die kleinigheden, die Richard een tijd lang had kunnen ontberen, maar waarna hij terug zou gaan verlangen, omdat hij er van zijn kindsheid af aan gewoon was geweest. Zij wilde Hélène niet meer bezoeken en als deze een enkelen keer tot haar kwam, was zij norsch en grillig, onbeleefd bijna.

Eindelijk moest het Richard wel opvallen; hij vroeg zijn vrouw naar de oorzaak van haar gedrag, hij kon niet begrijpen waarin zijn moeder haar hinderde en toen kwam het tot een verklaring en gaf Betsy in een harts-tochtelijke reeks van klachten aan haar bitterheid en haar afkeer lucht. Neen op Hélène viel niets aan te merken, dat was het juist; zij zweeg en deed wat zij doen moest, maar van het eerste oogenblik had zij Betsy haar meerderheid doen gevoelen, zij had haar getoond, dat zij haar minachtte. En de jonge vrouw klaagde: Tegen die koele hooghartigheid kon zij niet op, zij zou geen rust hebben, niet gelukkig zijn voor haar schoonmoeder ergens anders ging wonen, als 't zoo voortging zou zij misschien nog verwijdering brengen

tusschen haar en haar man, haar eigen moeder had zij reeds uit hun huis verdrongen, als zij altijd bij hen bleef zou zij zelfs haar invloed doen gelden op het kind dat Betsy eerlang 't leven hoopte te schenken. O, waarom ging zij niet heen? Niet voor altijd, voor een tijd slechts, totdat zij verzoend was met het denkbeeld dat haar zoon getrouwd was met een vrouw, die zij minachtte en totdat Betsy haar had leeren verdragen.

En Richard? Hij haalde de schouders op en vond zijn vrouw ongerijmd, hij bracht haar het belachelijke van haar vrees onder de oogen, maar er viel niet met haar te redeneeren, zij bleef hameren op hetzelfde aanbeeld, zij moest een beetje ontzien worden, hij had den vrede in zijn huis lief, misschien had zij gelijk, een tijdelijke verwijdering was beter voor beide partijen.

Toch klopte zijn hart en was hij zenuwachtig, toen hij op zekeren avond naar zijn moeder ging om met haar te spreken.

Hij trachtte zich wijs te maken, dat 't toch eigenlijk alles Héléne's schuld was. 't Was waar, zij had zich in niets verzet, maar zij was het jonge vrouwtje ook in geen enkel opzicht te gemoet gekomen, zij had immers een afkeer van haar gehad van het eerste oogenblik dat zij haar gezien had.

Dat laatste was dan ook zijn verdedigingspunt, hij herinnerde er zijn moeder aan hoe zijn keus door haar opgenomen was, al had zij zich ook in het feit geschikt, en hij verbloemde haar niets, hij liet 't aan haar eigen helder oordeel over of 't niet verstandiger zou zijn, dat zij zich voor een poos van elkaar verwijderden.

Héléne hoorde hem zwijgend, met afgewend gelaat, aan en toen hij had uitgesproken zeide zij bedaard:

„'t Is goed, Rick. ik zal gaan.”

Daar was toch iets in den gebroken, doffen klank van haar stem, dat hem tref, dat hem pijnlijk aandeed, dat hem op deed staan om haar, terwijl hij haar omhelsde, toe te voegen:

„Als 't een offer voor u is, mama, dan moet u 't niet doen. Ik sprak tot ons aller best, maar als 't u zwaar valt van hier te gaan, dan wil ik het niet.”

Voor een oogenblik was 't alsof zich een woordenstroom den weg naar haar lippen zou banen, woorden van bitterheid, van hartstochtelijk verwijt. Toen wist zij zich te beheerschen, dat mocht niet. Zij had immers alles opgegeven, zou zij nu nog het laatste ten offer brengen, het denkbeeld dat hij ten minste gelukkig was? Zij wilde toch niet dat hij door haar toedoen ooit door zelfverwijt werd gekweld.

„Er is geen sprake van een offer, mijn jongen,” zei zij kalm. „Ik zou het vroeger zelf niet geloofd hebben, als iemand mij gezegd had, dat het mij zoo weinig zou kosten om van hier te gaan.”

Hij voelde niets van de smart, van den diepen weemoed, die in haar woorden lag opgesloten. Zijn moeder was eigenlijk heel verstandig, dat zij het zoo opnam, zij beschouwde het klaarblijkelijk ook als een uitkomst en hij haalde verruimd adem.

Héléne talmde niet met de voorbereidselen te maken voor haar aanstaand vertrek. Nu alles besloten was veranderde Betsy ook, zij werd weer beleefd

en vriendelijk en deed zelfs pogingen om hartelijk jegens haar schoonmoeder te zijn en haar te helpen in haar schikkingen. Die pogingen wees mevrouw van Reden echter af, op een manier die het der jonge vrouw duidelijk maakte, dat het niet geraden was ze te hernieuwen. Overigens bleef Hélène zich in alles gelijk.

Zij huurde een kleine villa in de nabijheid van Arnhem en deelde haar vrienden en bekenden mede, dat de dokter haar geraden had buiten te gaan wonen. Haar gezondheid had in den laatsten tijd geleden, zij hoopte herstel te vinden in de versterkende Geldersche lucht. Ook aan François Detrez gaf zij die reden voor haar verhuizing op. Hij begreep haar wel, maar hij boog het hoofd en drukte haar de hand en zij stelde zijn stilzwijgen op prijs.

Op een heerlijken morgen in de maand Mei, op een morgen toen de lente al haar kracht en weelde ten toon spreidde, toen de lucht overal vervuld was met den geur van bloeiende sering en meidoorns, toen duizenden vogels hun lied kweelden en het jonge eerste groen overal wedijverde in frischheid en teerheid, hield er in de vroege een rijtuig stil bij het station van den Staatsspoorweg. Een oude dame met wit haar, de slanke gestalte een beetje gebogen, de lijnen van het regelmatige gezicht verouderd door kommer en verdriet, en een jonge man stapten er uit. Zij gingen de wachtkamer binnen zonder veel te spreken, hij nam haar plaatskaartje en zorgde voor de bagage. Op dit vroege uur waren er weinig passagiers, veel minder nog dan anders aan dit toch meestal stille station. Toen de trein vóór stond, hielp Richard zijn moeder in een ledige dames-coupé en omhelsde hij haar.

„Nu adieu mama. Houd u goed. U begrijpt dat ik heel gauw eens kom zien hoe u het daar ginds hebt.”

„Ja, mijn jongen.”

„U ziet er niet best uit, maar de buitenlucht zal u heelemaal opknappen.”

Zij knikte, onmachtig om te spreken.

De trein zette zich in beweging. Richard trad terug, wuifde met de hand en keerde zich om, om heen te gaan. Op dat oogenblik trad François Detrez van achter een deur te voorschijn, waar hij zich tot nog toe verborgen had gehouden. Hij wierp een blik in de coupé, maar nu haar zoon haar niet meer kon zien, had de moeder het hoofd in de handen verborgen.

Droevig wendde François zich af. Hij was zoo moedeloos en terneergebogen, dat hij de vlugge, wegsnellende gestalte van Richard zelfs zonder bitterheid nastaarde. Langzaam ging hij heen, peinzend over een der wreedste levensraadselen. Waarom toch brengen de meeste menschen hun geheele leven, hun krachten, hun denken, hun willen ten offer aan iets, dat ten slotte een droombeeld blijkt te zijn? Waarom geven de menschen het beste, het schoonste dat in hen is, juist zoo dikwijls aan degenen, die het niet op prijs stellen, die het wegwerpen, zooals een kind een kostbaar kleinood, waarvan het de waarde niet kent?

Januari '96.

DE SOLDAAT-TOONEELSPELER.

DOOR

MAJOR J. R. JACOBS.

Van alle bezigheden, die niet rechtstreeks op den militairen weg liggen of er tehuis behooren, is er geen, die zoo zeer in den smaak valt van den soldaat, als het comediespel. Dit is niet alleen het geval met den soldaat, ook met den onder-officier; dus met den militair in het algemeen.

Maak eens in de kazerne bekend, dat er een tooneelvereniging van korporaals en manschappen zal worden opgericht, honderd tegen een, dat het grootste gedeelte zich als werkende leden opgeeft. De eerste dagen heeft iedereen den mond er vol van; ze behoeven maar eens van hun leven een comédie te hebben gezien, of ze zijn overtuigd, dat ze volleerd acteur zijn.

Daar hebt ge bij voorbeeld korporaal Brons, een oud gediende. Een tiental jaren geleden zag hij „Rinaldo Rinaldini” door een rondreizenden troep van den 5^{den} rang opvoeren, en een paar jaren later „Abalino of de groote bandiet.” De man kan na dien tijd over geen comédie hooren spreken, of hij vertelt u de geheele geschiedenis van de beide sensatiestukken, die hij zonder blikken of blozen allererbarmelijkst dooreen haspelt.

Op dit oogenblik zitten bijna alle korporaals en soldaten in de cantine en Brons heeft het woord.

Dien ochtend was er in de orders bekend gemaakt, dat er een tooneelvereniging onder leiding van den luitenant-adjutant zou worden opgericht, en dat de liefhebbers zich over drie dagen aan den sergeant-majoor der compagnie moesten opgeven.

„Ik kan u de appellijst van de compagnie wel geven,” had een der sergeant-majours gezegd: „want daarvoor geeft de geheele compagnie zich op.”

Ze hebben het er nu druk over in de cantine; Brons weet zich telkens meester van het gesprek te maken. 't Is eenigszins moeilijk om hem zoo dadelijk bij binnenkomst te onderscheiden. Dat komt door den tabaksdamp; doch wanneer ge er een paar minuten zijt, hebben de oogen den nevel doorboord. In het vuur van het gesprek staat Brons telkenmale op en als hij uitgesproken heeft, gaat hij zitten om op zijn verhaal te komen, van welke gelegenheid de anderen gebruik maken om hunne opmerkingen te zeggen.

Nu moet ge weten, dat Brons een eigenaardig mensch is, iemand, dien ge u moeilijk zonder uniformjas en korporaalstrepen kunt voorstellen. In de week heeft hij een grijzende, borstelige knevel. Zondags wordt die zwart gemaakt met slappe was en de punten stijf met groene zeep. Dan ziet hij er ook veel krijgshaftiger uit en hij kijkt den voorbijganger aan alsof hij zeggen wil: „ga uit den weg, of ik bijt.”

„Hij pruimt links” zeggen de soldaten. Dat is trouwens heel gemakkelijk

te zien; vooral als hij een oogenblik geen tabak in den mond heeft. Dat gebeurt driemaal in de 24 uren. 's Morgens na de reveille gooit hij de oude weg, en hij neemt niet eerder de versche, vóór hij zich gereinigd heeft. Deze doet dienst tot aan de soep, waarna zij wordt afgedankt, dan volgt N°. 2 tot aan het middageten en nu komt N°. 3, die met moeite op hare plaats wordt gebracht, omdat zij ook voor den nacht dienst moet doen. In die oogenblikken is Brons nauwelijks te herkennen; zowat op dezelfde wijze als iemand, die het valsch gebit uit den mond neemt. De linkerwang valt in en vertoont zenuwachtige trekken. Hij is zich daarvan volkomen bewust en heeft niet graag, dat men hem dan scherp aanziet. Hij kan er uitstekend mee over weg; zoodat hij — in tegenstelling met de eerstbeginnenden op dat gebied — de pruim tabak niet achter de klep van zijn kwartiermuts behoeft te bergen, als hij zijn komiesbrood nuttigt, of een hartsterking neemt.

„Zoo iets kan 'k niet goed zien ook,” zegt Brons, „dat vind ik smerig. Eéns er uit, dan komt ze er ook niet weer in.”

Ik moet u nog even vertellen, dat Brons van zijn pruimtabak ook een nuttig gebruik maakt. „Er is geen beter middel”, zegt hij, „om vlekken uit de kleeren te maken, of om je schoenen netjes glimmend te krijgen, dan tabaksspuw. En als je 't ongeluk hebt je te suijden of je te branden, dan kom je maar bij mij. Onze dokter heeft geen beter middel dan ik; een klein stukje papier van het tabakzakje maakt de wond dadelijk dicht.”

Hij is weer op zijn verhaal gekomen.

„Jelui denkt, geloof ik, allemaal, dat je comédie kunt spelen. Nou, dat denk je maar; dat mot je, om zoo te zeggen, aangeboren zijn. Kuipers, ga jij es naar boven om mijn sabel te halen, dan za'k je 't es laten zien. Je mot daar vooral niet licht over denken. Van die kleine rollen, om een brief op te brengen, dus zooveel om as brie-

vefacteur te figgereeren, of net as kamerwacht op 't teneel de kamer aan te veggen, die te voren al schoongemaakt is, zie je, dat is 't 'em niet. Nee, ik meen van die groote rollen, waar je zoo'n aparte houding voor moet aannemen, zoo iets van hier ben ik” — bij die uitdrukking slaat hij zich met kracht op de

borst — „daar zit hem de geleerdheid in. Geef maar hier Kuijpers, dan zal ik 't jelui eens laten zien.”

Hij trekt inmiddels zijn kapotjas uit; stroopt de broekspijpen zoo hoog mogelijk op en gaat een paar passen terug. Daarop slaat hij met eene woeste beweging de kapotjas los over de schouders, en grijpt de sabel in het midden bij het lemmet. De muts staat scheef op het hoofd.

„Ik ben nu zooveel als Abalino, de groote bandiet.”

De soldaten staren hem vol bewondering aan; want hij ziet er uit om er bang voor te worden. Zijn oogen rollen hem door het hoofd. Hij buigt zich zoover mogelijk achterover; de rechterslip van zijn kapotjas wordt naar den linkerschouder opgetrokken, zoodat van den sabel alleen de punt te zien is. Het linkerbeen wordt vooruit gebracht.

„Ik . . . ben . . . Abalino . . . de groote bandiet” dondert het door de cantine, terwijl hij bij ieder rustpunt een theatrale pas voorwaarts doet. Eensklaps laat hij de rechterslip van zijn kapotjas los; de rechterarm wordt met kracht vooruit gestooten, waardoor Kuijpers tegen den grond tuimelt, die op die woeste beweging niet was voorbereid.

„Abalino . . . vreest . . . de republiek niet; maar . . . hij vreest de republiek! . . . O neen, dat is niet goed. Dat kwam van dien suffen Kuijpers. Wat doet die ook zoo vlak bij iemand te komen. Dat laatste za'k dan nog es doen. Maar op zij.”

Die waarschuwing was overbodig; want toen de soldaten hoorden, dat er eene herhaling van de voorstelling zou komen, werd bereidwillig ruimte gemaakt.

„Abalino . . . vreest . . . de republiek niet; maar . . . de republiek . . . vreest . . . Abalino!” Bij den laatsten uitroep „Abalino” stampst hij met alle kracht met zijn rechter soldaten-schoen op den voet van Jansen, die het uitgilt van pijn.

Brons beweerde, dat men voor zulke rollen de ruimte moest hebben; minstens evenveel, als dat je aan 't schermen bent op den langen stok; daarom was 't nu ook zoo mooi niet, als 't wel wezen kon.

„U doet zeker mee korporaal,” zei een der soldaten, die allen stil waren van bewondering.

„Ik zal nog es kijken” antwoordde hij met eigenwaarde, alsof hij zeggen wilde: „als ik niet mee doe, dan lukt het tocht niet.”

„Nee, maar dat zou nou jammer wezen korporaal; want u dee het zoo mooi. Men zou zeggen, as dat u iemand zoo op staanden voet wou doodsteken. Nee, u mot meedoen.”

„Och, as de luint zich er mee bemoeit, dan zul je zien, dan loopt het op niks uit.”

„Wel waarom?”

„Omdat we dan niet kunnen spelen, wat we willen. En de luint wil het altijd beter weten dan wij, die ons opgeven. Dan krijg je van die flauwe stukken. Zoo'n blijspel noemen ze dat. En dat mot je juist niet hebben; da's goed voor kinderen. Wij motten treurspelen hebben, waarin roovers meedoen.”

„Ja, dat vind ik ook” meende een der soldaten. „Maar korporaal, as u

dat van dien bandiet eens voordoet, as de luint er bij is, dan vindt de luint 't misschien wel goed, dat we dat spelen."

„Laat dat maar loopen. As ik de ruimte maar heb en Kuijpers met zijn apentronie mij niet in den weg staat en Jansen zijn trappers voor zich houdt, dan zul je wat anders zien dan zoo even."

„En as der nou vrouwenrollen in voorkomen, hoe mot het dan?"

Daaraan had Brons nog niet gedacht. Hij herinnerde zich zeer goed, dat in Abalino een vrouwenrol voorkwam, zooveel als een prinses. 't Ging ook niet aan om zulk een rol door een soldaat te laten spelen. 't Was waarlijk jammer. want hij had zoo zijne zinnen gezet op »Abalino of de groote bandiet", waarin hij de hoofdrol zou vervullen.

„Laat es kijken" zegt Brons, terwijl het balletje tabak No. 3, dat ook voor den nacht moet dienen, onheilspellende bewegingen in den linker mondhoek maakt. „Laat es kijken" herhaalt hij.

„Mie, de waschvrouw van de kompie *), zou die niet willen, korporaal?"

„Willen! Willen! Jelui denkt maar, dat dat zoo gemakkelijk gaat; om den donder niet, hoor. Neen; ik geloof nooit, dat ze daar de geleerdheid voor heeft. 't Is anders een kant wijf; daar gaat niks van af. Maar neen, dat zal niet gaan. 't Is een gek geval."

„Zouden er geen andere stukken zijn, korporaal, waarin geen vrouwspersonen meedoen, en waarin toch zoo iets voorkomt as van dien bandiet van zoo even?"

„Dat weet ik niet zoo precies; maar 'k zou 't niet denken."

Het signaal „avondappel" maakte een einde aan het discours en aan het verblijf in de cantine. De rooverhoofdman Brons was tot het dagelijksch leven teruggekeerd en handhaafde de orde en rust op de kamer. Een zijner manschappen mankeerde op het appel en dat was voor Brons reden om uit zijn humeur te geraken. Een klein half uur later, nog vóór het signaal „licht uit" de kamers in nachtelijk duister hulde, hoorde men gestommel op den trap en kwam het verloren schaap de kamer binnen. Brons was de eenige, die nog niet te bed lag. Hij zag onmiddellijk, dat de man, die op het avondappel had gemankeerd, te diep in 't glaasje had gekeken en zou hem juist de les lezen, toen de andere het woord nam. Ik moet hier nog even opmerken, dat Brons zijn uniformjas reeds had uitgetrokken, hetgeen misschien oorzaak was, dat de door drank benevelde soldaat zijn escouade-commandant niet herkende.

„Ga weg" begon de soldaat „verwijder... hik... u van mij... hik... gij vergeten... schurk... Hebt gij niet het huis... hik... waarin het meisje... hik... woonde, dat... kloek uwe hand... weigerde... aan de vlammen... prijs gegeven, hik."

„Wacht eens even maatje. Ik zal je hik, hik, hik, en eervergeten schurk. Korporaal Brons heeft nog nooit een lucifer op zak gehad, laat staan een huis in brand gestoken. Dat is insubordinatie door woorden. Dat zal ik je morgen wel inpeperen. Als je nu niet dadelijk je gebakken snavel houdt, dan zal ik

*) Verbastering van compagnie.

je vierkant in de provoost laten donderen. Hé kamerwacht, geef hem eens eventjes een handje, om hem naar bed te helpen.”

't Was of de beschonken soldaat enig begrip kreeg van zijne dwaling; hij keek den korporaal met zijn benevelden blik een oogenblik aan, doch antwoordde, toen de kamerwacht hem naar zijn bed wilde brengen:

„Je kent er geen steek van... hik... Je hadt... heel wat... hik... anders moeten... hik... zeggen.”

„Dat zullen we morgenochtend wel eens zien. En nu geen woord meer. Kom eens even hier,” zei hij, zich tot een paar soldaten wendende, die met een lachend gezicht naar het dolle tooneel luisterden, „pak hem op en leg hem op zijn nest. En als jij nog een woord zegt, dan ga je, zoals je daar bent, het hok in.”

Een minuut of vijf later was de excursie afgelopen en bewees de zware ademhaling, dat de hikker in diepe rust lag.

Brons begreep er niets van. Hoe kwam de man aan de vreeselijke beschuldiging? Brons hield ook wel van een beetje eerlijke verkeer, maar hij was nooit zoo gek geweest en zou het ook nooit worden om een huis in den brand te steken, als een meisje niets van hem wilde weten. „Als de eene niet wil, dan is er wel eene andere te krijgen, en die andere is misschien nog vrij wat beter dan de eene,” was zijne wijsgeerige beschouwing.

Ook in het wachtlokaal gaf de order omtrent de op te richten tooneelvereeniging stof tot gesprek. Een der twee korporaals had van zulk eene vereeniging veel ondervinding; want in zijn vorig garnizoen was hij daarvan lid geweest. Zij had evenwel niet lang bestaan, als een gevolg van eene hevige kloppartij bij eene der repetitiën.

„Je mot weten,” zei hij, „dat de dochter van onze waschvrouw ook mee-

speelde. Dat was een heel aardige meid; ik meen de dochter, die mee deed. Nu kwam er in dat stuk voor, dat ze op 't tooneel gezoend moest worden. Ze had in stilte eerlijke verkeering met een korporaal van de rijers, die d'er ook altijd bij was; bij de repetities. Maar hij speelde niet mee. Op een keer, dat die zoenerij weer begon, vliegt me de korporaal van de rijers op en geeft den andere een oplawaai tegen zijn gezicht, dat hij tegen den grond rolde. Nou, daar hadt je de poppen aan 't dansen. Ik mot je nog eerst vertellen, dat de repetities op een leege soldatenkamer gehouden werden en dat we van soldatentafels, tegen mekaar aan, een tooneel gemaakt hadden. Die kloppartij, want ze deden uit kameraadschap allemaal mee, had op die tafels plaats. De meid gilte als eene bezetene. Zoo opeens slaat een van de tafels om; een tweede volgt en daar liggen al de liefhebbers met de meid er bij tusschen de omgevallen schragen van de tafels op den grond. 't Duurde heel lang vóór de sergeant, die er bij was, de orde weer hersteld had. De rijër ging de nor*) in, en 't comediespelen was uit, omdat de meid niet meer mee mocht doen. De mejoor vond 't maar beter, dat er niet meer gespeeld werd. Toen werd er een zangvereeniging opgericht, maar dat ging ook al niet te best, omdat de een al harder schreeuwde dan de andere.

„Daar was ook een luint mee belast, en dat mot ik eerlijk zeggen, dat is altijd verkeerd; die willen 't altijd beter weten. 't Moet zoo onder ons blijven. Ik deed ook mee. We waren zoo aan 't repeteeren, en 't klonk heel mooi; we zongen allemaal mee en dan op eens gaf hij een teeken en dan zei hij: nu hebt jelui drie maten rust. In de eerste plaats wordt rust niet met de maat gemeten en dan bovendien, waren wij nog lang niet vermoeid. Dat zeiden we ook; maar daarvan wilde de luint niet weten, omdat 't zoo hoorde. Toen hebben we d'er de brui van gegeven. Je staat er eenmaal voor om te zingen, en dan wil je ook zingen; maar niet rusten, als de anderen, die net stemmen hebben als jonge meiden, doorgingen. Daarmee was de zangvereeniging op de flesch. O ja; als een van ons eens een draaiertje maakte onder 't zingen, en daar had de metter †) nogal een handje van, dan was 't dadelijk peloton halt. De metter zei, dat hij 't wel wist; want hij moet al de noten kennen van de signalen op hoorn en trom; en dat bennen er niet veel, die dat kennen, zei hij.”

Brons lag dien avond langer dan gewoonlijk wakker; hij ging eens na welke meisjes hij in zijn leven om eerlijke verkeering gevraagd had. Die beschuldiging van daar straks kon zelfs geen schijn van waarheid hebben, omdat hij nog nog nooit een weigering op dergelijke uitnoodigingen ontvangen had. Dat kwam misschien, omdat hij de gewoonte had, de meisjes alleen 's Zondags te vragen; en hij gevoelde het zelf, dat hij dan met zijn zwart gemaakten knevel onwederstaanbaar was. „'t Kan mij ook eigenlijk weinig schelen,” dacht hij, „dat moet de kaptein morgen op 't rapport maar uitzoeken.”

*) Arrestkamer.

†) Tamboer maître (korporaal tamboer).

Ook de vrouwenrollen in Abalino waren oorzaak dat hij den slaap niet kon vatten.

„Mie is een kant wijf, dat mot 'k zeggen, en ze zou er de astrantigheid ook wel voor hebben; maar 'k weet 't niet; 't zal niet gaan, geloof ik,“ bromde hij.

Den volgenden ochtend stond Brons met den beschonken délinquent van den vorigen avond vóór 't bureel van den kapitein, compagnies-commandant.

„Laat het rapport binnenkomen.“ zei de kapitein tot den sergeant-majoor.

De sergeant-majoor voldeed aan den last en Brons trad binnen met den strafschuldige.

„Kapitein“, rapporteerde de korporaal, het militair saluut makende, „Meijer is gisteravond in zwaar beschonken toestand binnengekomen; zoowat 20 minuten ná 't avondappèl, waarop hij had ge-mankeerd. Ik was nog op. Toen hij binnenkam schold hij mij uit voor schurk, die iets vergeten had.“

„Wat vergeten?“ vroeg de kapitein.

„Ja, dat weet ik niet precies; eervergeten of zoo iets,“ zei hij.

„Hoe kwam je daartoe“, vroeg de kapitein den soldaat Meijer, uit wiens

blikken de grootste onschuld sprak. „Weet je wel, dat dat „insubordinatie door woorden“ is; en dat de krijgsraad daarvoor zwaar straft?“

„Kapitein“, antwoordde Meijer, „ik weet er geen steek van, dat ik dat gezegd heb. Ik had een glaasje te veel gedronken, dat is zeker; maar dronken! ziet u kapitein; ik ben toch alleen tehuis gekomen.“

„Ik ken dat; jelui bent niet eerder dronken, of je moet in de goot liggen; anders heet het een glaasje te veel. Zóó dronken was je toch wel, dat je niet meer weet, wat je gezegd hebt.“

„En dat is nog niet alles, kaptein. Hij heeft mij ook beschuldigd, dat 'k een huis in den brand heb gestoken; een huis van een meid, die geen verkeer met mij wou hebben. En...”

„O kaptein” zei Meijer „nu weet ik het wel, als ik dat allemaal gezegd heb.”

„Wat weet je? Vertel op.”

„U mot weten kaptein, dat ik gisteren met een paar kameraden uit was. Toen zijn we in een herberg geweest en hebben we over 't comediespelen gepraat. Nu was er een, die had vroeger wel eens meegespeeld, en die kon zijn rol nog. Nou kaptein, en toen hebben we een beetje die comédie gespeeld, en ik moet zeggen... dat... van den korporaal.”

„Wat.”

„U weet wel... Ga weg, verwijder u van mij, gij eervergeten schurk; hebt gij niet het huis... hoe was 't ook weer? O ja!... waarin het meisje woonde, dat uwe hand weigerde, ... neen, dat *kloek* uwe hand weigerde, aan de vlammen prijsgegeven... Ziet u kaptein, dat vond ik nog al mooi gezegd en dat zal 't hem geweest zijn. Ik heb niet bedoeld om den korporaal te beleedigen.”

De kapitein had moeite zich ernstig te houden.

„Geef het strafregister eens hier, sergeant-majoor. Ik zal aannemen, dat ge die woorden niet tot den korporaal hebt gericht; doch ik raad je aan in den vervolge wat minder te drinken, opdat je weet, wat je zegt. Ik straf je nu met acht dagen provoost, om den anderen dag te water en brood. Schrijf maar eens op sergeant-majoor. „Op het avondappel te mankeeren en twintig minuten daarna in beschonken toestand binnen de kazerne te komen.” 't Is goed; breng hem in de provoost, korporaal.”

„Het eerste slachtoffer van het comediespelen” bromde de kapitein.

„Zei u wat?” vroeg de sergeant-majoor.

„Neen. Is er nog meer voor 't rapport?”

„Ja kapitein; de kok.”

„Wat moet die?”

„Gistermiddag is er een poetshandschoen in de rats gevonden. De manschappen wilden eerst niet eten.”

„En zijn ze geëindigd met toch te eten?”

„Ja kaptein. De luint van den dag kwam op de kamer en toen werd het hem gerapporteerd. De luint zei toen, dat een poetshandschoen eigenlijk niets vies was; 't was een handschoen met wat blauwsteen er op. „Hij lustte 't wel” zei hij. „Geef mij maar een schoone vork.” Die was er niet; dat wist de luint geloof ik wel. Maar allé manschappen begonnen te eten, toen er een was, die zeide: als u 't lust, luint, dan lusten wij het ook wel.

„Ook al comédie” bromde de kapitein lachende, „maar ad rem... Laat den kok binnenkomen.”

De schuldige soldaat, gehuld in linnen kokspak, kwam deemoedig binnen.

„Er wordt mij gerapporteerd, dat er gister een poetshandschoen in 't eten gevonden is.”

„Ja kapitein, dat is zoo. Die zal tusschen de groenten gezeten hebben. Ik heb dien er ten minste niet in gedaan.”

„Neen, dat begrijp ik; dat moest er ook nog bijkomen. Je hebt evenwel niet met de noodige zorg 't eten schoon gemaakt, anders had zoo iets niet kunnen gebeuren. Ik straf je daarom met zes dagen kwartierarrest. Schrijf op, sergeant-majoor: „Als kok-soldaten het eten niet met de noodige zorg toebereid,” 't Is goed je kunt gaan. Is er nog meer, sergeant-majoor?”

„Neen kapitein. U hebt alleen nog de stukken te teekenen.”

Den derden dag, nadat de order van de op te richten tooneelvereeniging was uitgegeven, rapporteerde de luitenant-adjutant den bataljons-commandant, dat meer dan de helft van 't bataljon zich als werkend lid had opgegeven; dat 't hem dus heel moeilijk zou vallen daaruit een keus te doen.

„Ik laat dat aan uw beleid over. Ge kent het doel, dat ik er mee beoog; n.l. de manschappen aangenaam en nuttig bezig te houden.”

„Jawel overste, maar zoo lang er geen comediestukken geschreven zijn, waarin een paar honderd personen opkomen, zie ik weinig kans al de liefhebbers te bevredigen.”

„Kom, kom. Schipper dat maar. Neem bv. een stuk, waarin figuranten voorkomen, en vermeerder het aantal naar believen. Hoeveel te meer, zooveel te liever.”

Den daarop volgenden avond was het réunie voor de liefhebbers van het comediespel in het schoollokaal.

„Stilte” riep de luitenant-adjutant, waaraan spoedig gevolg gegeven werd. „Jelui begrijpt alle, dat er geen stuk te vinden is, waarin zooveel rollen voorkomen, dat je allemaal kunt meespelen. Ik zal dus een keus moeten doen. Degenen, die niet meedoen, spelen een volgende keer mee; maar ik heb in ieder geval veel figuranten noodig; dat zijn personen, die weinig of niets te zeggen hebben, doch zonder dat op het tooneel meespelen. Is er soms een onder je, die een goed stuk op 't oog heeft, of al eens meegespeeld heeft?”

„Vooruit korporaal!” zeiden enkele soldaten tot Brons.

„Ik wacht liever mijn beurt af.”

„Luint” zei een van de soldaten, opstaande, „de korporaal Brons, die kent 't heel mooi. Hij heeft het ons van de week in de cantine voorgedaan. Dat was van een roover.”

„Kom dan eens voor, Brons” zei de luitenant.

„Och luint”, zei Brons naar voren gaande, „zooveel zaaks is het niet. En dat stuk zal toch niet gaan, want daarin komen vrouwenrollen voor.”

„Neen, Brons, daarvoor ben ik ook bang; we zullen met kleine stukjes zonder vrouwenrollen moeten beginnen, uit gebrek aan vrouwelijke medespelers.”

„Mie van de 2de kompie, luint,” zei een uit de menigte, „die zou wel mee willen doen, naar ik gehoord heb.”

„De waschvrouw? Neen, daaraan moeten we voorloopig nog niet denken,” was 't lachend antwoord. „Maar laat mij ook eens hooren, Brons, wat je van

de week de soldaten hebt voorgedaan. Daaruit kan ik mogelijk beoordeelen, voor welke rol je geschikt zoudt zijn."

„Och luint," antwoordde Brons, „ik vind het zoo gek."

„Omdat *ik* er bij ben? Voor de soldaten was je niet beschaamd, en als je meedoet op 't tooneel, dan zullen er ook wel officieren bijkomen. Dus daar zou 'k mij maar overheen zetten."

„Nu vooruit dan maar," zei Brons, die zijn hand reeds aan 't gevest van zijn sabel sloeg.

„Luint, hij moet de ruimte hebben, anders is 't lang zoo mooi niet."

„Zoo? kom dan maar wat vooruit. Ga hier nu staan, met het gezicht naar de soldaten, en doe maar net alsof ik er niet bij ben."

Hij was lang zoo niet op zijn gemak als een paar avonden geleden in de cantine; hij had een gevoel, alsof hij op het punt stond uitgelachen te worden; doch hij stond er nu eenmaal voor en wilde 't daarom ook zoo mooi mogelijk doen.

„Als 't dan moet, dan moet het maar. Neem mij niet kwalijk, luint," zei hij, „dat hoort er bij." Hij trok zijn kapotjas uit. Daarop stroopte hij de pijpen van zijn pantalon op. „Ziet u, luint, dat stelt nu zooveel als gele rijlaarzen voor." 't Duurde niet lang of Brons was, evenals een paar avonden geleden in de cantine, in den geduchten bandiet Abalino herschapen. „'t Is het stuk van Abalino, luint. Zà 'k maar beginnen?"

„Ga je gang," antwoordde de luitenant, bijna stikkende van het lachen.

Brons was zichzelf niet meer. Gillende, schreeuwende, met rollende oogen, zijn sabel woest zwaaiende, declameerde hij op erbarmelijke wijze zijn lievelingsrol, n.l. de eenige woorden, die hij zich er van herinnerde. Hij versprak zich de eerste maal en zeide: „Brons vreest de republiek niet." In het vuur van het declameeren vergat hij de geheele omgeving en commandeerde, alsof hij voor eene klasse recruten stond: »herstelt!"; en begon toen opnieuw.

De luitenant had eenige pijnlijke oogenblikken te doorworstelen en dankte God dat 't afgeloopen was.

„Nu, Brons, ik moet zeggen, je hebt aanleg. Met wat oefening kun je heel goed meedoen."

„Oefening luint?" vroeg Brons. „Ik kon niet harder schreeuwen; ik deed al zoo mijn best."

„Jawel, dat is ook zoo. Dat bedoel ik niet. Het zit hem niet in het hard schreeuwen; wij moeten vooral voorzichtig zijn om niet te overdrijven."

„Ja maar luint, dat deed ik toch niet. Ik weet nog zeer goed, dat die meneer op 't tooneel 't net zoo deed, als ik."

„Zoo? Dat geloof ik ook wel. Maar dat is een treurspel, dat stuk van Abalino, of iets dat er op gelijkt; en wij moeten beginnen met kleine klucht- of blijspelen."

„Neem mij dan niet kwalijk luint," zei Brons, die zich weder als korporaal had gekleed, dat ik dan liever niet meedoe."

„En waarom niet, Brons?"

„Wel, omdat ik dat kinderachtige stukken vind. Wij moeten er zoo'n beetje bij kunnen kommandeeren en als roover opkomen.”

„Wacht nu maar eens kalm af Brons; we zullen eens zien.”

„Neeen luint; 't is geen astantigheid van mij, dat ik dat zeg; maar dat heb ik mij zelve beloofd, dat ik met die kinderachtigheid niet meedoe. Daarvoor ben 'k te oud geworden; daarvoor moet u maar recruta nemen.”

De lankmoedigheid van den officier werd op eene zware proef gesteld en hij had er reeds spijt van, dat hij zich zoo grif met de oprichting van het tooneelgezelschap belast had. Doch hij vreesde, dat met het heengaan van Brons alles zou misloopen door zijn voorbeeld en daartegen kwam het eergevoel van den officier op, die nu ongaarne reeds bij den aanvang zijn plan zag mislukken.

„Welnu, goed Brons; we zullen dus aannemen, dat jij je minder geschikt acht voor een kluchtspel, doch ik reken op je voor een treurspel.”

„Dat 's goed, luint, daarvoor kan u mij altijd vinden, al is 't ook midden in den nacht.”

„Dank je, Brons. Luistert allen nu eens goed. De grappenmakers, of zij, die van grappen houden, moeten opstaan, dan zal ik de namen laten opnemen en die voor de kluchtspelen houden.”

Een vijftigtal ging opstaan. Brons zag hen met verontwaardiging aan; hij vond zoo iets beneden de waardigheid van een soldaat. Voor een recruta ging het nog.

„Zie zoo, daaraan heb ik voorloopig genoeg. We komen vandaag over een week weer bij elkaar; in dien tijd heb ik een paar stukjes uitgezocht; die zullen we dan voorlezen en bij geschiktheid de rollen verdeelen. Ik reken er op Brons, dat je ook komt; want misschien is er ook wel een treurspel bij.”

Brons bromde zoo iets van „'t zal me wat wezen,” omdat hij zich niet kon voorstellen, dat er behalve Rinaldo Rinaldini of Abalino de groote bandiet iets op het gebied van comediespel bestond, dat in zijn smaak viel, of waarvoor hij geschikt zou zijn om er de hoofdrol in te vervullen.

Hij was door een en ander uit zijn humeur, en de soldaten hadden moeite om hem in de cantine, waarheen bijna allen zich na de vergadering begaven, aan het woord te krijgen. Toen ze hem eenmaal zoover hadden, gaf hij in scherpe bewoordingen zijn afkeuring te kennen.

„Dat heb je d'r altijd van, als een luint zich met de zaak bemoeit. Ik ben bijna tweemaal zoo oud als hij, maar omdat ik korporaal ben, weet ik er natuurlijk niets van. Van 't exercereen en die hooge geleerdheid zal hij wel meer weten dan ik; want behalve mijn waschlijstje van de escouade en nog zoo'n paar dingen, doe 'k daar niet veel aan. Maar van de comedie heb ik ook verstand, al ben 'k geen officier; en als Brons geen soldaat was geworden, dan was hij nu misschien een heele meneer op 't tooneel geweest. Ze kennen zeggen, wat ze willen, maar ik heb daarvoor nu eenmaal senieigheid; en 't zal

nog te bezien staan, of de luint dat ook heeft. Laat hij 't mij eerst eens nadoen van Abalino en dan zullen we zien."

„Ja, dat geloof ik ook, korporaal; want zooals u 't deed, 't kon haast niet mooier."

„En dan mot je niet vergeten, dat ik dat doe zonder zoo'n rooverspak. Dat scheelt 'n heel stuk; 'n hoed met een breeden rand en een pluim; een heele lange mantel, en dan die rijlaarzen. Als je 't nooit gezien hebt, dan kun je d'r geen voorstelling van maken."

„Waar zouden wij de pakken, zooveel as de costumes, vandaan krijgen; want we kunnen toch niet met de kapot of 't mouwvest aan spelen."

„Dat dunkt mij ook. Zooveel is zeker, dat 't in de puntjes mot wezen, of ik laat mij niet bepraten," zei Brons.

Zonder dat hij 't zelf wist, was Brons mooi op weg tegen de militaire ondergeschiktheid te zondigen en verkeerden invloed op de soldaten uit te oefenen, ofschoon hij de „subbedienazie" altijd met gestrenge hand in eere hield. Doch dat kwam, omdat hij zich te veel door het comediespel liet meeslepen.

„U komt de volgende week er toch ook weer bij korporaal?"

„Ik moet wel; de luint het 't mij zooveel als gelast. Maar hij kan mij niet gelasten mee te spelen, as 'k geen zinnigheid in 't stuk heb."

„Dat mot u nou zoo niet zeggen, korporaal; want de luint zei, hij zou misschien ook wel voor een treurspel zorgen."

„'t Zal me wat wezen. Ik heb er niet veel verduutsie in."

Op den bepaalden avond, acht dagen na de eerste vergadering, waren de tooneelliefhebbers weder in het schoollokaal bijeen. Brons was er ook, omdat het voor hem zooveel als dienst was.

„We beginnen," zei de luitenant, „met het eerste stukje, een kluchtspel. Daarin komen tien personen voor. Ik zal de namen opnoemen met vermelding van de rollen, die ik voor de verschillende personen bestemd heb; die tien moeten vooral goed toelisteren. Daarna zullen we 't stukje bespreken, om op- en aanmerkingen te maken, en de rollen duidelijk uiteen te zetten. Het goed begrijpen van het stuk door de medespelers is eene eerste vereischte. Ik heb van het stuk tien boekjes, dus voor ieder der medespelers één, dan leeren de rollen gemakkelijker. Ook verzoek ik den niet-medespelers goed te luisteren omdat ik ook van hen de verschillende opmerkingen gaarne wil hooren.

Brons trok een gezicht, alsof hij zeggen wilde: „ik zeg toch geen stom woord; 't is mij te min."

„Luint" vroeg een der medespelers „krijgen we ook costumes; want ik wordt zoo veel als burgemeester, en 't gaat toch niet aan, dat die in een kapotjas op 't tooneel komt."

„Zeker, ook daarvoor zal gezorgd worden."

„Dan is 't goed."

't Vooruitzicht, zich eens weer in burgerkleeding te mogen steken, was voor de meeste medespelers reeds eene aangename gewaarwording.

Brons had moeite zich onder het voorlezen goed te houden, omdat hij het stuk „allemachtig flauw" vond, zooals hij zijn buurman toefluisterde. Ook de

bespreking liet hem koud, en degenen, die er zich voor interesseerden, daalden in zijne achtung.

„Ziezoo” zei de luitenant „toen ook dat was afgelopen; we hebben elkaar dus goed begrepen: Zorg nu, dat ge uwe rollen over eene week zoo goed mogelijk kent, dan gaan we maar dadelijk repeteeren. Nu heb ik nog een stuk, dat niet gedrukt is, en waarnaar Brons ook goed moet luisteren. Dat is zooveel als een treurspel; er komen wel is waar geen roovers in voor, maar toch wel, dunkt me, een geschikte rol voor Brons, nl. die van Karel. Het tooneel stelt voor de binnenkamer van een burgermanshuis; eenigszins armoedig gemeubeld. Een man van ruim 50 jaar, met een ziekelijk voorkomen, zit voor het raam, dat op de straat uitziет. Hij is alleen en peinst.

„’t Is ongelukkig” zegt hij „arm te zijn en te zwak om te werken; ook mijn eenigste jongen, mijn beste Karel, zit buiten zijn schuld zonder werk. Moeder de vrouw, ’t goeie mensch, ploetert zich half dood en verdient niet genoeg om onze hongerige magen te vullen. Versterkend voedsel heeft de dokter gezegd en als je ’t kunt krijgen, nu en dan een glas wijn. Dat is gemakkelijk gezegd, als hij mij den weg maar gewezen had, waar dat alles te vinden is.”

Karel komt met een bedrukt gelaat binnen.

„Weer niets vader; ’t gaat niet langer zoo. En toch er moet wat gedaan worden.”

„Ja jongen, je hebt gelijk, maar wat?”

„Ik weet iets vader. Moeder heeft gezegd, dat ze voorloopig met vijftig gulden mooi geholpen was. Die kan ik krijgen. Ik ga naar Nijmegen en laat mij daar bij de Koloniale Reserve aanwerven als soldaat. Ik krijg dan *f* 50 in handen en bovendien nog *f* 10 voor u als aanbrenger. ’t Spreekt van zelf, dat ik van die *f* 50 geen cent in mijn zak steek.”

„Ja maar, beste Karel...”

„Neen, vader, val mij niet in de rede; laat mij eerst uitspreken. Als ik drie maanden goed heb opgepast, vader, dan kan ik voor u weêr *f* 50 ontvangen, van een spaarboekje, waarop bij mijn indiensttreden *f* 250 gestort wordt. Die geef ik van zelf weer aan u en moeder; en als ik naar Indië ga, dan krijg ik nog eens *f* 50, waarvan ik geen cent noodig heb, omdat we daar tractement genoeg krijgen. De rest blijft op het boekje staan, totdat ik terugkom; en dan krijg ik dat geld met de rente.”

„Och Karel, dat zal moeder nooit toestaan, dat je soldaat wordt. En dan nog wel zoo ver weg. Ik zie het niet zoo kwaad in, omdat, als je goed oppast, en dat zul je wel doen, beste jongen, ’t je in dienst goed zal gaan en je niet zoo’n armoedigen ouden dag zult hebben als ik.”

„U moet dat maar zoo eens met moeder bespreken. U moet nu maar eens wat gaan loopen vader, want ’t zonnetje schijnt goed.”

„Ja, Karel, dat zal ’k doen; dan kan ’k er ook nog eens over nadenken; want, waar ’t anders met ons heen moet, ik weet het niet.” (Vader af.)

Karel alleen:

Zie zoo, dat gaat beter dan 'k gedacht had. De helft is al gewonnen; 't was altijd mijn doel soldaat worden; als 't kan avancement maken en wat van de wereld zien. Ik kan vader en moeder er mooi mee op streek helpen. Eerst dacht ik aan Harderwijk, maar ik vond het zoo beter; ik blijf eerst nog eenige maanden hier, totdat ik flink soldaat ben, dat 'k het klappen van de zweep ken; en als ik later terugkom, dan niet geheel platzak. Moeder moet maar een klein winkeltje opzetten; zij kan toch wel uit werken gaan; want dan kan vader op den winkel passen. Ik verdien tegenwoordig nog geen droog brood."

Brons luisterde langzamerhand met meer belangstelling, vooral toen de vader, van zijne wandeling terugkeerende, vertelde, dat moeder heel veel bezwaren had, maar toch eindelijk had toegegeven. Toen de vader zeide: „'t goede mensch snikte as een kind," had Brons een gevoel alsof hem iets in de keel schoot. Hij kuchte eens en maakte een ongewoon kwistig gebruik van de tabak achter de linker kiezen.

Het tweede bedrijf stelt voor het afscheid van Karel, die eerstdaags naar Indië zal vertrekken. Er heerscht eenige welvaart in de ouderlijke woning. De beschrijving van 't afscheid, waarbij Karel zijn vader weenende om den hals valt, en belooft steeds goed te zullen oppassen, opdat zijne ouders geen schande van hem zullen beleven, wordt Brons weer te machtig; keel en tabak moeten het weer ontgelden.

't Stuk was door den luitenant geschreven en hij had er voor gezorgd, dat Mie, de waschvrouw van de 2de Kompie, niet op 't tooneel kwam. Bij het afscheid nemen heette het, dat de moeder dien dag juist uit werken was en dat Karel haar daar het laatste vaarwel zou toeroepen.

Toen 't tweede bedrijf gelezen was, ging Brons opstaan en zeide:

„Luint, een woordje as u blijft?"

„Wat is er Brons?"

„Waarom is moeder ieder keer voor dienstzaken afwezig? 't Is mooi luint, dat moet 'k zeggen; eerlijk is eerlijk. Maar ziet u, ik meen, ik dacht, ik wou maar zeggen, as moeder d'er nou ook bij was, dan zou 't publiek misschien nog meer van streek worden. En Mie van de 2de Kompie, luint, 't is een kant wijf; en aan de astringentheid zal 't ook niet liggen; neen dat niet, want ze het haar op de tanden. Ziet u luint, ik wou maar zeggen, dat het daarom niet hoeft te wezen, dat moeder ieder maal voor dienstzaken d'er niet bij kan zijn."

„Neen Brons, dat zal niet gaan; ik geloof, dat 't zóó beter is; bovendien gaat de moeder toch dood."

„Dat spijt me luint; dat zal mij aan 't hart gaan. Kan dat ook niet veranderd worden?"

„Neen Brons" antwoordde de luitenant lachende, die zag dat de indruk van zijn stuk den ouden stijfkop van streek had gebracht, dat behoort er nu zoo bij."

„Nou, as 't dan wezen mot, dan mot het maar. 't Arme mensch!"

Het derde bedrijf speelt vijf jaren later. Karel's vader zit alleen in dezelfde kamer, die er nu vervallen, verwaarloosd uitziet, evenals hijzelf. Hij vertelt zijne ellende, de dood zijner vrouw, zijn schuldenlast en de nu pas ontvangen bedreiging om uit zijn huisje gezet te worden.

Brons kon zich op dat oogenblik niet weerhouden te zeggen „zokke gemeene kerels.”

Een buurman komt binnen en brengt hem wat eten; deze tracht hem vruchteloos te troosten, doch het armenhuis, waar hij misschien dezen nacht reeds zal moeten slapen, maakt troosten onmogelijk.

Eindelijk komt de eigenaar van het huis, de grootste schuldeischer, binnen. Onmeedoogend vertelt hij, dat de deurwaarder dadelijk komt om den inboedel te inventariseeren. Het spektakel brengt een hoop volk op de been, dat voor het huis samenschuult, en meewarig naar dit treurig tooneel staat te kijken. Eensklaps komt er beweging in die menschenmassa; een militair in Indische uniform dringt zich met moeite door dien troep nieuwsgierigen heen. 't Is een korporaal en op zijn borst prijkt de Militaire Willemsorde. Hij treedt ongevraagd de kamer binnen en valt zijn vader om den hals.

„Ik ben het, beste vader, uw Karel. Zeg mij, wat is hier te doen?”

Karel is spoedig op de hoogte gebracht. Hij betaalt de schulden en verzoekt den deurwaarder en den schuldeischer hem met zijn vader alleen te laten.

„Luint,” vraagt Brons opstaande, „mag ik daar niet zeggen: „donder op?” Want ik zou ze wel door mekaar willen rammelen. Anders luint vind ik het

haast net zoo mooi as van Abalino; as ik die twee kerels maar de deur mag uittrappen. Zokke schoften! Vader had immers geen schuld; vader kon 't toch niet helpen. Moeder is ook al dood; 't arme mensch, die krijgt mij dus heelemaal niet te zien, luint. Dat vind ik jammer. Maar 'k mot zeggen, 't is mooi; 'k zou liegen, as 'k 't anders zei."

„Neen Brons," zei de luitenant lachende, „dat moet zoo blijven."

„Nou luint, dan is 't mij ook goed. Maar hoe kom ik aan al dat geld?"

„Dat is het geld van het spaarboekje met de rente. Dat komt aan 't slot; daarin vertel je je vader, als je alleen met hem bent, hoe onze lieve Koningin je voor je moedig gedrag beloond heeft. Dan vouwt je vader de handen en bidt voor de Koningin, en als het gebed uit is, dan valt het gordijn."

„'t Is mooi; ik mot het eerlijk bekennen, luint."

„Dat doet me plezier Brons. Ik zal je het stuk meegeven, dan moet je 't maar een paar maal laten uitschrijven; want er bestaan geen boekjes van."

„Dat is goed luint; geef 't maar hier, daarvoor zal 'k wel zorgen. En de volgende week luint, dan ken 'k mijn rol. Dat zal u eens zien."

„Jelui kunt nu wel inrukken; Brons moet nog even blijven."

Toen de luitenant met Brons alleen was, zei de officier:

„Als je nu op 't tooneel bent, dan moet je geen tabak in den mond doen."

„Neen luint; u moet mij niet kwalijk nemen, maar dat kan 'k u niet beloven; omdat 'k, eerlijk gezegd, dan zoo'n gekke spraak heb; net een trom met een gescheurd vel. Neen luint, dat gaat niet."

„Nu, goed dan Brons; doe je best maar voor 't afschrijven en voor 't leeren van je rol."

„Dat beloof ik u luint."

Dienzelfden avond begon hij reeds, in weerwil hij niet al te vlug met de pen over weg kon, met het overschrijven; hij had het plan om de andere afschriften door een der soldaten te laten maken, maar de eerste wilde hij volstrekt zelf schrijven, omdat hij eigen geschreven schrift beter lezen kon en hij onder den arbeid ook reeds iets leerde.

„Ik geloof waarachtig, dat de luint het zelf gemaakt heeft. 't Spijt mij van mijne astrantigheid, want ik zou haast denken, dat hij het alleen voor mijn plezier deed. En ik durfde nog wel te zeggen, dat 'k net zooveel van de comedie afwist as de luint. En daar maakt hij mij maar, zoo een, twee, drie, een stuk; ja 't is haast net zoo mooi as van Abalino."

Hij was dien avond voor niemand te spreken. Met de ellebogen zoover mogelijk van 't lichaam en het bovenlijf krampachtig voorovergebogen, schreef hij totdat de pen hem bijna uit de hand viel. Een paar malen hadden de soldaten getracht hem aan 't spreken te krijgen, doch het norsch antwoord had hen van verder pogen doen afzien.

Toen hij eindelijk niet meer kon, de pen hem bijna uit de handen viel, was hij verplicht op te houden. Hij begon nu het stuk — voor zoover hij het had afgeschreven — te lezen en te herlezen. „Vader af" of „Karel komt binnen" waren voor hem duistere punten; hij begreep wel, wat het beteekende; maar

hij vond het onnoodig, dat het daar stond, of dat het gezegd werd; want de menschen zouden het wel zien als vader weg ging of hij — Karel — binnen kwam. Hij nam zich voor er den eerstvolgenden keer met den luitenant over te spreken.

Zijne overwegingen bij het lezen en herlezen waren een comédie op zichzelf. Op het oogenblik, dat hij zijn vader zegt „en die vijftig gulden krijgt moeder en u; ik steek er geen cent van in mijn zak,” zei hij, „neen bij God niet, geen rooie cent wil 'k er van hebben. Ze krijgen den heelen boel. En 't goeie oude mensch ploetert zich half dood; 't is meer dan schande.” In één woord, hij stelde zich voor, dat het *zijne* ouders waren, die zooveel gebrek leden. Eensdeels was dit goed; 't was een bewijs, dat hij in het stuk, dat gespeeld zou

worden, geheel opging; maar aan den anderen kant bestond er gevaar, dat hij, door zijn rol meegesleept, op het oogenblik van uitvoering ook zijn eigen taal zou gebruiken, en dat was misschien minder wenschelijk.

De luitenant wist hem bij de repetities te kalmeeren, door hem er herhaaldelijk op te wijzen, dat het slechts een comédie was, door den luitenant zelven uitgedacht.

„Je vergeet Brons, dat het niet jou ouders zijn, dat het eigenlijk menschen zijn, die in 't geheel niet bestaan.”

„Ja, luint, daaraan hebt u volkomen gelijk; maar ik zeg maar, 't kon toch zoo wezen; ziet u, en dat maakt mij kitteloorig.”

Bij de slotscène was hij met moeite in bedwang te houden. Toen de deurwaarder en de huisjesmelker — zooals Brons hem noemde — niet spoedig genoeg weggingen, werd hij zoo driftig, dat hij op den laatsten, als 't ware, aanvloog, en de luitenant tusschen beiden moest komen.

„Je moet werkelijk kalmer wezen Brons; dat gaat zoo niet.”

„Laat ze dan ook opdonderen, die lammelingen; wat behoeven ze mij zoo aan te gapen. Ze hebben, wat hun toekomst.”

De repetities werden niet in costumes gehouden; dus in de gewone uniform. Ook dit was een lastig punt geweest.

„Luint,” had Brons gezegd, „dat klopt niet. Hij mot mijn vader voorstellen, en hij is zoo wat tien jaren jonger dan ik.”

„Dat komt terecht Brons. Hij krijgt een grijze pruik en 't gezicht wordt zóó gegrimmeerd, dat is beschilderd, dat je zelf zult gelooven, dat hij veel ouder is dan jij”.

De persoon, die voor vader van Brons speelde, was een soldaat van dezelfde compagnie, en 't viel den korporaal in den beginne moeilijk hem voor den een of anderen minder aangename dienst te commandeeren. Slechts éénmaal had een der manschappen daarover eene aardigheid gezegd en van af dat oogenblik begreep Brons, dat hij zich tegen die zwakheid moest verzetten. Tot aan zijn dood toe bleef hij evenwel een innigen haat koesteren tegen deurwaarders en huisjesmelkers. In latere jaren was het nog eene uitdrukking, waardoor hij zijn grootsten afkeer tegen iemand aan den dag legde. „Zoo'n huisjesmelker” of „zoo'n deurwaarder van een vent” beteekende niet veel goeds.

Ook ging het niet gemakkelijk zijn toon van commandeeren te matigen. Er behoorde werkelijk tact toe hem een eenigszins dragelijk figuur te laten maken bij de voorstelling, vooral in het eerste bedrijf, waarin hij als burger optrad. Hij verraadde in alles zóó den soldaat, dat het een ieder duidelijk was, dat daar geen zoon stond, die geen werk had. Bij het opkomen in het laatste bedrijf zag hij al dadelijk met zooveel woede naar den deurwaarder, dat het als 't ware onnoodig was nog te vragen, wat dat alles beteekende.

De luitenant was zeer kwistig geweest met het aantal figuranten in het laatste bedrijf; zooveel menschen als het primitief tooneel slechts bergen kon maakten de nieuwsgierige menschenmassa uit.

Doch het doel was bereikt; de troep was aangenaam bezig gehouden.

S M A R T
DOOR
ALOUIZIANA.

Vijf jaar geleden waren ze getrouwd. —

Rose had niet gemakkelijk kunnen besluiten om den goeden dienst bij boer Meyaert te verlaten, maar eindelijk had Kaorl's liefde haren tegenstand overwonnen.

Een jaar daarna hadden zij een kindje gekregen, een scheûnen, flinken jongen. Ze hadden hem Pier genoemd naar zijn grootvader en op den dag van het doopen was de oude Pier gekomen en was peter geweest over 't kind.

Het oude mensch had tranen van aandoening gehuild over dit geluk.

Pier, de jongere, was toen opgegroeid en tot voor weinige dagen had hij de buurt doen verwonderd staan over zijn dikke rozige wangen, waarop moeder al zooveel zoenen had gedrukt.

Eergisteravond was hij thuis gekomen, niet wild, dartel als gewoonlijk, maar stil „k èn z'eun pijn in m'en kop" had hij tegen Rose gezegd. Zij had hem toen in het beddeke gelegd. Dat bedje was een geschenk van haar moeder en zorgvuldig onderhield zij steeds de ongeverfde planken, zoo dat deze van helderheid „straolden."

De volgenden dag was het nog erger. De dokteûr was gekomen en had er niet veel goeds in gezien.

Zij was dien dag natuurlijk gaan werken, want anders verdiende ze immers geen geld en Kaorl was bij een boer, die wel 1 uur wijd van hier woonde.

Van avond was ze echter wat vroeger naar huis gekomen.

Ze had de lante *) aangestoken en deze wierp nu haar licht over de glimmende koperen borden op de schouw en op de steûve **) die in den hoek warm stond te branden.

't Licht der lamp was niet zoo sterk dat zij alles klaar deed uitkomen. Het vertrek was dan ook vol halftinten. Schemerig liepen de paarsche bloemen op het bedgordijn ineen met den blauwen achtergrond. En in het lichtzijn van de kamer hadden de lakens waarin Pierke lag, iets wegvloeiends, iets langzaam overgaands tot zwart. —

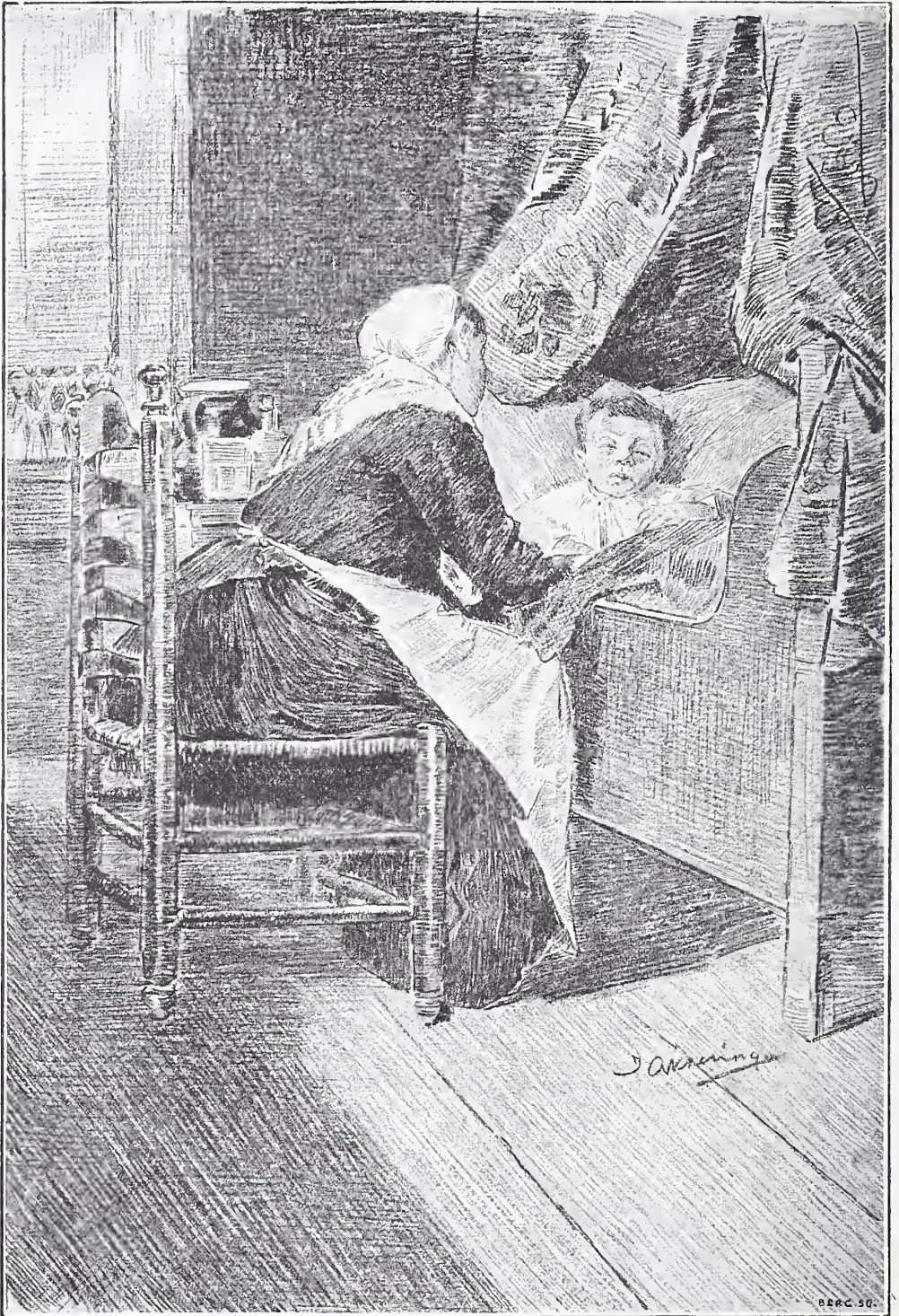
't Blozende gezichtje van haar snoezeke was geelbleek geworden. De groote oogen stonden wijd open en staarden u aan, glinsterend koortsachtig.

Van tijd tot tijd richt het zich op en werpt de dekens of „het deksel" zooals Rose zegt, van zich af. Maar dan is moeder's hand weer dadelijk gereed 't terug te leggen en het kindeke te sussen met zoete, zachte woordjes.

---

*) Lamp.

**) Kachel.

J. Anning

Ruw is de hand, maar meer dan fluweelen zacht is zij dan voor het kind. Hard klinkt anders de stem: teeder is zij hier; niet storend de stilte in het vertrek, maar weemoedig meetrillend met het zachte licht, dat de lamp straalt.

Heftiger en heftiger worden de bewegingen van Pier. „Moedere, moedere! daor, daor,” vraagt het wijzend op een donkere plek in het vertrek, „daor es de boeman die m' komt haolen?” „Zij maor zoet, de boeman pakt alleênig stoute kinderzens.” Maar het kind blijft doorstaren. Plotseling schreeuwt 't nog harder „moedere! daor! daor!” En angstig vliegt het op. De moeder neemt het uit zijn bedje in haar armen. Om de trap'lende beentjes slaat zij haar schort en innig zacht drukt zij het kind tegen zich aan. Het bedaart wat. De bewegingen worden minder.

Maar het is alsof het kouder wordt, alsof de druk bedrijvige handjes zich sluiten, vastballen, verstijven. En verschrikt tast de vrouw naar de voetjes. Zij zijn koud, ijzig. De oogen staren glazig voor zich uit. Zij legt het kindje dan in het bed. Zachtkens dekt zij het toe. Naar de lamp gaat ze. Maar daar herinnert het licht haar aan iets duisters, iets vreeselijks, aan oogen, die de hare niet meer zullen zien. Met een zachten heeschen kreet, vol smart werpt zij zich op het lijkje. —

Stil straalt de lamp. En door het vertrek gaat als een trilling van wee, als een treurlied van moederliefde, moedertrouwe . . . . .

Als Pierke begraven is in den put waarin al water stond, dan verwonderen de menschen zich over de hooggaande vroolijkheid van Rose. Den geheelen dag heeft zij plezier en zingt.

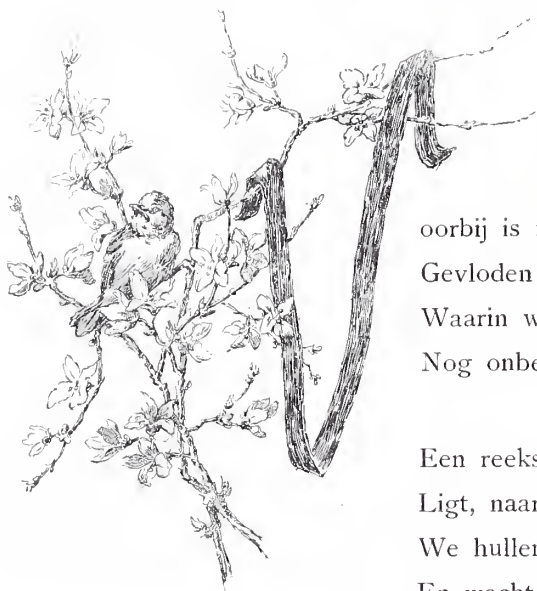
Maar 's nachts in bed, dan kreunt er eene vrouw vol smart, en steunend klinkt door het kamerke „Pierke! mijn baoske! waarom zijde weggegaon?”

SONNETTEN

DOOR

J A F I R.

I.

LEVENSSTRIJD.

oorbij is nu die onbezorgde tijd,
Gevloden zijn die passielooze jaren
Waarin wij ongestoord illusies garen,
Nog onbewust van lijden en van strijd.

Een reeks van duizend moeiten en gevaren
Ligt, naar 't wel lijkt, nu voor ons uitgespreid;
We hullen ons in ongenaakbaarheid,
En wachten angstig wat de tijd zal baren.

Maar waar w'ons tot een reuzenkamp bereiden,
Met grove wapens, in het open veld,
En ons vooraf tot martelaar reeds wijden —
Daar blijkt het kleine juist te licht geteld:
Van nietigheden valt het meest te lijden,
Het is een strijd van list — niet van geweld.

II.

HARTSTOCHT.

Zij ging, wie 'k eens mijn leven toevertrouwde,
Met bitterheid in 't hart — en 'k stond alleen.
Zoo vlood dan ook de laatste illusie heen
Die 'k op een menschenhart lichtzinnig bouwde.

Was mijn de schuld? Mijn ziel zegt zachtken neen...
Maar o, hoe ik den dwazen stap berouwde
Dien 'keens als de-intree tot het Licht beschouwde —
En voor mijn hart koos ik een kluis van steen.

Maar hoe ik mij met Trots gepantserd waande,
De hartstocht brak zich baan door steen en staal,
En ik — bezweek, waar zij een weg zich baande.

O — 't is een oud en wonderdroef verhaal:
De moeder, schoon ze weet: haar kind gaat sterven,
Is rijker dan wie moedervreugd moet derven.

III.

TROOST.

De wereld leek mij slecht, een last het leven,
-- Genot een sluier voor verborgen leed,
De mensch een speelbal, door het lot gedreven
Langs kronkelpaân, waarvan hij 't eind niet weet.

„Maar zaagt ge-uw rouwkleed niet met goud doorweven,
„Wanneer uw hand in stilte een weldaad deed,
„Is nooit het dankbaar beeld u bijgebleven
„Van een, die aan uw borst zijn smart beleed?”

Zoo spraakt ge zacht, een stil verwijt in de-oogen.
Toen is de vrede mij in 't hart gedaald
En heeft mijn trotsche ziel zich neergebogen;
Een groote waarheid heeft mij 't hart gestaald:
Wat zal de duisternis op aard vermogen
Zoolang úw zonneluister haar omstraalt?

IN GRIEKENLAND.

Schetsen en herinneringen,

DOOR

DR. H. C. MULLER.

I.

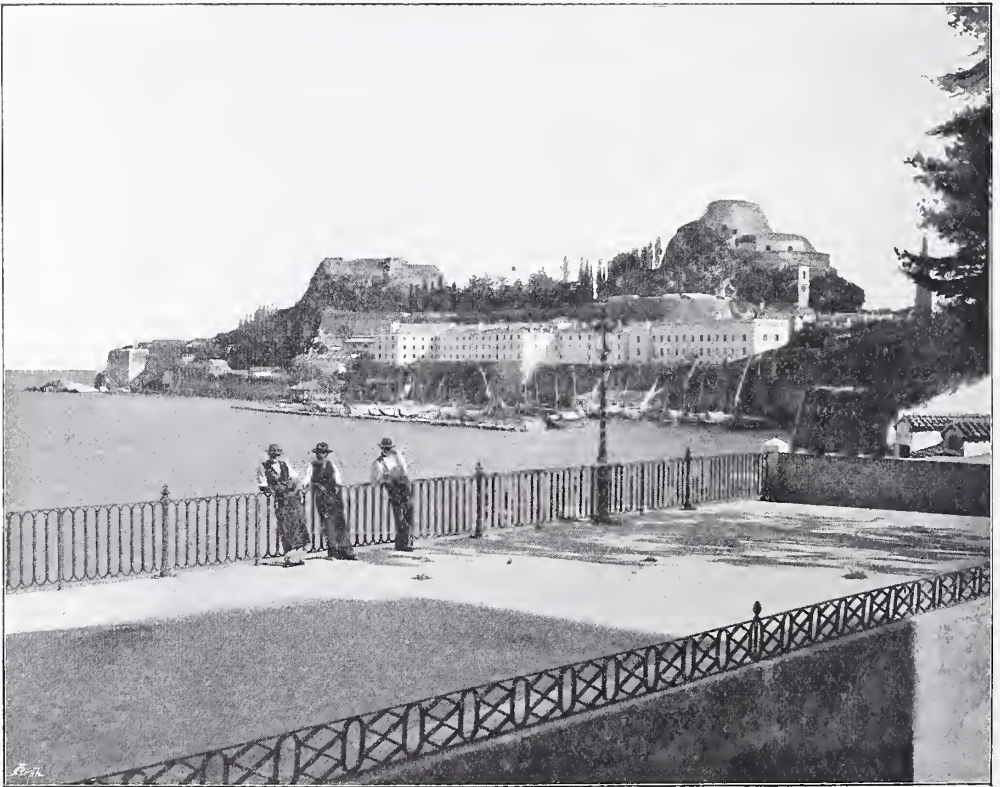
Corfú, 16 Juli 1892.

Na eene vrij spoedige en vermociende reis zijn wij dan eindelijk in Griekenland! De hitte is tropisch, maar het doel van mijn tocht is bereikt, en de heerlijke ligging van het eiland zou iedereen, ja misschien zelfs Buikje van Hildebrand, met die warmte verzoenen. Doch laat mij nog even teruggaan.

Woensdagnacht 13 Juli kwamen wij te Brindisi aan, reden snel door de electrisch verlichte straten, namen onze plaatskaarten voor de Italiaansche boot, en ongeveer te middernacht ging het in zee. Die tocht van Italië's Oostpunt naar de Ionische eilanden over de blauwe Adriatische zee, overwelfd door den tintelenden sterrenhemel, zal mij onvergetelijk blijven; die alleen reeds is in staat aan ons gemoed den stempel van het eeuwig-schoone te geven, waarmede de kust van Griekenland voor onze oogen verrijst, als een Märchen aus alten Zeiten (zooals Heine zou zeggen), als den bron van duizende herinneringen, begeerten of gevoelens. Is het dan waarheid of een droom? Naderen wij het land van Odysseus en Telemachus, van Alkinoos en de Phaeaken?

Langzaam stoomen wij naar de bergen van Corfú, het langwerpige eiland,

dat een der voornaamste plaatsen is van het Koninkrijk Griekenland, zoowel om zijn ligging als om zijn belangwekkende geschiedenis, zijn beteekenis voor Griekenland's beschaving, letterkunde en kerk. Zoodra de stoomboot zich in de haven bevindt, wordt zij omgeven door een zwerm van booten en bootjes, met familieleden der passagiers, commissionairs van de hotels, bedienden enzoovoorts, die al groetende, wenkende, schreeuwende om het schip blijven razen, totdat het teeken van aan boord gaan gegeven wordt. Daarop volgt een soort van bestorming, een hartelijk begroeten en omhelzen, alles vergezeld van de levendigste gebaren — totdat ten slotte de rust is teruggekeerd, elk zijn persoon en zijn koffers in een bootje gered heeft, en de gansche zwerm naar wal roeit, terwijl het stoomschip als een preutsche juffer alleen in de haven achterblijft.

Gezicht op de Citadel van Corfú.

.Wij zijn te Corfú! Verg niet van mij, waarde lezer, dat ik u eene beschrijving geef van dit heerlijke eiland, beroemd om zijn klimaat zoowel als om zijn ligging, want vooreerst kunt gij in alle reiswerken en reisgidsen daarover het voornaamste nauwkeurig verzameld vinden, en ten tweede: ik heb tot dusver nog geen oogenblik tijd gehad om op mijn gemak dat alles te genieten. Mijn reis is een studiereis, en van de natuur, zoo verrukkelijk

en eenig als geen andere, mag ik slechts hier en daar (om een beeld te gebruiken, dat de Grieksche geestelijke van zoo even mij in de gedachten roept) een „snuifje” nemen.

Alleen heeft een Helleensch vriend mij per wagen naar een punt van het eiland gebracht, vanwaar men aan den overkant het winterverblijf der Keizerin Elizabeth van Oostenrijk kan zien liggen. Wanneer ik van een paradijs op aarde spreek, overdrijf ik hier zeker niet, want al heeft men de schoone meren van Zwitserland, al heeft men de nog veel schoonere meren van Boven-Italië, het Lago di Como of het Guarda-meer met eigen oogen aanschouwd — en dit genot is mij ten deel gevallen — toch blijft het onbetwistbaar dat de inham van Corfú, waar de dweepende en eenzaamheid-zoekende vorstin eenige maanden volkomen rust gaat zoeken, de kroon spant wat natuurschoon en liefelijkheid betreft.

Gezicht op Gastoéri.

Dat gezicht op Gastoéri (zoo heet de plaats, waar zich de villa der Keizerin bevindt) zal ik nooit vergeten; wanneer men uit het des zomers zoo stoffige en drukke Amsterdam vertrokken, een week later plotseling als het ware verplaatst wordt naar deze rustige natuur, waar de sappigste vruchten bloeien, waar het blauwe kabbelende water slechts zelden in groote beweging komt,

waar de schoonste hemel het geheel als een dak van azuur overspant, dan wordt men onwillekeurig gedwongen te denken aan een van de sprookjes uit Duizend en één Nacht. Voor hem, die zich aan den arbeid wijdt, biedt het menschelijk leven te weinig zulke oogenblikken van volkomen genot en zielevrede, dan dat men niet met volle teugen daarvan zou mogen genieten. — Maar keeren wij naar de hoofdstad terug.

Corfú of Corfóe, het Grieksche Kérkyra, reeds uit de tijden van den Peloponnesischen oorlog en vroeger bekend, is thans eene eenvoudige, half-Italiaansche, half-Grieksche stad met schoone wandel- en rijwegen in den omtrek, met een koninklijk paleis in de nabijheid, een citadel, een gymnasium, verschillende kerken, vele over het algemeen nog al primitieve koffiehuzen en restaurants, in het kort een aantrekkelijke plaats, eenvoudig als hare inwoners, een plaats waar de gloeiende zonnewarmte hier en daar door een koeltje uit de zee alleraangenaamst wordt getemperd. De geschiedenis van het eiland herhaal ik hier niet; alleen vermeld ik het allermerkwaardigste feit, dat sedert de Ionische eilanden van Engelsch Grieksch zijn geworden, nog geen dertig jaar geleden, de Grieksche taal hier zulke snelle vorderingen heeft gemaakt, dat thans bijna overal Grieksch wordt gesproken, terwijl eenige tientallen van jaren geleden die taal, naar men mij mededeelde, bijna in geene familie werd gekend of gehoord, en het Italiaansch de enig heerschende taal was.

Interessant was het voor mij, met verschillende Grieken kennis te maken, wier namen ik gedeeltelijk reeds door correspondentie kende, en die allen zonder onderscheid wedijverden om mij te bezoeken, mij alle mogelijke inlichtingen te verstrekken, en mij ook overigens van dienst te zijn.

Vooreerst noem ik den aartsbisschop van Corfú, Woelismás, een eenvoudig prelaat van ongeveer 70-jarigen leeftijd, met langen baard en vriendelijke, levendige oogen, die mij in zijn hoogst sobere en van alle weelde verstoken woning allervriendelijkst ontving, en zich zeer ingenomen toonde met doel en streven der Philhelleensche Vereeniging. Als hij op zijn praatstoel zit, vloeien de woorden hem over de lippen; hij vertelde mij van alles, van zijn jeugd, van de geschiedenis der Ionische eilanden, van het karakter der Grieksche kerk, van den invloed der kerk op de schrijftaal en op de spreektaal, van zijn bibliotheek, en van honderd andere zaken. De Grieksche priesters schijnen echte patriotten, hun kerk is, naar men weet, samengeweven met de geheele geschiedenis van het herboren Griekenland, hun evangelie, hun gebeden en liturgiën hebben de taal in hare overoude vormen bewaard, en het ware schreeuwend onrecht, niet te erkennen dat zij over het algemeen, vroeger vooral, veel hebben bijgedragen tot de beschaving en de ontwikkeling van het aan de slavernij ontworstelde, half-barbaarsche Helleensche volk. Nu nog bevinden zich onder hen echte geleerden, groote letterkundigen, die de tradities der beroemde kerkvaders op waardige wijze voortzetten.

Terwijl ik den aartsbisschop bezocht in diens woning, kreeg ik zelf later in mijn hotel het bezoek van een der ijverigste medewerkers aan ons tijdschrift, een nog jeugdig katholiek priester en leeraar in de Italiaansche taal alhier,

een man met fijn besneden pen, die het Fransch onberispelijk spreekt en in ons maandschrift reeds menige gelukkige Italiaansche vertaling plaatste van hedendaagsche Grieksche poësie.

Ook maakte ik kennis met den rector van het gymnasium, een klein levendig mannetje, die in Duitschland gestudeerd heeft en vrij goed Duitsch spreekt. Hij vertelde mij een en ander over den toestand van het onderwijs in Griekenland, waaruit blijkt dat dit nog vrij veel te wenschen overlaat. Vooral is de ongelukkige partijstrijd in dit kleine landje de grondoorzaak van allerlei euvelen, die misschien nooit uit den weg zullen worden geruimd. Zoo vernam ik o. a. een karakteristiek feit, dat onlangs bij de verkiezingen gebeurd is, en dat meer dan alle redeneeringen in staat is dezen armzaligen toestand te schetsen. Omdat de schoonvader van een leeraar behoorde tot de anti-regeeringspartij (in Griekenland zijn steeds twee partijen, wier hoofddoel, voor mij als leek althans, daarin bestaat dat elk haren leider tot hoofd van een nieuw kabinet wil bevorderen) werd de leeraar zelf plotseling van zijn eigen school overgeplaatst naar de school van een naastbijgelegen plaats, midden in den winter, terwijl zijne huiselijke omstandigheden dit allerminst toelieten. N'importe! Het is des burgers eerste plicht, den staat te dienen. Wat er ondertusschen van het onderwijs wordt, is een tweede kwestie.

Ofschoon de cursus gesloten is en de examens hebben plaats gehad, zal de rector toch morgen ochtend een aantal scholieren in het gymnasium vereenigen, ten einde een uurtje les in oud- en nieuw-Grieksch te geven en mij de gelegenheid te verschaffen, eenige practische, en niet alleen zuiver theoretische, kennis van het onderwijs in Griekenland op te doen. Aanstaaenden Maandag den 18^{den} Juli, 's avonds te 6 uur, zal ik dan in de groote zaal van datzelfde gymnasium mijn Grieksche voordracht houden over het doel en de werken der Philhelleensche Vereeniging, tot welke bijeenkomst het beschaafde publiek door middel van gedrukte biljetten zal worden uitgenoodigd.

Over die openbare les en over mijn eerste voordracht meld ik een en ander in mijn volgenden brief.

II.

Corfù, 19 Juli 1892.

Zoo is dan voor mij de groote zaak achter den rug, en voel ik mij verplicht aan het Nederlandsche publiek een kort verslag te doen van mijn gisteren avond gehouden voordracht over de Philhelleensche Vereeniging. Doch eerst zal ik een en ander berichten over de buitengewone openbare les, die de rector zoo vriendelijk was l.l. Zondag 17 Juli 's morgens te 11 uur op het gymnasium voor mij te geven, natuurlijk zonder daarbij in bijzonderheden af te dalen, die meer voor een wetenschappelijk rapport aan de Regeering geschikt zijn.

Het waren een 25 à 30 jongens, die daar samen waren gekomen, uit allerlei klassen, en van verschillende leeftijd. Rijken en armen, boerenjongens en zoons van vermogende ouders, hier en daar door verschil in kleedij maar al te zeer kenbaar, zaten daar in bonte mengeling, want het was een buitengewone les, de cursus en de examina zijn gesloten, en des rector's doel was alleen, mij te laten zien op welke wijze de oud-Grieksche taal aan de gymnasia onderwezen wordt. Natuurlijk ontbrak niet de alomtegenwoordige claviger, de vertrouweling der jeugd, die nu en dan op geheimzinnige wijze om de deur gluurde.

De les duurde ongeveer een uur, gedurende welken tijd een zevental leerlingen proeven aflegden van hunne bedrevenheid in het vertalen van oud-Grieksch in nieuw-Grieksch, zoowel proza als poëzie. De meesten maakten een goeden indruk, het eenige dat mij tegenviel was, dat men hier niet de gewoonte heeft uit het hoofd te laten leeren, zoodat menig leerling van onze gymnasia veel meer Grieksche verzen (zij het ook met onze barbaarsche Erasmiaansche uitspraak!) van buiten kent, dan deze jonge Hellenen, leerlingen van een Helleensch gymnasium.

Na de jongelui bedankt en gegroet te hebben (ik vergeet nog te vermelden dat ik aan sommigen een paar moeilijke vragen deed, die echter niet geheel onvoldoende werden beantwoord) verlieten wij het gymnasium, een hoog steenen gebouw, waarin vroeger in den Engelschen tijd de Akademie van Corfú gevestigd was.

Denzelfden dag werd door biljetten in de stad het volgende bericht verspreid:

AAN HET GELETTERDE PUBLIEK.

Morgen Maandag 18 Juli des namiddags te 6 uur zal de heer Dr. H. C. Muller, secretaris der Philhelleensche Vereeniging te Amsterdam, eene openbare voordracht houden over doel en streven dier vereeniging. Toegang vrij voor dames en heeren.

Na des middags wat geslapen te hebben, immers de hitte is meestal zoo groot dat men in den middagtijd niet in staat is iets anders te doen, begaf ik mij te zes uren ongeveer, in zwarten rok, onder begeleiding van den rector naar het gymnasium. Langzamerhand begon de zaal zich te vullen, en toen de voordracht begon was er bijna geen plaats meer te krijgen.

Zelden heb ik zulk eene voor mij geheel nieuwe en vreemdsoortige mengeling van toehoorders gezien.

Vooreerst was er de Gouverneur van Corfú, een jong en vriendelijk, naar men mij zeide ook zeer geleerd man, die over onzen overleden eerevoorzitter, wijlen den heer Alex. Rangabé te Athene, met den diepsten eerbied sprak. Verder de Aartsbisschop van Corfú, Eustathios Woelismás, *) een

*) Op Hollandsche manier geschreven.

vriendelijk en innemend grijsaard van bijna tachtig jaar, met zijn langen baard en geheel zwarte priesterkleeding, een hoogen zwarten tulband op het hoofd, die begeleid van een tiental mindere priesters — hier pappádes genoemd, een woord dat met het bekende Russische pope samenhangt — langzaam en plechtig de zaal binnentrad, en zoowel wegens zijne positie als hoofd der Grieksche kerk op Corfú als wegens zijn hoogen leeftijd, ongetwijfeld door iedereen met eerbied bejegend wordt. Het was voor mij een zeer eigenaardig gezicht, zoovele priesters, waaronder verschillende grijsaards, onder mijn gehoor te tellen.

Een baai op Corfú.

Verder waren er een groot aantal notabelen van het eiland, leeraren, rechters en doctoren, en een vijftigtal gymnasiasten en jongens, ja zelfs kleine jongens die echter (ik mag niet vergeten het te vermelden) allen zonder onderscheid met gespannen aandacht de voordracht volgden.

Mijn rede duurde een groot uur. Na mijne verontschuldigingen te hebben aangeboden dat ik het waagde voor een zoo geletterd Grieksch publiek in hunne moedertaal te spreken, begon ik met eene vrij uitvoerige uiteenzetting van het doel en streven onzer Philhelleensche Vereeniging die, alle politieke vraagstukken geheel ter zijde latende, zich de beoefening en bevordering der

Grieksche taal en letteren in den wijdsten omvang tot taak heeft gesteld.

Bovenal betoogde ik de noodzakelijkheid om overal in Europa ééne en eensluidende uitspraak van het Grieksch, en wel de hedendaagsche uitspraak der beschaafden, bij het onderwijs in te voeren. Onze nog heerschende zoogenaamde Erasmiaansche uitspraak vormt een Chineeschen muur (om het zoo uit te drukken) tusschen West-Europa en Griekenland, en geeft voedsel aan het vooroordeel alsof het oud-Grieksch ook maar in één enkel opzicht een doode taal ware, terwijl daarenboven, en dit is wel het ergste van alles, het verschil zóó groot is dat de Grieken geen woord verstaan van de taal, die aan onze gymnasia en universiteiten voor Grieksch wordt versleten. Het is meer dan tijd dat er aan dit belachelijke misbruik een eind worde gemaakt; als slechts de leeraren en professoren zich wat moeite willen geven, en vooral als zij het gezelschap zoeken van Grieken die, hoe verstrooid en hoe eenzaam dikwijls, toch wel overal te vinden zijn, dan kan binnen korten tijd dit euvel worden uitgeroeid, en een vraagstuk worden beslist, waarvoor de Grieken zelf nu reeds sedert twee eeuwen en langer hebben gestreden.

Behalve de uitspraak behandelde ik vrij uitvoerig de taalkwestie in Griekenland, daar, zooals men weet, de kloof tusschen spreek- en schrijftaal in dit land bijzonder groot is. Een volgend gedeelte mijner rede was aan het onderwijs gewijd, aan de noodzakelijkheid van verbeteringen, zoowel aan deze als aan gene zijde der Adriatische Zee. Ten onzent behoort men het Grieksch als een levende taal te onderwijzen en zal men, door eene praktische methode en door verbinding van de nieuwe met de oude taal, in korteren tijd veel betere resultaten kunnen bereiken. In Griekenland zijn echter evenzeer verbeteringen noodig, van geheel anderen aard, voortvloeiende uit den nog zeer verwaarloosden toestand, waarin zich over het algemeen de ontwikkeling en beschaving van het Oosten bevindt.

In de derde plaats behandelde ik het vraagstuk van eene algemeene taal der wetenschap, en gaf als mijne meening te kennen, dat de hedendaagsche Helleensche taal, in haren meest beschaafden vorm, mij daarvoor uitnemend geschikt voorkomt. Ik voegde hieraan toe dat dit doel mij volstrekt niet onbereikbaar of utopisch toeschijnt, wanneer slechts het onderwijs tot aan het einde toe op een nieuwen en meer praktischen grondslag wordt ingericht.

Het slot mijner voordracht bevatte natuurlijk een aantal plichtplegingen. Dankende voor de ontvangst, mij op het eiland der Phaeaken *) bereid, bracht ik aan mijne zeer geachte toehoorders de groeten over van het schoone Amsterdam, de stad die nimmer geheel verstoken is geweest van klassieke wetenschap en van Grieksche letteren, de stad waar eens de beroemde Korais of Coray, de grondlegger der moderne Helleensche taal, gewoond heeft, waar menig Grieksch werk op voortreffelijke wijze gedrukt is, en waar in het algemeen — niettegenstaande den praktischen geest der handeldrijvende bevolking —

---

*) Volgens de algemeene opvatting.

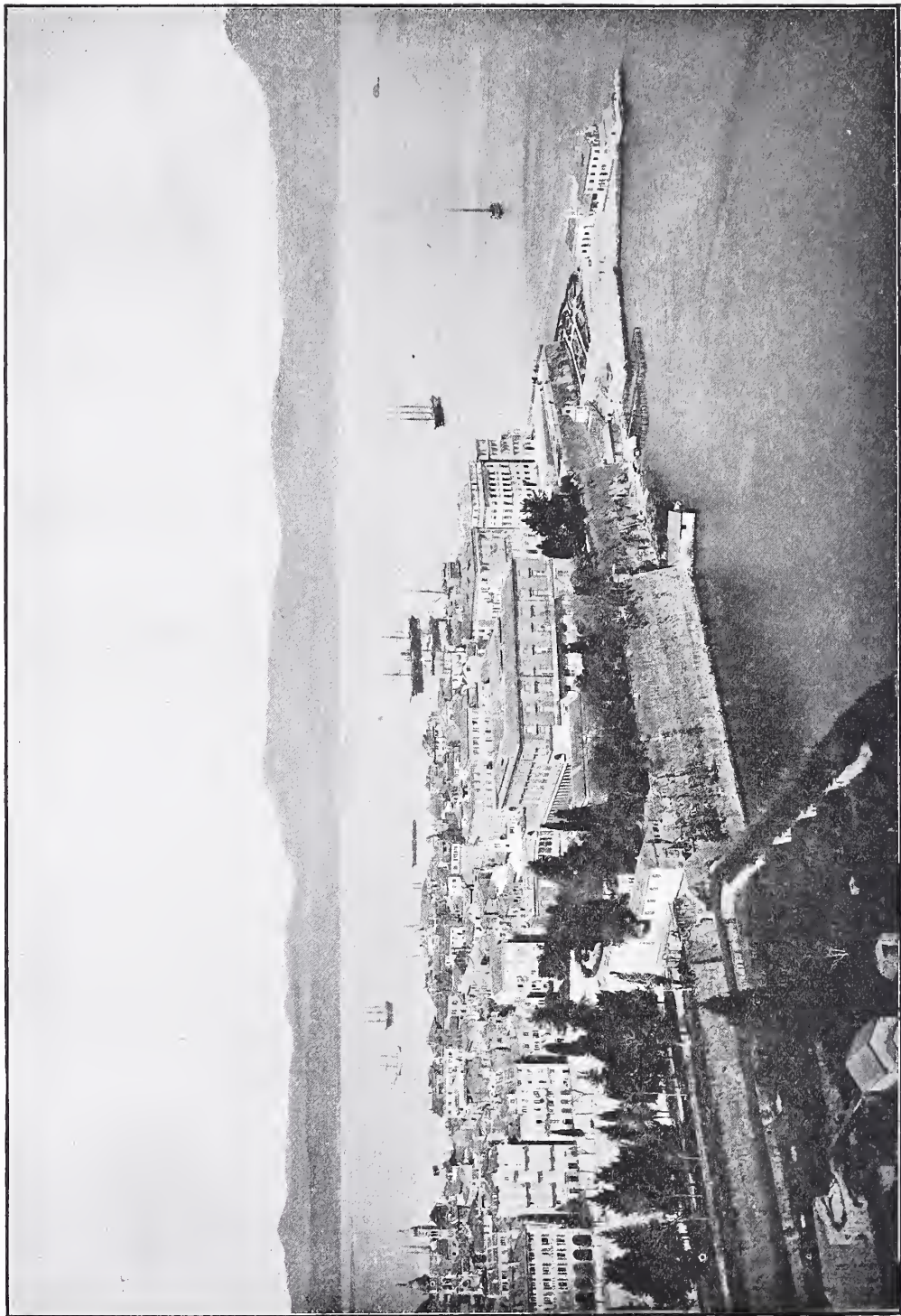
toch aan de hoogere beschaving en aan de fraaie letteren ten allen tijde eene belangrijke plaats is toegekend.

Hieraan voegde ik de groeten toe van onze universiteit en van ons gymnasium; aan het meer jeugdig gedeelte van mijn auditorium vertelde ik hoe menig leerling van onze school deze reis met belangstelling volgt, zij het ook misschien somtijds met het listige doch onschuldige bijoormerk, voor zijn verzameling van postzegels nieuwe „débouché's" te openen.

Mijn rede met een kort woord van dank aan de autoriteiten van Corfú besluitende, was mijn allerlaatste woord een: Leve Corfú! Leve het Grieksche volk! — welk woord, als van het hart komende en tot het hart gaande, met handgeklap en gejuich werd beantwoord.

Onmiddellijk daarna rees de eerbiedwaardige gestalte van den Aartsbisschop van zijn stoel op. In eenvoudige woorden maar met gevoelvolle uitdrukking en gebaren, zeide hij ongeveer het volgende: Vrienden! van den aanvang af ben ik lid der Philhelleensche Vereeniging in Holland geweest, en ben van ganscher harte het streven der vereeniging toegedaan. De redenaar heeft gezegd (vervolgde hij) dat de Hollanders over het algemeen een bedaard, koelbloedig en phlegmatisch volk zijn, maar nu hij zelf over is gekomen om zijne vereeniging meer bekend te maken, moet ik erkennen dat de beoefening onzer taal en letterkunde, naar het schijnt, in staat is ook een bewoner der koude Noordelijke gewesten met geestdrift en warmte te vervullen. Met een wensch van bloei voor de vereeniging, een woord van instemming met den hoofdinhoud der voordracht, en met een paar welgemeende woorden van dank aan den spreker eindigde de grijsaard. Ook zijn rede werd met gejuich aan-gehoord, en ten slotte werden mij een legio van handen toegestoken, en be-ijverde men zich zijne sympathie te betuigen voor onze vereeniging, die wel is waar hier te lande reeds vrij wel algemeen bekend is, maar desniettemin nog lang niet genoeg den stoffelijken steun heeft ondervonden, die toch in de eerste plaats van de Hellenen zelf uit moet gaan.

Laat ons hopen dat het niet alleen bij woorden zal blijven, maar dat het voornaamste doel, nl. op de twee hoofdplaatsen, te Athene en te Corfú, onderafdeelingen van onzen bond te vestigen, binnen korten tijd volledig zal worden bereikt. Zonder in bijzonderheden af te dalen en uitdrukkelijk man en paard te noemen, heb ik toch in mijn rede telkens laten doorschemeren dat Hellas groote behoefte heeft aan langzame en vreedzame ontwikkeling, waaruit als van zelf volgt (en ieder ontwikkelde zal het terstond hebben begrepen) dat de vele en plotselinge veranderingen van ministerie, de onzekere staatkundige toestand, waaronder dit land gebukt gaat, voor die ontwikkeling allerverderfelijkt zijn. Zal hierin echter verbetering komen? Is de invloed van klimaat en bodem niet al te groot? Zoo ergens, dan mag men in Griekenland Platonische liefde koesteren en Platonische denkbeelden ontwikkelen; of echter de nuchtere werkelijkheid deze ooit in vervulling zal brengen, is een andere kwestie. Daarbij komt dat, naar het mij voorkomt, het kleine landje nog veel te veel van de groote mogendheden afhankelijk is; als men echter bedenkt

Corfu.

dat een 70-tal jaren geleden geheel Hellas nog zuchtte onder diepe slavernij, dan moet men de energie van het volk bewonderen, die nu reeds zoovele goede resultaten heeft voortgebracht.

Over een paar dagen ben ik van plan direkt per Italiaansche stoomboot van hier naar Athene te vertrekken, waar ik mijn hoofdkwartier zal opslaan. Wanneer de hitte, die hier reeds drukkend is maar te Athene nòg grooter moet zijn, het voortdurende verblijf in de hoofdstad minder wenschelijk maakt, dan zal ik waarschijnlijk ergens in de onmiddellijke nabijheid van Athene moeten verblijven. Van Athene uit hoop ik in ieder geval Olympia, en voorts de Cycladen te bezoeken.

Morgen zal ik wellicht in staat worden gesteld een boerenfeest buiten de stad bij te wonen, hetgeen zoowel om de oude gebruiken en kleeding, als om de taal, die bij het landvolk veel zuiverder bewaard is, allerbelangrijkst belooft te zijn.

III.

Athene, 12/14 Juli 1892.

Zoo ben ik dan eindelijk te Athene aangekomen, in het zonnige, des zomers helaas snikheete Athene, heb uit de verte een groet aan de Acropolis en het Parthenon gebracht, heb met een dozijn minzame en hulpvaardige Atheners kennis gemaakt, heb allerlei bezoeken ontvangen, en zet mij eindelijk, ietwat vermoeid doch rustig ten minste, neer om uit al die duizenderlei indrukken weer te geven wat niet vervlogen is! — Maar hierover later; eerst moet ik mijn waarden lezer verzoeken mij in gedachten nog even te volgen, en wel terug naar Corfú.

In de nabijheid der stad, ongeveer 1½ uur per rijtuig, zou een groot landelijk feest zijn, en ook wij togen in gezelschap daarheen. Het is het feest van den Heiligen Procopios, dat de boeren uit een vijf-, zestal dorpen in den omtrek jaarlijks den 18^{den} Juli vieren. Langzamerhand bereiken wij den top van den berg, want het dorp, waar de eeredienst en de dans plaats heeft, ligt hoog boven op de met olijfboomen en veel ander gewas beplante bergen.

Reeds uit de verte komt ons het klockgelui te gemoet, dat even lang duurt als het feest zelf. Wij bezichtigen het kerkje, dat plechtig versierd is, een mengeling van katholieke tempelversiering met Oosterschen kleurengloed. Het stroomt naar binnen en naar buiten; maar vooral buiten is het meeste te zien. Daar zitten de honderden dorpelingen, mannen, vrouwen en kinderen, allen zooveel mogelijk in Zondagsgewaad, de bruidjes vooral in eene niet onfraaie maar zeer overladen kleedij. Haar hoofdbedeksel herinnert eenigszins aan dat onzer Brabantsche deernen, maar de rest is geheel Oostersch; haar borst en gedeeltelijk ook haar rug is geheel behangen met gouden en zilveren stukken, versierselen en afbeeldingen, terwijl bontkleurige doeken aan het geheel een

zeer scherpen indruk geven. Zij moeten straks vooraan dansen in de rij, maar durven de oogen niet opheffen tot den bruidegom.

In groepjes vereend, zitten de overigen schilderachtig op de heuvelen bijeen. Is het een Homerisch, is het een aartsvaderlijk schouwspel? Wie zal het zeggen? Het heeft in elk geval wel iets van beiden. Vele mannen zijn bezig met een groot stuk vleesch al wentelende aan het spit te draaien, hetgeen ons onmiddellijk aan de bekende versregels van Homerus herinnert. Allen zitten bont dooreen, eten en drinken uit de kruiken wijn en water, die in grooten getale naar boven zijn gebracht, en overal heerscht vroolijkheid.

Het merkwaardigste van alles was voor mij de dans. Een twintigtal vrouwen, vier aan vier of drie aan drie elkaars zakdoek vasthoudende, achteraan de jonge meisjes, dansen, neen dat is het niet, trippelen, neen zelfs dat niet, bewegen langzaam-plechtig de voeten op de maat, als men het zoo noemen mag, der allereenvoudigste dorpsmuziek, die een drietal bejaarde mannen ten beste geven met behulp van violen, die zeker elders dan te Cremona vervaardigd zijn.

Zonder eenige afwisseling bijna gaat het maar altijd in het rond, voorop dansen de boerenjongens, met het gezicht naar de meisjes gekeerd, in kluchtige en potsierlijke bewegingen die hier en daar op danspassen beginnen te gelijken. Of deze dans een overblijfsel is van de dansen, reeds door Homerus bezongen in zijne schoone beschrijving van het schild van Achilles, naar de goedhartige Aartsbisschop mij verzekerde, durf ik voor mij allerminst te beslissen, zeker is het dat het gebruik overoud, en gedeeltelijk althans tot vóór het begin onzer jaartelling opklimt.

Elders dansen de mannen alleen, en daar gaat het wilder toe, vooral later, wanneer de wijn eenigen bedwelmenden invloed begint uit te oefenen. Bij deze dansen worden zelfs, op ruwe en geheel ongeunstelde wijze natuurlijk, door middel van gebaren en sprongen allerlei voorstellingen gegeven, het is de zoogenaamde Klephtendans, elders Pallikarendans genaamd, die althans in het uiterlijke mij levendig herinnerde aan de fraaie beschrijving, welke Xenophon in zijn Tocht der Tienduizend Grieken van een krijgdsdans in Thracië geeft.

Tegen het vallen van den avond houden ook de dansen op, men gaat weer bijeen zitten, eet en drinkt, sust de kleinen in slaap, en gaat langzamerhand zijns weegs, zoodat na een uur ongeveer bijna een doodsche stilte heerscht op die bergen, waar nog kort te voren een oorverdoovend klokgelui, geschreeuw en geknetter aan den geheelen omtrek de zaligheid van den goeden Procopios verkondigde. Ook wij verlieten de vriendelijke streek en de gastvrije dorpeelingen, die ons op limonade en heerlijk frisch water onthaald hadden, en reden onder een onbeschrijfelijk schoonen sterrenhemel langs de rijkbeschaduwde wegen in den laten avond naar de stad terug.

Den volgenden morgen, juist den dag van mijn vertrek, verspreidde zich alom in Corfú de maré dat een boot met Duitschers aangekomen was. Maar neen — het waren twee groote stoombooten, te zamen met ruim 300 Duitschers aan boord, die zich plotseling, als de mieren op een voetpad, naar alle kanten van het eiland verspreidden. Ook vandaag tref ik ze hier weer te Athene, en

wel (o geluk) in hetzelfde hotel aan. Het zijn waarschijnlijk Saksers, in elk geval Zuid-Duitschers, te oordeelen naar taal, lichaamsbouw en bierlust. Of het fijnbeschaafde lieden zijn, is een tweede vraag; de rector vertelde mij heel ondeugend dat hij er een paar zonder hoed en op pantoffels door de stad had zien wandelen, die geheel ontzet waren toen zij, op hunne vragen, van hem (die in Deutschland gestudeerd heeft) in het Duitsch antwoord kregen. Is dan Griekenland niet een half-barbaarsch land? zoo dachten zeker onze „Spiessbürger”, een woord dat ik liever onvertaald laat. Wij zullen ondertusschen onze brave Duitsche broeders maar kalm verder laten trekken, alleen nog vermeldende dat zij, zeker om hunne sympathie voor Griekenland te toonen, allen een diploma dragen, waarop (volgens hetgeen de Grieken hier vertellen) duidelijk een halve maan is afgebeeld! Nu ja, Turkije ligt immers dicht bij Griekenland! Sympathie voor de Duitschers heeft men hier in het algemeen niet; in geheel het Oosten heerscht l'esprit gaulois.

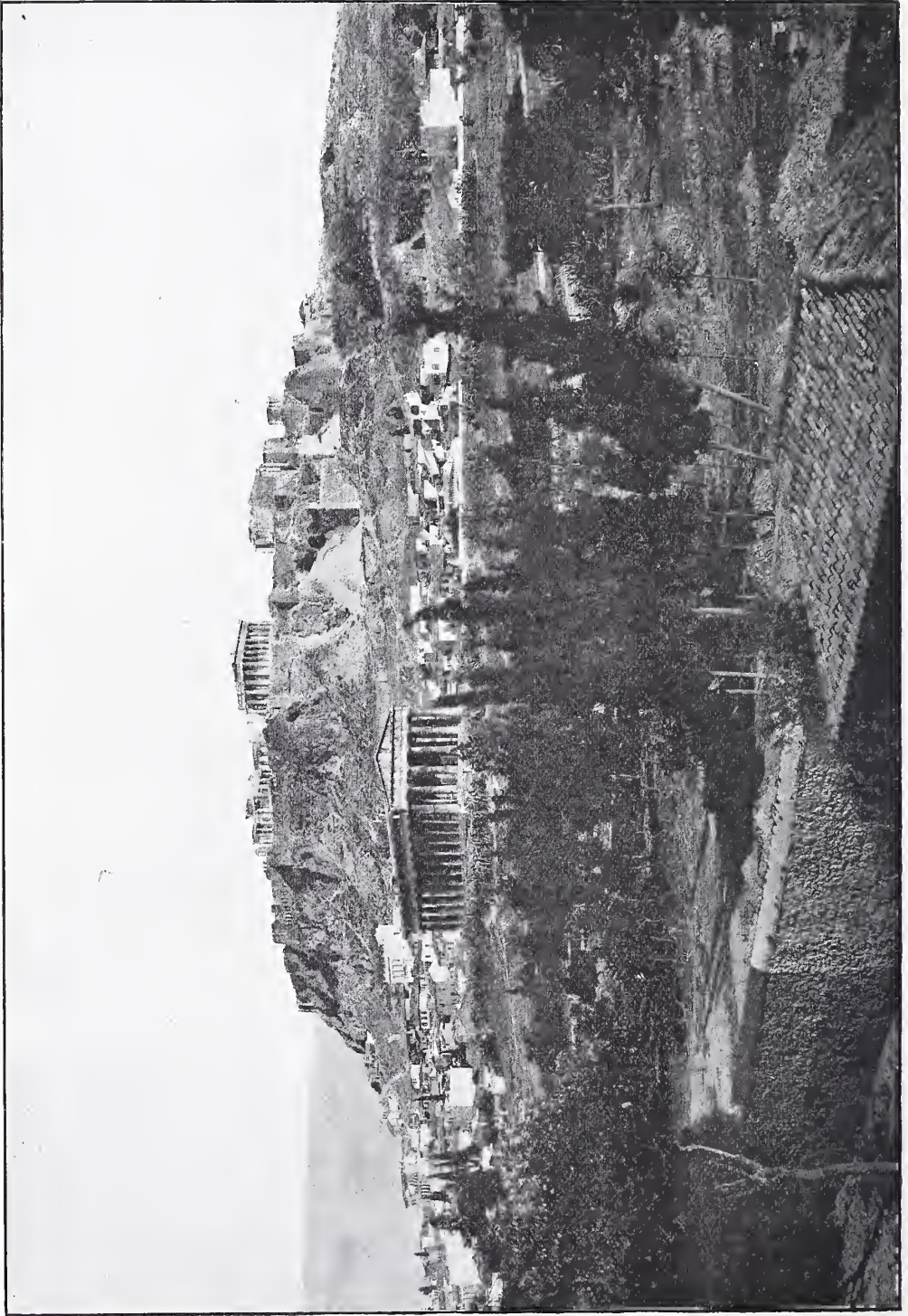
IV.

Athene, 12/24 Juli 1892.

Over mijn aankomst te Athene en wat ik daar alzoo in het begin gezien heb, mag ik ook wel een en ander vertellen aan ons Nederlandsch publiek, dat zelden de reis naar de stad van het eeuwig schoone onderneemt. Althans onze consul in den Piraeus, de vriendelijke en voorkomende heer van Lennep, die jaarlijks vertoogen tot onze regeering richt over de toenemende belangrijheid van den Levanthandel, zeide mij dat Hollanders in deze streken zeer zeldzame vogels zijn.

Het is vandaag Zondag, een echte Zondag, naar het schijnt. Zooeven was ik ten paleize, ten einde eene audientie bij Z. M. den koning van Griekenland aan te vragen, met het bepaalde doel, de belangen der Philhelleensche Vereeniging nogmaals uitdrukkelijk bij hem te bepleiten. In afwachting van later antwoord, dat de adjudant mij zal doen toekomen, heb ik even genoten van het verrukkelijk gezicht op de Acropolis, dat de voorhal van het geheel marmeren paleis aanbiedt, en zet mij nu in het hotel neer om mijne eerste indrukken van de stad van Phidias en Pericles te beschrijven.

Maar halt, zoover zijn wij nog niet. Wij bevinden ons nog te Corfú, en wel juist aan boord van een der groote stoomschepen der Italiaansche Maatschappij Florio-Rubattino, die de Adriatische Zee en den Levant geregeld bezoeken. Heel goed was 't daar aan boord niet, vuil, duur en slecht. Vooral het eerste hindert een zoon der lauwe westerstranden, zooals da Costa ons schilderachtig noemt. Tot overmaat van ramp hadden wij Vrijdag op zee een vrij hevigen storm, regen gepaard met onweer, waarbij uw vriend, waarde lezer, zich wel niet zeeziek gevoelde, maar toch een „ik-en-weet-niet-wat” bespeurde, dat heel veel op die gevreesde onpasselijkheid begon te lijken.

Gezicht op Athene en de Akropolis.

Gelukkig bedaarde de storm tegen den avond, en Zaterdagmorgen omstreeks tegen 5 uur liep de boot de haven van Piraeus binnen. Éen bootje, met de Hollandsche kleuren, mij welwillend door den vertegenwoordiger onzer Regeering gezonden, verhoogde den prettigen indruk, dien de aloude haven, met geheel de macht van herinneringen, die de naam Piraeus bij den vriend der klassieken opwekt, op mij maakte.

Zoo zijn wij dan in Piraeus, dien naam, door duizenden gymnasiasten in Europa tot vervelens toe geleerd en verbogen, maar niet even dikwijls in werkelijkheid aanschouwd. De fraaie haven ligt vol met schepen, die ook al door den storm (hier des zomers een zeer zeldzaam verschijnsel) een weinig hebben geleden. Pirée, zooals men 't vaak noemt, is een stad die reusachtig in ontwikkeling toeneemt, evenals de nabijgelegen hoofdstad.

Nadat ik met mijn bagage (wij zijn in Griekenland, waarde lezer, waar de smokkelhandel bijzonder groote afmetingen schijnt te hebben aangenomen) nog al last had gehad, en eindelijk na minstens een uur wachters mijne lêeren kinderen had mogen meenemen, begaf ik mij naar een vrij smerig koffiehuis, ten einde wat koffie, op Oostersche wijze toebereid, met brood en beschuit te gebruiken. Daarop bezichtigde ik de stad, die wel vele vrij ruime straten en sommige fraaie gebouwen heeft, maar toch over het algemeen niet zulk een zindelijken indruk als Athene maakt. Natuurlijk vormen de consulaten het glanspunt, en na korten tijd bevond zich dan ook de ondergeteekende in de fraaie woning van den heer Van Lennep, een betrekkelijk nog jong man die zeer vloeiend Grieksch spreekt, en mij met een paar brieven „van huis” overgelukkig maakte. Na een vrij lang onderhoud in het Grieksch (immers in een vreemd land is niets beter dan zich voortdurend in de taal van het land te oefenen), en somtijds, als van zelf spreekt, in onze dierbare moedertaal, vertrok ik per spoorweg van Piraeus naar Athene.

Welk een betooverenden indruk maakt reeds dat ééne woord Athene! De gedachte alleen, Athene te naderen, zij het ook langs den geheel onklassieken „ijzeren weg,” deed mij alle doorgestane vermoeienis, alle soms onduidbare hitte, alle slordigheid en smerigheid, die hier ruimschoots te vinden zijn, vergeten.

Van beide zijden rijzen de welbekende bergen van Attica, te midden van welke zooveel schoons en heerlijks in de oudheid is afgespeeld, voor onze met een blauwe bril gewapende oogen op. Daar vliegen wij voorbij de bouwvallen van het Parthenon, daar naderen wij de tuinen van het vlakke, zonnige, bijna geheel van steen en marmer gebouwde Athene. De trein fluit, houdt stil, ik ga met mijn koffers naar buiten, en verover een rijtuig, na mij door een zwerm van zeer brutale Grieksche kruiers en jongens, die mijn bagage reeds dreigden weg te dragen, met een zeer beslist „Ochi” („Nee”) te hebben doorgeslagen. Een kwartier later bevind ik mij in het fraaie hotel, vlak bij het koninklijk paleis gelegen, dat evenals het paleis een schoon uitzicht op de Acropolis aanbiedt, en dat evenals de meeste hotels te Athene aan alle vereischten voldoet, die de Westersche reiziger gewoon is te verde-

ren. Wat is immers, waarde lezer, natuurschoon en kleurenpracht, voor iemand die slecht slaapt, slecht eet en drinkt, in het kort op reis geen enkel gemak ondervindt? Genoeg hierover; want iedereen, die veel gereisd heeft, zal mij dit terstond toegeven. Keeren wij dus van deze ietwat nuchtere beschouwingen naar den frisschen stroom van het moderne Atheensche leven terug.

Mijn algemeene indruk van het „met viooltjes bekransde” Athene, zooals de oude dichter het noemde, is dat de stad een aantal prachtige openbare gebouwen bezit, en in dit opzicht bijna kan wedijveren met de grootste hoofdsteden van Europa. Verder dat alles een Franschen, nog beter Parijschen indruk maakt, zooals de Grieken dan ook gaarne Fransche woorden en spreekwijzen inwerpen tusschen hetgeen zij zeggen. Voorts dat de warmte en de stof des zomers het verblijf minder aangenaam maken, maar dat daarentegen de avond en de nacht hier in dit jaargetijde koel en allerbekoorlijkst zijn. Eindelijk last not least, en voor mij van de grootste waarde, dat de beschaafde Atheners hupsche, geestige, voorkomende en gastvrije lieden zijn, steeds bereid den vreemdeling in alles van dienst te wezen en nog in vele trekken, niet het minst in hun hartstochtelijke partijzucht, aan de Atheners der oudheid herinnerend.

Mijn eerste bezoek gold professor Kontos, den beroemden leerling en vriend van Cobet, dien ik helaas niet tehuis trof; mijn tweede onzen Vice-Voorzitter, den historicus Lambros, die mij des avonds op zijne villa te Cephissia, nabij Athene, vriendelijk onthaalde en zoo mijn eersten dag in de hoofdstad alleraangenaamst deed besluiten.

V.

Athene, 14/26 Juli 1892.

Een reisje naar Griekenland en Athene moest eigenlijk door ieder beschaafd mensch, maar vooral door iedereen die eene klassieke opleiding genoten heeft, gemaakt worden. De reis is wat lang, maar niet bijzonder vermoeiend. Het klimaat, althans hier te Athene, is ook in den zomer gezond, naar mijne Hellesche vrienden verzekeren zelfs bijzonder gezond. Maar bovenal: welk een rijke schat van indrukken, welk een heerlijke nachten! Nu pas begrijp ik den titel „Attische Nachten,” door Gellius aan zijn boek gegeven, waarin hij ons zulk een aantal letterkundige bijzonderheden bewaard heeft. Ja, de Attische avonden en nachten zij betooverend schoon. Zij alleen reeds zijn in staat ons te verzoenen met de groote hitte overdag. Immers des zomers tusschen 12 en 4 uur wordt hier en elders meest geslapen, een gewoonte waaraan ook de vreemdeling zich niet geheel mag onttrekken. Maar in den namiddag begint het leven. Vooral de café's wemelen dan van bezoekers, voor 't grootste deel zit men op straat. Welk een levendigheid, welk een gebarenspeel, bewegelijk-

heid en levenslust, mij dunkt het is nog steeds de oude Atheensche wereld, alleen in moderne vormen, zonder haar duizenden slaven, en ook zonder de talrijke vervoermiddelen en verkeerswegen, omnibus, tramway, spoorwegen van heden. *) Maar het allereigenaardigste is zonder twijfel gebleven.

Zoo iets, dan getuigt dit voor de levenskracht en de levensvatbaarheid van het Helleensche volk, dat eerst sedert 1830 vrij, ontworsteld aan de smartelijkste slavernij, in deze zes tientallen van jaren met ongeëvenaarde energie aan den arbeid is getogen, en vooral hier te Athene, men zou haast zeggen wonderen heeft voortgebracht. Dagelijks bijna breidt de stad zich uit, worden

De Karyatiden halle op de Acropolis.

nieuwe gebouwen gesticht, en neemt het verkeer toe. De spoorweg tusschen Athene en de havenstad vervoerde in het afgelopen jaar ongeveer $1\frac{1}{2}$ miljoen personen, hij bestaat nu 23 jaren en is het oudste deel van Griekenlands spoorwegnet. Maar, zooals men weet, ook elders worden spoorwegen aangelegd, en het thans weer herboren kabinet—Trikoepis stelt zich vooral ten doel, dit te bevorderen. Reeds kan men van Athene over Patras direkt naar Olympia komen. Reeds bestaan cenige spoorwegverbindingen in den Peloponnesus, en evenzeer in Thessalië. In het kort, de ontwikkeling maakt reus-

*) Een onderaardsche spoorweg van Athene naar Piraeus wordt thans aangelegd.

achtige vorderingen. En dit in een land, dat nog steeds gebukt gaat onder de grootste financiële moeielijkheden.

Gisteren stelde men mij welwillend in de gelegenheid, eene zitting der Kamer bij te wonen; toevallig dat ik juist den Premier Trikoepis hoorde spreken over een voor 't overige vrij onbeduidend onderwerp. Zijn kabinet heeft thans een verpletterende meerderheid, en zijne groote voorstellen van bezuinigingen, schoon hier en daar heftig aangevallen, schijnen toch den algemeenen bijval te zullen verwerven. Het komt mij voor dat de Grieksche en de Fransche Kamer vrij wel overeenstemmen, zelfs in gebaren en toilet, al toont ook het nationale kostuum van eenige weinige leden uit de provinciën, die de Parijsche mode nog niet hebben aanvaard en met hun muts op en een stok in de hand waardig door de zaal schrijden, dat wij ons hier in 't Oosten bevinden. De stilte in de zaal laat te wenschen over, maar mogen wij Nederlanders ons daarover beklagen?

Van de onverkwikkelijke politiek, vooral hier in Griekenland een kanker des lands, begeven wij ons weer terug naar het leven te Athene en zijn omstreken. Een wandeling, die ik gisteren door de stad maakte, stelde mij in staat eindelijk het geheel te overzien.

Het schoonste punt te Athene (of eigenlijk reeds buiten de stad) is ongetwijfeld het reusachtige plein, waarop het permanente Tentoonstellings-Gebouw verrijst, door den millionair Zappas aan den Staat geschonken. Links heeft men hier den Hymettus, rechts vóór zich de Acropolis, in het midden de breede zuilen van den Zeus-tempel, en vlak daarachter het eeuwige blauw van de zee, met de zacht wegsmeltende lijnen der heuvelen van Attica in het verschieft. Een rijker vergezicht, tegelijkertijd een wereld van historische herinneringen, is ondenkbaar. Het klassieke concert op de Zondag-namiddagen vereenigt hier geheel de elegante wereld van Athene, die op „pagotá" (ijs), limonade of andere verfrisschingen verzot is. Midden onder het wemelende publiek zag ik een aantal Kretensers, schoone krachtige mannen met ernstige gelaatstrekken en vasten tred, die hun nationale kleederdracht niet verloochenen. Het is een (misschien) wel niet altijd even betrouwbaar, maar zeer dapper en moedig slag van menschen, wier eiland gedrenkt is met het bloed van ontelbare pogingen tot afschudding van het Turksche juk. Nooit zag ik schooner, en meer schilderachtig gekleede mannen, die dan ook trouwens hier te Athene de algemeene sympathie bezitten. Wat de bovenvermelde onbetrouwbaarheid aangaat, zooals men weet was deze reeds aan den Apostel Paulus bekend.

Des avonds is reeds tweemaal het doel van mijn tocht Pháiron geweest, de fraaie kleine havenstad met goede baden en zomertheater, op een kwartiertje afstand van Athene gelegen aan de spoorweglijn, die de hoofdstad met Piraeus verbindt. De avonden en de zomernachten aan zee zijn verrukkelijk schoon, de ontelbare lachjes der zeegolven (zooals Aeschylus het verheven tegelijk en schilderachtig noemt) lokken hier dagelijks honderden Atheners met hun vrouwen en kinderen naar het strand, en tot na middernacht loopen de spoorwegtreinen. Bengaalsche en electriche verlichting met kanongebulder,

dat ver over de heuvelen van Attica weerkaatste, waren hier gisterenavond het bewijs dat Zijne Majesteit Koning George aan boord van een Engelsch oorlogschip de gast van den Admiraal was; men kan zich moeielijk een tooverachtiger verlichting denken dan gisterenavond de baai van Pháliron aanbod.

Over het letterkundige en geleerde leven te Athene is natuurlijk veel te vertellen, en reeds aanstonds ziet men dat, bij voorbeeld, de boekhandel hier groote afmetingen aanneemt. Een van de middelpunten van geheel het literaire verkeer is de groote en bloeiende Vereeniging Parnassós, een soort van maatschappij, die zoowel literatuur en kunst als muziek en zelfs weldadigheid door hare werken en in haar sierlijk eigen gebouw vereenigt. Het bovengedeelte van de lokalen der Vereeniging Parnassós is voor lezingen, vergaderingen en sociëteit bestemd, terwijl de benedenverdieping een groot aantal schoollokalen omvat, waarin honderden arme kinderen kosteloos onderwijs genieten, en verder van alle schoolbehoefden worden voorzien. In de groote zaal dezer vereeniging zal waarschijnlijk a. s. Zondag door mij de aangekondigde voordracht worden gehouden.

VI.

Athene, 14/26 Juli 1892.

Gij zult misschien ontevreden zijn, waarde lezer, omdat ik u over het land, over de natuur en de kunst weinig nieuws mededeel, maar wèl een en ander over de menschen en personen. Dit ligt, amice pruttelaar (word maar niet boos, want hier onder den zonnigen hemel zoudt gij toch mèt het uitspansel moeten lachen, en omgekeerd begrijp ik ùw gepruttel in ons land van modder en regen, dat ook niet op mijn verzoek aan de zee ontworsteld is) nu dan, dit ligt aan den aard van mijn reis, die vooreerst zeer kort en ten tweede een studiereis is. Tijd om voor mijn genoegen veel te zien heb ik niet, ik hoop vóór mijn vertrek nog het heerlijke Olympia te kunnen bezoeken, maar zelfs dat is niet zeker.

Doch laat ik niet klagen, want alleen reeds het genot in Athene te zijn, het fijnste Grieksch te hooren spreken, te wandelen op den bodem van zoovele duizenden herinneringen, de reinste lucht in te ademen, den zonnigsten hemel, en vooral des nachts het betooverendste maanlicht te zien — dat alles, en nog veel meer, is mij ten deel gevallen, en dankbaar tracht ik de indrukken in mij op te nemen en te verwerken, die zich hier onophoudelijk voor den vreemdeling en oudheidminnaar opdoen.

Elke steen is hier een vervlogen doch groote wereld, elke voetstap herinnert u aan een groot verleden, aan wijze mannen, voortreffelijke dichters en dappere helden, elke blik in de verte geeft u verklaring van het verschijnsel, hoe hier

beeldhouwkunst en bouwkunst en ten deele schilderkunst onvergankelijke werken hebben voortgebracht. Een Hermes van Praxiteles zou niet kunnen ontstaan onder onzen nevelachtigen hemel, geen Parthenon zou ten onzent uit het moeras kunnen verrijzen, evenmin als onder Griekenland's zonnigen hemel het geheimzinnige halfduister van een Rembrandt, de grofgezonde portretten van een Frans Hals, gewrocht zouden kunnen worden.

Maar ik dwaal af, en wil liever den lezer nog eens vertellen dat de welwillendheid en gastvrijheid, die men hier ondervindt, waarlijk voorbeeldig is. Al schuift men ook een deel daarvan op de sympathie, die aan elk Philhelleen hier ten deel valt, toch blijft er nog veel over. En verder wil ik den lezer opmerkzaam maken dat, wanneer modern Athene bijzonder rijk is aan merkwaardige gebouwen, de stad evenmin verstoken is van merkwaardige personen, waaromtrent wel iets naders mag worden verhaald.

Zoo heeft men hier den millionair Syngros, die voor zijne kosten een gevangenis liet bouwen, en ze den Staat ten geschenke gaf. Een ander rijk-aard gaf een aantal gebouwen ten geschenke, en toen men hem de rente wilde laten, zeide hij dat dit te veel was en hij met een gedeelte daarvan genoegen nam; dezen heer zag ik onlangs loopen, hij is eenvoudig gekleed als een arm burgermannetje. De schenkingen van andere rijke Hellenen zijn overbekend.

Een andere merkwaardigheid van Athene is de dichter Soeris, die de courant Romiós (tweelettergereg uit te spreken), een soort van Griekschen Uilenspiegel maar niet zoo partijdig, uitgeeft. Deze heer, met wien ik kennis maakte, is een ernstig dichter, die echter om den broode verplicht is, iedere week zijne courant in verzen te schrijven. De Romiós is geheel in verzen, zelfs de titel is een vers en als zoodanig is dit weekblad zeker eenig geheel in Europa. Het geheugen van den redacteur is zoo verbazend sterk, dat hij de meeste verzen van oude en nieuwe Grieksche dichters kan opzeggen, ja zelfs hoorde ik hem een stuk proza van Plato uit het hoofd voordragen, een kunststukje, dat misschien alleen een Cobet hem indertijd zou hebben nagedaan. Uit alles blijkt dat de oude Grieksche letterkunde hier vooral het hoofdvoedsel der beschaving en van geheel het onderwijs vormt, de meeste couranten en tijdschriften beijveren zich om zoo klassiek mogelijk te schrijven, en het is hoogst belangrijk na te gaan, hoe alhier iederen dag, ja ieder uur ongetwijfeld, nieuwe woorden of uitdrukkingen ontstaan, geput uit den alouden schat der taal, en geschikt om elk verschijnsel van het moderne leven tot in zijne kleinste schakeeringen terug te geven. Ook dit feit is waarschijnlijk eenig onder alle talen van Europa.

De tweede merkwaardigheid van Athene, die ik gisteren bezocht, is — schrik niet, lezer — eene dame, en wel Mejufvrouw Sophia Trikoepis, de ongehuwde zuster van den Premier, eene fijnbeschaafde vrouw, die voortreffelijk vreemde talen spreekt, en wier salons een soort van middelpunt vormen van geheel het litteraire leven alhier. Zij is eerelid onzer Vereeniging, sprak zeer opgewekt over haar doel en streven, en noodigde mij bij mijn vertrek uit, mijn bezoek spoedig te herhalen.

Over 't algemeen wedijveren hier de vrouwen, vooral in den beschaafden stand, met de mannen in talent en bovenal in leerzucht. De nauwere verbinding van het vorstenhuis met Duitschland maakt dat de dames en de jonge meisjes, waaronder men zeer vele schoonheden met donkere sprekende oogen aantreft, druk aan het Duitsch zijn begonnen. Engelsch wordt evenmin verwaarloosd, schoon Fransch altijd verreweg het meest gekend en bemind is. De vrouw van den bovengenoemden dichter Soeris bestuurt het huishouden, helpt haren echtgenoot mee redigeeren, corrigeeren en fantaiseeren, en — leert Duitsch. En dat alles, terwijl hun huwelijk rijk met kinderen gezegend is.

VII.

Athene, 17/29 Juli 1892.

Door mijn vele persoonlijke kennismakingen en bezoeken bij vrienden en geestverwanten ben ik er nog niet toe gekomen, van Athene en de omstreken al het merkwaardige te zien. Na mijne voordracht in de vereeniging Parnassós hoop ik meer tijd te krijgen. Gisteren bezocht ik echter reeds het *Stadion*. Tegen den avond vooral is het bezoek aan deze streken betooverend schoon. De berg Hymettos, bij voorbeeld, verandert overdag en 's avonds honderd maal van kleur, en in het algemeen is het gezicht op de bergen links en rechts, met de zee in het verschiet, een aanblik die voor ieder vreemdeling onvergetelijk moet blijven. Het *Stadion* is een door heuvels bijna geheel ingesloten plaats, van wier oude pracht en marmeren zitplaatsen echter weinig is overgebleven. De verbeelding moet hier, zooals gewoonlijk, het overige aanvullen, de renbaan vol met kamplustige sportsmen (om een modern woord te gebruiken), links en rechts het kijklustige volk, altaren en tempels in de onmiddellijke nabijheid, ja wat al niet meer, hetgeen voor altijd vervlogen is! Toch maakt het *Stadion*, vooral wegens zijn overschoone ligging, nog thans een buitengewonen, onvergetelijken indruk.

De *Acropolis* besteeg ik nog niet, ik wil dit op mijn gemak doen, ten einde in langzame teugen den vollen drinkbeker van het schoone te kunnen slurpen. Daarna komt het *Dionysos-Theater* en de andere overblijfselen aan de beurt, en bovendien vooral ook de Musea en openbare gebouwen, die ik slechts voor een gedeelte zag, en die in pracht niet onderdoen voor de fraaie paleizen en kunstverzamelingen van Weenen en Parijs. Hetgeen hier vooral de aandacht trekt, is het witte marmer, waarvan ook een aantal particuliere huizen en villa's gebouwd zijn, en dat 's avonds en 's nachts ongemeen schoon afsteekt tegen

den diepen blauwen hemel, die het geheel als een onmetelijk kleed van azuur overwelt.

Eergisteren zag ik een begrafenis van een Admiraal, waarbij de staatsie en plechtigheid veel indruk moet maken op ieder. Met treurmuziek en vele hooggeplaatste personen in den stoet, begaf men zich langzaam naar de hoofdkerk. Het lijk wordt naar de gewoonte van Griekenland, geheel aangekleed en zonder de minste verandering, op de baar rondgedragen. In de kerk verzamelde zich de geestelijkheid, met den Metropoliet aan het hoofd, die in een fraaien, rijk met goud bezetten mantel gehuld, op een soort van vergulden troon plaats nam. De eeredienst bestond uit gebeden, maar vooral uit een wisselgezag tusssen de priesters en twee solo-zangers, die de troparia (oude liturgiën of kerkgezangen, in zeer oude taal en met ouderwetsche muziek) voordroegen. Het gezang was indrukwekkend schoon. Nadat het laatste vaarwel den doode was toegezongen, werd de familie toegelaten om nog ééns het lijk te kussen, dat daarna in denzelfden plechtigen optocht naar de buiten Athene gelegen, met fraaie grafmonumenten rijk voorziene begraafplaats over werd gebracht.

Het volk neemt zeer deel aan al deze openbare plechtigheden, over 't algemeen kan men hier den invloed der ideeën van het volk, zelfs van de allerlaagste klassen der maatschappij, bij alles bemerken. Een kenmerkend feit is het, bijvoorbeeld, dat hoewel de doodstraf in Griekenland niet is afgeschaft, men echter genoodzaakt is gratie te schenken aan veroordeelde misdadigers ten einde de guillotine haar treurig werk niet te laten volbrengen. Griekenland is, zooals men weet, een zeer democratisch land, bijna het geheele volk is toegelaten tot de stembus, en ieder voelt het gewicht van de politiek en van algemeenen vooruitgang. Tevens is het volk verdraagzaam voor anderen en heeft het gezond verstand, dat den Franschen bovenal eigen is. Haat tegen andersgezinden, tegen andere godsdiensten en rassen, is hier ongewoon.

Zoo heeft men te Athene en elders verschillende Persen als — schoenpoetsers. Maar zij worden niet met minachting behandeld, schoon hun handwerk wat laag is. Wat zou de groote Darius, wat zou de trotsche Xerxes, die een troon liet oprichten ten einde van daar uit des te beter den ondergang van het kleine Griekenland te kunnen aanschouwen, wat zouden zij wel gevoelen, als zij zagen hoe het herboren Hellas, na vier eeuwen van slavernij weder vrijgevochten, met energie zijne oude krachten tracht te herwinnen, groeit en bloeit, terwijl de verre nazaten van dat ontelbare en groote Persenvolk gedwongen zijn als schoenpoetsers een karig loon te midden dier verachte Hellenen te verdienen!

Van den vooruitgang van Griekenland kan men zich een klein denkbeeld vormen, wanneer men overweegt dat de havenstad Piraeus een 50tal jaren geleden slechts uit een aantal hutten bestond, terwijl zij thans de meeste fabrieken van geheel Griekenland en ver over de 40.000 inwoners bezit. Gisteren had ik de gelegenheid Piraeus van alle kanten in oogenschouw te nemen, omdat ik trachten wilde uit de klauwen der tolbeambten eenige sigaren te

bevrijden, die hier met zeer hooge invoerrechten belast zijn. Men zij echter gewaarschuwd nooit naar Frankrijk, Italië, Griekenland, in 't algemeen naar die landen waar de tabaksinvoer aan hooge rechten onderhevig is (en dus de smokkelhandel even groote afmetingen heeft aangenomen) sigaren mee te nemen of te zenden. Beter niets te rooken, of zich met een cigaret tevreden te stellen. 's Lands wijs, 's lands eer.

VIII.

Athene, 18/30 Juli 1892.

Zooeven heb ik mijne voordracht in de vereeniging Parnassós alhier ten einde gebracht, en zet mij nu neder, om eenige indrukken weer te geven, die de laatste dagen alhier voor mij zeer belangrijk hebben gemaakt.

Gisteren bezocht ik de Kamer en werd aan verschillende invloedrijke personen, onder anderen aan den premier-Minister Trikoepis voorgesteld. Wij spraken over de Philhelleensche Vereeniging, en als een staaltje van zijne groote scherpzinnigheid deel ik mede, dat hij bij dit gesprek terstond het hart van de kwestie raakte, nl. de moeielijkheid voor de beschaafde Hellenen om in hunne taal en in hunne redevoeringen het juiste midden te houden tusschen de moderne, hier en daar sterk afwijkende, spreektaal of liever de omgangstaal, en de schrijftaal, die dagelijks bijna vorderingen maakt, en die een duidelijk bewijs is van het algemeen streven om de taal meer en meer tot de klassieke reinheid, tot den eenvoud en tot de sierlijkheid der oude schrijvers te doen naderen.

De heer Trikoepis is een merkwaardig man. Hij slaapt nooit lang, en eet en drinkt zeer weinig; geheele dagen, ja soms tot diep in den nacht, woont hij de Kamerzittingen bij, houdt redevoeringen van uren lang, zonder zich ooit te verspreken, gaat dan even naar huis en keert even frisch terug als hij gegaan was. Over zijn finantiëele politiek wordt verschillend geoordeeld, in elk geval is dit eene levenskwestie voor Griekenland, welks crediet nog slecht aangeschreven staat, en dat toch tegelijkertijd groote sommen noodig heeft om de spoorwegen en andere groote werken te kunnen voltooien, die het geheele land binnen weinige jaren in een lustoord voor reizigers zouden kunnen herscheppen.

Heden morgen te 9 $\frac{1}{2}$ uur had mijne voordracht in de Vereeniging Parnassós plaats. Eerst betrad de hoogleeraar Spyridon Lambros, vice-voorzitter der Philhelleensche Vereeniging in Griekenland, het spreekgestoelte. De heer Lambros is hoogleeraar in de geschiedenis aan de universiteit, en spreekt vloeiend de Fransche en Duitsche taal; ook heeft hij eenigen tijd te Leiden doorge-

bracht, waar hij o. a. een handschrift der Vossiaansche verzameling heeft uitgegeven. Hij en vele anderen spreken over Holland met de grootste warmte en sympathie. Het meest bekend is de heer Lambros geworden door zijn tocht naar en zijne beschrijving van de beroemde handschriften der Athoskloosters, deze geheele tocht is een triumpf der wetenschap geweest, en de uitgave van den katalogus dezer handschriften, die tegenwoordig met groote nauwkeurigheid in Engeland plaats heeft, is even goed een eer voor de nieuwere Helleensche wetenschap en letteren als zoovele andere werken van hedendaagsche Helleensche geleerden, die te weinig bekend zijn, omdat het ongelukkige vooroordeel betreffende de Grieken en hun moderne taal nog steeds voortduurt, en hunne boeken dus zelden worden gelezen.

De heer Lambros nam dus het woord en sprak eenige weinige doch welgekozen woorden over de aloude vriendschappelijke betrekkingen, die steeds tusschen Nederland en Griekenland hebben bestaan. Hij herdacht onze Hellenisten, van Hugo de Groot tot Cobet, prees de verdiensten der Nederlanders niet alleen op het gebied der klassieke philologie maar ook voor het latere Grieksch de (uitgave van het groote woordenboek door van Meurs, Meursius) en eindigde met eene korte inleiding over het doel en streven der Philhelleensche Vereeniging.

Daarop nam ik het woord over, niet zonder aandoening (want het is geen gemakkelijke taak voor een publiek van een paar honderd beschaafde en geleerde Atheners, die van oudsher door hunne fijne uitspraak en door hun geestigheid hebben uitgemunt, in hun eigen taal te spreken), en hield ongeveer dezelfde voordracht als te Corfú, echter natuurlijk met verschillende wijzigingen en aanvullingen. Uitvoerig sprak ik over den geestelijken reuzenstrijd, dien wij hebben aangeboden, over de wenschelijkheid om de hedendaagsche Grieksche taal tot grondslag van het onderwijs te maken, over het verheven denkbeeld van eene algemeene en internationale taal der wetenschap, hetwelk door mannen als d'Eichthal, Boltz, Haeckel en anderen wordt ondersteund, over de noodzakelijke aansluiting van alle Hellenisten, ten einde gemeenschappelijk dit vreedzame werk der beschaving te helpen volvoeren. Zooals van zelf spreekt, was mijn slotwoord een hulde aan het bekoorlijke Athene, de stad van het kosmopolitisme *), waar de oude geest niet verloren is gegaan, maar in nieuwe vormen weer herleefd is, om niet alleen het Oosten maar ook het West-Europa met zijne stralen te verlichten.

Uit het algemeen applaus, dat volgde, moet ik opmaken, dat deze speech van een Hollander, wiens uitspraak natuurlijk zeer gebrekkig moet klinken in de ooren van het beschaafde Helleensche publiek, zeer in den smaak viel, wat de denkbeelden betreft. Merkwaardig tevens, dat mijn rede onder anderen door een Amerikaansch hoogleeraar in het Grieksch werd bijgewoond, den heer E. A. Emens van de Syracuse University bij New-York, die met groote

---

*) Merkwaardig dat ook het woord kosmopoliet (wereldburger) het eerst door een Griek is uitgedacht.

sympathie over ons streven sprak, en mij beloofde in zijn vaderland alles te zullen doen, ten einde gemeenschappelijk het doel tot stand te kunnen brengen.

IX.

Athene, 3 Aug. 1892.

De warmte begint hier toe te nemen, en met het stijgen van het aantal graden vermindert de lust en de geschiktheid tot werken en schrijven. Gisteren, bijvoorbeeld, was het hier zoo warm dat men onwillekeurig gedwongen was, een groot deel van den dag op een kanapéé of op een bed in liggende houding door te brengen.

In het algemeen echter schijnt het klimaat van Athene zeer gezond, wanneer het mogelijk ware hier meer schaduw aan te brengen en vooral de stad te besproeien, of van een kunstmatig kanaal te voorzien, dan zou het hier een paradijs op aarde zijn. De schraalheid van den grond, reeds door den geschiedschrijver Thucydides vermeld, is en blijft een groot bezwaar, maar wie weet wat menschelijk vernuft en machines niet zouden kunnen uitwerken, als slechts de finantieele toestand des lands beter ware? Tricoepis doet thans al het mogelijke om goed leeningen te plaatsén, maar Griekenland geniet nog geen vertrouwen in den vreemde, en de draagkracht van het volk, en vooral (naar het schijnt) de geneigdheid om belastingen te betalen is nog niet bijster groot.

Daarbij komt het groot aantal vooroordeelen, die in Europa betreffende nieuw-Hellas bestaan. Oud-Hellas is bekend, het is als het ware een afgesloten boek, maar alles wat daarna komt is onbekend, en wordt ten gevolge daarvan geheel scheef voorgesteld. Men meent nog dat mannen en vrouwen in het vreemdste kostuum rondloopen, terwijl toch in de hoofdsteden ten minste de Fransche mode een onbepaalde alleenheerschappij uitoefent. Men meent dat het volk een half-barbaarsch mengsel van allerlei volksstammen is, terwijl toch reeds voor den leek één enkele blik dikwijls voldoende is, om de zeer scherp geteekende karaktertrekken, het ras, te onderscheiden.

Juist hunne groote fouten, hun partijzucht, hun tot in het belachelijke gedreven gelijkheidszucht, waardoor al wat uitsteekt terstond naar beneden wordt gehaald — vindt men ze niet in de oudheid evenzoo terug? Is de geschiedenis van Themistokles, van Aristides, van Alkibiades en van zoovele anderen niet leerrijk? Welnu, deze en dergelijke voorbeelden, alleen in een modern gewaad gestoken en meestal zonder de voortreffelijkheid der ouden, zijn heden ten dage aan de orde van den dag. Personenkwesties bederven de beste beginselen. Zelfs aan de Universiteit zijn twee partijen, wier aanhangers elkaar bijna niet

groeten. Hartstochtelijk valt men elkaar in tijdschriften en dagbladen aan, en terstond worden de zaken met de personen verward. Dit is een groot euvel, dat ik opzettelijk met ietwat scherpe kleuren afschilder, om te laten zien dat ook hier, evenmin als ergens elders, alles rooskleurig is. Als het mogelijk ware (zooals ik in mijn rede zeide) dat wij iets van onze bedaardheid en vasthoudendheid aan de Hellenen afstonden, om in ruil daartegen zelf een gedeelte te ontvangen van hunne voortvarendheid en van hun geestdrift, zouden beide volken daarmee gediend zijn.

Een gewichtige zaak, waarom geheel Europa het kleine Hellas wel mag benijden, is dat hier geen pauperisme bestaat. Bedelaars ziet men betrekkelijk weinig, en ofschoon de Grieken over het algemeen arm zijn, toch, schijnt het, kan iedereen die werken wil hier vrij gemakkelijk zijn brood verdienen. Het volk heeft weinig behoeften en is matig, geen enkel geval van dronkenschap heb ik tot dusver gezien. De grootindustrie met haren nasleep van proletariërs, met hare scherpe tegenstellingen, heeft hier nog niet haren intocht gedaan, hoewel langzamerhand ook dit zal veranderen, omdat te Pirée en elders vele fabrieken verrijzen, en dus de sociale kwestie ook hier binnen kort hare gewone afmetingen zal verkrijgen. Er zijn hier wel vele rijken, zelfs verschillende millionairs, maar overigens is de middenklasse niet zoo scherp als elders van het lagere volk gescheiden, loonen, tractementen, enz. zijn allen vrij laag, zoodat er geen wijde kloof gaapt tusschen de gezeten burgerij en den loonarbeider of het landvolk. De meeste rijke Grieksche kooplieden wonen in den vreemde.

Voor zooverre het doel van mijne reis was gegevens te verzamelen omtrent den toestand van het onderwijs in Griekenland, vooral wat betreft het onderwijs in de oud-Grieksche taal en den samenhang met het nieuw-Grieksch, dit is door de welwillendheid van het Ministerie tot stand gebracht. Immers de secretaris stuurde mij een jong en zeer talentvol leeraar aan een der gymnasia alhier, den heer Boekowálas, die mij van allerlei inlichtingen voorzag. Zoodra ik den Heer Tricoepis, die het zeer druk heeft, uitvoeriger kan spreken, zal ik hem voorstellen aan dezen jongen geleerde eene missie naar Nederland op te dragen, met het speciale doel de uitspraak te onderwijzen. Ook zal ik vóór mijn vertrek een brief richten tot het Duitsche, het Fransche en het Amerikaansche Archaeologische Instituut alhier, ten einde om samenwerking in de kwestie der uitspraak te verzoeken. Het is meer dan tijd dat de doode Erasmiaansche uitspraak verdwijne en dat, vooral om praktische redenen, overal buiten Europa de hedendaagsche uitspraak op het oud-Grieksch worde toegepast, die ons met geheel een volk in verbinding zal brengen.

X.

Athene, 12 Aug. 1892.

Gisteren bezocht ik hier de openbare Musea, en wel in de eerste plaats het groote Centrale Museum, en de Academie, waarin het penningkabinet gevestigd is. Om met het laatste te beginnen, dit staat onder beheer van een jong mensch van talent, den heer Sworonos, die geruimen tijd in het buitenland vertoefde en met de grootste ingenomenheid sprak over onze koninklijke verzameling te 's Hage en over de collectie-Six te Amsterdam. Onder het vele interessante, dat de Academie oplevert, noem ik slechts de gouden munten uit den tijd van Alexander den Groote en de rijke collectie gouden munten uit den tijd der Ptolemaeën.

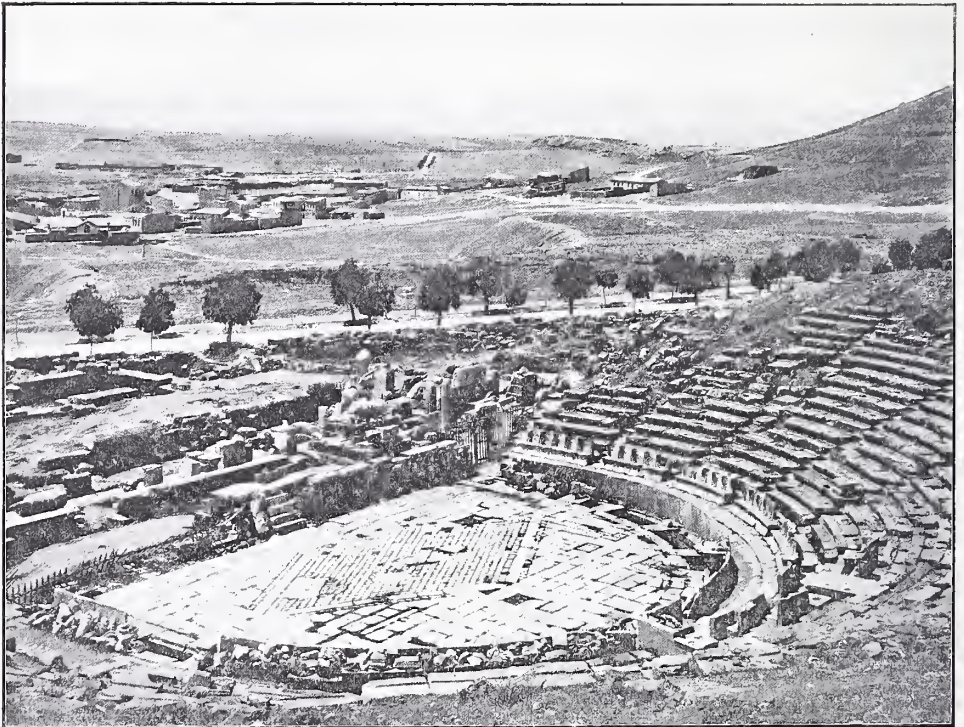

Het Parthenon.

Het Centrale Museum is een groot en prachtig gebouw met breede vleugels, bestemd voor de voorwerpen der beeldhouwkunst. De rangschikking is hier zeer eenvoudig en zorgvuldig, terwijl de beelden tegen de donkerbruin en somtijds zwart geschilderde muren zeer goed uitkomen. Daar alles naar tijdvakken is geregeld, krijgt men een volledig historisch overzicht van de kunst in Griekenland.

Dit museum is zoo belangrijk, dat men aan een goede studie minstens eenige

dagen wijden moet. Door eene bijzondere omstandigheid was ik zoo gelukkig de private collectie Klein-Aziatische kunst van den heer X. te mogen zien. Deze heer (bescheiden als hij is, verzocht hij mij uitdrukkelijk zijn naam te verzwijgen), is een rijk en geletterd koopman, die in zijn vaderstad door het stichten van een museum, een bibliotheek, een ziekenhuis, verschillende scholen, enz. duizenden aan zich verplicht heeft. Hij heeft nu Athene zijne collectie kunstvoorwerpen uit Smyrna, Ephese, en andere plaatsen van Klein-Azië afgestaan, en ik stond verbaasd over den rijkdom en over de verscheidenheid dezer aloude kunst, die dubbel belangrijk is, omdat Azië zeker de bakermat van de geheele Grieksche kunst genoemd mag worden.

Het Dionysos-theater te Athene.

Terwijl men voortdurend bezig is dit museum uit te breiden en te verbeteren, onder de kundige leiding van den heer Kawwadias, is de verzameling toch reeds nu eenig op de geheele wereld, vooral wat de grafmonumenten betreft. De oudste beelden, waaronder het beroemde grafteken van Aristion, klimmen op tot de 7de en 6de eeuw vóór Christus. Rondwandelende door de zalen, komt men eindelijk tot den Romeinschen tijd, terwijl (zeer karakteristiek voor den geest der moderne Hellenen) eenige Byzantijnsche producten met blijkbare minachting in de laatste bijzaal geplaatst zijn. Voor de Grieken bestaat slechts één ideaal, zoowel in de kunst als in de literatuur, en dat is het classicisme. De rest heeft voor hen meestal geen waarde. Hebben zij ongelijk?

Heden bezocht ik het aloude theater van Dionysos en het Parthenon. Men kan eeuwig blijven treuren over de noodlottige bom, die nu ongeveer twee eeuwen geleden, in 1687, dit schoonste meesterstuk der oudheid, ja misschien van alle tijden, voor altijd verwoestte. Men kan met Byron een vervloeking slingeren naar het hoofd van Lord Elgin als vertegenwoordiger der Engelschen, die zich niet ontzien hebben het heerlijkste gedeelte van den tempel naar Engeland te sleepen. Maar men vordert daarmee niets, terwijl het zeer twijfelachtig is of het eens geroofde wel ooit door het nationale egoïsme zal worden teruggegeven.

Beter is het, in afwachting daarvan, den onvergelykelyk schoonen tempel der maagd Athene, nog in zijne ruïne indrukwekkend, in gedachten te voltooien, de duizenden beelden en altaren, die rondom de Acropolis versierden, als in een droom zich voor oogen te tooveren, en zich rekenschap te geven van het godsdienstige leven, dat hier vóór 22 eeuwen gebloeid heeft.

Ik beken dat dit eigenaardige bezwaren oplevert, ja in den beginne onmogelyk schijnt. De Acropolis immers is feitelyk tegenwoordig een met stukken steen en tempelruïnes bezaaid rotsplateau, een reusachtig steenen doodenveld. Zelfs het Parthenon, dat betrekkellyk het best bewaard is, maakt toch met zijn twee onvolkomen stukken, met zijn verweerde zuilen, waarop den geheelen dag de brandende zon schijnt, op den nuchteren toeschouwer een vreemden, ja gebrekkygen indruk. Het is immers beroofd van zijn hoofdsieraad, van zijn kroonlijst, die de grootste schat is van het Britsche Museum! Maar hij, die iets meer dan nuchter is, die in staat is bij zichzelf al dat schoone en verhevene aan te vullen, zal ook nu nog van het Parthenon den indruk meekrygen van den grooten en heiligen tempel der Godin, wier beeld ver over Athene heen tot Aegina, en verder tot aan de bergen van den Peloponnesus heen kon zien. Ook nu nog is het vergezicht van de Acropolis treffend schoon, een groot gedeelte van Attica, met de blauwe zee in het verschiep, is zichtbaar, terwijl aan den voet des heuvels zich het moderne Athene uitstrekt.

Een veel beteren, minder onvolmaakten, indruk krygt de vreemdeling van het onmiddellyk aan den voet der Acropolis gelegen theater van Dionysos. Dit kan men in zijn geheel gemakkellyk overzien, terwijl de in het gesteente uitgeholde zitplaatsen, met de opschriften die aanwijzen welke priesters en magistraten de eereplaatsen innamen, aan het tafereel een levendigheid bijzetten, waaraan slechts de acteurs en de duizenden toeschouwers zelf schijnen te ontbreken. Hier was de wieg der blijspelkunst, hier wist Aristophanes, de ondeugende lieveling der Gratiën (zoals Goethe hem noemt) het volk tot schreiens toe te bewegen. Hier vierde de klassieke tooneelkunst eens hare schoonste triomfen.

XI.

Syra, 13 Aug. 1892.

Zoo bevind ik mij dan weer een beetje verder van huis, in Hermoepolis (De Hermes-stad), de hoofdplaats van het eiland Syra of Syros, de voor-naamste der Cycladen! Maar ik heb er geen berouw over, dit reisje te hebben ondernomen. Immers, niet alleen is deze eilandengroep een bezoek overwaard, maar ik bevind mij ook te midden van hartelijke vrienden, die alles doen om mij zooveel mogelijk te laten zien en genieten.

Gisteren avond te 8 uur vertrok onze boot van Pirée. Het was een vrij kleine Grieksche stoomboot, die daarenboven vol liep met passagiers, zoodat van slapen of rusten geen sprake was. In de kajuit, die evenals de rest vrij primitief en smerig was, werd den geheelen nacht druk gepolitiseerd, zeer tot stichting van de talrijke dames, die met een blik van kennelijke berusting nu en dan van haar peluw opkeken, overtuigd dat alle beleefdheid verre te kort moest schieten bij deze luidruchtige wisseling van politieke gevoelens. Om het lawaai te ontvlieden, wist ik eindelijk een slaappleats te veroveren, boven een oud en eerwaardig Grieksch priester, en 's morgens te 4 uur, toen ik ontwaakte, waren wij te Syra.

Mijn opgewonden vriend, de heer George Politis alhier, secretaris van den gouverneur der Cycladen, had (geloof ik) reeds een half dozijn bladen met proza en poëzie volgeschreven over mijne aankomst, en bevond zich dan ook weldra aan boord ten einde mij naar wal te begeleiden.

De ligging van Syra en van de hoofdstad is bijzonder schoon. Als een amphitheater verheft zich de stad met hare witte huizen van uit de breede en veilige haven, en een levendig verkeer toont aan dat hier de handel nog bloeit. Jammer alleen dat deze in den laatsten tijd geene vorderingen maakt, omdat naar het schijnt, Pirée en Patras aan de hoofdstad der Cycladen te veel concurrentie aandoen. Dit is dubbel te betreuren, daar de ligging van Syra voor handel en verkeer zoo uiterst gunstig moet worden genoemd.

Onder de vele heeren, die zich gisteren aan mij lieten voorstellen, was een der eersten de heer dr. Antoine Kéchaya, op wiens kaartje ik met veel genoegen de woorden Consul des Pays-Bas onderscheidde, terwijl ook het wapenschild boven zijn deur aantoonde dat het kleine Nederland hier niet vergeten wordt. Hij is een doctor, die te Parijs (evenals de meeste Grieksche medici) zijne studiën voltooid heeft, maar omdat hij welgesteld is, de geneeskunst niet om den broode uitoefent en sedert eenige jaren ook Nederland en Luxemburg als consul vertegenwoordigt. Hij vertelde mij dat vroeger hierheen vrij veel suiker uit Nederland werd ingevoerd, maar dat deze handel was verlopen; ik verzocht hem hierover een klein rapport te maken, geschikt om aan onze handelsmannen te worden aangeboden. Immers alles moet worden gedaan om de betrekkingen levendig te houden, die onze twee kleine landjes verbinden, en wie weet of er niet nieuwe handelswegen op deze wijze

zouden kunnen worden geopend! Syra is niet alleen een hoofdplaats voor het Oosten, maar ook het centraalpunt voor het verkeer met de geheele Zwarte Zee.

Het middagmaal gebruikten wij in een restaurant, hoog uitgebouwd op een steile rots, terwijl aan onze voeten de heerlijke blauwe zee over de klippen spoelde. Van hier uit is het vergezicht onbeschrijfelijk schoon. Alle voornaamste Cycladen zijn zichtbaar: links Tenos, dan Mykonos, daarnaast het aloude beroemde Delos, daarop de eilanden Rhenia, Naxos en ten slotte Paros. Hier aten wij de sappigste druiven, terwijl het geruisch der golven beneden ons als de schoonste muziek in de ooren klonk.

Het is bekend dat het kleine Delos het middenpunt der Cycladen uitmaakt. Hier bloeide eens de eeredienst van Apollo, hier was het godsdienstig middenpunt van alle Ionische stammen en jaarlijks gingen hierheen rijke gezantschappen. Maar na den val van Griekenlands macht werd het eiland tweemaal, in 88 en in 69 vóór Chr., verwoest, en van dezen tijd reeds dagteekent zijn verval. Op het eens zoo schitterende eiland wonen thans slechts een paar herders. Sedert een 20-tal jaren zijn de Franschen hier met opgravingen begonnen, die nog dagelijks worden voortgezet en veel interessants aan het daglicht hebben gebracht. De heer Politis heeft in ons tijdschrift een reeks artikelen begonnen over de geschiedenis der Cycladen, die zeer boeiend geschreven zijn, en waarin hij het voornaamste op historisch en archaeologisch gebied heeft samengevat. Ik veroorloof mij, mijne lezers kortheidshalve daarnaar te verwijzen.

Vandaag en morgen is hier op het eiland groote beweging, want er is tusschentijds eene verkiezing en daar ik deze tentoonstelling van Grieksche levendigheid nog nimmer heb bijgewoond, heb ik besloten tot overmorgen hier te blijven, ten einde ook deze zijde van het volksleven nader te leeren kennen. Bij de verkiezingen hier te lande heerscht, zooals men weet, een koortsachtige opgewondenheid, en de beide partijen waarin de bevolking verdeeld is, trachten elk door optochten en demonstraties getuigenis af te leggen van hare onoverwinnelijkheid. Ten onzent is dit geheel anders, en het is nog de vraag wat beter moet worden genoemd; mij dunkt dat noch de Grieksche drukte noch de Hollandsche onverschilligheid aan te bevelen is.

Terwijl ik van uit mijn hotel de blikken laat weiden over het ruime marktplein met groote vierkante steenen geplaveid (het plaveisel is hier veel beter dan te Athene, waar des zomers stof en vuil het voor den vreemdeling zeer onaangenaam maken) en de palmboomen bewonder die aan beide zijden van het plein medewerken om het echt-Oostersch karakter van het geheel te voltooien, dank ik den hemel dat ik hier vreemdeling ben en dus niet vandaag en morgen, evenals mijne Grieksche vrienden, door de stad heb te draven om stemmen te werven en om de nalatige kiezers op te wekken tot het volbrengen van hun burgerplicht.

XII.

Athene, 15 Aug. 1892.

Zooeven keer ik van mijn uitstapje naar Syros hierheen terug. De booten der zoogenaamde Panhellenische Stoomvaartmaatschappij zijn niet slecht, ze zijn vrij comfortable ingericht en de zindelijkheid is naar Griekschen maatstaf vrij bevredigend. Tusschen de Cycladen en Pirée is bijna altijd een vrij hevige wind, zoodat de meeste reizigers dan ook van zeeziekte te lijden hadden, een euvel, dat mij gelukkig bespaard bleef. Dubbel gelukkig, omdat ik aanstaanden Zondag van Pirée naar Marseille met een groote boot der Messageries Maritimes de terugreis hoop te aanvaarden, en er dus veel kans bestaat, dat de gevreesde zeeziekte ook dan weg zal blijven! Geve het Poseidon, de god der wateren!

Gisteren was er op Syra eene tusschentijdsche verkiezing, waarvan ik gebruik maakte om het kiesstelsel eens op te nemen. Het stamt uit den Venetiaanschen tijd, en de Grieken hebben het onveranderd van de Ionische eilanden overgenomen.

In Griekenland is bijna onbepert algemeen kiesrecht, alleen misdadigers, benevens de militairen en de geestelijken, zijn uitgesloten. Maar ieder bedelaar zelfs heeft een stem. Vandaar groote omkooprijen, die van vijf francs tot honderden francs (drachmen noemt men ze hier) opklimmen. Wel is waar is hiertegen straf bepaald, maar deze bepaling blijft een doode letter.

Evenals ten onzent is de stad in kiesdistricten verdeeld; het bureau, dat ik bezocht, was een vrij smerige volksschool, wier wanden met zeer eenvoudige platen uit de bijbelsche geschiedenis, benevens met afbeeldingen van dieren, planten, enz, versierd waren. Er waren drie candidaten, allen behoorende tot dezelfde partij (dus louter een personenkwestie, naar 't mij scheen). In het lokaal stonden drie bussen, elk met den naam van den candidaat, en elk precies uit twee deelen bestaande, wit en zwart gekleurd. Op het eene deel staat „Ja”, op het andere „Neen” geschreven. De kiezer treedt binnen, dan wordt eerst onderzocht of zijn naam op de kiezerslijsten voorkomt, en eindelijk krijgt hij drie looden kogeltjes, die hij met zijn rechterarm in de lange pijp steekt, welke aan de bussen bevestigd is. Hij stemt dus vóór of tegen iederen candidaat, terwijl de bewuste pijp zoo lang is, dat men onmogelijk kan nagaan of hij zijn kogeltje naar den linker- of naar den rechterkant heeft doen vallen. Deze manier van stemmen dunkt mij wel zeer omslachtig, maar het schijnt dat het volk er mee is ingenomen, en in ieder geval wordt de verkiezing daardoor met een zeker waas van geheimzinnigheid omgeven.

Daarna bezochten wij het ziekenhuis, dat op kosten van een rijken Griek wordt onderhouden, en ten slotte het gymnasium. Het is het oudste gymnasium van het koninkrijk, en telt een 300-tal leerlingen, waarvan het grootste gedeelte van de omliggende eilanden komen.

Ik had het genoeg met den rector, den heer Nicolaos Spathis, kennis te

maken, een merkwaardig man, die mij terstond zeer beviel. Hij is van middelbaren leeftijd, ongehuwd, streng op school, en bezit een groote dosis humor. Met het grootste gemak reciteert hij een aantal verzen van oude en van nieuwe Grieksche dichters, en heeft ook zelf niet zonder succes de lier getokkeld. Zijn eenige lieveling is een kleine bruine hond, die op het eiland al even algemeen bekend is als zijn meester. Vroeger was de heer Spathis rijk, maar hij had de onvoorzichtigheid zijn geheele vermogen op de beurs te verspelen (echt Oostersch!) en van dien tijd af aan moest hij zich met een bescheiden inkomen tevreden stellen. Hij wijdde zich toen terstond aan de opvoeding van zijn eenigen jeugdigen broeder, die tegenwoordig arts te Parijs is (alle Grieken studeeren philologie in Duitschland of medicijnen te Parijs), en was gedurende twintig jaren rector van verschillende gymnasia, het laatst te Syra. Hier liet hij mij de school en hare vrij uitgebreide bibliotheek zien, een en ander telkens doorspekt met verhalen en anecdoten, waarin deze gymnasiarch onuitputtelijk is. — Wij reisden samen naar Athene terug, namen een wagen van Pirée naar de hoofdstad, en onderweg passeerden wij onder anderen den Keramikos, de begraafplaats van het oude Athene, beroemd door de vele lijkredenen, die daar hebben plaats gehad, meesterstukken van welsprekendheid der vermaarde Attische redenaars.

Het laatste gedeelte dezer week hoop ik nu nog te besteden aan de bezichtiging der overige musea, vooral der oudheden uit Mycene en omliggende plaatsen, die den naam van Schliemann zoo algemeen bekend hebben gemaakt. Daarna breng ik mijn afscheidsbezoek aan onzen vertegenwoordiger, den consul van Lennep te Pirée, die alles heeft gedaan om mij het verblijf in Griekenland aangenaam te maken, en met onvermengde gevoelens van dankbaarheid voor de hartelijke en gulle ontvangst mijner Helleensche vrienden en van sympathie voor het kleine maar vooruitstrevende volkje, hoop ik de terugreis te aanvaarden. Het oude Hellas was groot, nooit zal zijn glans weder terugkeeren, maar om het goed te begrijpen moet men ook het nieuwe Hellas bezoeken en — waardeeren. Terecht zong Schiller: Und neues Leben blüht aus den Ruinen.

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

Midden in den zomer gebeurt er gewoonlijk weinig belangrijks in de groote politiek. Wat er voorvalt, is meestal het gevolg van vroegere besluiten of gebeurtenissen; initiatief is er zelden. De menschen, zelfs die van het Noorden, hebben het te warm om belangstellend te zijn, en als er geen belangstelling is, gebeurt er ook niets belangrijks. De groote staatslieden zitten in hun buitenverblijven. De parlements-zittingen zijn voor het grootste deel gesloten of geschorst. Er is vacantie — waarin sommigen zeker hun taak te doen hebben, maar een taak, die rustiger, eenzamer, meer van voorbereidenden aard is dan anders.

Er is er één in Europa, die zich aan die loffelijke gewoonte niet stoort, hetzij omdat hij het altijd warm heeft — niet in Juli alleen, maar midden in December — hetzij omdat het hem erom te doen schijnt altijd maar weer te toonen, dat hij in het geheel niet tot ons werelddeel behoort. Het is de Groote Turk. Wij hebben altijd last van hem gehad. Eerst, toen hij de Christenheid rechtstreeks bedreigde en voor de poorten van Weenen stond. Later, en in onze tijden vooral niet minder, toen men voor zijn aanvallen niet meer beducht behoefde te zijn, maar hij die lastige „zieke man” is geworden, die maar niet doodgaan kan, altijd opgelapt en altijd instortend, altijd roepend om andere drankjes en nieuwe pillen, altijd de hand wantrouwend, die ze hem toedient, en machteloos toornend op zijn ziekbed, omdat zijn kinderen zoo'n leven maken en hij ze niet temmen kan. Dan, zich soms verheffend van zijn bed en wreede bevelen gevend, welke hij loochent als ze uitgevoerd zijn en de Christenheid er, als eeuwen geleden, ach en wee over roept. De Groote Turk, niet Abdul Hamid, maar „de Sultan” als zoodanig, het middelpunt van de intriges en de veroveringsplannen der groote mogendheden; de „zieke man”, die de met zijn toestand geheel buiten verhouding groote macht bezit om den vrede van Europa te verstoren, en een van de zeer weinigen schijnt te zijn, die geen bondgenootschappen behoeft te zoeken om zich overeind te houden.

Nu is hij het weer geweest, die ons de rustige Juli-maand bedorven heeft. Onlusten en oproeren zijn in vollen gang in alle deelen van zijn uitgestrekt rijk. Niemand zal zeker vragen, of het zijn schuld is dat zijn onderdanen zich niet rustig voegen onder zijn beheer. Het Turksch bestuur leeft in onze dagen voort als een herinnering aan al wat er onteerend en verrot was in de monarchieën van vóór 1789: alle pogingen tot verbetering zelfs mislukken.

Het zijn nu de Kretenzen, die het juk van den Turk wenschen af te schudden. Zij hebben in 1858 een soort van constitutie verkregen, welke tien jaar later door het verdrag van Halepa is bevestigd. Er zou een nationale vergadering bestaan, die met een gouverneur, door de Porte benoemd, zou samenwerken

om het eiland te regeeren; een beperkt zelfbestuur dus. Intusschen is sinds 1868 de Turksche gouverneur, nu eens een Muzelman, dan weer een Christen, wel zeer getrouwelijk benoemd; maar met het parlement is het gegaan als met het Turksche, het is niet of slechts een enkele maal bijeengeroepen en heeft nooit iets kunnen doen. Het is waar, sommige provincies van het eiland hebben eenvoudig geweigerd afgevaardigden te kiezen, maar men mag veronderstellen, dat deze weigering minder het gevolg geweest is van onverschilligheid omtrent 's lands zaken, dan van de overtuiging, dat de nationale vergadering geen redding zou brengen uit den nood.

Hoe dit zij, de ontevredenheid is gestegen tot het punt, waarop zij losbarstte in een opstand. Er zijn Turksche troepen gezonden, er is vermoord en gebrand, van beide zijden zijn gruwelen gepleegd. Er is niet zoo afgrijselijk huisgehouden als onder de Armeniërs; maar er zijn dan ook minder Kretenzen en hun eiland is gemakkelijker te bereiken door de schepen en troepen der Christenmogendheden. Dat dit alles vooral in Griekenland een bijzondere opgewondenheid heeft teweeggebracht, is niet te verwonderen. Daar leeft men in den haat tegen den Turk, maar vooral in de droomen van een grooter Griekenland met de grenzen van de lang verstreken dagen van roem. De nazaten van Themistocles en van Miltiades — wien evenmin archonten- en strategenbloed door de aderen vloeit als den Kretenzen het bloed van Epaminondas — begeeren hun Kreta terug. Zij zullen het zeker niet hebben; althans niet voor de verdeeling van het Turksche rijk onder de Europeesche mogendheden plaats vindt.

Deze hebben naar de roepstem van Griekenland, dat nota op nota tot de verschillende regeeringen gericht heeft, in zoover geluisterd dat zij gezamenlijk bij de Porte in het belang van het geteisterde eiland hebben vertoogd. Zooals altijd, heeft de Sultan eerst getracht of hij niet ergens tusschendoor kon kruipen; toen het echter bleek dat de vertoogers inderdaad eenstemmig waren, heeft hij toegegeven. Er is een Christelijk gouverneur naar Kreta gezonden, met wien men daar niet bijster ingenomen scheen te zijn; de Nationale Vergadering is bijeengeroepen; er is, na veel moeite, algemeene amnestie voor de opstandelingen beloofd. Met de volksvertegenwoordiging is het niet gemakkelijk gegaan; sommige provinciën zijn aanvankelijk bij hun oude weigering gebleven en het geleet of daarop alle pogingen tot pacificatie zouden afstuiten. Maar ten slotte zijn ook de Kretenzen voor het verlangen van de mogendheden gezwicht. Het parlement komt bijeen en inmiddels hebben reeds nu de leiders aan den Griekschen Consul te Chania een lijst van wenschen ter hand gesteld en zijn bemiddeling bij de Porte ingeroepen. Het is te voorzien dat dit alles inderdaad helpen zal om den toestand van Kreta te verbeteren. Het eiland toch schijnt geen speelbal van Europeesche intriges te zijn; er zit geen machtige mogendheid achter den opstand. Integendeel, oorlogsschepen van alle vlaggen kruisen in de buurt en tegen zulke betoogingen is de Porte niet bestand. Het voornaamste gevaar is dan ook nog altijd dat de Kretenzen door onderlinge twisten of door oneenigheid betreffende de thans te volgen gedragslijn, hun eigen zaak bederven. Gelukkig voor hen heeft de Turksche regeering de handen zoo vol

met Anatolië, met de mishandelde Armeniërs en met de krijgshaftige Drogen, dat de Kretenzen den tijd hebben tot gemeen overleg.

Als eens het Europeesch-Turksche Rijk onder de Christenmogendheden zal zijn verdeeld — en dat dit eens geschieden zal, zij het ten koste van veel bloed, is zeker — dan zal men zich ongetwijfeld verbaasd afvragen hoe het zoolang heeft kunnen bestaan. Want inwendig zoo zwak en uitwendig aan zooveel gevaren ten prooi, heeft wel geen rijk het zoolang uitgehouden tegen de hebzucht en de belangen van de omringende landen. Alles werkt nu aan zijn val: de opstanden in het Oosten, de gruwelen tegen de Armeniërs, de openbare meening in Europa, nu niet meer zoo sterk als in vorige eeuwen gekant tegen den Turk als heiden, maar veel meer dan voorheen tegen den Turk als barbaar. En tegen dat alles over staat altijd alleen nog maar de naijver der mogendheden in vrede. Heeft de geschiedenis een voorbeeld aan te wijzen van een rijk, dat lang op zulk een wijze overeind gehouden werd, gelijk een boom die, vermolmd tot in het merg, en door stormen heen en weer geschud, slechts rechtop blijft door diametraal gespannen touwen, aan zijn kruin bevestigd? Als de boom op het punt is van naar links te vallen, dan spant zich en kraakt het rechtsche touw, zoodat hij staan blijft. Als hij voorover zal storten, dan trekt een ander koord hem achterwaarts. Dat kan maar zoolang duren, als de touwen het uithouden.

Wat al invloeden werken bovendien ook van buiten mede aan den val van het Ottomansche rijk. Macedonië komt langzaam aan in verzet, en er is geen buitengewoon scherpe blik noodig om te zien, dat in den Balkanbond, die zeker wel niet lang meer op zich zal laten wachten, van het oogenblik der geboorte af aan een vierde plaats voor Macedonië zal worden opgehouden.

Een Balkanbond wortelt in een zeer rationeele gedachte. Toen de vroegere vazalstaten van den Sultan tot geheele of bijna geheele onafhankelijkheid waren gekomen, is dadelijk voorspeld dat zij weldra hun politieke en commercieele belangen zouden vereenigen. De oorlog tusschen Servië en Bulgarije en de Russische kuiperijen zijn daar toen tusschen gekomen. Nu is dat alles geleden: Ferdinand is als vorst van de Bulgaren erkend en hij heeft een broederlijke samenkomst gehouden met koning Alexander. Rusland is verzoend en zou in een krachtigen Balkanbond geen onwilligen dienaar hebben, dien het tegen Oostenrijk en Turkije gebruiken kon; vooral tegen het laatste, dat in het openbaar beter met rust gelaten wordt, als de gelegenheid zich aanbiedt om het in het geheim te bestoken. Vorst Nikolaas van Montenegro eindelijk, de beroemde »eenige vriend" van den overleden Tsaar, kan zijn aanzien slechts versterken door te doen, wat Rusland wil, en de welvaart van zijn armoedig land slechts bevorderen door een vriendschapsbond met Bulgarije en Servië. Zoo zouden de verhoudingen in het Oosten zeker beter bevestigd worden en begint er dan tusschen de nog altijd hangende donderwolken door, werkelijk iets te schemeren. De Balkanbond zou het begin kunnen zijn van een oplossing der Balkanquaestie. Een allereerst begin echter en niet meer; want de Balkanquaestie kan niet opgelost worden, zoolang het Turksche rijk bestaat. Dit is het *Carthago delenda* van het tegenwoordige Europa.

Zie, zoo groepeert zich ons heele werelddeel in deze dagen allengs in statengroepen, in bonden. Een idealist zou er het begin van een Europeeschen statenbond in gaan zien, en werkelijk is het aangaan van een bondgenootschap voor een enkelen staat een moeilijker en gewichtiger zaak dan de aaneensluiting tot één grooten statenbond voor een aantal verbondenen zou zijn. Het is een minder ernstig besluit lid van een vereeniging te worden dan een firma op te zetten.

Toch moet de idealist voorzichtig zijn met zijn conclusiën. Want het doel van de bondgenootschappen, waarin Europa thans bezig is zich te groepeeren, is een geheel ander dan dat van den statenbond zou zijn, en dus is ook hun grondslag een, waarop zulk een statenbond niet zou kunnen worden gevestigd. Zij zijn niet tegen den oorlog in het leven geroepen en slechts in geringe mate tot behartiging der gemeenschappelijke belangen. Zij zijn zuiver defensief — laat ons dat zelfs van het Fransch-Russische hopen — en al zijn zij zeker werkzaam tot het behoud van den vrede, toch treden zij eerst in oorlogstijd in volle actie en zijn hun samenstelling en voorwaarden op oorlog berekend.

Is dit niet het geval met het grootste en machtigste van hen allen: de Triple Alliantie? Duitschland en Oostenrijk zijn van nature aangewezen als elkaars bondgenooten, maar wat heeft Italië daarbij van noode? Zou het werkelijk alleen in dien bond zijn opgenomen, omdat het na 1870 van de begeerte bezielde was een groote mogendheid te worden? Of wel, omdat Duitschland er een directe helper in een toekomstigen oorlog met Frankrijk in zag, of een zijdelingschen steun in een oorlog met Rusland? Waarlijk, het bondgenootschap met Italië is voor Duitschland en Oostenrijk minstens evenveel waard, als het hunne voor dat koninkrijk. Het is nog onlangs door een Duitsch blad, dat niet met de regeering bevriend is, gezegd. Di Rudinì had toen in de Kamer gesproken van voorstellen ten einde veranderingen aan te brengen in de bepalingen van het Drievoudig Verbond, waartoe, naar hij zeide, al de drie verbondenen zich de bevoegdheid hadden voorbehouden. Dadelijk basten de Deutsche bladen hierover hun »*Entrüstung*» uit: men moest den premier zeker verkeerd verstaan hebben, of de telegraaf had zich vergist, want van dergelijke bevoegdheid was niets bekend. Sommige hunner sloegen zelfs een voor Italië beleedigenden toon aan en toen was het dat het Bismarckiaansche blad er de aandacht op vestigde, hoeveel het ook voor Duitschland waard was dat Italië het Drievoudig Verbond niet zou verlaten. Immers, gebeurde dit, dan zou Oostenrijk, in geval van oorlog, verplicht zijn, zijn Zuid-Westelijke grenzen te dekken en zou zoodoende niet in staat wezen het Deutsche Rijk met een voldoende troepenmacht ter hulp te snellen.

Stellig niet minder dan de Triple Alliantie is het Fransch-Russische verbond op oorlogsverwachtingen gegrondvest. In Frankrijk beteekent het de kans op *revanche*, en hoezeer verstandige Franschen de chauvinisten bedaard trachten te houden, het lijdt toch geen twijfel dat de vergeldingsoorlog dadelijk zou uitbreken, zoodra men in Frankrijk de vaste overtuiging koesterde de overwinning te zullen behalen. Rusland is misschien vredelievender gezind, maar

daar hangt vrede en oorlog af van den wil van één man, zoodat men in Rusland's bedachtzame houding althans geen duurzamen waarborg mag zien voor het behoud van den vrede.

Ik mag niet verzuimen hier Spanje te noemen, nog wel niet als lid van het Fransch-Russische Verbond, maar toch als een vriend die het worden kan. Men moge aan manifestaties in havenplaatsen en volksbetoogingen niet veel waarde hechten — te Toulon en te Kronstadt zijn toch maar de eerste grondslagen der Double Alliance gelegd. Er zijn redenen genoeg om een toetreding van Spanje tot het Verbond voor Frankrijk niet onbegeerlijk te maken. Dit land zou daarin dezelfde rol kunnen spelen als Italië in het Drievoudig Verbond. Het zou een krachtige hulp voor de Republiek zijn om zich de heerschappij in de Middellandsche Zee te verzekeren. De financiën van het land staan ongunstig, maar niet erger dan die van Italië en wat het leger betreft, ondanks allen tegenspoed heeft Spanje tegenover de rebellen op Cuba in korten tijd meer kracht weten te ontwikkelen dan Italië tegenover Abessynië.

Voor Spanje zou een verbond met Frankrijk (en Rusland) waarschijnlijk noodlottig zijn. Het zou krachtiger komen te staan tegenover de Vereenigde Staten, maar ziedaar ook alles. De republikeinsche partij zou in aanzien toenemen en het gevaar voor burgeroorlog zou aldus toenemen. Het zou »grootte mogendheid" moeten gaan spelen, waartoe het de middelen mist en wat aan Italië in zoo hooge mate verderfelijk geweest is. Alle teekenen van officieele toenadering ontbreken dan ook nog, maar te Coruña, te Barcelona en zelfs te Madrid zijn luidruchtige betoogingen gehouden met grootte geestdrift. Onder Canovas en de conservatieven zal de Fransch-Russisch-Spaansche Triple Alliantie wel niet tot stand komen, maar — als deze de plaats voor vooruitstrevenden en minder trouwe monarchalen zullen hebben geruimd?

Had ik ongelijk met van een groepeerings van de staten van Europa in bonden te spreken? De Triple Alliantie: Duitschland, Oostenrijk-Hongarije en Italië, met Roemenië als stille vennoot. De Double Alliantie: Rusland en Frankrijk, met Spanje's aansluiting misschien in het uitzicht. De aanstaande Balkanbond: Servië, Bulgarije en Montenegro, met een plaats opengehouden voor Macedonië. Zoo blijven in Europa alleen over: de Turk, die er niet thuis hoort; Engeland, als altijd alleen en wars van een standvastige buitenlandsche politiek; de kleine staten: Portugal, Zwitserland, België en Nederland, wijselijk hun isolement handhavend en de Scandinavische rijken, tusschen wie een alles behalve vriendschappelijke gezindheid bestaat.

Naar de „Vereenigde Staten van Europa" lijkt dit alles intusschen nog niet; het is zelfs niet eens de aanloop tot zulk een Unie. Dit is maar wat ik zeggen wilde, zonder het belang van de allianties voor den vrede te miskennen. Want het is zeer duidelijk dat een Europeesche oorlog des te langer zal uitblijven, naarmate de zekerheid toeneemt dat hij algemeen zal worden.

Er is nog wel het een en ander gebeurd in deze Juli-maand dat der vermelding waard is, maar niets wat werkelijk verandering brengt in het aange-

zicht der dingen sedert dertig dagen. Een Italiaansche ministercrisis. Maar di Rudini blijft het hoofd, al maakt de minister van oorlog Ricotti voor den ouderen Pelloux plaats en al ontruimt de hertog di Sermoneta buitenlandsche zaken voor den meer ervaren Visconti-Venosta. De nieuwe minister van financiën Luzzatti zal wel in de eerste plaats tot taak hebben de millioenen te zoeken, die generaal Pelloux meer verlangt dan zijn voorganger.

De belastingplannen van het ministerie Méline mislukt. Zouden velen geloofd hebben dat het dezen keer vlot zou zijn gegaan, nu een onder een zoo ongelukkig gesternte geboren kabinet de leiding had?

Een aanslag op Felix Faure — met los kruit. Een telegram van den Duitschen keizer aan den Franschen president — een van die tegenwoordig meer voorkomende teekenen van toenadering (gelijk ook Duitschland's toezegging tot deelneming aan de wereldtentoonstelling van 1900), waarin de vrienden des vredes zich verheugen kunnen, maar waarop zij verstandig zullen doen geen al te groote verwachtingen te bouwen.

De Belgische verkiezingen hebben den clericalen in de Kamer een aantal zetels meer verschafte; de liberalen zijn zeer teleurgesteld. De regeering heeft nu een ontzaglijke meerderheid. Wie zal zeggen voor hoelang? Hoe vaak is een geweldige partijmacht in korten tijd geslonken; Engeland levert op dit oogenblik het voorbeeld van een partij, die na een reusachtige overwinning bezig is den weg voor haar tegenstanders te banen. En ook de socialisten hebben in België gewonnen; geen zetels, maar stemmen.

De verloving van den hertog van Orleans, den pretendent, met een Oostenrijksche aartshertogin van zachte zeden en vromen aard. Haar lot zal zwaar zijn, want niet voor den onbeteekenenden achterkleinzoon van Louis Philippe schijnt de Fransche kroon te zijn bestemd.

De zegetocht van Lihoenngtsjang door Europa . . . . *Risum teneatis, amici!*

21 Juli.

P. v. D.

UIT MIJN STUDEERCEL.

I.

Plus ça change, plus ça reste la même chose!

Met dit spreekwoord kenmerkt de geleerde Eduard Engel, die zoo menig grondig artikel schreef voor het *Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Litteratur*, de jongste Fransche lyriek, die door den dood van Paul Verlaine op nieuw ter sprake wordt gebracht. De pers heeft zich veel met deze jongste richting bezig gehouden, en is niet altijd billijk geweest. Te veel lof of te veel blaam. Het is niet zeer gemakkelijk een oordeel te vellen over de jongste Fransche lyriek. Omstreeks het jaar 1880 meldde zich onverwacht eene groep onbekende dichters aan, die wat hun negatief beginsel betreft, zich kenmerkten als vijanden van het Naturalisme.

Emile Zola heeft dit volkomen goed gevoeld, en zijne meening ronduit gezegd in den *Figaro*, onder het opschrift: „*À la jeunesse*”. Hij wenscht met de neo-idealisten niets te maken te hebben. Hij heeft behoefte aan helderheid, zoo als elk normaal letterkundig kunstenaar. De neo-idealisten dwepen met duisternis. Zola is van zuiver Romaanschen bloede, hij kan niets zeggen, veel minder schrijven, dat niet volkomen helder, duidelijk en eenvoudig is. Zijn volzin is doorschijnend als kristal, een kind kan hem begrijpen. Zijn arbeidsveld vindt hij in de moderne maatschappij van *ouvriers*, boeren, winkeliers, kleine ambtenaren en kleine renteniers. Hij beweegt zich in den ideeëngang van het laatste deel dezer eeuw, wat aangaat de moderne quaestien van socialen, of wetenschappelijken aard. De wetenschap heeft voor Zola de hoogste opbouwende kracht. De neo-idealisten dompelen zich in de gure en gore wateren van het neo-mysticisme, van het satanisme, van het occultisme.

Emile Zola heeft de nieuwste Fransche lyrische dichters aldus aangesproken: „Gaaf maar zoo voort! Lelies, meer lelies, waarachtig gij hebt er nog niet genoeg! Handen, armen vol lelies, om er de wereld mee te vergifigen. En bleeke maagden, maagden, die geheel ziel zijn, en dolen in wouden, smeltend in de armen van haar minnaar, meer, nog meer, tot wij ervan walgen. En symbolen, o, als 't u blijft, symbolen, houdt er niet mede op, maakt ze zonder poozen, al duisterder, al meer ingewikkeld, al onbestemder voor de arme menschen-hersenen. Wat een revanche bereidt ge ons. Indien de leliënoogst, de eenige reden van de hedendaagsche migraine, nog een paar jaar aanhoudt, zal het naturalisme, dat vuile naturalisme, dat gij in den grond hebt gestopt, dicht opschieten, als het zware koren, dat de menschheid voedt.”

De nieuwe Fransche dichters hebben dus als negatief-beginsel het Naturalisme onder den grond gestopt — en de groote meester Zola heeft er hun de waarheid over gezegd.

Maar de neo-idealisten hebben ook hunne zeer positieve beginselen. In de

eerste plaats gaan ze van de stelling uit: »Al wat achter ons ligt, heeft geene waarde, de Litteratuur begint met ons!» Bij de geringste poging tot nadenken, zal het aan ieder blijken, dat deze stelling alleen een hol gerucht van woorden inhoudt. Het is in niemands macht het verband der historische verschijnselen op te heffen — of zich te onttrekken aan de wet der causaliteit. Het tweede positieve beginsel der neo-idealisten is het hoog ophemelen van hunne personen. „Zulk een genie als mijn vriend B. zal de wereld nooit weer aanschouwen” — zegt A. En B. getuigt gaarne: „Mijn vriend A. is grenze-loos en gadeloos geniaal.”

Het is een kluchtig feit, dat wij Nederlanders in 1842, 1843, 1844 iets dergelijks hebben beleefd, toen de conservatieve *Braga* optrad tegen den romantischen *Gids*, en Ten Kate in zijn *Installatie van een nieuw lid der Gids*-redactie, den *novitius* doet verzekeren:

„*Memet ipsum adorabo,*
 „*Vos vestraque . . . likkabo*
 „*Om der wille van het smeer,*
 „*Et pro symbolo kiezabo*
 „*Lik-je mij, ik lik-je weer!*”

Intusschen heeft de groep der neo-idealistische dichters genoeg gerucht gemaakt, en werden ze niet alleen in Frankrijk opgemerkt en nagevolgd, maar ook over de grenzen.

Voor iemand, die nooit iets aan Fransche lyriek gedaan heeft, is het mogelijk deze neo-idealistische revolutie voor iets spiksplinternieus en oorspronkelijks te houden. Maar zij, die zich herinneren kunnen, hoe in de zestiende eeuw Ronsard met eene nieuwe lyriek begon, hoe de jonge mannen van 1830 tot 1840 aan hunne romantische excentriciteiten een *haut gout* van nieuwhed wisten te geven, kunnen niet gelooven, dat de neo-idealistische school van 1880 oorspronkelijk en nieuw is.

Zeer juist heeft Eduard Engel aangetoond, dat Malherbe met zijne kunstig geknutselde strofen het Fransche lied voor eeuwen heeft gedood. Met André Chenier en Victor Hugo, met Théophile Gautier en Alfred de Musset herleeft de Fransche lyriek. Maar nog bleef er veel over van de oude gekunsteldheid, en meermalen werd er op gewezen, dat Victor Hugo in het al te dikwerf gebruiken van antithesen veel te veel rhetorisch en veel te weinig poëtisch was.

De neo-idealisten hadden begrepen, dat in dit alles eene verandering moest komen, dat de verzen een muzikaler toon moesten doen hooren, meer muziek, minder rhetoriek. Zij wilden de harde kleuren der Romantiek temperen — en alleen maar zeer zachte, grijsachtige schakeeringen toelaten. Ze wilden de gedachte laten wegschuilen in het duister, en het geluid laten heerschen in volle kracht. Dit alles zou, indien al te ijverige partijgangers niet schromelijk overdreven hadden, zeer zeker niet miskend zijn geworden. Hier was eene letterkundige overtuiging tegenover de lyriek der Romantiek en der *Parnassiens*, die recht van bestaan had.

Maar de overdrijving bedierf later zeer veel. De bekende navolger van Verlaine, René Ghill, wilde niet alleen de muziek der woorden, maar ook de kleur der woorden nader wijsgeërig bepalen. Men ging er toe over, aan de vokalen kleuren toe te kennen: A is zwart, E wit, I rood, O blauw en U groen. De verklaring dezer kleurenkeus is mij nimmer onder de oogen gekomen. In den prozaroman der neo-idealisten, inzonderheid in Huysmans' *A Rebours*, deed men nog eene andere poging. Het geluid der woorden kon met kleuren worden vergeleken, maar ook de aandoeningen van smaak en reuk moesten in gezichts- of geluids-aandoeningen worden omgezet. Des Esseintes, de befaamde held van Huysmans, heeft eene lange reeks van tonnetjes met likeuren naast elkaar gesteld, en terwijl hij uit ieder tonnetje eene teug drinkt komt een geluidsgewaarwording, die aan het een of ander bepaald muziekinstrument herinnert.

Het streven naar muziek en symbolischen tonenrijkdom in de verzen moest natuurlijk leiden tot verwaarloozing van de gedachte, die men wilde uitspreken. Hoe verwarder en zonderlinger het vers er uitzag, hoe kostelijker men het vond. Nu het er niet meer op aankwam, wat men eigenlijk wilde zeggen, werd het mogelijk verzen te schrijven met behulp van rijmwoordenboeken, en met het voorwendsel, dat de schijnbaar geheel onverstaanbare klanken eene zeer diepzinnige symboliek verborgen hielden. Ferdinand Brunetière en Jules Lemaitre hebben bij herhaling getuigd, dat zij met den besten wil van de wereld de verzen van Mallarmé en Verlaine niet kunnen verstaan. Zeer aardig heeft Lemaitre een staaltje gegeven van zijne hogere exegese in de verklaring van een vers door Mallarmé geschreven in zijne vertaling der gedichten van Edgar Allan Poe. Mallarmé's vers luidt:

LE TOMBEAU D'EDGAR POE.

Tel qu'en Lui-même enfin l'éternité le change
 Le Poète suscite avec un glaive nu
 Son siècle épouvanté de n'avoir pas connu
 Que la Mort triomphait dans cette voix étrange

Eux comme un vil sursaut d'hydre oyant jadis l'ange
 Donner un sens plus pur aux mots de la tribu
 Proclamèrent très haut le sortilège bu
 Dans le flot sans honneur de quelque noir mélange

Du sol et de la nue hostiles ô grief
 Si notre idée avec ne sculpte un bas-relief
 Dont la tombe de Poe éblouissante s'orne

Calme bloc ici-bas chu d'un désastre obscur
 Que ce granit du moins montre à jamais sa borne
 Aux noirs voes du Blasphème épars dans la futur.

Lemaitre verzekert, dat drie vrienden van den dichter, waaronder Catulle Mendès en Théodore de Wyzewa dit vers hebben verklaard. Dan moet men het ook kunnen verstaan. Dat er geene leesteevens bij gevonden worden, moet niet afschrikken. En dan geeft Lemaitre eene proef van proza-vertaling, zeer ernstig gemeend, alsof hij met een zeer moeilijken Griekschen tekst te doen had. Zijne vertaling luidt:

„Redevenu vraiment lui-même, tel qu'enfin l'éternité nous le montre, le poète, de l'éclair de son glaive nu, réveille et avertit son siècle, épouvanté de ne s'être pas aperçu que sa voix étrange était la grande voix de la Mort.

„La foule, qui d'abord avait sursauté comme une hydre en entendant cet ange donner un sens nouveau et plus pur aux mots du langage vulgaire, proclama très haut que le sortilège qu'il nous jetait, il l'avait puisé dans l'ignoble ivresse des alcools ou des absinthes.

„O crime de la terre et du ciel! Si, avec les images qu'il nous a suggérées, nous ne pouvons sculpter un bas-relief dont se pare sa tombe éblouissante,

„Que du moins ce granit, calme bloc pareil à l'aérolithe qu'a jeté sur terre quelque désastre mystérieux, marque la borne où les blasphèmes futurs des ennemis du poète viendront briser leur vol noir.”

Jules Lemaitre heeft met deze interpretatie wel een eerediploma van doctor in de letteren verdiend. Er blijft evenwel nog altijd zekere moeilijkheid, om te begrijpen, wat Mallarmé eigenlijk bedoelt met zijne mededeeling, dat Edgar Allan Poe, nu hij ons eindelijk getoond wordt, zoo als hij is, door de Eeuwigheid, met den glans van zijn getrokken zwaard ons verschrikt, omdat we niet bemerkt hebben dat zijne vreemde stem ons de raadselen van den Dood verklaarde.

Wat heeft de dichter Poe eigenlijk met dat zwaard te maken? Zou hij inderdaad ons zoo beangstigen met dat zwaard? En is het inderdaad waar, dat vóór zijn dood niemand de waarde van Poe's gedichten heeft begrepen?

In elk geval — deze vragen onbeantwoord latende — blijkt uit een en ander toch duidelijk, dat de neo-idealisten vrij wat kans hebben op zekere onsterfelijkheid. De moeilijkheid eener interpretatie, gebleken uit den arbeid van een bevoegd geleerde als Jules Lemaitre, zal voor Mallarmé misschien hetzelfde doen, als reeds ten onzent gedaan werd voor onzen geestigen Haagschen dichter Constantin Huygens. Deze had veel plezier in de mysterieuze verzen van Gongora, in de elegante *finesses* van Marini, en in de wonderspreukige raadseltjes van John Donne. Hij volgde aldat fraai's van tijd tot tijd na — schoon hij in zijne *Sneldichten* en in zijn *Trijntje Cornelis* met echt Hollandsche klaarheid zijne gedachten uitsprak, zonder eenige moeite te doen ze te omnevelen met mysterieuze gekunsteldheid.

Toch is Huygens gebleken te zijn een uitmuntend dichter, om onze Nederlandsche jeugd bij het Middelbaar en Hooger Onderwijs bezig te houden. Hij heeft leerstof gegeven. Op deze wijze kan het werk van Stéphane Mallarmé nog nuttig worden voor de geslachten der toekomst. Men zou, bijvoorbeeld, voor het doctoraal examen in de Fransche Letteren — als er zulk een examen

bestaat — aan de kandidaten kunnen voorleggen: *L'Après-midi d'un Faune*, waarvan Brunetière gulweg verklaart, niets begrepen te hebben. En zeer aardig is het te weten, dat de dichters, die Mallarmé volgen, juist daarin hun adelbrief erkennen, dat ze niet kunnen worden begrepen. Hierin schuilt juist hunne verdienste — het nieuwe, het ongemeene.

Ongelukkig is het echter, dat, ondanks velerlei kabaal en camaraderie dit alles niet veel meer oplevert dan den korten bloeitijd eener mode. Als de mode der poëtische raadselen in woorden voorbij is — zal er niets meer overblijven dan mist en rook. Voor het oogenblik is diepzinnigheid in de mode. Onbegrijpelijke taal in verzen en proza geldt nu voor diepzinnigheid. Onder de vlag van het symbolisme vaart Onzin opgeruimd voor den wind. Symbolisme is alles wat niet kan verklaard worden — is een reeks woorden, die geen zichtbaar verband vereenigt. De symbolisten hebben zeer goed geprofiteerd van Goethe's leer, waar hij Mephisto laat zeggen tot den *Schüler*: „*Im Ganzen — haltet euch an Worte! — Dann geht ihr durch die sichere Pforte — Zum Tempel der Gewissheit ein!*”! — om, als de *Schüler* naief opmerkt: „*Doch ein Begriff muss bei dem Worte sein!*”, terstond te antwoorden: „*Schongut! Nur muss man sich nicht allzu ängstlich quälen: — Denn eben wo Begriffe fehlen — Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein — Mit Worten lässt sich trefflich streiten. — mit Worten ein System bereiten, — an Worte lässt sich trefflich glauben, — von einem Wort lässt sich kein Jota rauben.*”

De neo-idealisten en symbolisten zullen de autoriteit van Goethe niet erkennen. Dit behoeft ook niet. Indien wij ze maar erkennen. Voor de nieuwe Fransche dichters bestaat geene andere autoriteit, dan die van henzelfen. Op zeventienjarigen leeftijd heeft zulk een dichter al de mysteriën van hemel en aarde onderzocht. Voor hem geene jonge ontvankelijkheid, zijne woorden zijn louter orakels, die men eenvoudig heeft te gehoorzamen en te gelooven. En het ergste schijnt, dat in de 10 of 15 jaren, sedert de diepzinnigheid in de mode is, er geen enkele talentvolle kunstenaar onder deze neo-idealisten gevonden is.

T. B.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

VIII.

Arnold Ising, Haagsche Schetsen. Vierde Bundel. 's-Gravenhage, W. P. van Stockum & Zoon, 1895.

Te midden der bonte veelheid van nieuw uitgekomen boeken zou het allerm minst gepast wezen de *Haagsche Schetsen* van Arnold Ising ter zijde te leggen. Het is de vierde bundel van dezen door en door degelijken auteur. Hij bevat: *François van Aerssen en Constantyn Huygens in Venetië in 1621.* — *Johan Evertsen.* — *Cornelis Tromp.* — *M. A. de Ruiter.* — *Willem de III.* — *Een dialoog in 1756 (Lyonet en H. Fagel).* — *Scheveningen in 1781 en 1795.* — *Revolutiedagen in Den Haag.*

Vooraf zij gezegd, dat in Ising *Haagsche Schetsen* naast eene uitmuntende methode van onderzoek een flinke, glasheldere stijl de lezing zeer onderhoudend maakt. Men wordt nergens door eentonigheid of dorheid verveeld — de auteur verstaat de kunst zijne stof als een kunstenaar te behandelen, schoon hij den ernst van den geschiedschrijver nooit verloochent.

De eerste schets betreft de reis van Constantin Huygens, die, 24 jaar oud, door den ambassadeur François Aerssen was gekozen, om als Secretaris hem naar Venetië te vergezellen. Onze Huygens heeft van deze reis een *Fransch Dagboek* gehouden, 't welk door de zorg van Dr. J. A. Worp in de werken van het Historisch Genootschap te Utrecht werd uitgegeven (deel XV) waarbij gevoegd moet worden het *Rapport* van Aerssen omtrent de ambassade naar Venetië, vroe-

ger uitgegeven door hetzelfde Genootschap (deel V).

Een schat van belangrijke bijzonderheden zijn door Ising met veel smaak uitgezocht, en tot een goed samenhangend geheel bewerkt. Het valt telkens in het oog, hoe knap en flink de jonge Huygens zich gedurende dezen tocht hield, niet het minst te Venetië, waar hij de harten won, door onbeschroomd in het Italiaansch zijn woord van begroeting tot den Doge te richten. Het getuigenis van Aerssen luidt zeer gunstig, daar hij tot Hunne Hoogmogenden in de volgende termen spreekt van „Constantin Huygens, den welken ik in qualiteit als secretaris heb gebruikt, waarin hij zich ook met goed verstand, beleid en respect wonderlijk wel heeft gedragen en gekwetent, meriteerende, dat in voorvallende occasiën bij U Hoog Mogenden op het emplooi van zijn persoon gelet worde.”

De ambassadeur schrijft: „*Constantin*” — en dit is inderdaad de ware spelling van Huygens naam. Ising schrijft *Constantijn* en *Constantyn*. Hoewel dit zeer weinig afdoet, ware het toen wenschelijk *Constantin* te schrijven. In den familiekring noemde de oude heer Huygens zijn jongeren zoon, altijd „onzen Tien” — zooals uit de correspondentie later blijkt. In de brieven van Huygens zelf aan zijn zoon Christiaan te Parijs, zegt hij van zijn oudsten zoon — Constantin naar hem genoemd — „onzen Tien”.

Zeer opmerkelijk is bij Ising de schets der republikeinsche staatsregeling van Venetië (bl. 12—14). Aardig is het bezoek aan de stad Meurs, waar ze eene mirakuleuze vrouw Iefgen van Meurs bezoeken, die, naar de verzekering der bevolking, in geen drie-en-twintig jaar zou gegeten of gedronken hebben. Later zag men te Amsterdam in het Doolhof deze zeldzame dame als Betje van Meurs. Veel merkwaardigs bericht Huygens van de Zwitsersche steden — die hij zeer beschaaft noemt. Te Schaffhausen vond hij „een getal van vijftien predikanten, „die des Zondags en des Donderdags „driemaal en op de overige dagen der „week tweemaal bij beurten voor de „preek zorgden. De leden der gemeente „werden onder bedreiging van straf ge- „noopt die preeken bij te wonen”. Het is wel te denken, dat de geplaagde Schaffhausers niet heel aandachtig zullen geluisterd hebben. Daarenboven alle burgers *moesten* zich in het zwart kleeden, en een degen dragen. De hoofdkerk was er gemetseld met door wijn aangemengde kalk, niet zoozeer uit minachtig voor den wijn, maar omdat zoodanige kalk beter vasthield, dan de met water vermengde.

Zoodra het Gezantschap op Italiaanschen bodem aankomt, wordt de ontvangst der Hollandsche heeren steeds schitterender, meermalen wordt gezang en muziek vernomen. Ising spreekt tweemaal van „tiorben”, waarschijnlijk in plaats van teorben of theorben. Het was overal zoo schoon en zoo statig ingericht, dat Aerssen in zijn Rapport aan de Staten schrijft: „Dat tracteeren is mij van stad tot stad overal bij de heeren officieren, ieder om strijd wie 't beter en kostelijker zou beschikken, gecontinueerd. Langs de dorpen hebben de klokken 't defaut van 't geschut gesuppleerd. Meer respect kon aan uw Hoog Mogenden in mijn persoon niet bewezen worden.”

Deze interessante schets wordt gevolgd door twee marineschetsen in eenigszins no-

vellistischen vorm — de admiraal Evertsen in den Briel, na de nederlaag der Staatsche vloot bij Lowestof in den zomer van 1665; en Cornelis Tromp op Trompenburg. Belangrijker schijnt mij het opstel: *De Ruiter door een Franschman gezien*, waarin de Graaf de Guiche, die op Hollandsche oorlogschepen den vierdaagschen zeeslag bijwoonde, een verslag geeft van wat hij ondervond. Ising heeft niet medegedeeld, waar hij het verhaal van den Graaf de Guiche heeft gevonden.

Niet het minst boeiend schijnt mij de laatste schets: *Een paar Herinneringen uit de Revolutiedagen in Den Haag*. Reeds dikwijls is over de Januaridagen van 1795 geschreven. Vooral is in de Vervolgen op Wagenaar een zeer uitvoerig verslag gegeven. Ising heeft het XXX deel der *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken* er bijgevoegd, en nog vrij wat aardige bijzonderheden van het Haagsche leven in het begin van het jaar 1795 verteld. Een kleine historische fout komt voor op bl. 336. Als de Fransche huzaren ze, bij den rondedans la Carmagnole aanheffend :

„Véto, le male, avait promis
d'aller tout droit à Paris . . .”

Hierbij teekent Ising aan, dat *Véto* een spotnaam was „gegeven aan Lodewijk de(n) zestiende, in verband met het hem in 1789 toegekend recht om de uitvoering van de besluiten der Nationale Vergadering te beletten.”

Dit is tot mijn leedwezen geheel onjuist.

In 1789 had Louis XVI niet noodig, dat men hem een recht van Veto toe-kende. Hij was absoluut monarch en kon dus verhinderen, wat hij verkoos. Het *Véto* is een constitutioneel recht, dat volgens de constitutie van 1791 — door den Koning in September van dat jaar onder eede aanvaard — hem is geschonken, ingeval hij zich niet met de dekreten der *Assemblée Législative* kon vereenigen. Hij oefende dit recht uit,

door zijne handteekening te onthouden aan dekreten, die tegen zijne overtuiging indruisten. Toen hij in het voorjaar van 1792 zijn Veto toepaste op het dekreet, waarbij de priesters, die den eed aan de constitutie weigerden, buiten Frankrijk verbannen werden, kostte hem dit eerst zijne kroon, later zijn leven.

De Haagsche bijzonderheden uit Januari en Februari 1795 zijn zeer schilderachtig medegedeeld.

Het verkeer tusschen de Fransche militairen en de Haagsche *citoyens* en *citoyennes* greep plaats in een geheel nieuw opgerichte vaderlandsche sociëteit in den Ouden Doelen. Het bal der Haagsche burgerij met de Fransche huzaren van Chamboran is uitstekend geslaagd. De teekening der costumen is voortreffelijk. Niet minder aantrekkelijk is het verhaal der plechtigheden van 6 Februari 1795, het planten van den Vrijheidsboom, en van de opening der voorloopige nationale Vergadering op 1 Maart 1795. Het opmerkelijkste was, dat in den optocht van 1 Maart eene Vrijheidsmaagd op de zegekar der vrijheid zat, zijnde mevrouw Van der Meer, echtgenoot van den Drossaard van het Hof van Holland. „Gehuld in eene tunica van dunne witte stof” -- zegt Ising — „steunde zij met den ontblooten linkerarm op een altaar, terwijl zij in de uitgestrekte rechterhand de met den Vrijheidshoed bekroonde speer hield. Waarlijk, dit was iets overhebben voor zijn politieke overtuiging, want de burgeres Van der Meer weerstond in dat luchtig gewaad en met die bloote armen zeven uren lang een nijpende Maartsche kou.”

Dit alles was geheel à l'instar van Parijs en Bordeaux. In November 1793 werd Mlle Maillard, danseres aan de opera, in het costuum van *Déesse de la Raison* van Nôtre Dame naar de Tuilleries gedragen. In het voorjaar van 1794 zat Theresia Cabarrus als Vrijheidsmaagd in een kar naast Tallien bij een optocht door Bordeaux.

* * *

Twijfel door C. P. Brandt van Doorne.

Amsterdam, H. J. W. Becht, 1896.

De auteur van „*Huiselijk Leed*” — C. P. Brandt van Doorne — is zeer spoedig gereed met een tweeden roman. Hij behandelt het leven van een jong predikant, die al te laat begint in te zien, dat hij eene overtuiging behoort te bezitten over de dingen, die hij zal mededeelen aan zijne gemeenteleden. Door het mijmeren over dit gebrek aan overtuiging wordt hij hoe langer hoe krachtelooser en besluitelooser; verliest hij zijne energie, stelt hij zijne jonge vrouw te leur in hare hooge verwachtingen van hem, en blijft hij ten slotte predikant om den broode.

Er is in dit werk eene zeer groote zwakheid. De auteur schijnt niet in de theologie gestudeerd te hebben, en zijn onderwerp kon door een dilettant onmogelijk behandeld worden. Het psychologisch proces van den twijfel in het gemoed van een predikant hangt van allerlei voorwaarden af. In de eerste plaats dient onderzocht, hoe en waar de aanstaande theoloog heeft gestudeerd, of hij met een onwankelbaar kolenbrandersgeloof, of met wetenschappelijken zin tot onderzoek aan de universiteit is gekomen.

Dominé Massen — die wil- en krachteloze held van *Twijfel* — heeft zeer goed gestudeerd. De strijd tusschen de orthodoxie en het modernisme liet hem tamelijk koud — zegt de auteur. Maar in dit geval heeft hij niet goed gestudeerd. De strijd tusschen orthodoxie en modernisme **moet** den jongen theologischen student belang inboezemen. Hij **moet** beslist partij kiezen. Men kan niet zeggen, zoo als de auteur doet „of het geloof berustte op bijbelschen grondslag of uitsluitend op de stem van God sprekend tot het geweten, het was hem vrij wel hetzelfde”. Indien dit zoo is, dan had de student Massen onmiddellijk moeten druipen voor zijn proponentsexamen, daar hij de duidelijkste bewijzen gaf, dat hij van de theologische strijdvrage zijner dagen niets

begrepen had. Hij had juist het hoogste belang moeten stellen in het vraagstuk: of het geloof uitsluitend berust op de uitspraken der Heilige Schrift, dan wel op de uitspraken van geweten en zedelijk gevoel. De candidaat Massen had omtrent dit vraagstuk eene overtuiging moeten hebben, vóór hij zich aan het hoofd eener gemeente stelde.

Nu heeft hij de illuzie, dat hij een middenman kan zijn „niet al te leerstellig, en niet al te los van den bijbel”. Zulk een standpunt is geheel onhoudbaar in den tegenwoordigen toestand van kerk en wetenschap. Dominé Massen had het kunnen weten. In 1859 en 1860 heeft de beminnelijke de Génestet het al zeer goed gezegd:

„Zoo'n middelman,
„Wat heb je er an?
„Zoo'n sukkelaar,
„Zoo'n modderaar!
„Inkonzekwent! zóó luidt het heden.
„De knappe lui van wederzij
„Zien op u neêr met medelij’,
„Alleen de stumperds staan u bij. . .
„’t Zijn andre tijden, andre zeden!
„Dus wilt ge een man zijn, kies partij.”

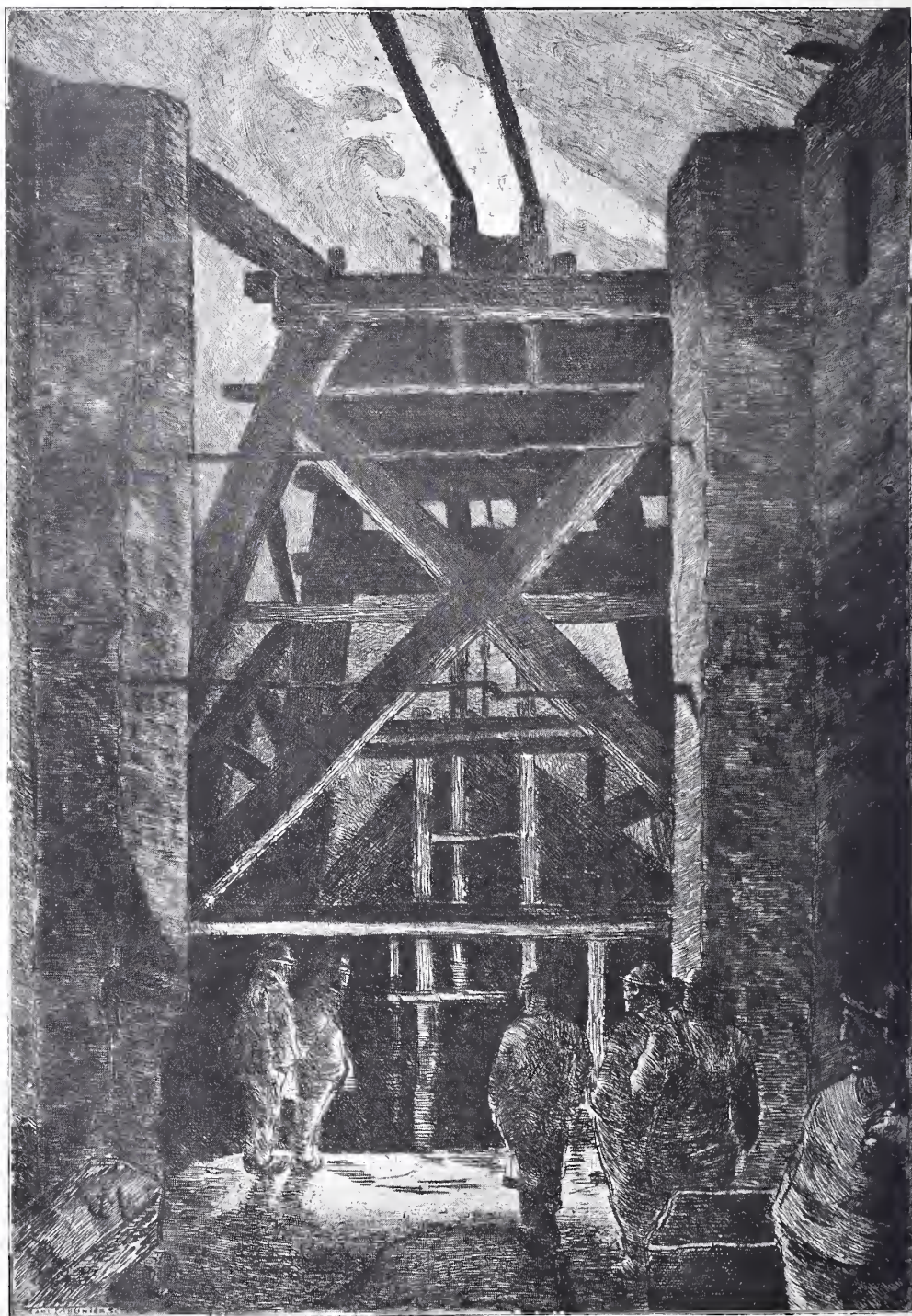
Dominé Massen heeft niet veel gelezen in de Génestet's *Leekedichtjes*. Hoe zou hij genoten hebben de merg- en hersenlooze twijfelaar, als hij *Peinzensmoe* maar eenmaal opmerkzaam gevolgd had, vooral waar de geniale dichter en denker uitroept:

„Maar toch, al gloeit soms
„Mijn hoofd van smart —
„In U, mijn Schepper!
„Vertrouwt mijn hart.
„Niet omdat alles
„Uw Liefde ontdekt!
„Maar ondanks alles
„Dat twijfel wekt!”

Twijfel kan in de edelste gemoederen rijzen, maar bij den godsdienstleeraar moet die in evenwicht gehouden worden door het religieusch gevoel, dat bij geen godsdienstleeraar mag ontbreken. Dominé Massen had er geen bewustheid van, dat een predikant zonder godsdienstig gevoel een onding is. Zijne halfslachtige intellectueele ontwikkeling bracht hem alleen twijfel — en verder kwam hij niet, een ongeluk, een stumper, een flauwerd.

En nu rijst de vraag, of de talentvolle schrijver van *Huiselik Leed* wel verstandig deed met zulk een man tot den held eener novelle te kiezen. Het verdienstelijke in zijn arbeid zou dan moeten zijn aan te toonen, hoe ontzettend lamlendig het er in het binnenste van dien mislukten predikant uitzag. In de details van *Twijfel* komt zeer veel goeds. Het gezin van den Burgemeester is flink geteekend — zelfs de liefdesverklaring van den dominé aan Ada is voorteffelijk. Het gezin van Gorkvink, den strooper, is mede vrij wel geslaagd, maar wat goor en onguur in de details. De spelling van dezen knappen auteur bereikt met het woord „*Desember*” een *comble* van. . . fraaiheid. T. B.

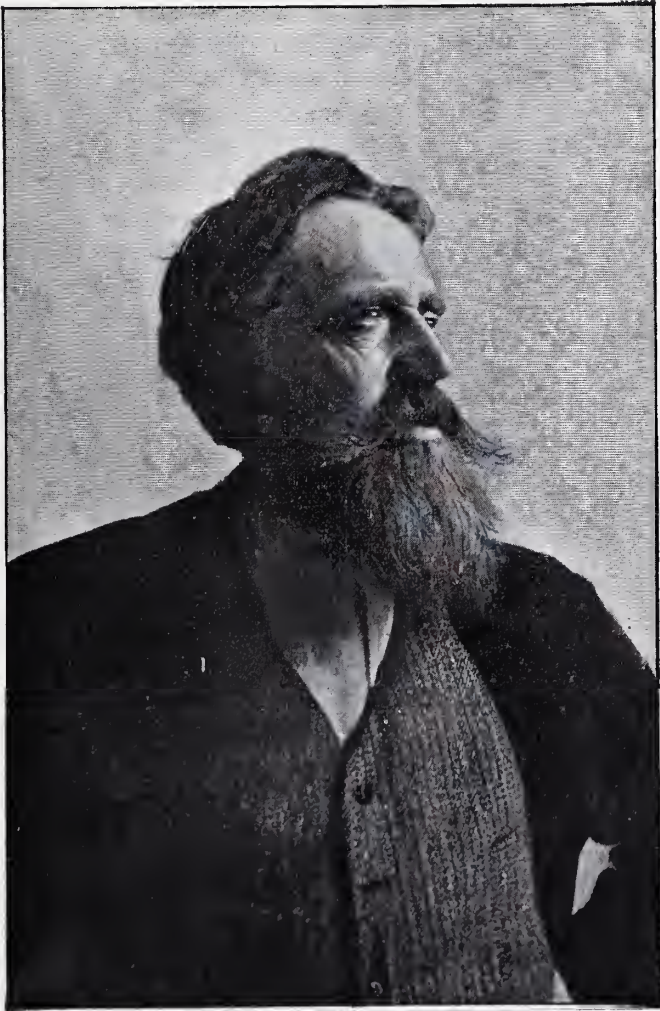
In de Mijn, naar een ets van Carl Meunier, zoon.

CONSTANTIN MEUNIER.

DOOR

POL DE MONT.

Het leelijke kleine eendje.

Een geschiedenis die, — zeer, zeer oud, — evenals Heine's bondig liefderomannetje van twaalf verzen, toch *immer neu* blijft.

Ook van Meunier's leven geeft Andersen's meest zinrijk sprookje den inhoud weer.

Niet velen, onder alle hedendaagschen, is, jaren en jaren lang, alles even halstarrig tegengelopen als hem. Niet velen debuteerden in even ongunstige omstandigheden, en wachtten, ondanks onbetwistbaar hooge gaven van talent en een arbeid van ieder dag, ieder uur, even lang op een bijval, die maar niet komen wilde.

Ik zou het zeker niet zeggen, indien het niet zoo bij uitstek karakteristiek was voor het heele tijdvak 1830—1890, maar de reeds door de weinigen, die smaak hadden, als schilder gevierde Constantin Meunier, had zich al verscheiden jaren doen kennen als een beeldhouwer van ongewone verdienste, dat het hem nog altijd onmogelijk was, van de vruchten zijns arbeids te leven!

En vóór dien tijd? In de jaren, de voor hem uiterst vruchtbare jaren, toen hij, eerst van allen in België en in... Europa, de proletariërs uit mijnen, hoogovens en fabrieken in een schitterende reeks teekeningen en schilderijen had gereveleerd, in die jaren, — de eerste van 1870 nog, leed Meunier — zooloal geen honger meer — toch nog heel zeker gebrek.

En toch was de meester — want ook in dien tijd reeds *was* hij een meester — reeds een en vijftig jaar oud! En toch had hij dan reeds, zijn eerste studie-jaren niet meegerekend, een dertigjarigen harden arbeid achter den rug.

Zaagt gij hem ooit, dan trof u, voorzeker, o niet alleen zijn vermoeid, smartelijk gelaat, maar de melankolie, neen, de intense droefheid van zijn geheele verschijning.

Dat lijderachtige, dat ik-en-weet-niet-wat waaraan men den man, wiens smarten vele zijn of vele waren, gaarne herkent, is inderdaad opvallend.

In zijn gang niets van den trots, niets van dat trotsche zelfbewustzijn van den geboren en geroepen wereldveroveraar of bijvalwinner; zijn gang is aarzelend, eenigszins traag, loom als die van een afgematten marskramer of van een uitgeputten ploeger, schuw als die van een vervolgd *outlaw* of een nagespeurd dier.

Zijn houding is niet die van een koning, van een machtige, een groote; zij is die van een nederige, zwakke, kleine.

Toen ik, in 1883 of 1884, hem voor het allereerst in het *Café Frison* te Antwerpen op een vergadering van artiesten ontmoette, maakte hij op mij al dadelijk den indruk, dat hij slechts na iets als weezin, en heel zeker als blooheid te hebben overwonnen, daar was opgekomen. En toen ik hem, een jaar geleden, in zijn werkplaats in de *Albert de la Tour-straat* te Schaarbeek bezocht, kwam hij met even linksche, gegêneerde gebaren op mij af.

De rug van Meunier vooral is de rug van een *souffre-douleurs*. Breed, stevig zelfs, verraadt hij zulk een vermoeienis, zulk een levenszatheid, zulk een beuzijn van het lange torsen van allerlei onspoed en tegenslag, dat hij onweersaanbaar herinnert, vooral nog met zijn veel te hoogen linken schouder, aan den rug van zekeren genialen *Ecce Homo* van den meester zelf.

En dan het hoofd, het edele, mooie patriarkenhoofd — dat er, omgeven van den peper- en zoutkleurigen maar al vast naar het witte zweemenden, vrij langen baard, meer en meer uitziet als een Kristushoofd, als het hoofd van den Kristus, dien Mathias Gruenewald zoo wonder realistisch schilderde

in zijn onvergelykbaar *Golgotha*; dat hoofd drukt zooveel zielegoedheid, tevens zooveel medelijden uit, dat men instinktmatig voelt: die goedheid, dat medelijden, zij werden gekocht ten koste van veel lijdens, van veel ontberens.

Rond de goedaardige, oprecht-uitkijkende, toch wat vreesachtige grijze oogen, ligt de huid geplooid in ontelbare kleine rimpeltjes. Van den wat zwaren neus tot de mondhoecken snijdt een diepe, nauwelijks gebogen voor, als een messnee; het voorhoofd hoog, eenigszins uitgehold in het midden, met een plotsen platdraai wegwelvend naar 't achterhoofd, is van links naar rechts diep doorploegd.

En toch spreekt niets in dit bij uitstek interessante masker van afgunst, nijd, menschenhaat; alleen de lippen, eenigszins zwaar, — vooral de onderlip, met de vooruitstekende kin als uitdagend voorspringend, — verraden wat bitterheid.

Zelfs zijn handen — ofschoon van edelen vorm — zijn de handen van een, die veel gedragen heeft. Goede, vriendelijke, trouwe handen zijn het; handen, gekneusd en ontfrischt door harden arbeid; handen van een plebejer, van een werkman, veilig en teer ofschoon ruw van greep.

Hebben die oogen veel geweend?

Ik geloof het niet, want — ondanks de recht vrouwelijke *human kindness*, welke een der grondtrekken van Meuniers inborst is, ligt er toch in zijn schijnbaar zwak lichaamshulsel een groote dozis wilskracht, een diepe mannelijkheid en een zeldzaam weerstandsvermogen.

Deze mannelijkheid spreekt ook nu en dan, zij 't ook zelden, meest als de meester in zijn werkplaats aan het boetseeren is, duidelijk uit zijn trekken; dan trillen zijn neusgaten, dan flikkeren zijn oogen; zelfs het lichaam wordt leniger, sneller, jonger bijna.

Maar zoo hij zelf er niet veel schreide, omdat hij ze wist te verkroppen, omdat hij op de lippen wist te bijten, vele tranen zág hij toch.

In zijn kindsheid al... — treurige inwijding in een treurig leven!

Constantin was geen drie jaar oud, toen zijn vader, een geboren Brusselaar, te Etterbeek stierf, zijn vrouw, een wilskrachtige Walin, met vijf andere minderjarige kinderen achterlatend.

Geen eigendommen, geen gereed geld...! En toch slaagde moeder Meunier er in, niet alleen haar kinderen behoorlijk op te voeden, maar — ondanks steeds nieuwe en steeds zwaarder opofferingen, het humeur te bewaren van het stille vrouwtje van Burns:

„tevreden met weinig en blijde met meer.”

Dapper werd zij ter zij gestaan door haar oudsten zoon, die — eenvoudig drukkersgezel — zich weldra op de gravuur toelegde en thans een niet onverdienstelijk etser is.

't Was op zijn broeders aanraden, dat Constantin zich op de Brusselsche Akademie als leerling in de afdeeling beeldhouwkunst liet inschrijven.

Lang hield hij het niet uit in de schoolsche atmosfeer der Akademie; hij hoopte — eilaas! hoe bitter werd die hoop teleurgesteld — in de werkplaats van Fraikin een meer praktische leiding en grooter vrijheid te vinden.

Meunier was toen ongeveer 18 jaar oud!

Drie volle, en o! wat lange jaren bracht hij door „bij mijnheer Fraikin!”

Eer zwak van lichaam dan sterk, bloede tot menschenschuwheid toe, arm en zonder eenig beschermer, was hij er, heel dien tijd, in een ondergeschikte positie.

Het leelijke, kleine eendje!

Lessen gaf de meester hem nooit éene!

Constantin was zijn knecht, zijn loopjongen, zijn slaaf, — zijn leerling nooit.

De potaarde gereedknedden voor den „grooten” man, — den schepper van het ruitersbeeld van Godfried van Bouillon. — bier halen voor de *practiciens*, — de kachel vullen en „in gang” houden, en wat dies meer, de arme jongen liet het zich alles welgevallen, zoo onbegrensd was, zegt hij zelf, zijn religieuze eerbied voor den man, „die standbeelden maakte.”

O! Die overdreven eerbied der mannen van vroegere generasies! Men vergelijk die eens met — zal ik het nog eerbied noemen? — met de „*Frechheit*”, de ongegêneerdheid van elk beginnertje van dezen tijd! En men zal, in Rodenbach's vers uit *Fierheid* een enkel woord veranderend, zuchtend uitroepen:

„Eilaas! Waar is der ouden *eerbied* nu gevaren!”

In 1855 was het, meen ik, dat Meunier, al had hij, als beeldhouwer, ook reeds aan een drietal tentoonstellingen deelgenomen, een bij den eersten aanblik zonderling en gewaagd, en toch, bij nader toezien, zoo echt logiesch en natuurlijk besluit nam.

Dat leventje in Fraikin's werkplaats, zijn omgang met de beeldhouwers van die jaren, hadden den teerbessaarden Meunier doen walgen van... zijn vakgenooten eerst, zijn anders toch vrijelijk gekozen vak daarna.

Het was, *in illo tempore*, deerlijk gesteld met de Vlaamsche beeldhouwkunst. Voor een enkel artiest, die zooals de auteur van den *Diskobolos*, de diepbetreurde Kessels, zijn eigen gang kon en durfde gaan, waren er tien, die, gedwee als paarden in een molen, den ouden akademischen slentergang gingen. Konvensie en mooidoenerij waren het symbolum des geloofs van de meeste beeldhouwers van dien tijd. Geen hunner had er ooit nog aan gedacht, of, wat men zoo al voortbracht, beantwoordde aan de eischen van den tijdgeest, of het in eenige verhouding stond tot de groote ideeën, die toen reeds — 1848 was er immers geweest — de geesten bezig hielden.

Van beweging, van werkelijk leven, ach! geen spoor!

En zie — wat hij bij de beeldhouwers niet kon vinden, dat bestond, schoon nog slechts op geringe schaal, bij de schilders.

Degroux, de fijngevoelige, democratisch-denkende Degroux, de sedert zoo terecht geprezen schepper van *De Bèèvaart van Sint Guido te Anderlecht*, *Het Benedicite*, en zooveel andere stukken, waarin, tegelijk met een akute observasie van het leven der menschen, de pracht van het oude nasionale koloriet zoo triomfeert, — Degroux begon school te vormen, en werd, zij 't ook aarzelend,

als van verre, nagevolgd door een heele schaar jongeren, waaronder Alfred en vooral Jozelf Stevens, Alfried Verwee, Ch. Hermans, Delpéree.

Meunier bekeerde zich tot de schilderkunst.

In sombere, grijze en zwarte tonen vertolkte hij een tijd lang, — ja, een langen tijd, van 1857 af tot 1878 wel, — tooneelen van droefheid en van lijden, tooneelen van ingetogenheid en arbeid.

Voor die der eerste kategorie vond hij de onderwerpen in de openbare godshuizen en in de geschiedenis der martelaren; voor die der tweede vond hij ze in het stille, streng geregelde leven der kloosterlingen.

De Sint Rochus-zaal, 1857, *De Martelie van Sint Stefaan*, 1868, *Jesus' laatste Snik*, 1860, *Mater Dolorosa*, 1871, zijn de titels van eenige werken uit gene —; *Begrafenis van een Trappiest*, 1858, *Trappiesten op den Akker*, 1868, *Trappiesten in de Kloosterkerk*, 1871, zijn de titels van eenige werken uit deze groep.

Ik overdrijf de waarde van deze stukken evenmin als iemand. De kleur was niet rijk, en — met die van Degroux al te zeer verwant, ook verre van oorspronkelijk; de teekening liet meer dan eens te wenschen. Doch, ondanks alle andere zwakke zijden, onderscheidde deze tafereelen zich toch bijzonder gunstig van de produkten der offisiële, akademische kunst van die jaren; en verstonen zij, van dan af, boven de duurbetaalde schilderijen van de „gloriën” der nasionale kunst, omdat zij waren geschilderd uit behoefte des harten, met teerheid en liefde, en met een onbedorven, helderen blik op het leven.

Tot het beste wat Meunier in gindsche periode onderteekende, behoort de *Epizode uit den Boerenkrijg*, hem ingegeven door de lezing van Conscience's roman, nu in het Muzeum te Brussel.

Ik zou durven zeggen, dat wij in dit tafereel vóór ons hebben den voorbode van de meesterstukken, welke de heel groote schilder en beeldhouwer, diè uit onzen kunstenaar opgroeit na 1880, zal voortbrengen.

De kleur van deze epizode is, ik geef het toe, niet oorspronkelijk; zij is romantiesch en zelfs konvensioneel. Heel goed; alleen op de personages wil ik attent maken. En nu houd ik staan, dat wij hier voor 't eerst en duidelijk vóór oogen hebben eenige van die eigenaardig geteekende menschenfiguren, waarmee Meunier — eindelijk — zijn sporen zou verdienen.

Voor al drie personages zijn treffend: een boer, op zijn knieën voortkruipend om de nadering van den vijand te bespieden, een oude vrouw, neergehurkt tegen een heuvel, met een kind tegen zich aan, en een andere vrouw, iets als een beeld van lijden, een boersche Niobe, tot steen geworden door haar doodelijke angst, starende, met groote, strakke, niet meer *ziende* oogen, in het vage.

Hier vernemen wij al het eerste, aarzelende, nog wat gewilde gestamel van den man, die eerlang zulke diep menschelijke tonen zal uitbrengen.

Er is iets van de kracht van den *Maaier* in dien spiedenden boer, iets van het lijdenszatte der moeder uit *Het Grauwvuur* in die neerhurkende vrouw . . .

Rond dit tijdstip was het, dat Meunier de taak op zich nam, om, voor het uitgebreide werk, *La Belgique*, dat Camille Lemonnier voor *Le Tour du Monde*

had geschreven, een reeks illustraties te teekenen, voorstellingen uit het leven der arbeidersbevolking uit de Waalsche nijverheidsdistrikten.

Te Seraing eerst, daarna te Val-Saint-Lambert en eindelijk in de koolmijndorpen of *corons* uit het Borinage, leerde Meunier het leven kennen dier moderne paria's, welke wij mijn- en fabriekwerkers heeten, en zie — zonder er zichzelf bewust van te wezen, had de artiest — eindelijk — de stof ontdekt, die hem, eerlang, zou toelaten, al de schatten van teerheid en gevoel, die nog maagdelijk schier in zijn binnenst sliepen, te laten bewonderen.

Evenals die herdersjongen, die uitging om de ezelin zijns vaders te zoeken en een koninkrijk vond, was hij uitgegaan om een korst brood te verdienen en hij vond — óók een koninkrijk, voorzeker — zijn eigen kunst en zich zelf.

Te Seraing en te Val-Saint-Lambert ontstonden de twee eerste werken dezer nieuwe periode.

Te Seraing had hij een staalgieting bijgewoond.

Te Val-Saint-Lambert, op bezoek bij vrienden, de neerdaling in een mijn. Dat had hem. en niet alleen zijn schilders oog, maar minstens evenzeer zijn gevoelvolle ziel, zoo zeer getroffen, dat hij het schilderde.

Beide werken waren in 1882 te Antwerpen tentoongesteld — doch zonder er dien bijval te bekomen, waarop zij recht hadden.

Men wist niet wat *denken*, nog veel minder wat *zeggen* van deze werken, waarin als het ware opzettelijk was gebroken met al de tradities van de officieele kunst, evenzeer met haar geliefkoosde onderwerpen als met haar geijkte kleur en teekening.

Men vond — *in petto* — dat binnengezicht van een smelterij erg leelijk en banaal, doch men waagde het niet, het zoo maar te zeggen.

Wat de mannen betreft, de moderne Hephaïstossen, die daar, het kloeke bovenlijf moedernaakt, de spieren vingerdik op de armen gezwollen, het schootsvel gespannen om heup en dijen, recht op stonden, trekkend, gietend, het vuur oprakelend, in damp en vlammenschijn, men kon niet anders dan de kranige teekening van die figuren te bewonderen, doch, — men zweeg er over, omdat men er geen kwaad van zeggen kon.

In 1884, te Brussel, een derde tafereel, »*Wegneming van een gebarsten Smeltkroes te Val-Saint-Lambert.*»

Dit stuk was nog merkwaardiger dan de twee vorige — omdat een der eigenaardigheden van Meunier's kunst er met grooter kracht in uitkwam, ik bedoel — het skulpturale van zijn geheele uiterlijke behandeling.

Met volledig technische meesterschap waren al deze werkliedenfiguren uitgevoerd; elke ronding en zwellung van hun lichamen vertoonde hier den uitsprong, dien zij in de natuur hebben, met verrassende waarheid. Ongeoefend nog, waagde ik toen reeds te schrijven: „Het doek van Meunier doet onweersaanbaar denken aan een *bas-relief*. . . Wat de kleur betreft, enkelen heeten haar onaangenaam; de vraag is echter, of zij aan de waarheid beantwoordt, en dan kan het antwoord niet anders dan bevestigend zijn.”

Meunier had zijn weg gevonden — zijn stof en zijn vorm beide, beide tegelijk, beide in ééns.

Om nu te worden de ongeëvenaarde artiest, welken, sedert een vijftal jaren, geheel Europa bewondert, ontbreekt hem niets anders meer dan het werktuig zijner eerste jeugd, de in een vlaag van moedeloosheid en walg weggesmeten boetseerstok. — Meunier zal terugkeeren tot zijn allereerste liefde — en beeldhouwer worden.

Een toeval, spel en kortswijl zelfs, zal deze bekeering mogelijk maken.

Ik loop echter de gebeurtenissen vooruit.

Keeren wij even tot 1882 weder.

Meunier is nu een en vijftig jaar oud; sedert dertig jaar is hij als artiest werkzaam... Hij heeft een tafereel verkocht aan het Gentsch en een ander aan het Brusselsch muzeum; hij heeft voor de kerk van Xendesse bij Luik en voor die van Châtelineau en voor de Sint-Jozefskerk te Leuven eenige schilderijen uitgevoerd,— doch het ware, eenig ware sukses, het sukses dat zingt in

Terug boven, groep van C. Meunier.

mooi afgeronde volzinnen der beoordeelaars en rinkelt in de goudstukken der liefhebbers, is in al dien tijd niet gekomen.

Meunier is arm, nu in 1882 evenals in 1851!

Met gretigheid aanvaardde de kunstenaar dan ook de zending, om, te Sevilla, naar een *Afdoening van 't Kruis* van den ouden Vlaamschen meester Pedro Campana, een kopij te gaan maken.

Deze kopij, die noch beter noch slechter is dan zooveel werken van dien

aard, welke op last van het Belgisch staatsbestuur uitgevoerd werden, laat ik onbesproken. Meunier benuttigde echter den tijd, dien hij in Spanje sleet, om er de zeden van het volk te bestudeeren, en zoo kon hij, in zijn vaderland terug, in het Brusselsch *Kunstverbond* een reeks schilderijen ten toon stellen, welke een zeer personeele opvatting van menschen en land verraden, en waaronder vooral *Een Tabakfabriek*, nu in het Brusselsch Muzeum; *Een Hanengevecht*, *Een Café-concert* en *De Goeden-Vrijdag-Prosessie* bewondering verdienen.

Wat Meunier in deze werken wilde geven en in werkelijkheid ook gegeven heeft, kan men opmaken uit deze zijn eigen woorden uit een brief van 1883:

„J'ai trouvé ici des motifs superbes, non pas de cette couleur locale si usée et qu' exploitent les peintres du cru, mais des motifs de vrai caractère simple et grand, comme il convient à la grande peinture.”

Ik haal deze woorden hier aan, niet zoozeer omdat ik ze zoo bijzonder toepasselijk meen op de uit Sevilla meegebrachte, — als wel omdat ik ze van zeer treffende beteekenis acht, wat betreft de door Meunier in Walenland uitgevoerde werken,

Hoe deze werken ook heeten, *De Ophaling der Mijnwerkers*, *Het Ontbijt der Sintelraapsters (Grésilleuses)* in 1885, *Mijnwerkers uit Borinage* in 1887, *In 't Zwarte Land*, *Hiercheuses*, *Terug uit de Mijn bij Avond*, en *L'Accrochage* in 1889, *Mineurs et Hiercheuses* in 1891, in alle treft ons dat zelfde streven naar grootschen eenvoud en eenvoudige grootscheid, in alle is aan het woord de kunstenaar, die het oppervlakkige, het buitenaffe, hoe verleidelijk ook, vastberaden voorbijziet, en vooral nadruk legt op het karakter, het blijvende en wezenlijke.

Het is belangwekkend te zien, hoe Meunier den brui geeft van al die honderden bijzaakjes en détailletjes, waarop artiesten, die de macht niet hebben ontvangen om een synthezis te geven van het leven, zoo hartstochtelijk jacht maken.

Zoowel in zijn menschen als in het landschap, waarin zij zich bewegen, als in mijn of fabriek, waarin zij hun levensonderhoud verdienen, wordt hij slechts door eenige hoofdlijnen en trekken aangedaan.

Net als hij, *het zwarte Land* schilderend, nergens een enkel tuintje, of akkertje, of huisje, maar altijd en overal een geheele vlakte met wijden horizon of een geheele dorpsstraat of een gansch *coron* of een Babel van fabrieken en schouwen en spoorweglijnen voorstelt, zoo schildert hij nooit een gekend, een gegeven, met naam en nummer aan te duiden individu, maar alleen werklieden, beter: menschen, door den arbeid gestempeld en geijkt, verlaagd en misvormd tot werktuigen, tot werktuigen van werktuigen, raderen in het groote geheel der fabriek.

Zie maar eens hoe weinig detailwerk er is in zijn schilderijen en ook in de beeldhouwwerken, die ik verder zal bespreken.

Zelfs de meest onafscheidelijke attributen van zijn mijnwerkers, hun alam, verwaarloost hij zooveel mogelijk . . .

Ik weet niet, of ik wel doe het hier al te zeggen, maar Meunier ziet niet

het individu, maar wel het type. Hij ziet het individu wel, althans in dézen zin, dat hij er heel wat pleegt te bestudeeren, en in elk individu, dat hij ontmoet, met scherp blik de karakteristieke trekken weet te ontdekken; doch hij geeft het individu nooit weer; hij maakt nooit portretten; hij werkt zelfs nooit naar de onmiddellijke, konkreete natuur; wat hem in honderden trof synthetizeert hij in één of eenige typen; en de indruk van menscheijkheid, welken deze maken, is juist daarom zoo weergaloos intens, omdat de artiest er het wezenlijke van zoovele ware menschen in heeft neergelegd.

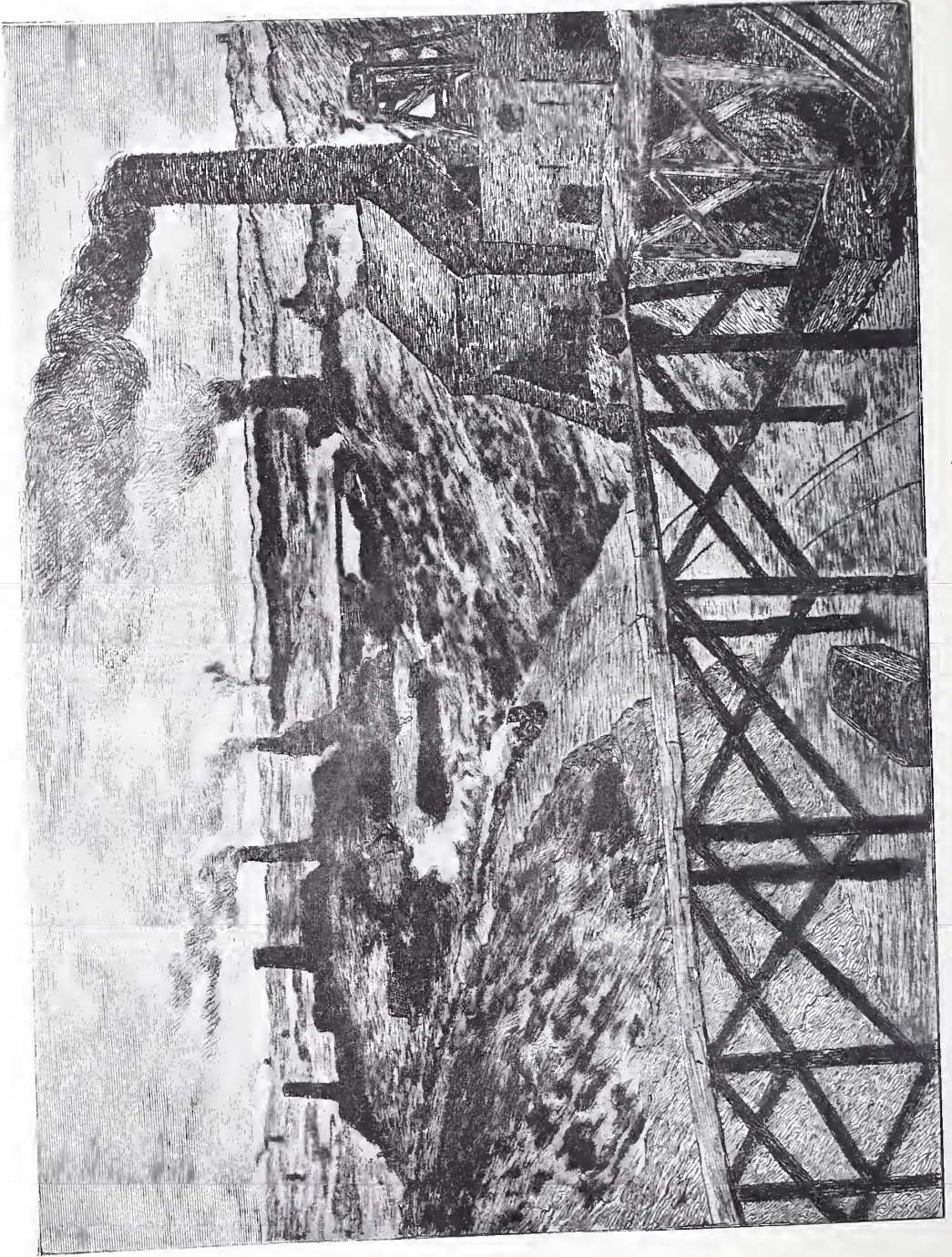

In 't zwarte Land, naar een ets van Carl Meunier, zoon.

Meunier's vizie van het zwarte land is een bij uitstek personeele. Hij ziet het Borinage niet zooals het daar ligt, van alle uiterlijk *charme* ontdaan, in al de grijze eentonigheid van zijn naakte, onbebouwde velden; een land van louter plat proza, voor wie 't enkel ziet met de oogen van het lichaam; hij ziet het, met de oogen van zijn deernisvolle ziel, als een bovenwereldsch dal der uitwendige duisternissen, als een modernen Erebus, als een negentiende-euwschen en o honderdmaal meer werkelijken, een tastbaren, geschiedkundig bestaanden tegenhanger van Dante's *Inferno*.

Zijn vizie is in zekeren zin een abstrakte, een zedelijke voorzeker; zij houdt geen rekening met de honderd en één toevalligheden van jaargetijde en weerswisseling.

't Lijkt er naar, alsof in het Borinage van Meunier, Lente en Zomer niet

De Hoogovens, naar een ets van Carl Meunier, zoon.

op den Winter, Herfst en Winter niet op den Zomer volgden; alsof de morgenzon dien ijzerachtigen steengrond nooit met haar zacht gouden lachlicht kuste, de avondzon dien nooit met haar purpere bloedstralen overgoot.

't Lijkt er naar, alsof er niet alleen geen akkerbouw bestaat, — geen ploegende of eggende boeren, geen wiedende of arenlezende boerinnen vertoonen Meunier's schilderijen, — maar zelfs, alsof er boom noch heester, bloem noch gras wilde tieren.

Als Babeltorens hoog rijzen zij ten hemel, dreigend, uitdagend, afschuwelijk, de schouwen van fabrieken en ovens; aan hun voeten, als neergehurkte monsters, dreigend met de wijdgapende monden hunner donkere ruimten, de werkplaatsen, de pakplaatsen, de afdaken van allen aard en grootte. En de steenen hebben geen kleur meer; grijs, zwart, grijs van kalkstof en zwart van schouwroet, zijn de muren alle, de daken alle, en over die daken alle en ver heen over het veld paffen de reusachtige schouwen, zonder rusten of verpoozen, ieder minuutje, iedere sekonde, wijd uitzwellende rookgolven uit, een rook die niet wegwaait op den wind, niet opgaat in de lucht, een rook dien men snijden kan met messen, dik en stinkend als de Londensche fog, een rook die blijft hangen, log en zwaar, tragiesch en beklemmend, als een doodwade, mijlen ver over het arme land.

En die wolken verdooven het licht van gas en dag en dompelen de geheele streek in een spookachtig duister.

En in dien wolkenrooknacht liggen de ellendige dorpjes, de armzalige *corons*, in wier smalle steegjes geen blozende kinderen spelen bij dag, geen dwepende paren vrijen bij schemeravond.

Kroegen ziet men er genoeg, en winkels . . .; kroegen waar de jenever, de *aqua vitae*, den zwoeger en de zwoegerin verbeest en verstompt, winkels waar men hun „op den pof”, op borg, aan vier maal te hoogen prijs vervalschte of bedorven waren levert.

Zoo ziet Meunier — zoo is in werkelijkheid voor allen die zien kunnen, die zien wat de dichter, zien wat de ziener ziet, dat wingewest van het hedendaagsch Uitbuitingskapitaal, welks nooit verzadigde gouddorstpassie hijgt en zwoegt in de reusachtige longen der masjiene, welks zedelijk juk drukt met al het gewicht van een looden wereldbol op de gekneusde schoften van dezen duizendhoofdigen, tot slavernij gedoemden Atlas, den proletariërstand.

En de menschen, die hij daar ontmoet — o wat zijn zij intiem één met dat tragiesche kader!

De mijnwerkers, de mannen — heloten, slaven, paria's, klein, mager, ellendig, mizer in den vollen zin des woords, met lage voorhoofden, die niet schijnen te kunnen denken, met kleine, grijze, diepzittende oogjes, oogen van nachtvogels en holgedierte, met aapachtig prognatische kin, half dier, half mensch; de meisjes, met in hun groei gestuite, armzalig onderbleven lichamen, beroofd van de zwelende lijnenpracht der moederschap belovende heupen en der voedingrijke mammen — dien dubbelen trots van elke ware vrouw, — jongensachtig in haar lijnwaden, dunne pakjes, lang van armen, zwaar van handen, gemeen en stout van muil.

De fabrieken echter, de *laminoirs*, de *aciéries* van Seraing en elders, die ziet de meester anders. Hij ziet ze niet tragiesch, niet als een modern inferno, maar epiesch grootsch, als de glorieuze slagvelden van den arbeid, als tempels opgericht aan der menschen wil en kracht.

Ook hier toch behoudt de tragoëdie haar recht.

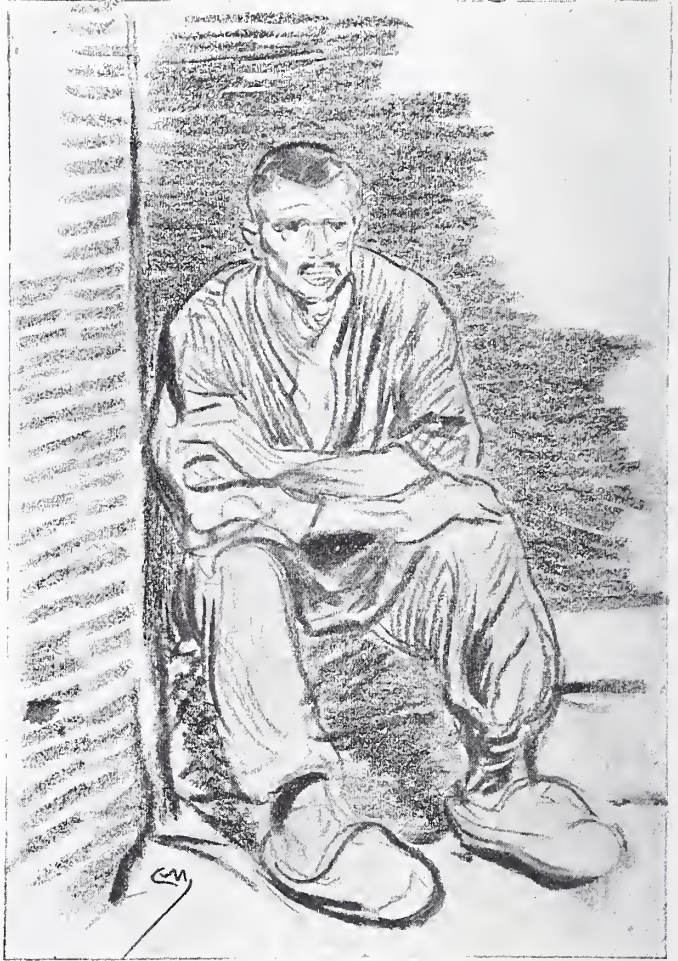
Ook hier is het een strijd op leven en dood van den mensch tegen de dommekracht.

Doch de mensch is hier anders dan ginder. Hij is hier sterker, gezonder, vrijer, krachtiger, meer mensch, minder werktuig, meer vrije wil en zelfbestuurde kracht, minder slaaf en zaak.

Heerlijk, indrukwekkend, ontzaglijk bijna, staan zij daar, in dat voortreffelijke stuk, *La Coulée de l'Acier*. Met vollen muil spuwen hun de ovens hun hitte in het aangezicht; met hongerige sistong likt de vlam naar hun naakte borsten en schouders; de damp, een blanke,

zegevierende damp nu, hult hen bij wijlen in zijn vlokkensluier. Zij vreezen ze niet, de vlammen, zij haten ze niet, de ovens, want ovens en vlammen zijn hun bondgenooten, hun vrienden immers. Met weggeschroeide brouwen en wimpers, verzengden stoppelbaard en roodgegloeiende huid staan zij daar, bewust van hun kracht, berustend in hun sterken wil, veilig in de overtuiging dat elke hamerslag raak is, elke inspanning hunner spieren een doel heeft, geen poging vergeefs of nutteloos is.

Ook den landman en den Antwerpschen dokwerker ziet Meunier anders.

Een Mijnwerker, teekening van C. Meunier.

Deze beiden echter heeft hij alleen als beeldhouwer behandeld; ik acht het dan ook maar het beste van zijn boeren-interpretaties eerst te spreken, als ik straks zijn skulpturalen arbeid in oogenschouw neem.

Het was in 1884 of wat vroeger, dat Meunier weer aan 't beeldhouwen ging,

Hij had in een zijner vele »neerdalingen in den afgrond," een *puddler* opgemerkt, zittende, in voorovergebogen houding, neergehurkt, te rusten.

De aandoening, door de gelatene moeheid en de gretige rustgenieting van den werkman op zijn gemoed teweeggebracht, wilde hij in een kunstwerk uitspreken. En nu scheen het hem toe, dat alleen in een beeldhouwwerk deze aandoening zóo intens kon worden weergegeven, als hij ze had ontvangen.

Zou het wel gaan nog, wel gaan opnieuw?

't Was een kwarteeuw geleden dat hij den boetseerstok nog gehanteerd had!

Waarom het niet beproefd?

En hij beproefde het. Hij wilde nu eens weten of het nog gaan, weer gaan zou... Hij wilde ondervinden, zelf ondervinden, in eigen werk, of lijn en vorm niet evenals de kleur zouden geschikt zijn tot het verduidelijken van een sentiment...

En daar zat, in was bewerkt, de *puddler* op den werkstoel, sprekend van leven en waarheid!

Hij zat daar met zijn grove klompen, op zijn laag bankje, de rechterhand rustend op den knie van het rechterbeen, waarvan de voet een weinig achteruit staat bij den anderen; naakt bovenlijf en armen, breed en ruw, onbehouwen en lomp, voorovergebogen met het te kleine hoofd, onbeduidend, leelijk, vast dom onder het onoogelijk viltje. Hoe typiesch evenwel, dat hoofd: breed uitstaande kaaksbeenderen, een grove, matricieele kin; een open mond,

Rustend Puddler, brons van C. Meunier.

zeer groot; de neus veel te klein, te kort vooral; de oogen heel klein, zonder blik, het voorhoofd als weggesneden...

Opvallend vooral het gebrek aan verhouding tusschen dat hoofd en dat lichaam. Dit laatste is veel te machtig voor het andere! Het lichaam van een reus, — armen, beenen vooral — en het hoofd van een *embryo*. En in dit hoofd alleen de lager deelen, volstrekt niet de edeler, ontwikkeld.

En het is alsof een stem u toefluistert: »zóó maakt de moderne arbeid den modernen arbeider”.

En, als God den eersten scheppingsdag, liet de meester zijn oog gaan over het werk zijner handen, en hij zag dat het goed was — en dit was zijn eerste werk.

Nog hetzelfde jaar, of was 't in 1885, boetseerde hij een *Antwerpsch Natiepaard*, en in 1886 volgde *De Mokeraar*, die, in het salon der *Champs élysées* tentoongesteld, Octave Mirbeau's geestdrift zoozeer gaande maakte, dat de anders niet malsche kritikus niet aarzelde hem uit te roepen tot de eenige „*véritable oeuvre de statuaire*”, die aldaar te zien was.

En zie — nu was het daar, het lang verhoopte, het lang al dubbel en dik verdiende sukses.

En ditmaal was het sukses volledig, beslissend, onwederroepelijk.

Tijdschriften en dagbladen wedijverden van nu af in bewondering voor den meester; voorname kunsthandelaars van het buiten- evenals van 't binnenland kochten het reproduksierecht af van een of ander zijner werken; liefhebbers en muzea rekenden het zich tot een eer een zijner schepingen te bezitten, en de regeering van België — de sant werd nu toch verheven in eigen land — droeg hem gewichtige bestellingen op.

Een *Puddler*, brons 1887, *Een Slachtoffer van het Grauwvuur*, bronsgroep, 1890, behooren aan het Staatsmuzeum te Brussel; *Een Antwerpsch Dokwerker* en *De Mokeraar*, beide in brons, beide in 1890, aan het *Musée du Luxembourg* te Parijs; *De Maaier*, brons, 1892, versiert den Kruidtuin te Brussel; het fragment hoog-verheven-beeldwerk, *De Aarde*, 1892, en de *De Puddlers in den Oven*, half-verheven beeldwerk, brons 1893, behooren beide aan het *Musée du Luxembourg*, terwijl verscheidene van 's mans statuëten den gevel van de Brusselsche Kapellekerk versieren.

Natuurlijk is dit lijstje ver van compleet. Bevat het eenige van de voortreffelijkste werken des meesters, o. a.: *De Mokeraar*, *De Antwerpsche Dokwerker*, *Een Slachtoffer van het Grauwvuur*, *De Maaier* en vooral *De Aarde*, een geheele reeks andere, als *De Glasblazer* en *De Visscher*, 1890, *Een Mijnwerker in de Schacht*, 1892, *De Oogst*, 1894,

De Mokeraar, brons van C. Meunier.

en vooral deze meesterstukken, *Ecce Homo*, *Oud Mijnpaard* en *De verloren Zoon*, vermeldde ik nog niet.

Ik heb *den schilder* Meunier zeker geen lof onthouden; met des te meer overtuiging durf ik dan ook zeggen, dat *de beeldhouwer* Meunier dien schilder bepaald en zelfs ver overtreft.

't Komt mij voor, als had zijn groote hartedeernis, waar zij in haar volle volheid tot ons wil spreken, als had zijn fijngevoelig talent, waar het met bijzondere kracht en intensiteit het essensieele van een onderwerp wil doen uitkomen, behoefte aan vorm en lijn van het beeld.

Interessant is het, in dit opzicht, zijn *Slachtoffer van het Grauwvuur*, zooals het, naar een direkt naar de natuur gemaakte teekening door zijn zoon Karl geëst werd, te vergelijken met de bronsgroep uit het Brusselsch muzeum.

Het onderscheid is treffend.

In de teekenschets ligt wel hetzelfde sentiment; de houding der vrouw, in beide werken, is zelfs, tot op een kleinigheid na, geheel gelijk; — en toch laat het eerste werk ons koud, waar het tweede ons onweerstaanbaar aangrijpt.

Hier zit het hem in: toen de meester teekende, had hij, weinige uren na een grauwwurontploffing, het tooneel, dat hem inspireerde, vóór eigen oogen zien plaats grijpen; hij had die moeder gezien, ontdekkende, met starre smart, na een heelen nacht zoekens, het lijk van haar zoon. Verpletterd als het ware door het dramatiesche van dit feit, had hij het, zoo onmiddellijk naar het leven, trachten weer te geven. Toen hij later beeldhouwde, was het al te brutale, reëele van dien indruk weggenomen. Nu zag hij, in zijn plastiesch geheugen, niet meer de beide personages, dien doode en die levende, in hun logge stoffelijkheid, maar nog alleen de aksie, en de „*infandum dolorem*,” de niet in woorden te uiten smart, welke de aksie vertolkt.

Ginds stond hij beneden zijn onderwerp, hier kon hij het beheerschen. Ginds gaf hij realiteit, nu gaf hij een synthese. 't Geteekende was een kopij; 't gebeeldhouwde een werk van stijl. En zoo als dit meesterwerk, zoo ontstonden nu al zijn beeldhouwwerken. Alle schiep hij uit herinnering, uit de naweeën van een deernis, die hem aanvankelijk, in de eerste oogenblikken der onderzonden aandoening, te machtig was.

Van modellen bedient Meunier zich slechts met de grootste voorzichtigheid. Alleen om zekere lichamelijke bijzonderheden waarheidgetrouwer, vollediger te kunnen voorstellen, spreekt hij modellen aan.

Daarom ook onthield hij zich wijselijk van een al te druk bezoeken van het *pays noir*. Als waar en goed dichter heeft hij begrepen, dat het eenige middel, om de dingen groot en breed en met stijl te blijven *zien*, is — ze zoo zelden mogelijk te zien in de brutale werkelijkheid.

Zijn kunst wortelt niet in de stof, maar in het gevoel; zij is geen realistisch nabootsen; zij is — een gevoeld *evoseeren*.

Ik heb zoo'n idee, als moet degene, die deze reeks werken, *De Maaier*, *Ecce Homo*, *Oud Mijnpaard*, *Puddlers vóór den Oven*, *Het Akkerland*, en *De*

verloren Zoon goed kent en begrijpt, een volledig denkbeeld hebben van Meunier als beeldhouwer.

Ik herinner mij nog, welk een bewondering *Een Maaier* en *Ecce Homo* verwekten, toen zij, beide tegelijk, in 1892 te Gent waren tentoongesteld.

Even meesterlijk beide, verschillen deze twee kunstwerken toch in alle opzichten van elkander! Stoute greep uit het werkelijke leven, munt *Een Maaier* uit evenzeer door de savante modelleering van ieder deel in het bijzonder als door het keurige, indrukwekkende realisme van het geheel. Alles in dit gewrocht is te prijzen! Dat even gebogen en toch weer, bij het breed uitzwaaien der zeis, tegen de forsche beweging van het geheele, kloeke lichaam in, half heropgeheven hoofd; die wijd-uitstaande beenen met hun opgespannen kuiten; die geheele houding — wat drukken zij uitmuntend uit het volkomen opgaan van den noesten zwoeger in het lastige werk, samen met — aan den eenen kant de eerste gewaarwording der komende vermoeyenis — aan den anderen kant — het gretig verlangen, om de aangevangen taak ten einde te brengen. Het ge-

Ecce Homo, pleister van C. Meunier.

baar, dat de landman bij het maaien maakt, is hoogst gelukkig weergegeven. Niet *dood* is dat beeld; *leven* doet het in den volsten zin des woords. Men verwacht er zich aan, de breede zeis plotseling van links naar rechts te zien bewegen . . .

Ecce Homo is — op veel kleiner schaal uitgevoerd — het aangrijpende beeld van den Lijder, die, halfdood gemarteld voor zijn overtuiging, in de uitputting zijner laatste krachten als een armzalig hoopje vleesch en beenderen is ineengezonken . . . Alle spieren zijn als ontspannen, alle gewrichten als gebroken. Slap hangen, lang en uitgemergeld, de armen neer; de knieën knikken, met een gebaar van o welke diepe ellende, tot elkander . . . En dan dat hoofd,

— dat baardelooze, in alle richtingen doorgroefde denkershoofd, — waarvan ik met Huysmans, in zijn kostelijk *Là-bas* zou willen zeggen: „*elle pendait, exténuée, entr'ouvrait à peine un œil hâve où frissonnait encore un regard de douleur et d'effroi.*” Wat een lijden, wat een overdaad van lichamelijk en zielelijden drukt dit beeld uit. „*Tous les traits renversés pleuraient, la face était monstrueuse, le front démantelé, les joues fanées.*” Evenals de door Huysmans beschrevene, een ware „Christus der armen”, arm als de allerarmsten, ellendig als de allerellendigsten die zijn dood moest verlossen, en tevens menschelijk in de hoogste mate, alsóf bij de marteling van zijn geest het goddelijk bewustzijn ware ingeslapen.

In 1893 zag ik, te Brussel, het *Oude Mijnpaard*. Niet zeer in 't oogvallend, klein van verhoudingen, stond het beeldje daar ergens, tusschen een heel volk van heel wat grooter beelden, in een hoekje verborgen. Doch nauwelijks had ik het ontdekt, of het liet mij niet weer los.

Pudillers vóór den Oven, hoog verheven beeldengroep van C. Meunier.

Het onzalige paard van den onzaligen mijnparia! Armtierig van vormen, zelfbewust van zijn ellendig uiterlijk, met neerhangenden meer dan neergebogen

kop, ontvleesden schouder, schralen, korten, onbeteekenenden stompstaart, grove gezwollen pooten, staat het daar, afgebeeld, lam getjakkerd, half doodgetergd, tot op den draad versleten, als een levende, o zoo weinig nog levende, maar toch wraakroepende klacht tegen menschenwreedheid. Een dierlijk *ecce homo*, dat men niet weer vergeet.

De *Puddlers vóór den Oven* zijn een tooneel van kracht.

Met hun drieën zijn zij bezig, het bovenlijf geheel naakt, het schootsvel om de magere beenen. Eén trekt den blaasbalg met de éene hand en houdt met de andere het kleine stootwagentje vast, waarop de gloeiende klomp zal vervoerd worden; één trekt, met de volle kracht van zijn achteroverhellend lichaam, den klomp te voorschijn, waarin hij zijn zwaren ijzertang heeft vastgeklampt; de derde helpt dezen, voorzichtig, zeker, wegwerend wellicht de nog aan het ijzer vastzittende sintelen. En als wilde hij zijn prooi niet lossen, spuwt de oven de drie zijn damp en vlammen in 't gelaat . . .

En machtig steunt de middelman, hij, die 't hoofdwerk verricht, met mooi gebaar den voet tegen den ovenmuur, en trekt, en trekt, de ellebogen dicht tegen het lijf aansluitend, de lippen in kalme spanning toe.

En 't is geen tooneel van hartstocht, maar een tooneel van rust.

En juist hierin ligt het niet te miskennen teeken van Meunier's superioriteit: zijn helden schreeuwen noch tieren, zij deklameeren noch armwieken, — zij doen niets voor den engelenbak, maar gaan, rustig en serieus, hun gang. *Ex ungue leonem!*

En wat ik hier zeg van deze *Puddlers* past ten volle op al zijn werken — ook op zijn beste schilderijen. Meunier weet in alles maat te houden; hij is een vriend van sobere, strenge lijnen; hij brengt zijn gevoelsuitdrukking steeds terug tot een minimum van beweging, dat gelijk staat met een maksimum van leven en kracht.

Dat zijn personages het allen, zonder één uitzondering, zoo natuurlijk, zoo geheel *doen*; dat zij zoo volkomen opgaan in hun werk; — dat schrijf ik daaraan toe.

Treffend juist zeide Clémenceau: „Le miracle, c'est d'avoir fait surgir l'intensité de l'expression de la parfaite convenance des attitudes, de la juste mesure du geste indicateur de l'effort où tout le corps et toute la pensée le convient. C'est là le trait commun de tout ce peuple de bronze aux prises avec la matière rebelle. Point de cris, point d'apitoiements, point d'outrance! Le drame sort du dedans. Si la plus haute poésie s'en dégage, c'est qu'elle y est naturellement contenue. La poésie de l'être et de l'action, non des fausses conventions du jour.”

Men vergelijkte de ingehouden kracht van Meunier in werken als deze *Puddlers* met de ekzuberansie, het overdrevene van Verlat in *Vox populi*; eerst dan heeft men een denkbeeld van den afstand, die er bestaat tusschen werkelijk groote en *would-be*-groote kunst.

Het Akkerland en *De Oogst* behooren met *De Zaaier* en *Bij den Drinkbak* — en ook *De Maaier* kan men daartoe meërekenen — tot een nog onvoltooide reeks werken: *De Aarde*.

Hoe de meester den mijnwerker en den fabrieksarbeider voorstelt, werd reeds gezegd. Hoe hij den boer voorstelt, wil ik nu zeggen.

Zijn vizie is geen idyllische. Toch zou ik ze ook geen tragiesche durven noemen! De strijd om het leven moge voor den landbouwer nog zoo hard wezen, de veelsoortige arbeid, dien hij te verrichten heeft, vertoont toch door den band, ook in de minst vruchtbare streek, een kalm en vreedzaam karakter. Daarenboven bebouwt de boer de aarde meer voor zich zelf alleen, en toont deze zich dankbaar en mild jegens hen, die hun eerlijk zweet lieten neerdropelen in de donkere voren. Eindelijk arbeidt de boer in den wijden, vrijen buiten, onder de wijduitgespannen blauwe hemelkap, omwaaid van een aan gezondheidkiemen overrijke lucht, waarmee hij onverzaadbaar zijn longen volpompt. Dit zet den arbeid op den akker een levensopgewektheid bij, die volkomen vreemd is aan het donkere slavengezwoeg van den porion.

De Oogst, schets in potaarde van C. Meunier.

En zoo ziet Meunier *het akkerleven*. Hij ziet het in een opvolging van tooneelen, uitmuntend door edelen, strengen eenvoud, aartsvaderlijke kalmte, krachtontwikkellende en gelukkige inspanning.

Zie, hoe gemakkelijk, hoe al spelende bijna, hoe vlot en handig, zijn maaier het werk afgaat. Er ligt voldaanheid, er ligt tevredenheid in het gebaar, waarmede die man de zeis zwaait.

Er ligt hoop in het gebaar, waarmede die zaaier uitstrooit het mysterieuze zaad.

Er ligt iets als trots, zij 't ook barbarentrots, in de houding van den lummel, die het paard, waar hij op zit, naar den *drenk* ment.

Een enkelen keer week Meunier van deze opvatting af. En dan schiep hij het barleef, *De Akkergrond*, een der mooiste dingen, die ooit door een mensch gemaakt werden.

Twee mannen, eggend het ruwe stoppelland, even na den oogst. De eg ziet men niet — men ziet alleen die twee, drukkend, met al 't gewicht van hun lichamen, met gelijken haal en aanleg, op het stevige touw, dat zij, aan een stok, met achter den rug gehouden handen spannen. Dat is galeislavenwerk — en als galeislaven zien zij er ook uit, de twee! Er brandt niet veel licht onder de smalle hersenpan dezer wroeters; zij redeneeren niet bij het werk, — hopen zelfs niet zoo heel veel! Zij werken omdat een ijzeren wet er hen toe dwingt — een wet: de in hun heele wezen, in het innigste ik van hun heele geslacht vastgegroeide behoefte om — *te boeren*, om boer te zijn en boer te blijven, ook al schenkt de stiel hun maar amper genoeg om in 't leven te blijven.

Eindelijk, *De verlorene Zoon*: de verzoening van den vader en het kind, van hem die leed, en van dengene die lijden deed.

Hier vooral was het moeilijk, eenvoudig te zijn. Het melodrama dringt zich als het ware van zelf op.

Meunier had niet eens noodig er voor op te passen!

Wie het werk ziet, vraagt zich af, of het wel mogelijk ware, dit onderwerp *anders* voor te stellen. Wat Meunier er van maakte is zoo treffend van waarheid, dat de geest weigert, een andere voorstelling mogelijk te achten.

Op zijn knieën kruipt de teruggekeerde tot zijn vader. Deze, neergezeten, rekt naar hem de armen uit, en heft, met zegenende hand, zijn hoofd weer op.

Dat is alles — en 't is volledig.

Wat zoudt gij er nog bij willen gevoegd zien? Er *is* immers niets *anders*, niets *meer* te zeggen? —

In de schitterende plejade onzer hedendaagsche Belgische beeldhouwers staat Constantin Meunier vóór ons als een figuur à part.

Zowel door de keus zijner onderwerpen als door de eigenaardigheden van zijn uiterlijken vorm is hij van allen, van de realisten evenzeer als van de idealisten, van Lambeaux evengoed als van de Vigne en Dillens, duidelijk onderscheiden.

Van Dillens noch de Vigne heeft hij de soevereine elegansie, de gedistingeerde onderscheiding, de artistokratisch keurige, bijna klassieke lijn.

Van Lambeaux' bij uitnemendheid stoute, gedurfde techniek, van zijn onstuimige beweging, zijn bijna overdreven passie, heeft hij niets.

Statige koningsfiguren, grasielijke fantaziebeelden, orgietooneelen en bacchanalen zijn geen stoffen voor den nederigen, ingetogen, religieusvoelenden man, die, als een kluzenaar levend, wars van alle mondaine betrekkingen, ondanks een veertigjaren lange, veelzijdige intellectueele ontwikkeling, zich het kind des arbeidenden volks gevoelt, nu als in zijn prilste jeugd, en in zijn eenvoudige quatrocentistenziel, vol bijna vrouwelijke teederheid, medevoelt en medelijdt

Fragment van de groep „Nijverheid”.

al wat voelt en lijdt, op onze dagen, de naar licht en vrijheid opstrevende proletariërsstand.

Instinktmatig, zonder zelf te weten waarom, althans zonder eenige politieke of wijsgeerige bijgedachte, is, toen zijn tijd gekomen was, Meunier gegaan tot de miskenden en verdrukten, tot den mensch, in strijd met de weerbarstige aarde, tot den mensch, in strijd met de dommekracht en de ziellooze stof, en hij heeft hun ziel begrepen omdat zijn eigen ziel naïef is en eenvoudig als de hunne, en hij heeft verhaald en gezongen, in schilderijen, waarop de hemels bloeden van al het bloed der komende Kataklysmen, in beelden, tragiesch als die van lijders en martelaren, van de sedert eeuwen verkropte, tot barstens toe verkropte weeën van de paria's van onzen tijd.

Edoch, à part in de rangen zijner land- en vakgenooten, staat hij toch geenszins *absents* in de gezamenlijke kunst van onze eeuw.

Hij behoort tot de groote familie van die artiesten, die, meer dan alle anderen, eens, voor komende nageslachten zullen zijn de revelasie van dezen democratieschen tijd: de Groux in België, Millet in Frankrijk, Israëls in Nederland.

Dezen zijn zijn geestverwanten, zijn gelijken, zijn *pairs*.

Zooals Clémenceau zegt: „L'homme aux bras nus s'escrimant de sa masse, de son pic, ou de sa charrue contre la *terre-mère*, donne à notre temps son véritable caractère; et qui le saisira dans sa vie vraie sans gauchissement d'emphase, tout en simplicité d'action, dira le drame moderne et, par l'émotion suscitée, préparera les réparations futures.”

Dit laatste nu deed niemand met zulke kracht, als Meunier, Israëls, Millet.

En bij de onderwerpen houdt die overeenkomst niet op; tot de techniek strekt zij zich uit.

Vergelijk eens met elkaar de figuren uit een schilderij — om 't even welk — van deze drie meesters, en gij zult getroffen zijn, niet alleen door dezelfde uitdrukking van innig mededogen, maar ook door de bij alle drie volkomen zelfde rhythmiek van lijnen-

Door deze deernis, door dit solidair-voelen met de armen en nederigen, geven deze drie grooten, zooals vele mannen van genie in andere tijden, het welsprekende beeld van de maatschappij, waarin zij leven.

Dat is hun eigenaardigheid, — maar het is tevens hun glorie — en deze glorie mag tegen de hoogste en reinste opwegen.

Meer nog van Meunier dan van zijn beide evenknieën is dit waar. Zijn synthesis is immers én de meest intense, én — zeker — de meest volledige.

En zie — én door de keus van zijn stoffen, én door zijn techniek, is Meunier ook geworden, — geworden, zonder het te willen, — een verjonger en vernieuwer der beeldhouwkunst.

Niet zonder een schijn van grond kon Renan, tot vóór weinige jaren, de meening vooruitzetten, dat er voor de beeldhouwkunst geen toekomst meer bestond.

Meunier is gekomen, en niemand zeker zal loochenen, dat hij, juist voor *die* kunst, hij alleen, een nieuwen weg gebaad heeft.

Daartoe deed hij enkel dit: hij ontleende aan de gotieke meesters, aan de onsterfelijke nameloozen wier scheppingen ons thans verbazen, hun wetenschap en hun technische behandeling, en hij poogde, met die beide, en vooral met zijn ongemeen intens gevoel, uit te zeggen, wat hem het allermeest trof in zijn tijd.

Ik blijf er bij.

Tot de gotieken moet men terug opklimmen, om voor de kunst van Meunier een ekwivalent te vinden. Niet tot de *latomi*, die, in het portaal van de *Parijzer Notre Dame* die wonderbare beelden van *Zaaier* en *Maaier* plaatsten; niet tot Donatello, wiens borstbeeld, *Niccolo da Uzzana*, men wel eens met zekere scheppingen van Meunier vergeleken heeft, maar tot de anonieme Duitschers en Vlamingen, die werken uitvoerden als b.v. die al te weinig bekende en toch zoo wondermooie *Passionsskulpturen* van den Dom te Xanten aan den Rijn.

Daar, te Xanten, o. a. in *Die Verspottung Christi*, komen figuren voor, — de Zaligmaker, Pilatus, en de twee eerste (kleinere) schriftgeleerden, waarvan Meunier alleen, van alle latere beeldhouwers, de weerga zou kunnen uitvoeren.

Niet waar, het doet er niets toe, dat het eendje aanvankelijk klein en leelijk zij, als het ei, waaruit het geboren is, maar gelegd blijkt te zijn — door een zwaan.

DOOD EN DUIVEL.

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

't Was de avond van een guren najaarsdag in 't begin van November.

't Huis van den notaris was goed verwarmd en verlicht, en de glazen klok die boven de lamp in de marmeren vestibule hing te schommelen, knikte den bezoeker vriendelijk en verwelkomend toe. Die bezoeker was de burgemeester. Eens in de week gaat hij zijn vrouw bij den notaris afhalen en keuvelt eerst met hem wat op het kantoor, vóór zij met de dames een kaartje leggen.

— Gek geval van morgen, zegt de burgemeester, onder 't opsteken van een sigaar, nadat hij in een armstoel bij den brandenden haard plaats genomen heeft.

— Beroerd geval! mompelt de notaris.

Daarop volgt een oogenblik stilte. Het gesprek wil niet vlotten; en wat de beide mannen, die op het dorp het orgel trappen, elkaar te zeggen hebben, is toch zeer gewichtig.

— De veldwachter was al vroeg met het bericht bij me, begint de burgemeester weer. Ik ben er natuurlijk voor opgestaan. Hij moet het in alle vroegte gedaan hebben, vóór er volk op straat kwam. Hij was dan ook morsdood toen ze 'm vonden. Ze hebben ten minste maar niet geprobeerd om hem bij te brengen en hem maar dood gelaten. Zijn pet had hij met een touwtje op zijn hoofd vastgebonden.

— Dat zit er in, meent de notaris; behalve in de kerk onder 't bidden en bij ons op 't kantoor houden zulke lui hun pet altijd op. Dat *blijft* er in, man!

— Ja, en zijn klompen stonden netjes naast elkaar op den kant.

— Precies alsof hij ze bij mij op de stoep had staan, natuurlijk als hij me ergens over kwam spreken. Van zoo'n gewoonte, weet je, daar wijken zulke lui niet van af.

— En om zijn lijf had hij een touw gebonden waar hij zijn handen doorgestoken had. Verbeeld je, notaris: wat een besluit — en dat zoo vroeg, terwijl 't nog donker is! . . . Werken en tobben zoo lang als je kunt, en dan eindelijk. . . .

— Hij zou van daag juist zeventig jaar geworden zijn; dat maakt 't nog akeliger. Maar hij is nu in eens van de ellende af. En had hij niets meer in huis?

— Neen, aan een inventaris zal niet veel te schrijven zijn: er waren nog zeven en twintig centen in een lucifersdoosje; maar overigens niets meer, geen

kruimel eten, niets! En toch had hij nog een laatste gewichtige beschikking genomen: op zijn bed had hij twee schoone lakens gelegd, en schoon ondergoed lag er ook klaar. Hij heeft gewild dat 't er netjes bij hem uitzag als ze nog eens naar hem kwamen kijken.

— Je moest voor zulke lui eigenlijk een lomberd hebben! merkte de notaris op.

— Ja, dan had hij die lakens ten minste nog weg kunnen brengen.

— Ik heb altijd een goeden betaler aan Jan Spiers gehad, en op verpachtingen zag ik hem graag, want hij jaagde den boel altijd op en zorgde dat er trekgeld uitbetaald werd. Maar sedert een jaar of vier met die slechte aardappelen.... en tegelijkertijd is zijn zuster dood gegaan die 't huishouden deed, en de koe ook al, en onderwijl werd hij oud, — en toen was 't mis. Ik was op 't laatst blij als ik hem maar niet zag zitten, want je wilt zulke lui niet graag voor den kop stooten, weet je.

— Hij kreeg sedert anderhalf jaar wekelijks veertien stuivers van de diaconie, zegt de burgemeester, die president-ouderling is; en drie weken geleden is hij bij ons geweest om wat opslag te vragen; maar we hebben niet veel en kunnen dus niet geven. Dat begrijp ik zelf ook wel, zei hij; want hij gaf ons vroeger wel eens inlichtingen over arme menschen. Hij hield zich dus goed; maar van dat oogenblik stond het plan waarschijnlijk bij hem vast; en verbeeld je nu eens, notaris, hoe de man zijn kapitaal tot op zeven en twintig centen heeft zien slinken, en hoe hij zijn laatste brood heeft zitten aankijken.

— We moesten dan toch eigenlijk ook wat ruimer fondsen hebben, burgemeester!

— Dat zei dominee ook van morgen. Hij was al vroeg bij me. Groote bombarie, zooals jonge menschen die hebben kunnen. 't Was schande! Hij had al zooveel armen bezocht en bij ons aanbevolen. De fondsen moesten vermeerderd worden!.... En hoeveel geef jij dan wel? vroeg ik hem.... Ik heb zelf niet eens genoeg aan mijn schrale tractement, was zijn antwoord.... Nu, zeg ik, dan zou ik mijn mond ook maar houden, als je zelf niets geeft. Ga liever dadelijk naar den meester en zorg maar dat die 't geval niet in de courant zet; want dat is juist iets voor 'm. En hij ging; want *hij* had het liever ook niet in de courant.

— Neen, dat is ook beter. Laat de vent liever van mijn gouden regen schrijven als die voor de tweede maal bloeit. En wat zei het volk er wel van?

— Nou, ik geloof niet dat ze zijn heengaan diep betreuren. Een armlastige minder, denken ze, dat maakt de soep voor de overblijvenden wat krachtiger. Maar ik heb me toch opzettelijk een beetje teruggehouden. Want verbeeld je dat iemand thuis gebracht wordt, dood, omgekomen van gebrek — want dat is het woord! — te midden van een dichtbevolkte buurt; — en 's morgens zoo vroeg, als je warm op bed ligt, — opstaan mijnheer, alleen opstaan,.... en dan nog tien minuten loopen cer je er bent.... En je pet op je hoofd binden.... Br! 't Is akelig! Maar ze vermeederen als muizen, notaris. Daar helpt geen armenfonds en geen bedeeeling aan! Jongens met wie ik schoolging

hebben nu reeds gezinnen van kinderen en kindskinderen daar je van schrikt en beeft; allemaal monden om te eten. Ze worden dan ook zoo zorgvuldig in 't leven gehouden tegenwoordig!... Onze kolonie is zoo niet vermeerderd! Maar dat neemt niet weg: 't blijft akelig. 't Moest niet hoeven en niet kunnen dat een mensch zich in onze maatschappij uit gebrek van kant maakt.

— En als hij dan nog maar eens bij me gekomen was en zijn nood geklaagd had! Maar daar zijn ze te trotsch voor, burgemeester!

— Ja, je zoudt zeggen! Zoo'n koppige kerel springt liever in het water. Je kunt het je haast niet voorstellen. En was hij nu nog maar naar de rivier gegaan!... Dan hadden we waarschijnlijk nooit iets meer van hem gezien, en geen last van hem gehad.

De beide notabelen worden in hun gesprek gestoord. De dienstbode deelt mee dat er twee mannen zijn die den burgemeester wenschen te spreken. Burgervader en notaris zien elkander veelbeteekenend aan; want de aangedienden zijn er twee uit de buurt van Jan Spiers, en twee durvers ook, twee woordvoerders. Men moet ze wel ontvangen. Maar wat zullen ze hebben?... Een aanklacht misschien? Een beschuldiging tegen het armbestuur? Een oproerig praatje?

Zij worden binnen gelaten en houden de pet eerbiedig in de hand.

— Mijnheer burgemeester, zegt Tijs Sprong, we zouwen oe is graag gesproke gehad hebbe over 't geval van Jan Spiers. Hij is ter onverwachts tussen ut gegaon.

— Ja, zegt de burgemeester, ongelukkig; maar 't is zijn eigen verkiezing geweest.

— As 't mar waor was! zucht Peter Dale. Hij hè gemotte!

— En had hij 't dan zóó arm? vraagt de notaris.

— Daor wit menheer alles van, antwoord Tijs. Men oome da's een gerezeleverte mins, en die zeei: Ge kun vas geleuve, zeeit-ie, as 't er een z'n ège verdoet, dan is ter ordenair en notaoris ok bij betrokke, zeeit-ie!

— Zoo, zoo? Bij een zelfmoord — een notaris betrokken? Kerels, hoe kom je'r aan? Hebt u ooit zoo iets gehoord, burgemeester?

— Nec, stil is: *ik* zeg 'et nie! verontschuldigt Peter. Ik zeg: hij hè gemotte. Arm hattie 'et suffesant genug, mar hij hà bij ons in de burt, bij iederendeen op zijn toer, 's middags nog wel een bord ête kunne krijge.

— Hij had ook nog wel eens bij mij kunnen aankomen! verzekert de notaris goedig.

— Da hoof nou ok nie meer, verklaart Tijs. Hij zal nie veul pap meer ête nie. En nou zal ie ok nog begrave motte worre, burgemeester. Hij zal gereje motte worre.

— Ja, van den arme, als gewoonlijk.

— Mar we wouen is vrage of wij 'em ok weg kunne brenge. We hebbe met de burt afgesproke om 'em mar te drage, as menheer 't goed vond.

Vreemd! Toch nog een bewijs van achting! denkt de notaris.

— Hij schijnt nog gesteld gewiest te zijn op een fatsoendelikke begraffenis,

vervolgt Tijs. Hij hà zen bed veuraf in orde gemakt, en een half pond tabak haddie nog klaor geleed, dat ie giesteravond gehaold hê bij Toone, en toe zeei die nog daddem de tabak zoo goed smakte tegeworrig.

— En, voegt Peter er bij, hij hê z'n êge giesteravond laote schêre, en toe zeei de Piepert daddet zoo vreemd was daddie z'n êge op Donderdagavond liet schêre; en toe gaf ie zooveul weerom as taddie van daag seuentig jaor wier. Da hê allemaol zoo motte zijn, man!

— Die tabak, vervolgt Tijs, was natuurlek vur de begraffenis; hij wou ons ok nog wà gunne. 't Is nie veul; mar . . . . we kunne d'r nog wà bij doen.

— Hoe zoo, Tijs Sprong? vraagt de burgemeester.

— Wel, ziede, we wouwen 'em dan wel wegbrengen tussen schoftted; en as ten arme ons dan dà geld van 't rijke gaf, ziede — een riksdalder, zeei Kees Vet, sting er toe — dan zouwe dà met de burt saves *verpruve*. Da hewwe zoo afgesproke, ziede, burgemester — alted as menheer 't goed vond.

Verpruven! 't Begrafenisgeld van een buurman, een vriend! . . . . De burgemeester vond het dadelijk héél goed. Hij had er nog wel een riksdalder bij willen geven. Maar hij maakte toch zwarigheden.

— Verpruven? zegt hij. Ja jong, ik heb er niemendal tegen. Maar 't zou toch heel ordelijk toe moeten gaan.

— Zooveul zal der nie zijn, burgemester, daddet kwaod kan, antwoordt Tijs.

— En wie zou er bij moeten wezen?

— De noste burt: twaolf dragers: zes rechts en zes links — en gin mins meer, as de voerman en de veldwachter; want die kom toch ok alted wà toe van 'n begraffenis. Den doodbidder zuuwe mar thuis laote; want die zeet toch niks as 't afgeloop is as Amen. We hebbe ze hier al op een lijse staon, en we zouwe 'et saves doen bij Kees Vet.

— Nou, spreekt de burgemeester met een bedenkelijk gezicht, — nou 't zóó ver is, doe 't dan maar. Familie had ie niet, ofschoon de Spiersen hier vroeger heel wat te kommandeeren hadden en op Spierenburg gewoond hebben; dat kun je zien op de zerken in de kerk.

— .Daorveur brengen we'm ook fatsoendelek weg, herneemt Tijs. Hij hê z'n êge alted gehauwe of ie meer was as een aander. Daorum het ie ok nie wille vrage, en vur 't lest is ie nog gesteld gewies op een ordenteleke begraffenis.

— Zorg daar dan ook voor, Tijs, en regel het maar, spreekt de burger-vader deftig, en zeg tegen Jan Vet dat, als er soms een paar kwartjes te kort komen, ik er die wel bij geven zal.

— Asteblijf burgemester! As ie zen êge dood gesturve was, haddie zo'n beste begraffenis nie gehad, nie; want 't gao nou heelemaol ut liefhebberij.

— 't Is toch een akelig geval, herneemt de gerustgestelde burgervader. Verbeeld je: gisteravond tabak gekocht voor de begraffenis.... alles overlegd.... wat moet die man voor een nacht gehad hebben.... en dan het huis verlaten 's morgens heel in de vroege.... in den donker.... alleen ... en de pet op het hoofd gebonden....

— Daor haddie z'n rède veur! zegt Peter.

— En die was?

— Datte kwaoje *) 'n 'm nie bij de haore in de hel zou slepe.

— Zou die op 'em loeren?

— Loeren, burgemester?... De kwaoje haddem den nek al gebroke veur ie 'et dee: giesterenavend al toe ie de tabak kocht; daarom zeedie dà de tabak 'em zoo goed smakte. Daor hette kwaoje 'n 'em mee gevoejerd, ziede?... En menheer kan wel zegge daddet zou koud was en zoo nat; mar daor hettie niks van gevuld nie; want toe die d'r toe overging, toe hà de kwaoje 'n 'em den nek al gebroken, ziede.

— Da's hard, Peter!

— Nee, 't is soft... en in ielk geval, burgemester en notaoris, 't is z'n êge schuld!... Haddie gedaon zoo as wij, en op z'n ted getrouwd, dan was 't nie gebeurd nie; dan hadde de kijer op z'n auwen dag vur 'em kunne zurrege. Hier in de Neer-Bêtuw hoof gin mins van honger in 't waoter te springe, as ie 't z'n êge nie aondoet. Mar wa deei Jan Spiers in z'n jongen ted?... De mêkes vur den gek hauwe, en as 't zoo veer was, dan liet ie ze loope en gonk ie weer na een aander. Hij is meer as ins in de verplichting gewies, en as ie knap gedaon hà dan hattie m'n êge nicht motte trouwe. Mar die liet ie ok zitte. En nou zuwwe mar is op 'em pruve, burgemester; want mettie tabak hettie dan toch zooveul te kenne wille geve astaddet zoo dreug nie afloope moes.

— Ja, zoo is 't krek! bevestigt Tijs. En ik zal zegge tegen Jan Vet daddet 't er op een paor kwartjes of zoo niet op aonkomt. As ie was blijve lêve dan haddet de heere lich nog meer gekost. Ja, hij waster ok nie fies van; hij hê heel wà afgepruufd, hurde, van z'n lêve: in den èrappelled en in den korsented dan kwam der heel wa kijke — niewaor Peter?... Ik wou da'k de dubbeltjes is hier vur me op tafel zag legge! En ik geleuf nie dawwe 'm d'r zeer mee zulle doen as we 't er nou ok is van vatte. Wa zegde gij, Peter?

— Als ie al dat geld eens bewaard had! zegt de notaris met een notariëel gezicht.

— Och menheer, hij hê genog gehad: hij hê nog overgehauwe!... We zulle 'n 'm dus mar wegbrenge, burgemester! En verzuken van dragers da hoof ok nie; da zal *ik* wel doen; watta kost dà kuwwe dan ok nog wel oppruve. Dan is 't de moeite nog een bietje werd.

— 't Wordt nog een buitenkansje! zegt de burgemeester.

— Ja, 't val alted nog mee, da ziede mar is. Ik heb al tege Hanne gezeed: daor is in lang niks te doen gewies; en wie hà nou kunne denke dà Jan Spiers z'n êge zoo pardoes van kaant make zou?... Nou dan, goejen avend samen, heeren, en wel bedankt Ik zal vur alles zurge!

Burgemeester en notaris zijn tevreden; die zaak is alweer in orde. Zij gaan

*) De kwaoje = de kwade, de booze.

binnen kaart spelen met de dames. Maar vóór ze beginnen zegt de notarisvrouw tegen den burgemeester, dat ze dat geval van dien man toch zoo akelig vindt.

— Ja, antwoordt de burgemeester: 't is ook akelig; maar ze hebben daar in de buurt één troost: dat er nog *jenever* is. En als die er niet was, zou ik in zulk een geval niet weten wat ik zou moeten beginnen. Laten wij er dus niet verder over spreken van avond.

— Drie heeren voor spadilje! . . . .

— Harten is troef!

M.

Vous êtes prié d'assister au Convoi, Service & Enterrement, de

Monsieur Edmond, Louis, Antoine
Huot de Goncourt,

Homme de Lettres,

Officier de la Légion d'Honneur,

décédé subitement le 16 Juillet 1896, à Champresay (Seine-et-Oise), à l'âge de 74 ans,

Qui se feront le Lundi 20 courant, à Midi précis, à Mudi Aréo-précis, en l'Eglise Notre-Dame d'Auteuil, sa paroisse.

De Profundis'

On se réunira à son domicile, 67 Boulevard de Montmorency, à Auteuil
Entrée pour les voitures, Villa Montmorency, Avenue des Sycamores, 13

De la part de Monsieur Edmond Guirou, l' Directeur des Contributions Diverses à Cizi Ouzou (Province d'Alger), de Messieurs Jules et Raoul Le Bas de Courmont, du Comte d'Hespel, du Marquis Pierre Charles de Villedeuil, de Monsieur Le Chantre, de Monsieur Labille de Breuze, de Monsieur Rattier, de Messieurs Gaston et Paul Curté du Comte Lefebvre de Béhaine, du Vicomte Lefebvre de Béhaine, ses cousins, amis et de toute la famille

L'Inhumation aura lieu au Cimetière Montmartre.

EDMOND DE GONCOURT,

DOOR

PH. ZILCKEN.

Naar de ets van Bracquemond.

„De Goncourt is de groote lettré, verschijnend in de Fransche literatuur, toen de kunstenaars de natuur begonnen te zien, bij het eindigen van de eerste helft dezer eeuw, de lettré die met de fijne en als geslepen denkingen van zijn artistiek verstand de nieuwe kunstidee zou binnendringen en zich in haar consequenties zou binnenprikkelen, inniger en verder dan de volle artiesten, zooals Balzac, zooals Flaubert deden . . . .

„ . . . . De Goncourt is de psycholoog, de beste die er geweest is, van de 18de eeuw; hij is de psycholoog van de minst gemakkelijk te doorgronden individuensoorten der 19de eeuw; de schilder-artiest, de aktrice-artieste, de publieke vrouw, het jonge meisje in de aristokratie; hij is de psycholoog eindelijk van de door menschenhanden levend gemaakte doode materie, van de kunst geworden industrie...”

L. VAN DEYSSEL.

Het is mij een hoogst aangename taak deze regels, hoe onvolkomen ook,

te wijden aan den buitengewonen schrijver, dien ik van mijn jeugd af met warme en onverdeelde sympathie heb geëerd.

Over Edmond de Goncourt te spreken als stylist ligt niet onder het bereik van mijn bevoegdheid. Dit is trouwens reeds op éénige wijze gedaan door L. van Deyssel.

Alleen wil ik hier trachten zijn persoon, zijn figuur als veelzijdig ontwikkeld artiest, als uiterst fijnproevend verzamelaar, als bijzonder en ongemeen gevoelig, eenvoudig en voornaam mensch, te schetsen.

16 Juli 11. stierf Edmond de Goncourt plotseling op 74-jarigen leeftijd, te Champrosay, in het buitenverblijf van zijn intimen vriend Alphonse Daudet, bij wien hij elken zomer eenige weken ging doorbrengen.

Sedert geruimen tijd leed de Goncourt aan een lever-ziekte, en den 15en, zich een weinig onwel gevoelende, nam hij een bad, dat hem waarschijnlijk veel kwaad deed, daar hij spoedig daarna ernstig ziek werd, en 's nachts om twee uur stierf aan een long-congestie.

Edmond de Goncourt was den 16en Mei 1822 te Nancy geboren.

Zijn ouders stamden af van een oud lotharingsch geslacht. Zijn grootvader was in 1789 Député voor de Tiers-Etat.

Tot 1870, toen zijn broeder Jules overleed op nog jeugdigen leeftijd (hij was acht jaren jonger dan Edmond), waren zij ongemeen intiem verbonden geweest, zoowel in hun gemeenschappelijken arbeid als in hun omgang. Tot 1870 kwam geen boek van hen uit of de eene broeder had er evenveel aan gewerkt als de andere.

Als bewijs dat hun samen-leven zeer intiem was, diene dat Edmond mij niet lang geleden vertelde, hoe, toen Jules dood was, men van verschildende kanten had getracht hem in het huwelijk te doen treden; waaraan hij zeer eenvoudig toevoegde: „*mon mariage spirituel avec mon frère avait été si complet que je n'ai jamais songé à la possibilité d'un autre mariage*”.

Zeer talrijk is hetgeen zij te zamen hebben geproduceerd.

In 1851 verscheen hun eerste deel, een fantaisistiesch imbrogljo, getiteld: „En 18. .”, dat onder den Coup d'Etat verscheen, en door den op den omslag voorkomenden datum, voor een politiek pamphlet werd aangezien. Hoewel dit werk zeldzame bladzijden bevat, die reeds geheel hun „note” geven, voldeed het hun niet volkomen, en de schrijvers deden de niet ten geschenke gegeven of verkochte exemplaren vernietigen, zoodat van de eerste editie van dit curieus boek slechts een tachtigtal exemplaren bestaan. Veel later, in 1884, verscheen er een herdruk van, door Kistemaecker te Brussel uitgegeven.

Toen kwam een klein, geestig, pittig deeltje „La Lorette,” en talrijke puntige artikels over het tooneel dier dagen te Parijs, vereenigd in een deel onder den titel „Mystères des Théâtres,” en een kleine plaquette „La Révolution dans les moeurs.”

In 1854 verscheen hun eerste belangrijke werk, „Histoire de la Société française pendant la Révolution.” Deze studie geeft een zeer oorspronkelijk begrepen en individueel gezien beeld van die troebele tijden; meer dan het

werk van classieke historieschrijvers doet het toestanden zien en begrijpen in bijzonderheden die een zeldzaam juist licht werpen.

Later volgen op ditzelfde gebied „Histoire de la Société française pendant le Directoire”, „Portraits intimes du dix-huitième siècle.” „Histoire de Marie-Antoinette”, „L'art du dix-huitième siècle.” Dit laatste hoogst merkwaardige werk, begonnen in 1859, werd in 1875 niet geëindigd, maar afgesloten, daar Edmond uit kieschheidsgevoel niet wenschte alleen door te gaan met deze reeks studies, die hij met zijn broeder zoo vele jaren lang had bewerkt.

Het is een der mooiste werken op kunstgebied die ooit werden uitgegeven.

Merkwaardig is 't dat Jules, die een zeer merkwaardig etser is geweest, voor dit heerlijk geschreven boek de platen maakte. Van deze volmaakte studies over schilders en teekenaars als Chardin, Watteau, Greuze, Eisen, Fragonard, Latour, werden reeds vier éditions uitgegeven, maar de eerste, in afleveringen verschenen, heeft verreweg de grootste intimiteit.

Met onvergelykelijke kennis van die achttiende eeuw, waarin de broeders de Goncourt door hun historische studies zoo thuis waren, zijn die kunstenaars in hun karakteristiek midden beschreven; hun werken worden ontleed met een kennis die kunstcritici in den regel niet bezitten. Maar de beide broeders, hadden een zeer positief schildertalent: Edmond heeft evenals Jules enkele zeer goede teekeningen gemaakt.

Later komen „Les Maîtresses de Louis XV,” „La Femme au dix-huitième siècle,” „Gavarni, l'homme et l'oeuvre.” Ook dit laatste werk is hoogst eigenaardig. Niet alleen is 't een prachtige, zeldzame gedocumenteerde monografie van hun intiemen vriend, den grooten teekenaar van 1840, maar het geeft een volmaakt begrip van dien tijd.

Edmond alléén schreef nog enkele studies van achttiende-eeuwsche actrices, als: „La Saint Huberty”, „Clairon”, „Sophie Arnould”, en in 't laatst van zijn leven die superbe, geheel het Japansche leven evocerende boeken, „Outamaro” en „Hokusai”.

Ontzettend blijkt hun werkkraft en hun productiviteit wanneer men nagaat hoeveel tijd en arbeid het opsporen van alle mogelijke *oorspronkelijke* documenten in beslag nam, want nooit namen zij eenige geuite opinie voor waar aan, maar eerst gingen zij zelf met de grootste nauwkeurigheid alle mogelijke bronnen na, waaronder vele onuitgegeven die zij zelf ontdekten.

Zij arbeidden regelmatig, met ongelooflijk geduld en volgehouden wilskraft, en produceerden zoo veel dat men duizelt wanneer men een keus wil doen uit hun zoo uiteenlopende werken. In het geheel hebben zij een vijftigtal deelen doen verschijnen.

Naast die historische- en kunstgeschiedenis-werken gaven zij af en toe romans uit, als een lievelingswerk geschreven om zich te verpoozen van hun tijdroovende studies.

Romans zijn deze niet in den gewonen zin te noemen. Met hun vorschenden, fijn-waarnemenden en uiterst gevoeligen geest zijn het veel eer physio- en

psychologische studiën van menschen, omgeven door de typen die zich bij hen aansloten.

Zoo verscheen in 1860 hun eerste studie van de letterkundige wereld van Parijs in die dagen, „Les Hommes de Lettres” (Charles Demailly).

In dit boek, dat evenals al hun anderen, met onvergelykelijke gevoeligheid en fijnheid van typeering is geschreven, gaven zij een medoogenloos beeld van de journalisten dier dagen. Deze hebben de Goncourts nooit vergeven dat zij al de lage, gemeene, laffe intriges en kuiperijen van die dikwijls bekrompen en geldzuchtige wereld bekend maakten.

Dit boek is ontgezeggenlijk de oorzaak geweest van den haat die het verschijnen van elk hunner werken steeds vergezelde. Zoo vele dagbladschrijvers herkenden zich in de onsterfelijke typen van „Les Hommes de Lettres”, dat zij het hun nooit konden vergeven zich in zoo juiste trekken te zien afgebeeld, en zij zich daarover trachtten te wreken door, òf de persoon, òf het werk der beide broeders aan te vallen. Later, toen hun „Journal” verscheen, nam die haat nog toe.

Na dat boek, en een klein aantal novellen, vereenigd onder den titel „Une Voiture de masques” (Quelques Créatures de ce temps), waaronder een juweel, „Le Passeur de Maguelonne,” kwam hun eerste groote studie van een vrouwen-type, „Soeur Philomène”, twee jaren later gevolgd door „Renée Mauperin.”

Soeur Philomène is een non, ziekenverpleegster in een gasthuis; Renée het intelligente moderne meisje van de rijke bourgeoisie; „Germinie Lacerteux”, de hoofdpersoon van het boek dat daarop volgt, een Parijsche dienstbode. „Manette Salomon”, een jodin, een model, die eindigt met den schilder Coriolis te trouwen, en hem als kunstenaar te niet doet gaan door hare schraapzucht.

„Madame Gervaisais” is misschien hun compleetste, hoogste boek. Onder den invloed geraakt der praal en pracht van het catholicisme te Rome, geeft Madame Gervaisais zich zoo geheel over aan haar overdreven godsdienstzin, dat zij haar eenig, gebrekkig zontje verwaarloost. Subliem is het einde, wanneer zij van godsdienstaandoening sterft, en de arme kleine uitroept: „*ma mère!*” na gedurende zijn geheele leven niets anders dan „*m'man*” gebazeld te hebben, „*comme si, du coeur crevé de l'enfant, jaillissait, avec l'intelligence, une parole nouvelle . . .*”

Met dezen roman eindigt hun gemeenschappelijke arbeid.

Edmond alléén gaf in 1877 zijn eerste roman uit, „La Fille Elisa”, een veel besproken boek, dat echter niet minder verheven, edel, en mooi gevoeld is dan „La Faustin” (1881).

Vóór dit laatste verscheen nog „Les Frères Zemganno”, een analyse van twee clowns, waarin Edmond zooveel van zijn persoonlijke aandoeningen en van zijn leven met Jules gaf.

Dan nog komt „Chérie”, een studie van het jonge aristokratische meisje onder Napoleon de derde, en hun zoogenaamd fantaisiewerk is geëindigd.

Bij dit alles moeten nog een paar oorspronkelijke tooneelstukken geteld

worden: „La Patrie en danger” en „Henriette Maréchal”, en het „Journal” waar over ik later spreken zal.

Men ziet 't, eerbiedwekkend is dit „oeuvre” al reeds door den omvang.

Het was in 1881 dat ik kennis maakte met Edmond de Goncourt en nooit zal ik vergeten de hem kenschetsende eenvoudige, deftige beminnelijkheid, waarmede hij mij ontving en zijne collecties liet zien.

Ik had „La Maison d'un Artiste” gelezen, die uitmuntende deelen, die een boeiende en hoogst belangrijke beschrijving van zijn woning en van zijn verzamelingen geven. Edmond de Goncourt vertelde mij jaren later, dat Bourget, na zijn reis door Amerika, hem gezegd had dat op geen salontafel van een ontwikkeld bewoner van de intellectueele stad bij uitnemendheid der Vereenigde Staten, Boston, dit boek van hem mocht ontbreken, daar het beschouwd wordt als het beste vade-mecum voor verzamelaars van kunst-bibelots, daargelaten de littéraire waarde der beschrijvingen. Ik was opgetogen toen ik deze eenige verzamelingen in al haar bijzonderheden mocht genieten, onder de leiding van den smaakvollen en enthousiasten collectionneur.

Smaakvol waren beide broeders in den hoogsten graad; hun werk bewijst dit en bekend is het te Parijs, dat de Collection-Goncourt, zoo niet precieus, zeldzaam of kostbaar als die van een Cernuschi of een Guimet, zeker de *mooiste* is van Japansche kunstproducten die daar — en misschien over de geheele wereld — bestaat.

Uitwendig is het huis een klein hoogst eenvoudig „hotel”, aan den Boulevard Montmorency in Auteuil, ongeveer drie kwartier van het centrum van Parijs gelegen; toch toonde reeds een verguld bronzen medaillon, een profiel van Lodewijk XV, sedert eenige jaren vervangen door een bas-relief van Jules's profiel, aangebracht in het hek van het balcon boven de deur, den bizonderen smaak van den eigenaar.

Zooals Edmond de Goncourt zelf zeide, gaf dit portret van Louis XV in 't minst niet eenige politieke meening aan, maar het was eenvoudig „*l'enseigne d'un des nids les plus pleins de choses du XVIIIe siècle qui existent à Paris.*”

In de vestibule zijn talrijke Japansche en Chincesche voorwerpen, die uitmuntend samengaan met de elegante achttiende-eeuwsche kunstproducten.

Hier, en langs de trappen, en op de portalen heerlijk mooie *foukousa's*, vierkante zijden lappen, in Japan bestemd om tijdelijk elk soort van geschenk in te pakken; onder dezen zijn eenig mooi geborduurd en beschilderden; ik herinner mij er levendig twee: de eerste waar op een zacht grijzen achtergrond, een vlucht reigers, vliegen voor een vuurroode ondergaande zon, en een ander, die twee duiven voorstelt, met onvergelykelijke kennis en smaak met zijden draden geborduurd, fijn en gevoelig, stof en modelé ongelooflijk fraai weergegeven.

En hiernaast een gracieus et coquet bas-relief van Clodion.

Deze vestibule wijst de inrichting van het geheele huis aan.

Overal verder, in de salons gelijkvloersch, in de slaapkamers, in het „cabinet

de travail", in het later gebouwd „grenier", harmonieeren de met uitmunten- den smaak geplaatste achttiende-eeuwsche Sèvre-biscuit-vazen, gobelins en meubels met de prachtigste Japansche borduursels, teekeningen en aarde-werk- of porcelein-producten.

In een dier salons is de collectie teekeningen van Boucher, Watteau, Fragonard, Chardin, van al die kleinere coquette meesters en illustreurs, als de Saint-Aubin's, Eisen, Moreau, enz.

Edmond de Goncourt kocht, toen hij slechts zestien jaar was, reeds zijn eerste teekening, een aquarel van Boucher. Jaren later, omstreeks 1848, kon men nog op publieke veilingen te Parijs, voor vijf of zes francs heerlijke pastels van La Tour koopen; toen deed een bod van vijfentwintig francs voor een teekening het auctie-public den kooper voor *toqué* aanzien. Zoo zou men destijds voor enkele duizenden francs een verzameling teekeningen hebben kunnen bijeenbrengen, die thans een half millioen waard zou zijn!

De Goncourts, die wel altijd een klein fortuin hebben gehad, maar nooit vermogend zijn geweest, hadden niet veel geld beschikbaar om aan hun kooplust te voldoen. Toch hebben zij bewezen wat menschen met smaak, kennis en een echten verzamelaarszin, bijeen kunnen brengen wanneer zij overal en altijd met oplettendheid snuffelen.

Omstreeks 1853 kwamen de eerste belangrijke *arrivages* van mooie Japansche producten te Parijs aan. De kake- en makimono's, de prenten, bronzen- en aardewerken, de netske's, lakdozen en ivoren, waren een revélatie voor een klein aantal parijsche artiesten. De twee broeders waren enthousiaste bewonderaars, en geen nieuwe bezending kwam aan of zij waren er dadelijk bij, en de fraaiste voorwerpen wisten zij machtig te worden.

Hunne groote verzamelaar's-passies, de achttiende-eeuwsche- en de Japansche kunst, ziet men reeds ontkiemen in hun eersten roman „En 18..", o.a. in de beschrijving van de elegante kamer van Mlle de Riedmassen.

De muren en wanden der trappen zijn geheel behangen met fougousa's, met eenig mooie roodkrijt-teekeningen of zeldzame en schitterende staten van etsen, waaronder een, indertijd door Edmond voor acht francs gekocht, van de „Embarquement pour Cythère" naar Watteau, die thans bijna niet te betalen zou zijn.

Op het portaal zijn lak-kastjes en étagères waarop de brillantste en teerste Satzuma-, Kaga- en Owari-vazen en borden en een kist die een waren schat van de prentenboeken door Outamaro, Hok'sai, Toyo-Kouni, en zoovele andere minder bekende artiesten bevat.

Het is hier niet de plaats om over Japansche kunst uit te wijden, maar toch is 't niet overbodig te zeggen dat de mooiste, beste producten van Japansche kunst niet onderdoen voor, doch volkomen gelijk staan met de fraaiste oude Grieksche of latere Europeesche kunstvoorwerpen.

Ik hoor nog den grooten artiest Whistler in één adem noemen Velasquez en Hok'sai, als twee der grootste schilders die ooit hebben bestaan!

Zoo gaat het de geheele woning door. Het „cabinet de travail", waarvan

de wanden geheel verdwijnen achter de met precieuse, heerlijk ingebonden boeken gevulde bibliotheken, is niet groot, maar een rustig, aangenaam vertrek dat, op den bijzonder verzorgden tuin uitziet. Hier zijn ook de zeldzame handschriften, autografen, aanplakbiljetten, onuitgegeven of hoogst zeldzame biografieën en documenten betreffende de vrouw in de XVIIIe eeuw, betreffende het tooneel in dien tijd, betreffende Parijs in vorige eeuwen; en collecties almanakken en manuscripten betrekking hebbende op het leven in de hoofdstad, op publieke gebouwen, theaters, café's, op de modes, usanties, enz. enz. enz.

Ongelooflijk is het aantal en de zeldzaamheid van al deze documenten, en het is verbazend na te gaan hoeveel tijd en zorg besteed moesten worden om met weinig middelen zooveel te vereenigen!

Het „cabinet de toilette”, naast de slaapkamer, is even correct-weelderig als de andere vertrekken. Hier schitteren, vroolijk gekleurd, een groot aantal der fraaiste porceleinen borden en schotels langs de muren, terwijl de wanden der slaapkamer bedekt zijn door een prachtig zacht en fijn gekleurd weefsel van Aubusson.

Een droevige gedachte is 't dat de man die met zooveel zorg en distinctie zich een éénige woning had weten te maken, niet in de kamer waarin hij hoopte te sterven, maar buiten, ver af, den dood vond. Hij zeide immers ergens; *„jeune, il est loisible de coucher dans un chenil. . . . mais à l'age où l'on devient vieux, malingre, souffreteux. . . . il faut se préparer, au milieu d'élégances, à accueillir la Mort en délicat!”*

De „cabinet de l'Extrême-Orient”, de later gebouwde „Grenier”, waar 's Zondags zijn intime vrienden geregeld bijeenkwamen, waaronder vroeger, de Nittis, Burty, Flaubert en later Daudet, Rodenbach, Rafaëlli, Delzant en zoovelen nog, bevatten weer netskes, bronzen, boeken, prenten, céladon, craquelé, „eijerschaal”-porcelein vazen en schotels, lakwerken en tapijten, wier eenige pracht, sierlijkheid, rijkdom, kunst van bewerking verbazend is. In dit „cabinet de l'Extrême-Orient” bevindt zich dat heerlijke blauw-zilver- en goud kleurig perzisch kleed, dat ik Edmond nog met zachte bewegingen mij zie voorhouden, het plooiende om den zeldzamen glans te doen bewonderen, dien voluptueusen goudglans dien de schrijver, wanneer hij zich niet op dreef gevoelde, als een verijnd genot ging genieten, ten einde *„tout doucement faire venir en moi cette petite fièvre de la cervelle. sans laquelle je ne puis rien écrire qui vaille.”*

De Goncourts zijn collectionneurs geweest zooals er door de eeuwen heen slechts zeer weinigen waren, en het is een lofwaardig plan, nu deze wonderbare verzameling over de geheele wereld verspreid zou raken, door eenige kunstvrienden en bewonderaars van het talent der Goncourts gemaakt, te trachten een som bijeen te brengen, voldoende om het huis met al wat er in is te koopen en als „Musée—de Goncourt” aan de stad Parijs aan te bieden. Moge dit geschieden en zodoende het merkwaardige monument, door de twee broeders tot stand gebracht, blijven bestaan.

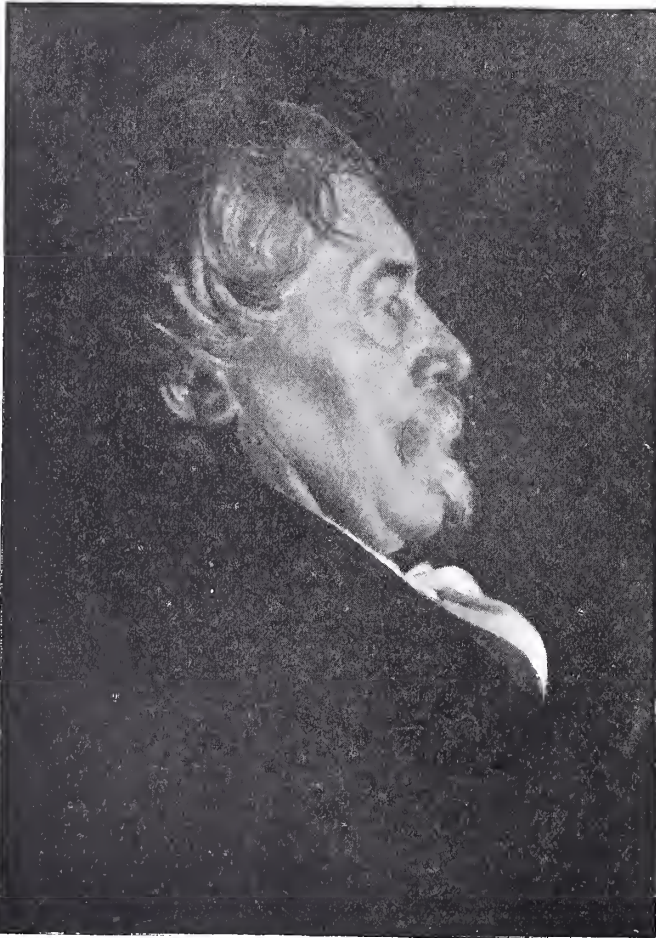
Het is ongeveer een jaar geleden dat ik Edmond de Goncourt voor den laatsten keer mocht spreken. Hij had mij geschreven dat hij mij met veel genoe- gen veroorloofde een ets naar hem te maken, „*je mets ma tête à votre dispo- sition*,” en ik was naar Parijs gegaan om eenige voorloopige studies voor dit portret te maken, hopende het later te eindigen.

Toen ik voor dit doel eenige ochtenden achtereen doorbracht in het Grenier, waar hij voor mij „poseerde,” eenigszins lijdende aan influenza, zag hij er zoo frisch en gezond uit, dat niets deed veronderstellen dat hij zoo spoedig sterven zou.

Ditmaal wéér bewonderde ik zijn kalm, bedaard-enthousiast, mooi karakter.

Ten gevolge van den grooten haat die de twee broeders gedurende hun geheele carrière vervolgde, zijn vele onjuiste, kwaadaardige en hatelijke dingen van hen verteld en gepubliceerd.

Niet weinig heeft hiertoe bijgedragen de uitgaaf van het „Journal des Goncourts.”

Naar een onuitgegeven photo (1895).

Sedert December 1851, toen zij debu- teerden met hun „En 18 . . .”, hielden zij aantekeningen van al wat hun over- kwam, van hetgeen zij om zich heen zagen gebeuren. Meestal was het Jules die dit deed, maar dan kwam Ed- mond een woord, een uitdrukking ver- sterken, verfijnen, accentueeren. Zoo ontstonden die korte, maar zoo uitmuntend in keurigen vorm ge- teekende en gecise- leerde silhouetten van bekende en on- bekende menschen en typen, van land- schappen, stadsge- zichten en van in- drukken van allei aard, waar tusschen talrijke fragmenten van autobiographie.

Thans zijn negen deelen van dit „Journal” verschenen, negen deelen, die een hoogst merkwaardige bron vormen om het Parijsche leven en de meest bekende menschen van deze tweede halve eeuw te leeren kennen, „van zijn éene pool, de vrouw, tot zijn andere pool, de artiest.”

De eenvoudige openhartigheid waarmede zij de waarheid zeiden over hun tijdgenooten, en over talrijke gebeurtenissen, is voor velen meer hinderlijk dan men zou denken. Edmond wist dit, en hij had oorspronkelijk besloten het Journal eerst veel later uit te geven.

Het was door het aandringen van Alphonse Daudet dat hij, ook gepresseerd door de redactie van de „Figaro”, zich liet overhalen tot het publiceren van deze aantekeningen.

In dit „Journal” worden niet minder dan ongeveer *drieduizend* menschen besproken! Door dit cijfer kan men reeds gemakkelijk het documentaire belang er van inzien.

Dat de persoonlijkheden die er in voorkomen, heftige polemieken deden ontstaan, spreekt van zelf en is bekend.

Trouwens, succès in den gewonen zin hebben de Goncourts nooit gehad; populair zullen hunne werken nooit worden: daarvoor staat hun kunstopvatting te hoog. „*Pour bien comprendre les Goncourts,*” zeide Zola eens, „*il faut sentir comme eux.*” — Nu zijn hun verfijnde émoties zeker niet voor iedereen begrijpelijk, evenmin als de exquisite wijze waarop zij deze émoties uitdrukken, niet omschrijven. In dit aanstippen, in dit niet geheel uitspreken van hunne gedachte ligt juist een ongemeene bekooring.

De Goncourts behooren tot dat kleine aantal verfijnde artisten die steeds slechts door een minderheid worden gewaardeerd, eene minderheid, die behoort tot wat Th. de Banville noemde „*autre académie*”, dat kleine aantal menschen over de geheele wereld verspreid, die meer en dieper gevoelen dan de meesten. Door dezen voortdurend gewaardeerd en bewonderd te worden zal zeker het lot zijn van de Goncourts, en is dit niet juist het benijdenwaardigste succès, een succès veel grooter dan populariteit? De Goncourts schenen dit zelf te bedoelen toen zij eens noteerden: „*la gloire, c'est d'être connu de ceux que l'on ne connaît pas!*”

Ik zeide dat er onvermijdelijk veel kwaad werd gesproken over deze schrijvers. Niet ongestoord gaan bekende artiesten eerlijk en recht door het openbare leven. Het groote aantal naijverigen en onmachtigen dat om hen heen woelt, kan dit niet uitstaan en zij trachten zich door laster te wreken.

Edmond de Goncourt is in alle opzichten een hoogst bijzondere figuur; acht jaren ouder dan zijn broeder zal hij een grooten invloed op dezen hebben uitgeoefend, en na diens dood heeft hij gedurende vijf en twintig jaren het te zamen begonnen werk alleen voortgezet.

Dit deed hij rustig, kalm, niet luisterend naar de teekenen van goed- of afkeuring die het verschijnen van zijn boeken vergezelden.

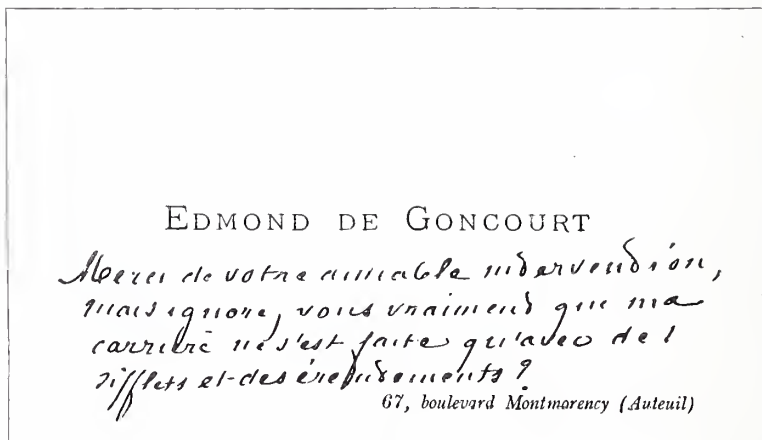
Wanneer hij iets schreef was 't omdat het de waarheid was, zoowel in zijn „Journal” als in zijn romans.

Menschen en voorwerpen waren voor hem motieven tot studie; hij ontleedde alles wat hij waarnam met de zorg en de liefde van een anatoom.

Zijn karakter, was in 't geheel niet trotsch, zooals hem zoo dikwijls is verweten. Maar hij was eenvoudig en waar in al zijn daden. Hij transigeerde nooit. Had hij eenmaal een sympathie of een antipathie, zoo bleef het altijd. Men had spoedig zijn achting of zijn minachting; hij kende niet de mondaine beleefdheid die zoo laf is, en huichelend vriendelijk doet glimlachen tegen menschen die men niet lief heeft.

Zóó maakte hij zich talrijke vijanden, en... een klein aantal goede, hem volkomen toegenege vrienden.

Zijn natuurlijke, aangeboren eenvoud was zoo groot, dat hij bijna kinderlijk verwonderd was, wanneer iemand boos werd omdat hij iets gezegd had, dat *waar* was, maar onaangenaam. Zoo ook liet hij merken, zoo erkende hij, dat een succès hem aangenaam was, dat onjuiste of kwaadaardige kritieken hem hinderden. Is dit niet eerlijker dan te veinzen, dan te doen alsof men onverschillig is voor lof, en gehard tegen alle mogelijke aanvallen?

Autograaf.

Voor hen, die Edmond de Goncourt genoeg hebben gekend om hem te begrijpen, is hij een merkwaardig eerlijk, goed, edel mensch geweest, zooals er slechts zeer weinigen zijn. En zijn liefde, zijn sympathie voor ongelukkigen, voor misdeelden, voor slachtoffers van hun natuur of van het leven is ontzettend geweest; dit bewijzen zijn romans, die in de moderne litteratuur ééinig zijn door de straffe, doordringende observatie, waarmede hij de smart van grooten en van armen, van mannen of van vrouwen, waarneemt, gevoelt en beschrijft.

Nu is Edmond de Goncourt gestorven.

En ik heb een wroeging, een onuitwischbaar berouw: — niet vóór zijn dood een hem gedane belofte te hebben gehouden.

Toen hij mij verleden jaar vroeg naar de letterkunde in Holland had ik

hem gezegd dat L. van Deyssel de mooiste, gevoeligste, en meest diepingaande studie over het werk der beide broeders had geschreven.

Natuurlijk stelde hij, die er niets van wist, hier ongemeen belang in, en hij vroeg mij of het mogelijk zou zijn hem een vertaling van dit artikel te bezorgen. Toen had ik mij voorgesteld, hoe zwaar deze taak ook mocht zijn, te trachten, met van Deyssel's hulp, dat puissant opstel te vertalen. Ik wist, dat deze studie niet alleen voor Edmond de Goncourt een ware *révélation* zou zijn, maar dat al zijn litteraire vrienden ze ongewoon gewaardeerd zouden hebben, en ik was er trotsch op dat een artiest als de Goncourt zou weten, dat zijn werk door een Hollandsch artiest als van Deyssel, ontleed en begrepen was geweest zooals het nergens was gedaan. Maar daar is niets van gekomen.

De omstandigheden hebben anders beschikt : voor het Lot zwicht elke wil.

M I N A

DOOR

VERA.

I.

Er ligt een dikke laag kif gestrooid voor het huis van den advocaat Van Belland. Het geraas van de lompe tweewielige karren, die onophoudelijk de hellende straat op- en afgaan, hinderde de zieke.

De vitrages zijn gesloten en er is een briefje op de voordeur geplakt. „'t Is treurig!” zegt een heer, die even de stoep is opgelopen om het bulletin te lezen, tot de dame, die bij hem is, „Onrustige nacht, toestand hoogst zorgelijk!... Die arme vent!” voegt hij er bij. En beiden kijken naar boven, om te zien of er ook een paar aardige blonde krulkopjes voor de ramen staan van de kinderkamer. Maar er is niets te zien.

Het tweetal stapt verder en even daarna gaat een jonge man het huis binnen. Nadat hij zijn overjas aan den standaard heeft opgehangen, loopt hij op de teenen de trap op. Behoedzaam doet hij de deur van de achterkamer open, en als hij het kamerschut voorbij is, treedt hij op het ledikant toe, slaat het gordijn terug, en kijkt met angstigen blik naar zijn vrouwtje, dat daar zoo bleek en lusteloos terneer ligt.

„Hoe gaat het, lieveling?” vraagt hij teeder, het smalle handje drukkend, dat de zieke hem toesteekt.

„O, heel goed; ik heb niet veel gehoest!” is het antwoord op zwakken toon gegeven.

„En hebben de kinderen je ook gehinderd?”

„O, neen!”

„Maar heel rustig zijn ze toch niet geweest, geloof ik; ten minste ze waren zoo even luidruchtig! Ik geloof niet, dat Betje den rechten slag heeft om met ze om te gaan; jij ook niet?”

„Ze wil wel goed; maar de kinderen houden niet veel van haar. Ze zijn er zoo aan gewoon altijd met mij te wezen!” zeide het vrouwtje met bevende stem. Een hevige hoestbui volgde op die woorden. Van Belland wreef haar zachtjes op den rug om de benauwdheid wat te verlichten.

„Je moet niet zoolang achtereen praten, beste; dat vermoeit je te veel!” zeide hij, en hij schudde de kussens wat op, en dekte haar toe.

Het jonge vrouwtje was vroeger altijd gezond geweest. Wel had zij nooit veel inspanning kunnen verdragen, wèl had zij zich eerder moe gevoeld dan de anderen, als ze met haar vriendinnen een wandeling ging maken in vroeger

dagen, maar van haar jeugd af was ze gewoon geweest niet te kunnen doen wat anderen deden, en daar zij van een zwak geslacht afstamde, had men ook nooit iets van haar gevergd dat haar krachten te boven ging. Na de geboorte van haar eerste kind, den kleinen Paul, was zij spoedig weer op krachten gekomen. Toen er echter anderhalf jaar daarna een dochtertje werd geboren, bleef het jonge moedertje lang zwak. Maar, zooals het dikwijls gaat met degenen die aanleg hebben voor borstlijden, was er bij haar ook van *ménageeren* geen sprake. In den laatsten winter had ze koude gevat, ze was gaan hoesten, en toen de lente kwam, wilde die leelijke kuch maar niet verdwijnen. Zij klaagde echter nooit, en daardoor was het haar man niet in 't oog gevallen, dat haar wangen, die nooit erg kleurig waren geweest, een marmeren tint hadden aangenomen. Hoe hevig ontstelde hij dus, toen een zijner vrienden, die Annie in lang niet gezien had, tot hem zeide:

„Is je vrouw wel goed in orde? Ik vind dat ze er een beetje bleek uitziet.”

Is je vrouw wel goed in orde?

„Ze klaagt toch over niets.”

„Niet; dan heb ik het me zeker verbeeld!” had zijn vriend gezegd, en hij haastte zich om een ander onderwerp aan te roeren.

Maar Van Belland was niet tevreden met dit ontwijkend antwoord. Bij zijn

thuiskomst keek hij zijn vrouwtje opmerkzaam aan, en tot zijn smart moest hij bekennen, dat zijn vriend gelijk had gehad toen hij meende, dat Annie's gezichtje vermagerd was. „Hoe vreemd, dat het me nooit is opgevallen!” dacht hij.

Zonder er Annie iets van te zeggen, ging hij naar den dokter, en verzocht dezen den volgenden morgen te willen komen, om Annie te onderzoeken.

Toen de esculaap binnentrad, ontstelde het jonge vrouwtje; maar ze onderwierp zich dapper aan den wensch van den medicus.

Ze durfde den dokter niet aanzien, want ze vreesde maar al te zeer, dat de uitslag van het onderzoek niet gunstig zou wezen.

Toen de dokter, na haar eenige vragen gedaan te hebben, door aankloppingen met het percussie-hamertje de gesteldheid der inwendige organen trachtte te beoordeelen, en vervolgens met het stethoscoop de borstholte onderzocht, glimlachte ze geruststellend tegen haar man, die met angstigen blik de bewegingen van den dokter volgde.

„Nu, mevrouwtje, houd maar goeden moed; u moet u maar flink versterken, dan zullen we u wel weer opknappen!” zeide de dokter op schijnbaar opgeruimden toon; maar Annie hoorde, dat zijn stem beefde.

Nadat hij een versterkend diët had voorgeschreven, en haar hartelijk de hand had gedrukt, verliet hij de kamer, gevolgd door Van Belland.

„Absolute rust is noodzakelijk!” zeide de dokter, „je vrouwtje is erg zwak. Zou je niet iemand te logeeren kunnen vragen om de huishouding te administreeren?”

„Annie wil er niets van hooren; ik heb het haar al zoo dikwijls geproponceerd!” antwoordde Van Belland.

„Tegen haar zin gaat het natuurlijk niet; maar zeg haar uit mijn naam, wat ik wenschelijk voor haar vind,” zeide de dokter.

Van Belland deed zijn best zijn vrouwtje over te halen; maar zij wilde zoolang mogelijk zelve haar huishoudelijke plichten waarnemen.

En zoo bleef alles zooals het was, totdat men op een morgen Annie vond liggen in een flauwte, terwijl zij bezig was geweest met het rekken van kindergoed.

„Nu *moet* er hulp komen, beste kind!” zeide de dokter.

„Aan wie zal ik schrijven?” vroeg Van Belland, toen Annie eindelijk had toegestemd. „Zal ik een van de nichtjes uit Amsterdam vragen?”

„O neen, die zijn te veel gesteld op uitgaan.”

„Dan, tante Margo?”

„Och, man, die zou alles naar haar hand willen zetten; en daarenboven zou het haar hier veel te druk zijn!” antwoordde Annie. „Maar me dunkt dat Mina Bos juist de geschikte persoon zou wezen.”

„Mina Bos! Die heeft voor mij nu niets sympathieks!” riep Van Belland.

„Je weet niet hoe goed ze is,” antwoordde Annie.

„Als *jij* graag wil, dat ik aan Mina schrijf, dan is *mij* dat best!” zeide Van Belland met een zucht.

„Dat wist ik wel man,” was het antwoord.

Er werd dus aan juffrouw Bos geschreven, en een paar dagen later kwam er bericht, dat ze den volgenden dag zou komen. Van Belland vond het vreeselijk een andere vrouw de plaats van Annie te zien innemen, al was het maar tijdelijk. Hij had alle hoop nog niet opgegeven, zijn vrouwtje te zullen behouden. Hij was blind voor hetgeen ieder had kunnen zien, namelijk dat Annie's doorschijnende gelaatskleur die was van een opgeschrevene ten doode.

Toen juffrouw Bos kwam, werd ze door Annie recht hartelijk ontvangen. Van Belland betuigde haar ook op beleefde wijze zijn dank, dat ze zoo spoedig had willen komen; maar hij nam tegenover de logée een zeer gereserveerde houding aan.

„Hij beschouwt me als een noodzakelijk kwaad!” dacht Mina bij zichzelf; maar wel verre hem een verwijt te maken van de minder hartelijke begroeting, die haar van hem ten deel was gevallen, berustte zij er in, omdat ze hem beklaagde uit het diepst van haar hart.

Zij was een van degenen, die haar leven lang gewoon zijn geweest, zich op den achtergrond te houden van het tooneel des levens, doende wat haar hand vond om te doen, geen anderen lof begeerend dan het innerlijk gevoel van satisfactie, dat noodwendig moet volgen op elke goede daad.

„Hoe vind je Annie?” vroeg Van Belland, nadat Mina de ziekekamer verlaten had, „is ze niet erg ziek?”

„Ziek is het woord niet; het is meer zwakte, dunkt me,” was het antwoord.

„Maar mijns inziens ligt ze niet rustig genoeg; zoo dicht bij de kinderkamer.”

„Ze vindt, dat de tuinkamer te somber is voor Paul en Dora. Ze kunnen dan niet op de straat zien.”

„Wat het zwaarste is moet het zwaarste wegen,” zeide Mina. „Heeft de dokter niet gezegd, dat het Annie hinderen zou, als er geen verandering kwam?”

„Jawel, maar zij wil er niets van hooren,” antwoordde Belland.

„Lieve, zou jij er iets tegen hebben om naar de tuinkamer getransporteerd te worden?” vroeg Mina denzelfden dag aan Annie. „Je *moet* vóór alle dingen rust hebben!”

„Maar dan zijn de kinderen zoover van me af. En Betje is niet heel aardig voor ze,” antwoordde de zieke.

„Als ik je nu beloof, dat ik zooveel mogelijk op de voorkamer zal zijn.”

„O, dan is het goed!” zeide Annie berustend.

Den volgenden morgen werd het lijderesje overgebracht naar de tuinkamer; en toen de dokter kwam, was hij verbaasd, dat de logé in één dag iets had weten te bewerken, waarop hij weken lang had aangedrongen.

II.

Na de komst van Mina was rust en orde spoedig teruggekeerd in de huishouding. Met zekere hand zwaaide zij den scepter. Wel vonden de dienstboden haar erg bedilligerig; maar zij kozen het wijste deel, en volgden haar bevelen.

De kinderen hadden zich heel spoedig aan tante Mina gehecht, maar Van

Belland toonde zich steeds even geretireerd als in het begin. Blijkbaar vermeed hij zooveel mogelijk haar gezelschap, en Mina deed van haar kant niet de minste moeite hem tot andere gedachten te brengen.

Met fijnen takt zorgde ze er voor, steeds afwezig te zijn, als Van Belland een bezoek bracht in de ziekekamer; maar zoodra hij van Annie wegging, nam ze haar plaats aan het ziekbed weer in.

Het jonge moedertje betuigde Mina dikwijls haar dank, voor de zorgen, die ze wijdde aan de kleinen; maar van Van Belland hoorde ze nooit een enkel woord van erkenning.

Aan tafel was het gesprek gedwongen, en als Mina niet genoeg te doen had gehad met de kinderen, dan zou elk maal een ware beproeving voor haar zijn geweest.

Het aanzien van Annie's lijden maakte den jongen man prikkelbaar, en daardoor werden Paul en Dora vaak door hem streng gestraft bij het minste vergrijp.

Elken dag gingen de kinderen een paar maal een bezoek brengen bij de zieke; maar soms, als Annie minder lustig was, vermoeide haar het babbelen van de kleinen te veel.

Op een morgen waren Paul en Dora in de kinderkamer aan het spelen. Betje had het raam opengeschoven, om te praten met een kennis, die op straat stond.

De kinderen hadden Annie in een paar dagen niet gezien, en Paul, die erg verlangde naar zijn maatje, besloot naar de ziekekamer te gaan, terwijl Dora hem volgde. Betje merkte niets van het verdwijnen der kinderen. Er werd haar juist zoo'n interessant verhaal gedaan, dat ze voor niets anders attentie had.

De kleinen liepen te zamen de vrij steile trap af, en juist toen ze bijna beneden waren, kwam Van Belland de gang door. Hij ontstelde, toen hij de kinderen zag, liep haastig op Paul toe, gaf hem een flinken tik om de ooren, en nam daarna Dora op den arm.

„Ondeugende kinderen, waarom blijf jelui niet boven?“ riep hij driftig.

Paul begon te huilen, en Dora wist ook niets beter te doen dan een keel op te zetten.

„We willen naar maatje!“ riep Paul.

Mina kwam haastig aanloopen.

„Maar, Leo, houd je toch wat kalm!“ zeide ze verwijtend. „Het is immers juist een bewijs van hartelijkheid, dat ze naar Annie verlangen. Ze hadden de trap niet alléén mogen afloopen; maar dat was nog geen reden om zoo driftig op ze te worden.“

Mina had op fluisterenden toon gesproken; maar de kinderen begrepen als bij intuïtie, dat zij hen verdedigde tegenover Van Belland.

„Ik hou veel meer van tante dan van pa!“ snikte Paul, zijn beschreid gezichtje verbergend in Mina's boezelaar.

„Dora ook!“ klonk het uit Dora's mondje.

Van Belland was wel wat verlegen, dat hij zich zoo driftig had gemaakt,

maar hij wilde dat niet laten merken en verborg daarom zijn verlegenheid onder een vertoon van gekrenkten trots.

„Zou je Betje ook een prijsje geven, omdat ze de kinderen zonder toezicht naar beneden heeft laten gaan?” vroeg hij op spottenden toon.

Mina antwoordde hierop niet.

„Ga mee, Paul,” zeide ze, terwijl zij Dora op den arm nam, en zonder verder naar Van Belland om te zien, liep ze met de kinderen de trap op.

Zou je Betje ook soms een prijsje geven?

„'t Is een baas!” mompelde hij, en in plaats van zijn eigen ongelijk in te zien, werd hij bitter gestemd tegen Mina. „Zij zal de kinderen totaal bederven,” zeide hij tegen Annie, toen hij het voorgevallene mededeelde. „En het komt in allen gevalle niet te pas, dat *zij* er zich tegen verzet, als *ik* de kinderen straffen wil.”

„Vondt je het dan zóó erg, dat ze mij graag wilden zien? Wie weet hoe gauw ik van ze word weggenomen!” zeide Annie droevig.

De trots van Van Belland werd gebroken, toen hij zijn vrouwtje deze woorden

hoorde spreken; en toch was het hem onmogelijk, zijn afkeurend oordeel van zoo even terug te trekken.

„Het spijt me, dat ik je verdriet heb aangedaan,” zeide hij op berouwvollen toon, „maar het is de schuld van Mina.”

„Zij houdt dolveel van de kinderen, maar zij bederft ze niet, en straft ze als het noodig is!” zeide Annie.

„Ja, dat heb ik gemerkt!” antwoordde Van Belland. Maar terstond had hij berouw zoo iets tegen Annie gezegd te hebben. Hij boog zich voorover en drukte een kus op de ingevallen wangen van zijn vrouwtje.

„Ik meen het niet zoo, mijn beste; ik zal niet weer driftig zijn, hoor!”

„Dat is goed, lieve; het doet me zoo'n pijn!” fluisterde Annie met zwakke stem. En, uitgeput door het spreken zonk ze achterover in de kussens.

Van Belland zag er dien middag wel wat tegen op Mina aan tafel te ontmoeten. Een inwendige stem fluisterde hem in, dat hij *amende honorable* behoorde te doen, over de ruwe wijze waarop hij haar had toegesproken, maar zijn eigenliefde kwam daartegen op. Hij besloot een afwachtende houding aan te nemen, en vermeed het haar aan te kijken, toen hij aan tafel tegenover haar had plaats genomen.

Mina deed niet de minste moeite zijn attentie tot zich te trekken. Ze praatte met de kinderen, en nam geen notitie van hun vader.

„Zij kan beginnen,” dacht hij. knorrig voor zich uitstarend, „'t is waarachtig alsof ze me als een nul beschouwt!”

De kinderen waren dien middag bijzonder stil; soms keken ze schichtig naar hun vader, die eigenlijk wel wat verlegen was met zijn figuur.

Het was voor allen een verlichting, toen het maal was geëindigd en men van tafel kon opstaan.

Van Belland bracht gewoonlijk den avond door in de ziekekamer; terwijl Mina zich bezig hield met de kinderen, totdat het voor deze tijd was om naar bed te gaan.

„Kom, Paul, haal het boek van „Piet de smeerpoets,” dan zal ik jelui daar uit vertellen; maar eerst moeten jullie paatje om vergeving vragen; jelui bent van middag ondeugend geweest, dat weet jelui wel.”

De kleinen gingen naar hun vader, die juist de kamer wilde verlaten; en Van Belland, die niets liever deed dan vrede maken, nam de beide kinderen op den arm en kuste ze hartelijk.

„Dus je erkent dat ze straf verdienen?” vroeg Van Belland in het Fransch aan Mina, met iets zegevierends in zijn toon.

„Niet op de wijze, waarop je goed vindt ze te bestraffen. Men slaat de gebreken er wel in, maar niet er uit”, antwoordde Mina kalm.

„Over zoo iets heeft ieder zijn eigen opinie!” zeide Van Belland, die graag het laatste woord wilde hebben.

Mina haalde de schouders op, nam Dora op haar schoot, en begon te vertellen van „Piet de Smeerpoets.”

Toen Van Belland de trap opliep hoorde hij het lachen van de kinderen

en de stem van Mina, die op vroolijken toon haar verhaal deed; en een gevoel van onvoldaanheid kwam over hem.

„Is de vrede weer hersteld?” vroeg Annie, toen Van Belland boven kwam.

„O, ja, het moet zoolang niet duren!” was het antwoord. „Mina moest toch op het laatst erkennen, dat ik gelijk had toen ik de kinderen bestrafte.”

Annie zuchtte; ze kende de zwakke zijde van haar echtvriend. Met haar meegaand karakter had het haar weinig moeite gekost den huiselijken vrede te bewaren; maar zij vreesde er voor, dat de heerschzuchtige aard van haar man meer dan eens in botsing zou komen met den vasten wil van Mina.

III.

Annie werd met den dag minder; de benauwdheden werden steeds heviger en zij verzwakte zoodanig, dat het bezoek van de kinderen haar vermoeide.

Mina was steeds in de ziekekamer. Alleen de uren, als Van Belland thuis was, had ze gelegenheid zich te wijden aan de kinderen, die nu natuurlijk wel moesten worden overgelaten aan de zorg van Betje.

De dokter had er over gesproken een pleegzuster te laten komen; maar Annie vond de gedachte, door een vreemde opgepast te worden, zóó pijnlijk, dat men van dit voornemen afzag.

Op een mooien zomeravond zat Van Belland aan het ziekbed van Annie. De ramen van de kamer stonden open. De lucht was doortrokken met den geur van reseda en jasmijn. De volle maan wierp haar stralen op de donzige wolken; het scheen alsof een kleed van zilverlaken was uitgespreid over het firmanent, hier en daar een open vak latend, waardoor de steenen schitterden in vollen glans. Van Belland had het teere handje van de kranke in de zijne genomen. Weemoedig keek hij naar de van koorts glinsterende oogen, die strak naar boven staarden.

„Lieve, weet je aan welke versregels ik de laatste dagen telkens denk?” vroeg Annie.

„Waaraan dan, beste?”

„Aan dat lieve gedichtje uit den Engelschen bundel, die op het rekje ligt. Wil je me dat eens voorlezen? Er ligt een vouwtje bij.”

Van Belland stond op, en kreeg het gevraagde. Hij sloeg het boekje open en las:

„Love, we have been long together
 Through pleasant and through cloudy weather
 't Is hard to part when friends are dear;
 Perhaps it will cost a sigh, a tear,
 Then steal away, give little warning
 Choose thine own time,
 Say not: *good night* . . . but in some brighter clime
 Bid me: *good morning!*”

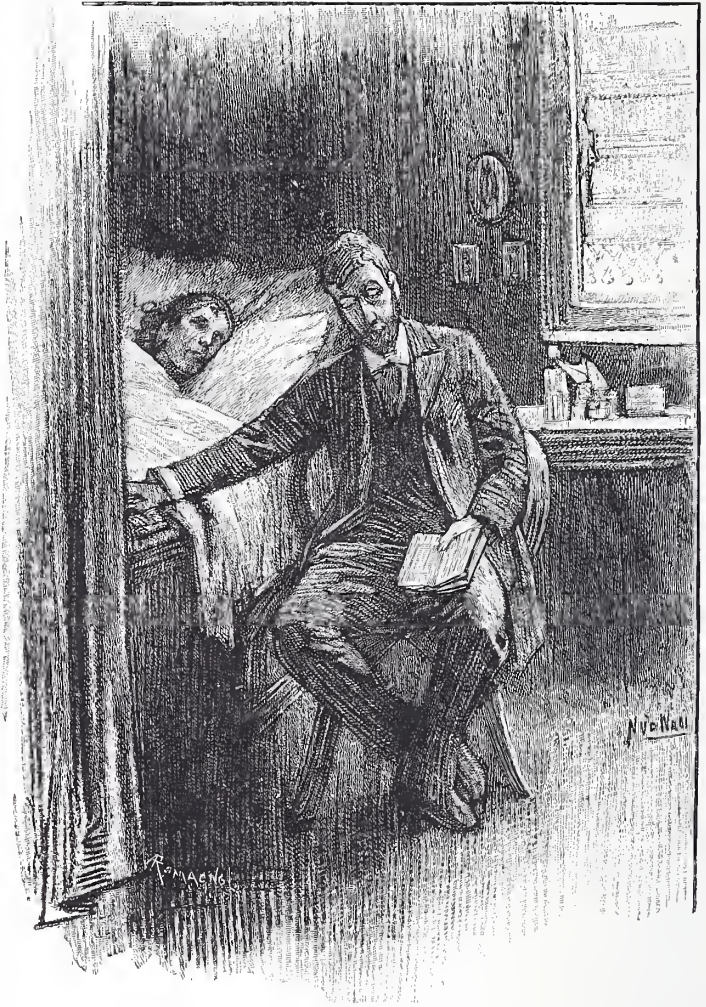
Annie had het hoofd afgewend. Ze wilde niet laten zien hoe aangedaan ze was. Van Belland's stem had gebeefd, terwijl hij las. Hij was blijkbaar aan de hevigste emotie ten prooi, en deed alle moeite om kalm te blijven.

„Leo, ik geloof ook zoo zeker, dat ik je eens weer zal zien. Waarom zou God ons geschapen hebben; waarom zouden we hier zoo-veel moeten lijden, als het niet was, dat er een leven na dit leven is, waarin alles zooveel beter zal zijn? Geloof je dat ook niet?”

Van Belland had zich tot voor korten tijd nooit veel bezig gehouden met dergelijke vraagstukken. Hij had nooit groote smart gekend! Maar nu de dood langzaam maar zeker naderde, om van hem te nemen wat hem het liefste was op aarde, hadden zijn gedachten een ernstiger richting genomen. Hij peinsde nu ook vaak over de vele raad-

selen *in*, en het doel *van* het leven; en als hij vertoefde bij het ziekbed van zijn geduldig vrouwtje, als hij dat lijden aanzag van die onschuldige, dan scheen het ook hem onmogelijk, dat dit reine geestesleven zou moeten eindigen in de kille rust van het graf.

„En dan heb ik je nog iets te zeggen,” vervolgde Annie kalmer, nadat van Belland toestemmend had geknikt op haar vraag. „Ik weet niet of wij later zullen weten wat er gebeurt met de lievelingen, die we hebben achtergelaten, maar al is dat niet zoo, dan zou ik toch niet willen heengaan, voordat ik weet dat jij en de kinderen goed verzorgd zijn.”

„Bid me: Good morning!”

„O, lieveling, spreek toch niet over zulke dingen!” snikte Van Belland. „Je bent immers nog bij ons.”

Annie keek hem weemoedig aan.

„Ik bleef zoo graag nog wat bij jou en de kinders; maar ik voel te goed dat dit niet zal gebeuren, Leo, ik wou zoo graag, dat Mina bleef, als ik er niet meer ben!”

Van Belland antwoordde niet. De gedachte Annie te moeten missen, haar plaats voor goed te zien innemen door een andere vrouw, dat was voor hem onverdragelijk.

„Je houdt toch ook van Mina?” vroeg ze, toen ze geen antwoord kreeg.

„Zeker Lieve! Maar nu moet je innemen,” en Van Belland, die zich niet begrijpen kon, dat Annie op zoo kalme wijze sprak over iets, dat hem zoo innig droevig maakte, verliet even daarna de kamer om eens flink uit te weenen.

IV.

Een paar weken daarna sloot Annie de oogen, om ze niet meer te openen. Vóór haar dood had ze afscheid genomen van haar man en de kinderen, terwijl zij Mina, in tegenwoordigheid van Van Belland, had laten beloven zorg te dragen voor de achterblijvenden. Het had Mina een zwaren strijd gekost die belofte te doen; maar Annie had er zóó op aangedrongen en op haar gelaat was zoo'n vredigen trek gekomen, nadat Mina toestemmend had geantwoord op haar vraag, dat deze zich ruimschoots beloond achtte, voor de offeringen, die zij zich zou moeten getroosten. Ze had haar ouders vroeg verloren, en daar haar broeder en zuster beiden getrouwd waren, was ze geheel onafhankelijk. Ze woonde *en pension*, en leidde een rustig leven. Niemand begreep dan ook, dat zij maanden achtereen zoo'n gemakkelijk leventje had vaarwel gezegd, om de zorg op zich te nemen van Annie's gezin. Toen het sterfuur was geslagen van het jonge vrouwtje, was van Belland niet in staat voor iets te zorgen. Als wezenloos zat hij ter neer, zonder aan iets te denken.

Mina nam de taak op zich om te zorgen, dat alle formaliteiten in acht werden genomen; en zij stond de bezoekers te woord, die in grooten getale hun declneming kwamen betuigen.

Zij ergerde zich aan de banale gezegden en holle frasen, waarmede men den diep geschokten man trachtte te troosten; en ze moest al haar geestkracht inspannen, om die ergernis niet te doen blijken. Men vond haar koel en ongevoelig, omdat ze met bezadigde kalmte de bezoekers te woord stond.

Bij de meeste menschen geldt de quantiteit van tranen, die men stort, en het misbaar, dat men maakt, als maatstaf van de qualiteit van het leed.

Mina meende, dat handelen beter was dan weklagen en stil zitten; en haar voorbeeld werkte onwillekeurig kalmeerend op den geschokten gemoedstoestand van den jongen weduwnaar.

Een schrijver heeft eens gezegd, dat de aanraking met een fijn besnaarde

ziel in tijden van diepe smart iets zeldzaams verkwikkelijks is, waarvan de herinnering ons altijd bijblijft.

En toch worden dergelijke fijne besnaarde zielen dikwijls zeer verkeerd beoordeeld. In de eerste dagen na Annie's dood zou Van Belland liever gezien hebben, dat Mina evenals hij in weeklachten was uitgebarsten, in plaats van, haar smart beheerschend in zijn bijzijn, rusteloos bezig te zijn om voor alles te zorgen. Eerst in later dagen vroeg hij zich af, hoe alles zou hebben moeten gaan, als zij ook bij de pakken was blijven neerzitten.

Van Belland had eerst niet gewild, dat de kinderen de doode zouden zien; maar Mina was van oordeel, dat zij wel verre van een akeligen indruk te krijgen, juist een aangename herinnering zouden behouden, als ze hun moeder zoo kalm op het bed zagen liggen.

Hij ging dus met de beide kleinen aan de hand naar de sterfkamer. Annie was een mooie doode, zooals ze daar lag met de handen saamgevouwen, en het lange blonde haar op het met kant omzoomde kussen, omringd door bloemen, die door Mina op het bed waren gestrooid, leek ze meer op een rustig sluimerende dan op een doode.

„Slaapt maatje?” vroeg Paul; en toen hij geen antwoord kreeg van zijn vader, die snikkend met de handen voor de oogen voor het bed stond, legde hij zijn handje op die van Annie.

„Wat is maatje koud!” riep het kind verschrikt. „Waarom is maatje zoo koud?”

Het was alsof Paul iets begreep van het verlies, dat hij geleden had, want hij barstte in tranen uit, terwijl Dora vol bewondering keek naar de mooie bloemen, er eenige nam en vroeg: „Paatje mag Dora die hebben?”

„Och, God, och, God!” kreunde de arme man.

Die gang naar de sterfkamer was wel de zwaarste gang zijns levens.

Mina hoorde het schreien, en kwam haastig aanloopen. Ze zag dat Van Belland dreigde neer te storten, en schoof een stoel nader, waarop ze hem aanmaande te gaan zitten. Vervolgens nam ze Paul en Dora bij de hand, en verliet met de kinderen de kamer.

Paul schreide nog, maar hij was spoedig zijn smart vergeten, toen Dora hem de mooie bloemen onder den neus hield, die Mina haar had laten behouden. Alleen vraagde hij nog, of zijn maatje gauw wakker zou worden?

Mina hield zich verder bezig met de kinderen; ze liet Van Belland uitschreien, zonder te trachten hem toe te spreken. Het speet haar, dat het bezoeken van de doode in gezelschap van de kinderen, hem zoo van streek had gebracht, maar toch berouwde het haar niet er op te hebben aangedrongen. „Ze hebben nu geen afschrik van een doode,” dacht ze „en de voorstelling van hun overleden moeder zal in later dagen hun lieflijker voor den geest staan, dan zooals zij haar eerder zagen, hijgend en uitgeput, met ingevallen wangen en beschreid gelaat.”

De dag van de begrafenis brak aan. Toen Mina des morgens de kinderen aankleedde, waren deze opgetogen over hun nieuwe zwarte kleeren. Dora, die zoo klein als ze was, de eigenschap van haar sekse niet verloochende,

keek vol behagen naar de mooie jurk en zwart leeren schoentjes die haar werden aangedaan. Ze vroeg of haar maatje die mooie kleeven niet eens mocht zien, en was erg teleurgesteld, toen Mina op die vraag een weigerend antwoord gaf.

Aan het ontbijt kwamen er verscheiden kransen en de kinderen juichten luid, telkens als er weer een trommel binnen gebracht werd, waarin een krans was geborgen. Zij verkeerden blijkbaar in de meening, dat het een feestdag was. Mina maande ze aan rustig te zijn, en toen even na het ontbijt verschillende familieleden kwamen, achtte ze het beter de kinderen onder de hoede van Betje naar boven te zenden.

Daar de vitrages op de kinderkamer waren dichtgespeld, konden Paul en Dora zich dien ochtend niet bezig houden met naar buiten te zien; en daarvoor verveelden ze zich al heel gauw.

Op andere dagen hield Mina zich 's morgens altijd bezig met de kleinen, maar nu werd haar tegenwoordigheid natuurlijk beneden vereischt.

Betje keek vol attentie door de openingen van de kanten gordijnen. Niemand kon haar immers zien! Waarom zou zij niet eens een kijkje nemen van die mooie koetsen!

Paul en Dora trokken aan Betje's rokken; ze wilden ook wel graag eens kijken.

„Laat dan toch staan, vervelende kinderen!” was het minder vriendelijk antwoord. Betje had onder de bidders een kennis ontdekt, die op dit oogenblik al haar attentie in beslag nam. Maar Paul liet zich niet zoo gemakkelijk uit het veld slaan. Paul droeg een stoel naar het andere venster als waar Betje stond, en ging daar op staan om aldus naar buiten te kunnen zien. Mie, de keukenmeid, kwam even oploopen. Ze wilde ook graag wat zien van de plechtigheid.

„Waar is nou die Doris?” vroeg ze aan Betje.

„Dáár, die met die zwarte moestas!” was het antwoord.

„Vin je die nou zoo knap? Ik niet; ajakkes, wat 'n neus!”

„Heb ik dan gezeid dat ie mooi is?”

„Welles! wou je ook zien, lieve?” zeide Mie tegen Dora, het kind op den arm nemend. „Wist Doris nou maar, dat jij hier stondt, hè Bet?” vervolgde ze, blijkbaar den indruk weg willende nemen, die haar minder aardige woorden op haar kameraad hadden gemaakt.

„Wat is dat voor een groote doos?” vroeg Paul, toen de lijk-kist buiten werd gedragen.

„Niet zegge!” fluisterde Mietje, toen Betje wilde antwoorden.

„Waarom gaan die mooie bloemen weer weg?” vroeg Paul teleurgesteld.

„Kom, Paul, ga nou gauw spelen,” zeide Betje, die dat gevraagd verveelde. Maar het kind vond alles, wat hij zag veel te mooi.

De stoet bewoog zich langzaam, en Paul, die nog steeds allerlei vragen deed, waarop niemand hem antwoordde, volgde zoolang mogelijk met zijn blik de wiegelende koetsen, die statig de staat afreden.

De deur ging open, en Mina kwam binnen.

„Hoe kan je de kinderen nu de ramen laten uitkijken?” vroeg ze aan Betje.
„Ik had gedacht, dat je zoo iets niet zoudt toestaan?” vervolgde ze knorrig.

„Ik heb nog zoo gezeid, dat ze zoet moesten gaan spelen. Maar ze zijn ook zoo ongezeglijk,” antwoordde Betje.

„Paul en Dora, gaan jelui mee naar beneden?” vroeg Mina, zonder de meid verder een blik waardig te keuren. Mie was weggegaan, zoodra ze Mina zag komen.

De kinderen gingen mee, en nadat ze de aanwezige dames hadden begroet, begon Paul met veel ophef te vertellen van alles wat hij zooeven gezien had. Mina kon haar ergernis niet bedwingen, zij schaamde zich over het gebeurde. Wat zouden de familieleden wel van haar instructies denken? Misschien hadden de overburen ook wel gezien, dat de kinderen achter de vitrage zaten uit te kijken.

De kinderen werden door de medelijdende bloedverwanten erg aangehaald; maar daar ze gedurende de ziekte van hun moeder weinig vreemden hadden gezien, waren ze schuw en bleven daarom steeds in de nabijheid van Mina.

„Ze zullen u missen, als u weg bent gegaan,” zeide een van de dames, aan wie Dora juist een kus had geweigerd.

„Tante gaat niet weg!” riep Paul. Mina zeide niets; ze vond het onnoodig om de menschen te vertellen, dat ze voorloopig bleef. Niemand had er iets mee te maken!

„Je kunt wel merken, dat er weinig op die kinderen gelet wordt,” zeide een tante, toen ze het sterfhuis verlaten had. „Wat een schandaal, dat ze achter de gordijnen stonden uit te kijken, toen hun moeder begraven werd.

„En wat is die juffrouw Bos ongevoelig en stijf. Het mensch heeft geen hart!” zeide een ander. „Ze zet zeker de kinderen tegen de familie op, want vroeger waren ze nooit zoo schuw!”

Toen Mina na het vertrek der gasten de huiskamer binnenkwam, zag ze Van Belland aan de tafel zitten, met het hoofd in de handen. Zij sprak niet tot hem, maar legde een paar boeken — gedichten van De Génestet en Ten Kate — naast hem neer, waarna ze weer aan haar werkzaamheden ging.

Toen ze na eenigen tijd terugkwam, zag ze hem in dezelfde positie, met de gedichten van de Genestet voor zich opengeslagen turende op de woorden:

— „die ik 't meest heb liefgehad,
Dat was mijn kranke, 't was de moede, de uitgeteerde,
Van wie ik leven beide en hopen sterven leerde
Toen 'k weenend aan haar sponde zat.”

„Zouden we niet eens naar de kinderen gaan, Leo? Je hebt ze vandaag nog niet gezien!” zeide Mina

„Wat kunnen mij de kinderen schelen?” antwoordde Van Belland norsch. Hij keek niet eens op, toen Mina tegen hem sprak.

„Je meent niet, wat je zegt,” zeide ze kalm. „Wat moet er van die arme stumpers worden, als jij niet naar ze omziet? Kom, ga maar eens mee!”

„Je moet ook altijd je zin hebben,” bromde Van Belland onwillig opstaande. „Waarom laat je me niet rustig hier blijven?”

„Omdat je de levenden om de doode niet mag vergeten.”

Mina liep vlug de trap op gevolgd door Van Belland.

Zij hoopte dat de aanblik van de kinderen hem zou ontrukken aan den indolenten toestand, waarin hij sinds Annie's dood verkeerde.

Toen ze de deur van de kinderkamer opende, trof een vreemd schouwspel haar oogen. Op den grond lag de kleine Dora uitgestrekt, met een matrasje uit het poppenledikant onder haar hoofdje. Zij had de oogen gesloten, en was tot aan den hals toegedekt met dekentjes uit het poppenbedje.

Paul kwam juist aandragen met bloemen, die hij uit een Makart-bouquet gerukt had en nu op Dora strooide.

Mina en Van Belland bleven verbaasd staan.

„Dora ligt daar net als maatje!” riep Paul opgetogen; „kijk u maar, vervolgde hij vol verrukking.

Van Belland sprong op den jongen toe.

„Ongevoelig kind! hoe kan je je vader zoo'n verdriet aandoen?” vroeg hij toornig.

Zijn verbazing had plaats gemaakt voor hevige verontwaardiging.

„Leo, houd je kalm!” zeide Mina, die in een oogwenk Dora had opgetild en nu bezig was de grasspriet en bloempjes los te maken, uit het blonde haar van de kleine meid.

„Heere gut! Wat hebben die kinderen nou weer uitgevoerd?” riep Betje, die uit de kamer daarnaast kwam aanloopen, met een verschrikt gezicht.

„Mensch, kan je dan nooit eens op de kinderen letten?” riep Mina knorrig.

Toen ze zich omwendde, zag ze Paul schreiend in een hoek van de kamer staan, terwijl Van Belland was verdwenen.

„Paul, raap gauw die bloemen en sprietten op!” zeide Mina.

„Ja, tante!” snikte het kind; en vol ijver ging hij aan het opruimen.

Toen Mina even daarna beneden kwam, zeide Van Belland:

„Daar heb je 't nu al! Wat voor nut was het, dat Paul en Dora haar hebben gezien. Zij spotten er toch maar mee!”

„Het was geen spotten, Leo. Alle kinderen hebben zucht tot navolging in zich. Paul begreep niet dat hij je verdriet deed.”

„Een jongen van vier jaar *moest* dat begrijpen,” antwoordde Van Belland.

„Hoe was je zelf op dien leeftijd?” vroeg Mina ernstig.

„Paul kan in jouw oogen geen kwaad doen; dat weet ik al lang!”

Mina haalde de schouders op. Zij voelde tranen in haar oogen komen bij het hooren van die onvriendelijke woorden. Zij ging naar de kinderkamer, waar de kleinen nu rustig aan het spelen waren.

„Paul ga naar papa en geef hem een hartelijken kus, je bent zoeven niet lief geweest.”

„Wat moet ik tegen pa zeggen, tante?”

„Dat moet je zelf maar bedenken!” was het antwoord. Mina had een afkeer van geleerde lesjes.

Paul stapte naar beneden, en toen Mina een poosje daarna de huiskamer binnen trad, zag ze het kind zitten op de knieën van Van Belland, met zijn krullesjes geleund tegen de borst van zijn vader. „Paul heeft me vergeving gevraagd, niet waar, jongen?” zeide Van Belland met iets zegevierends in zijn stem.

„Ik had hem gezegd naar je toe te gaan!” antwoordde Mina kortaf,

„Ga nu Dora halen, ik wilde het kind ook graag hier hebben,” zeide Van Belland. En toen even daarna de kleine meid kwam aandribbelen, tilde hij haar op zijn schoot; en daar zat nu het drietal innig vereend. Dora babbelde druk en leidde daardoor de sombere gedachten van haar vader af.

Mina, die op eenigen afstand met haar naaiwerk zat, keek naar het groepje, en een gevoel van onuitsprekelijke eenzaamheid kwam bij haar op. Zoolang Annie leefde, maakte zij zelve een deel uit van het gezin; maar nu de geduldige lijdere was heengegaan, scheen het haar, dat haar taak hier was afgedaan. Zij had zich tijdens haar verblijf zoo innig gehecht aan de kinderen, dat ze de gedachte niet verdragen kon voortaan buiten dit kringetje te zullen moeten leven. Van Belland zou zijn troost zoeken bij de kinderen, en deze zouden hun vader aanhangen en liefhebben! Wel zou zij hun belangen blijven behartigen als die van haar zelve — maar ze zou toch altijd meer of min worden beschouwd als een vreemde.

Zij voelde zich moe en afgemat ten gevolge van de doorgestane emoties der laatste dagen; en ze moest al haar geestkracht inspannen, om de gemoedsbeweging, waarin ze verkeerde, te verbergen.

Terwijl ze daar zat verzonken in droevig gepeins, de handen lusteloos in den schoot en de oogen gesloten, voelde ze een paar kleine handjes die de hare vastgrepen en opziende, bemerkte ze Dora die haar best deed tegen haar op te klimmen.

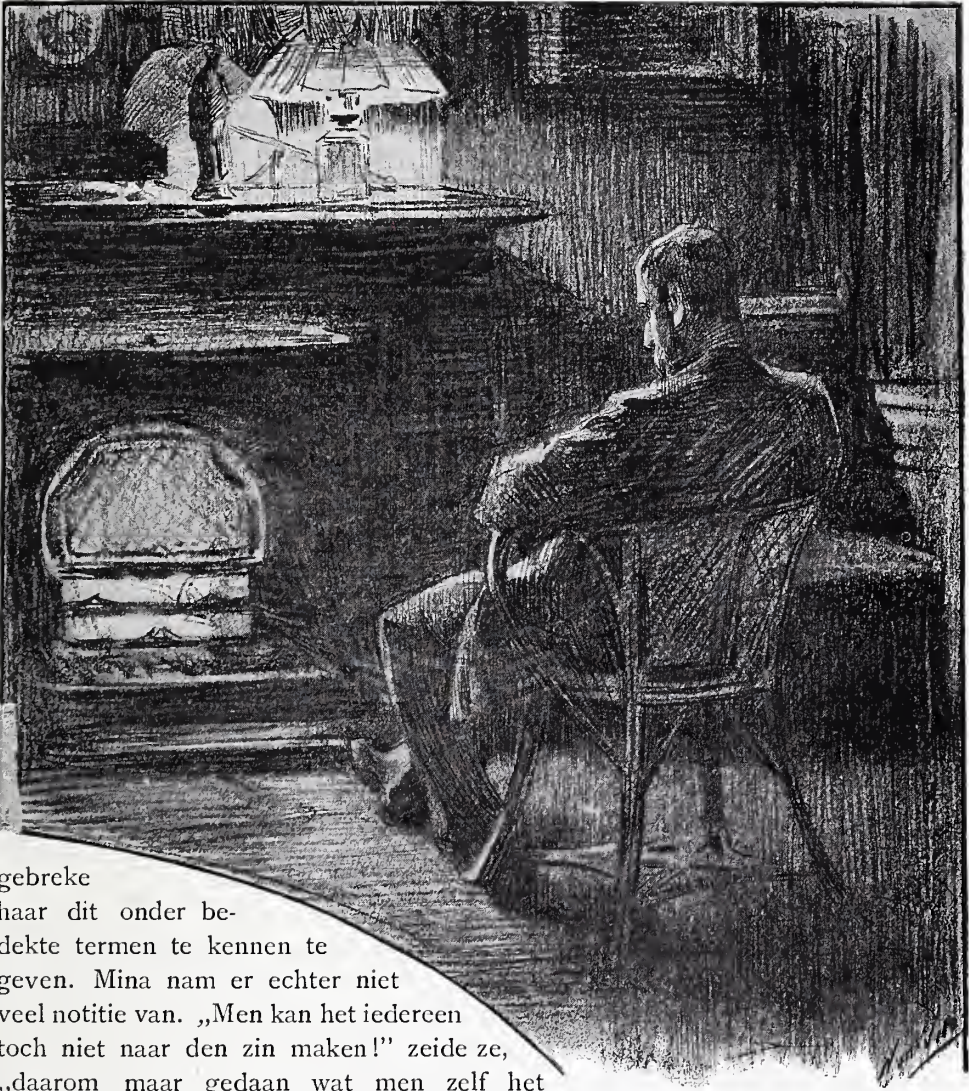
„Lieve tante!” riep de kleine meid en ze drukte haar poezele wangetjes tegen Mina's handen.

„Kom, lieveling,” zeide Mina, haar tot zich optrekkend. Ze drukte het kind aan haar borst en schaamde zich over haar kleinmoedigheid van zoeven.

V.

Van Belland bleef somber en gedrukt, Mina viel hem daarom zoo weinig mogelijk lastig met vragen de huishouding betreffende. En hoewel ze nooit een enkel woord van waardeering hoorde van zijn lippen, ging ze voort met de meeste zorg zijn belangen te behartigen. De kinderen waren haar alles, en deze betoonden van hun kant een innige gehechtheid.

De familieleden vonden het bespottelijk dat Mina bleef om de huishouding van den jongen weduwnaar waar te nemen, en somtijds bleef men niet in

gebreke haar dit onder bedekte termen te kennen te geven. Mina nam er echter niet veel notitie van. „Men kan het iedereen toch niet naar den zin maken!” zeide ze, „daarom maar gedaan wat men zelf het beste keurt.”

Toen ze met het eerste kwartaal Betje wegzond, en in hare plaats een ander kindermisje huurde, had men daar vrij wat op te zeggen. Betje was een protégé van tante Margo — een familielid van Van Belland, dat nog al wat in te brengen had — en men vond het zeer ongepast, dat Mina zoo had durven handelen, zonder raad te vragen.

Men liet niet na het verkeerde van die eigendunkelijke daad van Mina onder het oog te brengen van Van Belland. Maar men klopte aan eens dooven mans oor.

„Ik heb rust in huis en meer begeer ik niet!” antwoordde hij op een toon, die geen tegenspraak duldde.

Op een middag waren er ten huize van Van Belland een paar familieleden

ten eten. Mina had gezorgd, dat niemand iets zou kunnen aanmerken op de samenstelling van het menu.

Toen men aan tafel zat, waarop het dessert gereed stond, zag Mina dat er een perzik op een der fruitschaaltjes ontbrak. Daar zij Paul wel eens meer op snoepen betrapt had, meende ze goed te doen met hem ditmaal aan de kaak te stellen in het bijzijn der gasten.

„Paul, heb jij een perzik gesnoept?” vroeg ze.

„N . . . een, tante!” was het antwoord.

„Kijk me eens aan, Paul!”

Maar de kleine zondaar hield de oogen afgewend.

„O, Paul, weet je niet, dat Onze lieve Heer je ziet, als je kwaad doet?” vroeg een der tantes, op het gemoed van het kind willende werken.

„Onze lieve Heer heeft me *niet* gezien!” riep Paul, die er niet aan dacht dat hij, zonder het zelf te willen, schuld bekende.

„Maar kind!” zeide tante Margo, diep verontwaardigd dat Paul durfde twijfelen aan de macht van het Alziend Oog.

„Onze lieve Heer heeft me *heusch* niet gezien! Hij *kon* me niet zien, want hij keek den anderen kant uit!” snikte Paul.

De gasten keken verbaasd en verontwaardigd, al naarmate hun religieus gevoel gekwetst was, tengevolge van den uitroep van Paul.

Een paar oneerbiedige neven proestten het uit van het lachen, en mompelden iets van: „een atheïst in den dop!”

Van Belland zeide ernstig: „Jongen, praat niet zulke dwaze dingen, wat meen je toch?”

Paul wendde het hoofd om, en keek naar een plaat aan den wand, voorstellend een *Ecce Homo*, naar Guido Reni.

„Die, daar!” riep hij schreiend.

Nu was het raadsel opgelost, Annie had met naïeve vroomheid de kinderen verteld van den grooten Menschenvriend, als één zijnde met den Vader. Geen wonder dus, dat de kleine het beeld van Jezus vereenzelvigde met dat van God.

Een paar tantes bleven nog even strak kijken. Zij richtten hun blikken op Mina, in gespannen verwachting wat deze zou doen.

„Paul, sta van tafel op en geef ieder een hand; kinderen die snoepen, mogen niet aan tafel blijven!” zeide Mina heel ernstig.

Het kind begreep niet waarom iedereen lachte, behalve tante Mina en die paar andere tantes, maar die keken altijd zoo zuur.

Een algemeen: „Och, laat hem blijven!” weerklonk; maar Mina stond vastberaden op, nam Paul bij de hand en verliet met hem de kamer.

„Het arme schaap! Wat is ze streng!” meende een nicht, die thuis een half dozijn bengels had, die in vrijheid werden gedresseerd.

„Nu, die weet wat ze wil!” zeide een ander; terwijl een der neven heel geestig te berde bracht, dat die Mina geen katje was om zonder handschoenen aan te pakken.

„*Les petits pots ont des oreilles!*” waarschuwde Van Belland met een blik op Dora.

Een der nichten kreeg in eens een aanvechting, om zich de moederlooze kleine aan te trekken. Ze greep Dora's handje beet, en keek haar medelijdend aan.

Maar het kind was blijkbaar niet gediend van die liefkoozing. Ze trok haar handje terug, en zeide uitdagend:

„Dora houdt niets van jou! tante Mina is veel liever!”

„Maar, Dora!” riep Van Belland.

Mina kwam juist terug, en Dora, die naast haar zat, legde verlegen haar kopje tegen Mina's schouder.

„Hoewel niemand een afkeurend oordeel uitsprak over haar handelwijze met Paul, begreep ze toch heel goed, dat men tijdens haar afwezigheid in dien zin over haar had gesproken. Ze merkte dat aan de blikken, die op haar werden gericht, toen zij binnentrad. Maar ze nam er geen notitie van, en beijverde zich den geheelen avond het den gasten naar den zin te maken.

„Onze neef wordt een echte pantoffelheld,” zeide op een der volgende familiedagen een oom, die het artikel 161, het mooiste vond uit het geheele Burgerlijk Wetboek. „Waar moet het heen als de vrouw de baas wordt.”

„Als het hem verveelt, dan zal hij haar wel wegzenden!” meende een ander.

„Denk je, dat dat zoo gemakkelijk zal gaan?” vroeg een juffrouw van middelbaren leeftijd, die wat graag de plaats van Annie zou hebben ingenomen. „Misschien trouwt hij haar wel! Daarom is het haar toch zeker te doen!”

En zoo praatte men voort, totdat ieder zijn opinie gezegd had over deze voor hen gewichtige quaestie.

„Waarom stuurde je Paul van tafel?” had Van Belland aan Mina gevraagd, toen de gasten vertrokken waren. „Anders ben je altijd zoo toegevend voor de kinderen!”

„Als het een fout is uit onbezonnenheid, dan kan men met woorden alleen veel uitwerken; maar zoodra het een karakterfout geldt, dan moet men handelend optreden. Je zult zien, dat we voortaan zullen kunnen vertrouwen op Paul's woorden.”

Van Belland nam zich voor, goed op te letten of Mina's verwachting niet werd beschaamd; en werkelijk moest hij toestemmen, dat Paul niet alleen het snoepen had afgeleerd, maar dat ook één ernstige blik van Mina hem zijn ongelijk deed bekenen.

De huishouding ging geregeld zijn gang. Van Belland bleef nog altijd onder den indruk van zijn smartelijk verlies en zelden kwam er een glimlach op zijn lippen. De kinderen staakten hun luidruchtig spelen, zoodra hun vader binnen kwam; maar op de kinderkamer mochten ze naar hartelust ravotten.

Natuurlijk hechten Paul en Dora meer aan Mina dan aan hun somber gestemden vader, en Van Belland deed van zijn kant niet de minste moeite, zich op te wekken uit die doffe lusteloosheid.

VI.

Zoo gingen twee jaren voorbij. Hoewel over het algemeen de familieleden zich heel weinig lieten gelegen aan het huisgezin van Van Belland, zoo verloren zij het viertal toch niet uit het oog.

Betje was in dienst getreden bij tante Margo, en daar Mietje nog steeds als keukenmeid bij Van Belland diende, was het niet moeilijk steeds het een en ander omtrent het huiselijk leven van dezen te vernemen.

Veel bijzonders hoorde men echter niet; zelfs in de onderlinge verhouding van Mina en den jongen weduwnaar was geen verandering te bespeuren. Wel was Van Belland spraakzamer dan voorheen, wèl speelde hij soms met de kinderen, en vertoefde hij meer in de huiskamer, maar anders wist Mie niet te vertellen.

„Zouden die twee nog eens een paar worden?” Die vraag deed men herhaaldelijk als een van de familieleden Van Belland en Mina in gezelschap ontmoetten, en geen enkel gezegde, ja, zelfs geen blik ontging aan de bespiedende oogen van tantes en nichten. Maar eindelijk meende men toch aanleiding te hebben gevonden tot eenig vermoeden.

Tante Margo had er sinds langen tijd op gevestigd, om zich eens minder gunstig uit te laten over Mina in het bijzijn van Van Belland. Maar hoewel het spreekwoord luidt: „Die een hond wil slaan, vindt allicht een stok?” zoo was het haar toch moeilijk gevallen een rechtmatige grief tegen Mina te pas te kunnen brengen. Op een avond, dat er familiedag was kwam het gesprek op dienstboden. Natuurlijk was er aan klachten geen gebrek. Tante Margo wilde bij die gelegenheid ook een duit in 't zakje werpen, en zeide:

„O, ik weet er alles van! Niemand kan beter begrijpen wat een mensch met die schepsels kan uitstaan als ik! Maar goddank, dat lijden is geleden! Sinds ik Betje heb, is de rust in huis weergekeerd. Ja, 't is toch wonderlijk, hoe weinig sommige menschen hun belang begrijpen! Zij snakken naar een goede gediensstige, en als ze er een hebben, dan sturen ze om een bagatel weg. Die Betje van mij is een juweel van een meid; maar bij Van Belland kon ze geen goed doen!” Mina maakte dien avond geen deel uit van het gezelschap. Omdat Dora wat koortsig was, was zij thuis gebleven. Maar Van Belland had toevallig gehoord, waarover men sprak.

„Permitteert u me, dat ik de partij van Mina opneem. Zij heeft groot gelijk gehad Betje weg te zenden!” zeide hij.

„En waarom dan?” vroeg tante Margo scherp.

„Omdat ze de kinderen altijd aan hun lot overliet. Als Mina er niet geweest was, dan zou er in die dagen niet veel terecht zijn gekomen van die arme schapen!”

„Wat zou er dan met ze gebeurd zijn?” riep tante Margo uittartend.

„Wel, dan waren ze zeker uit het raam of van de trap gevallen!”

„Ja, die Mina is goud waard!” werd er spottend gezegd door een nicht.

„Ik zou ten minste niet weten wat ik op haar zou hebben aan te merken,”

antwoordde Van Belland op een toon, die geen tegenspraak duldde. „Ik apprecieer het ten zeerste, dat zij de zorg voor de kinderen en het huishouden op zich heeft genomen. Ik kan haar daarvoor niet dankbaar genoeg zijn!” vervolgde hij, terwijl hij tante Margo flink in de oogen keek.

„Ik wist al lang, dat zij onfeilbaar is in jouw oogen!” riep de oude dame driftig. Van Belland antwoordde niet. Hij was onaangenaam aangedaan over die woorden. Meende men werkelijk, dat hij partijdig oordeelde, als hij Mina's deugden prees. Waren anderen dan blind voor haar goede hoedanigheden? Hoe scherp had dat: „Mina is onfeilbaar in jouw oogen,” geklonken! Toen hij over het gebeurde nadacht ging hem eensklaps een licht op. Reeds meermalen had hij opgemerkt, dat men hem uitvorschend aanstaarde, als hij het woord tot Mina richtte in het bijzijn van anderen. Maar hij had gemeend dat dit niets dan verbeelding was. Nu had hij zekerheid, dat men Mina's naam met den zijne noemde; vanwaar anders die veelbeteekenende blikken?

„Zou men werkelijk denken, dat ik Annie ooit zal vergeten? . . . Dat nu reeds een ander haar plaats in mijn hart heeft ingenomen?” dacht hij, „Zou Mina soms? . . . Maar toen hij den volgenden morgen aan de ontbijttafel haar uitvorschend aankeek, en haar kalmen rustigen blik ontmoette, zonder dat ze van haar kant eenige verlegenheid toonde, werd hij ten volle gerustgesteld.

Zij dacht er evenmin aan als hij, om verandering te wenschen in hun wederzijdsche verhouding, dat was duidelijk.

„Nu zal men wel gauw wat hooren!” mompelden de familieleden onder elkaar. En die voorspelling werd gedeeltelijk bewaarheid, maar niet op de wijze, als men dacht dat het zou gebeuren.

Een paar dagen daarna zat Mina op de kinderkamer voor het open raam te naaien. Zij hoorde Mietje aan de voordeur praten, en meende bovendien de krijschende stem van Betje te herkennen.

„Als dat gepraat nog lang duurt, dan roep ik uit het raam, dat ze heen moet gaan!” dacht Mina; en ze besloot nog even te wachten.

Maar het gebabbel hield maar niet op, en toen ze eindelijk het hoofd buiten het raam stak om naar beneden te roepen, hoorde ze juist haar naam noemen.

„Mie, 't zal er nou wel doorgaan met de juffrouw, denk je 't ook niet, na alles wat ik je verteld heb?” vroeg Betje.

„Ik heb er nog nies van gemerkt, maar as ie zooveel goeds van d'er zeit, daar andere menschen bij zijn, dan zal 't wel zoo wezen.” was het antwoord. „'t Is toch zoo'n knappe man, ze is best af, hoor.”

„Ja, mensch, mooi is ze niet; maar ze is toch wel goed.”

„Goed? ik beklag die arme schapies van kinderen!” riep Betje, met een blik vol medelijden naar boven”.

Mina had haar hoofd bijtijds teruggetrokken, dus men kon haar niet zien; en dat was maar heel goed, want haar gelaat had een uitdrukking van pijnlijke verbazing aangenomen.

Evenals een paar dagen te voren het gemoed van Van Belland was geschokt

geworden, zoo ook kwam eensklaps bij haar een gedachte op, waarover ze liever niet verder wilde nadenken.

Maar, helaas, gedachten gaan en komen niet op commando; en ondanks haar voornemen, kwam telkens het gehoorde haar voor den geest.

„Als hij zooveel goeds van haar zegt, daar andere menschen bij zijn!”

Die woorden hadden haar in de ooren geklonken als muziek. *Hij* had dus openlijk haar partij opgenomen; dat was duidelijk! En wie zou zij liever tot haar verdediger hebben dan *dien* man?

„Hij is Annie's man!” klonk een inwendige waarschuwendende stem; en ze was verschrikt over den gang die haar gedachten een oogenblik hadden durven nemen.

„Men zal toch niet denken, dat ik Annie wil verdringen uit zijn hart?” dacht ze ontsteld. „Ik heb daartoe toch geen aanleiding gegeven?”

Mina voelde zich onrustig gestemd. Verkeerde zij nu eigenlijk niet in een scheeve positie? Als hij er nu maar nooit iets van bemerkte, hoe men hunne namen te zamen noemde?

Een smartelijk gevoel doortilde haar bij de gedachte aan een mogelijke naderende scheiding. Want dat het daartoe te eenigertijd zou moeten komen was buiten twijfel.

Het smartte haar dat er een eind zou zijn aan den werkkring waarin zij zich zoo tevreden en gelukkig gevoelde. En toch was zoo iets onvermijdelijk. De woorden gesproken door Betje hadden haar eensklaps aan zichzelf ontdekt,

Ik beklaag die arme kinderen.

Het zou haar voortaan onmogelijk wezen zijn blik met kalmte te ontmoeten. Zij vreesde, dat hij haar geheim in haar oogen zou lezen!

„Scheelt je wat, Mina?” vroeg Van Belland, toen ze dien middag aan tafel minder opgewekt was dan anders.

„Wat hoofdpijn,” was het antwoord.

„Dan moet je wat rustig gaan liggen; dan zal ik wel een spelletje doen met de kinderen,” zeide hij hartelijk.

„Och, neen, 't zal wel overgaan. De hoofdpijn is niet erg genoeg om naar bed te gaan.”

Van Belland keek haar opmerkzaam aan, en merkte dat haar lippen zenuwachtig beefden.

„Is tante Margo soms vanmiddag hier geweest?” vroeg Van Belland.

Mina begreep waarom haar die vraag werd gedaan. Als genoemde dame kwam, dan liet ze steeds de een of andere onaangename herinnering achter, evenals een slak een kleverig spoor nalaat op den weg, waarlangs ze gekropen heeft.

„Neen, ze is er niet geweest,” antwoordde Mina met neergeslagen oogen.

Meermalen keek Van Belland haar dien middag aan, en Mina voelde zich verlegen onder die blikken.

Na den eten speelde ze met de kinderen, maar telkens kwamen haar de tranen in de oogen.

Ze kon haar aandoening niet bedwingen, als ze dacht aan de eenzaamheid van vroeger, waarin ze spoedig zou terugkeeren; en toch mocht ze niet blijven, daar ze te goed wist, dat haar taak haar met den dag zwaarder zou vallen.

Den nacht bracht ze slapeloos door, en toen zij den volgenden morgen aan het ontbijt was gezeten, raapte ze al haar moed te zamen, om te zeggen wat haar zoo zwaar op het hart lag.

„Leo, ik wilde je graag even alleen spreken!” zeide ze aan de bel trekkend om de meid te roepen bij de kinderen.

„Is het zoo iets ernstigs; je kijkt zoo bedrukt?” vroeg Van Belland met een poging om op schertsenden toon te spreken, toen zij alleen waren.

„Voor mij is het iets ernstigs, Leo! Ik wilde je vragen of je naar een andere juffrouw wilt uitzien; liefst zoo gauw mogelijk!”

Van Belland bleef Mina aanstaren met open mond.

„Een andere juffrouw! Maar, Mina, je doet me schrikken! Dat *kan* je niet meenen. Zijn Paul en Dora ondeugend geweest? Dan zal ik ze eens flink de les lezen.”

„De kinderen zijn heel lief en gezeggelijk. Maar ik kan hier niet langer blijven.”

„Het is je zeker te druk, hè?” vroeg Van Belland met iets bevends in zijn stem. „Maar als je meer hulp wilt hebben, dan kan je dit met plezier krijgen.”

„O, neen,” stamelde Mina, die al meer en meer verlegen werd.

„Maar wat is dan de reden?” vroeg Van Belland ongeduldig.

„Ik weet het niet . . . maar . . .”

„Je hebt zeker berouw dat je al de *aisances*, waaraan je gewoon bent geweest, hebt opgecofferd om te zorgen voor een man en twee kinderen, die

je toch eigenlijk niet bestaan, hè?
't Was dan ook wel wat veel van ons gevergd!" zeide Van Belland op onaangenaam sarcastischen toon.

Hij was erg teleurgesteld en daardoor bitter.

Mina antwoordde niet, zij keek steeds voor zich en haar handen verfrommelden zenuwachtig den zakdoek, die op haar schoot lag.

„Bedenk je nog maar eens! Wij zouden je zeer ongaarne zien vertrekken. Vergeef me dat ik niet aardig tegen je sprak," zeide Van Belland na eenig stilzwijgen. Hij ging naar haar toe, greep haar handen en zeide: „Wat zouden Paul en Dora wel zeggen, als tante Mina wegging."

Het noemen van de namen der kinderen, deed haar alle zelfbeheersching verliezen. Zij onttrok haar hand, en barstte in tranen uit

Van Belland begreep er niets van. Als het haar dan zooveel kostte van de kinderen af te gaan, waarom bleef ze dan niet? Hij wilde een laatste poging aanwenden door op haar gemoed te werken.

„Je hebt Annie beloofd voor de kinderen te zullen zorgen, Mina! Brek je nu die belofte?"

Mina keek hem aan door haar tranen heen. O, hoe graag had ze hem gezegd, dat ze wel wilde blijven, maar dat ze niet kon, dat ze niet mocht! Van Belland begreep, dat er iets gebeurd moest zijn; maar wat, dat kon hij

Vaarwel, Mina, leef gelukkig.

maar niet vatten; en daar de eenige, die hem op de hoogte had kunnen brengen het stilzwijgen bewaarde, bleef hij in het duister rondtasten.

Mina veranderde niet van besluit. Ze vertelde er echter niets van aan de kinderen, en ze hielp Van Belland ijverig zoeken naar een geschikte plaatsvervangster.

Er boden zich verscheiden dames aan, en het was moeilijk een keuze te doen; vooral omdat Van Belland het geheel aan haar overliet.

Toen de familieleden hoorden, dat Mina heen zou gaan, werd er druk over gesproken en gegist wat toch wel de reden zou zijn; maar al het gissen leidde tot geen resultaat. Wel merkte men dat Van Belland er onder gebukt ging, maar Mina was ook niet vroolijk; dus het bleef een raadsel, wie de aanleidende oorzaak was van de naderende scheiding.

De dame, die Mina's plaats zou innemen kwam een paar dagen vóór het vertrek van deze. Van Belland wilde dat gaarne, omdat Mina de vreemdeling wat op de hoogte kon brengen van de huiselijke gewoonten.

Mina had kamers gehuurd in de stad, waar haar broeder en zuster woonden. Liever was ze gebleven in dezelfde plaats; maar de gedachte was haar onverdragelijk een ander de plaats te zien innemen, zonder dat ze het recht zou hebben handelend op te treden, wanneer zij zag dat niet alles ging zooals het moest.

Het afscheid van de kinderen viel haar bitter zwaar, vooral toen zij merkte dat Paul en Dora, zoo jong als ze waren, veel gevoel hadden van haar heengaan.

Toen Van Belland haar naar den trein had gebracht en de conducteur den wagen sloot, drukte hij haar nog eens voor het laatst de hand.

„Vaarwel, Mina, leef gelukkig; wees nogmaals hartelijk bedankt, voor alles wat je voor ons allen gedaan hebt,” zeide hij met bevende stem en trillende lippen.

Mina deed alle moeite om zich goed te houden; maar het gelukte haar niet. Zij drukte haar zakdoek voor het gelaat en wuifde met de hand tot afscheid. De trein zette zich in beweging, en Van Belland, die op het perron bleef staan om Mina nog eens toe te knikken, zag de wagens een voor een voorbijsnellen en eindelijk den geheelen trein uit zijn oog verdwijnen.

Het was hem, alsof hij ten tweede male alleen achterbleef. Een diep weemoedig gevoel kwam over hem, toen hij huiswaarts keerde.

Toen hij was binnengetreden en de kinderkamer voorbijliep, hoorde hij Dora luid schreien, terwijl een eenigszins brommende stem haar toesprak.

„Och, God wat valt het leven zwaar te dragen!” steunde hij. „Hoe zal alles verder gaan, nu onze goede genius het huis heeft verlaten?”

In de huiskamer gekomen, liep hij eerst naar het portret van Annie en bleef dit een poos aanstaren; en daarna nam hij een portretje van Mina ter hand, dat op Annie's schrijftafeltje stond. „Dat die twee vrouwen nu zijn heengegaan en mij hier achterlaten met de kinderen!” zuchtte hij; en hij zette zich neer bij den haard en dacht in somber gepeins verzonken, aan het verleden. Een bescheiden tikje aan de kamerdeur deed hem opzien. Het was Mietje, die kwam vragen, wat meneer bliefde te eten.

„t Kan me niet schelen, dat moet de juffrouw zeggen!” riep hij, driftig opspringend. „Je weet immers wel, dat ik me nooit met het eten bemoei!”

„Juffrouw Mina had gezegd, dat ik vandaag andijvie met appelmoes zou klaarmaken; maar de nieuwe juffrouw heeft schorseneelen en worteltjes uit een blikje verordineerd,” zeide Mietje met een huilerige stem, verschrikt door het opstuiven van haar meester.

„Mensch, zeur niet! Maak maar klaar, wat juffrouw Mina je gezegd heeft.”

„En het vleesch meneer? Juffrouw Mina wilde rollende bestellen, maar” . . .

„Maak dat je wegkomt!” riep Van Belland boos. „Wat zij je gezegd heeft moet gebeuren.”

„Bestig meneer,” zeide Mietje met een slim lachje, en ze haastte zich naar de keuken.

's Avonds werd er van het voorgevallene een opgesmukt verhaal gedaan aan Betje, die alles natuurlijk zoo gauw mogelijk weer oververtelde aan tante Margo.

„Die nieuwe juffrouw zal een harden dobbel hebben, om het Van Belland naar den zin te maken,” zeide deze op den eerstvolgenden familiedag; en ze nam zich vóór een wakend oog te houden op het huishouden van den weduwnaar.

Mietje besloot een vijandige houding aan te nemen tegenover de nieuwe juffrouw. „Meneer gaf toch haar gelijk, dat wist ze wel vooruit!”

Een gemakkelijke taak had de juffrouw dus niet. Tegenwerking van den kant der dienstboden en geen medewerking van den heer des huizes.

Slechts zelden kwam Van Belland in de woonkamer, en aan den gemeenschappelijken disch sprak hij niet dan het hoog noodzakelijkste. De kinderen hechtten zich niet aan de juffrouw; ze riepen altijd om tante Mina, en met de openhartigheid aan de meeste kinderen eigen, kwamen zij uit voor hun minder welwillende gezindheid.

Het was niet te verwonderen dat de huishoudster zich dikwijls minder goed geluimd toonde, en meestal moesten de kinderen het bij zoo'n gelegenheid ontgelden.

Somtijds gaf zij ze alles toe, terwijl op andere tijden het kleinste vergrijp streng werd gestraft.

Van alle kanten ontving Van Belland klachten; hij begreep niet hoe de kinderen op eens zoo onhandelbaar geworden waren; Paul begon weer te jokken en Dora voerde allerlei katekwaad uit. Daarentegen was de nieuwe juffrouw geen zuinige huishoudster, en als aan het eind van de week het boekje werd overgelegd, dan was Van Belland steeds onaangenaam verrast door de gedane uitgaven.

„Alles is zóó duur!” was gewoonlijk het antwoord, als de advocaat zijn verbazing te kennen gaf over de hoogte van het bedrag.

„Daar, is *alles* dan opgeslagen?” vroeg hij. Een schouderophalen was het antwoord; en hem bleef niets anders over dan te betalen.

Nu eerst merkte hij hoe zuinig Mina had huisgehouden. *Zij* viel hem nooit lastig met vragen over de kleeding van de kinderen of het wasschen der gordijnen. En nu scheen de heele boel in het honderd te loopen.

VII.

Mina schreef nog al eens aan Paul, die van haar lezen had geleerd. Zij vertelde hem van het snoezige hondje, dat ze had gekocht en dat ze nu kunstjes leerde maken; en van haar kleine neefjes en nichtjes die bij haar kwamen spelen. En als Van Belland die brieven las, dan kwam een gevoel van jaloezie bij hem op, bij de gedachte dat nu andere kinderen de blijken van genegenheid ondervonden, die vroeger be-
wezen waren aan Paul en Dora.

De kinderen waren altijd verrukt als er brieven kwamen van tante Mina; zij wilden ze nooit laten lezen aan de juffrouw en Paul bewaarde ze des nachts onder zijn hoofdkussen.

Dit hinderde de huishoudster zeer; maar in plaats van er in te berusten, wreekte zij zich op kinderachtige wijze door onverdiende boetpredikatiën te houden en straffen uit te deelen, zonder dat er bepaalde reden voor was.

Dat altijddurend krakeel verdroot Van Belland zoodanig, dat hij het op 't laatst te benauwd kreeg.

Vroeger had hij er nooit aan gedacht hoe moeilijk de taak van Mina geweest was; maar nu hij telkens, dan door den een en daarna door een ander

werd lastig gevallen, leerde hij haar verdiensten meer en meer waardeeren.

Hij had er behoefte aan zijn gemoed eens te gaan uitstorten bij Mina; zij was de eenige vrouw, die hem zou begrijpen. Hij wilde haar vragen of ze hem zou aanraden de juffrouw weg te zenden en naar een andere uit te zien. Hij schreef niet vooruit, dat hij komen zou; maar wilde haar liever van uit zijn hôtel een briefje zenden; ze kon hem dan moeilijk afschrijven.

Toen Mina zijn briefje ontving, klopte haar het hart onrustig. Met hoeveel moeite had zij de inwendige stem tot zwijgen gebracht, die haar verontruste sinds ze tot de ontdekking was gekomen van haar liefde voor hem.

En nu Van Belland haar kwam bezoeken, was als met een tooverslag de herwonnen kalmte verdwenen.

Toen zij hem de trap hoorde opkomen, en hij bij haar aanklopte, had zij alle moeite om het beven van haar stem te bedwingen.

Van Belland kwam haar schijnbaar vroolijk te gemoet.

„O, Mina, hoe prettig, dat ik je weer eens zie,” riep hij opgeruimd, en hij drukte haar hartelijk de hand.

Mina merkte dadelijk, dat zijn opgewektheid niets dan schijn was. Zij was geschrikt van dat bleeke gelaat en de diepe rimpels, die ze vroeger nooit op zijn voorhoofd had gezien.

„Ik heet je welkom, Leo! ga zitten!” antwoordde ze op kalmen toon.

„Ik zie er niet erg fleurig uit, he?” vroeg hij haar bezorgden blik ziende; „nu maar het is ook geen wonder. Ik heb niet veel plezier gehad in die maanden dat je weg bent! Integendeel!” En zijn voorgewende vroolijkheid maakte plaats voor een diep neerslachtigen blik.

Mina luisterde aandachtig naar het verhaal, dat toen volgde, klachten over de juffrouw, de meiden en de kinderen. Toen hij geëindigd had met de opsomming van al zijn leed, zeide hij: „En nu heb ik al dat plezier te danken aan jouw veranderlijkheid!”

Mina kreeg de tranen in de oogen; zij keek hem verwijtend aan, en Van Belland bemerkte, dat hij haar beleedigd had.

„Mina, vergeef me; maar ik kan van mijn hart geen moordkuil maken!”

„Neen, dat heb ik gemerkt!” zeide Mina. „Ik vind het erg jammer dat je het zoo slecht getroffen hebt; vooral met het oog op de kinderen,” voegde ze er bij.

„Wie is de meest beklagenswaardige van ons drieën?” vroeg Van Belland haar strak aanzierend.

Mina keek verlegen. Ze hoopte, dat hij maar gauw zou weggaan, want zijn bezoek gaf haar niets dan verdriet.

„Nu, zeg dan, wie is het meest te beklagen?” vervolgde Van Belland, toen Mina niet antwoordde. „De kinderen voelen niet wat ik voel, als de huiskamer zóó kil en ongezellig is, dat ik er altijd zoo gauw mogelijk weer uitloop. En jij bent zeker heel gelukkig, hè? Nu, je hebt ook vrij wat gemakkelijker leventje dan vroeger?”

„Gelukkig?” stamelde Mina. „O, Leo, denk je dan, dat ik zóó weinig belang

stel in het lot van jou en de kinderen, dat ik gelukkig zou wezen als jelui het niet bent?"

„Maar, waarom ben je dan weggegaan?"

Mina hield de handen voor de oogen. Van Belland trad op haar toe.

„Waarom heb je dat gedaan, Mina?" vroeg hij gevoelvol. „Je wist toch vooruit dat je mij en de kinderen een slechten dienst bewees, niet waar? . . ."

Hij had zijn hand op haar schouder gelegd, als om haar te dwingen hem aan te zien; maar zij had den moed niet haar hoofd op te heffen. In haar oogopslag zou hij immers *moeten* lezen, wat zij zoo graag verborgen wilde houden.

„Omdat ik niet mocht!" stamelde ze verward.

„Niet *mocht*? Maar mijn hemel, stoorde jij je dan aan de insinuaties van tante Margo en al die andere babbelkousen?"

„Alleen dáárom zou ik niet zijn heengegaan," snikte Mina. Zij bleef steeds zitten met den zakdoek gedrukt tegen haar gelaat.

Toen Van Belland haar hevige aandoening zag, kwam er een vreemde gewaarwording over hem. Het was, alsof hem in eens een blinddoek van de oogen viel. Zou Mina iets meer dan achting en toegenegenheid voor hem voelen? Zou dat de reden zijn van haar vertrek en van de weigering om terug te keeren?

Een pijnlijke steek trof hem in het hart, toen hij deze vragen bij zich voelde opkomen.

Hoewel hij Mina hooger achtte dan al de dochteren Eva's te zamen, zoo was het hem toch onmogelijk haar liefde toe te dragen.

Nooit kon, naar hij meende Annie's plaats worden ingenomen door een andere vrouw . . . en toch, de gedachte, dat Mina voortaan ver van hem en de kinderen haar leven zou slijten, dat zij haar toegenegenheid en zorgende liefde zou besteden ten nutte van anderen, die gedachte was voor hem te pijnlijk!

Hij wilde nog een poging wagen.

„Mina, kan dan niets of niemand je tot andere gedachten brengen?" vroeg hij smeekend.

„Vraag me niets meer?" snikte Mina. „O, je weet niet, wat het mij kost, je een weigerend antwoord te geven."

Allerlei overwegingen gingen door zijn brein. Hij vergeleek zijn vroeger gezellig huiselijk leven met dat akelig somber bestaan van heden; en in eens was zijn besluit genomen.

„Mina," zeide hij zacht, haar hand grijpend; „als ik je nu smeekte om weer terug te keeren in den kring waar jij je gelukkig scheen te voelen; . . . niet als een vreemde, maar als de moeder van Paul en Dora?"

„O, Leo," snikte Mina, zonder op te zien.

„Zou je er toe kunnen besluiten dien stap te doen?" vervolgde hij.

Mina was hevig aangedaan; haar ademhaling was kort en gejaagd! De eenige man, dien ze ooit had liefgehad, vroeg haar de zijne te worden! Hoe gelukkig voelde zij zich! Ze vroeg zich niet af of hij haar waarlijk liefhad; zij vertrouwde op zijn oprechtheid en dat was haar genoeg.

Zij weerde hem niet af, toen hij het waagde zijn arm om haar middel te slaan; maar legde haar hoofd vertrouwelijk aan zijn borst.

„Dus je wilt me bijstaan, Annie's kinderen op te voeden?” vroeg hij vriendelijk.

„Annie's kinderen!” Bij het hooren van die woorden voerde haar een rilling door de leden. Hoe, dat was dus het motief waarom hij haar vroeg zijn vrouw te worden! „Annie's kinderen,” ook de zijne, maar niet de hare! Zij ontrukte zich aan zijn armen; het was haar onmogelijk hem te antwoorden op die vraag.

Zij pakte Mina's gelaat tusschen hare handjes.

„Mina, je hielt toch ook wel van mijn Annie?” vroeg Van Belland, verbaasd over den pijnlijken trek, die eensklaps op haar gelaat was gekomen. „Mijn Annie!” had hij gezegd; en weer had ze een pijnlijken steek door het hart voelen gaan.

„Is het niet?” vroeg Van Belland ongeduldig.

Met echt mannelijke egoïsme wilde hij antwoord hebben op een vraag, die hijzelf evengoed had kunnen beantwoorden.

„Ja, o, ja!” zeide Mina. „Je twijfelt daar toch niet aan?”

Zij schaamde zich nu over de opwelling van jaloezie van zoeven.

„Dan is alles goed,” riep Van Belland opgewekt; en hij drukte haar een kus op het hooge voorhoofd.

„Dus mijn trouwe bondgenoot neemt de door haar verlaten post weer op zich, hè?”

En Mina knikte toestemmend.

De trein, waarmee Van Belland moest vertrekken, ging spoedig.

Lang duurde het verder onderhoud dus niet; maar toen Van Belland heenging, bleef Mina achter met een dankbaar gevoel in het hart. Zij zou aannemen wat haar werd aangeboden en wilde haar eischen niet te hoog stellen; daardoor zou zij steeds vrede kunnen hebben met het nu genomen besluit.

Wat Van Belland aanging, hij was Mina dankbaar; maar toch mengde zich een smartelijk gevoel bij dat van tevredenheid over haar toestemmend antwoord.

Het was hem alsof hij verraad pleegde aan de nagedachtenis van Annie.

Maar toen hij aan de kinderen vertelde, dat tante Mina terug zou komen en de ondubbelzinnige vreugde zag, die Paul en Dora toonden, kreeg hij hoe langer hoe meer vrede met het genomen besluit.

De familieleden zeiden, dat ze het altijd wel gedacht hadden, en tante Margo drong er op aan, dat Mina bij haar moest komen logeeren.

„Kom maar zoo gauw mogelijk!” schreef Van Belland aan Mina. „Paul en Dora verlangen erg naar je komst.”

Die laatste zinsnede deed haar alle bedenkingen overwinnen, en spoorde Mina aan haar komst niet te lang uit te stellen.

Toen zij met den trein aankwam en Leo op het perron zag staan met een opgeklaard gelaat, zoodra hij haar in het oog kreeg, voelde zij zich gelukkig gestemd.

De ontvangst was zeer hartelijk en de kinderen juichten van pret.

Het was aandoenlijk om de blijdschap van Dora te zien. Zij pakte Mina's gelaat tusschen haar handjes en kuste het, terwijl ze de op dat oogenblik oprecht gemeende woorden uitte: „Nou tante er is, zal ik nooit meer stout zijn!”

Vol moed gingen dus allen de toekomst tegen, en hoewel Mina zich in vroeger dagen wel eens heel andere illusies had gemaakt van een engagementstijd, zoo was ze toch dankbaar en tevreden bij de gedachte, dat ze door het genomen besluit, het leven van Van Belland zooveel aangenamer zou kunnen maken.

De familieleden maakten tegenover haar: *bonne mine à mauvais jeu*; de juffrouw zelfs was voorkomend, hoewel zij innerlijk barstte van spijt over het verlies van haar mooie positie.

(Wordt vervolgd).

VAN EEN KONINGSKIND

EN

DEN VISSCHERSKNAAP,

Woorden van JOH. H. BEEN.

Muziek van M. H. VAN 'T KRUIJS.

Op het duin staat een Koningskind,
Met haar lokken speelt de wind;
Branding bruist haar nimmer moê
't Lied van ons Verleden toe.

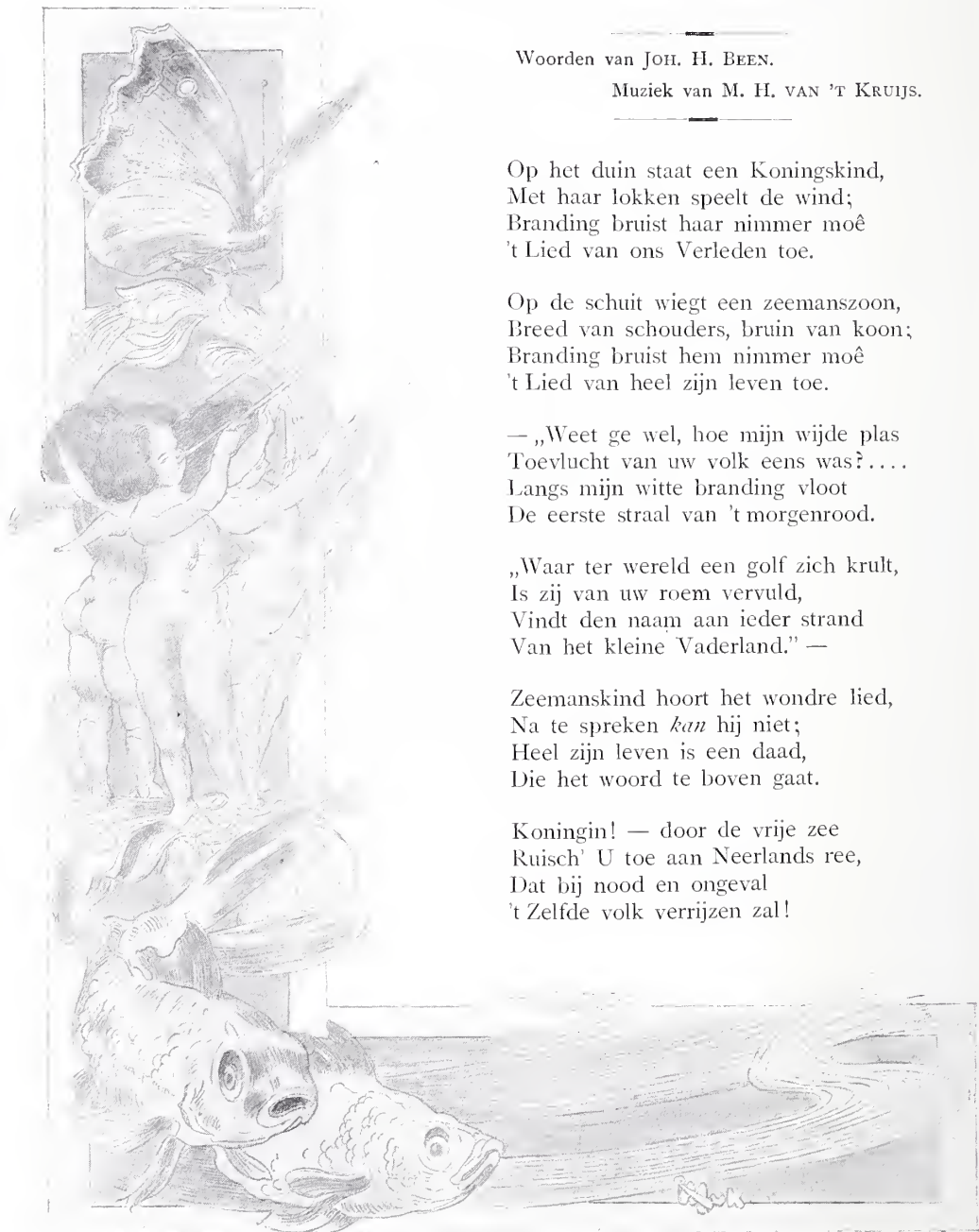
Op de schuit wiegt een zeemanzoon,
Breed van schouders, bruin van koon;
Branding bruist hem nimmer moê
't Lied van heel zijn leven toe.

— „Weet ge wel, hoe mijn wijde plas
Toevlucht van uw volk eens was? . . .
Langs mijn witte branding vloot
De eerste straal van 't morgenrood.

„Waar ter wereld een golf zich kruit,
Is zij van uw roem vervuld,
Vindt den naam aan ieder strand
Van het kleine Vaderland.” —

Zeemanskind hoort het wondre lied,
Na te spreken *kan* hij niet;
Heel zijn leven is een daad,
Die het woord te boven gaat.

Koningin! — door de vrije zee
Ruisch' U toe aan Neerlands ree,
Dat bij nood en ongeval
't Zelfde volk verrijzen zal!

VAN EEN KONINGSKIND
EN DEN VISSCHERSKNAAP.

DOOR

JOH. H. BEEN.

Tamelijk vlug.

Muziek van M. H. v. 'T KRUIJS.

Zang.

Piano.

The first system of music features a vocal line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff. The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is 6/8. The vocal line consists of two measures of whole rests. The piano accompaniment begins with a forte (*f*) dynamic and features a rhythmic pattern of eighth notes in the bass and chords in the treble. Pedal markings are indicated as *Ped.* with an asterisk.

The second system continues the musical piece. The vocal line starts with a quarter rest followed by a quarter note melody. The piano accompaniment includes a *tremolo ff* section in the bass and a *f* section in the treble. Pedal markings are indicated as *Ped.* with an asterisk.

Op het duin staat een

The third system continues the musical piece. The vocal line features a triplet of eighth notes followed by a quarter note melody. The piano accompaniment continues with a rhythmic pattern of eighth notes in the bass and chords in the treble. Pedal markings are indicated as *Ped.* with an asterisk.

Ko - nings-kind, Met haar lok - ken speelt de wind;

terughouden.

Bran-ding bruist haar nim-mer moê -- 't Lied van ons Ver-

p

p

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

à tempo.

le-den toe. -- Op de schuit wiegt een zee-mans-zoon,

f

f

Ped. * Ped. *

Breed van schou-ders, bruin van koon; -- Bran-ding bruist hem

p

p

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

nim - mer moê — — — 't Lied van heel zijn le - - ven toe.

p

p

ped. * *ped.* *

pp

„Weet ge wel, hoe mijn wij - de plas

p

pp

ped. *

Toe - vlucht van uw volk eens was? — — — Langs mijn wit - - te

Ped. *

bran - ding vloot De eer - ste straal van 't mor - gen - - rood, — — —

Ped. * *Ped.* *

»Waar ter we - reld een golf zich krult, Is zij van uw

crescendo

roem ver-vuld -- -- Vindt den naam aan ie - - der strand Van het

Ped. *

klei - ne Va - - der - - land." -- --

Ped. * Ped. * Ped. *

Ped. * Ped. * Ped. *

Breed

f

Zee - mans - kind hoort het won - dre lied, Na te spre - ken *kan* hij niet;

f

ped. * *ped.* * *ped.* * *ped.* * *ped.* * *ped.* * *ped.* *

f

Heel zijn le - ven is een daad, Die het woord te bo - - - ven

ped. * *ped.* *

Tempo primo.

f

gaat.

f *p*

ped. * *ped.* *

ff Ko - nin - - - gin! — — — door de vrij - - - e zee, — — —

tremolo
ff

mf

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

crescendo

Ruisch' U toe aan Neer - - - lands ree, — — —

crescendo

Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* *

Dat bij nood en on - - - - ge - val *ff* 't Zelf - de volk ver -

ff

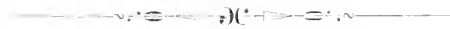
Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* *

rij - - zen zal! - - - - - 't Zelf - de volk ver -

rij - - - - - zen zal!

tremolo.

Fed. * Fed. * Fed. *

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

Het proces Jameson en het proces Lothaire.

Er is bijna geen dagblad of tijdschrift van internationaal-politieke beteekenis of het heeft vergelijkingen getrokken tusschen deze beide vermaarde rechts-gedingen. Die liggen oogenschijnlijk voor de hand. De twee vonnissen werden geveld binnen het tijdsverloop van een paar weken. In beide gevallen had een rechtbank te oordeelen over de schuld van een man die tot haar eigen nationaliteit behoorde niet alleen, maar wiens strafbare daad in de oogen van de overgrootte meerderheid des volks verschooning vond, omdat zij begaan was in den dienst en naar men meende, ten bate van het land waarvan hij een burger was.

Maar hiermede houdt de vergelijking op. Zij is uiterst gebrekkig. Want overigens is er niets gemeen tusschen de groote tragedie van het geding tegen Jameson en de kleine comédie van het geding tegen Lothaire.

Het valt alweer niet gemakkelijk, voor een Hollander allerminst, maar het loont de moeite ongetwijfeld, zich een oordeel te vormen over het beloop van den inval in de Transvaal en zijn gevolgen, van den Engelschen kant gezien. Toch is dat noodig om de beteekenis van het over Jameson gevelde vonnis goed te begrijpen. Men is dadelijk gereed om verontwaardigd uit te roepen: Verraad jegens een bevriend land met 15 maanden gevangenis gestraft! En in een kerker met „klassenverschil”; een kerker, waarin de doctor met de zijnen het allicht heel wat beter zullen hebben dan zij het herhaaldelijk met genot van hun volle vrijheid hadden in Betsjoeanaland!

Toch is die verontwaardiging ondoordacht. Het is niet mogelijk dit vonnis rechtvaardig te beoordeelen zonder zich rekenschap te geven van wat er is voorgevallen, sedert Jameson zich zijn noodlottige beroemdheid verwierf.

Dadelijk na dien merkwaardigen Oudejaarsnacht van den inval was het in Engeland een uitbarsting van geestdrift over den *gallant ride* het vreemde land in, om de Engelsche vrouwen en kinderen van Johannesburg uit de handen der barbaren te redden. Harer Majesteits regeering en haar dienaren te Kaapstad en Pretoria verspeelden bijna hun populariteit — de laatstgenoemden geheel — door den bevrijder terug te roepen en zijn daad af te keuren. Toen de fabel daarop als een veer was weggeblazen, was er iets anders voor in de plaats gekomen dat *public opinion* in Engeland bijeenhield en versterkte. Europa stond toen aaneengesloten tegenover het eilandenrijk; geen staat van het vasteland of er gingen kreten van verbolgenheid en haat op. Dat was de tijd van het *splendid isolement*, die de roemrijkste dagen van deze eeuw in de herinnering van het volk terugriep.

Toen werd het eb. Het kon toch niet anders of men moest het langzaam aan, zonder openlijke erkenning, gaan inzien dat de inval de toejuichingen niet waard geweest was. Er gingen verstandige Engelsche stemmen op die het betoogden. Er was een wereldpers die het glashelder aantoonde en tegen welke bewijzen men zich schrap mocht zetten, niet zonder in zijn binnenste te erkennen dat het b e w i j z e n waren. In die overgangperiode begint het

terugkrabbelen van dien listigen vos, Joseph Chamberlain. Steeds zachtjes tegen den stroom in; het eerste oogenblik, ten spijt van de geestdrift van het Engelsche volk, den inval met schijnbare openhartigheid gelaakt en de onmiddellijke gevolgen gekeerd, zooals het den staatsman past wiens invloed verre strekt buiten de grenzen van zijn eigen land. Dan, als het land bekoelt en er geen gevaar meer is, den nationalen trots gestreeld, het smeulende vuurtje aangehouden, den Britschen leeuw laten brullen, die de staart al hangen liet en zoo de positie van den staatsman gered, aan wien Engeland zich nog tot in een verre toekomst veilig zou kunnen toevertrouwen.

In die moeilijke crisis, welke de Engelsche natie, den overmoed op het het gelaat en den twijfel in het hart, doormaakte, komt dr. Jameson te Londen. Terstond barst al wat er aan verblind chauvinisme is overgebleven in luid gejuich los; daarbij voegen zich de stemmen van hen die het nationale geweten willen overschreeuwen en eindelijk de schreeuwers van beroep. Zij juichen zoo luid, dat de kalmer gezinden toch ook weer gaan bedenken, dat de tocht tot Engeland's grootere glorie werd ondernomen; imperialisme in Afrika is een schoon devies, het schittert zelfs verblindend in de oogen van hem die van huis uit de overtuiging meedraagt, dat Engeland's opperheerschappij 's werelds heil en redding beteekent. De aristocratische namen van Jameson's staf wekken ook het medegevoel van de hoogvereerde en punctueel nagevolgde opperste duizend; ook zij klappen in de handen, als de bende voor den rechter in Bowstreet verschijnt.

In die omstandigheden is het de taak van den Engelschen rechter het vonnis uit te spreken dat deze nationale helden naar den kerker verwijst.

Hij heeft het naar eer, recht en billijkheid gedaan. Sir John Bridge, de politierechter van Bowstreet die, voor hij de beklagden naar de jury verwees, het gejuich van het gedistingeerde publiek smoorde; de Lord Chief Justice Russell, die met een streek van de hand het web van spitsvondigheden wegveegde, waaronder men de wandaad had trachten te bedekken — het zijn twee figuren in de magistratuur, op welke Engeland heel wat meer reden heeft om trotsch te zijn dan op dr. Jameson of zelfs op den tegenwoordigen staatssecretaris voor de koloniën. Er ligt een hooge zedelijke moed in dien onverbiddelijken dwang, door den rechter op de jury geoefend, opdat zij, de stem des volks, tegen haar begeerte in die overtuiging uitspreekt welke toch de hare is: dat er onrecht is gedaan en dat het gestraft moet worden.

In dat schuldig! van de jury ligt alles; het is de geheele beteekenis van dit proces. Wat doen de 15 maanden van dr. Jameson ertoe? Het is veel of het is weinig; veel voor dezen beschaafden Engelschman, die toch waarlijk in zijn korten of langen straftijd niet hard over zijn zonden zal treuren; weinig voor den *conquistador*, wiens leven op het spel gestaan heeft en die het in de „eerste klas” van Holloway Gate veel beter zal hebben dan in de staatsgevangenis te Pretoria. Het was hier de daad die gestraft moest worden, veel meer dan de persoon. Wat raakt ons het lot van Jameson en zijn metgezellen, zoolang Rhodes op vrije voeten blijft?

Maar Rhodes is dan toch maar niet gestraft? — Halt, hier betreedt gij een ander terrein; dit is regeeringszaak en het past wel de handelingen van Harer Majesteits kabinet gedurende de laatste zes maanden streng afgescheiden te beoordeelen van die van de Engelsche rechtspraak. De laatste heeft in het proces tegen Jameson gedaan wat haar plicht was; mocht het ooit nog tot een proces tegen Rhodes komen, dan zal zij hetzelfde doen.

En nu het proces Lothaire.

Er is altijd iets lachwekkends aan een beginnende koloniale mogendheid. Hoe dikwijls hebben wij ons — het was toch niet alléén de schuld van de *Fliegende Blätter* — vermaakt met de soldaatjes van Kameroen. Er ligt zoo iets van naïperij in dat inpakken van een onbekend stuk land door een mogendheid zonder ander gebied dan dat in Europa, om er een »kolonie” van te maken. Het gaat aanvankelijk meestal zoo bedroevend slecht, dat men vragen moet: Wat zijn ze begonnen? De Belgische kolonisering is daar een zeer sterk voorbeeld van; want een Belgische kolonisering mag men het wel noemen. Al is Leopold II soeverein van den Vrijen Kongo-Staat, de vorst betaalt de millioenen die de onderneming kost, immers slechts in afwachting dat het Rijk het doen zal. Veel Belgen hebben nu tweërlei nationaliteit; zij zijn Belgen en zij zijn Kongo-staters. Het is zooals in de bekende klucht: *Floridor c'est Célestin et Célestin c'est Floridor*. De Belgische bladen gevoelen zich innerlijk ontroerd over de verbroedering van het zwarte met het witte volk; kleine Kongoleesjes bezoeken Belgische scholen en zeggen Fransche verjes op. Van hun kant zenden de Belgen medeburgers naar den Kongo, om er de zwarte soldaten te drillen.

Maar met de rust en orde daar wil het nog niet te best. In dien Kongo-Staat wemelt het van allerhande rapalje, dat allerlei verboden dingen doet. Zoo is daar ook een zekere Stokes geweest, een gewezen zendeling, die het land doortrok kwaaddoende. Hij handelde in geweren en ivoor; hij bezorgde den Arabischen en anderen hoofden wapens en kruut. Kapitein Lothaire kwam hem, met ivoor beladen, tegen, nam hem gevangen en hing hem op.

Er gebeuren wel erger dingen in het zwarte werelddeel. Maar nu wilde het ongeluk dat deze gewezen man des vredes, die in wapens deed, een Engelschman was en dat Lothaire die hem ophing, daarmee wat vlug was, hetzij dan omdat hij in de wouden van den Kongo het begrip van tijd was kwijtgeraakt en 24 uur in de binnenlanden van Afrika voldoende achtte als termijn van appel, hetzij omdat hij niet wist waar een veilige bergplaats voor al het ivoor van Stokes te vinden, indien hij het niet dadelijk verbeurd verklaren mocht. Zoo was de »zaak” Lothaire—Stokes ontstaan en moest de Kongo-staat zijn dapperen pionier wel ter verantwoording roepen.

Toen is er een paskwillig proces in twee instantiën gevoerd, waarin alle bewijzen voor de schuld van den kapitein weggemoffeld zijn en waarin het openbaar ministerie de verdediging haar taak uit de hand genomen heeft. De jury heeft tien minuten beraadslaagd over de schuld van den beklagde die omtrent zijn lot zoo weinig in onzekerheid verkeerde, dat hij zich ge-

durende den loop van het geding ondertrouwd had. Het Niet schuldig! werd uitgesproken, honderd handen droegen den held de zaal uit en 's avonds was er diner te zijner eere. De pers — de Engelsche en Duitsche vooral — zeide er het hare van; koning Leopold liet bekend maken dat hij er in het geheel niets over gezegd had en daarmee is de zaak voorgoed van de baan.

Wat blijft er, welbeschouwd, voor vergelijking te trekken tusschen het proces tegen Jameson en het proces tegen Lothaire?

De Tsaar komt dus toch te Parijs. Het is lang onzeker geweest. Wel werd er veel over geredeneerd; als hij de voornaamste hoven van Europa bezocht, dan kon hij toch den bondgenoot niet overslaan, zeide men. De groote Fransche bladen hebben zelfs een ongemeen koelen toon aangeslagen, zoolang zij nog twijfelden: of de Tsaar, zoo klonk het, zou familiebezoeken afleggen en dan kwam hij natuurlijk niet te Parijs, of hij zou politieke visites maken en dan kwam hij er natuurlijk wel. *C'est évident*. Maar of het heel aangenaam voor de Republiek geweest ware, indien de Tsaar zich werkelijk eens beperkt had tot »familie-bezoeken” aan zijn neef van Duitschland en zijn verwanten van Oostenrijk en van Groot-Britannië?

Het is op een politieke reis uitgelopen en Nikolaas II zal het eerste gekroonde hoofd van Europa na 1870 zijn, dat officieel, als gast van de regering der Republiek, Parijs bezoekt. De mededeeling luidt dat Zijne Majesteit heeft besloten gevolg te geven aan de uitnoodiging van den President der Republiek. Van bijzondere ontvangsten, van die schitterende en tevens aardige festijnen als Fransche steden, corporaties, particulieren aan vorsten, die min of meer incognito reizen, weten te bereiden, zal dus geen sprake zijn. Van het oogenblik dat de Tsaar den Franschen bodem betreedt tot dat waarop hij dien verlaat, zal hij Félix Faure zien aan zijn rechterhand en Méline aan zijn linker.

Deze officialiteit zal het den Franschen niet gemakkelijk maken hun geestdrift te uiten. Er zal geen gelegenheid zijn, zooals bij het bezoek van de Russische officieren in 1893, voor militairen om den gast in de hoogte te tillen, of voor burgers om de paarden van zijn rijtuig af te spannen, of voor mooie mondaines en demi-mondaines om op de treden van zijn koets te klimmen en hem te kussen. Het Fransche volk zal al zijn goeden smaak noodig hebben om hem alleen maar te aanbidden uit de verte, hem toe te juichen en toe te wuiven altijd tusschen Faure en Méline in. Maar het zal dat wel weten te doen, nu het er op aankomt den gast boven alles een kiesche ontvangst te bereiden.

Bespottelijk die geestdrift? Laat men nu eerst eens goed uitlachen over de d w a z e vormen waarin zij zich vertoont en vertoond heeft: over de kostbare kistjes met adressen, over de gelegenheids-schilderijen, over de verbroedering van regimenten die toevallig hetzelfde nummer dragen. Maar laat men dan medevoelen, in groote en dankbare sympathie, met het volk dat eeuwen van roem gekend heeft als geen ander, dat neergeploft is van zijn gansche hoogte, bedrogen en verraden door zijn zonen, verlaten door zijn vrienden, getrapt door zijn vijand; dat zich daarna duizelend nog, heeft opgericht en als het

langzaam aan weer rechtop gaat staan en de hand tastend uitsteekt, die van den machtigsten monarch van de wereld ontmoet en dan die hand grijpt en haar vastklemt met beide de zijne. Nu zal die monarch zelf in zijn gansche keizerlijkheid, als gast van het land zijn intocht doen in Parijs; hij, de eerste en eenige bondgenoot van het Fransche volk na het rampjaar. Is het wonder dat men de millioenen niet spaart om hem heerlijk en luisterrijk te ontvangen? De laatste plechtigheid op Franschen bodem, aan welke door gekroonde vorsten in vollen glans werd deelgenomen, was de keizer-proclamatie te Versailles!

Bij het Londensche socialistencongres, een der groote gebeurtenissen van deze maand, zal ik maar niet lang stilstaan. Er zou een studie over te schrijven zijn; maar er een vluchtigen en tevens juisten indruk van te geven, is bijna niet mogelijk. Men heeft gesproken van een volkomen mislukking, maar de politiek van zoovele buitenlandsche bladen heeft bij een dergelijke voorstelling groot belang dat men haar zeker niet grif mag aanvaarden. Het Congres sloot de anarchisten uit, een partij welker lijnen niet zuiver te trekken zijn en onder welke men daarom ongeveer ieder heeft begrepen, die zonder behoorlijk mandaat of zonder een bepaalde geloofsbelijdenis ter vergadering opkwam. De zoogenaamde anarchisten hebben toen hun best gedaan den boel in de war te sturen en dit is hun ten deele gelukt. Men zou evenwel verkeerd doen voorbij te zien, hoe belangrijk het besluit is van de aanhangers eener leer die bovenal naar een veranderde maatschappelijke orde streeft, dat zij de middelen van geweld van hun programma verbannen. Wordt deze beslissing, zooals waarschijnlijk is, bij de toelatingseischen op volgende congressen gehandhaafd, dan zal het blijken dat deze samenkomst daarom alleen van groote beteekenis geweest is. De socialisten zullen er ongetwijfeld zielen door winnen. Overigens is hier weer gebleken, welk een vaag gedefiniëerd begrip ook het socialisme is. Kan het anders, waar bijna uitsluitend negatieve leerstellingen de aanhangers verbinden, zoodat bijna iedere man van beteekenis in de partij een eigen groep vormt, die het dan zoo ongeveer eens is omtrent hetgeen men voor de tegenwoordige orde van zaken in de plaats zou moeten stellen?

Tot resultaten van eenig belang hebben de talrijke moties, waarmee groote organisatiën zonder directe bevoegdheid of macht zich tevreden moeten stellen, dan ook hier niet geleid. De officieele voorstelling is dientengevolge dat het Congres mislukt is. Maar het zal daarmee, vrees ik, wel zijn als gewoonlijk met officieele uitleggingen. Een opperbest staaltje daarvan hebben wij onlangs weer kunnen genieten in een artikel van den hoog verheven, zeer voornamen Duitschen *Reichsanseiger*.

Generaal Bronsart von Schellendorf is ongeveer drie jaren Pruisisch minister van oorlog geweest. Het schijnt dat hij zijn taak op lofwaardige wijze heeft volbracht; althans heeft hij zich, zonder dat het spaak liep, gedurende dien langen tijd overeind weten te houden tusschen het hof en de volksvertegenwoordiging. Nu zijn, het is treurig maar waar, de wenschen van hof en parlement in Deutschland met elkander in strijd, althans wat het

militarisme aangaat. De flinke generaal die in den Rijksdag zoo dapper van zich wist af te bijten, heeft niettemin, naar men zegt in overleg met den Rijkskanselier prins Von Hohenlohe, de billijkheid althans van dezen volks-wensch ingezien dat, waar een militair persoon een strafbaar feit gepleegd had, er geen duurzame reden bestond om hem daarom zooveel hardhandiger aan te pakken dan den gewonen burger die zich vergrepen had. De herziening van het militaire strafproces zou den militair de waarborgen geven dat ook ten zijnen opzichte, indien hij misdään had, de vormen en regelen in acht genomen zouden worden welke dit hooge beginsel steunen: dat er gestraft worde alleen waar er schuld is en vooral ook naar er schuld is. De hooge militairen wilden hier niet aan: het zou de tucht in het leger teniet doen; de kaste, waartoe die heeren behoorden, eischte dat men de zaken in het geheim afdeed en het burgerlijke publiek — toch ongetwijfeld het voornaamste element in den staat — niet toeliet er den neus in te steken.

Zoo werd de strijd verscherpt, de moeilijke strijd tusschen den verantwoordelijken minister, die meer van het volksleven en van de volksovertuiging wist dan zijn mede-goudgekraagden, en de onverantwoordelijke ministers, het militaire kabinet des keizers, dagelijks in staat en gewoon den souverain hun meening als die van het leger op te dringen. De militaire camarilla won het en de minister van oorlog moest aftreden — gelijk trouwens vroeg of laat bij een stelsel van onverantwoordelijke raadgevers der kroon tegenover een niet meegaanden verantwoordelijken minister, moest geschieden en weer geschieden zal.

Er ging een roep in den lande op, dat iets dergelijks niet langer te dulden was. Bijna alle partijen riepen in zeldzame eenstemmigheid samen. Toen kwam het officieuse artikel in den *Reichsanzeiger*; waarvan men dadelijk zeide dat generaal Von Hahnke, de chef van het militaire kabinet, er achter zat.

Het bedoelde artikel behelsde dat generaal Bronsart inderdaad wegens gezondheidsredenen zijn ontslag gevraagd had; dit was heusch waar, en het was treurig dat de menschen overal wat achter wilden zoeken. En wat den invloed betreft dien het militaire kabinet zou uitoefenen, wist men dan niet dat dit kabinet in het geheel geen bevelen of raad te geven had, maar slechts des keizers wil had uit te voeren?

Zouden de ingevers of de stellers van dit artikel zich werkelijk voorgesteld hebben, dat deze kinderachtige praatjes de algemeene ontevredenheid zouden doen bedaren en dat de pers of zelfs één enkele redactie zou zeggen of denken: Het is waar, dat heb ik niet bedacht; de *Reichsanzeiger* heeft het mij nu duidelijk gemaakt. Toch is in zulk een zachtverwijtenden, beter-wetenden toon het artikel gesteld. Of men nu antwoordt dat generaal Bronsart zich zeer wel gevoelt en dat een militair kabinet in de omgeving van den vorst een rol kan spelen, die in geen wet of reglement omschreven staat — het baat niet. De officieele waarheid blijft, hoezeer dergelijke sprookjes tegenwoordig niet gangbaar meer zijn en geheel uit den tijd.

Toch is zoo'n officieel bericht gevaarlijk. Want nu is men eerst recht

ontevreden in Duitschland. Nu stelt men eerst recht in het licht met hoeveel tegenwerking van hooger hand de constitutioneele dienaren der kroon te kampen hebben. Nu hangt de lucht zwaar van minister- en kanselier-crisissen en zegt men ronduit, dat er gedeeld of gekozen dient te worden tusschen absolute heerschappij en constitutioneele bevoegdheid. Een centrumsblad spreekt van een komende nieuwe aera . . . . Dat alles naar aanleiding van het ontslag van een minister van oorlog na driejarigen dienst; Frankrijk verslijt er vijf in dien tijd! Dat men er zich nu zoo warm over maakt, ligt het niet voor een deel hieraan, dat de menschen weigeren zich te laten dwingen tot het geloof, dat het geval zich zóó heeft toegedragen als het niet geweest is?

Intusschen heeft de Keizer zelf, plotseling, raadselachtig, de verlangde hervorming der militaire strafvordering toegezegd.

De Prins van Napels verloofd.

Het werd tijd voor den zevenentwintig-jarigen eenigen koningszoon, den troonopvolger van Italië. Hij heeft veel gereisd en toch weet men zoo weinig van hem. Hij is een zeer stille natuur. Wie hem buiten zijn vorstelijke omgeving ontmoet, als een gewoon mensch, die zal in hem den toekomstigen koning niet zien. Hij is een kleine man, met dof blond haar, een dun snorretje en smalle raadselachtige oogen. Hij beweegt zich niet gemakkelijk en heeft waarschijnlijk daarom die afgepaste, schokkende, militaire bewegingen aangenomen, waarmee hij groet, buigt, de hand reikt, opstaat en gaat zitten. Hij spreekt vloeiend maar alles behalve mooi Fransch; hij maakt den indruk van op zijn gemak gesteld te moeten worden door den persoon, wien hij de eer aandoet toe te spreken. Er zijn maar zeer weinigen die hem kennen en wat het algemeen van hem weet, is dat hij van soldaten houdt en van munten. Maar men zegt dat er een Othomar van Xara in hem steekt, die weten wil van de maatschappelijke toestanden en van de ellende van het volk en die niet vreest naar het goede te zoeken in den bijbel der socialisten. Dat is een hard werk voor een koningszoon.

Tot nu toe heeft hij zich, in Italië ten minste, ver gehouden van den glans van het hof. Het moet daar — zooals ik onlangs tot mijn groote verbazing las, want de gewone beschouwing omtrent den persoon van koning Umberto is een geheel andere — het moet daar bijzonder stijf toegaan, met gestrenge inachtneming van de Spaansche etiquette! De Koningin moet eens een poging gedaan hebben om een soort van literairen en muzikalen kring rondom zich te vormen, maar de Koning schijnt dat niet te hebben aangemoedigd.

Men hoopt nu dat de nieuwe kroonprinses daarin verandering zal brengen. Zij is jong en heel mooi en zij heeft bij haar weinig gefortuneerden en half-beschaafden vader nog niet veel van het leven genoten. Men zegt dat het een huwelijk uit liefde is tusschen Helena van Montenegro en Victor Emanuel van Savoye. Is dit weer een officieele waarheid? Dit is zeker, dat er wel aanleiding schijnt te bestaan voor een jongen man om op haar te verlieven. Wat haar betreft, zij doet een schitterend huwelijk. Zij zal de mooie koningin van

Italië worden en dat zal Italië doen vergeten dat zijn kroonprins het oog hooger had kunnen slaan. Evenwel zal het misschien ook uit een politiek oogpunt het beste geweest zijn, dat hij de dochter van een armen vorst huwt, die er niet tegen opziet van Grieksch-katholiek Roomsch te worden. Want het staat te bezien of een Roomsche prinses zoo gemakkelijk den onontbeerlijken zegen van den Heiligen Vader zou hebben gekregen, over een echtverbintenis die haar zou binnenvoeren in het Quirinaal.

Ons kleine land is thans waarlijk ook eenigermate betrokken in de groote politiek. Een Nederlandsch schip, de *Doelwijk*, is in de Roode Zee door een Italiaanschen kruiser aangehouden en opgebracht naar Massaua, omdat het verdacht werd wapens aan te voeren voor den negus Menelik. Het is onzeker wat er met het schip zal gebeuren; waarschijnlijk verbeurdverklaring, al sluit deze de betaling van schadevergoeding aan eigenaars van schip en lading niet uit. De zaak heeft aangetoond, hoe weinig vastigheid het volkenrecht nog biedt, zoodra er een concreet geval moet uitgemaakt worden. Men is het zelfs niet eens over deze, men zou zeggen elementaire, vraag of er een oorlogsverklaring of een mededeeling aan de verschillende regeeringen noodig is om zich te doen erkennen als oorlogvoerende mogendheid, die het recht heeft in volle zee neutrale schepen aan te houden, met contrabande geladen. Het gezond verstand pleit ervoor dat men op den feitelijken toestand afgaat — en dat het tusschen Italië en Abessynië vrede is, kan bezwaarlijk worden beweerd.

Voor Kreta daagt het in het Oosten. Misschien zal de volgende maand aanschouwen, dat de tot zekere hoogte eendrachtige samenwerking van het Europeesche concert tot iets werkelijks leidt. De eenstemmigheid heeft anders wel gevaar geloopt; de blokkade-plannen van graaf Goluchowski zijn door Engeland gretig aangegrepen als een gelegenheid om zich te onttrekken.

De grootste gebeurtenis van de maand ligt buiten de politiek. Het is de terugkeer van Frithjof Nansen. Daar is dunkt mij, niemand die de onopgesmukte verhalen van dien heldentocht zonder eerbied kan lezen. Die twee Noren die hun schip verlieten in de Poolzee en verder trokken over de ijsschotsen, om te vinden wat de wereld nog niet weet. Meer dan een jaar op het ijs, zonder te weten of men ooit het lieve vaderland zal terugzien, maar altijd vol moed en hoop en energie. Dan de terugkeer en daarna dat zóó te kunnen vertellen in grootschen eenvoud: „Eindelijk kwam de lente met zonneschijn en open water in het westen en zuidwesten . . .”

En dan die treffende gelijktijdige terugkeer van den ontdekker en het schip dat hij vrijwillig verliet. Zoo'n tocht is een epos waardig.

Mij dunkt, als ik een Noor was, ik kocht mij arm aan vlaggedoek voor den blijden intocht van den held in zijn fiere hoofdstad.

23 Augustus.

P. v. D.

UIT DE STUDEERCEL.

De maand Augustus zou in plaats van Oogstmaand zeker met evenveel recht Congresmaand kunnen genoemd worden. Overal in de groote steden komen congressen bijeen. Gaat het mijnen lezers als mij, dan stellen ze het meest belang in Nederlandsche en Belgische congressen. Van de congressen alzoo te Gent en te Antwerpen, in Augustus 1896, wil ik spreken.

Het Congres te Gent werd gehouden van den tweeden tot den vijfden Augustus, en ging uit van *la Fédération Archéologique et Historique de Belgique*. Verschillende dergelijke congressen zijn voorafgegaan in Charleroi, Antwerpen—Middelburg, Luik, Doornik en andere Belgische steden. De bezoekers van deze Congressen zijn vooral Walen, Franschen, een enkele loslopende Duitscher en een dito Nederlander. Er wordt gesproken over praehistorische vraagstukken, en b.v. gedelibereerd over de quaestie: op welke wijze er eene praehistorische kaart van België zou kunnen worden gemaakt. Er wordt gesproken over historische vraagstukken en b.v. overlegd, welk systeem het meest practische nut zal opleveren bij het samenstellen van een *Répertoire bibliographique universel*. Er wordt gesproken over archaeologische vraagstukken, en b.v. gehandeld over belegeringswerktuigen (*engins balistiques*) vóór de uitvinding van het buskruit.

Eene andere belangrijke werkzaamheid dezer Congressen vormen de kleine reizen der congresleden naar naburige plaatsen, waar iets belangrijks in het belang der wetenschap kan worden bestudeerd. Zoo herinner ik me de aardige voetreis, die het bureel van het Congres te Charleroi ons deed maken van het dorp Silenrieux naar het kerkhof van het dorp Boussu, in Nederland niet onbekend, omdat de Geuzen in 1573 den Spaanschen admiraal, Heer van Boussu, gevangen namen. Wij wandelden tusschen bouwlanden langs smalle paden, totdat wij op eene plek gekomen waren, waar men de fundamente eener Romeinsche villa gevonden had. Later wandelden we weder verder naar geopende Frankische grafsteden, waarin geraamten, wapens en kostbaarheden waren opgegraven. Het viel den congresleden niet mee, dat ze nog drie uren moesten loopen over groene heuvelen en langs kreupelhout, maar ten slotte kwamen we toch in het dorp Walcourt, waar we de kerk zouden bezoeken, die als merkwaardigheid bezit een *jubé* van wit steen, in 1531 door Karel V aan deze kerk geschonken.

Dit geschiedde in 1888, in 1889 kwamen dezelfde congresmannen per stoomboot uit Antwerpen naar Vlissingen. Het geheele gezelschap ondernam eene rondreis door het eiland Walcheren, waarbij Franschen en Walen hunne hooge ingenomenheid aan den dag legden met de schilderachtige kostumen der boeren en boerinnen. Nog komen allerlei herinneringen van gemeenschappelijke wandelingen door de kerken en museums van Luik en Mons, waar telkens iets verrassends van onze opstandingsgeschiedenis uit het laatst der zestiende eeuw in het oog viel.

Het onlangs te Gent gehouden Congres behoort tot de best geslaagde van allen. Het bureel had alles uitmuntend voorbereid, dank zij de zorgen van den voorzitter, Baron de Maere, ons Nederlanders zoo goed bekend als voorzitter van Taal-congressen te Gent en te Brugge. Zijne uitstekende leiding werd hem gemakkelijk gemaakt door de zorgen der beide ondervoorzitters, Pastoor Claeys en Emile Varenbergh, en der beide secretarissen, de kanonnik Vanden Gheyn en Paul Bergmans. Reeds nu moet ik getuigen zeldzaam zulke indrukwekkende toespraken gehoord te hebben als gedurende den feestmaaltijd van Zondag 2 Augustus.

De Baron de Maere vervulde den dankbaren plicht op de souverainen van België en Nederland, op den voorzitter der Fransche Republiek, een feestdrank in te stellen. Hij deed het met zijn ouden gloed, zijne oude welsprekendheid, en werd door luide kreten van bijval beloond. De kanonnik Vanden Gheyn herdacht de talrijke wetenschappelijke mannen, die te Gent waren samengevloeid, en wenschte, dat hunne beraadslagingen zouden geleid worden door dien geest van vrijheid, zonder welken de wetenschap zich onmogelijk kan ontwikkelen.

Het groote voordeel van het bijwonen dezer historische en archaeologische congressen is, dat de geheele congresstad met al zijne architectonische en artistieke schatten, als het ware, open licht voor den vreemdeling. Geen heerlijker gelegenheid dan zulk een congres, om alles waar te nemen onder vriendelijk geleide en wetenschappelijke voorlichting. Zondag 2 Augustus kwamen we allen bijeen in het Paleis der Universiteit — waar durft men in Nederland spreken van een „Paleis” der Hoogeschool? — en, inderdaad, dit gebouw, met zijn fraai peristyl, met zijn classiek fronton, gedragen door acht Corinthische zuilen, met zijn voortreffelijke ronde zaal voor academische plechtigheden, met zijne wandschilderijen van Cluysenaer en de Taye, is een paleis, het meest gelijkend op het Groningsch akademiegebouw. In het fronton leest men den naam van Koning Willem I en het jaartal 1826.

Na eenige formaliteiten vervuld te hebben, werden de congresleden in een ander, nog veel belangrijker gebouw verwacht, het Stadhuis van Gent, ten einde door het Gemeentebestuur ontvangen te worden. De groote vestibulezaal met reusachtige schouw, hooge eikenhouten zoldering, en niet minder hooge witte muren van groote gehouwen steenen, maakt een plechtigen, bijna somberen indruk. Later werd ons de toegang tot de andere belangrijke zalen ontsloten — en vernam ik, dat men een zeer grootsch plan vormt tot verfraaiing van Gent — het Stadhuis, dat van het begin der 16de eeuw dagteekent; het Belfoort, de oude gemeentetoren van 1183; de Sint-Nikolaaskerk, de oudste van Gent, die tot 1051 opklimt, en de Kathedraal van Sint-Bavo, die voornamelijk in de 12de eeuw werd opgetrokken, zullen geheel ontbloot worden van alle omringende huizen en straten, en dan op een reusachtig plein staan, waarvan de wedergade in geheel Europa niet te vinden zal zijn.

In het Stadhuis te Gent hield de Baron de Maere zijne openingsrede, eene zeer boeiende studie over bloei en aanwas van de stad Gent. Dat in België zulk eene plechtigheid de aandacht en den steun der regeering ver-

werft, bleek uit de tegenwoordigheid van den Voorzitter der Kamer van Volksvertegenwoordigers, den Oud-Minister Beernaert, en van den Voorzitter van het tegenwoordig Kabinet, Jhr. de Smet de Nayer.

Op den eersten dag van het congres werd te drie uur ongeveer een bezoek gebracht aan het Gravensteen (*Château des Comtes*), een der allermerkwaardigste gebouwen in Gent, waarover dien morgen zeer degelijke historische mededeelingen waren gedaan, door H. van Duyse. Deze gunstig bekende historicus wees er op, dat de monnik Galbertus van Brugge, die kort na 1127 eene Latijnsche kronijk schreef over den moörd aan Graaf Karel den Goede bedreven (*Passio Caroli Comitis*), reeds van Gravensteen spreekt, onder den term: *domus lapidea*.

Het oude Steen was tot op 1887 omgeven door een parasitischen aanbouw van moderne huizen, en liet niets van zich zien dan eene sombere poort en twee hooge torens met kanteelen. Sedert heeft de gemeente Gent eene overeenkomst met den Belgischen Staat gesloten, om het oude Gravensteen zoo goed mogelijk in zijn vroegeren toestand te herstellen. Ook hier was het de Baron de Maere, die het initiatief nam, aan wien Gent de restauratie van dit aloud historisch monument dankt. Men mag den eersten oorsprong van het kasteel uit de negende eeuw — het tijdvak van Boudewijn met den ijzeren arm — dagteekenen, schoon met de eerste uitbreiding van de steenen forteres door Philips van den Elzas, in 1180, de eigenlijke geschiedenis van het Gravenkasteel begint. De Vlaamsche Graven beschouwden het als eene onneembare wijkplaats tegen de gedurige opstanden der Gentsche burgerij. In latere eeuwen werd het Steen eene gevangenis met geheime moordkuilen (*fosses of oubliettes*), waarin de ongelukkige beschuldigten werden gestort na hunne veroordeeling. In de 15de eeuw werd het kasteel de zetel van den Raad van Vlaanderen, tot aan de regeering van Maria Theresia. Sedert deze periode taande de luister van het oude kasteel, en verdween het langzaam achter allerlei moderne huizen. De restauratie, die natuurlijk jaren moet duren, is nog maar even begonnen. De groote massa van het hoog oprijzend kasteel, in Romaanschen stijl gebouwd, is toch duidelijk waar te nemen. Reeds zijn enkele torens met hunne kanteelen geheel afgewerkt.

Dienzelfden middag bezochten we nog een zeer merkwaardig middeleeuwsch kasteel: Geeraard Duivelsteen, nu strekkende tot algemeene bewaarplaats der gemeentelijke en provinciale archieven. Een kastelein van Gent, Geeraard, gezegd de Duivel, heeft er zijn naam aan geschonken in de dertiende eeuw. Later diende het voor oorlogsmagazijn, voor gekkenhuis, voor gevangenis, voor kazerne van den brandweer. Bij het doorloopen der lange, smalle zalen, nu allen volgepakt met stoffige bundels oud papier, soms in hooge bergen van den grond omhoogrijzend, te midden eener plechtige stilte, die men schijnt te hooren, kwam het mij voor of de genius der vervlogen eeuwen bang zuchtend langs de wanden voorbijvlog. Inzonderheid overviel mij die indruk, toen ik afdaalde naar de hoogst merkwaardige krypt, rustend op massieve korte zuilen — een uiterst romantisch plekje, dat terstond doet denken aan de kelders onder

het kasteel van Chillon, aan Byron, aan het laatste bedrijf van Beethoven's *Fidelio*.

Na zooveel archaeologisch en historisch genot volgde het reeds vermelde feestmaal in de redoute-zaal van den grooten Gentschen schouwburg. En wederom rees bij mij de verzuchting, dat er in geen enkelen Nederlandschen schouwburg zulk eene zaal wordt gevonden. Eene ook niet-Nederlandsche eigenaardigheid bestond in de rustige aandacht der gasten, als iemand het woord nam. Er behoefde niet geschreeuwd te worden — en alles werd verstaan.

Des Maandags (3 Augustus) vingen de werkzaamheden in de sektiën aan, en werd eene algemeene vergadering in de ronde zaal der Akademie gehouden. De uitkomst der beraadslagingen was niet gering. Het Congres uitte den wensch, dat de Regeering zich de zorg voor verwaarloosde kunstwerken uit vroegere eeuwen zou aantrekken, dat er op onhandige restauratiën zou worden toegezien. De oud-minister Beernaert deelde het Congres mede, dat hij eerlang het initiatief zou nemen tot het indienen van een wetsvoorstel in dien geest.

Ook ditmaal openen zich de deuren van kerken en musea. Aan de zijde van een uiterst eerwaardigen en welwillenden gids — *le père* de Smedt, voorzitter der tweede sectie voor geschiedenis — wandelde ik naar de beroemde academische Bibliotheek. Zonderling genoeg, was de hoofdzaal een kerkgebouw van de voormalige abdij van Baudeloo, geheel gevuld met boeken tot aan den nok van het dak. De schat van handschriften en teekeningen, die de ongemeen bekwame bibliothecaris, Ferd. van der Haeghen, ons deed bewonderen, is niet te beschrijven. Ik heb eene groote hoogachting voor dezen genialen bibliograaf, wiens *Bibliotheca Belgica* mij belangrijke diensten bewees. Zijn hoofd geeft eene allermerkwaardigste gelijkenis met den overleden Paul Verlaine — een feit, dat hem wellicht nog geheel onbekend is.

En des avonds greep een concert van oude muziek plaats in de groote zaal van het stadhuis, waarvan het program was samengesteld door den talentrijken muziekhistoricus Florimond van Duyse. Het opende met een Latijnsch Kerstlied, gezongen door koorknappen, en eindigende met ons voortreffelijk historisch lied: *Naer Oostlant willen wi ryden*, door een verwonderlijk krachtig koor van mannen aangeheven. Het was alles even uitstekend. Mij deed het aangenaamst aan een lied van Roland de Lassus (1520—1594), door gemengd koor op prachtige wijze voorgedragen, beginnend: *Quand mon mary vient du dehors*, — *Mon sort est d'estre battu . . .*, besluitend met de regels: *C'est un vylain rouge et roux envieux — Je suis jeune et il est vieux*. Maar allertreffendst vooral waren de oude Nederlandsche liederen, en nooit zal ik het fijn sentiment vergeten, waarmee gezongen werd het volgend couplet:

„Als ik in mijn zoete liefs armen lig,
 „Het isser zoo bedroefd om te scheyden.
 „Liefste wonder, eenling zoet!
 „Het isser zoo bedroefd om te scheyden!”

T. B.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

IX.

H. J. Schimmel, Sinjeur Semeyns, met illustratiën van Charles Rochussen, J. Hoyne van Papendrecht en E. Witkamp. Schiedam, H. A. M. Roelants, 1896. Afleveringen 1 tot 5.

Dat een kunstwerk als *Sinjeur Semeyns* het tot een vijfden, zeer rijk geïllustreerden, druk zou brengen, ligt aan de schitterende eigenschappen van deze voortreffelijke schepping. Schimmel's omvangrijke roman bezit hooge kunstwaarde, onsterfelijke bladzijden, en maar heel weinig, dat minder geslaagd schijnt. Schimmel heeft zich als historisch romanschrijver de hoogste eischen gesteld. Hij wist zijne geschiedkundige stof zóó ernstig te onderzoeken, dat er voor hem niets onzegers overbleef. Hij heeft het jaar 1672 gekozen, en is overtuigd, dat hij geen enkel dokument uit dit tijdvak ongelezen mag laten, 't zij archiefstukken, handschriften of gedrukte boeken. Hij wil een epos in proza schrijven, dat geheel kan beantwoorden aan de hoogste eischen der historische critiek. Schimmel wil in de eerste plaats het jaar 1672 kennen, zooals de beste wetenschappelijke geschiedschrijver het kent. In de tweede plaats verlangt hij al de bijzonderheden van het sociale leven na te kunnen gaan; adel, patriciërs en burgerij in heel hun stoffelijk en geestelijk leven te volgen, alsof hij een tijdgenoot ware. Hij wil nog meer — hij wil de uitkomsten van zijn onderzoek door zijn scheppenden geest tot een groot kunstwerk verheffen, dat zoowel in de wetenschappelijke als niet wetenschappelijke wereld de algemeene hoogachting zal wegdragen.

En dit is hem — met voorbehoud van kleine uitzonderingen — volkomen gelukt.

Er zijn onvergelyke bladzijden in *Sinjeur Semeyns*. Het ziekbed van Geertruyd van Perseyn in het Amsterdamsche huis op het Damrak, waar het Rozijnvat uithangt, wanneer de Vice-admiraal van Perseyn bij zijne tot den dood toe kranke dochter waakt — is een meesterstuk. Een tweede vormt de schildering van Lodewijk XIV's kamp te Zeist, een derde die van het hoofdkwartier van Willem III te Bodegraven, waar de jonge Stadhouders de beide admiraals De Ruyter en Tromp weet te verzoenen in het belang van het zwaar beproefde vaderland. Hij heeft daarenboven door de creatie van zijn hoofdfiguur, Adam Adriaan van Perseyn, Heer van Arkesteyn, eene buitengemeene dankbaarheid van zijne lezers verdiend. Arkesteyn representeert de klasse der hooghartige Amsterdamsche Regenten. Hij verdraagt het nauwelijks, dat een Oranje aan het hoofd van den Staat komt, maar moet zijn eigen hoofd buigen, wanneer het blijkt, dat zijn zoon uit vuig winstbejag den vijand oorlogsmateriëel verkoopt. Ook in de personen van den tweeden grond: de huismoeder Geerte uit het Rozijnenvat, mejuffrouw van Vosbergen, de fatsoenlijke matrone, al de Fransche heeren en dames: d'Estrades, de hertog de Longueville, de maarschalk de Luxembourg, de beide voorname hetairen: Amande en Chlorinde, toont Schimmel zijn verwonderlijk scherpen blik en vaste hand.

Zoo er iets te laken mocht zijn, wat

mij betreft, ik zou meenen, dat het gezocht moet worden in de al te groote menigte van tusschenvorvallen, die den rustigen gang van het epos storen. Schimmel wordt door al te groote degelijkheid soms te lang en te uitvoerig. Zijn eerste deel is bijna een afzonderlijke roman over de familie der Van Linden's, en het leven op het Stichtsche kasteel, den Sligtenhorst. Schimmel rust niet, voordat hij zijne stof volkomen heeft uitgeput, voordat hij alle combinatiën met de door hem gecreëerde personen heeft beproefd.

In de tweede plaats zou er getwijfeld kunnen worden aan den historischen toon der gesprekken, die meestal te geestig zijn voor tijd en plaats. Al de personen spreken onze moderne taal met enkele termen uit de zeventiende eeuw afgewisseld. Het is inderdaad eene zeer moeilijke quaestie, hoe de personen in een historischen roman zullen spreken. Oltmans en mevrouw Bosboom—Toussaint wierpen soms Fransche of Spaansche woorden in de gesprekken, maar hiermee is de moeilijkheid nog niet opgelost. Wanneer men uit brieven, handschriften en archiefstukken de spreektaal eenigszins zou kunnen herstellen, ware het wenschelijk eene poging in die richting te beproeven.

In de derde plaats zou ik minder plaats hebben ingeruimd aan de mystiek, die te voorschijn komt bij het optreden der heks in het eerste deel, van Brechje, de schoolmeestersdochter uit Abcoude, die allerlei vizioenen heeft à la Swedenborg in het tweede deel, en eindelijk van Jonkheer Zweder van Linden, die onder raadselachtige invloeden schijnt te staan. Sedert 1875 — het jaar waarin *Sinjeur Semeyns* het eerst verscheen — is evenwel de mystiek meer en meer in de mode gekomen, en zal dus menig lezer er een ongemeen behagen in scheppen.

Eindelijk wordt het treffend dramatische element van het kunstwerk somtijds melodramatisch, vooral in de marqué-rollen: Zweder, *la Signora Madre*, Van den Pau-

wert en Andries de Leeuw, de duizendkustenaar-spion. Ondanks deze kleine bezwaren blijft *Sinjeur Semeyns* een classiek boek, dat eene der hoogste rangen inneemt te midden der tallooze schepingen van het laatste vierde deel dezer eeuw.

In 1875 verschenen, werd *Sinjeur Semeyns* in 1878 voor de tweede, in 1883 voor de derde en in 1888 voor de vierde maal herdrukt. Nu komt de vijfde geïllustreerde uitgaaf. Van de twintig afleveringen heb ik vijf ingezien, uitsluitend geïllustreerd door wijlen Charles Rochussen. Gelijk altijd handhaafde deze eminente teekenaar zijn groot talent als illustrator. De meeste illustratiën zijn voortreffelijk. Het is moeilijk aan te wijzen, welke wel het best geslaagd zijn. Onder de eersten trekt de aandacht de twist tusschen Jonker Otto en Jonker Zweder over den hond Borgia; dan een maaltijd op den Sligtenhorst; dan de ontmoeting van Zweder en Geertruid in het bosch; eindelijk de heks en Zweder — allen zeer karakteristiek en uiterst smaakvol. Onder de laatste verlichtingen der beide jongste afleveringen is zeer opmerkelijk de plaat, die de aankomst van den heer van Arkesteyn op den Sligtenhorst te zien geeft, en de kleine schets voorstellende hoe de *Signora Madre* een aanval poogt te doen op Van Arkesteyn's zwaar gepantserd hart. Zeer mooi is ook het schetsje van Semeyn's ontmoeting met den jongen Stadhouders, de beide ruiters zijn voortreffelijk geslaagd. Niet minder fraai is de optocht met het lijk van Jhr. van Linden — eigenlijk is geen enkele dezer voortreffelijke gereproduceerde teekeningen te laken. En dus werkt alles mee, om een uitnemend letterkundig kunstwerk als prachtuitgaaf te doen verschijnen — de heldere letterdruk, het glansrijk papier en de schitterende illustraties.

Het Land der Verbeelding. (en: *Op Boveghem*) door *Virginie Loveling.*
's Gravenhage, Loman & Funke (zonder jaartal, 1896).

Virginie Loveling blijft altijd jong, altijd frisch in hare kunst, al moest ik ook op het voorlaatste letterkundig congres te Gent van eene bekoorlijke Amsterdamsche dame vernemen, dat mejuffrouw Loveling tot de „oude” school behoorde. Virginie Loveling bezit in de eerste plaats een geheel persoonlijk talent. Al wat zij schrijft draagt den stempel van hare zeer oorspronkelijke kunst. Moet zij het beeld eener oude vrouw teekenen, dan zegt ze:

„Tante was eene zeer bejaarde vrouw, „welke nooit uitging, nooit eenig hand- „werk verrichtte en heele dagen in een „gemakkelijken leunstoel zat — gewoon- „lijk met de gerimpelde hand op een witten „doek, dien zij van tijd tot tijd over de „tafel rondwreef.”

Een grijsaard stelt ze dus voor:

„Aan den versten hoek van het huis zat „een oude man; licht en schaduw speel- „den door de magere bladeren van eenen „appelaar op zijn kalen schedel. Hij hield „met de twee handen een boek op zijne „knieën open; zijn rug was breed en „gansch gekromd. Hij las luid of liever „hij spelde, want de syllaben kwamen een „voor een toonloos met gelijke tusschen- „ruimten uit zijn mond.”

Zie hier hoe de teleurstelling van jonge meisjes geschilderd wordt, die naar de stad trokken om de kermis te zien:

„Zij waren veel te vroeg in de stad. „Eerst naar de mis en dan naar het Foore- „plein; er was nog bijna niemand. De „barakken met dierentemmers en wilde „mannen en monsterachtige schepsels er „op geschilderd, schenen verlaten en waren „nog allen toe. De morgenwind blies „onder de grauwe zeilen, voor de kramen „met lekkergoed gespannen. Useken was „dubbel teleurgesteld. Ook de overigen „vermaakten zich niet.”

En eindelijk, zie hier de schilderij van de kermis:

„Het wemelde van menschen op het „Fooreplein; men kon er noch over noch „door; oorverdoovende muziek weêrklonk; „heesche hansworsten schreeuwden de „omstanders toe; kleine, bleeke kinderen „met dunne beentjes en rozekleurig, span- „nend breiwerk (*tricot*) aan, en vergulde „bandjes op het hoofd, werden uitgesteld „om het publiek te lokken; vrouwen, kort- „gerokt, met gespierde, bloote armen, „met fluweelen keurslijven vol klatergoud, „sloegen op de trommen, dansten of be- „antwoordden de kluchten van eenen har- „lekijn. Het stof vloog in wolken op.”

In ieder dezer miniatuurtjes is dezelfde smaakvolle hand te waardeeren. Virginie Loveling verstaat de kunst, om met een uiterst fijn trekje een geheel beeld leven en kleur te geven. Zij ziet alles, de kleinste bijzonderheden, ook de kleinste aandoe- ning der gemoederen, de lichte ontroering, die meestal de hoogste vreugde of de grievendste smart omsluiert.

De novelle: *Het land der verbeelding* geeft de uiterst eenvoudige geschiedenis van een dorpsmeisje, Ursula, in de wandeling Useken, die meende, dat zij de liefde van den knappen horlogemaker Servaas gewonnen had, maar bitter bedrogen werd. De teleurstelling van het arme, met eene al te rijke fantasie bedeelde Useken is wonderfraai uitgedrukt. Ze staat ieder morgen tusschen kwart voor negen en negen uur voor het raam om den postbode te bespieden. Maar er komen geen brieven van Servaas. Toch komt zijn portret, zonder brief — eindelijk komt hij zelf, Fransch sprekend, en verklarend, dat hij met eene rijke weduwe wil trouwen, die heel oud moet zijn, om haar spoedig kwijt te raken.

Geheel verpletterd zinkt Useken ineen. Ze geeft het op, alle hoop is verloren — zij kwijnt langzaam weg. Ze had te veel aan de voorstelling harer fantasie geloofd en daarom was alles anders uitgekomen,

dan zij gedacht had. De dorpstafereelen bij haar uiteinde en begrafenis zweemen hier en daar naar de begrafenis van Koetsveld's *Pastory van Mastland* — en muntten uit door ongemeene frissche kleur en gezond realisme.

De tweede novelle: *Op Boveghem* staat als kunstgeheel boven de eerste. Het onderwerp is treffender, de behandeling geheel gelijk, met geheel hetzelfde talent. De baron Samien de Solingen van Boveghem bezit een kasteel, dat hij nooit bezoekt, maar door trouwe dienaars doet bewaken. Daar de waarde dezer uitgestrekte bezitting evenwel langzaam achteruitgaat, besluit de baron een „hofbouwkundig” ingenieur, Romuul de Somme, als „bijzonder toezienner” naar Boveghem te zenden, met het ontslag van den ouden concierge Ignatius Cocquijt.

Zoodra de jonge ingenieur in de benedenkeuken van het kasteel verschijnt, ontmoet hij eene familie, die hem de grootste belangstelling inboezemt: twee jonge meisjes, een grootvader en eene grootmoeder.

Er heerscht zooveel bekoorlijke eenvoud van spreken en handelen bij deze landelijke familie, dat Romuul de Somme van geen ontslag durft spreken. Alleraardigst is vooral de groep der oude grootmoeder, die altijd met een kooitje, waarin een goudvink op en neer springt, bij zich, aan denzelfden kant van de tafel zit. Het vogeltje is van haar overleden kleinzoon, die het beestje deuntjes heeft leeren fluiten. De ingenieur kan er niet toe besluiten deze brave lieden uit het kasteel te verjagen.

Er is iets zeer idyllisch in de schildering van dit vervallen kasteel, van die eenvoudige, achtingswaardige familie, die voortdurend op het punt staat uit hare oude, geliefde woning verdreven te worden. Het is eenigszins onverklaarbaar, dat

de jonge ingenieur zich niet schriftelijk tot den baron de Solingen wendt, met verzoek de familie van den concierge op het kasteel te doen blijven. Ware dit geschiedt, dan zou de baron oogenblikkelijk gunstig hebben beslist, als uit het slot blijkt, maar dan ware de novelle ook plotseling afgebroken geworden.

Nu volgt nog de allerliefste schildering van een feestavond op het kasteel — op Zaterdag 8 December, Onze Lieve Vrouwe-Onbevleete-Ontvangenis. Het geheele gezelschap is aanwezig, de ingenieur wordt als gast op wafels onthaald, er wordt een partijtje whist gespeeld, en eindelijk muziek gemaakt, waarbij het goudvinkje plotseling zijn

„Ou peut-on être mieux”

laat hooren. Dan moet ieder zingen, ook de bejaarde grootvader en grootmoeder. Virginie Loveling heeft de grootmoeder een allermerkwaardigst oud-Vlaamsch lied op de lippen gelegd, beginnende met

„Isabelle, myn dochterken
„Waer hebde gy leeren naaien?
„— Te Gent al by myn moeie,
„Hoe leed, hoe leider is my!”

eindigend met het verplicht melancholisch slot:

„Isabelle, myn dochterken
„Wat gunt gy aan u zelve?
„— Een spaetje om my te delven,
„Hoe leed, hoe leider is 't my!”

Het slot, wanneer de familie Cocquijt van het kasteel wordt gejaagd, de wijze, waarop de ingenieur het hart van eender kleindochters wint, en waarop allen weer naar Boveghem terugkeeren, schijnt mij wat vulgair — maar het grootste deel dezer novelle is meesterlijk.

T. B.

Guillaume de Bloys dict Treflong
Admiral de Zelande.

Gravure uit zijn tijd door JOHANNES WIERIX.

(Verzameling Frederik Muller & Co.).

DE WATERGEUZEN.

Ontwerp voor een Nederlandsche Opera, *)

DOOR

JOH. H. BEEN.

PERSONEN:

ROCHUS MEEUWISZOOM, HUIBERT, ANNA, ANTONIO, HILDA, GEERTE, KOPPELSTOK.

Mannen, vrouwen, jongelingen, maagden, Spaansche krijgslieden, Watergeuzen, gepeupel.

Tijd: Eerste en tweede Bedrijf: Eerste helft van Maart 1572. Derde Bedrijf: Den 5den April 1572, d. i. Zaterdag vóór Paschen van dat jaar.

EERSTE BEDRIJF.

Het tooneel stelt voor het Hoofd te Brielle. De achtergrond geeft een ruim gezicht op de Maas. Rechts het veerhuis; meer naar achteren palen, waarop netten te drogen hangen. Links struik- en boomgewas; meer naar achteren eenige booten, die op het droge zijn gehaald. Een houten hoofd loopt een eindje de rivier in. Aan dat houten hoofd tamelijk hooge palen, waaraan later het roeibootje van Koppelstok wordt vastgelegd. Het tooneel wordt door een rosachtig gouden schemerschijn verlicht.

EERSTE TOONEEL.

KOOR VAN JONGELINGEN EN MAAGDEN.

Daar vaart een gouden zonnegloed
Door Hollands neevlen heen;
Daar ruischt iets als een vleugelslag
Langs zee en duin en veen;
Daar is een stemme wonderzacht
Langs boom en plant gegaan;
Daar grijpt een lichte huivering
En mensch en dieren aan.

En rollen straks de neevlen saam,
Verstuivend voor het licht,
Dan speelt een stille, schoone lach
Om Hollands aangezicht;
Dan sprankelt door het jeugdig bloed
Een nieuwe levensvlam . . . .
Een Noordsche jonkvrouw, blond en blank,
De lieve Lente kwam!

---

*) Deze tekst werd door den componist M. H. VAN 'T KRUIJS op muziek gezet. Dit zangspel zal in dit seizoen opgevoerd worden door het gezelschap van den heer Mertens in Den Haag.

TWEEDE TOONEEL.

HUIBERT, ROCHUS MEEUWISZON.

ROCHUS. Dat jonge, speelsche volkje! — Naar het strand
 Begeeft het zich om in het blonde duin
 De Lente te begroeten als van ouds,
 Of niet een wegeroep door Holland ging!
 Dat onbezonnen volkje! — Huibert, stuit
 U evenzeer als mij dat kinderspel,
 Waar 't Vaderland vergeefs naar *mannen* vraagt?

Gezicht van den Geuzentoren op de haven en de Maas bij Brielle.

HUIBERT. Dat dartle, speelsche volkje trekt mij aan!
 Voorzeker ware ik meegegaan, indien
 Een lieve plicht mij niet weerhouden had.

ROCHUS. Een lieve plicht?

HUIBERT. Ik wacht de liefste mijn!
 De veerman Koppelstok is reeds naar ginds,
 Naar d'overkant geroeid.... Ik kwam te laat.

Voorzeker had zich anders niet de Maas,
De breede Maas, bevonden tusschen haar
En mij. — Verraad mij niet!

ROCHUS (*spottend*) Verraden... ik...?
Der dwaasheid zou men zeker slechts een gunst
Bewijzen door verraad!

HUIBERT. Hoe, somber mensch,
Gij noemt het dwaasheid als de jonge man
Zijn liefste wacht, zijn engel, wier gelaat
Zijn levenspad bestraalt met zonneglans?

ROCHUS. Wanneer het arme Vaderland in nacht
En duisternis gehuld een lichtstraal vraagt,
Dan vraagt het niet den glimlach van een bruid,
Dan vraagt het naar de vlammen in het oog
Des koenen mans!

HUIBERT. Een ernstig man als gij
Past beter zulk een taal dan mij, die hier
De liefste wacht!... Gij lacht zoo spottend? Ach,
Ik heb mijn zorgen ook! Mijn moeder is
Een oude en arme vrouw, wier steun ik ben,
Nadat mijn brave vader in de zee
Zijn graf gevonden heeft. En stelt zich niet
Een breede stroom — de rijkdom — tusschen mij
En haar, die nog mijn bruid niet heeten mag?...
Indien haar vader wist, dat zij te vroeg
Naar Brielle kwam om mij hier weer te zien.
Zijn woede ware groot!

ROCHUS. Gij arme knaap!
Daar zal een dag u komen, dat de bruid,
Wier komst gij thans verbeidt, u van het hart
Gescheurd zal worden, dat uw moeders mond
Het uur van uw geboorte vloeken zal!
Voorwaar ik zeg u, dat de groote dag
Gekomen is, de dag, waarop dit volk
Zal voelen dat de zee zijn moeder is!

HUIBERT. Wat duistre woorden...

ROCHUS. Huibert, Huibert, hebt
Ge nooit des avonds laat na zwaren storm
De branding van de zee gehoord? Wie ooit
Dien zang, dat wilde lied gehoord heeft, *kan*
Geen slaaf meer zijn!

HUIBERT. Dat is de woeste taal
Der Watergeuzen... die ik vrees en haat!

ROCHUS. Ze zijn te vreezen!... Doch ze zijn het vuur

Dat vaste grondstof doet vermoeden! . . .

HUIBERT.

Neen,

Zij rooven en zij plundren. Vlammen zijn
 Hun krijgsbanieren! En het weegeroep
 Der offers klinkt. . . ook in mijn moedertaal!
 O, noem mij zacht Duc d'Alva een tyran,
 En zacht zal ik tot antwoord fluistren: „ja!”
 Maar spreek mij niet van hen, die mij welhaast
 Den roem van zeemanszoon te zijn in schand
 Verandren doen. Neen, zwijg, en wijk van mij!
 Gij maakt mijn borst beklemd, en gij vergalt
 Mij *wel* het heerlijk uurtje, dat mij wacht.
 En, waarlijk, door uw duistre taal hebt gij
 Mij doen vergeten naar de Maas te zien.
 O, weelde! . . . zie, daar nadert reeds de boot! . . .
 Mijn liefste!

(hij snelt naar de rivier)

ROCHUS *(hem nazieude)*. Arme knaap, wat zal de nacht
 U donker zijn, die volgt op zulk een dag!

(hij verwijdert zich. diep in gedachten verzonken).

DERDE TOONEEL.

(Men hoort den afgemeten slag van roeiriemen. Terwijl het bootje, dat eerst onder het zingen van het volgende roeilied in 't gezicht komt, den wal nadert. komen van alle zijden mannen en vrouwen, knapen en meisjes op.)

KOOR VAN DEN SCHIPPER EN ZIJN KNECHTS.

Dat klettert en klatert,
 Dat speet en dat spat!
 Wat leven van lusten,
 Hoe lokkend is dat!
 De roeiriemen rijzen
 Of roeren in luim
 Het wiegende water
 Tot schitterend schuim.
 Hojo!

Het water tot schitterend schuim.

Hoe kringelt en kronkelt
 Het water en woelt
 Daar waar het in woede
 De wonde gevoelt,
 Die roepen èn roeiriem
 Het slierende sloeg,
 Het bruist in zijn breken
 En buigt voor den boeg.
 Hojo!

Het bruist en het breekt voor den boeg.

KOOR VAN MANNEN, VROUWEN, KNAPEN EN MEISJES.

Hei! daar is veerman Koppelstok!
 Die komt van d'overkant,
 En brengt ons nieuws en passagiers!
 Steekt uit, steekt uit de hand
 En grijpt het touw en slaat het om
 Een paal, en legt den knoop
 Wat stevig, anders gaat de Maas
 Met alles op den loop.
 En dan bracht veerman Koppelstok
 Vooreerst geen nieuws meer aan,
 En bleven wij den ganschen dag
 Hier in verveling staan.
 Wees welkom, veerman Koppelstok!
 En deel ons spoedig mee,
 Wat gij gehoord hebt en gezien
 Van oorlog of van vree! . . . .
 O, veerman Koppelstok!

(Al zingende hebben zich allen met Koppelstok naar den kant van het veerhuis begeven. Tijdens het nu volgende tooneel wordt het langzamerhand donker.)

VIERDE TOONEEL.

HUIBERT, ANNA.

HUIBERT. Mijn Anna!

ANNA. Huibert, Huibert!

HUIBERT. Liefste mijn,

Wat heb ik naar dit oogenblik verlangd!

ANNA *(schalks verwijtend.)*

O, Huibert, waarom zag ik u dan niet
 Ginds op het uiterst eindje van het Hoofd?
 Mijn oog werd moede van het turen. Was

U, zeemanszoon, de luwe lentelucht,
Die zelfs dit jaar den stuurschen Maart ontdooit.
Te koel. . . en blies de vlam der liefde u uit?

HUIBERT.

Mijn engel. . . ja, ik vrees dien lentewind!
Mijn hart staat reeds in gloed; hoe, Anna, eischt
Ge dat die gloed mij gansch verteren zal?

ANNA.

Gij, vleier! die in woordenpraal en — pracht
Het arme meisjeshart verstrikt!

HUIBERT.

Mijn bruid,

Wanneer de zonne van uw stralend oog
Mij bloemen op mijn pad ontluiken doet,
Dan bloeien mij gedachten, die voor u
Zich hullen in een wonderschoon gewaad. . . .
Maar hoor: Geen wind noch weder kan den gloed
Der liefde dooven; doch wanneer het spook
Der wanhoop met een kille hand de bloem
Der liefde raakt. . . dan schrompelt zij ineen!

ANNA.

Wat onheil schuilt er in die woorden! Spreek!

HUIBERT.

't Was Rochus Meeuwiszoon, de timmerman,
Die mij *wel* sombre woorden hooren deed.
Hij sprak van 't Vaderland, en van een tijd
Dat bruid en moeder mij ontvallen zou.
En dat de sterre van mijn jeugd door bloed
Verduisterd worden zou. . . 't Werd mij toen bang
Voor u en voor mijn moeder.

ANNA (*peinzend en eenvoudig*).

Vader zegt:

Het is een tijd wel zonderling en vreemd,
Dat mannen van geboorte en afkomst laag
Bezield zijn door een geest die uit de hel
Omhoog gestegen is, en tweedracht zaait.
Die geest maakt lagen van geboorte hoog
In eigen oog, en schenkt de macht des woords
Aan ongeleerden. . . .

HUIBERT.

Anna! Is het niet

Of u die geest beroerd heeft!

ANNA (*als boven*).

Vader zegt,

Dat vrouwen zich slechts moeien moeten met
De zaken van de keuken en het huis. . . .
Toen kwam een sprookje in mijn gedachten op,
En 't was of ik als vrouwe Blauwbaard met
Het gouden sleuteltje moest zoeken. . . . zoeken. . . . tot
Een Wonderdeur mij openspringen zou
Al moest. . . . al moest ik bloed en lijken zien!

HUIBERT.

Mijn God. . . . zwijg stil, zwijg stil! . . . Gij hebt gedaan

Wat u op het schavot kan brengen?....

ANNA.

Neen!

Ik zocht, maar vond het deurtje niet.... En toch,
Ik zal het vinden, want.... ik ben een vrouw!

HUIBERT (*overredend*).

En, Anna, is *dit* nu de taal der min?
Moet *zoo* dit heerlijk samenzijn, waarnaar
Ik dagen lang gesmacht heb en gehaakt
Voorbijgaan? Och, ik heb zooveel, zooveel
Aan u te vragen! Heb ik niet gehoord,
Dat *Don Antonio* uw hand verlangt?

ANNA.

Ja, Huibert!

HUIBERT.

En ge zegt dat kalm?

ANNA.

Omdat

De weg, die naar die Wonderdeur mij voert
Wellicht voorbij dien Spanjaard loopen moet.

HUIBERT.

En bloed zal komen tusschen u en mij!

ANNA.

Ik zou u vragen: Huibert, hebt ge lief,
Ook waar het gouden sleuteltje met bloed
Bespat is?

HUIBERT.

Anna, o, ik voel mij klein!

Gij staat daar als een hooge profetes,
En ik.... ik leef voor aardsche vreugd alleen.
Och, is het thans een misdaad jong te zijn?

ANNA (*weemoedig*).

Ach, laat mijn hoofd nu rusten op uw arm.
Het is mij thans zoo zonderling te moe.
Neen, Huibert, neen, geen hooge profetes,
Een meisje zwak en teer gevoel ik mij;
En toch.... alweer geen meisje, die alleen
Naar zoete woordjes vraagt uit lieven mond.
Ik weet niet wat mij deert.... Maar sinds dat oog,
Dat donker, gloeiend oog mij aanzag, is
Het mij alsof een wonder scheppend licht
Den chaos in mijn hoofd heeft aangeraakt!

HUIBERT.

Een donker, gloeiend oog?... Spreek, Anna, spreek!

ANNA.

Blijde stapte ik in het bootje,
Dat mij naar den minnaar bracht,
En de veerman zeide plagend
Zachtkens tot mij: „Huibert wacht!”
Blozend sloeg ik de oogen neder.
„Jongens, grijpt de riemen aan!”
Klonk de forsche stem des schippers

Toen hij aan het roer ging staan.
 Golfjes speelden om het bootje,
 Kabbelden in zoet geluid,
 Dartelden in speelsche plaagzucht
 't Ranke bootje ver vooruit.
 Toen sloeg ik mijn oogen opwaarts;
 Statig rees de Catharijn,
 Brielle's hooge, trotsche toren. . . .
 Ginder moet mijn Huibert zijn,
 Ginder staat hij vol verlangen,
 Starend langs den breeden stroom,
 Uitzierend naar het ranke bootje,
 Hopend, dat ik spoedig koom! . . . .

En zie, daar trof
 Mijn oog den blik
 Eens jongen mans.
 Versteend van schrik
 Staarde ik hem aan. . . .
 Hij dreef de boot
 Met rappe hand;
 Eer bruin dan rood
 Was zijn gelaat,
 Maar van dat bruin,
 Dat kracht verraadt,
 Toch vrouwlijk teer,
 Eer rank dan stout,
 Zoo scheen mij toe
 Zijn leest gebouwd. . .
 Maar wat een macht
 En wat een gloed
 Straalde uit dat oog
 Mij tegemoet!
 Dat gloeiend vuur
 Brandt in mijn hart!
 Een weelde, een lust,
 Een wreede smart!
 Dat oog sprak niet
 Van liefde en min —
 Het stortte vuur
 En vlammen in!

(Terwijl ANNA dit in groote ontroering mededeelt, is de SCHIPPERSKNECHT op het tooneel verschenen, en werpt onrustige blikken op een rooden gloed aan de rechterzijde van het tooneel. ANNA bemerkt hem thans, terwijl hij op haar toetreedt.)

ANNA.

Hij is het, hij!....
 Dat oog zoo zwart,
 Het lokt, het trekt,
 Het wondt en tart!....
 O, Huibert! aan
 Uw minnend hart
 Verberg mij voor
 Dat oog, zoo zwart!

VIJFDE TOONEEL.

VORIGEN, SCHIPPERSKNECHT.

HUIBERT. Halt, knaap! Gij met uw glad gelaat en met

Wie zijt gij, vreemde knaap?

Uw tenger lichaam en uw donker oog,
Sta, zeg ik u!

SCHIPPERSKNECHT. Heer, meent ge mij?

HUIBERT. Wie zijt

Gij, vreemde knaap, wiens onheilspellend oog
De jonkvrouw, die het hoofd voor u verschuilt,
Beleedigd heeft?

SCHIPPERSKNECHT. Heer, ik ben schippersknecht,
Eerst gisteren in dienst van Koppelstok;
Een wezen voor uw woede te gering!

HUIBERT. Uw tartend oog spreekt mij een andre taal!

(Tijdens dit tooneel is de roode gloed sterker geworden. HUIBERT en ANNA, die geheel hun aandacht aan den vreemdeling wijdden, hebben er niets van bespeurd.)

SCHIPPERSKN. Dat „onheilspellend” oog ziet ginds den gloed
Van vele fakkels; . . . Heer, de Spanjaard komt!
(volksgerwoel. gekletter van wapenen)

ANNA. O hemel, waar verberg ik mij!

SCHIPPERSKNECHT. De knaap,
Wiens blik zoo boos u schijnt, zei gaarne thans:
„Ik zal u helpen!” . . . Maar — het is te laat!

ANNA. Waar berg ik mij van schaamte!

HUIBERT. Groote God,
Antonio, de bloedhond, zoekt een prooi!

ZESDE TOONEEL.

(Het tooneel vult zich met mannen en vrouwen, die angstig staren naar de Spaansche krijgslieden. over wier blinkende wapenrusting eenige fakkels een fantastisch licht werpen. DON ANTONIO bevindt zich te paard in hun midden. Schuw schuiven de Hollanders terug. De Spanjaards, overmoedig in houding en optreden, scharen zich in schoone groep om hun hoofdman. Bij het laatste gedeelte van dit tooneel komt de maan op, en werpt haar zachten glans op de rivier.)

ANTONIO. Ik vraag u, veerman Koppelstok, — en heet
U wel te letten op mijn woorden? — hebt
Gij niet een vreemdeling, een varensman
Hier over 't veer gezet, die angstig, schuw
U jaagde, ja, die zelf den roeriem greep
Om weg te vluchten van dit eiland?

KOPPELSTOK. Heer,
Veel varenslui heb ik naar ginds geroeid,
Maar kalm als altijd waren zij.

ANTONIO. Bedenk

U wel! Gij weet, daar is verleden week
Een Geuzenschip op Voorne's kust gestrand....

KOPPELSTOK. Ja, Heer.... en is met man en muis vergaan!

ANTONIO. Ge zegt dat op een toon, die mij verbaast.

Mij docht: een onderdaan van Spanje's vorst
Bejammerde den dood van Geuzen niet!

KOPPELSTOK. Ik ben een zeeman!

ANTONIO. En.... ik ben soldaat!

En daarom billijk ik voor dezen keer
Dien droeven toon. — Doch hoor mij verder aan:
Mij is geboodschaft, dat één Watergeus
Door Satan uit de golven werd gered.
Hoe komt het, vraag ik thans met nadruk, dat
Die Geus tot nu toe niet te vinden was?
Hoe nu? Daar vaart een rilling door den kring
Der luisteraars?.... Kan dat van vreugde zijn?
Van vreugde? Wee ons, wee!

KOOR.

ANTONIO. Neen, buigt het hoofd

Zoo niet in valschen deemoed naar den grond,
Gij, trouwloos volk van Holland. Als een aal
Te glijden uit de hand des sterken mans
Verstaat gij opperbest! Maar — open, rond
Den Spanjaard tegemoet te treden, fier
Het heldenzwaard te zwaaien, met het hoofd
In volle mannenwaarde naar omhoog
Als kloek soldaat te strijden.... *durft* gij niet!

SCHIPPERSKNECHT (*achter de anderen verborgen*).

En Loevestein?

DE MANNEN (*op half onderdrukten toon*).

Ja, Loevestein!

DE VROUWEN (*hun echtgenooten om den hals vallend*).

Zwijg, zwijg!

(*Groote opschudding. De Spaansche soldaten slaan de hand aan de wapens en zien naar hun hoofdman op, als om het bevel af te wachten op de menigte in te houwen*).

ANTONIO. Wie durft hier spreken van De Ruijter, die
Door laffen sluipmoord Loevestein verrast,
Daar loon naar euveldaad ontvangen heeft?....

(*Hij kijkt den kring rond en ziet ANNA en HUIBERT, die door de algemeene opschudding van de anderen afgescheiden zijn*).

Wat zie ik daar! Hoe, Anna, gij zoo laat
Hier op het Hoofd? — En naast u Huibert?... Knaap,
Gij zijt wel roekeloos (*spottend*). Treedt gij met *mij*
In 't strijdperk? Ga, en zoek als lage knecht

John Brook Kemick

Verwoekte Geus... terug!

Een dienst te krijgen in mijn stal . . . ik zal
Mijn rossen u te hoog noch achten!

HUIBERT (*met ingehouden toorn voorwaarts tredend*). Heer,
Ik zeg u neem dat woord terug!

KOOR. Zwijg, zwijg!

Vermeete, ach bedenk tot wien ge spreekt.

HUIBERT. Ik zou als laffe weekeling mij door
Den voet diens mans vertrappen laten? — Nooit!

KOOR en ANNA. Gena! Hij raaskalt!

ANTONIO. Hoe? Ik zoek den man
Die straks die woorden sprak? . . . Ik ken hem thans!

HUIBERT. Ik sprak ze niet . . . maar spreek ze *nu!*

ANNA. Wee, wee!

KOOR. Hij is verloren!

ANTONIO (*hoonend*).

Ja . . . ik ken die taal!
Zoo is dat kikkervolkje! Kwakend zit
De kikvorsch aan den kant der sloot, totdat
De schoolknaap hem te pakken krijgt (*lachend*) Haha!
Dan kronkelt zich dat ondie in verzet
En spakt den breeden bek wijd open! Och,
De knaap vertrap het walgelijke beest!

HUIBERT (*zijn mes trekkend en op Don Antonio toevliegend*).
De kikvorsch zal thans *anders* ondergaan!

KOOR en ANNA. Rampzaalge! Huibert! Wee!

ANTONIO. Vervloekte Geus,
Terug!

(De Spanjaards grijpen hem).

ANTONIO (*na een pauze*). Hoe stierf zijn vader?

HUIBERT (*fier*). In den storm

Als held op zee! Hij adelde zijn zoon!

ANTONIO. Dan sterve hij gebonden aan dien paal.
De vloed komt op. Het water klimme hem
Van buik tot borst, van borst tot keel . . . Wellicht
Komt hem zijn kikkeraard thans goed te pas!

(Huibert wordt van het tooneel gevoerd).

HUIBERT (*onder het heengaan*).

O, Anna, Anna; alles is voorbij!

Vaarwel!

ANNA (*bezwijmend in de armen eener vrouw*).

God, Huibert!

ANTONIO. Hoor, hij klaagt . . . de held!

(tot de menigte). En gij, verwijdert u; keert naar de stad.

Hier come niemand. En onthoudt het wel:

Wanneer ik morgen niet aan gindschen paal
 Het lijk zie hangen van dien dollen knaap,
 Dan gaat, bij God! Den Briel in vlammen op!

(*allen af*).

ZEVENDE TOONEEL.

(*Achtergrond helder verlicht door maneschijn; de SCHIPPERSKNECHT, die zich schuil gehouden heeft, sluipt naar voren en ziet den wegstervenden gloed der fakkels na*).

SCHIPPERSKNECHT (*spottend*).

Dan gaat Den Briel in vlammen op!

(*in lachen uitbarstend*.) Haha! Wat trotsche taal!

(*de vuist ballend*). En . . . als die vlam tot baken dien',

De Geuskens voor u haal'?

(*overmoedig*) Spanjool! ge weet niet, dat uw woord

Maar al te goed is aangehoord!

HUIBERT (*achter de schermen*).

Wijst gij, schoone maneschijn,

Waar weldra mijn graf zal zijn?

Zingt gij, golfkens, in uw lied

Reeds mijn droeven doodzang niet?

(*Schippersknecht gaat onder dit gezang naar den achtergrond en luistert.*)

HUIBERT

en

SCHIPPERSKNECHT.

Vader sluimert in de zee.

Morgen voert de stroom mij mee.

Doodsangst grijpt mij ijskoud aan. . . .

Moet ik nu reeds sterven gaan?

In de verte ruischt de zee.

Vuur omgolft weldra de ree.

Morgen zult gij, bleeke maan,

Bloedrood aan den hemel staan?

(*Bij de laatste woorden verdwijnt de schippersknecht van het tooneel. een mes in de hand. om echter spoedig met Huibert weder te keeren.*)

ACHTSTE TOONEEL.

SCHIPPERSKNECHT, HUIBERT.

SCHIPPERSKN. Men sterft zoo spoedig niet!

HUIBERT.

God. . . . eeuwig dank!

SCHIPPERSKN. Zoo luid niet vriend! — Men dankt wanneer het maal

Genoten is. En wilt ge bidden. . . . doe

Het zachtkens! — Als ge kikvorsch zijt, werp dan

U in de Maas, zwem naar dat bootje heen,

En zoek de duinen op. Verberg u daar.

En morgen, als de zon naar 't Zuiden klimt,
Wacht u hij VOLKERTS hutje hulp! — Uw bruid...

HUIBERT. Mijn bruid?....

SCHIPPERSKNECHT. Zal alles weten.

HUIBERT (*aarselend*). Hoe? Van u?

Zij vreest u!

SCHIPPERSKNECHT. Vreest uw bruid een vrouw?

HUIBERT. Een vrouw!....

Zijt gij een vrouw?

SCHIPPERSKNECHT. Zwiigg! Spoed u haastig voort.

(*Huibert af*).

NEGENDE TOONEEL.

(SCHIPPERSKNECHT *luistert eenige oogenblikken naar het geplas in het water; dan — op den voorgrond tredend — de hand uitstrekkend, op woesten toon*):

Mogen dan morgen
Vliegende vlammen,
Loeiend en lekkend,
Brullend en brallend.
Brandend door Brielle
Razen en rennen!
Vurige vonken,
Hoog naar den hemel
Dwalend en dwarlend,
Roept mij de ruwe
Zwalkende zwervers
Haastig naar Holland!
Zoekt op de zoute
Golven... de Geuzen!

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

Roept mij de ruwe, zwalkende zwervers.

„O, groot in kracht is 's Heeren rechterhand.”

T W E E D E B E D R I J F.

Het tooneel stelt voor een dal in de duinen. Van achteren is het tooneel geheel door duinen afgesloten, doch de toeschouwer ziet tusschen de toppen van twee hooge zandheuvels, heel in de verte een driehoekig stukje van de zee, glanzend in het zonnelicht. Tegen een duin aan den linkerkant leunt een vervallen hutje, VOLKERTS hutje.

EERSTE TOONEEL.

Het tooneel is gevuld met mannen en vrouwen, die staande of liggende in het zand. ROCHUS MEEUWISZON omgeven, die, op een kleinen zandheuvel, een weinig boven de anderen uitkomt. Op drie verschillende duintoppen liggen met den rug naar den toeschouwer drie gewapende wachters. Zij kijken behoedzaam rond, houden nu en dan de hand boven de oogen of wisselen met elkaar teekens. Een helderblauwe hemel spant zich over dit tafereel uit.

ALLEN ZINGEN.

O Heer, die daer des hemels tente spreyt *)
 End' wat op aerd' is hebt alleen bereyt,
 Het schuymig woedig meyr kond maken stille,
 En d'alles doet naar uwen lieven wille.
 Wij slaen het oog, tot U omhoog,
 Die ons in anxt en noot,
 Verlossen kont, tot aller stont,
 Jae, zelfs ook van de doot.

ROCHUS. O, broeders, zusters! . . . neen, ik *kan* niet meer!
 Het lijden van mijn volk drukt mij terneer;
 De breede wieslag van dit roerend lied
 Ontvoert mij aan mijn moedeloosheid niet!

KOOR. Ach, waar de sterke 't hoofd ter aarde buigt,
 Daar is het God, die tegen ons getuigt.

ROCHUS. O, groot in kracht is 's Heeren rechterhand;
 Hij wenkt — en zeeën scheiden zich van 't strand.
 Doch thans . . . verborgen is Zijn aangezicht.
 Wie waagt met Hem te treden in 't gericht?

KOOR. Doch thans . . . verborgen is Zijn aangezicht.
 Wie waagt met Hem te treden in 't gericht?

ROCHUS. En toch . . . een vaste Burg is God!
 En, buig ik thans kleinmoedig
 Als in mijn oor de Satan spot:
 „Uw Heer helpt niet te spoedig!” —
 Straks zal des Heeren hand wellicht
 Mij machtiglijk beroeren,
 De luister van Zijn aangezicht

*) Valerius: Oud Nederl. liederen No. XIX.

Mij aan mijn zorg ontvoeren!
 Roept tot den Heer, terwijl ik poog
 In de eenzaamheid te bidden,
 En keere ik van geloove hoog
 Als ziener in uw midden.

TWEEDE TOONEEL.

VORIGEN zonder ROCHUS MEEUWISZOON.

KOOR. Uit de diepten, o Heere *)
 Mijner benauwtheyt groot,
 Roep ick tot U gaer seere,
 In mijnen angst en noot.
 Heer, wilt mijn stem verhooren,
 Want het nu tijt sijn sal:
 Laet komen tot U ooren
 Mijn klachtigh bidden al!

1e WACHTER. Voorzichtig, hei!

2e WACHTER. Daar naakt een man!

3e WACHTER. Een man!

KOOR. Voorzichtig! Hoort ge 't niet? Daar naakt een man!
 O, wachters, zegt, is hij geheel alleen?

WACHTERS. Hij is verdwenen. Houdt het zwaard gereed!

VROUWEN. Zijn we door het woeste duin
 Langer niet beveiligd?

MANNEN. Wee den man, die roekeloos
 Ons dit uur ontheiligt!

(Ze trekken de zwaarden en schudden die dreigende. Nu zien zij de wachters druk gebaren maken).

VROUWEN. Dat ons God genadig zij!

(De wachters wuiven en treden op den top van het duin).

KOOR. Zie, de wachters wuiven blij!

DERDE TOONEEL.

(Huibert verschijnt op den top van het duin en klimt langzaam af. Allen komen hem blijde te gemoet).

KOOR. Wees welkom, Huibert!

HUIBERT. Van den rand des grafs
 Ben ik als door een wonder weergekeerd.

*) Psalm 130 volgens de Berijming van PETRUS DATHENUS.

Een vreemdeling — in naam een schippersknecht —
 Heeft mij gered. Hij wees mij deze plaats.
 Ik dacht haar stil en eenzaam . . . en ik vind
 Een groote schare hier! . . .

KOOR. Vermoedt gij niet

Wat ons hier samenbrengt?

HUIBERT. Nog gist'ren zou

Ik mij vol angst en afschuw van deez' plaats
 Verwijderd hebben. Doch de stille nacht
 Heeft in der duinen sombre woestenij
 Mij veel doen denken. En ik vraag u thans:
 Waar mij mijn blijde jeugd verstorven is
 Omdat een geest der smart haar heeft beroerd,
 Waar ik geen moeder en geen bruid meer heb,
 Geen plaats, waar ik mijn hoofd terneder leg,
 Wilt gij mijn broeders en mijn zusters zijn?

KOOR. Gij, arme knaap; God zal uw Vader zijn!

HUIBERT (*droef het hoofd schuddend*)

O neen, ik voel me thans te zwak, te klein
 Om naar de zonne van Gods majesteit
 Mijn droef omneveld oog te richten. Ach,
 Hij heeft mij wel verlaten! In het duin,
 Het woeste duin, moet ik het wild konijn
 Het hol betwisten. Vloek zij den tyran,
 Die mij tot balling en tot zwerver maakt.

KOOR. Als David moeste vluchten

Voor Saul den tyran,

So heb ick moeten suchten

Met menich edelman.

Maar God heeft hem verheven,

Verlost uyt alder noot,

Een conincrijc ghegheven

In Israël seer groot.

HUIBERT. Vreemd is dat lied; het dringt mij tot de ziel.
 Hoc roerend in zijn eenvoud. Doch wat kracht,
 Wat wondergroote kracht gaat daarvan uit!
 Mijn vrienden, ziet, een traan dringt in mijn oog,
 En toch, het is de traan der smarte niet.
 Ik hoorde veel gewagen van de kracht
 Der Geuzensalmen.... Is dit zulk een lied?

VIERDE TOONEEL.

VORIGEN, ROCHUS MEEUWISZON.

(Rochus is op een duin te voorschijn gekomen en heeft de laatste woorden van Huibert gehoord.)

ROCHUS.   Dat lied? . . . . Het zal u, neergebogen knaap,
 Bezielen, ja, het zal u fier het hoofd
 Doen heffen naar den hemel. In den krijg
 Zal deze zang u aadlen tot een held! —
 Ik boog voor God mijn hoofd in ootmoed neer,
 En somber als de branding van de zee
 Die rond mij bruiste, was mijn smeekgebed.

Het Dijkslot, waar de veerman Koppelstok woonde.
 Aan het einde stond de Noordpoort, die door de Watergeuzen in brand gestoken werd.

Daar ruischte deze zang; toen was het mij
 Of uit uw klaagzang en het zeegebruis
 Een vreemde melodie geboren werd,
 Die van dit kleine plekje drassig grond
 Zou jubelen langs heel het wereldrond,
 Of onze klaagzang door een wonder wee
 Werd aangetrokken door de groote zee.

WACHTERS.

Hei, ho, de Watergeus!
 Hij klautert door het zand;
 Wij zien hem nu verdwijnen
 En dan alweer verschijnen.

ROCHUS.

Hij wuift ons met de hand!
 Wat nu? De Watergeus?
 De veerman Koppelstok
 Had hem zoo goed verborgen,
 En wilde voor hem zorgen
 Trotseerend Spanje's wrok.

KOOR.

Wee ons, de Watergeus!
 Wij hebben hem gered;
 Wat zal als loon hij brengen
 Wien plunderen en zengen
 Geldt als de hoogste wet?

SCHIPPERSKNECHT (*achter de schermen*).

In Babel vroeg men: „Zing een lied!”
 Haha!

Het arme Joodsche volk in banden
 Legde in den schoot de moede handen,
 En zei in groot verdriet:
 „Ik ken geen lied!”

Haha!

Doch vraagt de Spanjaard mij een lied,
 Haha!

Dan zal ik hem een liedje leeren,
 Dat zal in doodsgehuil verkeeren;
 En haalt hij lustig uit,
 Dan lach ik luid:

Haha!

KOOR.

Dat woeste lied van dood en moord,
 Doet ieder rillen die het hoort.
 Elk lied is daar een vlamme wild!

ROCHUS.

Heft aan! *Ons* blijve God ten schild!

KOOR (*plechtig*).

Mijn schilt ende betrouwen
 Sijt ghij, o God mijn Heer,

Op u so wil ick bouwen,
 Verlaet mij nimmermeer.
 Dat ick doch vroom mach blijven,
 Uw dienaer taller stont,
 Die tyranny verdrijven,
 Die mij mijn hert doorwont.

VIJFDE TOONEEL.

SCHIPPERSKNECHT (*sich vertoonende op het duin, los en onverschillig in houding en gebaren*).

Ik ken een lollig liedje van een jongen, rappen maat,
 Halli, halli, hallo!
 Een overmoedig lachjen om het mannelijk gelaat
 Halli, halli, hallo!
 Zijn blauwe kijkers glansden als het noodweer was op zee,
 Maar zochten liefst de mooie, jonge meisjes aan de ree.
 Halli, halli, hallo!

(*Schippersknecht daalt halverwegen het duin af: blijft plotseling daar staan, buigt zich een weinig voorover en de gebalde vuist uitstreckende op woesten toon:*)

Ik ken een duivelsch deuntje van een armen, jongen kwant.
 Halli, halli, hallo!
 Verminkt aan neus en ooren door een Spaanschen beulhand.
 Halli, halli, hallo!
 De liefde is hem verstorven en gebluscht zijn levensgloed . . .
 Hij wil den dood zich drinken aan 't gevloekt Spanjolenbloed.
 Halli, halli, hallo!

KOOR. Verschrikkelijk! Wie zulke woorden spreekt,
 Dat ons, verdrukte schaar, de wang verbleekt,
 De hand der wanhoop klemt om onzen strot . . .
 Die komt van Satan — niet van God!

HUIBERT. O, laat mij drukken thans de hand, die mij
 Gered heeft van een wreeden dood. Dank! Dank!

SCHIPPERSKN. Geen dank! Ik redde u waarlijk niet daarvoor.
 Ik hoopte, dat naar 't woord van den Spanjool
 Uw stad in vlammen op zou gaan. Hij durft,
 Hij durft het niet! Hij steekt geen baken aan
 Welks licht de Watergeuzen lokken zou!
 De lafaard! — Hoe? Wat ziet die bleeke schaar
 Mij aan?

KOOR. Uw lied joeg vuur ons in de ziel!

SCHIPPERSKN. O, als het dan maar brandstof in u vind'!
 Gevoel toch wie ge zijt! Zelfs de ezel werpt

Zijn beul ter aard, wanneer die ezel *wil!*
 En sla zijn heer hem dood... bij God, het is
 Veel beter dood dan laf te zijn!

HUIBERT.

Houd op,

Houd op!.... Zijt gij een vrouw!

KOOR.

Een vrouw?... Een vrouw!

HILDA (*tot de mannen*).

Ja, mannen, *Hilda* is een zwakke vrouw!
 En — lafaards, slaat gij niet de blikken neer?
 Haar float de storm om 't hoofd, terwijl gij zoet
 Het wiegedeutje bromdet bij uw vrouw.
 Haar overspatte 't bloed van den Spanjool,
 Terwijl gij u door Alva trappen liet.

MANNEN.

Dat is de taal der wilde razernij!

HILDA (*tot de vrouwen*).

Ja, vrouwen, ja, ik draag het kleed des mans!
 O, als het vuur dat van den Watergeus
 Tòch uitgaat, eindelijk het koude bloed
 Doet gloeien tot het vloeiend vuur gelijk,
 Dan zult gij, zooals ik, de teere hand
 Doen eelten door het zwaaien met het zwaard!

VROUWEN.

Het wordt ons bange bij die vreemde taal!

MANNEN.

Een vrouw past wel de spoel maar niet het staal!

HILDA.

O, lafaards, lafaards! Is de moed des mans
 Er bij u uitgeranseld? Stil en stom
 Buigt gij het hoofd en zucht en klaagt en schreit.
 Geschreid?... Ik heb geschreid! Ik heb geschreid!
 Ik had een vader — en hij is niet meer.
 Ik had twee broeders — en ze zijn niet meer.
 Half doodgemarteld in het kerkerhol,
 Moest men hen sleuren naar het moordschavot,
 Omdat zij niet meer fier als martelaars,
 Het hoofd omhoog, daarhene konden gaan.
 Mijn moeder stierf van schrik en droefheid. Toen
 Heb ik gezworen mij te wreken. Tot
 Lumey, het everzwijn, den woesten graaf,
 Ben ik gegaan... Hij mag de meiskens wel!...
 En heb gezegd: Men noemt u Satans zoon,
 Maar woester dan de Satan is de vrouw
 Wanneer het vuur der wrake haar verteert!

KOOR.

Lumey, het everzwijn
 Van 't wilde Ardennerwoud,
 Die alles nederhouwt,
 Die niemands vriend kan zijn?

- Wel is uw wanhoop groot, dat gij
 Hem vraagt, of *hij* uw wreker zij!
 HILDA. Lumey? Gij kent dien hoogen niet!
 Hoe straalt in zachten gloed
 De zonne van zijn schoon gelaat
 U vriendlijk tegemoet.
 Een stralenkrans van donker haar
 Omgeeft dat schoone hoofd,
 Waarvoor het Spaansche schrikbewind
 Een prijs heeft uitgelooft.
 Hoog opgaand van gestalte, steekt
 Hij boven allen uit,
 Zijn stemme dringt u tot de ziel
 In wonderzoet geluid.
 Noem mij Lumey een man des bloeds,
 Van moord en van geweld. . . .
 Hij is mijn ridder, is mijn heer,
 Mijn uitverkoren held!
 KOOR. Een mond, die zulke woorden spreekt,
 Zal klagen als de Heer zich wreekt.
 HILDA (*fier*). Neen, volk van Holland, neen, gij kent ons niet!
 Gij vraagt naar regen als het aardrijk dorst,
 En zie, de *bliksem* kondt het onweer aan
 Dat regen brengen zal. Met ongeduld
 Wacht gij de Lente; vloekt gij dan den *storm*
 Die u de Lente brengen zal? Gij denkt
 Dat waar het grillig *dwaallicht* danst en speelt,
 Een groote, rijke schat begraven ligt?
 Welnu: die bliksemstraal, die storm, dat licht. . . .
 DE WATERGEUS — roept u tot eer en plicht!

ZESDE TOONEEL.

(*Uit het hutje tegen de duinen komt GEERTE te voorschijn. Langzaam. nu en dan stilstaande en rondziende. gaat zij op een ouden visscher af, die zich in de rij der mannen bevindt. De menigte maakt eerbiedig en medelijdend plaats voor haar.*)

- KOOR. Ach, de arme Geerte! Weemoed heeft het licht
 Van haar verstand in nevelen gehuld.
 GEERTE. Och, vader, keert mijn liefste nimmer weer?
 VOLKERT. Mijn kind, wees stil!
 GEERTE (*een opgerolde vlag te voorschijn brengend.*)

Dit, vader, vond ik aan

Het strand . . . Bewaar het tot de liefste komt!

(Bij het overgeven ontrolt zich de vlag.)

HILDA.

Mijn vlag! De vlag van het gestrande schip!

ALLEN.

De Oranjevlag! . . . Dat is een teeken Gods!

(Terwijl GEERTE het duin beklimt, neemt ROCHUS de vlag en heft haar hoog op; allen vormen een kring om hem heen, de mannen nemen eerbiedig den hoed af.)

ROCHUS *(met geestdrift.)*

Ja, neemt uw hoeden af voor deze kleur,
Die ons verlossing brengen zal met God
Door d'eedlen prins, die have en hof verkocht,
En die zijn bloed zal geven, als het moet.
Ziet welk een gloed! Dat glanst als 't morgenrood!
Met deze kleur tooit zich des morgens vroeg
De hemel vóór de zon verrijzen zal.
Zij roept ons toe: „de zon der vrijheid naakt!”
Oranje roept ons toe: „Ontwaakt, ontwaakt!”

KOOR

ROCHUS *(in bezieling).*

Hoort, God de Heer spreekt door mijn zwakken mond:
„Ik zal een zwaard u zijn te dezen stond,
„En luister naar den sombren zang der zee,
„Ik roer haar aan; zij deelt Mijn wil u mee!”

KOOR.

O, luistren wij thans naar den zang der zee;
God roert haar aan, zij deelt Zijn wil ons mee!

(Eenige oogenblikken van plechtig stilzwijgen; men hoort den eentonigen, somberen zang der branding. Plotseling klinkt het lied van GEERTE op het duin te midden van het gedruisch der branding.)

GEERTE.

Toen ik op Neerlands bergen stond, *)

Toen keek ik het zeegat in;

Daar zag ik een scheepje zeilen.

Daar waren drie ruitertjes in.

Een van die drie was naar mijn zin,

Een van die drie was naar mijn zin.

MANNEN.

Wat ziet toch Geerte daar omhoog?

VROUWEN.

Een schip ontdekt haar starend oog!

WACHTERS.

Een schip! Een schip!

Het komt er gevaren,

Het vliegt door de baren!

Van steng noch van stag

Waait wimpel of vlag,

*) Oud Volksliedje.

Het zeilt er met spoed
 De kust tegemoet.
 Een schip! Een schip!

(Hilda is bij den eersten uitroep der wachters op den top van het duin gesneld. heeft een horen te voorschijn gehaald en doet een signaal hooren. Tussehen het gezang der wachters door herhaalt zij telkens dit signaal, zoodat de slotwoorden „Een schip, een schip?” begeleid worden door horengeschal.)

HILDA (*jubelend*). Haha! Lumey vergeet mij niet!
 Wacht allen hier beneden.
 En hoort ge naar den zang der zee,
 Mijn horen zingt zijn liedje mee,
 Al scheurt en barst hij heden.

(Zij steekt bij vernieuwing de trompet. Na een lang uitgehaalden toon, klinkt heel uit de verte, lang en gerecht, trillende over de baren, een horengeschal als antwoord).

KOOR. Hoort ge, hoort ge dien toon?
 Wat klink hij vol en schoon,
 Gedragen over de baren!

HILDA (*op het duin*). Huibert, Huibert! Kom mee!
 U noodt de zang der zee
 Als Watergeus te gaan varen.

HUIBERT (*ontsteld*). Als Watergeus? Als Watergeus?
 ROCHUS. „God en Oranje”, zij uw leus!
 KOOR. Al wist gij, dat de wilde zee
 U straks reeds had verzwolgen . . . .
 Waar u Gods stem geroepen heeft
 Daar moet gij willig volgen.
 En waar de hoogste Majesteit
 Een teeken ons wou schenken,
 Daar zal hij aan dit arme volk
 Ook verder blijven denken.

HILDA. Kom, Huibert; haast u! Van het schip
 Vliegt pijlsnel reeds de boot!

HUIBERT. Vaarwel! Denkt aan mijn moeder. Ach,
 Vergeet haar niet in nood!

KOOR. Vaarwel met God! Vertrouw aan ons
 Uw moeder in den nood!

ZEVENDE TOONEEL.

VORIGEN zonder HUIBERT en HILDA.

*(Er weerklinkt een kanonschot).*KOOR *(verschrikt)*.De Spaansche wacht op Steenen Bakken
Heeft thans het Geuzenschip bespeurd.

WACHTERS.

De Geuzen springen in het water,
De boot wordt door hen voortgesleurd.

Gezicht in vroegeren tijd op den Mond der Maas..

ROCHUS *(tot de mannen en vrouwen, die naar boven willen klimmen)*.Blijft hier, blijft hier! Wilt gij verraden,
Dat wij hier bij elkander zijn?

KOOR.

O, wachter, waar zijn onze vrienden?

Uw zwijgen doet ons angst en pijn!

WACHTERS.

Zij snellen naar de branding henen,
Maar sneller vliegt het Spaansche ros.
Een wolk zweeft over Steenen Bakken,
Men brandt daar op de Geuzen los!*(Kanongebulder.)*

KOOR.

O, de aarde beeft bij dat gedonder!
Och Heer, zend toch Uw englen uit.
O, dat Uw rechterhand, de sterke,
Den overmoed des Spanjaards stuit.

WACHTERS.

Zij zijn thans bij de boot!

KOOR.

De Spanjaards?

WACHTERS.

Neen, onze vrienden.

KOOR.

God zij dank!

- WACHTERS. En Hilda steekt thans overmoedig
Den horen; hoort gij niet dien klank?
- KOOR. Dat is het dolle lied, dat strakjes
Ons rillen deed van schrik en angst.
- WACHTERS. De Spanjaards geven niet verloren
Dien wissen buit, dien goeden vangst.
Zij waden op hun hooge paarden
Stoutmoedig door de golven heen....
- KOOR. Ge zwijgt verschrikt? Och, geeft ons antwoord.
Zijn zij gevangen?
- WACHTERS. Neen, o neen!
De Watergeuzen roeien.... roeien....
Wat nu?.... Daar zit het bootje vast!
Verschrikkelijk!
- KOOR. Ze gaan te water,
Men duwt en dringt en stuwt en plast.
- KOOR. De Spanjaards?
- WACHTERS. O, die naadren.... naadren!
- KOOR. Mijn God, sta thans de Geuzen bij.
- WACHTERS. Het bootje schiet weer door de golven.
Hooft gij dien juichtoon vol en blij?
Verstrooien wij ons in de duinen
En keeren straks naar Brielle weer.
Doch, broeders, zusters, vóór wij scheiden
Verheffe ons hart zich tot den Heer,
Wiens sterke hand op ons gebed
Een vriend en broeder heeft gered.
- KOOR. Wilt heden Nu treden Voor God den Heere, *)
Hem boven Al loven Van herten seer,
End' maken groot sijns lieven naemens eere,
Die daer nu onsen vijant slaet terneer.

(Allen af.)

TOONEELVERANDERING.

Het achterscheru verdwijnt. Men ziet de zee, wier branding schuimeude naar het strand komt rollen. Om die zee in halve-ellipsvorm het strand. Aan den linker kant duinen, aldoor duinen, die woester en breeder worden, naar mate zij meer den achtergrond naderen. Rechts nemen de duinen in hoogte af en worden vervangen door hooge, groene dijken. Heel in de verte rechts verheft zich de oude vuurtoren Steenen Baken boven met gras begroeide

*) VALERIUS, *Oud-Nederl. liederen*, XI.

batterijen, die, van verre gezien, een golvenden, heuvelachtigen vorm aannemen. Boven de batterijen hangt een witte wolk van kruitdamp, waar doorheen nu en dan de bliksem van 't kanon vliegt. Over zee ziet men rechts, flauw tegen den hemel afgeteekend, het vaste land van Holland. Links de eindeloze watervlakte. Heel in de verte ziet men het Genzenschip. De Oranjevlag wordt geheschen en vroolijk trompetgeschal klinkt over de zee. Op het strand vormen Spaansche ruiters een schilderachtige groep.

EINDE VAN HET TWEEDE BEDRIJF.

(Wordt vervolgd).

M I N A

DOOR

VERA.

(Slot).

VIII.

Het huwelijk zou spoedig voltrokken worden en hoe nader de dag kwam, des te ernstiger werd de stemming van Van Belland. De aanvankelijke opgeruimdheid waarover Mina zich zoo had verheugd, en de familieleden zich over hadden verbaasd, maakte langzamerhand weer plaats voor de sombere goedsgesteldheid van vroeger.

Mina had haar wensch te kennen gegeven geen feestelijkheden te hebben bij gelegenheid van haar huwelijk.

De receptie moest echter gehouden worden. Met het oog op de kinderen zouden de bruidsdagen worden doorgebracht in de woonplaats van Van Belland. Mina had zich een zwart zijden kleed laten maken, en ze merkte tot haar genoegen dat haar bruijom die keus billijkte.

„Ben je niet wel, Leo?” vroeg Mina op den dag van de receptie. Ze was bij het binnenkomen geschrikt van zijn bleek gezicht.

„Ja zeker, beste,” was het antwoord. „Alleen maar een beetje zenuwachtig.” Van Belland had zich voorgenomen *niet* toe te geven aan zijn smartelijke overpeinzingen; maar wie neemt zich niet wel eens wat voor dat toch niet ten uitvoer wordt gebracht?

Er waren een massa mooie cadeaux gekomen, en als *pièce de milieu* prijkte een groote taart — een geschenk van de kinderen, gekocht van hun opgespaard geld — op die taart stond een bruidspaar, de bruid was gedost in het wit met een bouquet in de hand. De bruijom was een onmogelijk ventje, met een lichtbruine kuif en gekleed met rok en witte das.

Het was een potsierlijk paar zooals het daar stond, omringd van zilveren pillen en hardrose en schelgroene bloemen en bladeren.

De bezoekers op de receptie hadden vrij wat pret over die onsmakelijke combinatie van helle kleuren; en Mina had er ook hartelijk om gelachen. Op Van Belland scheen dat bruidspaar echter een minder aangename uitwerking te hebben.

Dat bruidje — hoe caricatuurachtig het ook was — deed hem door haar blond uiterlijk en wit toiletje, denken aan Annie; en toen Mina den smartelijken trek op zijn gelaat zag, lachte zij niet meer; maar zij wenschte in haar hart, dat de kinderen een ander cadeautje hadden gekocht.

Mina had dien morgen een groote teleurstelling. Er kwamen meer dan twintig manden, elegant opgemaakt en gevuld met de prachtigste bloemen; maar de zoo vurig gewenschte attentie van hem die haar het liefste was, bleef uit. Zij hield zooveel van bloemen en groen, en ze had zoo graag achter de sofa wat planten gehad; dat gaf iets feestelijks! Maar Van Belland scheen er niet aan te hebben gedacht. De kinderen waren uitgezonden om een wandeling te maken met de kindermeid. Mina vreesde dat ze zich anders vervelen zouden en lastig worden. De receptie was in vollen gang, toen Paul en Dora van de wandeling thuiskwamen.

Dora had een bouquet veldbloemen.

Dora had een bouquet van veldbloemen geplukt en bracht die aan Mina. „Hier zijn bloemetjes, maatje! De bruid op de taart heeft ook bloemen!” riep ze vroolijk.

Van Belland keek erg verlegen; de attentie van het kind herinnerde hem aan zijn verzuim.

Mina kreeg de tranen in de oogen. Ze gaf Dora een kus en zeide:

„Dank je wel, lieve; ze zijn heel mooi; zet de bloemen maar gauw in het water, want anders verleppe ze.”

Dora keek wel wat ontstemd dat Mina haar bouquet niet in de hand wilde houden, maar ze was tevreden toen de bloemen in een glas water werden gezet op een tafeltje naast de sofa.

„Zou hij zoo iets ook vergeten hebben toen hij met Annie trouwde?” vroeg Mina zich onwillekeurig af.

Na de receptie was er een diner ten huize van tante Margo. Paul en Dora die ook aan tafel zaten, waren erg opgewonden en juichten toen aan het dessert de taart werd aangesneden.

De bruid en bruijom bleven kaarsrecht op hun verhevenheid staan, tot groote vreugd van de kinderen, die in hun opgewondenheid steeds spraken van paatje en maatje op de taart. Maar, helaas; toen de knecht na het rond-dienen, de taart weer op de tafel wilde zetten en den schotel wat scheef hield, tuimelde het bruidje hals over kop van haar *piédestal* en viel aan gruzelementen op de tafel. Haar hoofdje rolde juist tusschen het bord van Mina en van Belland.

„O, hoe jammer!” riepen de kinderen; „Nou is maatje gebroken! En ze kan nooit meer gemaakt worden!” voegde Dora er bij.

Mina keek van ter zijde Leo aan, wiens lippen trilden. Haastig pakte ze het blonde hoofdje weg en reikte dat den knecht over, die juist met een blikje en stoffertje *de pauvres débris* van het bruidje kwam opvegen.

De gasten amuseerden zich met den overgebleven bruijom, die met uitgestreken arm stokstijf was blijven staan; maar Van Belland vergeleek onwillekeurig dat onmogelijke poppetje met zichzelf, toen hij na Annie's dood zoo hulpeloos was achtergebleven. Wat dus voor de anderen comisch was, was voor hem diep tragisch.

Mina begreep hem; zij ook lachte niet, maar drukte zijn hand en Van Belland was erkentelijk voor haar medegevoel.

Mina slaakte een zucht van verlichting toen het diner was afgelopen. Paul en Dora verdwenen met een der nichtjes om even daarna terug te keeren; Dora, gekleed als bloemenmeisje met een korfje aan den arm en Paul als Tyroolsch jongetje met een marmotje.

Paul trad het eerst naar voren en zeide aardig en vlot het geleerde versje op; en daarna kwam Dora aan de beurt. Het kind zag er engelachtig uit. Zij reikte eerst aan de bruid een paar takjes vergeet-mij-nietjes over en zeide met een allerlieft stemmetje een toepasselijk gedichtje op; vervolgens gaf ze aan haar vader een kransje lelietjes van-dalen en zeide:

»Paatjelief daar komt uw Dora,
 Zij komt u dit kransje bièn
 Moog zij u heel vele jaren
 Met mama gelukkig zien!»

„Dat willen we hopen!” riep Van Belland opgewekt. En hij drukte het lieve kind aan zijn borst; daarna omhelsde hij Paul en eindelijk nam hij Mina's hand en drukte haar een hartelijken kus op de wangen.

„Het zal aan mij niet liggen als het niet zoo is. Ik zal mijn best doen je gelukkig te maken,” fluisterde Mina hem in het oor.

Alsof ze dat niet sinds lang had gedaan!

Toen de gasten vertrokken waren, zeide tante Margo tot Mina:

„Nu, 't is alles goed van stapel geloopt! Alleen was het erg jammer van die taart. Het hinderde Leo blijkbaar dat het malle poppetje er afviel. Een man moest niet zoo bespottelijk gevoelig zijn!”

„Laten we nu alleen maar denken aan het aangename en het andere maar vergeten;” zeide Mina, die het niet erg kiesch van tante Margo vond om tegen haar op het gebeurde terug te komen.

IX.

Een paar dagen na de receptie werd het huwelijk ingezegend; de kinderen waren erg bedroefd omdat hun ouders op reis gingen; maar daar een nichtje, waarvan ze veel hielden, achterbleef om zorg voor hen te dragen, werden ze spoedig getroost. De reis duurde niet lang en toen de jonggehuwden van hun uitstapje terugkeerden, hadden beiden een dankbaar gevoel dat al die onvermijdelijke drukte voorbij was.

De eerste weken scheen het, alsof Van Belland zijn sombere levensbeschouwing had verwisseld met een opgeruimde gemoedsgesteldheid; maar een paar maanden na zijn huwelijk werd hij weer overvallen door vlagen van melancholie.

Mina bestuurde als vroeger met vaste hand de huishouding en ze voelde zich aanvankelijk heel tevreden en gelukkig. Maar het hinderde haar meer dan ze het wilde doen blijken, dat Van Belland geen moeite scheen te doen om dat gevoel van lusteloosheid te overwinnen.

Meermalen betrapte zij hem er op, dat hij lang achtereen schijnbaar gedachteloos staarde naar de beeltenis van Annie; en telkens als ze dat opmerkte, was het haar alsof een scherpe priem haar in het hart drong. Haar hoop was gevestigd op de toekomst. Door getrouwe plichtsbetrachting en geduld zou er naar zij meende wel eens een tijd komen, waarop hij haar *naast* Annie een plaats zou geven in zijn hart.

Het was een warme zomerdag. De lucht was onbewolkt en daardoor vielen de zonnestralen met des te meer kracht op de uitgedroogde aarde.

„Het is te warm om in het middaguur uit te gaan,” zeide Van Belland tot

Mina, „laten we liever van avond met de pont naar Wiel oversteken.” Mina vond het een prettig plannetje; zij was zoo weinig gewoon dat Van Belland uit zichzelf zoo iets bedacht.

Er werd wat vroeger gegeten en daar Dora nog te jong was om mee te gaan, werd zij achtergelaten onder de hoede der dienstboden.

„Doe de ramen op de kinderkamer bijtijds dicht,” zeide Mina voor ze wegging; en Van Belland lachte om haar, naar zijn meening, overdreven zorg.

„Hoe zou het kind nu kou kunnen vatten?” vroeg hij.

„Ik ben altijd bang voor dat teere poppetje,” was het antwoord.

„Ik apprecieer je goede zorg, vrouw; maar men kan alles overdrijven.”

Mina vergenoegde zich met de schouders op te halen.

Toen het drietal te Wiel was aangekomen, zocht men een schaduwrijk plaatsje onder de berceau van lindeboomen, die gelegen was niet ver van de rivier; Paul ging met den bal spelen.

„Men merkt hier dat er in de wereld nog wat anders te koop is dan stoffige straten en mufte kantoorlokalen,” zeide Van Belland opgewekt.

„’t Is hier een verrukkelijk zitje,” antwoordde Mina die met welgevallen luisterde naar het klotsen van de golfjes tegen den dijk.

„’t Is toch dwaas dat de menschen altijd buitenslands willen gaan, en de mooie plekjes in hun eigen land soms niet eens kennen, en ook niet begeeren er kennis mee te maken.”

„Men moet ze maar weten te vinden,” zeide Mina. „Sommige menschen sluiten expres de oogen voor hetgeen ze in hun nabijheid vinden kunnen, zoowel in figuurlijken als in werkelijken zin. Zij *willen* niet zien naar het zonlicht dat hun pad bestraalt; maar kijken bij voorkeur naar de donkere wolken.”

„Slaat dat op mij, vrouw?” vroeg Van Belland.

„Die den schoen past trekk’ hem aan, man. Ik geloof niet dat *jij* veel moeite doet om de lichtzijde van het leven te zoeken.”

„Niet ieder heeft hetzelfde temperament!”

„Dat zoogenaamde temperament heeft veel op zijn geweten,” zeide Mina lachend. „Degenen die te vadsig zijn om te arbeiden aan de verbetering van hun eigen-ik, laten zich maar willoos meeslepen en bergafwaarts glijden, in plaats van met eenige inspanning te trachten dat temperament den baas te worden en te blijven!”

„Er is veel waars in je woorden, vrouw; maar men kan niet alles wat men wil.”

„Men *wil* niet alles wat men *kan*, beste; ik geloof dat dit de juiste term is dien men zou moeten gebruiken.”

Van Belland blikte in de ernstige oogen van Mina. Hij had nog nooit opgemerkt dat die zoo konden stralen. Op dat oogenblik kwam Paul aanloopen. Hij was warm en moe van het spelen.

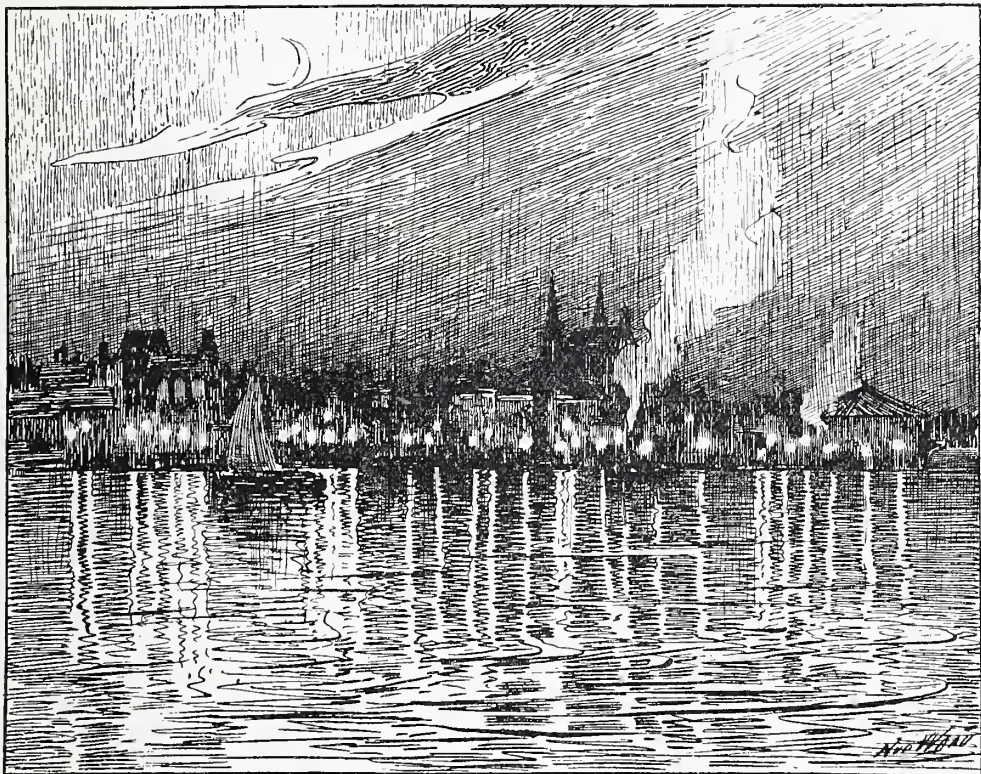
„Kom hier, jongen,” zeide Van Belland, „ga nu eens wat rustig zitten.”

Paul zette zich neer en Mina deed hem een doekje om den hals dat zij voor zichzelf had meegenomen.

„Je bent toch een goede zorg voor de kinderen,” zeide Van Belland.

Mina zuchtte. Wel was ze dankbaar voor die waardeerende woorden — ze was op dit punt niet verwend — maar toch was dit haar niet genoeg.

De zon was nu geheel ondergegaan. Aan de overzijde van de rivier — in de stad — werden de lichten ontstoken; zij spiegelde zich af in den kalm vlietenden stroom. Het was alsof een aantal smalle koperkleurige slangen waren nedergelaten in het water, zich wringend in grillige bochten.

Zij spiegelde zich af in den kalm vlietenden stroom.

Aan den helderen avondhemel schitterde Venus in vollen glans. Als een groote diamant flonkerden haar stralen aan de diepblauwe lucht. Paul keek vol oplettendheid naar de mooie ster.

„Paatje, is moesje in den Hemel?” vroeg hij met een ernstig stemmetje.

Mina schrikte op uit haar gepeins. Het zien van een mooien avondstond, oefent op elk voor hogere indrukken vatbaar gemoed, een onweerstaanbaren aandrang uit tot overpeinzing.

Van Belland keek Paul aan; hij ook had vertoefd in het land der droomen.

„Ja, mijn jongen,” antwoordde hij; en zijn stem beefde een weinig.

„En als pa dood is, gaat pa dan ook naar den Hemel?”

„Ik hooop het,” was het antwoord.

„En *die* maatje?” vervolgde Paul op Mina wijzend.

„Ook,” zeide Van Belland, die het penibel vond dat Paul zulke vragen deed.”

„Dan zal ik er ook wel komen en Dora ook, niet waar paatje?”

„Als je zoet bent, zeker.”

Mina luisterde in spanning wat er verder volgen zou. Gelukkig! Paul vroeg niet meer.

Een oogenblik was ieder verzonken in zijn eigen gedachte; maar ook slechts één oogenblik. Want toen opende zich Paul's mondje, vragend:

„Maar als ik en Dora in den Hemel komen en die andere maatje daar ook is, blijft u dan mijn maatje; of wordt u dan weer tante, zooals vroeger?”

Mina keek verschrikt op. Zij noch Van Belland wisten antwoord te geven op die zonderlinge vraag. Mina was gansch terneergeslagen. Zou zij dan altijd weer er aan herinnerd worden, dat ze slechts de tweede plaats innam? Zou zij dan nooit anders beschouwd worden dan als een plaatsvervangster, die wel plichten maar geen rechten had?

„'t Wordt wat kil,” zeide Van Belland, „laten we maar naar huis gaan!”

Hij werd onaangenaam aangedaan door die lastige vragen van Paul en wenschte er daarom zoo spoedig mogelijk een eind aan te maken.

Mina deed niets liever, en even daarna was de terugweg aangenomen.

Paul dacht blijkbaar niet meer aan de vragen die hij even te voren had gedaan. Hij huppelde vroolijk vooruit en was opgewonden bij het vooruitzicht, de mooi verlichte winkels te zullen zien.

Het was Mina onmogelijk om in Paul's opgewektheid te deelen. Altijd klonken haar die woorden: „Wordt u dan weer tante, zooals vroeger?” haar in de ooren.

Ze staaarde droevig in het water, terwijl de pont zachtkens voortgleed over den kalm voortvlietenden stroom.

„Mina, wat ben je stil,” zeide Van Belland vriendelijk.

„Die woorden van Paul deden me zoo'n pijn,” stamelde Mina met neergeslagen oogen.

„Denk daar maar niet verder over,” zeide Van Belland, met voorgewende onverschilligheid. „Je moet niet zoo overdreven gevoelig zijn.”

Mina had gehoopt een ander antwoord te krijgen; een antwoord van hartelijke erkenning harer verdiensten.

Zij wist wel dat zij misschien wel wat erg fijngevoelig was op dit punt; maar ieder heeft nu eenmaal zijn zwakke zijde; en wat bij een ander slechts tot de oppervlakte zou doordringen, raakte bij haar de teederste gevoelszenuwen.

Er werd over dit onderwerp niet meer gesproken. Thuisgekomen bracht Mina Paul te bed, daarna werd de courant gelezen en vervolgens begaf men zich ter ruste, zonder dat er veel woorden werden gewisseld.

Het duurde lang voordat Mina insliep. Reeds meermalen had zij zich afgevraagd of ze geen dwazen zet had gedaan, toen zij haar hart en hand schonk

aan den man die haar zoo weinig liefde had te geven. Als hij wat meer belang stelde in haar geluk, dan had hij immers moeten merken dat zij snakte naar liefde en hartelijkheid, dat zij niet leven kon van de kruimkens die haar werden gegund, maar dat ze hongerde naar het brood dat hij alleen in staat was haar te geven.

„Je moet niet zoo overdreven gevoelig zijn!” had hij gezegd. Hij had dus niet het minste besef van hetgeen zij leed, telkens als haar door het een of ander toeval in herinnering werd gebracht, dat zij eigenlijk niet behoorde tot degenen die een deel uitmaakten van dit gezin.

Een dof geluid, als het hoesten van iemand die het erg benauwd had, deed haar opschrikken, terwijl ze daar zoo rusteloos nederlag. Het kwam uit de kamer waar Dora en Paul sliepen.

Mina sprong op en liep haastig naar de kinderkamer. Zij zag Dora liggen aan een hevige benauwdheid ten prooi.

Het was een aanval van *croup*, dat merkte ze dadelijk.

Terstond riep ze Van Belland en daarna zette zij water op om, zoodra het kookte, door vochtigen damp in de kamer te brengen, het kind verademing te verschaffen.

Van Belland ging dadelijk naar den dokter, terwijl Mina radeloos van angst bij het hijgende lijderesje achterbleef.

De dokter kwam spoedig; maar ook hij stond machteloos. Wat tot verlichting van de benauwdheid aangebracht kon worden, werd beproefd, maar alles te vergeefs.

„Als het morgen niet beter is, zullen we tot een operatie moeten overgaan,” zeide de esculaap ten einde raad.

Op het hooren van die woorden barstte Van Belland in snikken los.

„O, dokter, hoe vreeselijk!” riep hij.

„’t Is om bestwil van het kind; het eenige middel om te zien of we haar redden kunnen,” was het antwoord. „Ik kom morgen vroeg terug, en dan zullen we verder beslissen.”

Mina liet den dokter uit. Met haar gewone kalmte bij ernstige gevallen, luisterde zij nu ook naar de bevelen van den medicus.

„Houd uw man uit de ziekekamer,” zeide hij; „het lijden van het kind zou verergeren, als ze zijn aandoening merkte.”

Maar dit bevel was gemakkelijker gegeven dan opgevolgd.

„Het is *mijn* kind! Ik *wil* bij haar bedje zitten,” riep hij, toen Mina hem met zachten drang trachtte te verwijderen van Dora’s bedje.

Het was alsof hij met die woorden haar onder het oog wilde brengen, dat *hij* meer recht had op het kind dan *zij*.

Maar zij had nu geen gedachten om over den zin van die woorden na te denken, al haar denken concentreerde zich op één punt: Dora en die vreeselijke operatie in het vooruitzicht.

Des morgens om zeven uur stond de trouwe vriend en medicus weer voor het bedje van het doodsbenauwde kind. Van Belland en Mina die hun blikken

gevestigd hielden op het gelaat van den dokter, lazen daaruit het vonnis dat geveld werd.

„Er blijft niet anders over,” zeide hij zacht tot de ouders; en terwijl Mina die woorden kalm aanhoorde, liep Van Belland schreiend de kamer uit.

„Over een half uur komt hier een pleegzuster om alles voor de operatie in orde te maken,” zeide de dokter; „maar, mevrouw u moet hier niet blijven; het is ook niet noodig; want mijn assistent en de zuster zijn voldoende hulp.”

„Ik, weggaan! Terwijl het kind zoo gemarteld wordt? O, dokter, dat *kan* niet,” riep Mina.

„Het is juist om de kleine, dat ik u aanraad heen te gaan, mevrouw; u zoudt het werk bemoeilijken.”

„Ik? Maar dokter; als ik u nu beloof heel kalm te wezen.”

„Dan nog niet, mevrouw. U kunt mij zoo iets wel beloven; maar die belofte gestand doen, dat is een andere zaak. Heeft u meer operaties bijgewoond?”

Mina antwoordde ontkennend.

„Ziet u, u weet dus nog niet hoeveel uw zenuwgestel verdragen kan,” zeide de dokter. „Nu, mevrouw, al is u er niet bij, ik behoef u niet te zeggen, dat we alles wat in onze macht is, zullen doen om het lieve kind te behouden.”

Hij drukte haar hartelijk de hand en verliet het huis.

Korten tijd daarna kwam de pleegzuster. Mina keek haar verbaasd aan. Hoe, dat jonge ding moest assisteeren bij een operatie, waarbij zij, die zooveel ouder was, niet eens tegenwoordig mocht zijn!

De voorbereidende maatregelen waren veelomvattend. Er was dus genoeg te doen om Mina en de pleegzuster de handen vol werk te geven.

Daarbij kwam, dat Dora steeds met de oogen Mina volgde; en hoewel zij geen geluid kon geven, merkte men aan haar bewegingen hoe onrustig ze was, als Mina maar even de kamer verliet.

Van Belland trachtte ook van dienst te zijn; maar door zijn zenuwachtigheid was hij een zeer ongeschikte hulp.

„Nu moet meneer naar beneden gaan, en niet weer boven komen voordat alles is afgelopen,” zeide de pleegzuster op een toon van gezag; en Van Belland durfde niet tegenstreven.

Toen alles stil was geworden, werd Dora wat kalmer. Zij sloot de oogen en bleef rustig liggen.

Even daarna hield het koetsje van den dokter voor de deur stil. Van Belland liep hem tegemoet en terwijl hij den medicus de hand drukte, mompelde hij zenuwachtig:

„Geen pijn doen als 't u blijft, dokter?”

„Vertrouw je lieveling maar gerust aan ons toe, kerel!” antwoordde de dokter schijnbaar opgewekt; maar toch beefde zijn stem.

Daarna ging hij met zijn assistent naar boven, terwijl Van Belland onder aan de trap bleef staan met een hart vol vrees.

Mina zat voor het bedje met Dora's handje geklemd in de hare.

Toen de dokter kwam met zijn assistent die de verbanddoos droeg, was het Mina alsof alles met haar ronddraaide.

Dáár, in die doos lagen die vreeselijke instrumenten, waarmee haar lieveling zou worden gemarteld.

„Mevrouw, mag ik u verzoeken de kamer te verlaten!” zeide de dokter, die zelf zijn aandoening ternauwernood kon beheerschen.

Dora lette niet op de komst van de heeren. Het kind was te uitgeput om op te merken hetgeen om haar heen gebeurde.

Mina voelde dat het beter was gevolg te geven aan het verzoek van den dokter; maar juist toen ze op wilde staan, sloeg Dora de oogjes naar haar op met zoo'n smeekende uitdrukking dat Mina aarzelde.

„Ze schijnt meer besef van haar toestand te hebben dan wij denken,” fluisterde Mina. „Zal ik maar niet blijven?”

„Konden we er maar toe besluiten het arme schaap weg te maken gedurende de operatie,” zeide de dokter, „dan zoudt u kunnen blijven, totdat ze gevoelloos is geworden. Maar ik durf dat niet doen; de pols klopt toch al zoo flauw.”

„Ik zal de kracht hebben er bij te blijven. Misschien zal het haar kalmeeren als ik haar handjes vasthoud,” fluisterde Mina.

„U neemt een zware taak op u, mevrouw. Dergelijke operaties zijn erger voor de omstanders dan voor de patiënt zelf,” zeide de dokter ernstig.

„Ik heb een vasten wil!” was het antwoord van Mina.

En zij toonde de waarheid van die woorden. Wel was het haar alsof haar een zwaard door de ziel ging, toen ze den dokter de eerste insnede zag doen; maar toch bleef ze gedurende de operatie onbewegelijk zitten.

„Ik geloof te mogen verwachten dat de operatie gelukt is. Als de krachten van het patientje het nu maar kunnen uithouden,” zeide de dokter met een zucht van verlichting, toen de zware taak volbracht was. „Maar nu komt de zwaarste post voor u aan,” vervolgde hij, nadat hij de zilveren *canule* met een band om het halsje van het kind had bevestigd. „Elk half uur moet u het binnenste buisje er uithalen; door het omdraaien van dit schroefje gaat het los, en dan kunt u het er gemakkelijk uitkrijgen. Door middel van een gazen lapje en gekookt water moet u het reinigen. Als het goed schoon is, dan brengt u het buisje er heel voorzichtig weer in. De zuster zal het u wel wijzen. Wordt de kleine meid koud, dan moet u haar de armpjes en beentjes wrijven met een warmen wollen lap. Laat haar maar veel drinken, lauwe melk met water is het best. En let u er vooral op dat het kind niet aan de *canule* komt. Is het u moeilijk dit te verhinderen, dan moeten de handjes worden vastgebonden. Vannmiddag kom ik nog eens zien naar het lieve patientje; maar voorloopig zal de zuster u assisteeeren. Ik zou u aanraden wat rust te nemen.”

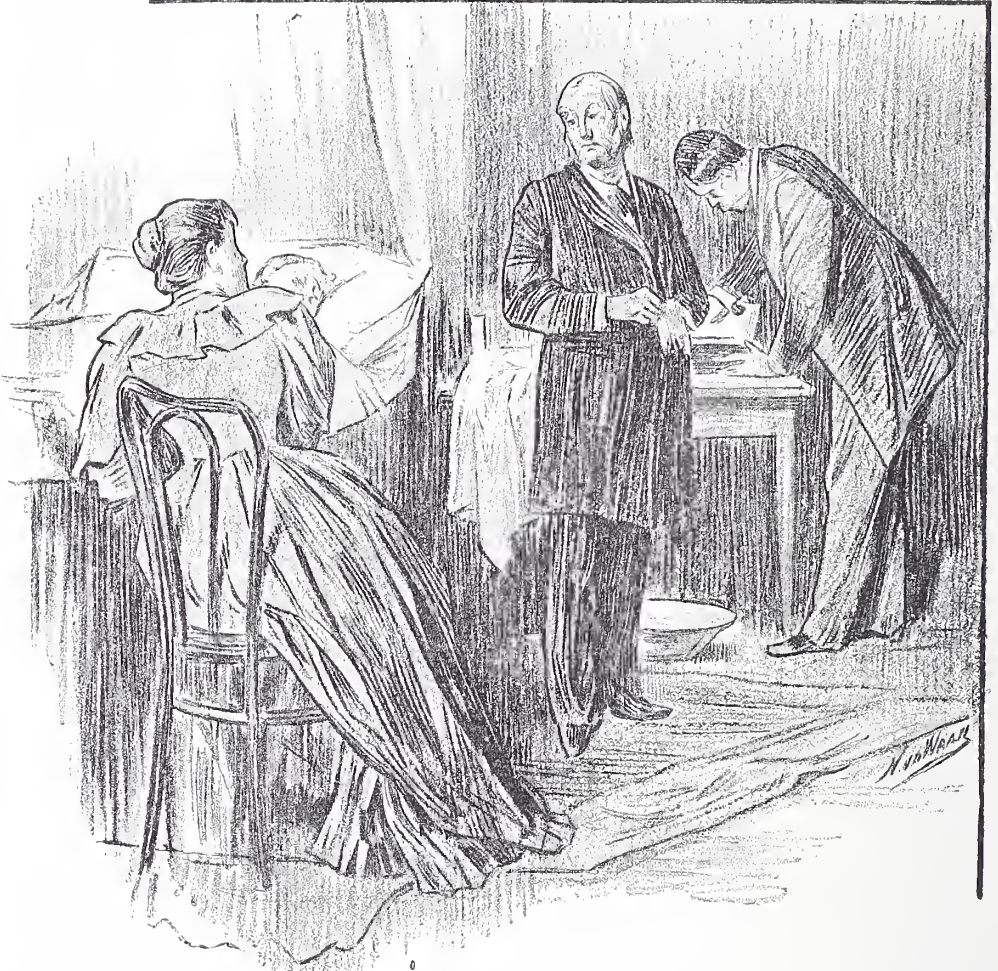
Met deze woorden verliet de dokter de kamer en Mina, die opletterend geluisterd had, maar onmogelijk alles had kunnen onthouden, vroeg de zuster haar alles te herhalen wat de dokter gezegd had.

Van Belland stond den medicus op te wachten. Zijn gelaat was vertrokken van angst.

„Leeft ze?” vroeg hij opgewonden, en hij wilde de kamer ingaan.

„Ze slaapt; en mevrouw moet ook rust nemen,” fluisterde de dokter met den vinger op de lippen, om Van Belland aan te manen kalm te zijn.

„O, dokter, hoe dankbaar ben ik u, hoe zal ik u ooit genoeg kunnen beloonen?”

Van middag kom ik nog eens zien naar het patientje.

„Op het oogenblik kan je me het meeste genoegen doen, door naar beneden te gaan en niet meer boven te komen, voordat je heel kalm bent,” zeide de dokter hem heel vertrouwelijk op den schouder kloppend.

Van Belland keek wel wat vreemd, dat hij op het portaal rechtsomkeert moest maken; maar hij durfde niet tegenspreken.

„Die vrouw van jou is een juweel; zij heeft volbracht wat niet velen zouden kunnen volbrengen, als zij geen pleegzuster zijn,” zeide de dokter. „Zij heeft meegeholpen om het kind te redden.”

Van Belland voelde zich wel wat beschaamd. Wat had hij gedaan om Mina's taak te verlichten?

De dokter had haast om weg te komen; hij groette van Belland en stapte met zijn assistent in het koetsje.

Mina was naar bed gegaan; maar hoewel ze uitgeput was van vermoeidheid, kon ze den slaap maar niet vatten. Alles klopte en beefde aan haar, en steeds meende ze Dora's stem te hooren. Zij kon het eindelijk niet langer uithouden in bed.

Op de teenen liep ze naar de kinderkamer en sloeg een blik naar binnen. Daar zag ze het lieve schepseltje liggen, met de oogen half gesloten.

Zij snelde op het bedje toe, en zoodra Dora haar zag, greep ze Mina's handen. De pleegzuster kwam juist om het buisje te reinigen.

Dora bewoog haar lipjes en wees naar Mina.

„Straks zal maatje het doen, liefje,” zeide de pleegzuster; en nu liet het kind zich gewillig helpen.

Mina keek vol attentie naar het schoonmaken van het binnenbuisje, en hoe de zuster het op handige wijze weer in de canule bracht. En toen zij daarna weer naar bed wilde gaan, hield Dora haar hand vast. Mina zeide berustend:

„Ik zal maar hier blijven, zuster, ik kan toch niet slapen.”

„Maar mevrouw, u ziet er zoo vermoeid uit. Gaat u ten minste wat rusten.”

„Ik *kan* niet; het kind is ook niet tevreden als ik niet bij haar ben.”

Dora wendde haar oogen niet van Mina af. Wat bleef deze anders over dan te blijven zitten voor het bedje?

Daar Mina heel spoedig leerde hoe zij doen moest met het reinigen van de buisjes, behoefde de pleegzuster niet langer te blijven. Dora wilde toch niet door haar worden geholpen.

Wél bood ze aan tegen den nacht terug te komen; maar Mina begreep dat ze toch niet veel zou slapen; en daarom werd er besloten dat de pleegzuster zou heengaan, om den volgenden morgen terug te keeren.

„Zoudt u het zoolang kunnen volhouden?” vroeg de zuster.

„Ik kan wat ik wil!” was het antwoord.

Van Belland meende nu kalm genoeg te zijn om even boven te komen. Hij trad dan ook met vasten tred op het bedje toe. Maar toen hij het lieve kind daar zoo doodsbleek zag liggen, kreeg hij het weer te kwaad.

Hij begon zenuwachtig te lachen om even daarna in schreien uit te barsten. Gelukkig begreep hij dat zijn tegenwoordigheid in zoo'n toestand meer kwaad dan goed deed. Hij beloofde Mina naar bed te zullen gaan en verliet de kamer.

Mina volbracht de moeielijke taak, die ze op zich had genomen; maar toen de eerste stralen van het daglicht door de gordijnen heendrongen, was zij zóó uitgeput, dat ze insluimerde vóór het bedje van de kleine die nu een gerusten slaap genoot.

Mina zag in haar droom zichzelf zitten voor het bedje van Dora. Maar ze was nu niet allcen met het lijderesje . . .

Aan haar voeten lag een man geknield, wiens gelaatstrekken ze eerst niet

recht duidelijk kon onderscheiden. Maar toen die man het hoofd ophief zag zij *hem* dien zij zoo onuitsprekelijk liefhad, maar die haar tot nu toe zoo weinig wederliefde had geschonken, omdat zijn hart een ander, een afgestorvene toebehoorde.

De man aan haar voeten greep haar hand en sprak haar toe met woorden van liefde. Hij kustte haar handen en zag tot haar op met oogen vol tranen. En toen ze haar dankbaren blik naar boven sloeg, zag ze het beeld van Annie, die als een schutsengel de handen zegenend uitstreckte boven haar hoofd.

Een diepe zucht deed haar ontwaken. Ze keek verbaasd om zich heen, nog geheel vervuld van het visioen dat ze had gehad. Maar, droomde ze nog of was het werkelijkheid? Daar lag Leo geknield aan haar voeten en blikte haar aan als in den droom, met oogen vol tranen.

„Lieve, vergeef me!” stamelde hij, en hij greep haar handen en overdekte die met kussen.

Mina keek hem verbaasd aan. Zij durfde nog niet gelooven aan haar geluk. Zij kon zich nog niet voorstellen dat het werkelijkheid was, dat schoone, dat heerlijke visioen van zooveen.

„O, Leo, ik droomde juist dat je aan mijn voeten laagt... en... ik zag Annie die ons zegende.”

„De herinnering aan die engel zal ons voortaan niet meer scheiden, maar nader verbinden,” zeide Van Belland ernstig. En hij drukte Mina aan zijn borst.

Aan het ziekbed van Dora hadden de twee harten elkaar gevonden, die tot nu waren gescheiden gebleven.

'T IS KERMIS IN 'T DORP

DOOR

ALOUIZIANA.

De zon met hoog wit licht aan den hemel.

De koster is zoo even uit zijn huis gekomen en begeeft zich met deftige schreden naar de kerk. Daar aangekomen beklint hij de trap met de treden, uitgehold door de vroegere kosters en die zich zoo akelig naar boven draait. Eerst voorbij de galmgaten, waar de wind hem bijna zijn hoed van het hoofd doet vliegen, heeft hij *zijn* klok bereikt. Hij trekt, de doffe tonen golven uit over het stille land en het is vier uur.

Langzamerhand gaan alle deuren open en de menschen op hun Zondags komen naar buiten.

Het is namelijk kermis in de Trompetstraat, moet ge weten, en om vier uur zullen de feestelijkheden beginnen, zooals de veldwachter het van morgen op het stadhuis afgeroepen heeft. En welke feestelijkheden! Bij Lijsel zal men naar den »kwaden Dries" kunnen rijden, Jooker zal laten »puirijden" en beide geven niet minder dan een halven gulden! als eerste prijs!

De Trompetstraat heeft zich dan ook gaandeweg gevuld met allerlei menschen. De boerenknechts zijn 't talrijkst en ook goed te herkennen aan hunne kleurige dasjes, hoe kleuriger hoe mooier, en die ze met edelen zwier rond den zongebruinden nek geknoopt hebben. Hunne boezeroens blikkeren door de vele stijf sel evenals hun voorhoofd, dat, dank zij de vele groene zeep, glimt als een spiegel. Het is dan een eigenaardig gezicht zoo iemand met een heele hofstee op zijn hoofd te zien loopen.

De meiden zijn natuurlijk ook niet achtergebleven. Hare mooie Zondagsche mutsen op, met de prachtige helroode en gele bloemen, spreken zij over Pect en Tsjef: met Jozef zooals de schoolmeester altijd wil zeggen, »maor ge wêet die menschen zijn euk zeu gelêird das 't bar es." Alleen de notabelen laten nog op zich wachten. Eindelijk verschijnen ze. De burgemeester, een slimme boer, komt 't laatst en vlak voor hem trad onder de menschen de koster met een gezicht nog plechtiger dan wanneer hij in de kerk het miserere oprammelt.

Eerst trekt het muziekkorps »Kleine varkens worden grooter" en wiens verzamelaarsplaats der straat den naam gegeven heeft, van staminet tot staminet. Voorop natuurlijk het vaandel, dat met de »scheûne medaoldes" er op flikkert in het zonlicht. Daarachter de trommelslager en dan de directeur. Met zijn bleek pokdalig gezicht loopt hij voorop, zachtkens in de eene hand zijn dirigeerstok zwaaiend. Daar verheft hij den rechterarm en 't koper barst uit. De gezichten beginnen te glanzen, zetten op en leuk kijken op sommige gezichten de roode neuzen in het rond. Iedereen loopt tot men weer aan een

volgende herberg komt, waar men een pinte bier zal pakken, want „van blaazen krijgde dust.” Zijn alle herbergen bezocht, dan begint het „puriijden.”

Den vorigen dag was er een onder het kikkergeslacht geweest, die zoo akelig ge-

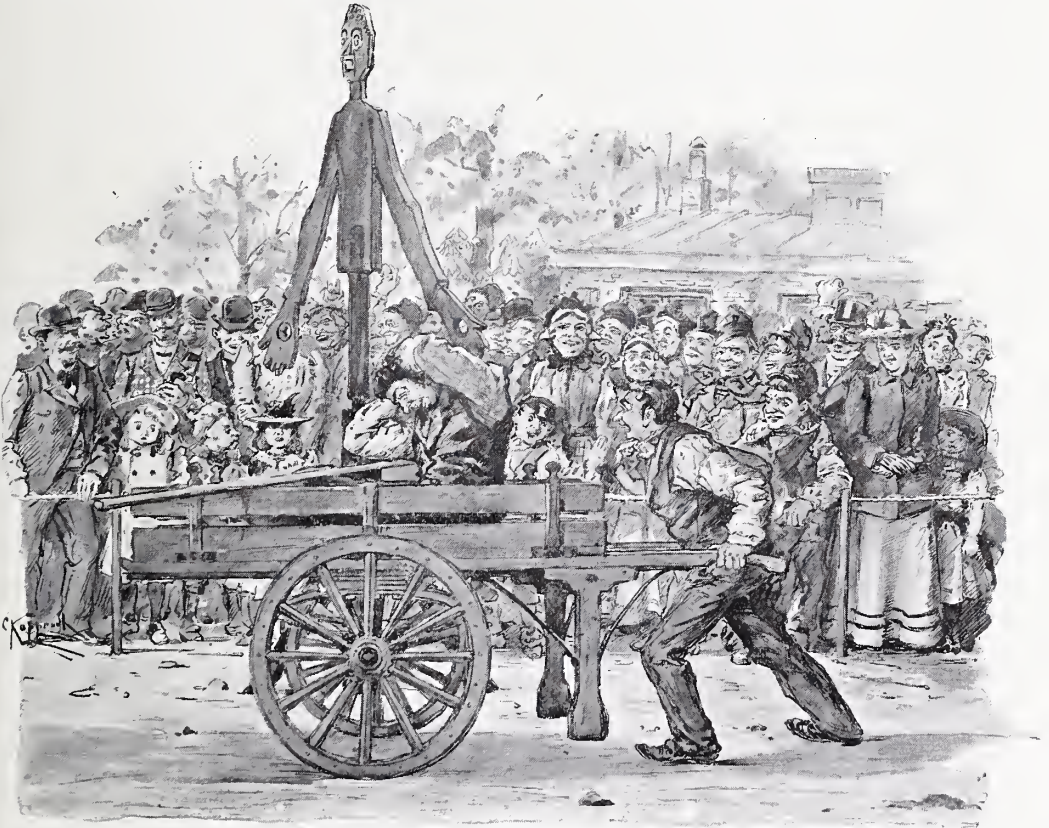
droomd had. Hij had namelijk veel heeren in het groen gekleed, in iets ronds vol met water zien liggen. Naar den droomuitlegger was hij toen dadelijk gegaan en deze had hem verteld dat vele zijner broedren gevangen zouden worden door nijldige menschenhand. Vol angst was hij terug naar zijn vijvercollega's gezwommen en had meegedeeld, wat hun te wachten stond. Evenals Cassandra had men hem uitgelachen. Maar zijn zeggen was bewaarheid. En nu lagen vele groene, gladde lui in een emmer op de Trompetstraat. Van nu af eerde men den droomkikker en men vertelt zelfs dat hij later koning is geworden.

De kikkers lagen dus in den emmer en vele schreiden tranen en man en vrouw, in afwachting van den dood, namen teeder afscheid.

Daar komen de jongens aanzetten met de kruiwagens. Pier, de zeun van Dries den Zaoier en Jan den Akker zullen het eerst rijden. Op ieders kruiwagen worden twee kikkers gelegd en vooruit! gaat het. Eerst wint Pier, maar als hij draait, springt een van de kwakers er af; hij bukt om hem er op te leggen, maar intusschen is de andere verdwenen. Met een' goeden kwak liggen zij er eindelijk weer op. Jan is genaderd. Het begint belangwekkend

te worden. En nu de omstanders aan het roepen van: Toe, Jan, leûpen! en Pier haost ou wat! Pier is nog steeds voor, maar terwijl hij zoo trots in de lucht loopt te kijken, valt hij en Jan schiet hem voorbij, onder aller gelach. Zoo gaat 't een tijd door en San (= Jan) treedt als overwinnaar uit den kamp: de halve gulden is hem.

Aan de andere zijde van het dorp doet zich van tijd tot tijd een schaterend gelach hooren, dat bijna onverzwaakt tot ons doordringt. Eigenlijk moest het een bulderend gelach genoemd worden, dat uit die ruwe gorgels opdringt.

Daar maakt namelijk Kwade Dries zijne slachtoffers. „Den Dries” is een houten kerel, die op een paal staat, waarom hij draaien kan. Zijn gezicht is vol niet-schranderheid, zijn armen zijn wijd uitgestrekt. In de eene hand is een gat geboord. Juist klimt de dikke Eelewaard (= Eduard) op de kar. Hij neemt den langen, puntigen stok in de hand en door Kaorle geduwd snelt hij zijn lot tegemoet. In plaats van in 't gat te steken mist hij en ontvangt met den and'ren arm een goeden „labedoedas” op zen kop. En het volk aan het lachen. Meen niet, dat het alleen kijkt en lacht. Kooplui gaan rond met mastellen *) en peren en appelen. De heele wereld eet. En

*) Een soort broodjes.

als 't dan moet lachen, dan zie je al die monden, groot, wijd-open, vol eten. Voor den dorst zorgen de herbergiers en de pintjes volgen de pinten. Eindelijk is bij den kwaojen Dries de strijd beslecht. En nou gaan ze dansen.

Gao de meê Treese? vraagt Fred. Eh! bè neen'k! Toe, me zullen n'en keer 'n schéunen polka draoien! Ze laat zich overhalen.

In de herberg draaien de paren in 't rond met leven dat je hooren en zien vergaat, „dao'ge er zêu dêuf as de weg van zoudt worden”, meent de schaopere. De gezichten van allen blinken van het zweet; zij zijn rood van inspanning. In een hoek staat de man op de harmonika te spelen met een onbewogen gezicht. Langs den muur staan de banken en daar zitten ze m'elkander „paoskes” *) te geven en daar zitten zwaarwichtige Treeze op de stevige kniëen van Fred elkaar zoete woordjes te fluisteren. Zelfs de deftige koster zingt een los liedeken.

Eindelijk komt de veldwachter zeggen, dat men moet sluiten.

Met zachtheid krijgt men de gasten de deur uit. Buiten verwondert menigeen er zich over dat de weg veel meer bochten heeft dan vroeger.

En wekenlang daarna, spreekt men nog van de „leute”, †) die men gehad heeft.

---

*) Kusjes

†) Pleizier.

EEN MOEDER,

DOOR

A. SMIT.

Wintermaand is al bijna ten einde.

Maar de najaarsstormen bulderen voort, als waren die enkele blaadjes nog te veel, die met inspanning hunner laatste krachten den machtigen adem der Natuur trotseeren.

En toch — hoe volkomen is de verwoesting reeds! Welk een ledige aanblik daar buiten! Alles naaktheid, dorheid, donkerheid; overal overblijfsels van vernietigd leven. — Het groene loover, waarin het koninklijke lied van den nachtegaal zoo heerlijk heeft weerklonken; onder welks schaduw wij de liefelijkste beelden onzer kindsheid teruggetooverd hebben; heel de verlustiging onzer Zondagen — 't is verdwenen: 't ligt verwaaid, verdord, ontbonden langs den weg, en de regen plast en klettert er op, om de laatste sporen van vroegere schoonheid uit te delgen, om het laatste werk der vernieling te volbrengen.

Hoe treurend en eenzaam staat daar nu 't woud, door de gevederde zonen van 't lied verlaten. „Licht, meer licht!” — die stervenszucht van een uitverkorene onder de kinderen der menschen hebben ze tot hun afscheidsgroet gemaakt, toen ze ver naar 't Zuiden heentogen, hun beminde bosschen, die de geheimen hunner liefde verborgen, koud en ledig achterlatende. Zie — als opgeheven armen, ontferming smeekende, heffen zich de naakte takken omhoog of buigen zich deemoedig ter aarde. En nog beukt ze de storm, nog zweept hij ze tegen elkander, en juicht in zijn triomf.

Is dat nu rust? Moet er zóó nieuwe frischheid, nieuwe kracht, nieuw leven komen? . . .

Als 't winter is in ons hart, als een grillige ommekeer van 't lot onze toekomst bewolkt, onze vreugde verstoord, onze hoop uitgebluscht heeft, — moet het dan zóó onstuimig waaien op ons levenspad, om ons weer te geven aan 't rijke leven, aan onze taak, aan onzen plicht? . . .

Maar *nu* niet gemijmerd, *nu* niet toegegeven aan het zoete gif van den weemoed. *Nu* niet naar buiten! — binnen de muren der stad, in 't milde getijde op de vleugelen van 't verlangen ontvloden, is thans het leven, de gezelligheid, de kalmte . . . . maar ook de armoede, de ellende, de honger! — Maar ook de liefde, de weldadigheid, de lichtvonken van 't goede!

't Is avond. De gaslichten flikkeren onrustig, als beducht voor den fellen wind, die geen poging onbeproefd laat om ze uit te blazen. Maar ze weerstaan hem. Zie, op 't marktplein van 't kleine stadje, waarheen we ons in den geest

hebben verplaatst, is 't helder als op den middag. Het groote gebouw, dat daar voor ons ligt, is 't gemeentehuis. Aan de voorzijde, waar dat helle licht uit de bovenramen stroomt, is een concertzaal; aan de andere zijde, waar 't zoo donker is, vindt ge de kantonnale gevangenis. *) Op eerstgenoemde plaats is men samen om de genietingen der kunst te smaken: daar ruischen heerlijke tonen, worden schoone gedachten vertolkt, beheerscht het genie aller harten. En van tijd tot tijd overstemt een storm van toejuichingen den wind daarbuiten, om van de zielemacht der kunst te getuigen.

Toeven we hier echter niet. Aan de andere zijde van het gebouw, waar 't zoo donker is, geeft de werkelijkheid een ander tooneel te aanschouwen, niet minder aangrijpend dan wat in de hel-verlichte bovenzaal wordt vertoond.

Ziet ge daar, heel hoog, die kleine getralide raampjes? Daarachter zijn ze opgesloten, die zich aan kleine vergriepen tegen de wet hebben schuldig gemaakt. Hoor, daar wordt ook getrapt — van de koude! Als 't niet zoo donker was hier, zoudt ge zien, dat die houten traliën zóó zijn ingericht, dat ze wèl 't licht kunnen inlaten, maar geen enkelen blik naar beneden gunnen. En dat is wel goed: het gezicht op den blauwen hemel, de wisselende wolken, de rustige sterren, kan niet dan kalm stemmen en tot zich zelve doen inkeeren. Maar daar beneden op straat, tusschen de woelige menschenmassa, is meestal zoo weinig verheffends, zooveel dat pijnlijk aandoet, dat verhardt — ja, 't is wel goed zoo.

Onder één dier raampjes staat een vrouw. Ze is er gekomen, toen 't donker werd, en nu heeft ze er al vier volle uren gestaan, de handen onder haar boezelaar verborgen en de schouders hoog opgetrokken — van de koude.

Ze is bejaard, zoudt ge meenen. Neen, ze zou nog in den bloei haars levens kunnen heeten; maar de onverdiende hardheid van 't lot: het verdriet, de zorg, het gebrek hebben te vroeg den blos der jeugd weggevaagd en er rimpels voor terug gegeven. Ze is arm, tenminste in de dagelijksche beteekenis van 't woord, dat is: ze heeft gebrek aan geld, aan brood, aan warmte in haar woning. Zoo rijkdom hetzelfde was als werkzaamheid, tevredenheid, liefde, volheid van dit alles — wie weet of deze vrouw niet de rijkste onder de rijken mocht heeten. Nu heet ze arm. Dat ze niet voor zoo heel arm gehouden wordt, komt wellicht omdat ze geen verslonste, gescheurde kleederen draagt. Toch wel wat heel weinig; dat kunt ge zoo zien aan haar gebogen houding, die de omtrekken van haar mager lichaam zoo scherp doet uitkomen.

Ze is weduwe. Ginds in een der achterbuurten woont ze in een oude, bouwvallige kamer, alleen met haar zootje. Ze heeft betere dagen gekend, toen haar man leefde — en dat is nog niet zoo lang geleden. Wel zijn ze nooit rijk geweest, wel hebben ze altijd hard moeten werken voor het daaglijksch stukje brood; maar o! 't smaakte vroeger zoo lekker, en dat is meer dan

---

*) Deze historische schets dagteekent uit den tijd, toen in de gemeentehuizen der kleine steden nog vrij algemeen herberg of koffiehuis werd gehouden.

overvloed. Ook woonden ze toen in een andere kamer, wel niet grooter dan deze, maar zoo helder, zoo tochtvrij en in een veel netter buurt. En 's winters stond er een kachelkje, dat zoo gezellig bromde als 't koud was; daarbij werkte haar man van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, en niet zelden klonk er een vroolijk lied, of een gulle, hartelijke lach in hunne woning. Ja, toen waren ze gelukkig, zoo gelukkig tenminste als men zijn kan, wanneer bijna elke gedachte aan de zorg voor den broode is gewijd.

En nu? Wat heeft ze al veel ondervonden in het enkele jaar, dat ze weduwe is! Breien, breien, altijd breien, van den vroegen morgen tot den laten avond, en dan nog zoo weinig verdienen! Uit werken gaan? Hoe zou ze kunnen! Wat moest er dan van haar eenig knaapje worden? Neen, dan maar liever wat gebrek lijden. Gebrek! Dat was nog 't ergste niet. Maar de laster harer bureu, die maar niet begrijpen willen, waar ze van leeft, wie de duivel van den nijd beheerscht, omdat ze beter gekleed gaat dan zij. O, de armoede maakt wangunstig en slecht en . . . haar bureu zijn zoo arm! — Ze zou wel gaarne willen verhuizen; maar ze woont hier zoo goedkoop: voor eenige stuivers per week. Doch ge moet die kamer ook eens inzien: groot, tochtig, een leemen vloer, gebroken ruiten — en dat in den winter, zonder kachel, zonder vuur bijna; weinig beter dan op de straat, waar ze nu is, als 't maar zoo onstuimig en zoo guur niet was!

't Schijnt echter, of 't met ieder uur kouder wordt. De wind giert al wilder over de daken en de regen slaat steeds killer neder. Maar of ze ook beeft en ineenkrimpt van de koude; of de valsche winden, die om den hoek slaan, haar 't aangezicht ook tot ijs doen besterven; of de nijdige regen haar schamele plunje reeds lang heeft doorweekt, of er ook nog een lange nacht in 't verschiet is — zij gaat niet van haar plaats. En telkens werpt ze een blik omhoog en roept dan op den toon der innigste liefde:

„Wees maar gerust, mijn jongen! moeder blijft bij u!”

Daar boven, achter een dier getralide vensters, zit haar kind, een knaapje van tien jaar, achterlijk naar het lichaam en naar den geest. Wat hij misdreven heeft? Niet veel. *Niets*, zoudt ge misschien zeggen.

Op zekeren dag is hij van school gekomen onder den vroolijken uitroep:

„Moeder, wat ben ik blij! De meester heeft gezegd, dat Sinterklaas spoedig komt en dat hij alle brave en zoete kinderen wat moois meebrengt. Is dat zoo, moeder?”

„Och, gekheid, mijn jongen. Hier komt Sinterklaas niet.”

„Waarom niet, moeder? Ik ben immers niet stout geweest?”

„Neen, mijn kind; maar hier in de buurt komt hij gewoonlijk niet.”

„Komt hij dan alleen bij de rijke kinderen, moeder?”

Die vraag durfde of wilde ze niet beantwoorden: bij de armen valt de sluier der begoocheling al zoo vroeg. Maar ze werkte nog harder dan voorheen en bleef nog een uur later op — voor Sinterklaas. Toen kreeg ze

„Wees maar gerust, mijn jongen! moeder blijft bij u!”

zoo'n hoofdpijn en moest te bed blijven. Innig bedroefd over haar mislukte poging, schreide ze heete tranen.

„Misschien van de koude,” dacht haar jongske, want voor 't eerst dezen winter kwamen de witte bloemen op de glazen. Daar schoot hem een gelukkige gedachte te binnen: in 't bosch daar ginder lagen wel honderdduizend houtjes, al weken lang, en niemand haalde ze. Wat een heerlijk vuurtje zou hij daarvan kunnen aanleggen! Snel begaf hij er zich heen en nam een arm vol meê. Ongelukkige knaap! hij had den diender niet gezien, die daar oppaste.

Als een gemeene dief werd hij naar 't stadshuis gebracht, de houtjes onder den arm, een hoop joelende jongens achteraan en den diender voorop met een gezicht of hij den grootsten booswicht gevangen genomen had. Of de arme knaap al schreide en honderdmaal herhaalde, dat hij 't voor zijn moeder had gedaan, die zoo koud en zoo ziek was; 't hielp niet, hij moest meê. Er was in den laatsten tijd zooveel hout gestolen, eindelijk had men den dief gesnapt.

Sinterklaas kwam niet in de woning der arme weduwe. Maar wel kwam er iemand, die er een dagvaarding bracht voor 't knaapje, om te verschijnen voor 't kantongerecht, ter zake van — diefstal.

Arme moeder! de maat harer ellende was dus nog niet volgemeten. 't Was nog niet genoeg geweest, dat ze gewerkt,

... hij had den diender niet gezien, die daar oppaste.

gewaakt, gezwoegd had bij avond en bij nacht; dat ze zoo gelaten den spot harer wangunstige bureu had verdragen, dat ze koude en honger had getrotseerd... dat ze al eens een aalmoes had gevraagd. Voor zich zelve? Neen immers, voor haar kind. Wat anders hechtte haar aan 't leven? Zonder hem, ze had in de keuken der rijken kunnen eten en koude noch spot behoeven te verduren, of... ze had kunnen sterven. Maar nu moest ze immers leven voor haar kind. En dat kind, bij zooveel zorg en tranen grooter geworden, haar lieveling,

haar hoop, haar eenig licht in den nacht haars levens — 't zou veroordeeld worden tot gevangenisstraf; 't zou de verwijten zijner speelmakkers moeten hooren; 't zou heel zijn leven het merk der schande dragen.

Zoo maakte de angst der moeder het kleine vergrijp tot een groote ramp, een schrikbeeld, dat haar de laatst overgebleven hoop en vreugde van 't leven benam. Maar die angst gaf haar ook de meer dan gewone kracht, de vrijmoedigheid om genade te gaan vragen voor haar kind, om den rechter tot mededooen en zachtheid te stemmen.

Uw bede is vergeefs, arme moeder: het recht is onverbiddelijk, het *moet* onverbiddelijk zijn. En bovendien, ge zijt arm; erger nog: een vergeten arme, die niemand lastig valt en door niemand gekend wordt. En blijven dezulken niet het meest van hulpe verstoken?

Nu zit het knaapje daar boven achter de traliën om zijn straf te ondergaan: een dag en een nacht eenzame opsluiting; *eenzaam*, want er zijn thans geen andere gevangenen.

Lieflijke kindsheid,
 Vrij van de zorgen
 Des rijperen levens;
 Vrij van de banden,
 Waarmeê we ons zelve
 Dwaaslijk omstrikken
 In lateren tijd.

Schuldlooze kindsheid:
 Als iedren morgen
 Tot nieuwe spelen
 En vreugden ons wekt;
 Als iedren avond
 De slaap der onschuld
 Onze oogen sluit.

Vroolijke kindsheid:
 Als we nog dartlen,
 Vrij als de vlinders,
 Blij als de vooglen,
 Frisch als 't gebloemde
 In een morgen van Mei.

Heerlijke kindsheid,
 Tijdperk van eenvoud,
 Reinheid des harten,
 Gulheid en trouw!

Vriendlijke kindsheid:
Schoon als de zeepbel,
Waar we meê spelen,
Zweeft ge daarheen.

Lieflijke kindsheid:
Als een zaalge herinn'ring
Blijft ge ons omzweven,
In lijden en vreugd.

Gelukkige kindsheid! —
Zoo maakt U de dichter.
Ach, dat ge zoo kleurloos
Voor enklen kunt zijn!

Denk slechts aan dien armen knaap daar boven. Alle ontbering van de jeugd der armen is zonnenschijn, vergeleken bij zijn kommer der laatste dagen, de vrees, de akeligheid van 't oogenblik.

Een dag gevangenisstraf — heel weinig, niet waar? Maar een dag en een nacht; een nacht eenzaam; een nacht, die 's middags om vier uur begint en eerst des morgens om acht uren eindigt; een nacht van zestien uren voor een knaap, die aan spoken gelooft — o, dat is een zware, een vreeselijke straf, een eeuwigheid van foltering.

Hoe bitter heeft hij dan ook geschreid! Een groote valsche slungel heeft hem lachende verteld, dat het spookt daar boven; dat er vroeger moordenaars en dieven hebben gezeten, die opgehangen zijn, maar iederen nacht terugkomen, zwaaiende met messen en dolken en bij iederen klokslag een schrikkelijk gehuil aanheffende.

„O moeder, ik durf niet, ik durf niet!” heeft hij geroepen.

Maar zij: „wees maar niet bang, mijn jongen! Onze Lieve Heer is overal om de braven te beschermen; alleen de boozen worden door spoken gekweld. En ik blijf ook bij u, den heelen nacht!”

Toen is 't beter geworden. Een nacht was immers ook maar zoo kort — ja, als hij sliep.

Dezen middag heeft zijn moeder hem bij de hand genomen en hem heengebracht dáár, waar hij nu zit, en ze heeft gezegd, dat ze weerkomen zou als 't donker werd.

En 't was nog niet eens donker, of ze stond daar al buiten, zooals ze er nu reeds vier volle uren gestaan heeft, zooals ze er den ganschen nacht zal blijven staan.

Hoor, hoe de wind tot een storm is aangegroeid; hoe hij loeit en huilt en kermend wegsterft in de verte, om door nieuwe en heviger vlagen te worden opgevolgd. — Ze hoort het niet: ze luistert slechts naar haar kind.

Hoor, hoe de regen tegen de glazen klettert, als wilde hij ze breken; hoe

hij plast voor hare voeten; hoe hij de steenen schijnt te tergen; zie hoe hij druipt uit hare kleederen. Neen, 't is donker; maar toch zou ze 't niet zien. Naar boven ziet ze: als ze daar maar niets hoort, als haar kind maar niet schreit.

Koud is ze, akelig koud. Onwillekeurig is haar hoofd diep tusschen de schouders weggezonden, krampachtig zijn de armen om 't lijf gekneld, onrustig trippelen haar voeten, zacht klapperen haar tanden . . . ze weet het nauwelijks, haar ziel is bij haar kind: hem hoort ze, hem ziet ze, hem voelt ze in den geest. En bij elk geluid, dat ze meent te hooren, richt ze 't hoofd weer omhoog en herhaalt wat ze reeds zoo dikwijls heeft geroepen:

„Wees maar gerust, mijn jongen! moeder blijft bij u!”

Zoo stond ze daar den geheelen nacht, tot de eerste lichtstrepen van den morgen het oosten verhelderden en het knaapje haar toeriep, dat hij niet bang meer was, dat ze nu wel naar huis kon gaan en slapen. Daar strompelde ze heen naar haar huisje, bleek, bevend, verstijfd en half gevoelloos van de koude — maar toch gelukkig; want het was veel beter gegaan met haar jongske dan ze gedacht had, veel beter.

En hij kwam 's middags weer thuis, heel blij, dat hij uit die nare, donkere gevangenis ontslagen was. Hij vond zijn moeder te bed, bleek als de sneeuwvlokken, die nu voorbij het venster vlogen; maar met een vriendelijken lach van hemelsche liefde op 't gelaat.

't Is een paar weken later.

't Is weer koud, kouder nog dan in dien eindeloozen nacht; maar nu is 't tegen den middag. De lucht is blauw en een vriendelijke zonnestraal dringt er in de groote, ledige kamer.

Ze is er niet meer, de brave weduwe, de vlijtige vrouw, de trouwe moeder . . . zij is dood. Die lange nacht in koude en regen heeft in weinige dagen voltooid, wat honger en zorg al sedert een jaar waren begonnen. Daar ligt ze in die groote kist, met een zwart laken er over. Vier dragers beuren ze op en zetten ze op de baar, die voor de deur staat. Twee vreemde mannen nemen het knaapje bij de hand, dat zacht snikkend den laatsten gang der moeder zal meemaken.

Nu geen bliken vol haat, geen teekenen van minachting meer bij de kleine groepjes vrouwen in de buurt, die den kleinen rouwstoet nastaren. Nu geen woorden van smaad en schimp en afgunst meer. Nu enkel medelijden en misschien diep van binnen innige spijt over het onrecht, der weduwe aangedaan.

„Dat arme kind!” hoort men fluisteren.

„Was ik zelf niet zoo arm,” herneemt een andere stem, „dan zou ik 't bij mij in huis nemen.”

„'t Zal wel niet noodig zijn,” wordt er geantwoord, „'t zal wel naar 't armhuis gaan. Arme wees, wat mist hij al vroeg zijn moeder.”

„En zulk een goede moeder!”

De lange weg naar den akker des doods is afgelegd. De kist is neergelaten in de groeve en het bonzen van de harde zandkluiten er op hebben den kleinen knaap vreeselijk in 't oor geklonken.

Maar hij heeft ook nog wat anders gehoord. Toen hij daar bij 't geopende graf stond, is hem zooveel van die goede, lieve moeder voor den geest gekomen, ook die nacht, waarvan ze zoo koud en wit geworden is. En weer was 't hem, als hoorde hij nog haar stem van beneden:

„Wees maar gerust, mijn jongen! moeder blijft bij u!”

Toen hij daar bij 't geopende graf stond, . . .

En ze blijft u nabij in het wondere leven,
 In den vluchtigen roes van ons wisslend bestaan.
 Als een lichtende ster blijft haar beeld u omzweven
 Op uw eenzame, moeilijke, vreugdlooze baan;
 Ja, wel eenzaam, wel arm aan begoochling en bloemen,
 Maar toch rijk aan herinn'ring, aan liefde en aan licht;
 Want wie zulk eene moeder de zijne mocht noemen,
 Draagt een schat in zijn hart, waar het kwade voor zwicht.

Steenwijk.

Het huis, waarin Erasmus geboren is, gerestaureerd in 1896

ERASMUS

DOOR

J. H. MARONIER.

Onlangs werd te Rotterdam de gevel van het huis, waarin Erasmus geboren is, gerestaureerd, of liever, er werd in den gevel van het op de plaats gebouwde pakhuis een geveltje opgetrokken, dat zoo getrouw mogelijk het front weergeeft van het oude huis, waarin de groote Rotterdammer het levenslicht aanschouwde. De firma A. J. Polak en Zonen, waaraan dit pand thans toebehoort, heeft hiermede een bewijs van piëteit gegeven voor een groot man, die zulk een belangrijke plaats in de geschiedenis van wetenschap en godsdienst heeft ingenomen. Genoemde gevel is opgetrokken geheel in den geest van den tijd, waarin Erasmus leefde. Hij vertoont de ouderwetsche luifel, de kleine in lood gezette ruitjes, zelfs den klepper op de in onder- en bovendeur verdeelde huisdeur. Ook zijn de luiken en luikjes, groen met wit geschilderd, van de in dien tijd onmisbare grendels voorzien. Boven de luifel, in het midden van den gevel, is de beeltenis van Erasmus aangebracht, geschilderd naar een portret, op het Gemeente-archief berustende, terwijl aan weerskanten de volgende opschriften zijn geplaatst :

Aedibus his ortus mundum decoravit Erasmus
Artibus ingenuis, religione, fide.

en

Erasmus die het licht eerst sagh in dit gebouw
Bestraelt al waerelds rond met godsdienst, konst en trouw.

Op den deurstijl boven den hoofdingang vermelden de jaartallen 1467 en 1896 het geboortejaar van Erasmus en dat van de oprichting van dit geveltje, terwijl daarboven, in een nisje, een miniatuurbeeld, in vorm met het standbeeld op de Groote Markt overeenkomende, is aangebracht.

Jammer, dat men in sommige ramen spiegelruiten heeft moeten zetten. Dit was noodig ter verkrijging van licht, daar de huisdeur tevens de toegang tot de werkplaatsen is. Maar hierdoor wordt de indruk van het oud-Hollandsch voorkomen van den gevel verzwakt.

Jammer ook, dat men deze gelegenheid niet heeft gebruikt om het juiste jaartal van Erasmus' geboorte aan te geven. De jongste onderzoekingen toch hebben geleerd, dat de mannen, die het toezicht hadden over de oprichting van het standbeeld op de Groote Markt, zich in dat jaartal hebben vergist. Het is niet 1467, maar 1466.

Die onderzoekingen hebben meer dwalingen aan het licht gebracht, waarin men tot nu toe omtrent de eerste levensjaren van Erasmus verkeerde. Zelf

heeft hij aanleiding tot die dwalingen gegeven. Wij bezitten van zijn eigen hand een korte levensbeschrijving van hemzelven, onder den naam van *Compendium vitae* bekend, en een paar uitvoerige brieven, waarin hij spreekt over zijn jeugd. Nu zou men denken, dat dit de zuiverste bronnen voor zijn levensgeschiedenis waren, en vrij algemeen heeft men ze daarvoor dan ook tot nu toe gehouden. Maar in de laatste jaren hebben eenige geleerden, waaronder Mr. J. B. Kan, gewezen rector van het Erasmiaansch Gymnasium, en Dr. R. J. Fruin, rustend Hoogleraar te Leiden, hunne aandacht aan de bijzonderheden in het leven van onzen landgenoot, vooral wat zijn jeugd en zijn ontwikkeling betreft, gewijd. Hierdoor is gebleken, dat hij, in genoemd Compendium en in die brieven, opzettelijk een verkeerde voorstelling van zijn geboorte en zijn jeugd heeft gegeven. Hij was een onecht kind; daartegen was niets te zeggen. Maar, wat erger was, hij was de zoon van een pastoor, en dit werd hem door zijne vijanden verweten. Nu laat hij het voorkomen, alsof zijn vader eerst na de geboorte van dezen zoon pastoor was geworden, en wel, gedurende een verblijf te Rome, waar hem het valsche bericht werd toegezonden, dat de vrouw met wie hij leefde, gestorven was. Hij werd, na den dood zijner ouders, in een klooster opgevoed en legde, na een proefjaar, de monniksgelofte af. Doch hij gevoelde zich in dat klooster hoe langer zoo minder thuis en het gelukte hem de vrijheid te verkrijgen het te verlaten. Maar hij bleef monnik en wenschte van zijn gelofte ontslagen te worden. Dit kon alleen geschieden door een dispensatie van den paus. Om daartoe te geraken, en ook om bij het nageslacht niet als een weggelooopen monnik bekend te staan, heeft hij het zoo voorgesteld, dat hij tegen zijn wil, op aandringen zijner voogden, in het klooster was opgenomen en op listige wijze er toe was gebracht de monniksgelofte te doen. Het is gebleken, dat zijne voogden waarschijnlijk overeenkomstig den wil van zijn vader hebben gehandeld en dat hij, althans in den eersten tijd, met het kloosterleven ingenomen was.

Deze onthullingen werpen, het kan niet worden ontkend, een minder aantrekkelijk licht op zijn karakter, dat daardoor van gebrek aan waarheidsliefde niet is vrij te pleiten. Maar zij hebben medegewerkt om ons de persoonlijkheid van onzen grooten landgenoot beter te leeren kennen en te doen begrijpen. Daardoor is tevens de aandacht opnieuw op hem gevestigd. En ook hierom begroeten wij met ingenomenheid de restauratie van den gevel van zijn geboortehuis, omdat hij door velen in en buiten Rotterdam te weinig gekend wordt. Zijn standbeeld is daartoe niet voldoende. Een boek hebben wij noodig, in onze taal geschreven, waarin op aantrekkelijke wijze zijn beeld wordt geteekend en zijne verdiensten worden in het licht gesteld. In deze behoefte zal welhaast worden voorzien door de Hollandsche bewerking van een aantal voorlezingen, door prof. Froude te Oxford in den winter van 1894-5 over Erasmus gehouden

Het zal daaruit blijken, hoezeer hij verdient gekend en gewaardeerd te worden. In tweeërlei opzicht was hij een merkwaardig man. Op letterkundig

gebied heeft hij den stoot gegeven aan een herleving der studie van de schriften der Grieken en Romeinen in het noorden van Europa. En op godsdienstig gebied was hij de wegbereider van de hervorming der Kerk, die met den naam van Luther verbonden is. Het een en het ander ging bij hem hand aan hand. Door de studie der klassieke oudheid gingen zijne oogen open voor den verkeerden weg, waarop in zijne dagen de wetenschap beoefend werd; maar tevens voor al het onware, schijnheilige, goddelooze, waardoor het kerkelijk leven zich kenmerkte. Hij las de kerkvaders, Origenes, Augustinus, Hieronymus, en zag uit hunne schriften een geheel ander Christendom voor zijne oogen verrijzen dan hetgeen hij rondom zich aanschouwde in de kerk van Rome. Vooral het Nieuwe Testament leerde hem het Christendom in zijn ware beteekenis kennen. Zoo wortelde in hem steeds dieper de overtuiging, dat de kerk verbasterd was, tot in merg en bloed, en rees de wensch bij hem op om haar van hare kwalen te genezen.

Maar geheel anders ging hij daarbij te werk dan Luther. Trad deze op met een openlijk protest, met het verbranden van de pauselijke bul, met de manhafte verklaring: ik kan niet anders; Erasmus was een man des vredes; allengs, geleidelijk, onmerkbaar wilde hij de Kerk hervormen. De oogen der wereld wilde hij openen, opdat ieder weldenkende zou zien wat hijzelf zag. Daartoe ging hij aan het werk om nieuwe en verbeterde uitgaven der schriften van de groote kerkvaders te bezorgen. Daartoe vooral gaf hij het Nieuwe Testament, naar de beste handschriften, met een Latijnsche vertaling uit, opdat ieder die Latijn verstond, zou kunnen lezen wat het Christendom in zijn oorsprong was geweest.

Maar daartoe gebruikte hij tevens het wapen der satire. Hij was een geestig man, en zijn vernuft was van de edelste soort, niet lomp en grof, zooals dat van een Ulrich von Hutten en de andere schrijvers van de Brieven der Duisterlingen, maar fijn en beschaafd, schoon daarom niet minder scherp. In de school van Lucianus was hij gevormd. Ieder kent, althans bij name, zijn *Lof der dwaasheid*, waarin deze wordt voorgesteld als door iedereen gehuldigd, als de beweegkracht van het menschelijk bestaan. „Zonder dwaasheid wordt geen huwelijk gesloten. Zij is de zonneshijn van ieders leven. Uit haar komen wijsgeeren voort met plechtige aangezichten, en hunne opvolgers, de monniken en koningen en priesters en pausen. Geen godin heeft zoovele aanbidders als zij; de gansche wereld is haar tempel; beelden heeft zij niet noodig, want elk harer vereerders draagt haar beeld.” Vooral de godgeleerden van dien tijd moeten het misgelden. „Zij zijn,” zegt Erasmus, „een trotsch, lichtgeraakt geslacht. Zij zullen mij een ketter noemen en donderbussen uit hunne wapenkamers halen en mij onder zes honderd dogma's smoren. Toch zijn zij de dienaren der Dwaasheid, al verloochnen zij hun meesteres. Zij kunnen u vertellen, hoe de wereld geschapen werd, door welke spleet de zonde binnensloop en het menschdom bedierf, hoe Christus uit een maagd werd geboren, hoe de accidenten in het Avondmaal kunnen bestaan, gescheiden van de substantie. Dat is nog maar kinderspel. De ingewijden weten u te zeggen,

of er een *instans* is in de goddelijke generatie, of God de zelfstandigheid van een vrouw kan worden, van een ezel, van een pompoen, van den duivel, en of dan een pompoen zou kunnen preken en wonderen doen en gekruisigd worden.”

Zoo maakte hij de theologen belachelijk. „Zij verlangen Magister Noster genoemd te worden. Gij moet vooral niet zeggen Noster Magister, en zorgen die woorden met kapitale letters te schrijven. Zij noemen zich *Religiosi* (godsdienstigen) en *Monachi* (alleenlevenden), hoewel de meesten in het geheel geen godsdienst hebben en er geen soort van menschen is, die meer bij den weg zijn. Het is in hun oog een teeken van heiligheid, niet te kunnen lezen. Zij galmen in de kerk de Psalmen uit, alsof zij ezels waren, en verstaan er geen woord van, maar meenen, dat reeds het geluid aangenaam is in de ooren der heiligen. De bedelmonniken huilen langs de straten om aalmoezen. Zij beweren op de Apostelen te gelijken en zij zijn vuile, onwetende, onbeschaamde vagebonden. Zij hebben hunne regels, ja regels — hoevele knopen er aan hunne schoenen moeten zijn, hoe hunne mantels gesneden en gekleurd moeten zijn, hoeveel laken er voor hunne hoeden gebruikt moet worden, en hoeveel uren zij mogen slapen. Maar overigens, wat hun karakter en gedrag betreft, twisten zij met elkaar en vervloeken elkaar. Zij beweren arm te zijn, maar sluipen de huizen van eerlijke menschen binnen en verontreinigen ze, en, wespen als zij zijn, durft niemand hun den toegang te verbieden, uit vrees voor hunne steken. Zij kennen door de biecht de geheimen van ieder gezin en, als zij dronken zijn, of om hun gezelschap te vermaken, kramen zij ze voor de gansche wereld uit. Durft een slecht mensch hen navolgen, dan zetten zij het hem van den preekstoel betaald, en houden eerst met hun balken op, als gij hun een stuk vleesch toewerpt. En toch worden zij bewonderd door vrouwen die op een slechten voet met hunne mannen staan.”

De *Lof der dwaasheid* werd in duizenden exemplaren over geheel Europa verspreid. Men kan nagaan, hoe daardoor de geestelijkheid in toorn tegen den schrijver ontvlamde. Niet minder was dit het geval met de *Adagia*, een verzameling van spreekwoorden, anekdoten en puntdichten uit de oudheid. Daarin heet het o.a.: „Een Grieksch spreekwoord zegt, dat Androclides een groot man is in tijden van verwarring. Dit is toepasselijk op godgeleerden, die een naam maken door Christenen aan het twisten te brengen en liever bekend willen zijn door kwaad te doen dan rustig te leven en niet te worden opgemerkt.” Van het Avondmaal zegt hij, dat het een verklaring is van *Vinum theologicum*. „Van de priesters heet het in de Schrift, dat zij de zonden der menigte opeten, en er zijn zonden, zoo hard te verteren, dat zij den besten wijn moeten hebben om ze door te spoelen.” De monniken, die bedelend met het Sacrament rondgingen, vergelijkt hij met de priesters van Cybele bij Lucianus, met hunne trommen en fluiten en mysteriën, de ergste schurken in de wereld van dien dichter.

Dezelfde strekking hadden de Aanteekeningen op het Nieuwe Testament, door hem uitgegeven. Zoo schrijft hij bij Matth. 23, over de schriftgeleerden en Farizeërs: „Gij kunt hier en daar een bisschop vinden, die het Evangelie

predikt, hoewel zijn leven en zijn leer weinig met elkaar overeenkomen. Maar wat zullen wij zeggen van hen, die het Evangelie zelf vernietigen, willekeurige wetten maken, over de leeken den dwingeland spelen en goed en kwaad afmeten naar regels, door henzelfen gemaakt? Van hen, die hunne kudde in de mazen van bedriegelijke regels verstrikken, die niet in den stoel van het Evangelie zitten, maar in dien van Kajafas en Simon Magus, prelaten van het kwade, die schande brengen over hunne waardiger broeders?" „Wat zou Hieronymus zeggen, als hij de melk van Maria voor geld zag verkoopen en evenzeer vereeren als het lichaam van Christus; de wonderbare olie; de stukken van het echte kruis, voldoende, als zij samengevoegd werden, om er een schip van te bouwen? . . . En bij dat alles de hebzucht der priesters en de huichelarij der monniken, spekuerende op de lichtgeloovigheid van het volk. Zelfs bisschoppen spelen een rol in deze dwaze vertooningen en keuren ze goed en dringen er op aan in hunne rescripten."

Men zou denken, dat een man, die zoo over de geestelijken van zijne dagen oordeelde, het optreden van Luther te Wittenberg en te Worms met vreugd zou hebben begroet. Maar het tegendeel was het geval. Luthers manier van spreken en handelen verbijsterde hem. Hij had een geheel ander karakter. Met de kerk van Rome te breken, daaraan dacht hij niet. Hij stond in blakende gunst bij denzelfden paus, die Luther in den ban deed. Toen Leo X zijn Lof der zothed in handen kreeg, zeide hij: „Daar hebben wij onzen ouden vriend weer," en maakte geen bezwaar de opdracht aan te nemen van Erasmus' uitgaaf van het Nieuwe Testament en van den kerkvader Hieronymus. Lang poogde hij elke aanraking met Luther te vermijden. En toen hij in de engte werd gedreven, van beide kanten aangezocht om partij te kiezen, vatte hij eindelijk de pen op om tegen Luther te schrijven. De ruwe aanvallen der volgelingen van Luther tegen den paus en de kerk van Rome maakten de klove tusschen hem en de Hervormers steeds wijder en deden hem al dichter tot Rome naderen, zoodat hij veel van hetgeen hij vroeger geschreven had zou hebben willen uitwisschen. Toch waren de vijanden der Hervorming niet over hem tevreden. Zij drongen bij hem aan om forscher tegen Luther op te treden. Zijn kennis, zijn vernuft wilden zij als een wapen gebruiken in den strijd, die hun zoo moeilijk viel.

Hierdoor werden de laatste jaren van Erasmus' leven verbitterd. Hij werd hooggeacht door pausen en kardinalen en bisschoppen, door keizers en koningen; maar zijne vijanden deden wat zij konden om hem bij deze grooten der aarde verdacht te maken. Hij begreep, dat hij uiterst voorzichtig moest zijn, om hunne gunst niet te verliezen. Steeds was hij op de gemakken van het leven gesteld geweest en nu schrikte hij terug bij de gedachte aan de mogelijkheid, dat hem het lot van een Reuchlin of Huss zou treffen.

Onder dat alles, en gekweld door pijnlijke lichaamskwalen, arbeidde hij rusteloos voort. Ongeloofelijk is het, wat hij al geschreven heeft. Zijne werken vormen tien dikke folio-deelen; zijne brieven alleen een geheel deel van bijna duizend bladzijden in twee kolommen. Uit die brieven leeren wij zijne

geschiedenis en zijn karakter kennen. Maar tevens bevatten zij veel wat een helder licht werpt op de geschiedenis van den tijd, waarin hij leefde. Want men had toen nog geene Couranten; de correspondentie diende om hetgeen er in de wereld voorviel aan elkander mede te deelen.

De invloed, door Erasmus op zijn tijd geoefend, was bijzonder groot. Luther schreef meestal in het Duitsch en werd dus alleen door de Duitschers gelezen. Maar Erasmus schreef altoos in het Latijn en die taal werd verstaan door ieder, die op eenige ontwikkeling aanspraak kon maken. Veel heeft hij daardoor toegebracht om de Europeesche wereld uit den nacht der middeleeuwen in den nieuwen tijd, die was aangebroken, over te brengen. Vooral in ons land was zijn invloed groot. Voor velen, die, evenals hij, de gebreken der Kerk inzagen, maar niet van Rome wilden scheiden, was hij een gids, zoodat men van een Erasmiaansche hervorming kan spreken en tegenover het zeggen van Napoleon: *La France est de la religion de Voltaire*, van ons land heeft gezegd: *La Hollande est de la religion d'Erasmus*.

Toch heeft hij weinig in ons land vertoefd. Het grootste gedeelte van zijn leven bracht hij elders door. Te Rotterdam werd hij den 28 Oct. 1466 in het huis van zijn grootmoeder in de Wijde Kerkstraat geboren. Zijn moeder had toen al een jongen van drie jaren. Zij verhuisde in 1475 met hare kinderen naar Deventer, waar Erasmus tot 1480 bij de Broeders des gemeenen levens op school ging. Na den dood zijner ouders bracht hij een paar jaren op een dergelijke school te 's Hertogenbosch door, werd in 1483 in het Augustijnerklooster te Steyn bij Gouda opgenomen en in 1492 door den bisschop van Utrecht tot priester gewijd *). In het volgend jaar verliet hij het klooster, om, als secretaris van den bisschop van Kamerijk, aldaar en te Leuven zijne studiën voort te zetten, ging in 1494 naar Parijs, waar hij studeerde en door les geven in zijn onderhoud voorzag. Dat onderhoud baarde hem steeds groote zorgen. Hij had geene middelen en genoot wel een jaargeld van den bisschop van Kamerijk; maar dit was niet voldoende voor zijne vele behoeften, en toen hij wat al te vrij, naar het oordeel van den bisschop, over de Kerk en de priesters schreef, werd het geheel ingehouden. Een geruime poos was hij een bedelaar in het groot, bij aanzienlijke mannen en vrouwen, die door hem verplicht werden geacht in zijn onderhoud te voorzien. Mevrouw van Veere, Mountjoy, Colet en Warham hebben veel gedaan om hem het leven aangenaam en gemakkelijk te maken. Niet alleen voor zijne dagelijksche behoeften, maar ook voor zijne reizen had hij heel wat noodig. Nog geene twee jaren woont hij te Parijs, of wij zien hem alweer op weg naar Steyn, Gouda, Bergen, Kamerijk. Dan is hij weer een jaar in Parijs, in 1497 weer in de Nederlanden. Zoo gaat het voort, totdat hij in het voorjaar van 1499 zijn eerste reis naar Engeland doet, om daar bij herhaling weer te keeren. Daartusschen ligt een reis naar Italie. En voorts

*) Het klinkt vreemd, als men dezer dagen in de dagbladen leest, dat »te Naumburg de rentenier Gottfried Erasmus gestorven is, de laatste rechtstreeksche afstammeling van onzen Rotterdammer,» — die, nota bene, nooit kinderen heeft gehad.

vinden wij hem nu eens te Bazel bij zijn vriend den boekdrukker Frobenius, dan weer te Antwerpen, te Leuven, te Anderlecht, te Brugge, te Freiburg. Nergens vond hij rust, totdat hem eindelijk een blijvende rustplaats werd gegeven te Bazel, waar hij den 12 Juli 1536 is gestorven. Tot op zijn sterfbed is zijn spelend vernuft hem bijgebleven. Toen daar zijne drie vienden, Amerbach, Frobenius en Nikolaas Episcopus, hem bezochten, dacht hij aan de vrienden van Job en vroeg, waar hunne gescheurde kleeren waren en de asch op hun hoofd. Hij werd in de hoofdkerk van Bazel begraven, waar gij zijn graf kunt zien aan den linkerkant, niet ver van het koor. Door studenten der hoogeschool werd zijn lijk er heen gedragen, door de overheid en alle professoren gevolgd. Een eenvoudige steen duidt zijn rustplaats aan, met het beeld van den god Terminus, dat zijn zegelring versierde, een geschenk van een zijner leerlingen, den jeugdigen aartsbisschop Alexander.

Indien hij gewild had, had hij tot de hoogste rangen in de Kerk, tot bisschop, zelfs tot kardinaal kunnen opklimmen of in Engeland hoogleeraar kunnen worden aan een hoogeschool. Maar een zijner karaktertrekken was een sterke zucht tot onafhankelijkheid. Door niets wilde hij gebonden zijn, ook niet door de leerstukken der Kerk. Bij geen enkele partij sloot hij zich aan. Daardoor gevoelde hij zich dikwijls alleen, ondanks zijne vele begunstigers en vrienden. Maar hierdoor neemt hij ook een afzonderlijke plaats in de geschiedenis van zijn tijd in. Het is een hoogst belangrijke plaats, zoodat van hem gezegd kon worden: „Hoeveel de wereld, hoeveel ook de zedelijke en godsdienstige beschaving van Europa aan hem te danken heeft, laat zich niet berekenen. In de geschiedenis dier beschaving zou een gaping komen, indien men zijn persoon daaruit wegnam.”

SCHETSEN UIT NEW-YORK

DOOR

H. M. KRABBÉ.

III.

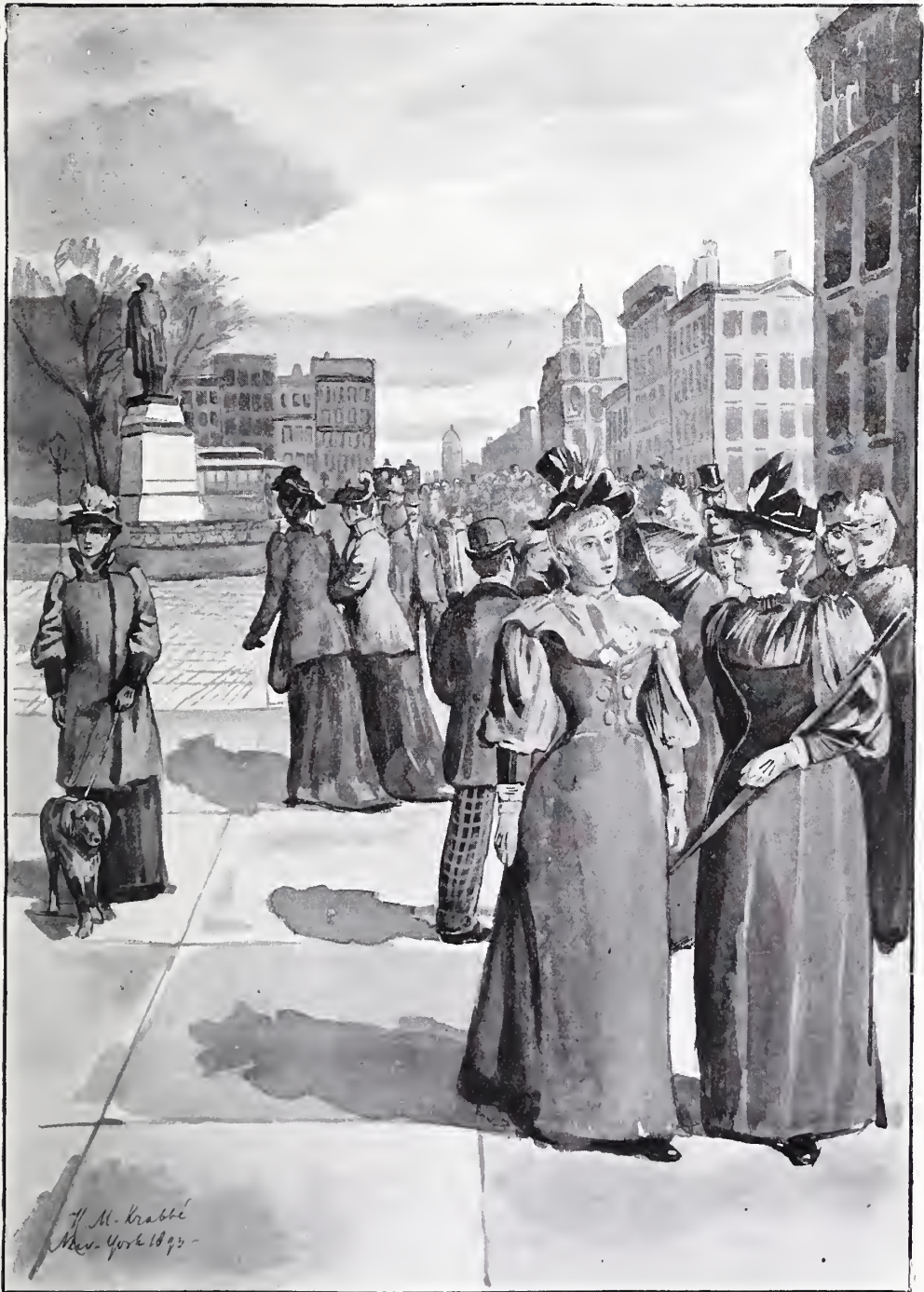
VEERTIENDE EN DRIE-EN-TWINTIGSTE STRAAT.

U eenig denkbeeld te geven van bovengenoemde straten is zeer moeilijk, omdat ze ook niet in eenig opzicht gelijken op eene Amsterdamsche. Zij zijn zóóveel breeder en grootscher, de winkels zóó reusachtig, de drukte overtreft zóó alles wat wij gewend zijn, terwijl het publiek, dat langs de winkelpaleizen krioelt, zich eveneens sterk onderscheidt van het Europeesche straatgewoel.

De 14^e straat loopt van de Oost- naar de West-Rivier. Als alle straten begint ook de 14^e als een smerige, armoedige buurt, hoofdzakelijk bestaande uit vuile tenements-huizen en eene bevolking van de minste soort. De groote gasfabriek aan den Oostkant maakt de omgeving zwart en vuil en gij zoudt daar waarlijk niet vermoeden, dat deze straat tot eene der allervoornaamste van New-York behoort.

Hoe meer westwaarts wij echter komen, hoe aanzienlijker de huizen worden en niettegenstaande hier en daar nog enkele vieze gebouwen zijn, wordt het aanzicht voortdurend beter. Bij de kruising met de 3^e Avenue is de straat reeds zeer netjes geworden en nu volgen alleen winkels, de een nog grooter dan de ander. In de buurt van Union-square begint eerst de groote, prachtige winkelstraat, en tusschen drieën en vijven 's middags kan men er haast niet loopen door de zwermen winkelende dames. O die dames!; kent ge grooter genot voor vrouwen dan voetje voor voetje, met innig besef van het genot van winkel tot winkel te gaan, uren lang stil te staan voor eene mooie uitstalling van hoeden, mantels, in 't kort alles wat door Eva's dochteren zoo gewild is ter verfraaiing van hun eigen ik. Kent ge het wanhopige gevoel als chaperon meê te moeten drentelen, meê te moeten bewonderen, den geheelen middag lang; als ge getrouwd zijt, kent gij ook de onweerstaanbare aanvallen op uw beurs en de kwellingen, die ge uwe vrouw en uzelf aandoet, omdat gij toch niet één-duizendste deel kunt koopen van al het schoone, dat ge ziet. Hoe dat mooie hoedje duizendmaal beter zou staan, dan hetgeen uwe vrouw op heeft, hoe ze „toevallig” een japonnetje van die allerspotgoedkoopste stof zoo uitstekend kon gebruiken, hoe ze . . . . ; één ernstigen raad, die ik u geef: ga niet met uw vrouw of dochter naar Macy's winkel. Gaat ze alleen — zorg er voor dat zij niet meer dan een klein bedrag kan uitgeven; want de collectie dáár is zoo uitgebreid en veelzijdig, dat het niets vreemd is als zelfs de verstandigste vrouw dáár al haar „sense” verliest.

Op den hoek der 14e straat en Union-square.

Macy's store is op den hoek der 14^e straat en 6^e Avenue. Betrekkelijk laag, gaat de winkel zoo diep in en beslaat ze zoo'n uitgestrektheid, dat gij zelfs in den benedenwinkel verdwalen kunt.

Uwe vrouw kan daar niet alleen hoeden koopen van de allerfijnste tot de zeer gewone toe, maar zelfs vogeltjes en gij kunt het haar dus niet kwalijk nemen, dat die allerliefste levende kanaries zoo'n indruk op haar gevoelig hart maken, dat zij er een móét laten inpakken, en zich verbeeldt // het grootste genot ter wereld te bereiden, wanneer ze het „snoepige" diertje in uwe huiskamer hangt?

Mogelijk is uwe vrouw een sportliefhebster! kom dan niet met haar in de buurt van die verzameling dames-rijwielen . . . of is het kleed in de huiskamer wat versleten (volgens haar alléén natuurlijk) en kunt ge u spotgoedkoopere restanten tapijt aanschaffen. Voor ijzerwaren zijn vrouwen minder enthousiast. Van den gewonen spijker tot den prachtigsten haard treft gij er aan — gij kunt er voor u zelf en uwe ega niet alleen *alles* vinden om u te kleeden van af uwe schoenen tot uw hoogen hoed — ge kunt er niet alleen *alles* koopen om uwe woning in te richten, maar zelfs voor den inwendigen mensch is gezorgd. Van de kostbaarste weelde zaken tot het meest praktische en prozaische en dan in hoeveelheden, die u de ruimste keuze laten, en bovendien is Macy's winkel een der goedkoopste „stores" in heel New-York. Dat ge er oil-paintings kunt koopen en schoenveters en wandelstokken en sardientjes en ondergoed, dat er alles voorradig is, van de fijnste kant en het zwaarste fluweel, tot het katoentje van 6 cent de yard . . . behoef ik dat nog te zeggen?

Nu moet ge de zwermen vrouwen zien; dicht op elkander de menschen, als de drommen, die uit een schouwburg komen; van toonbank tot toonbank gaan de dames, — hier laten ze een staaltje afsnijden, — daar informeerden zij naar kostbaarheden, die zij toch niet kunnen koopen. De winkelmeisjes hebben zeker een der zwaarste betrekkingen. Onophoudelijk worden hunne diensten ingeroepen en moeten zij letten op hun goed. Want dat er heel veel gestolen wordt in zoo'n zaak, spreekt van zelf, ofschoon zoowel vrouwelijke als mannelijke detectives een waakzaam oog op het publiek houden. Er zijn deftige dames, die aan kleptomanie lijden, wat men bij het mindere publiek stelen noemt, en verschillende malen is het voorgekomen, dat de bladen met hunne erkende bescheidenheid berichtten, dat die of die mevrouw, wonende op Fifth Avenue n^o. zooveel, betrapt was op het stelen van enz. „De huisdokter, die de tweeduizend dollars borgstelling deponeerde, verklaarde dat de dame aan kleptomanie leed en daardoor ontoerekenbaar was."

Ik verklaar mij die manie — ook door ontoerekenbaarheid aan te nemen — de dames die bij Macy komen, moeten crazy worden van al 't moois, dat ze zien en daardoor alle „sense" verliezen. Hoewel ik de manie van wegnemen, volstrekt niet vergoelijk, alles weten is alles vergeven, en het is een compliment aan het adres van den eigenaar der store, dat zelfs zulke rijke dames, die toch alles hebben wat zij begeeren, de verzoeking niet kunnen weerstaan om van dat moois mee te pakken.

Als eene dame, na een langen vermoeienden tocht allerlei winkels heeft afge-

loopen om een bepaalde kleur lint passend bij eene zekere japon te vinden, of een waaier en al de kleinigheden voor een baltoilet wenscht, dan behoeft zij slechts naar Macy te gaan en zij zal er te kust en te keur alles vinden, wat zij meent noodig te hebben. Er zijn hier meer waaiers en lint dan voor die eene japon noodig is en indien haar beurs het toelaat vindt ze keuze genoeg voor dozijnen kostuums.

En als ze dan voldaan over haar inkoop, zou bemerken, dat ze door al dat dreutelen hongerig is geworden, dan zoekt ze op de eerste etage het restaurant op, waar zij zich dadelijk volkomen thuis gevoelt en beter dan ergens anders aan de behoeften harer maag kan voldoen.

Gij moest eens zien hoe praktisch alles geregeld is. Tusschen iedere twee toonbanken in is eene verhooging, waar een kind zich speciaal bezig houdt met inpakken, en zorgt dat de chèques met het geld in de buis zorgvuldig naar het „comptoir” vloeien. Zonder spreken, zonder herrie gaat alles snel en accuraat.

En als gij gezien hebt al 't geen de drie etages voor merkwaardigs opleveren, vergeet dan ook niet het sousterrain te bezoeken, waar een voorraad ligt voor twaalf Amsterdamsche winkels. Om u te verkwikken kunt gij dan een glas icecream nemen of iets dergelijks, ofschoon ge niet de moeite moet ontzien om u een weg te banen door de andere dorstige stervelingen. Zonder twijfel is de winkel van Macy eene der grootste merkwaardigheden van New-York. In New-York te zijn geweest zonder een bezoek aan Macy te hebben gebracht zou hetzelfde zijn, als Rome te hebben bezocht en den Paus niet te hebben gezien.

Behalve Macy zijn er nog verscheidene andere en nog grootere winkels in de 14e straat. Over het algemeen zijn deze niet zoo goedkoop en niet zoo goed gesorteerd. De dozijnen equipages met hunne zwarte koetsiers bewijzen u echter, dat niet alleen Macy druk bezocht wordt. Zij houden zich echter meer aan één soort van goederen, terwijl bij Macy alles te koop is.

Dicht in de buurt van Union Square is een groote winkel met eene uitstalling van jonge meisjes in de glazen kasten. 't Is die der Sutherland sisters, zeven in getal en zich alle verheugende in een buitengewonen haargroei. Deze vrouwen, wier leelijkheid in verhouding staat tot de lengte van hun haar, staan onbewegelijk met den rug naar den toeschouwer, zoodat men bij den eersten aanblik meent beelden voor zich te zien. Gaat men binnen, dan ontwaart men op eenige verhoogingen nog weer anderen, terwijl op een aantal tafels alle mogelijke haargroeimiddelen ten verkoop zijn uitgesteld. Curieuse schilderijen, links de man of vrouw zonder haren met spiegelglad hoofd, rechts dezelfde personen na het gebruik van de onfeilbare balsem, de vrouwen met haar tot aan de hielen, en de mannen met puntige knevels enz. Allerlei attesten aan de muren moeten u bewijzen, dat de genezingen onloochenbaar zijn, terwijl de manager welsprekende voordrachten houdt om zijne artikelen aan te prijzen.

Ook deze winkel is meestal stampvol — echter meer met nieuwsgierigen dan wel met koopers.

Zooals dikwijls in zulke breede straten is de eene zijde bijna leeg terwijl de andere kant al het publiek trekt. Hier is de down-town zijde, het begunstigde deel, ofschoon verderop aan de stille zijde zich een der grootste theaters bevindt. Voorbij het 6^e Avenue elevated-station komen weer woonhuizen — tot dat de straat naar den West River toe al minder en minder gaat worden en ongeveer hetzelfde aanzicht krijgt als het Oostelijke deel.

De drie-en-twintigste straat is eene meer aristokratische. Hier eveneens kolosale winkels, nog grootere zelfs dan in de 14e straat — en deftiger. De burgervrouw vindt hier weinig van hare gading.

In de onmiddellijke omgeving, en op Fifth Avenue en op Madison Square zijn ook de reusachtige hotels, wier logés hier hunne inkoop doen. Het zijn meest alle wat men hier noemt „drygood stores”, ongeveer als bij ons de manufactuur-winkels. De stores van Stern en Boutillier behooren al mee tot de allergrootste. Vlak hierbij op de zesde Avenue is een blok huizen, echte winkelpaleizen, zooals van Altman, Ehrich en O’Neil. Zij zijn nog grooter dan Macy’s winkel en bevatten alleen drygoods. Alleen in een reuzenstad als New-York kunnen natuurlijk zulke enorme zaken bestaan.

Op den hoek der 23^e straat en der 6^e Avenue zag ik een merkwaardige „business”. „Ladies and gent’s — try your fortune. Those innocent little birds will tell you your fortune and your fate”; het was een vrouwtje met gedresseerde parkieten en een bak vol met van die gele en roode papiertjes, waarop bijgeloovige zielen hunne toekomst kunnen lezen. Offerde men zijn vijf cents, — en men zou geen vrouw moeten zijn om het te laten, — dan haalde een parkiet een papiertje uit de bak, waarmee dan de geheimen uwer toekomst ontsluitd waren.

’t Is hier de rechte straat voor al dergelijk soort van „shows”. Ofschoon het bedelen verboden is, en de overtreders naar „het eiland” gestuurd worden, schijnt de politie hier eenige bevoorrechten te hebben. Wat menschen zonder beenen, wat blinde mannen en oude vrouwtjes, die met een klagelijk stemmetje bij de droeve toon van een heel klein orgeltje een liedje zingen . . . ik geloof, dat men dat wel overal zal vinden. Een scherpe tegenstelling met de elegante rijk gekleede dames — de schaduw van het lichte leven der meer bevoorrechten.

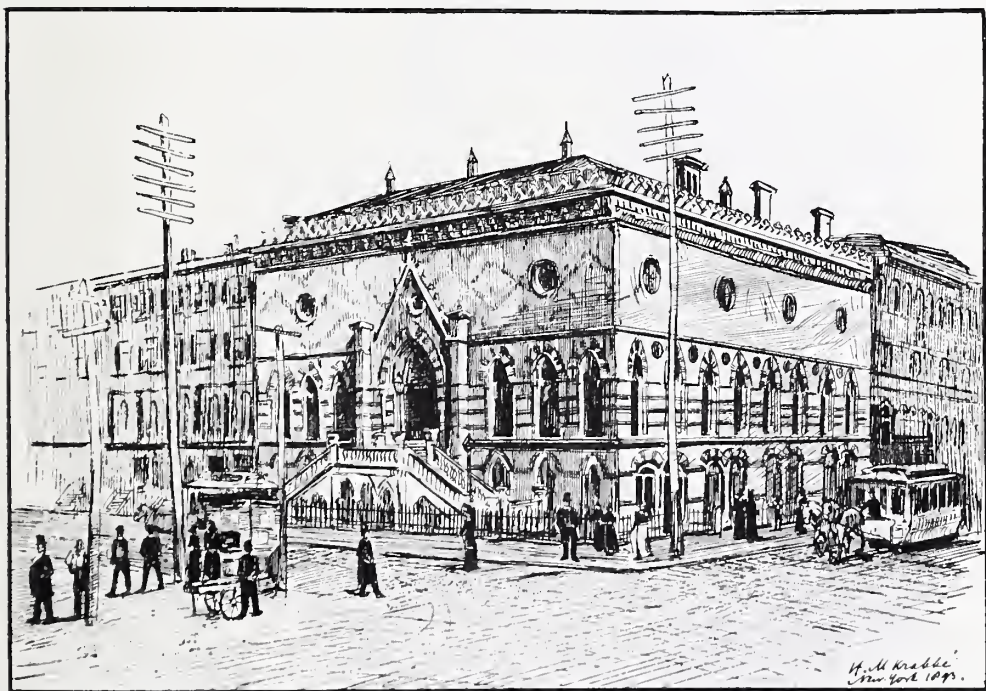
Hier is ook de groote Opera, een mooi groot gebouw welks bovenzalen gebruikt worden door de Vereeniging der free-masons.

Al wat de wereldstad aan rijkdom oplevert, flaneert hier ’s middags. En mooie vrouwen, die men hier ontmoet! Zoo New-York den naam heeft van zeer schoone vrouwen onder zijn bewoonsters te hebben, merkt ge er, vind ik, alleen hier wat van. Zij hebben meest slanke welgevormde gestalten, blonde haren en prachtige grijze oogen; maar koud en gevoelloos. Hun stem is scherp en hard, en zoo doordringend, dat men ze reeds van uit de verte kan verstaan. Symphatiek zijn ze zeker niet. Ook ’t vrije en ongedwongene heeft in het begin iets onaantrekkelijks; de dichters hier zullen nooit kunnen spreken van een schuchtere blozende maagd. ’t Zijn zelfbewuste

vrouwen, wier blik u zegt, dat ze zich volkomen vrij en onafhankelijk gevoelen van het sterke geslacht. De wet schijnt trouwens ook gemaakt voor en door vrouwen; en hoewel ik den toestand hier gezonder en rechtvaardiger vind, mis ik de aantrekkelijke overgave en het liefelijke van het schoone geslacht bij ons.

Wanneer een meisje u aangenaam in den omgang vindt, kunt ge haar bezoeken en is het volkomen onnoodig, dat ge tegelijkertijd toegang bij hare ouders hebt. Een vreemde gewoonte . . . voor ons, die er aan gewend zijn, dat ouders en broeders een muur vormen, die ge eerst hebt te veroveren, vóór gij het meisje kunt aanspreken. O! ze zijn zoo verstandig en businesslike — hebt ge een goede positie, dan zijt ge zeer welkom, hebt ge dat niet, blijf dan liever weg. Zij zijn ontoegankelijk voor gevoel zonder den sleutel van eene welgevulde brandkast — en hoewel dat zeker zéér verstandig is en een te waardeeren maatregel, zijn er misschien toch nergens zooveel ongelukkige huwelijken als hier.

De buitensporigste toiletten kunt ge in deze omgeving zien — en zoo ge wilt, bewonderen. Toiletten van de kostbaarste stoffen en de schrilste kleuren, mantels met vier- en meer dubbele kragen, hoeden, van de meest fantastische vormen, hondjes (die behooren vaak bij het kostuum) wier grootte in omgekeerde verhouding staat tot die hunner meesteressen, bontwerk, midden in den zomer, en dan die koude, maar schoone en verstandige gezichten, die u niet toelaten ook maar een stille opmerking in u zelf te pruttelen — zóó zelfbewust en volkomen natuurlijk als de vrouwen ook de vreemsoortigste modes dragen.

De Academy of Design.

Een bepaalde New-Yorksche mode bestaat niet, in hoofdzaak wordt de Parijsche gevolgd, maar is men vrij om die zoo excentriek mogelijk te veranderen en die vreemdheid geeft er een bijzonder cachet aan.

Natuurlijk bestaat het publiek niet alleen uit die aristokratische mooie vrouwen en vindt men hier alle standen der maatschappij, maar het grootste aandeel leveren toch zeker zij.

Madison-square Garden.

Voorbij de 6^e Avenue is een reeks van prachtige woonhuizen met groote tuinen er voor, een vreemd verschijnsel hier, waar de grond eigenlijk veel te duur is om ook vóór de huizen tuinen te hebben.

Voorbij de 3^e Avenue wordt het opnieuw vuil, wel niet zooals in de 14^e straat, maar toch herkent men deze straat niet meer als een der voornameste der stad.

Op den hoek der 4^e Avenue staat het gebouw der National Academy of Design, waar schilderijen-, teekeningen- en ets-tentoonstellingen gehouden worden, terwijl de benedenzalen gebruikt worden voor het onderwijs aan de „Art-students”. Het is een alleraardigst Venetiaansch gebouw, dat echter hier te midden der donkerrood steenen huizen er dwaas uitziet.

Een der eigenaardigheden in deze stad is de vreemde kleur der gebouwen, die er meestal vuil donkerrood uitzien, ongeveer de kleur van doodekop. Hoogerop zijn de woonhuizen onveranderlijk van een grooten stoep voorzien en is de bouwsteen vuil bruinachtig. Dat geeft aan de straten uptown iets gedruks en onartistieks — die lange rijen van gelijksoortige en gelijkkleurige woningen. De mooie gebouwen, vooral kerken, zijn uit tal van Europeesche steden gekopieerd, zoodat men vaak de uiteenloopendste en eeuwen verschillende stijlen naast elkander vindt.

Een mooi gebouw is o. a. Madison-Square Garden, op Madison-square, het groote plein waar de 23^e straat en Broadway elkander kruisen. Het is in 't bijzonder gebouwd voor tentoonstellingen, terwijl Barnum het altijd gebruikt als circus, wanneer hij hier voorstellingen geeft. Het inwendige is verdeeld in een aantal zalen, waarvan de grootste drie circussen naast elkander kan bevatten, wat de wijze is waarop Barnum zijn publiek vergast. Anders worden deze groote ruimten slechts voor „reusachtige fairs” gebruikt. De nevenzalen dienen voor tentoonstellingen van kleiner omvang, zooals b.v. van schilderijen, enz.

Een hooge witte toren verheft zich aan een der hoeken, terwijl het geheel omgeven wordt door een gang met kolonnades. Het is een paar jaren geleden gebouwd door een jong Hollandsch architect.

Madison square is zeker het mooiste plein der City. De groote hotels en het prachtige park met zijne fontein en beelden, het drukke verkeer uit de beide hoofdstraten maken er een der schoonste van uit heel New-York.

Een bewijs voor het belangrijke van Broadway, Fourteenth- en Twenty-thirdstreet is dat alleen die drie straten het voorrecht hebben van schoon-gemaakt te worden, wanneer sneeuwval of anderszins de straten onbegaanbaar doet zijn.

Het verdere gedeelte stad wordt of niet of veel later gereinigd. Als men nu weet dat de straatreinigingskosten hier in drie jaar tijds van een half miljoen dollars tot twee millioen gestegen zijn, dan billijkt gij de woede der bewoners; arme directeur van het „street-cleaning-department”, wat hebt ge dezen winter, die een der langdurigste en vuilste was in lange jaren, niet geleden van de kritiek der bladen!

Zooals Broadway de slagader is van het businessverkeer en de 14^e en 23^e straat in hoofdzaak winkels bevatten is Fifth Avenue de straat der aristocratie en der geldmannen.

FIFTH AVENUE, CENTRALPARK EN HARLEM.

Om zulke fatsoenlijke buurten te bezoeken is 't noodzakelijk, nietwaar — om eerst uwe schoenen te doen poetsen en uw jas wat te laten schuieren. Gaan we daartoe b.v. op Broadway, waar een uitmuntende gelegenheid hiervoor is. Twee van de allerzonderlijkste zaken in New-York zijn zeker de schoenpoetsstoelen

en de sigarenwinkel „signs”. Down-town kan men ze overal verspreid vinden. Stoelen vanaf den met rood-fluweel bekleeden troonstoel tot het smerige Bowery-exemplaar toe. 't Is een vreemd schouwspel een zoon van het zwarte Werelddeel de schoenen gepoetst te zien door een afstammeling van het overheerschende — het blanke ras. Weet gij wel dat het zeer verkeerd zou zijn als gij schoenpoetsen een minne arbeid zoudt noemen. „That man earns his money, that 's all” zegt men hier. Die schoenpoetser is misschien een harts-tochtelijk republikein en kiest even goed als v. d. Bilt zijn president of zijn mayor.

De schoenpoetsstoel is altijd op een voetstuk geplaatst en meestal is er een bordje aan bevestigd, waarop geschreven is: shine 5 cents, oil shine 10 cents, varnish 10 cents, en hoe de vele andere bewerkingen verder mogen heeten. In den winter zijn zij meestal binnenshuis, en ziet men aan de huizen met groote letters vermeld „shine inside”.

Hier en daar vindt men ook stoelen waarboven een groote parapluie bevestigd is, zoowel beschermend tegen regen als tegen zonneschijn. 't Is ongehoofdelijk zoo vlug en handig als de mannen of jongens hun arbeid verrichten. Een goed poetser op de Ferrybooten b.v. die den tocht over den River in 5 minuten doen, poetst in dien tijd 6 paar schoenen — en goed ook, zoodat men er meer dan één dag aan genoeg heeft.

Zijn uwe schoenen „allright” en verlangt gij uw haar of baard in orde gemaakt, een witte paal waaromheen spiraalsgewijs een roode band geschilderd is, en van boven voorzien van een vergulden bal, wijst u den kapper, en ten slotte kunt ge, waar die grimmige Indiaan u dreigend staat aan te kijken, een paar sigaren koopen.

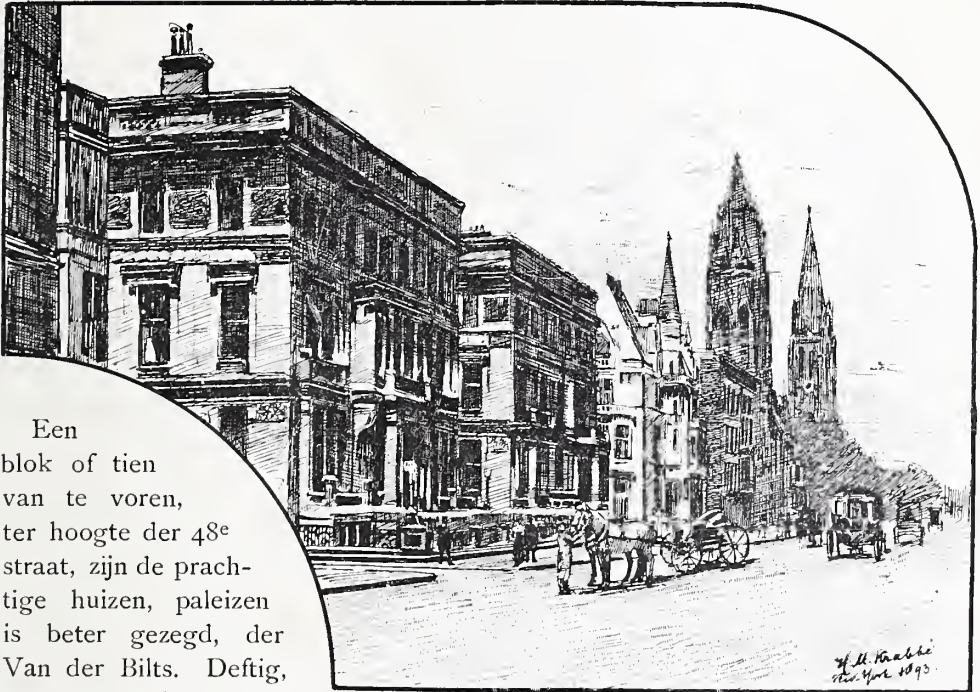
Die sigaren-signs zijn vaak allerzonderlingst. Die van Indianen behooren tot de grappigste; de koperkleurige heeren staan in allerlei dreigende houdingen en kijken altijd erg boos. Meestal hebben ze blauwe en roode mantels om, terwijl ze ook in de uittartendste positie steeds allervreedzaamst een bundeltje sigaren in de hand houden. Maar niet alleen Indianen zijn de bevoorrechten. Ge vindt er van allerlei Dude's, d.z. dandy's, en zoetsappig lachende juffers met slap hoedje van hout op het hoofd, tot arlekijnen toe, wijzen u waar gij uw versnapering kunt koopen. Zelfs voor de fijnste winkels zijn dergelijke „signs.”

Eindelijk gereed breng ik u naar Washington-Square, het begin van Fifth Ave. Het is een groot, mooi plein, dat als alle squares in 't midden voorzien is van een park. Vlak voor den ingang van Fifth Avenue is een groote triumph-boog, vijftien jaar geleden opgericht ter viering van het 100-jarig bestaan van het Presidentschap, waarvan George Washington de eerste bekleeder was. Merkwaardig is de verdeeling van het plein: — de down-town zijde de democratie — arme vuile Italianen — en de up-town kant de deftige oud-hollandsche huizen van schatrijke knickerbockers, de afstammelingen der eerste Hollanders. Van daar af begint die breede Avenue, de mooiste van New-York, waar slechts in het begin wat groote kantoorgebouwen

zoals Judge-Building en verscheidene winkels der piano- en orgelfabrieken te vinden zijn. Grootte deftige hotels en prachtige woonhuizen, afgewisseld door fraaie kerken volgen nu op elkander. 's Middags is deze straat vol met équipages en deftige wandelaars, voornamelijk ter hoogte van 14e tot 32e straat. Ook de voornaamste kunsthandelaars hebben hier hunne winkels. Zoo loopt de vijfde Avenue als een statige, mooie straat door tot aan het Central Park, waar het aanzicht verandert. De huizen worden hier meer villa-achtig en de straat heeft hier maar ééne zijde, daar het park de andere begrenzing vormt.

Hier te wonen is het toppunt van weelde en het uitzicht over het prachtige park is dan ook verrukkelijk.

De Van der Bilt-houses.

Een blok of tien van te voren, ter hoogte der 48e straat, zijn de prachtige huizen, paleizen is beter gezegd, der Van der Bilts. Deftig, zwaar en soliede staan zij er te midden der andere gebouwen. Het

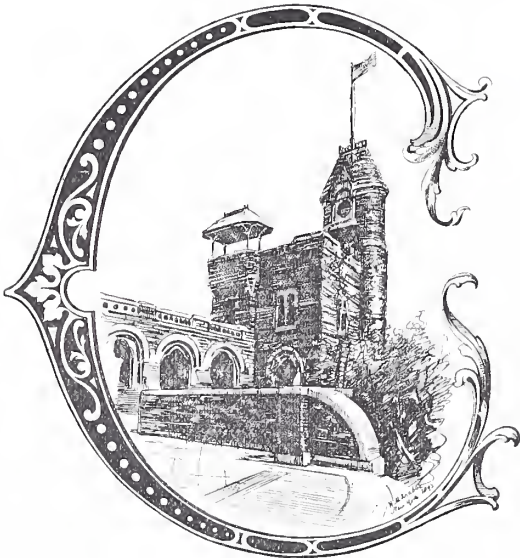
grootste der beide huizen bevat een kostbaar schilderijen-museum, thans jammer genoeg niet meer voor het publiek opengesteld. Er is een tijd geweest, dat men het kon bezichtigen, maar de moedwil van het publiek, dat sommige kostbare meesterwerken beschadigde, heeft het voor allen bedorven en nu kost het de grootste moeite toegang te verkrijgen. Schuin tegenover „Van der Bildts” staat de St. Patrick-Cathedral, een prachtig gothisch gebouw, tot de torens toe geheel opgetrokken van wit marmer. Het is de grootste en fraaiste der katholieke kerken in deze stad.

Nu komt het gedeelte langs het Park, dat zich tusschen 59^e en 110^e str. bevindt.

Ongeveer op een derde aan de 73^e straat is de Joodsche Synagoge, een kostbaar zeer fraai gebouw, welks koepel met gouden banden versierd is. Het domineert een groot deel van het Park, en is van daaruit gezien een eigenaardige en mooie afsluiting boven het groen. Hoe hooger we komen, hoe meer de woonhuizen uit elkander staan met tuinen er om heen, zoodat men daar eigenlijk buiten woont.

Nog meer up-town verliest de Avenue haar karakter en verloopt in een der gewone Harlem Avenues, niets anders overhoudende van hare reputatie als deftigste straat dan den naam.

IV.

CENTRAL PARK.

Als er geen park-politie in hare grijze uniform bestond en als er geen wandelaars waren, dan zou Central Park een Paradijs wezen. 't Is er zóó schoon en hier en daar zóó woest met zijn rotsachtigen bodem, zijne hooge boomgroepen, zijne vijvers en groote heuvelachtige grasvelden, dat men zich niet dan met moeite kan voorstellen, dat men in een park in een handelsstad loopt.

Het park wordt aan de rechterzijde begrensd door Fifth Avenue en links door de 9e Avenue. Het loopt van de 59e straat tot ongeveer de 110e, gij kunt dus nagaan welk een enorme oppervlakte het beslaat. Behalve eenige groote gebouwen zooals het Metropolitan Museum en dat van Natuurlijke Historie vindt men er nog een diergaarde en de groote waterreservoirs, waaraan een belvédère verbonden is.

Het Metropolitan-Museum is een vrij laag gebouw, waarin twee groote met witten steen omraamde vensters en een deur. Het is van rooden steen opgetrokken met garneering van wit en ziet er zeer goed uit. Een groote oprij-plaats, meestal bezet door rijtuigen, begrenst den voorkant.

Maandags en Dinsdags is er betaaldag, de overige dagen der week is 't museum kosteloos opengesteld. In de benedengalerijen is een groote verzameling pleisterbeelden, afgietsels naar de schoone, antieke beelden. Enkele zooals de Gladiator zag ik er in brons. Een heerlijk mooi antiek „Wild Zwijn” is eveneens in brons, terwijl de prachtige leeuw van Barye hier een cereplaats heeft. In eene andere benedenzaal is eene zeer merkwaardige

verzameling mummies in hare kisten. De meeste zien er zeer goed bewaard uit, en ge vindt het profanie, dat wat door de eeuwen heen altijd bedekt was voor ongewijde oogen, hier aangegaapt wordt door allerlei publiek. Als die arme Egyptenaren dat indertijd hadden kunnen denken, dat ze ruim 2000 jaren later te kijk zouden worden gesteld! Een opnoemen van de kostbaarheden die hier nog verder zijn, zou deze schets te uitgebreid maken, en een speciale studie vereischen. Oude kanten, waaronder heerlijk mooie, prachtig Venetiaansch glaswerk, oude muziek-instrumenten, tot een Oud-Hollandsche slede toe kunt ge hier vinden.

In de middenzaal, waar afgietsels zijn en kleine copieën van de beroemdste bouwwerken ter wereld, ziet ge in de hoogte Makart's „Diana's Jacht" hangen. Ongunstiger plaats is moeielijk denkbaar boven al dat wit. Daar recht tegenover aan de andere zijde hangt het groote doek van Benjamin Constant „Keizer Justinianus en zijne raadslieden." Hangende op een zelfde ongunstige plaats als 't werk van Makart, ziet het schilderij er mat en bleek uit. Er naast zijn een paar leelijke schelkleurige dingen van Richter, die het doek evenmin goed doen.

Een bezoek boven aan het Schilderij-Museum is zeer loonend. Behalve Oud-Hollandsche kunst, zijn hier uitmuntende specimen van moderne Fransche en Hollandsche schilderkunst. Een heel mooi schilderij van Julien Dupré „the Balloon" een stuk of wat boerenmensen, die tegen de zon in opwaarts kijken naar een luchtballon, en van Léon Lhermitte, een Wijnogst, behooren wel tot de besten. De groote paardenmarkt van Rosa Bonheur neemt hier een geheele wand in.

Hier is ook 't bizarre doek van Bastien Lepage „Jeanne d'Arc", waarop Jeanne voorgesteld is, het visioen krijgende. Vreemd genoeg staart het meisje langs u heen, terwijl het visioen achter haar opdoemt. Ik vind er heel veel moois in.

Van Manet zijn er twee schilderijen „Lady with parrot en „the Boy with sword." Het laatste is verreweg het mooiste en hoewel wat vreemd en onbeholpen gedaan, zijn zij heerlijk van toon en kleur.

Onze moderne Hollandsche kunst is vertegenwoordigd door twee schilderijen van Israëls „Expectation" een toekomstige moeder die kinderkleertjes maakt en het bekende in prent gebrachte „Bashful Suitor" een slungelige boerenjongen die door de velden zijne aangebedene volgt. Natuurlijk zijn ze beiden heel mooi en het is alsof zij in deze omgeving zijn om te bewijzen, dat innig gevoelde schoonheid met eenvoud en waarheid weergegeven, hooger staat, dan het knapst gedane werk. Mauve heeft hier twee zeer schoone schilderijen „een herfst" en „een lente" beide met schapen. Prettig om die Larensche heide terug te zien, zoover van Holland. Israëls en Mauve zijn in Amerika „de" artisten uit Holland.

Ten slotte treffen wij er nog een paar aan van de Bock en Artz.

Oud-Hollandsche kunst is vertegenwoordigd door een zoetsappige v. d. Hclst, die, ik ben er zeker van, alleen den naam heeft van den grooten portret-

schilder; een prachtige Frans Hals, een lachende oude vrouw met uil op den schouder en eenige Jan Steen's, van Mierissen en Ostades, Wouwerman's en Hobbema's en vele andere minder beduidenden.

Natuurlijk is hier een Neufville en van Meissonnier het schilderij Friedland, buitengewoon knap, maar niet aantrekkelijk benevens nog enkele andere Fransche schilderijen.

Amerikaansche kunst hangt hier en daar en overal. Een prachtig meisjesportret van Chase, eenige landschappen en enkele portretten door menschen, wier namen ik vergat, vielen mij 't meeste op. Over 't geheel treft u de slechte, onoordeelkundige verdeeling, zonder eenige afscheiding tusschen de kunst der verschillende naties. Ik vergat nog bijna te noemen een prachtig werk van Fortuny, portret eener Spaansche dame, en ten slotte groote portretstukken van Josuah Reynolds.

Laten wij nu weer het Park ingaan om na het kunstgenot ons' te herstellen van het pijnlijk gevoel in nek en knieën dat veel schilderijen kijken altijd schijnt mede te brengen, en beginnen wij met een bezoek aan de Terrace-Treps. Dat zijn twee trappen die naar een plein voeren, vanwaar ge aan den rand van den grooten vijver komt.

De Terrastrappen in het Central Park.

't Is hier heerlijk in den zonneshijn. Het geklater der fonteinen, het vroolijke geherrrie der bende jongens, die op het geasphalte plein tusschen en vóór de trappen aan het rolschaatsenrijden zijn, de sierlijke figuurtjes der

meisjes in lichte statigplooiende zomertoiletjes op de steenen banken langs de zijden van het plein, als zoovele moderne Alma Tadema's — de zwarte nurses met hare verblindend witte schorten en duwend achter den half-wieg-half-kinderwagen, waarin mooie rosige blondharige kindertjes liggen te spartelen, de elegante vrouwen met hare dwergachtig kleine schoothondjes en hare dochttertjes in lange losse mantels van lichte stof en goudgeborduurde kraag en pofmouwen, en vóór dat tooneel van bedrijvig, jong, kleurig leven de breede kalme vijver met zijn witte zwanen en eilandje in 't midden. — O! 't is hier zoo mooi. Verder gaan we, ginds is een carrousel, — „merry-go-round” noemt men die hier — en 't is een vroolijke rondegang met al die mooie kleine gasten, die met kleine degens dapper naar den ring steken.

Volgt mij thans naar de Diergaarde, die hier publiek terrein is, en daarvan ook het kenteeken draagt. De kleine sombere hokken, waarin de ongelukkige gevangenen hun leven moeten slijten brengen mij Hildebrand's Camera Obscura in gedachte, dáár waar hij de ménageriën verfoeit. Ons „Artis” in Amsterdam is er een paradijs bij. De apen zijn er niets beter aan toe, alleen de dieren die buiten kunnen leven zijn gelukkiger af, b.v. de beeren, die hier een grooten kuil hebben. De verzameling is niet zeer volledig, een stuk of wat kameelen en herten en eenige soorten vogels, dat zijn, behalve de wilde dieren en den olifant, de voornaamste bezittingen van dezen dierentuin. Hieraan verbonden is een aardig, oud, geheel met klimop begroeid gebouw, waar ge skeletten en opgezette dieren kunt zien, de begraafplaats der arme dieren, die hier in den tuin sterven.

Dan is er nog, dicht bij het schilderijenmuseum, een alleraardigst gebouw met platforms, open trappen en een toren, het z.g. „observatory”. Van deze vrij groote hoogte af, hebt ge een heerlijk uitzicht over een groot deel van het park. De toren beheerscht ook de reeds genoemde kolossale waterbassins, die echter slechts voor enkele districten gebruikt worden, omdat de eigenlijke toevoer van High Bridge komt.

Behalve de groote vijver waarbij een boothuis behoort, waar men kleurige schuitjes kan huren om te spelevaren op het glinsterende, kalme water, een vermaak, dat men meestal niet alleen gaat genieten, vindt men er nog eenige minder groote, waar kleine jongens hun scheepjes mogen laten varen.

De wandelwegen in het park zijn meest van cementsteen, enkelen ook gesphalteerd, terwijl de rijwegen breede avenues gelijken. De drukte en beweging die men daar 's middags met mooi weer ziet, kan ik niet beter vergelijken dan bij één groot leger van rijtuigen en paarden. Schitterende équipages, amazoues, die jammer genoeg, evenals bij ons, meestal heel leelijk zijn, heeren en dames op rijwielen, kleine kinderrijtuigjes met witte ponnies, allerlei soorten van pleziervoertuigen van af de prachtige landauer tot het onnoozele bokkewagentje toe.

Hier is het „high life” centrum, de zegebaan der schoone vrouwen, der prachtige paarden en der pikzwarte neger-koetsiers.

Hoe eigenaardig en schitterend dat schouwspel ook zij, ik dwaal toch

liever langs de groote golvende grasvelden, waartusschen hier en daar groote steenklompen oprijzen, als het symbool der eeuwigheid naast den verdwijnenden glans van het leven. Hoogst onaangenaam en hinderlijk zijn de bordjes, die u overal den weg wijzen, en vooral die waarop staat: „keep off the grass”. Geen kans zelfs om te verdwalen, zoomin als gelegenheid om u in het gras neer te vleien en stil, zonder omgeving van menschen, te genieten van de heerlijke natuur.

Hoevele schilders ik hier ontmoette weet ik waarlijk niet meer. 't Was een der eerste mooie dagen der lente, waardoor alle ridders van het palet er op uit waren om de natuur te bespieden en weer te geven.

Menschen, menschen overal. Geen rustig plekje om te zitten; iedere bank bezet, kakelende kindermeisjes en oude dames met vette mopshondjes, alle rangen en standen der maatschappij vertegenwoordigd, de park-agenten, te paard en te voet, opmerksaam toezien, dat geen overtredingen plaats hebben. . . . de schoone stille natuur ontheiligd door het drukke levenmakende menschdom.

Natuurlijk ben ik onredelijk en zelfzuchtig door dat park voor mij alleen te wenschen — maar mijn vaste overtuiging is dat zoo nu het Central-Park zeer schoon is, het duizendmaal mooier zou wezen zonder menschen en zonder alles wat aan hen herinnert; want het brok natuur, zooals dit hier, is te grootsch en te heerlijk om het ontheiligd te zien door politieverordeningen en leelijke menschen.

Harlem is slechts de plaats waar de menschen »wonen”. Winkels van dagelijksche behoeften, 'n paar kleine kunsthandels, in 't kort een stad in het karakter van hare Hollandsche naamgenooten, en zonder handelsdrukte of kantoorgebouwen.

Maar dat karakter is ook het eenige waardoor het overeenkomst heeft met ons Haariem. De breede Avenues, de gelijkvormige straten met hare blokken van precies dezelfde huizen, de cabelfcars door de winkelstraten, waarvan de 125^{str.} een der voornaamste is, dat alles lijkt heel weinig op ons kleine provinciestadje, waar alles kalm, oud en zedig is.

Het meerendeel der huizen is nieuw. Overal diezelfde vervelende stoepen, diezelfde venstervorm, datzelfde leelijke grijsbruin der steen. Een paar groote schouwburgen maken ook al geen gunstige uitzondering op de rest.

Maar gezond en frisch is het er zeker. De handelslui, die hunne offices in de benedenstad hebben, wonen hier allen.

Harlem strekt zich uit van ongeveer de 104^e str. tot de 155^e, waar de Elevated Road eindigt. Hier, geheel aan het einde, zijn het kleine vieze huisjes, en onafgewerkte straten, waar het mindere publiek woont. Evenals downtown zijn de beide oevers hoofdzakelijk bebouwd met tenementhuizen, waarin vooral aan de oostzijde zeer veel Italianen wonen.

Merkwaardigs heeft Harlem weinig of niets, de enkele groote winkels, die men echter ook down-town echter in nóg grooter formaat vindt, uitgezonderd.

Zoo heb ik u dan ten slotte door de voornaamste gedeelten van New-York heengevoerd. Hoewel noodzakelijk zeer onvolledig, omdat eene volledige beschrijving boekdeelen zou vullen, heb ik getracht datgene wat den vreemdeling het meeste treft, meer op te noemen dan wel geheel te beschrijven. Het typige levendige New-York met zijne gemengde bevolking en zijne business-gebouwen tegenover dat stille Harlem, waar de door het zware dagwerk vermoeide mensch uitrust van zijne beslommeringen.

Het leven in New-York is vrij aangenaam voor hen, die hard willen werken en van het kalme familieleven verlangen te genieten. 's Morgens vroeg op, den dag ingespannen werkend, gaat de businessman 's avonds maar zeer weinig uit, en begeeft zich vroeg ter ruste om den volgenden dag weer met nieuwe kracht den „struggle for life” te beginnen.

Dat dit harde leven waaraan een ieder zich te onderwerpen heeft, van den miljoenair tot de armen klerk, ontzenuwend werkt en weinig tijd overlaat voor andere zaken, is te begrijpen. Stoort den kantoormensch niet onder werktijd, tenzij voor zaken, de schade die hem dat tijdyverlies veroorzaakt heeft hij later weer in te halen.

Een der bladen maakte daarvan een aardige reclame. Het zond aan de voornaamste handelsmensen een gedrukten brief, waarin opgesomd werd hoe het blad in twee jaar tijd was vooruitgegaan en wat het gepresteerd had, en ingesloten een chèque à 16 cents voor twee minuten tijd, die aan het lezen besteed moesten worden. Komt ge met een aanbeveling, al is ze ook nog zoo goed — dan zegt de man aan wien ze gericht is:

„How do you do” (d. i. de begroeting tegenover *iedereen*) hm! glad to meet you — well — you see, I am very busy . . . please call on me an other time.”

Als ge eenige malen diezelfde phrase gehoord hebt — dan verscheurt ge uwe introducties, en zegt uw verzoek zonder eenige vriendschappelijke aanbeveling, in zoo weinig mogelijk woorden.

Die korthed en zakelijkheid is in het begin niet aangenaam — men moet daaraan wennen, en ge leert het door den tijd zelf ook in praktijk brengen.

Stand, familie, aanbevelingen, dáár heeft de zakenman niets mee te maken. . . „What can you do”? is alles wat hij vraagt. Niemand die ook méér verdient dan hij waard is; kan de employer een ander voor u krijgen voor nog zoo weinig minder, en al is hij op den besten en vriendschappelijksten voet met u, ge gaat de laan uit. Toch in zaken zeer fair, erkent de echte Amerikaan in zijn business geen vriendschap of symphatic. Uw werk is geld . . . veel of weinig, dat hangt van uwe bekwaamheid af.

Daarom kunnen flinke en knappe jongelui hier uitmuntend vooruitkomen, mits ze energiek doorzetten.

Een uitzondering op dien regel maken de artisten. New-York heeft meer dan 3000 kunstschilders! Zelfs in zoo'n groote stad als deze is dat aantal veel te groot, omdat de New-Yorker kunst beschouwt als prullaria, die hij

zich uit mode moet aanschaffen. De rijke man koopt beroemde namen en liefst uitheemsche kunst, ofschoon hier eminent knappe menschen zijn, terwijl zelfs de gegoede burger de kleurige chromo's het mooiste... en het goedkoopste vindt. Bovendien wordt de markt overvoerd door kladschilderijen (hand-painted!) van een of twee dollars met lijst mee! En portretten! welke artiest kan de concurrentie opnemen tegen de goedkoope fotografen? -

Men leeft hier overigens zoo vrij en gemakkelijk als nergens ter wereld. Ge hebt met niemand iets te maken, ge gaat uw eigen weg, en ge krijgt door een verblijf hier een zelfvertrouwen en energie, die de reis wel waard zijn.

Wanneer ge onafhankelijk, vrij en zelfstandig wilt leven — en ge kunt praktisch werk doen, zoo zult ge een verblijf in Amerika nooit betreuren, omdat men hier niet vraagt: wat waren uwe voorouders, uw enz., enz., neen men vraagt u alleen: „wat kunt ge” en door uw arbeid zijt ge een persoon met een juist begrip van eigenwaarde en met het besef dat alleen arbeid u recht van bestaan geeft.

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

...„De regeering van den sultan Abdul Hamid is het uitgangspunt geweest van een nieuw tijdperk van vooruitgang voor het Ottomaansche Rijk, dat dank zij hem de toekomst met vol en volledig vertrouwen kan tegemoet zien. De v r e e d z a m e ontwikkeling van deszelfs welvaart is verzekerd door instellingen ten aanzien waarvan de voorzienige wijsheid van den soeverein niets aan het toeval heeft overgelaten, en is gewaarborgd door een indrukwekkende macht, welke Turkije in staat stelt te rekenen op de volstreckte eerbiediging zijner rechten door de andere mogendheden.

...„De orde en regelmaat in 's lands beheer herstellen, den samenhang van het rijk, geschokt door een oorlog waarin de fortuin met den heldenmoed geen gelijken tred had gehouden, bevestigen en de eenheid zoo krachtig maken, dat zij onverbreekbaar gezegeld schijnt; de land- en zeemacht reorganiseeren en ze versterken tot zoo hoogen graad, dat Turkije zich in militair opzicht met de machtigste staten gelijk mag rekenen en dat de integriteit van dat rijk tegen elke aanranding beveiligd is; het openbaar vertrouwen herstellen; het staatskrediet verhoogen; de bestaande inkomsten vermeederen en nieuwe scheppen, zonder het volk nieuwe lasten op te leggen; de uitgaven verminderen zonder in eenig opzicht de goede werking van den publieken dienst te benadeelen; de achterstallige schulden vereffenen; den handel vergemakkelijken en bevorderen door de veelvuldigheid der verkeerswegen; de nijverheid ontwikkelen en aan haar zoowel als aan den handel nieuwe markten verschaffen, waar de nationale voortbrenging de belooning van haar voortdurend streven naar vooruitgang vindt; den landbouw hervormen en in de landbouwondernemingen de beredeneerde wetenschap stellen in de plaats van den onbewusten sleur; het openbaar onderwijs eeren en een even edelmoedige als verlichte bescherming verleenen aan letteren, wetenschap en kunst; zonder dralen of ophouden de uitroeiing van alle misbruiken nastreven; alle ambtenaren, op welke sport van de administratieve ladder zij geplaatst zijn, met de beginselen van orde, rechtvaardigheid en billijkheid bezielen; in alle harten eindelijk de kiemen neerleggen van een algemeenen drang naar den vooruitgang, die zich uit in daden welke den staat en de maatschappij ten goede komen. Ziedaar, in groote trekken geschetst, het werk van sultan Abdul Hamid!\"...

Met deze „Turksche Arcadia\" besluit een zekere P. Baudin zijn werk, 250 bladzijden groot, getiteld: *La Turquie et les Ottomans*, dat de militaire boekhandelaar L. Baudoin te Parijs de onbeschaamdheid had in deze dagen te doen verschijnen.

In deze dagen! Vuile benden mohamedaansch gepeupel, met knuppels en hakmessen gewapend, joegen schreuwend door de dichtstbevolkte, meest bc-

zochte wijken van de Europeesche hoofdstad Konstantinopel. In het hart van de stad, in een der voornaamste straten, was de Ottomansche Bank bezet door een handvol vermete Armeniërs, die in dollen overmoed dreigden het gebouw in de lucht te zullen doen vliegen, indien men hun geen vrijen uittocht met lijfsbehoud verzekerde uit een val, waarin zij zich vrijwillig hadden begeven. Uit de vensters der huizen werden pistolen afgeschoten en bommen geworpen naar de soldaten van den sultan. Zij behoefden zich zelve niet te wreken; het moslemsche grauw was losgelaten om het werk te doen. Waar een Armeniër gevonden werd, op straat of in huis, aan een station of in een politiepost, werd hij als een hond doodgeslagen onder de oogen van des sultans ambtenaren, allen gelijkelijk „beziel van de beginselen van orde, rechtvaardigheid en billijkheid.” Armenische vrouwen en kinderen, vijf en veertig in getal, vluchtten ergens op een plat dak; zij werden, als ratten uit een pakhuis, te pletter geworpen tegen het plaveisel beneden, waar men ze liggen liet. Het waren bloedbacchanaliën dagen lang, die begonnen als de zon opging en nauwelijks eindigden bij haar ondergang. De Europeanen — Turken zijn geen Europeanen! — sloten hun huizen en staken de vlaggen hunner nationaliteit uit, opdat de slachting aan hen zou voorbijgaan. Daarbuiten stroomde het bloed; lijken dreven in den Bosporus of lagen onbegraven onder de duistere poortgewelven of werden op karren geladen om in kalkputten op het kerkhof een gezamenlijk graf te vinden. Drie-, vier-, of vijfduizend Christenen werden in weinige dagen zoo vermoord.

De sultan sidderde op Jildiz Kiosk. Maar hij liet het werk zijn gang gaan. Hij sprak niet en hij beval niet, overtuigd dat in aller harten levendig was „de algemeene drang naar den vooruitgang, die zich uit in daden welke den staat en de maatschappij ten goede komen.” Slechts was hij innig overtuigd van de noodzakelijkheid dat er op zijn verjaardag als gewoonlijk geillumineerd zou worden. . . vanwege de „verlichte bescherming” die zijn trouwe onderdanen bij voortdoring van hem zouden genieten. Er werd dus geillumineerd voor de lijken die men nog hier en daar vergeten had; want de bevolking had order gekregen haar woningen niet te verlaten. Kan men zich akeliger schouwspel denken dan die gruwelstad met haar leege straten en pleinen onder den Oosterschen hemel in benauwde stilte, schitterend verlicht?

De ambassadeurs der groote mogendheden schijnen hun diplomatieke koppen een oogenblik kwijtgeraakt te zijn. Het was geen wonder; zelfs na de Armenische slachtingen en de opstanden op Kreta en in Macedonië, waren gebeurtenissen als deze niet te voorzien geweest. Het eenige wat aan de Europeesche vertegenwoordigers te doen stond was toevlucht te verleen aan wie erom vroeg en de onschendbaarheid van hun territoir in de hoofdstad te handhaven. Sir Edgar Vincent, de president der Ottomaansche Bank, heeft zich onderscheiden door met de vijf en twintig dollemannen, die zich in zijn gebouw hadden opgesloten, te onderhandelen; hij heeft ervoor gezorgd dat zij, de eenigen die verdiend hadden doodgeknuppeld te worden, veilig en wel aan boord van een schip kwamen dat hen naar Marseille bracht. Dit was inderdaad

noodig; men kon het er niet op laten aankomen dat zij hun bedreiging de lont in het kruit te steken, zouden uitvoeren.

Na de bloedige Augustus-dagen is de orde niet hersteld. Het is nog altijd hoogst gevaarlijk aan den Bosporus. Een zenuwtoeval van een vrouw, een houdt-den-dief!, een schot in de lucht, brengt op klaarlichten dag een straatpaniek teweeg. De handel staat stil; kantoren en beurs zijn gesloten. Men is er zich van bewust dat er nog op dit oogenblik geen waarborgen bestaan, dat dezelfde tooneelen zich niet zullen herhalen. Schepen vol Armeniërs verlaten de haven; men weet niet zeker of ze niet ergens in volle zee worden gelegd. Het is even gevaarlijk werkeloos te blijven als handelend op te treden; als de ambassadeurs iets meer deden dan dreigende nota's afreiken aan het Paleis, zouden zij het zelf wel kunnen zijn die het sein gaven tot een bloedbad op grootere schaal, een algemeenen christenmoord. Want nu is de woeste Hamidjié-cavalerie rondom het paleis geherbergd, waaruit de vroegere lijfgarde met geweld verwijderd is moeten worden; er vielen bij die post-aflossing tweehonderd dooden!

Het is zulk een anarchische toestand, dat men vergeefs zoekt naar teekenen die zouden kunnen aanduiden, wat men in de naaste toekomst verder mag verwachten. Voor algemeene beschouwingen over het gebeurde is de tijd nog niet gekomen; de massa feiten is daarvoor te overweldigend. Er is gezegd dat de Armeniërs de sympathie niet verdienen welke men hun in sommige landen van Europa, met woorden vooral maar toch ook door geldelijken en zedelijken steun, betuigt. Het is mogelijk, dat hun volksaard die niet verdient; het weerzinwekkende van de moorden wordt versterkt door de weerloosheid, waarmee de slachtoffers zich lieten doodslaan. Men verneemt nergens van persoonlijken, laat staan van georganiseerden, weerstand; zelfs geen alleenstaand geval van moed of zelfopoffering om anderen van het bloedbad te redden, werd medegedeeld. Maar dit neemt niet weg dat de Armeniërs op dit oogenblik een recht hebben op ons medegevoel en op onze bescherming; het recht der mishandelde dieren. Het is nu de gelegenheid niet om te be- toogen dat zij door de onderdrukking van jaren ontaard zijn of dat zij de Bank met rust hadden moeten laten. Het is nu de tijd om te doen wat het Engelsche volk doet: een kreet van afgrijzen en verontwaardiging slaken over het bloedbad dat onder de oogen van Europa, in Europa, werd aange- richt en de regeeringen te dwingen tot de erkenning, dat er geen politieke overwegingen bestaan die niet moeten wijken voor haar plicht te zorgen, dat iets dergelijks nooit meer kan geschieden.

De vlooteskaders, niet meer noodig voor een blokkade van Kreta, dat (gevaarlijk genoeg voor de Turksche dynastie) zijn zin heeft gekregen heeft, stoomen nu in oostelijke richting op. Men weet niet of men er zich over verheugen moet; de plotselinge activiteit der mogendheden heeft haar ontstaan slechts voor de helft te danken aan de begeerte om de Europeanen te Kon- stantinopel in geval van nood ter hulp te snellen, voor de andere helft aan de noodzakelijkheid om gereed te zijn als het tot een uiteenvallen van het

Turksche rijk mocht komen. De Russische oorlogschepen in de Zwarte Zee althans liggen maar te wachten op een aanleiding om zich den toegang tot de Middellandsche Zee te banen, die hun tot nog toe bij tractaat is verboden. De samentrekking van troepen in het Zuiden van Rusland geschiedt ook niet om den christenen in Turkije een hart onder den riem te steken. Integendeel, men fluistert van een Russisch-Turksch geheim verdrag. En hoe onzedelijk een dergelijke overeenkomst onder deze omstandigheden zou zijn, het is misschien maar goed dat men er van fluistert; want, zij het met weezin, het moet erkend worden dat een ontrooning van hem, dien Gladstone een week geleden den grooten moordenaar noemde, en een verdeling van zijn rijk in Europa, niet zou kunnen geschieden zonder een bloedvergieting, waarbij de moorden van onlangs nog maar kinderspel zouden zijn.

Ik geloof niet aan de onbaatzuchtigheid van de Engelsche politiek; maar ik geloof aan de oprechtheid en de heiligheid van die uitbarsting van verontwaardiging van het Engelsche volk, welke deze maand ons te aanschouwen gaf. Dat volk, zoo zonderling verblind altijd en overal waar het zijn eigen zonen miskend of mishandeld acht, schijnt in de groote wereldgebeurtenissen wel degelijk de roeping te hebben om de drager te zijn van de groote beginselen der beschaving en der humaniteit en de leider bij de toepassing ervan. Men zou verkeerd doen door de waarde van den *outburst* van het Engelsche volk te loochenen, nu het zijn regering niet dwingen kan de begane misdaden te wreken. Alleen van Engeland kan men zeggen dat het geprotesteerd heeft, van ganscher ziele en uit duizenden kelen. De vrees voor erger alleen maakt het machteloos; die vrees is verstandig en laat het nobel protest onaangetast.

Die vrees is verstandig, helaas. De machtige mogendheden zijn nog niet machtig genoeg en de hechte bondgenootschappen niet hecht genoeg om dien vromen wensch te kunnen verwezenlijken, dat er een einde kome aan dat onding: een muzelmansch rijk in het christelijke Europa. Een kruistocht tegen den Turk heeft geen kans van slagen. Als men het monster den kop verplettert, moet er oorlog ontstaan over de verdeling van zijn huid. Bovendien, de Turk zou uit Europa weggejaagd en binnen de grenzen van zijn Klein-Aziatisch gebied geïnterneerd moeten worden; want het is gemakkelijk te begrijpen dat er geen duurzame heerschappij van christenen zou te vestigen zijn in een land, waar de mohamedanen verreweg de meerderheid vormen en waar zij eeuwen lang de meesters over Christenen geweest zijn. De integriteit van het Turksche rijk dient dus gehandhaafd te worden; Europa kan niet anders doen dan zijn eigen voogdij verscherpen. Verscherpen ook in dien zin dat het den Sultan zooveel waarborgen voor de veiligheid zijner onderdanen afdwinge, als het verkrijgen kan en dat het een aanhoudend toezicht oefene op de richtige nakoming der afgelegde beloften, zonder de geringste afwijking zelfs in den vorm te dulden en dadelijk pressie oefenend als zich maar de minste neiging tot verslapping vertoont. Zoo blijft de Balkan het buskruitvat, dat het sinds jaren geweest is. Niemand zal het ontkennen. Maar elk zal

moeten toegeven dat als men het buskruitvat niet kan opruimen, zonder dat het springt, het 't best is er een stevigen muur omheen te zetten en een waakzame schildwacht er bij.

Hoe groot gevaar loopen wij toch, die in een veel bewogen tijd leven, den majestueuzen gang der wereldgeschiedenis uit onze gedachte te verliezen en te vergeten dat zij is het wereldgericht. Met welk een onstuimigen drang zouden wij het vonnis willen eischen over den man van Jildiz Kiosk, zij het dan niet over hem als den »grooten moordenaar», dan toch over hem als het symbool van het fanatisme en de bloeddorstigheid, die het Turksche gepeupel door de straten van Konstantinopel de rampzalige Armeniërs deden najagen. Die begeerte is machteloos; het ligt niet in de hand der volken geschiedenis te maken. Wat wij kunnen doen is de beschaafde wereld wakker roepen en haar dwingen dat zij handele, als de tijd gekomen zal zijn. Daartoe zal het noodig zijn dat er tot in haar uiterste hoeken, tot in het kleinste land, al zal het niet mee geroepen worden om het vonnis te voltrekken, de overtuiging gevestigd zij en levendig blijve, dat het de plicht van het christelijk Europa is de weerloozen te beschermen tegen hun beulen. Het mag niet langer mogelijk zijn dat er uit zijn midden stemmen opgaan, als er klinken uit dat verfoeielijk boek, welks schrijver aan de kaak behoorde te worden gesteld als een omgekochte, of opgesloten als een krankzinnige. Ik kan mij niet weerhouden, nu ik de afgrijselijkheden der laatste maand in de herinnering terugriep, ook de slotwoorden als een vlijmende ironie, te vertalen van dat boek, met welks woorden ik mijn overzicht begon. Het eindigt aldus:

„Turkije bestaat in zijn roemrijken padisjah. Hij is het die er tegelijk het „hoofd en het hart, de ziel en de arm van is; — en zoo begroet dan ook „de algemeene dankbaarheid, het oordeel der nakomelingschap vooruitlopend, „den sultan Abdul Hamid met den gezegenden naam van Vader des Vaderlands!”

Wie zou wel de tegenwoordige leider zijn van de geheimzinnig consequente, zeer bekwaam gevoerde politiek van het Russische rijk ten opzichte van den Balkan? De Keizer zelf is sinds vele weken op reis en een opvolger van den minister van buitenlandsche zaken, wiens doodstijding ons den eersten September bereikte, is nog niet benoemd, noch door de publieke opinie algemeen aangewezen.

Prins Lobánof-Rostofsky was de bij uitnemendheid geschikte leider voor Rusland's Balkan-politiek. In de moeilijke jaren van 1859 tot 1864 is hij, nog geen veertig jaar oud, gevolmachtigd minister van den Tsaar geweest te Konstantinopel. In 1878, dadelijk na het einde van den Russisch-Turkschen oorlog, is hij er wederom heengezonden als ambassadeur; er was toen heel wat bekwaamheid noodig om de hangende quaestiën te regelen en het te leiden tot het vredesverdrag van 1879. Na een driejarig verblijf te Londen, is prins Lobanof vervolgens dertien jaar lang ambassadeur te Weenen geweest, om eindelijk in Februari 1895 geroepen te worden de plaats in te nemen van den gestorven minister van buitenlandsche zaken Giers. Anderhalf jaar slechts heeft hij dien post bekleed; de Tsaar heeft op zijn eerste keizerlijke reis door

Europa moeten vernemen, dat zijn getrouwe en bekwame dienaar door een hartverlamming getroffen, in den trein die hem naar het Zuiden bracht, plotseling was overleden.

Is aan dat eensklaps wegvallen van den steun, dien hij zeker nog zoozeer behoeft, de koelheid te wijten, waarmede de jonge Keizer de hartelijke ontvangst zoowel van Frans Jozef als van Wilhelm II heeft beantwoord? Tegen den grijzen keizer van Oostenrijk, den *père noble* der Europeesche monarchen, is Nikolaas met zijn drieregelingen toast aan den maaltijd op den Hofburg bijna onbeleefd geweest. Men schreef de strakheid van zijn houding en de afgemetenheid van zijn woorden toe aan een zekere verlegenheid. Die kan hem echter moeilijk zijn bijgebleven tot Breslau, waar hij zijn neef, den keizer van Duitschland ontmoette en aan het gastmaal de weinige woorden sprak, waarover kolommen druks in de bladen zijn volgeschreven. Ook als men aanneemt dat zijn antwoord op den champagne-toast van Wilhelm niet gewaagd heeft van „de traditioneele gevoelens van wijlen mijn vader” (die een hekel aan Duitschland had) — ook dan heeft het nog veel van een douche, een feestrede te beantwoorden met de verzekering, dat men met dezelfde „traditioneele” gevoelens bezielde is als de feestredenaar.

De Tsaar is tot nog toe het raadsel gebleven, waarvan ons de oplossing misschien tot latere tijden is bewaard. Na het reusachtige wapenvertoon van zijn keizerlijken neef te hebben bewonderd, is hij verdwenen in het stille familieleven van het Denemarksche huis. Daar heeft hij kunnen uitrusten — en hij scheen het noodig te hebben — van de doorstane vermoeienissen en dezer dagen is hij even bleek en lijdend als hij op het kasteel Bernstorf aankwam, zijn grootmoeder Victoria komen begroeten op Balmoral Castle. Hij is daar, hoewel minder misschien dan bij koning Christiaan, nog altijd in intiemen familiekring. Verreweg het voornaamste gedeelte van zijn reis wacht hem nu nog; aller oogen zullen op hem gericht zijn als hij in het begin der volgende maand zijn *glorieuse entrée* doet in Parijs. De midden-Europeesche pers erkent dit nu ook, al is het in niet altijd even aangename vorm 1) en al wordt het verbloed onder de overwegingen, dat een bezoek van souverein aan souverein van zelf van minder politieke beteekenis is dan dat van een

---

1) Zoo las ik onlangs een bijzonder hatelijke Parijsche correspondentie in de overigens niet bijzonder chauvinistische *Vossische Zeitung*. De schrijver maakt zich uitermate boos over een café-chantant-liedje, waarin gezongen wordt dat Francillonette (de republiek) zich *le beau Nicolas* tot minnaar gekozen heeft:

„Elle ne sera plus seulette
Car Nicolas la défendra,
Car Nicolas s'ra là—oui-da!
Viv' Nicolas!”

Hij spreekt met gloeiende verontwaardiging van de menschonteerende vernedering waaraan de Franschen zich onderwerpen, als zij zich door een algemeen verspreid straatlied laten voorstellen in de rol van een deern, die zich door Nicolaas zal laten verdedigen. Wat een Deutsche philister moet men zijn, om het zich over een dier jolige mopjes, die Parijs vervroolijken, zoo druk te maken. Que de bruit pour une omelette!

Ik zal er maar dadelijk bij zeggen dat de Parijsche correspondent van de Vossische Max Nordau is, de schrijver van *Entartung*.

alleenheerscher aan een republiek. Maar de *Neue Freie Presse* zeide het toch in deze woorden: „Het geldt nu een probleem dat heel wat zwaarder weegt dan dat van het behoud van den *status quo* in Turkije; het is het probleem van het behoud van den *status quo* in Europa.”

Hoe Nikolaas II de uitbundige geestdrift van het Fransche volk dragen zal, ziedaar wat zeker een zeer zwaar probleem zal zijn voor hém. En het zal de Franschen geducht tegenvallen, als hij zich aan de oplossing wellicht denkt te onttrekken door de sfinx-achtige houding te handhaven, welke hij gedurende het eerste deel der rondreis heeft aangenomen.

Frankrijk is nu bezig zich min of meer belachelijk te maken door den gewollen toon van zijn dagbladen, door de overmaat zijner versieringen en door de zwaarwichtigheid, waarmede het alle quaestiën behandelt, welke zich bij de voorbereiding van de ontvangst voordoen. Maar behalve hetgeen ik in mijn vorig overzicht over de gerechtvaardigde geestdrift der Franschen in het algemeen zeide, vergete men toch één ding niet: nl. de buitengewone publiciteit, welke èn het Fransche openbare leven èn den republikeinschen staatsvorm kenmerkt. Te Berlijn en te Weenen zullen stellig ook wel oefeningen met staatsierijtuigen gehouden worden vóór een buitengewoon vorstelijk bezoek; alleen — daar zet men het niet in de kranten. Maar de Fransche staatsambtenaar gevoelt zich nu eenmaal gerechtigd en verplicht aan de bijzonder nieuwsgierige reporters alles mede te deelen, wat hij niet absoluut geheim moet houden. Zoo verschijnen alle voorbereidselen, alle moeielijkheden, alle vraagstukken, vaak de meest onbeteekenende, tot welke de komst van den Tsaar aanleiding geeft, in de bladen; elke redactie spreekt er haar eigen meening over uit en staat gereed er een polemiek over te openen. De vorstelijke hoven van andere landen doen die zaken in alle stilte af; men is het daar gewoon en de pers verneemt er niets van. De republikeinsche journalistiek heeft ons al lang aan die openbaarheid, met al haar voor- en nadeelen, gewend. Zij schijnt alleen maar wat lachwekkend, nu zij zoo afsteekt tegen de kalme deftigheid waarmede de bladen der monarchistische landen de komst van den Tsaar hebben ingeluid, als iets dat hun toekwam.

Voor zoover ik weet is er maar één monarch die aan journalistiek doet, of liever die zelf publicist is. Men zegt het van koning Leopold van België; maar van koning Oskar van Zweden en Noorwegen weet men het zeker. Men heeft opstellen van hem kunnen lezen in *The Ninetenth Century* en in deze maand heeft hij zich laten interviewen door twee Duitsche verslaggevers. Er is later een officieuse mededeeling noodig geweest om de sterke bewoordingen, waarin die twee heeren dit relaas van hun onderhoud met den koning ingekleed hadden, een weinig te verzachten. Niettegenstaande dat schijnt Zijne Majesteit zich tegenover hen vrij wat openhartiger uitgelaten te hebben, dan souverainen gewoon zijn te doen. Koning Oskar heeft over de Noren geklaagd, die hem het Nansen-feest bedorven hebben, gelijk zij bezig zijn hem het leven zuur en het regeeren onmogelijk te maken, waar zij kunnen.

Men moet toegeven dat de Noorsche radicalen, met dien genialen en dol-driftigen kunstenaar, Björnsterne Björnson, aan het hoofd, hun vorst onhebbelijk behandeld hebben. Het mag dan zijn dat hij den held Nansen en de zijnen op andere wijze had moeten ontvangen of kwistiger had moeten wezen met het toekennen van eerbewijzen aan diens manschap — Oskar is koning van Noorwegen en hij heeft zich naar zijn hoofdstad Kristiania begeven om er den grootsten man van zijn volk hulde te betuigen. Het gaat nu niet aan hem te doen gevoelen, ja hem toe te voegen: Gij hadt in Stockholm kunnen blijven; wij Noren vieren dat feest onder elkander.

De grootsche begroeting van Nansen, al zal de majesteit van het schouwspel allen die er aan deelnamen onvergetelijk blijven, is door deze politieke onaangenaamheden in waarde verminderd. Het feest is aangegrepen als een gelegenheid om voor het oog der wereld eens flink de barst in de Unie bloot te leggen. Reeds vroeger heeft het Storthing het teeken der Unie uit de Noorsche handelsvlag verwijderd en jaarlijks verzet het zich tegen de gezamenlijke diplomatieke en consulaire vertegenwoordiging van de twee Scandinavische rijken. Dat waren beslissingen van staatkundigen aard. Maar nu gold het den man der wetenschap te eeren voor het oog der geheele wereld en van dat eerbetoon hebben de Noorsche radicalen een politieke betooging gemaakt. Wel diep moet de verbittering in het hart der Noren zijn, dat zij hun wettigen vorst beleedigden op zulk een oogenblik.

Misschien zullen wij het aanschouwen — maar het wil er bij mij toch moeielijk in, dat daar eens in het hooge Noorden van Europa het door de natuur tot eenheid gevormde en geïsoleerde Scandinavië uit twee aan elkaar vreemde en van elkaar geheel afgescheiden rijken zal bestaan, waarvan het eene een republiek is en het andere een koninkrijk. Het kan zijn dat er nog meer elementen van samenhang, ja van eenheid, over zijn dan de luidruchtigheid der radicalen ons zou willen doen gelooven. Intusschen — er bestaat een gevaarlijke spanning. En het huis Bernadotte schijnt tot heden niet de geschikte personen te hebben voortgebracht om een verzoening tot stand te brengen. Die dynastie mist daarenboven de macht tot bijeenhouding, welke wortelt in de historie. Zij heeft te weinig meegemaakt met het volk, dan dat haar het: Ik zal handhaven, goed afgaat. Zij heeft haar koninklijken luister te danken aan de Revolutie. Een revolutie kan haar dien ontnemen.

24 September.

P. v. D.

UIT DE STUDEERCEL.

Was de verlopen Augustusmaand eene Congresmaand, van September mag gezegd worden, dat zij eene Huygensmaand is geweest. Op 4 September heeft men herdacht, dat er driehonderd jaren verlopen waren sedert Constantin Huygens in den Haag geboren werd. Van alle zijden is er veel voor de heugenis van Constantin Huygens gedaan. De Leidsche Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde heeft op voorstel van Dr. J. Verdam besloten het initiatief te nemen tot oprichting van een gedenkteeken voor den staatsman, den dichter, den mensch, als erkenning van zijne edele hoedanigheden, zijne vele talenten, zijn belangrijken invloed op den gang van zaken in onze Republiek gedurende zijn leven. Door eene commissie is alles voorbereid, om eerlang dit monument te plaatsen onder de schaduw der hooge boomen van den Scheveningschen weg, een der heerlijkste wegen in Nederland, naar zijne plannen en teekeningen aangelegd.

De wetenschap bracht Huygens eene schitterende hulde. De redactie van het degelijke tijdschrift *Oud-Holland* wijdde de derde aflevering van den veertienden jaargang geheel aan Huygens. Prof. Dr. J. van der Vliet schonk eene heldere uiteenzetting over het vraagstuk aangaande Huygens' promotie te Leiden, waaruit duidelijk blijkt, dat er van eene promotie naar moderne begrippen geen sprake kan zijn. Dr. J. A. Worp gaf een zeer verdienstelijk verslag over de letterkundige briefwisseling tusschen Huygens en Jean Louis Guez de Balzac, vooral naar aanleiding van een Latijnsch treurspel van Daniël Heinsius, den *Herodes infanticida*. Uit deze correspondentie blijkt, dat de grootste Fransche prozaschrijver van zijn tijdvak onzen Huygens op den allerhoogsten prijs stelde. Het is der moeite waard deze woorden van de Balzac tot Huygens hier te herhalen:

„Il faut que vous me juriez que vous estes Hollandois, pour me le persuader. et je ne puis croire que sur vostre serment une vérité si difficile. Vous écrivez le langage que nous parlons avec autant de grace, que si vous estiez nay dans le Louvre. A Florence vous passeriez pour citoyen. et pourriez mesme pretendre rang dans l'Academie della Crusca. En voila trop pour un homme de dehors. qui n'a pas seulement pris la peine de nous venir voir et a mieux aymé usurper nostre François et nostre Italien, que de nous en avoir l'obligation . . . Vous prenez tout seul la gloire qui pourroit suffire à trois. et assemblez ce qui devoit estre partagé!”

Oud-Holland gaf vervolgens eene kunsthistorische studie van E. W. Moes over *Eene verzameling familieportretten der Huygensen in 1785*, en eene niet minder belangwekkende, historische studie van Dr. H. J. Eymael: *Constantin Huygens en de Schilderkunst*, waarin deze zijn vriend Dr. A. S. Kok, die niet gelooven wilde, dat Huygens een goed hart voor de schilderkunst had, op afdoende gronden terechtwijst. Eindelijk deelde J. H. W. Unger een kort *Dagverhaal eener reis naar Engeland* (1624), door Constantin Huygens, mede.

Nog is in velerlei dagbladen en tijdschriften gedurende de maand September

de herinnering aan Huygens' leven en schriften hernieuwd, vooral in het *Haagsche Jaarboekje voor 1897*, dat menig opstel in betrekking tot Huygens en zijne familie bevat.

Het voornaamste evenwel, dat ter eere van Constantin Huygens werd verricht, bestaat in de *Huygens-Tentoonstelling*, die thans in de bovenzalen van het Gemeente-Museum te 's-Gravenhage wordt gehouden. Het denkbeeld van deze tentoonstelling ging uit van de vereeniging *die Haghe*, welke zich op 2 September 1895 constituëerde tot eene Huygens-commissie. Het werk dezer commissie is allervoortreffelijkst geslaagd. Vroeger hadden we eene Vondel- en eene Bredero-tentoonstelling, maar vergeleken bij deze Huygens-expositie schijnen ze ons nu van geringen omvang, zij het ook, dat de belangrijkheid der toen verzamelde portretten, handschriften en drukwerken niet het minst in twijfel kan getrokken worden.

Deze Huygens-tentoonstelling is zoo schatrijk aan portretten en handschriften, dat men weken achtereen zou moeten studeeren, om er de beteekenis en het gewicht van te kunnen bepalen. Het is zeer gelukkig evenwel, dat de herinnering aan dit zeldzaam belangrijke, doch tijdelijke, Huygens-museum niet verloren zal gaan, daar er eene zeer nauwkeurig bewerkte catalogus — de arbeid der heeren W. P. van Stockum Jr., Mr. J. E. Heeres, Dr. C. Hofstede de Groot, Dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié, L. Wichers, D. F. Scheurleer en Dr. A. Brester — door de Huygens-commissie is uitgegeven.

De rijkdom dezer expositie is vooral te danken aan het denkbeeld der commissie, om aan al de beroemde historische personen, in de eerste plaats: de Vorsten en Vorstinnen uit het Huis Oranje-Nassau, die met de familie Huygens in aanraking zijn gekomen, ook bij deze Huygens-expositie eene plaats te verleenen. H. M. de Koningin-Regentes heeft met koninklijke edelmoedigheid de Huygens-commissie bijgestaan, en een schitterenden schat van historische portretten, van de allerbelangrijkste dokumenten uit het huis-archief en de bibliotheek van H. M. de Koningin aan de tentoonstelling afgestaan. Hierdoor is eene volledigheid, een glans, een rijkdom verkregen, die nimmer te voren bereikt werd.

Mijn eerste wensch, na nadere kennismaking met al deze uitnemende schatten was, dat dit alles een paar jaren achtereen mocht blijven berusten in het Gemeente-Museum van den Haag. Dan zouden geestdriftige Huygens-geleerden — men kieze bijvoorbeeld, Dr. H. J. Eymael en Dr. J. A. Worp — een prachtwerk over Huygens' leven en werken kunnen saamstellen, waarvan de wedergade in onze letterkundige geschiedenis niet zou kunnen gevonden worden. Doch, dit is zeer waarschijnlijk een droom, en daarom is het misschien het beste, dat ieder zooveel mogelijk van deze tentoonstelling gebruik make, om zijne kennis omtrent Huygens uit te breiden.

Bij het doorwandelen der zalen van het Gemeente-Museum werd ik door den overvloed zoo overstelpt, dat het nauwelijks mogelijk was het allerbelangrijkste met de noodige aandacht te bestudeeren. In de eerste plaats komt het duidelijk uit, dat de handschriftelijke nalatenschap van Constantin Huygens reusachtig groot is. Dit werd mij bevestigd door eene verzameling brieven

en stukken nopens de in 1823 aan Koning Willem I verkochte manuscripten van Constantin en Christiaan Huygens, en uit den Engelschen auctie-catalogus van 1825, waarin handschriften — een groot deel van het archief van Constantin Huygens, en vele *Alba Amicorum* — behoort hebbende aan Jhr. C. A. van Sypensteyn (1785—1841) te koop worden aangeboden door Mr. Sotheby te Londen.

De meeste historische dokumenten geven allermerkwaardigste bijzonderheden omtrent het geslacht der Huygensen, in hunne betrekkingen als Secretarissen van de Raad van State, of als Secretarissen en Rekenmeesters van onze Oranje-Vorsten. Zeer treffend is het te lezen in het *Commissie-boek van de Hooch ende Mogende Heeren Staten-Generaal* (1586—1625), dat vader Christiaan Huygens zijn zoon Maurits aanbeveelt tot zijn opvolger als Secretaris van den Raad van State, „omdat hij omtrent veertich jaeren inde selve qualiteyt, getrouwelijk heeft gedient, ende nu gecomen wezende in den ouderdom van over de twee ende seventich jaeren, sich bevoelt, soo deur denselven ouderdom als deur den geduyrigen arbeit soo verswackt, en namentlick in sijn gesichte, dat hij voortaan 's Lants dienste soo vlijtelijk niet en sal connen betrachten nochte uijtvoeren, als hij tot noch toe heeft gedaen.”

Eigenaardig is het mede in het deel Fransche handschriften van Huygens „*Varia mea Prosa Gallica*” twee opstellen aan te treffen onder den titel: *Ingratitude des nobles* en *Ingratitude de la Princesse Douarière*. Huygens heeft op hoogen leeftijd in een bekend vers geklaagd over de geringe voorkomendheid van den Stadhouder Willem III, doch daarbij dient niet vergeten, dat de laatste Huygens' oudsten zoon tot opvolger in de hooge ambten zijns vaders had aangesteld.

Huygens was de meest accurate man, de voorzichtigste boekhouder en beheerder zijner goederen. Dit was al door den arbeid van A. D. Schinkel bekend geworden. Hier zijn weer nieuwe bijzonderheden. Huygens is maar kort, doch zeer gelukkig getrouwd geweest met zijne nicht Suzanna van Baerle, van 1627 tot 1637. In Mei 1637 werd zijne „Sterre” ernstig ziek, en dacht Huygens om beider testament — op de tentoonstelling aanwezig — onder den titel: „*Constantyn Huygens en Suzanna van Baerle. Mutueel testament 8 Mei 1637. met acte van superscriptie van denzelfden datum, verleden voor Not. Willem van Velden te 's-Gravenhage,*” waarbij wordt aangemerkt: „*gemelde heer gaende ende staende ende voornoemde vrouwe sieck te bedde legghende. doch echter haer verstandt ende sinuen wel machtig.*”

Niet minder opmerkelijke bijzonderheden uit het letterkundig leven van den dichter komen door deze expositie aan het licht. We zien er het merkwaardig exemplaar van Vondel's *Palamedes*, gedagteekend 1626, door den dichter aan Huygens gezonden, daar op den titel door C. H. geschreven staat: *Don. auctoris Constauter. Slusae Calend. Novemb. 1625*. Reeds heeft Unger in zijne voortreffelijke bibliographie van Vondel opgemerkt, dat het jaartal 1626 geantidateerd was. Het was de tweede druk van den *Palamedes*, waarschijnlijk verschenen onmiddellijk nadat het vonnis over den dichter was uitgesproken. Dat Vondel

een exemplaar durfde te zenden aan den Secretaris van Zijne Hoogheid getuigt voor zijn volkomen vertrouwen op Huygens. Huygens had te Amsterdam in 1619 eene bruiloftspartij bijgewoond bij de familie Vogelaer, en daar Hoofft, Anna Roemers, *ceterisque*, leeren kennen. Sedert had hij herhaaldelijk bezoeken te Muiden gebracht, en had het hem niet aan gelegenheid ontbroken Vondel te ontmoeten. Vondel rekende er op, dat Huygens en Prins Frederik Henderik eenige belangstelling voor zijn *Palamedes* zouden aan den dag leggen, en werd in zijn hoop niet bedrogen.

Dat Huygens in goede verstandhouding met Vondel bleef tot aan het eind van Vondel's leven, blijkt uit velerlei kleinigheden: o. a. uit het exemplaar van Antonides' *Ystroom*, door den dichter — Vondel's boezemvriend en zijn „zoon in de kunst” — aan Huygens gezonden, daar deze op den titel schreef: *Constanter don. Aut. 1672.*

Onder de handschriften trok mij bijzonder aan een kladboekje in perkament, waarin het wonderkind, Constantin, op zijn elfde jaar begon Latijnsche en Nederlandsche verzen te schrijven. Evenzoo is opmerkelijk een tweede manuscript, onder den titel: *Ὀδοποιεζον Itineris Amstelredamensis Constn. Huygens, annor. 13. 1610 Ips. Kalend. April CIDD CX.* Een knaap van dertien jaar, die een uitstapje van den Haag over Leiden en het Haarlemmermeer naar Amsterdam maakt, en daarvan een verhaal in Latijnsche verzen schrijft, met een Latijnsche opdracht aan zijn vader Christiaan, schijnt mij een ongemeen wezen. En toch heeft die uiterst vroege ontwikkeling in geen enkel opzicht aan Huygens' latere zeer ingespannen arbeid geschaad, tot op zijn negentigste jaar toe. Juist in dit feit schuilt een merkwaardig getuigenis. Zoo vroeg ontwikkeld en zoo helder tot in hoogen ouderdom is alleen een man, die zijne lusten en driften heeft weten te beheerschen — zijn hooge ouderdom is een diploma van *zielsnoblesse*.

Deze tentoonstelling kan nog zeer nuttig geraadpleegd worden over het vraagstuk naar het handschrift van Huygens. Indien men misschien mocht beweren, dat een of ander werk van Huygens, dat in handschrift tot ons kwam, onecht is, zou het voldoende zijn, om deze vraag eenvoudig aan den kenner van Huygens' schrijfhand te onderwerpen. Een zeer belangrijk staaltje van Huygens bedrevenheid in de kunst van schoonschrijven levert de tentoonstelling in een foliomanuscript: *De stemmen der stemmende steden van Holland ende Westvriesland. Daerby zess beruchte Dorpen (1624).*

Het is volkomen ondoenlijk een volledig verslag over deze expositie te geven. Zij is te rijk, te volledig, te overvloedig. En dat is wel de beste lof, dien men der ijverige, smaakvolle, volhardende Huygens-commissie kan schenken. Deze tentoonstelling overtreft alles wat vroeger in dezen geest werd gedaan, en toont duidelijk, hoe schatrijk onze archieven en bijzondere verzamelingen zijn in platen, portretten, kaarten, brieven en akten uit de 17de eeuw afkomstig.

T. B.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

X.

Kleine Catechismus der nieuwe spelling, gegrondvest op de beschaafde spreektaal, zijnde het onvolprezen, welluidende Hollandsche dialect, nuttig en profijtelijk voor alle Nederlanders onverschillig of zij met De Vries & Te Winkel, of met Kollewijn spellen.

*Geschreven te Deurne in de binnenlanden van Noord-Brabant, door
H. N. Ouwerling. Gevolgd door een rij van stichtelijke refreinen*

(onder het motto:) Dit comt meest al t' samen wt

Kollewijns Doctrjne (Anna Bijns): te Zutphen.

W. J. Thieme & Cie. 1896.

De titel is lang, maar de ironische strekking spreekt des te duidelijker. In geestige vorm wordt hier een aanval beproefd op de spellingsideeën van Dr. Kollewijn en zijne geestverwanten. De auteur openbaart zijn doel zeer eenvoudig in de eerste en tweede vraag van dezen kleinen catechismus:

1. V. Welk is het voornaamste deel van de Nederlandsche spraakkunst?

A. De spelling.

2. V. Wie heeft daardoor zijn naam onsterfelijk gemaakt?

A. Dr. Kollewijn.

Sedert de gebrekkige regeling onzer spelling door Siegenbeek is het vraagstuk telkens opnieuw aan de orde gekomen. De volgers van Bilderdijk verklaarden oogenblikkelijk den oorlog aan Siegenbeek. Bijzondere meeningen deden zich gelden. In 1847 bood J. A. Alberdingk Thijm eene studie aan onder den titel: „*De Nederduitsche spelling, in haar beginsel, haar wezen en vischen beschouwd,*” nadat hij vooraf in 1843 eene verhandeling: *Over de spelling van de bastaardwoorden in 't Nederduitsch* had in 't licht gezonden. Alberdingk Thijm stond onder onmiddellijken invloed van Bilderdijk, en vulde het

stelsel van dezen aan. Voor de bastaardwoorden had hij heel aanneemlijke denkbeelden, er steeds aan herinnerende, dat de letters c, q en x ook in het Nederlandsch alphabet voorkomen

Het werk van Alberdingk maakte opgang bij jongere schrijvers. Hofdijk en Rosmade dweepten met zijn stelsel. Maar in 1849 kwam het eerste Taal- en Letterkundig Congres bijeen te Gent.

Het eerste, wat daar gedaan werd, was het voorstel, om eenheid van taal in Zuid en Noord te verkrijgen door het uitgeven van een groot *Woordenboek*, dat den geheelen taalschat van Noord- en Zuid-Nederland zou bevatten. Reeds op het tweede congres te Amsterdam (1850) werd door eene commissie rapport uitgebracht, en eene Commissie van redactie benoemd, bij welke terstond behoorde: Prof. Dr. M. de Vries. Deze stelde op het derde congres te Brussel (1851) een rijpelijk doorzocht plan voor tot het schrijven van het gewenschte *Woordenboek*. De Vries werd hoofdredacteur, en verkreeg de medewerking van Dr. L. A. te Winkel. Nadat deze zeer verdienstelijke mannen met hulp van vele andere geleerden gedurende tien jaren de bouwstoffen van het *Woorden-*

boek hadden bijeengebracht, kwam voor hen de taak om het vraagstuk der spelling, waarin het *Woordenboek* zou geschreven worden, te beslissen.

Voortgaan met Siegenbeek te volgen wiens spelling niet volledig en niet op de hoogte der taalwetenschap was, ging niet aan. In zeker opzicht kon dit ook van Bilderdijk gezegd worden. Er heerschte in Noord-Nederland groot verschil van spelling — er moest dus, zou het *Woordenboek* voor Zuid- en Noord-Nederland een afdoend gezag krijgen, eene nieuwe wetenschappelijke methode van spelling worden vastgesteld.

Daarom gaven De Vries en Te Winkel in 1863 hunne *Grondbeginselen der Nederlandsche spelling* en in 1866 hun *Woordenlijst voor de spelling*. Het is bekend, dat de Belgische Regeering, de Zuid-Nederlandsche dagbladders en de Zuid-Nederlandsche auteurs zich bijna onmiddellijk bij de spelling van De Vries—Te Winkel aansloten. In het Noorden ging het langzamer. Toch erkende onze Regeering de spelling van het *Woordenboek*, toen voor eenige jaren het nieuw *Wetboek van Strafrecht* verscheen.

De Nederlandsche Taal-Congressen hebben dus een zeer goed werk verricht voor de eenheid der Nederlandsche Taal in Noord en Zuid. De spelling De Vries—Te Winkel is een werk van nauwlettende zorg en studie, door mannen van groote wetenschappelijke verdiensten tot stand gebracht. Er zal, als aan allen menschelijken arbeid, wel iets aan ontbreken, maar nu ze in Nederland en België officieel is vastgesteld, nu zou het tot schromelijk nadeel van beide landen strekken, indien latere Taal-Congressen hun eigen, met zooveel inspanning verrichten arbeid weer opnieuw begonnen af te breken.

Schoon het duidelijk is, dat ieder, die hart heeft voor onze taal en onze letteren, zich zal tevreden stellen met de spelling van De Vries—Te Winkel, blijft nog altijd de vrijheid voor individuen, om te schrijven en te spellen, zooals zij dit het mooiste

en het best vinden. Die vrijheid heeft echter hare schaduwzijde. De spelling, die door een wetenschappelijk man, als Dr. Kolléwijn, is aanbevolen, geeft zulk eene zonderlinge gestalte aan de Nederlandsche woorden — philologische en wetenschappelijke bezwaren geheel buiten debat gelaten — dat een vreemdeling, die eene aflevering van het *Woordenboek* naast een boek in de spelling van Kolléwijn vindt, zou meenen, dat hij met verschillende talen te doen had. Natieën, die hare taal en litteratuur liefhebben, zooals de Franschen, de Italianen, de Engelschen, zorgen er met de grootste waakzaamheid voor, dat niets aan hare, door geheel Europa bekende, spelling worde gewijzigd.

Van dit standpunt gezien schijnt het mij, dat de *Kleine Katechismus* van H. N. Ouwering met aandacht moet gelezen worden. Hij beproeft op verschillende manieren zijne bezwaren tegen het stelsel van Dr. Kolléwijn in te brengen, in vragen en antwoorden, in gedichten, in refereinen naar het model van Anna Bijns. Eene strophe moge hier ten voorbeeld dienen:

„De beste spelleer is nu dan gevonden;
 „Kolléwijns boden syn uytghesonden.
 „’t Is u gheen nieuws meer, ghy sult het wel weten;
 „’t Oude systeem wil men richtten te gronden;
 „Noyt veel argher schender en was er ghevonden;
 „Als een Vandaal heeft hij hem ghequeten
 „Met alle syn valsche propheten.
 „Door syn stout vermeten — Wil hij meer weten
 „Dan al, die gheweest zijn binnen duysent jaren.
 „Gheleerde schriften vol dieper secreten
 „Syn al vergheten — als oudt en versleten;
 „De Vries, Te Winkel, Brill, ziet men sparen. . . .
 „Ja, sommighe segghen, dat al ezels waren.
 „Hollandsch alleene nog acht men Neerlandsch
 [te zijne;
 „Dat men de tale dus qualijck siet varen
 „Dat comt meest al t’samen wt Kolléwijns
 [Doctrïne.”

De navolging is zeer goed geslaagd, er zijn verscheidene refereinen in dit boekje, die even goed gelukt zijn. De auteur laat zijn afkeer van het door Dr. Kolléwijn

aanbevolen spellingstelsel duidelijk blijken. De heer M. J. Koenen van Maastricht, heeft dit vlugschrift den lezers aanbevolen, met de volgende woorden, die mij volkomen gepast schijnen: „Ik heb geen oogenblik gearzeld, dezen Katechismus bij u in te leiden. Ik vertrouw, dat Gij met mij in dit geschrift een ernstig protest zult zien tegen het drijven van hen, die onze taal willen schoeien op de leest der staattaal, liefst der Amsterdamsche; — het taalonderwijs willen neerhalen tot lager peil, — de spelling willen afrukken van den historischen grondslag, en willen doen dobberen op de kurk der conventie”.

* * *

De Poorterszoon van Hoorn door M. W. Maclaine Pont, geïllustreerd door Ch. Rochussen. Haarlem, H. D. Tjeenk Witlink, 1895.

Een historische roman met Gravin Jacoba van Beieren tot heldin, geïllustreerd door Rochussen. Dat dit laatste het boek zeer ten goede komt, zal ieder terstond toegeven. De kunstrijke — helaas, nu verstijfde — hand van Rochussen heeft de fraaie costumen van het begin der vijftiende eeuw verrukkelijk geteekend. Wat de tekst betreft, mag getuigd worden, dat de schrijfster een zeer interessant onderwerp gekozen heeft — Gravin Jacoba, geholpen door Dirk van de Merwede, vluchtend in manskewaad uit het Gravensteen te Gent, waar zij gevangen gehouden werd. Deze stof scheen mij al voor jaren als geknipt voor dramatische inkleeding. De auteur heeft dan ook van deze episode het meest gebruik gemaakt voor haar historisch verhaal.

Ze grijpt evenwel een minder bekend persoon aan, om er haar hoofdpersoon van te maken. Het is de zoon van den Burgemeester van Hoorn, Jan Lambertz Cruyf, dwepend met Jacoba, als reizend sprookspreker verschenen in haar kerker te Gent, haar vergezellend op haar vlucht uit het sombere Gravensteen, met haar in den nacht verdwalend, in een geheim-

zinnig gebouw onder dak komend, strijdend op levensgevaar met „roovers”, de overwinning behalend op een drietal vijanden, door Jacoba gekust uit dankbaarheid, maar bij dit alles eene Joseph's-houding aannemend, die de Gravin zoo zeer verbittert, dat zij hem later voor een onvoorzichtig woord, in drift gesproken, door den beul doet onthalzen.

Dit behoort grootendeels tot de fantasie, en is lang niet het zwakste deel van den roman, schoon het gevecht met „roovers” iets à la Walter Scott, à la Oltmans, of zelfs à la Dumas *père* vertoont.

Het hoofdmotief is enkel, dat Jan Cruyf veel te edel- en Jacoba veel te kwalijknemend is. Daar dit evenwel te weinig stof aanbod voor een verhaal, heeft de auteur verschillende inleidende hoofdstukken, meestal van zuiver historischen inhoud, laten voorafgaan. Daardoor ontstaat gebrek aan harmonie in de samenstelling van dezen roman. Het slot is hoog romantisch, het begin te zeer didactisch. Er is tevens iets zeer overdrevens in den wrok van Jacoba tegenover den poorterszoon, omdat hij hare liefkoozing zoo koel afbrak. Zij wilde niet terecht gewezen worden door een ondergeschikte, maar dit wettigde toch later haar toeleg niet, om hem door beulshanden te doen vermoorden. Er ontbreekt hier diepere studie van Jacoba's karakter, fijnere voorstelling der motieven, die haar tot handelen nopen.

Onder de personen van den tweeden grond komt eene zeer loffelijke vermelding toe aan de oude Freule van der Diltf, die in weinige vaste omtrekken zeer gelukkig is geteekend, hetgeen tot op zekere hoogte ook is te zeggen van den bekenden Hendrik Mande, „reddiet” in het bekende klooster van Windesheim.

Naar aanleiding van het optreden des kloosterbroeders kan ik niet nalaten op te merken, dat het mij niet navolgenswaardig voorkomt, om in de historische novelle citaten te maken uit geleerde geschriften. De schrijfster noemt bij het

optreden van Hendrik Maude het bekende, door en door meesterlijke, werk van Dr. J. G. R. Acquoy, *Het klooster van Windesheim en zijn invloed*. Zij verwijst van tijd tot tijd naar Velius, *Chroniek van Hoorn*, naar F. Halma, *Tooneel der Nederlanden op Merwede*, enz., naar Hofdijk, *Kloosters in Nederland*, naar Frans de Potter, *Geschiedkundige beschrijving van Gent*, naar Wagenaar's *Vaderlandsche historien* en eindelijk naar Von Löher, *Fabroica von Baiern*.

Niemand zal beweren, dat de auteurs, door de schrijfster geciteerd, niet hadden moeten geraadpleegd worden, maar zij had haren lezers niet behoeven in te wijden in hare studiën.

Eene historische novelle is geen wetenschappelijke arbeid. Mevrouw Bosboom-Toussaint zou op hare *Leycester*-romans eene macht van aantekeningen hebben kunnen doen volgen, die misschien een half boekdeel hadden gevuld. Ze heeft het zeer verstandig niet gedaan. De historiograaf heeft zich te verantwoorden, de letterkundige kunstenaar niet. Wanneer de laatste geene degelijke studiën gemaakt heeft, blijkt dit bij de lezing van zijne kunstschepping terstond. Hij behoeft niet op de bronnen te wijzen, waaruit hij put. Hij behoort zoo geheel in het hart van zijn onderwerp te zijn doorgedrongen, zoo geheel in het tijdvak, dat hij wil schilderen, thuis te zijn, dat elke citatie van gelezen geschriften ver beneden hem staat. Mevrouw Bosboom heeft twee jaren voor haar *Lauernesse*, twee jaren voor haar *Graaf Leycester* in bronnenstudie door-

gebracht, maar met geen enkel woord wijst ze er op.

Nog heb ik bezwaar tegen enkele in den tekst medegedeelde liederen. De jonge Cruyf zingt bij zijn vertrek uit Hoorn naar mededeeling der schrijfster „het oude uitwikelingslied, dat in Holland, Brabant en Vlaanderen een volkslied geworden is, sedert de stroom van volksverhuizers in de 12de eeuw vandaar vertrok, om de landen aan de Oostzee te bevolken". En dan volgt het fraaie lied: „*Naer Oostlandt willen wi rijden*. Dit lied is evenwel veel jonger, en dateert eerst uit de 17de eeuw, zooals is aangetoond door Dr. G. Kalff in zijne dissertatie: *Het lied in de Middeleeuwen*, en door den genialen Florimond van Duyse in zijn bekroond meesterwerk: *Het eenstemmig Fransch en Nederlandsch wereldlijk lied in de Belgische gewesten van de XIe eeuw tot heden* (1896). De jonge Cruyf zingt dit lied dus veel te vroeg.

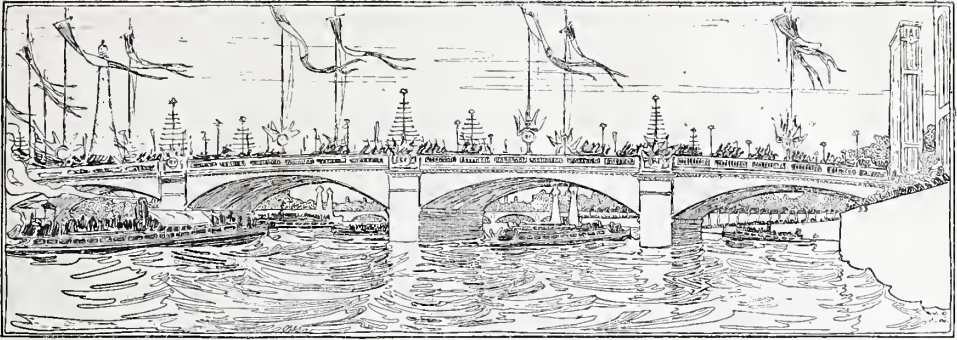
Zoo zingt dezelfde in tegenwoordigheid van Jacoba het lied: *Eens Mcien morgens vroege* door de schrijfster „het schoone lied van den ridderlijken Jan van Brabant" genoemd. Het blijkt meer en meer, dat de Brabantsche Hertog dit lied niet geschreven heeft. Reeds Mone (*Uebersicht*, 1838), twijfelde, toen werd die twijfel door Dr. G. Kalff, *Het lied in de middeleeuwen* (1883) bevestigd; eindelijk verdedigde Dr. Hajo Brugman bij zijne promotie (1894 te Groningen) eene stelling, waarin hij zegt, dat de liederen aan Jan van Brabant toegeschreven, niet van hem afkomstig zijn.

T. B.

De versierde Pont de la Concorde.

SCHETSEN UIT PARIJS TIJDENS HET BEZOEK VAN DEN CZAAR.

DOOR

W. O. J. NIEUWENKAMP.

Van alle kanten stroomt het toe op Parijs; uit alle deelen van Europa komen de treinen aansnorren, honderden en duizenden, zoo landgenooten als vreemdelingen, uitstortend in de steeds voller wordende stad. Goedkope treinen lokken een ieder, mede feest te gaan vieren in de stad der steden. Aan alle stations heerscht een onbeschrijflijke verwarring, trein na trein rolt dreunend binnen, de portieren vliegen open en een nieuwe vloed van reizigers vermeerderd de bevolking met een duizendtal. Zaterdag en Zondag zijn alleen door dit vervoermiddel zeven honderdduizend bezoekers Parijs binnengestoomd; En als men dan bedenkt dat reeds weken te voren het verkeer naar de hoofdstad merkbaar drukker was dan anders, en men let op al het volk dat

uit de omliggende plaatsjes en uit de voorsteden te voet of per rijtuig optrekt naar dit betrekkelijk kleine plekje grond, dan kan men zich eenigszins voorstellen, hoe ontzettend druk het hier is in de straten en op de boulevards. Alle trams en omnibussen zijn voortdurend bezet, „complet”. Op ieder kruispunt van twee drukke straten zijn opstoppen en is het, boven op een omnibus gezeten, onmogelijk ook maar een duimbreed van den beganen grond te ontdekken. Aan loopen of oversteken valt op zulke plaatsen in 't geheel niet

Ieder met een blaadje in de hand.

te denken; men heeft te kiezen tusschen omkeeren of geheele straten omloopen. Overal spoeden zich tallooze courantenventers voort met haastigen tred, luid de namen hunner bladen uitschreeuwend; of colporteurs met programma's der feestelijkheden. Hier staat een vrouw, begeleid door het gekerm van een gitaar, door een verlopen sujet mishandeld, een versje op te dreunen: „Salut à la Russie”; om haar heen vormen zich groepjes vroolijke feestgangers, die, ieder met een blaadje in de hand, in koor meezingen; iets verder tracht een ver-

makelijk type twee beweegbare poppetjes aan den man te brengen: het eene den Czaar, het andere den President voorstellende. Om een scharnier in hun heupen staan ze voortdurend te buigen, terwijl ze elkander hartelijk de hand drukken. „Achetez le premier entretien de Félix Faure avec le Tsar”; een ander roept weer: „Le succès du jour, la carte-postale franco-russe pour dix centimes”, weer anderen verkoopen alle mogelijke portretten van den Czaar; één, dat eerst zichtbaar wordt, wanneer men een blaadje papier — een visitekaartje van den Keizer — tegen het licht houdt; een ander, waarop hij in uniform van de „Hussards de la Garde” staat afgebeeld, vertoont hem, even als het andere tegen het licht gehouden, in tenue van generaal van het Fransche leger; of een voorwerpje, de „kinéphysiographe”, dat hem weergeeft in een twaalftal photographietjes, de Fransche vlag salueerend; of „le mouchoir franco-russe, l'éventail de la Tsarine, le fouet du petit moujik, le noeud de l'alliance, le sifflet du cosaque, . . . enz. enz.

President Félix Faure.

De aankomst te Cherbourg word niet door het weder begunstigd; de regen daalt in stroomen neder, de somberheid van de landingsplaats, die geheel ontruimd is en waar slechts, van afstand tot afstand, schildwachten met hun regelmatigigen stap heen en weder loopen, nog meerderende.

Om twee uur voert de „Poolster” de doorluchtige bezoekers de haven binnen; de keizerlijke standaard hoog uitwaaierend aan den grooten mast. Het is een statig schip, zwart met licht geel, de achtersteven versierd met een geheel vergulden Russischen adelaar.

Na veel gemanooeuvreer geraakt het keizerlijk jacht langs zijde van de „Bisson” welk schip als het ware de brug zal vormen, waarover de gasten het vasteland, Frankrijk, zullen betreden.

Om drie uur vangt de ontscheping aan. De President der Republiek, Loubet, president van den Senaat, en Brisson, president van de Kamer van Afgevaardigden, staan op het dek van de „Bisson” in afwachting.

Daar treden de gasten uit hun deksalon; voorop de Czarina: Alexandra Feodorovna, in lichtgrijs toilet en pelerine van dezelfde kleur, met grooten kraag met kant; dan de Czaar in uniform.

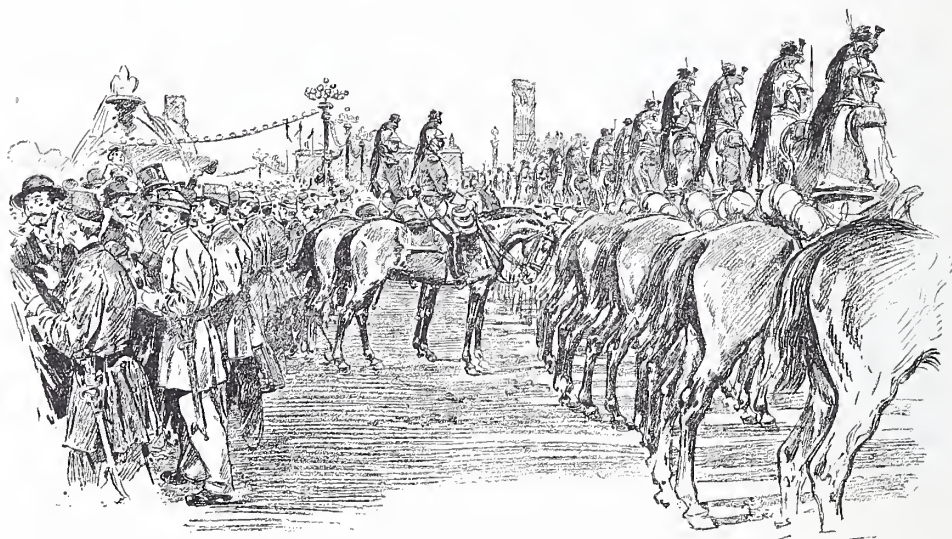
Félix Faure, blootshoofds, kust buigende de hand der Czarina en drukt die van den Keizer, tot welkomstbegroeting op Fransch grondgebied, waarna hij der Keizerin zijn arm ten geleide biedt. Dit oogenblik geeft de momentopname weer, waarvan een reproductie tegenover het begin van deze schetsen een plaats heeft gekregen. *)

*) De Czaar, Félix Faure, Czarina, Brisson, Loubet en een hofdame.

Hierop volgt een groote revue der oorlogsbodems, een bezoek aan het admiraalschip „Hoche”, een banquet, illuminatie en dan ten laatste om half negen vertrek naar Parijs van den keizerlijken trein, een kwartier daarna gevolgd door dien van den President, den geheelen weg door schildwachten bewaakt.

Even over tienem stopt den volgenden morgen aan „La gare du Ranelagh” de trein van den president, waarin te Versailles het keizerlijk paar is overgestapt uit den eigen trein, die nu de kleine groothertogin Olga, met haar aanzienlijk gevolg, verder voert naar het station Montparnasse.

„La gare du Ranelagh” is een klein, alleen voor deze gelegenheid opgetrokken station. Het is kwistig versierd met levend groen, orchideeën en chrysanthemums, welke door dames en meisjes na het vertrek van den stoet, gretig geplukt en na gedroogd te zijn, zorgvuldig bewaard worden als aandenken aan deze groote gebeurtenis.

Een dubbele haag ruitery, waarachter aan weerszijden een rij politiemannen, het gelaat naar het dicht opeengehoopte volk.

Daar stelt zich de schitterende stoet in beweging. Voorop een piket republikeinsche gardes, te paard; vervolgens de schilderachtige Afrikaansche ruitery; jagers en Spahis, Arabische opperhoofden, Aghas uit Algiers, Caïds uit Tunis, allen met tulbanden of vreemdsoortige, kleurige hoofddeksels en witte of bont gekleurde zijden boernoës. Hierachter een rijtuig à la daumont bespannen, waarin vooruit rijdende de Czaar en Czarina, tegenover hen Félix Faure; een detachement dragonders met kleine vlaggetjes aan de omhoog gestoken lanssen; zes kalessen, de koetsiers met witte pruiken; weder een peloton ruitery, vier landauers, enz. enz. . . . En voort vliegt de stoet, langs de Avenue du Bois de Boulogne, Avenue des Champs-Élysées, over de Place de la Concorde en de brug van dien naam naar de Ambassade, den geheelen weg over tusschen een

dubbele haag ruitery, waarachter aan weerszijden een rij politiemannen met het gelaat naar het dicht opeengehoopte volk.

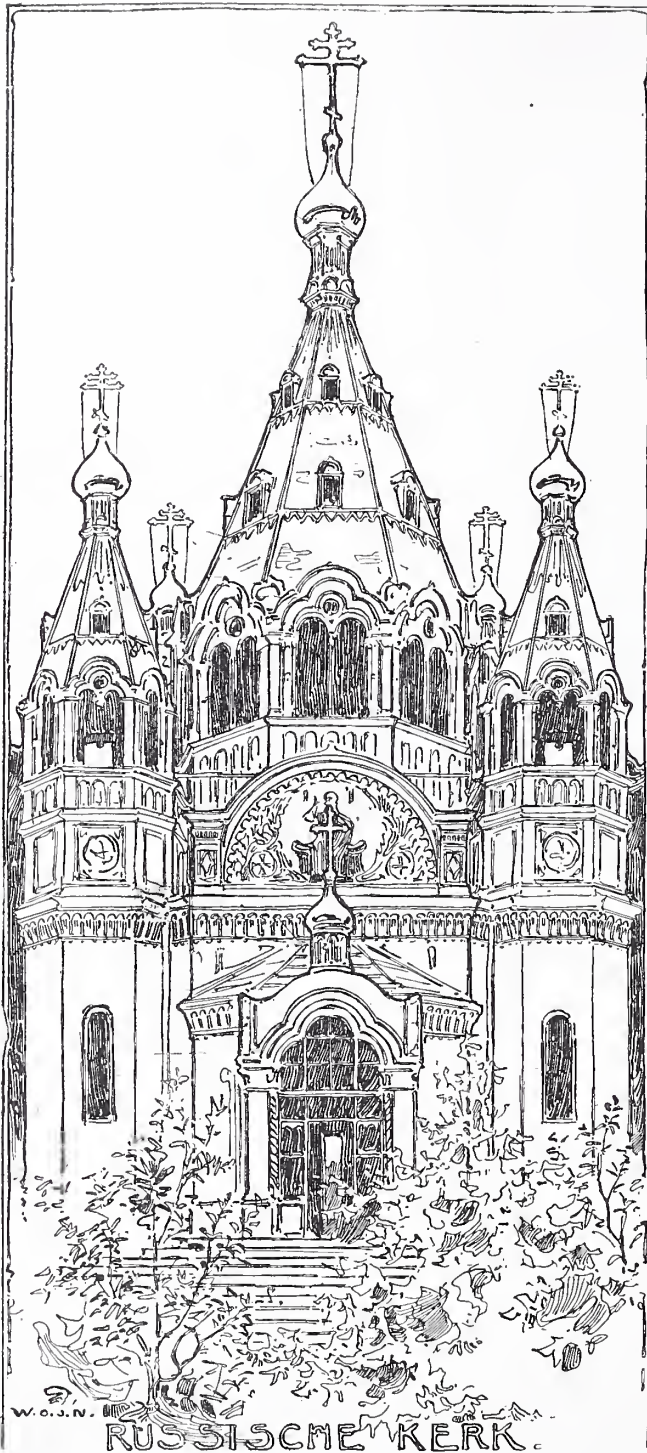
Reeds uren voor de stoet haar zal oversteken, is de reusachtige vlakte van de Place de la Concorde geheel gevuld met nieuwsgierigen; elk plekje hoe

Genesteld in de boomen, waarvan de takken doorbuigen onder hun gewicht.

klein ook, hebben zij bezet; ze staan op de randen der fonteinbekkens — aan den kant waar de vrij hevige wind het opspuitende water buiten de bassins en op de randen ervan doet nederstroomen, staan ze met opgestoken parapluïes, of laten zij, die niet voorzien zijn van zoo'n bescherming, zich dood bedaard tot op de huid doorweeken, liever dan hunne plaatsen prijs te geven — op de monumenten die de Fransche steden symbolisch voorstellen zijn ze gezeten, boven op de hoofden dier reusachtige vrouwenfiguren, of op de schouders, en bij groepjes op de knieën als in den schoot eener moeder, en dat alles ondanks het overal aangeplakte verbod. — Slechts één monument wordt geëerbiedigd: dat van Strasbourg, dat geheel behangen is met nieuwe rouwkransen, en gedekt met een groote zwarte Elzassche muts

met breed ahangend lint, een zonderling contrast met die vroolijke, feestvierende menigte — op den hoogen muur, die de Jardin des Tuileries van het plein scheidt, staan ze in eindelooze rij verheugd zoo'n veilig plekje veroverd te hebben; sommigen spottend nederziend op de kriocelende menigte onder hen. Doch hun vreugde is van korten duur. Daar wringt zich een

RUS SISCHE KERK.

Russische kerk in de Rue Daru.

klein dik heertje door de massa, tot aan den voet van den muur. Zijn rond hoofdje is rood van inspanning en dreigend zwaait hij een geweldigen wandelstok; zeker een lid van de commissie van orde. „Allemaal naar beneden” buldert hij, en een ieder klautert pruttelend naar beneden, op den beganen grond door ironisch gelach ontvangen.

Bij de Champs-Élysées, hebben ze zich genesteld in de boomen, waarvan de takken doorbuigen onder hun gewicht. Sommigen hebben dikke touwen medegenomen en hangen in lussen aan de onderste takken te schommelen; één heer hangt, zich krampachtig vastklemmend aan zijn, van een haak voorzien wandelstok, aan een tak te bungelen; de goeie man ziet paars van vermoeienis, en vertoont veel overeenkomst met een gehangene; maar zijn stok loslaten, en het mooie uitzicht prijs geven — dat nooit! Twee klimlustigen zijn metjden tak, waarop zij zaten, naar beneden geduikeld, en deerlijk gewond naar een hospitaal vervoerd. Weer anderen hebben vouwstoeltjes, tafels of

ladders medegebracht; één heeft den vernuftigen inval gehad, op stelten te komen, en stapt nu statig over het plein, in de verte den indruk gevende, alsof hij over de hoofden wandelt.

Hangen behendig en met veel smaak de lampions in de naakte takken der boomen.

Hangen behendig en met veel smaak, de hun toege-

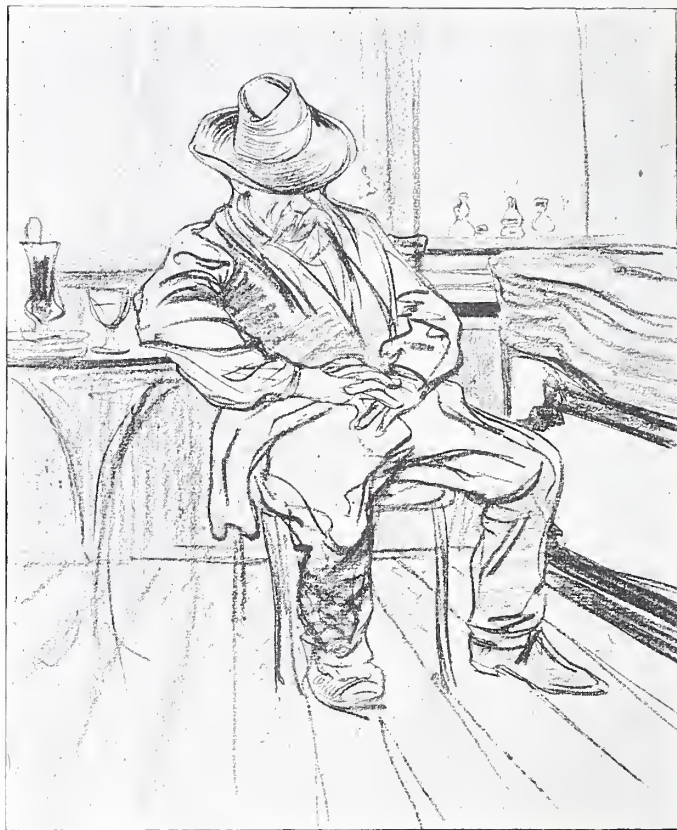
Van de Ambassade, waar gedineerd is, gaat het naar de Russische kerk in de Rue Daru, een modern Byzantijnsch gebouw in den vorm van een Grieksch kruis, gekroond door vijfspitsen, waarop vergulde peervormige koepels met kruizen. De dienst, welke de hooge gasten hier bijwonen duurt nauwelijks twintig minuten. En verder gaat het weer door de overvolle straten naar het Elysée, waar receptie gehouden en gedineerd wordt; van daar naar de gala-voorstelling in de Opera, waar het publiek, en vooral de keizerlijke loge meer de aandacht trekt, dan de voorstellingen van de tweede acte van Sigurd, de Méditations de Thaïs en het ballet uit de eerste acte van Korrigane.

De schemering begint te vallen; van alle kanten komen karren aangereden, volgeladen met duizende vetpotjes en gekleurde lampions; honderde handen nemen ze in ontvangst en reppen zich de potjes aan de R's en F's en aan de wapenborden der masten langs de trottoirs op te hangen. Anderen met lange latten gewapend, hangen behendig en met veel smaak, de hun toege-

Nog maar weinige oogenblikken en als met een tooverslag is geheel Parijs overgoten door een zee van licht.

Op de Place de la Concorde alleen, branden dertig duizend gasvlammen in ronde witte ballonnen, de lantaarnpalen met vurige slingers aaneensnoerend; twee oneindig lange schitteringen klimmen van hier de Champs-Élysées langs tot aan den voet van den Arc de Triomphe, op de Place de l'Étoile. Op de

grootte boulevards hangen van afstand tot afstand, tusschen hooge masten, in groote bogen, electricisch-verlichte kogelronde gekleurde ballen, wat een heel goed effect had kunnen maken, als men die ballen van celuloïde niet zoo'n gemeen rood kleurtje had gegeven, waardoor deze illuminatie totaal mislukt. Ook is de toevoer van electriciteit onvoldoende, zoodat hier en daar verscheiden van die bogen in duisternis gehuld zijn. Alle bruggen zijn geillumineerd, alle groote openbare gebouwen, torens, monumenten, groote magazijnen en honderde particuliere woonhuizen; overal lange lijnen van tintelend licht, schitte-

Een Parijsch type.

rende sterren, vlamme R's en F's en vurige dubbele adelaars; en daartussen en daar onder drie millioen slenterende wandelaars, met een vreemdsoortig gegons de groote stad vullend, nu zonder het dreunend geraas van omnibussen en rijtuigen, voorzichtigheidshalve voor dezen avond buiten dienst gesteld.

Op de terrassen van het Trocadero staan meer dan drie honderd duizend menschen dichtopeengepakt, om van het vuurwerk op den Eiffeltoren, het grootste van de vijf die heden avond ontstoken worden, te genieten. Om half tien schieten de eerste vuurpijlen sissend omhoog en braken eenige hon-

Czaar, Czarina en Grootvorstin Olga.

derde bommen, onder een geraas als van den rollenden donder, een zondvloed uit van veel-kleurige sterren. Het hoofdnummer is een reusachtige Sint-George, uit een groote vlam, die den geheelen toren omvat, te voorschijn tredend, terwijl aan het slot een omhoog sissen van tienduizend pijlen, het geheele uitspansel, voor enkele oogenblikken slechts, als met diamanten bezaait.

In de buitenwijken, op pleinen en op de hoeken der straten, zijn kleine,

Op weg naar het vuurwerk.

met vlaggedoek en vetpotjes versierde houten tentjes opgericht, waarin een viertal virtuozen juist plaats genoeg hebben om hun instrumenten te bespelen. Bijna zonder ophouden klinkt hun muziek, en draaien en zwaaien de vroolijke paartjes om hun tentjes heen.

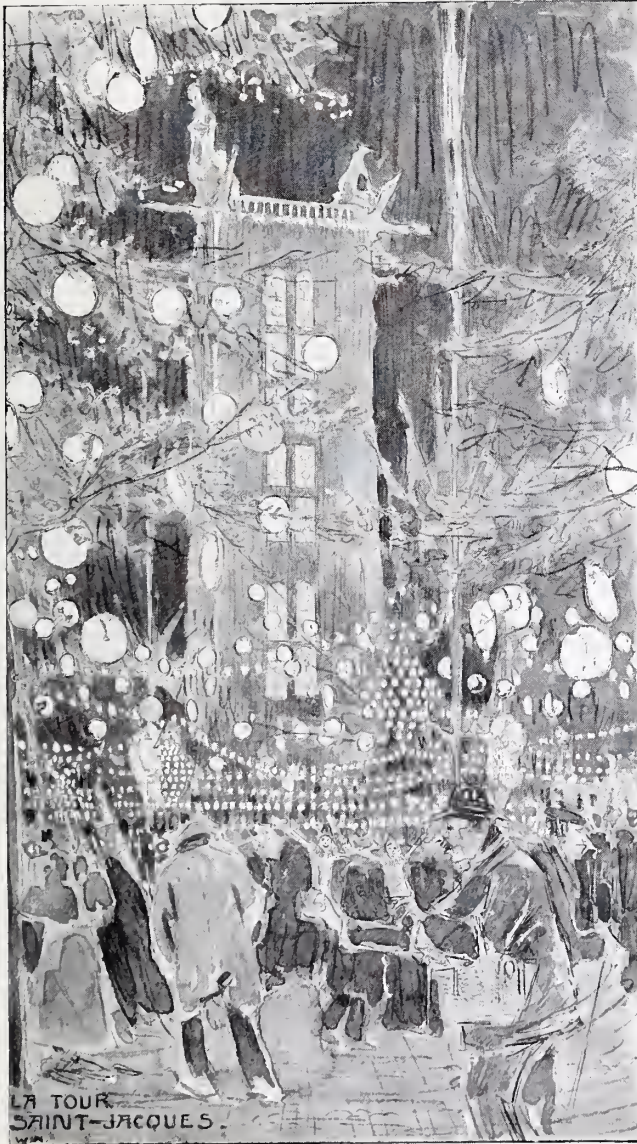
Den volgenden dag, Woensdag, begint het plein voor de Notre-Dame zich reeds om acht uur te vullen, doch spoedig wordt het weer voor een gedeelte schoon geveegd door een bataillon cavalerie. De ramen en daken van alle

J. G. & C. VAN DER WOUDE

Draaien en zwaaien de vroolijke paartjes.

omliggende gebouwen zijn dicht bezet; achter de vensters van het ziekenhuis, L'Hôtel-Dieu, ziet men alle verpleegden die hun leger konden verlaten, de traditioneele katoenen muts op het hoofd.

Illuminatie van de „Tour Saint-Jacques.”

gespot — staat nu dicht opeen gepakt, op het plein voor de kerk zijn nieuwsgierigheid, zijn kijklust bot te vieren, om straks, als zij, wie aller hulde geldt, vertrokken zullen zijn, opnieuw toe te stroomen.

Om half tien nadert de stoet — eindeloos gejuich! — en houdt stil voor de drie goddelijk schoone portieken, waartusschen n.b. tot versiering, wapenborden en vlaggentropeën zijn aangebracht, terwijl daarboven de lange rij koningsbeelden in hun acht-en-twintig nissen, tegen een, voor deze gelegenheid er achter gehangen rooden lap (ook al om den gevel wat op sieren) te voorschijn treden als de gesneden houten beelden van een reusachtig draaiorgel.

Welk een tegenstelling met wat aan de achterzijde van den kathedraal te aanschouwen valt: hier gejubel en geestdrift, vereering en aanbidding van twee mensen, van gelijke bewegingen en even broos als wij; daar — op weinige schreden afstand — de Morgue, stil en somber, met wijd ontsloten deuren. De menigte, die er zich anders verdringt — zoo vaak onder gelach en

Eenzaam en verlaten liggen hier achter groote glasruiten — als voorwerpen uit een kijkspel — twee menschen met verwrongen gelaatstrekken, ruglings uitgestrekt op ijzeren rustbedden. Hun lijken, die na aan eene kunstmatige bevrozing blootgesteld te zijn, in een temperatuur van 4 graden vorst, voor bederf bewaard blijven, zijn bedekt met hun schamele, beslijkte jassen, waarvan de mouwen slap neerhangen. De een ligt met gesloten oogen, den mond wijd opengespalkt, als had de dood hem gegrepen bij het uitschreeuwen van zijn haat aan de wereld, rondom hem. De ander heeft het eene oog gesloten, terwijl

Parijsche types.

het andere glansloos en somber door de geopende deur naar buiten staart. Misschien gisteren nog sleepten zij zich voort, met de wanhoop in de ziel, tusschen al dat feestgewoel en die vroolijke drukte — getuigen van een vreugde die aller deel scheen, behalve het hunne.

Overal geglans van licht, gewapper van vlaggen, vroolijk gejuich en opgewekte muziek; overal zich in rijtuigen voortspoedende geroepen naar recepties en feesten in zalen, tintelend van licht en warmte, waar men zich schikt aan

de lange tafels, beladen, tot doorbuigens toe, met het kostbaarste zilver en de heerlijkste spijzen . . . en voor hen van die tafels geen kruimke.

Radeloos van honger hebben ze geloopt, hierheen, daarheen; waarheen niet? tot zij zich eindelijk van een der weelderig versierde en verlichte bruggen hebben nedergestort in het donkere water, dat daar golft in de diepte — zich losscheurend van een wereld, die weelde geeft aan velen en geen brood voor hen had.

Toen eerst hebben zich handen naar hen uitgestrekt — om hen te ontnemen aan de armen van het water dat zich over hen ontfermd had — en ze hebben hen nedergelegd, als reeds zoovelen in treurige, eindelooze rij, die zich aldoor verlegt.

Op den middag heeft de keizer den eersten steen gelegd voor een nieuwe brug, Pont Alexandre III, die de Champs-Élysées met de Esplanade des Invalides zal verbinden, de plaats die door de groote kermis van 1900 zal worden ingenomen. Bij deze ceremonie zijn gebruikt een massief gouden truffel, met op het handvat het wapen van Parijs en de spreuk „Fluctuat nec mergitur” en een stalen hamer, waarop in gouden letters, de woorden „Pax” en „Robur.”

Een komisch geval daar in Versailles . . . Een aantal afgevaardigden, sénatoren, admiraals en generaals en andere hoogwaardigheidbekleeders zijn met hunne vrouwen en dochters uitgenoodigd, door middel van een sierlijk bedrukt rose biljetje, „à assister à la Fête qui sera donnée au Palais de Versailles le 8 Octobre à 2 heures de l'après-midi en l'honneur de Leurs Majestés l'Empereur et l'Impératrice de Russie.” Ieder, die zoo gelukkig is, zoo'n biljetje ontvangen te hebben, trekt op den gewichtigen dag al vroeg op, naar het in de geschiedenis zoo beroemde en beruchte Versailles.

Op een kilometer afstand van het kasteel genaderd, worden de rijtuigen eensklaps tot staan gebracht; het is verboden verder te rijden; nu dat is zoo erg niet; vroolijk stapt men uit en spoedig staat men voor den hoofdingang van het park. Het hek is gesloten en wordt streng bewaakt. Op het herhaaldelijk verzoek het te openen, luidt het kort en krachtig: „On ne passe pas!” Wat! En men is uitgenoodigd om hier om 2 uur feest te komen vieren; de rose briefjes worden te voorschijn gehaald, doch het hek blijft onherroepelijk gesloten. Het eenigste wat men nog aan de gesloten lippen van de wachters kan ontlokken is: „Voyez à droite.” Het park omgetrokken naar den rechter ingang, doch ook deze bewaakt en onwrikbaar gesloten, en hier het eenige antwoord: „Voyez à gauche!” Mopperend trekt de sierlijk uitgedoste stoet naar den linker ingang; weder gesloten, weder de uitnoodigingskaarten voor den dag gehaald, doch ook weder hetzelfde antwoord: „Voyez à droite!”

Opeens, terwijl men zich luid gesticuleerend voor het hek verdringt, slaan van het rijtuig van den minister van financiën de paarden, door saluutschoten verschrikt, op hol en rennen recht op de genoodigden toe. Een vreeselijke verwarring ontstaat, ieder tracht te vluchten, tot eindelijk, op slechts twee meter afstand van het hek de paarden gegrepen en tot staan gebracht worden. Twintig personen op zijn minst zijn tegen den grond geslagen door de in woedende vaart voortvliegende paarden of in hun haast gestruikeld; verscheiden zijn gewond. Terwijl dit een en ander voorvalt, rijdt het keizerlijk paar voorbij; de czarina richt zich in haar rijtuig op en schijnt hevig ontroerd, evenals de czaar. Inmiddels is het hek eindelijk ontsloten en bevindt ieder zich weldra op het binnenplein, vol hoop de schreden richtende naar den „Escalier des Princes” die toegang geeft tot de beroemde „Galerie des Glaces,” de tot het feest bestemde zaal.

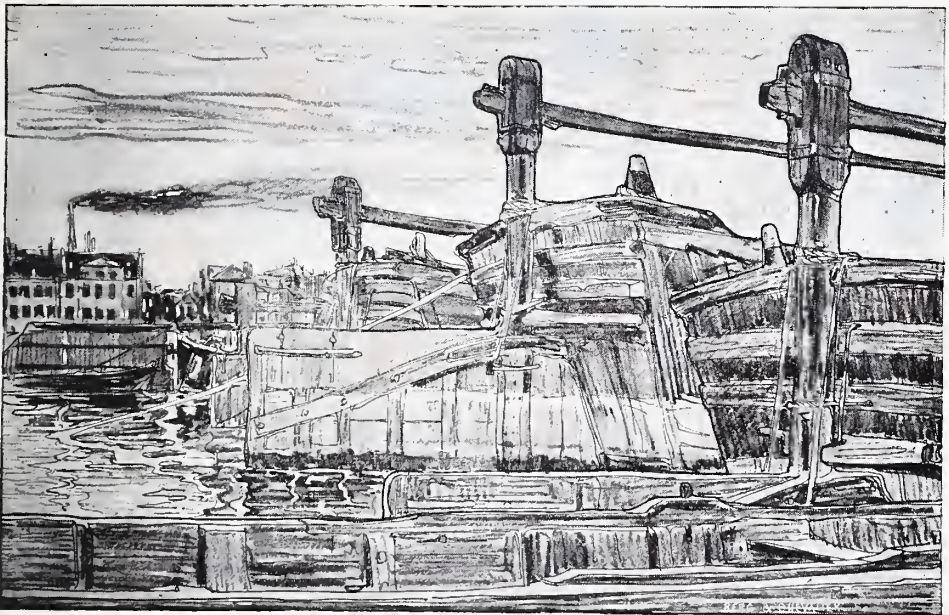
Bij de trap luidt alweder het consigne: „On ne passe pas!” doch ook deze hinderpaal wordt ten laatste overwonnen, en eindelijk, tot aller opluchting, bevindt men zich ten laatste in de feestzaal, die, daar de helft voor de hooge gasten open gehouden wordt, veel te weinig ruimte biedt voor de genoodigden. Doch men schikt zich in zijn lot, en wacht geduldig op de dingen die komen zullen. Wanneer? Een kwartier verloopt, een uur, twee uur en nog niets dat de komst van de langverwachten aankondigt. Het lange staande wachten — stoelen zijn er niet aanwezig — werkt ontzettend vermoeiend, vooral daar het nog al warm in de zaal is. Om wat uit te rusten en wat koelte te genieten, treden eenige dames en heeren de twee aangrenzende salons binnen, waar stoelen langs den wand gerangschikt staan, met hun zachte bekleedingen tot nederzitten uitlokkend. Nauwelijks hebben zich eenigen nedergevlijd, of daar klinkt alweer dat alles verbiedende consigne: „Mesdames, messieurs, vous ne pouvez rester assis,” hevig verzet, doch zonder baat. Het eenige redmiddel is zich plat op den vloer neder te zetten, hetgeen dan ook verscheidene dames, niettegenstaande de vrees hun kostbare toiletten te kreukelen, ten uitvoer brengen. De warmte begint hinderlijk te worden, de ontevredenheid stijgt meer en meer, enkelen willen het kasteel verlaten om in het park zich te gaan verkwikken — doch weder dat hatelijke consigne: „Mesdames, messieurs, vous ne pouvez sortir.”

Om ruim 4 uur dreunt er een kanonschot; door de ramen ziet men het keizerlijk rijtuig in het park naderen, alle vermoeienis en ontevredenheid is oogenblikkelijk vergeten; fluks rijzen de dames van den grond op, de plooiën van hun kleed glad strijkende, en stelt men zich in twee rijen, de blikken vol verwachting op de deur gericht.

Weer verloopt een uur en reeds is het bijna donker, als het commando, gegeven aan de leerlingen van de militaire school te Versailles, die de zaal in tweeën verdeeld houden, weerklinkt: „Présentez armes!” Eindelijk zal dan toch aan het lijden een einde komen; de deuren vliegen open, en aan het einde van de zaal onderscheidt men vaag in het halfduister, het keizerlijk paar, den president en beider gevolg. „Vive l'Empereur! Vive l'Impératrice!”

klinkt het uit aller mond, doch op hetzelfde oogenblik verdwijnt de stoet weder door een andere deur. Nu al afgelopen? En daar voor zes lange uren gewacht? Ontmoedigd kijkt men elkander aan, doch kort daarop klinkt weder het bevel de geweren te presenteeren en de stoet doet opnieuw haar intrede. Van alle kanten luid gejubel: het keizerlijk paar doorwandelt de zaal en begeeft zich op het balcon, waar het met onstuimig gejuich begroet wordt door de duizende bij duizende geestdriftigen, in het park om de fonteinen op elkaar gedrongen. Na slechts enkele oogenblikken toevens verlaat het vorstelijk paar de zaal weder... en nu voor goed.

De genoodigden verzamelen zich in een aangrenzende zaal, die verlicht is, om een wel voorzien buffet, en verkwikken zich van de doorgestane vermoeienis. Doch ook deze pret is van korten duur, om zeven uur al weder een consigne, doch nu het tegenovergestelde van de voorgaanden; ieder moet het kasteel verlaten... en hiermede eindigt „la Fête au Palais de Versailles.”

Donker afstekend tegen de grauwe lucht.

Reeds lang voor middernacht heeft zich een groote menigte, waaronder honderde officieren van verschillende wapens en rangen, in het ooster-station verzameld, zich verdringend voor de loketjes om plaatskaartjes te veroveren voor Châlons, waar heden, Vrijdag, de groote revue zal gehouden worden. Het wachten op de kaartjes duurt velen echter te lang en, politie en controleurs op zijde dringend, stormt men de perrons op, waar een trein van een veertiental rijtuigen 2de klasse, stormenderhand genomen wordt. Een zevenhonderd officieren hebben plaats weten te bemachtigen; doch een minstens even-

groot aantal staat nog op het perron, luid roepende om een nieuwen trein. Een uur later vertrekt er weder een, doch alleen met Fransche perslui, en om twee uur staat de trein van den minister van oorlog klaar, zonder locomotief evenwel; deze wordt eerst na een drie kwartier gevonden. Hoewel de maatschappij eenige dagen tevoren aangekondigd had, ze heden in staat zou zijn 500.000 personen naar Châlons te vervoeren, vertrekt geen enkele trein meer, daar er geen materiaal aanwezig is; alle treinen staan te Châlons gereed om dadelijk na de revue de troepen naar hunne garnizoenen terug te voeren. Er heerscht een onbeschrijfelijke verwarring op de perrons, een ieder stapelt verwijten op het hoofd van den armen stationschef, die radeloos heen en weer loopt, en weldra in zijn kamer verdwijnt, om niet meer te voorschijn te komen. Om vijf uur komen eindelijk een 200 politieagenten de orde herstellen, en begint het terugbetalen van de verkochte biljetten; om zeven uur hebben de teleurgestelden mopperend het stationsgebouw verlaten.

De Eiffeltoren verbergt zijn top in de laaghangende wolken, waaruit een dichte, alles doordringende regen op het gisteren zoo zonnige Parijs neerdaalt, straten en pleinen een naargeestig, somber aanzien gevend. De vlaggen hangen slap, doornat; de lampions liggen voor een groot gedeelte op den grond, afgeregend, doorweekt, smerig; op straat slechts weinige, zich haastig voortspoedige voorbijgangers. Eenzaam en verlaten zijn de oevers van de Seine, die zich in de nevelen verliest, en waarin de groote houten zandbakken, zacht op en neer schommelen, donker afstekend tegen de grauwe lucht.

DE WATERGEUZEN.

Ontwerp voor een Nederlandsche Opera, *)

DOOR

JOH. H. BEEN.

(Slot).

DERDE BEDRIJF.

(Den vijfden April 1572, d. i. Zaterdag vóór Paschen van dat jaar.) †)

Het tooneel is vrij klein en stelt een deel van een kamer voor. Krijgsmuziek, gekletter van wapenen en het akelig gelui van de noodklok. In de verte kanongebulder.

KOOR (*achter de schermen*).

Te wapen! Te wapen!
De stormklok jaagt en bomt.
De blanke wapens klettren,
De alarmsignalen schettren. . . .
Ten strijd! De vijand komt.

EERSTE TOONEEL.

HUIBERT, ANNA.

(Zij luisteren naar het koor achter de schermen, HUIBERT, die geheel voor den krijg is uitgerust, met geestdrift, ANNA met ontzetting. Zij houdt HUIBERT tegen, die heen wil gaan. Het wapengeweld neemt eenigszins af; het is alsof de voor den toeschouwer onzichtbare krijgslieden zich in het gelid plaatsnemen).

ANNA. O, Huibert, Huibert! Pas heb ik u weer,
En nu reeds roept die klok u tot den krijg. . . .
O, zal de vijfde dag der maand April
Mij 't licht verdooven, dat op d'eersten rees?

HUIBERT. Geliefde, heeft de Geus me u weergebracht,
Het is de Geus, die thans mijn hulp verwacht.

ANNA. En ik, o wreede, blijf hier gansch alleen;
Roep ik in nood om hulp, mij hoort niet één!

---

*) Deze tekst werd door den componist M. H. VAN 'T KRUIJS op muziek gezet.

†) Op Dinsdag den eersten April 1572 namen, gelijk algemeen bekend is, de Watergeuzen Den Briel. Nog eer Alva hem daartoe het bevel gegeven had, rukte de graaf van Bossu, die zich in Den Haag bevond, met zijn soldaten naar Vlaardingen, waar zich bij hem de krijgslieden voegden, die hij van Utrecht ontboden had, en landde bij Heenvliet op het eiland Voorne. Den vijfden April had zijn aanval op Den Briel plaats.

HUIBERT. De Spanjaard, die mijn moeder heeft vermoord,
De beul des Vaderlands rammeit de poort!

ANNA. De Spanjaards? Wee, gij *kunt* hen niet weerstaan.
Vermeestren zij Den Briel. . . wat vang ik aan?

HUIBERT. Anna, als de wreede beulen
Dringen in de Geuzenstad,
Al zij vlam en vuur doen loeien
Langs hun bloedig oorlogspad,
Als de Geus ten onder gaat,
God ons gansch en al verlaat,
Als de vrijheid, pas geboren,
In der Geuzen bloed moet smoren. . .
Stoot dan in die hoogste smart
Dezen dolk u in het hart.

Mocht gij mij slechts luttel dagen
Bloeien als een schoone roos,
Moet ik thans wellicht reeds scheiden,
Van u scheiden voor altoos,
O, ik dank den goeden God
Voor dit kort maar rijk genot. . .
Doch ik zweer u bij mijn eere,
Dat gij, als ik wederkeere,
Mij zult zien aan glorie rijk,
Levend, Anna — of als lijk!

(Gekletter van wapenen. klockgelui, rumoer alsof krijgslieden zich in beweging stellen. Pijpers en tamboers doen zich hooren).

KOOR *(achter de schermen).*

Merck, toch hoe sterck, nu in 't werck sich al steld!
Die t'allen tij, soo ons vrijheijt heeft bestreden.
Siet hoe hij slaeft, graeft en draeft met geweld!
Om onse goet en ons bloet en onse steden.
Hoor de Spaensche trommels slaen!
Hoor Maraens trompetten!
Siet hoe komt hij trecken aen!
Brielle te bezetten.
Wat Bossu?
Brult gij nu:
„Mij Den Briel, gij roover?” —
Wie als man
Sterven kan,
Geeft de stad nooit over!

(Men hoort de troepen sich verwijderen, de klok houdt op te luiden; het wordt stiller).

ANNA (*die Huibert weerhouden heeft*).

Neen, Huibert, *zoo* moogt gij niet gaan!
 Vergeet gij, dat waar kracht
 Zal uitgaan van uw kloeken moed,
 De vrouw in *nietsdoen*... wacht!
 Och, mocht ik met u strijden gaan,
 Mijn blik omnevelde geen traan.

O, haast benijd ik thans die vrouw
 Door wie ge zijt gered;
Zij zwaait het zwaard, *zij* roert de trom
 Of sart met haar trompet...
 Al gaat mijn ziele met u mee
 Het lijf blijft hier in angst en wee.

Die ziel... mijn kracht, mijn hoop, mijn beê,
 Omsluit deez' bandelier;

ANNA
 De Oranjekleur zij adel' u,
 Mijn ridder hoog en fier!
 Zij fluister' ginder in den strijd,
 Dat gij mijn licht en leven zijt.

en

HUIBERT.
 De Oranjekleur zij adel' mij
 Tot ridder hoog en fier!
 En fluister' ginder in den strijd,
 Dat gij mijn licht en leven zijt.

TWEEDE TOONEEL.

ANNA *alleen*.

Wee mij, zoo alleen, verlaten!
 Wat, wat vang, och arme, ik aan?
 Moet mij dan de lust des levens
 Reeds zoo spoedig ondergaan?
 Is het dan het lot der vrouwen
 Om te dragen met geduld,
 Wachten... als het woest gedonder
 Van den krijg de lucht vervult?
 Of... zou HILDA waarheid spreken?
 Zou de vrouw van Nederland
 Voor haar echtgenoot en kindren,
 't Zwaard eens klemmen in de hand?
 Zou de reine, zou de zachte,
 Met haar huiselijken zin,
 Naar de keel des Spanjaards vliegen
 Als gewonde tijgerin?

(*huiverend voor zich uitstarend, de handen als afwerend uitgestrekt*).

'k Zie haar naar de muren snellen,
 Doodsgeschrei huilt om haar heen,
 'k Hoor 't gedonder der kanonnen,
 Tandenknersing en geweën.
 Zwart van kruitdamp, los de haren,
 Met des vijands bloed bespat,
 Rijst zij voor mij als een furie...
 O, wat schriklijk beeld is dat!
 Maar... de Spanjaards moorden, martlen
 Broeder, minnaar, echtgenoot...
 Hitsen moeders tot hyena's,
 Dienaressen van den dood!

(Heeft Anna de laatste woorden onwillekeurig op eenigszins woesten toon geuit, thans, als verschrikt van zichzelf, trekt zij zich angstig in een hoek terug).

Groote God!... als vrouwe Blauwbaard,
 Sta ik voor het deurtje klein!
 Weg!... Nog bleef de gouden sleutel
 Als mijn harte blank en rein.
 Niet ik zoek u thans ... gij trekt mij...
 Blijf gesloten, kleine poort!
 Gij beweegt u... gij vervolgt mij?...
 God erbarm' zich... spooksel — voort!

DERDE TOONEEL.

ANNA, MAAGDEN IN WITTE FEESTGEWADEN.

KOOR VAN MAAGDEN.

Anna, Anna, ach, wat deert u?

ANNA *(op haar toesnellend)*.

Blijft bij mij, gaat niet weer heen!

KOOR.

Ach, vriendinne, welk een droefheid!

ANNA *(uitbarstend)*. Ik ben zoo alleen, ... alleen!

(Zij valt neer op een zetel; de maagden omgeven haar; enkele knielen bij haar neder, vatten haar hand en zien haar vriendelijk aan, andere leunen vertrouwelijk op haar schouders, streelen haar de wangen en de haren).

KOOR.

Oorlof, mijn arme schapen,

Die sijt in grooten noot,

Uw harder sal niet slapen,

Al sijt ghij nu benout.

Tot God wilt u begeven,

Sijn heilsaem woort neemt aen,

Als vrome christen leven,

't Sal hier haest sijn ghedaen.

ANNA.   Gedaan? . . . Ach, mijn vriendinnen,
                           Ik ben zoo jong, zoo jong. . . .
                           En was het niet van. . . sterven
                           Waarvan dat lied mij zong?
 (*verschrikt oprijzend*) U sieren plechtgewaden;
                           Zijt gij ten feest genood. . . .
 (*schuw*)   Terug, terug. . . ik vrees u,
                           U, — bruiden van den dood!

KOOR.   Wie leeft in dagen van geweld,
                           Verleert de vrees voor sterven;
                           De vrouw van Neerland leere thans
                           Als Hagar rond te zwerven,
                           Doch. . . vast vertrouwend, dat Gods hand
                           Een beek sla uit het dorre zand.

Hij, die den Geus uit Engeland
                           Voor eeuwig deed verjagen,
                           De schepen langs de wilde zee
                           Naar Voorne heeft gedragen,
                           Een morgenster ons op deed gaan,
                           Zal ons niet hulploos laten staan.

Wij gaan thans naar de Catharijn,
                           O, wees daar in ons midden;
                           Al moog zij woest en ledig zijn, *)
                           Daar willen wij gaan bidden.
                           Ontbloot de man het scherpe zwaard,
                           De vrouwe buigt de knie ter aard.

ANNA.   Ach, zusters, bidt voor mij.
 (*plotseling zich fier oprichtende*)
                           O, neen. . . dat ware schand! . . . .
                           Neen, neen, bidt niet voor *mij*:
 (*met hartstocht*)   Bidt voor het Vaderland!

MAAGDEN (<i>onder het heengaan</i>)	en	ANNA.
Ontbloot de man het scherpe zwaard,		Mij lokt, mij trekt het scherpe zwaard.
De vrouwe buigt de knie ter aard.		Ik <i>kan</i> niet staren hemelwaart!

---

*) In den nacht van den eersten April hadden de Watergeuzen in de Sinte-Catharina zich schuldig gemaakt aan beeldstormerij.

VIERDE TOONEEL.

ANNA ALLEEN.

Thans bidden?... neen, ik durf het niet!
 't Gebed is *thans* een macht,
 Die wild het bloed door de aadren jaagt,
 Die uiting eischt van kracht.
 't Gebed, dat deze tijd ons leert,
 Het is een vuurgloed, — die verteert!

VIJFDE TOONEEL.

ANNA, DON ANTONIO (*komt blootshoofds en met gehavende kleeren haastig op*).

ANTONIO. Verberg me, red me!

ANNA (*verschrikt terugdeinsend*). Don Antonio!ANTONIO. Geen vrees voor sterven jaagt mij voort. Ik ben
Soldaat, en sterven wil ik als soldaat!(*met afschuw*) Maar door de hand van 't laag gepeupel *niet!*ANNA. Antonio... ge vraagt aan *mij* om hulp?ANTONIO (*met aandrang*).

Ja, Anna. O, gij zult mij niet het grauw
 In handen geven!

„... maar red me thans.”

ANNA (*waardig, weder geheel zichzelf*).

Don Antonio,

Gij schuwt terecht dien lagen dood; maar hebt

Ge nooit den blos bemerkt op 't aangezicht
 Der velen, die gij voerdet naar 't schavot?
 Niet enkel *de soldaat* heeft eergevoel;
 De stille burger heeft dit evenzoo!

ANTONIO (*haastig*).

Ik geef u alles toe. . . . maar red me thans!
 Voor u, — slechts voor een vrouw! — buig ik mij neer.

(*Hij wil voor haar neerknielen; ze houdt hem met de eene hand daarvan terug, met de andere haalt zij den dolk te voorschijn*).

ANNA. En als die vrouw nu eens gewapend was?

ANTONIO (*met glinsterende oogen*).

Een wapen? Anna, geef dat wapen mij!
 Een wapen? . . . . en laat komen dan het grauw!

ANNA (*spottend*). Wel zijt gij te beklagen, sterke man,
 Die sterk en. . . . man zijt door een stukken staal!
 (*ernstig*) Dit wapen krijgt ge *niet*.

ANTONIO (*angstig*). Ge stoot mij weg?

Ge levert mij aan 't woest gepeupel uit?

ANNA. Nog ben ik geen getergde tijgerin,
 Nog kan ik zijn. . . . zooals ik *niet* moest zijn!

ANTONIO. Dank, dank! Ik zal niet schandlijk sterven dan!

ANNA. Dit wapen echter krijgt ge niet! Weet gij
 Waarvoor ik het bestemd heb? — Als de Geus
 Geslagen wordt, de Spanjaard in de stad
 Een moord- en bloedbad aanricht — dan zal ik,
 Terwijl u vrijheid van uw vrienden wacht,
 Dien dolk mij stooten in het hart.

ANTONIO. O, neen!

Ik zal u redden, die mij heeft gered.

ANNA (*met klem*).

Als gij een wapen hadt, zoudt gij me dan
 Om hulpe vleien, Don Antonio?

ANTONIO. Neen, bij den hemel neen!

ANNA. Zoo spreek ik ook!
 Gij vreest het Brielsche grauw, uw gansche ziel
 Verzet zich tegen 't denkbeeld door zijn hand
 Te sterven? Meer dan 't laagste grauw der aard
 Verafschuw ik de beulen van mijn land!

KOOR (*achter de schermen*).

De Spanjool! De Spanjool!
 Wij trekken en rukken
 Zijn lichaam aan stukken,
 We zullen ze sleuren

Langs stegen en straten,
 Door honden verscheuren
 Of wegslepen laten!
 De Spanjool! De Spanjool!
 Waar is hij? waar zit hij?
 Waar bergt hij het lijf?...
 Wie hem mocht verschuilen,
 Die zal er ook huilen,
 't Zij kerel of wijf!

ANNA (*tot Don Antonio, die in radeloosen angst heen en weer loopt*).

Verberg u hier!

(*Zij wijst hem op het gordijn*).

ANTONIO.

Dank, edel meisje, dank!

(*Antonio af*).

ZESDE TOONEEL.

ANNA, GEPEUPEL (MANNEN EN VROUWEN).

KOOR.

De Spanjool! De Spanjool!
 Waar is hij? Waar zit hij?
 Waar bergt hij het lijf?...
 Wie hem mocht verschuilen,
 Die zal er ook huilen,
 't Zij kerel of wijf!

ANNA.

Wien zoekt gij, goede lieden, in dit huis?

ENKELEN.

Hij is hier ingegaan.

SOMMIGEN.

Hij moet hier zijn!

ANDEREN.

De bloedhond!

WEER ANDEREN.

De tyran!

DE REST.

De Spaansche beul!

KOOR.

Wee, wee! wie hem aan onze woede ontrukkt!

ANNA.

Goê lieden, ik begrijp u waarlijk niet!

KOOR.

Gij zijt niet te vertrouwen! Vloten niet
 Uw ouders, toen de Geus in Brielle kwam?

ANNA.

Mijn ouders vloten, ja... helaas, helaas!

(*fier*).

Maar ik, mijn vrienden, bleef!

KOOR.

Ja, dat is waar!

ANNA.

Mijn minnaar strijdt thans tegen den Spanjool.
 Misschien dekt reeds zijn bloedig lijk den grond.
 Hij gaf mij dezen dolk, opdat ik mij
 Door zelfmoord zou bewaren voor de schand,
 Wanneer de Spanjaard in de veste dringt.

Vermoeden kon hij niet, dat ik, zijn bruid,
Beledigd worden zou door... Briellenaars!

„Hij gaf mij dezen dolk...”

KOOR. Bij God, zij heeft gelijk!
 ANNA. Ware ik een man —
 Ik zwijg liefst van de vrouwen, die ik zie! —
 Ge vondt mij op de kampplaats om Den Briel
 Te redden van een droeven ondergang!
 MANNEN. Ja, ze heeft gelijk, gelijk!
 Naar de kampplaats heen!
 VROUWEN. Stoort u aan dat praatje niet;
 Liegt dat schoon gelaatje niet?
 MANNEN. Kom, laat haar alleen!
 VROUWEN. Ja, maar zoeken is het best;
 Haalt den vogel uit zijn nest!
 MANNEN. Eerst den vijand voor de vest
 Op den kop geslagen,

MANNEN en
 En dan volgt van zelf de rest
 Binnen enkele dagen.

VROUWEN.
 Nu, ge zult u wel ten leest
 Bitterlijk beklagen.

(Het gepeupel af).

ZEVENDE TOONEEL.

ANNA, DON ANTONIO (*te voorschijn komend*).

ANTONIO. Hoe zal ik ooit dien dienst vergelden!

ANNA.

Door

U spoedig weg te maken uit dit huis!

ANTONIO (*verschrikt*).

Dat zou onmenselijk zijn!

ANNA (*handenwringend*).

Och arm', ik weet

Niet wat ik doen of wat ik laten moet.

Ik beef en ril van angst. Mijn Huibert strijdt,

En ik verberg den vijand in mijn huis.

Rampzaalge.... waarom bleef je in de stad?

ANTONIO.

Waarom ik bleef? . . . . Voorwaar niet met mijn wil!

Verliet mijn volk niet zonder mij de stad,

Omdat een ongesteldheid mij weerhield?

(*de vuist ballend*).

O, zwaar boet Alva voor dien dommen streek

Om krijgsvolk uit de stad te laten gaan

Voordat het nieuwe vendel er verscheen.

ANNA.

Wat moeit gij mij in dezen stond van nood

Met zaken van uw volk! Ik haat uw volk!

Het is een volk van moordenaars!

ANTONIO (*ernstig*).

Gij meet

Ons allen naar den woesten huurling af,

Die in Amerika of Duitschland door

Den krijg verwilderd is. — Dat is niet recht!

ANNA.

Verwilderd? Spanjaard maakt gij ons niet wild

Van smart en van ellende? . . . . Hebt gij zelf

Mijn Huibert niet ter dood veroordeeld?

ANTONIO.

Ja!

En, Anna — ongewapend sta ik hier.

Mijn volk vernedert nooit een smeekeling.

ANNA (*wanhopig*).

Ik weet niet wat ik doe! . . . . O, had de Geus

Zijn eerste plan volvoerd, Den Briel verbrand!

Nu blijft den Prins niet eens der Geuzen graf.

ANTONIO (*sacht*).

O, Anna, ik heb u bemind. . . . Neen, wend

Het hoofdje niet zoo af. . . . het is geen tijd

Voor zoete woordjes. Maar — het spijt me zoo

U in de draden van een spinneweb

Verward te zien. . . . Wat zal het einde zijn?

Nooit kan de Watergeus mijn volk weerstaan.

(*Klokgelui, rumoer*).

ANNA. Hoor, hoor! De alarmklok luidt! Wat zou dat zijn?
 ANTONIO. De nederlaag der Watergeuzen!
 ANNA. Voort,
 Verberg u haastig!... Wat tumult op straat!
 (Antonio af).

ACHTSTE TOONEEL.

ANNA, HILDA (in krijgsgewaad, haar kleederen zijn met bloed bespat, den rechterarm heeft zij in een slordig gevouwen doek).

HILDA (de vuist ballend).

Verdoemenis!

ANNA. Wat is er? Spreek, o, spreek!

HILDA. We kunnen ze niet aan!

(ze zinkt op een zetel neer)

Ik ben gewond.

ANNA (zich over haar heenbuigend).

Waar, waar?

HILDA (haar lachend afwerend.) Haha! In platte Geuzentaal

Zeg ik: ze schoten mij de vlerk kapot.

Kijk hier, mijn rechterarm hangt slap terneer.

O, had die kogel maar mijn kop doorboord!

ANNA. En Huibert?...

HILDA. Zendt mij hier.

ANNA. Hij leeft, hij leeft?

HILDA (somber). Beklaag den overwonneling... die leeft!

ANNA. Is alles dan verloren?

Spreek, o, spreek!

HILDA (opstaande, als het ware vol van alles, wat zij bijgewoond heeft).

Woedend is Bossu gekomen

„Geef u over, lage bent!”

Maar de Geuzen riepen lachend:

Stoor je toch niet aan dien vent!

Laat hij razen, laat hij schelden.

Tsa! De Geus, die in April

Met een mast van Alva's neusken

Weggestooten heeft Den Brill,

Luistert naar een andre taal;

Spreek die!... zwetsende admiraal!—

En Bossu heeft kras gesproken!...

Zeelui, als de Geuzen zijn,

Vraagt hun voet 't beweeglijk schepsdek,

„Beklaag den overwonneling... die leeft!”

Vraagt hun hand naar touw en lijn.
 Ja, de Geus die bij orkanen
 Rustig op het dek blijft staan,
 Is waarachtig voor den vijand
 Uit het open veld gegaan;
 Onweerstaanbaar dringt Maraen *)
 Op de veege vesting aan.

Doch plotseling, daar riep een man,
 't Was Rochus Meeuwissoon,
 „Viel Brielle voor den Watergeus
 En sprak die reeds met hoon,
 Dat eigenlijk mijn Vaderstad
 Geen mannen van sta-vast bezat,
Ik zal u toonen, dat Den Briel
 Zijn kloeke mannen heeft,
 Ik roep naar hier het element,
 Waarin gij, zeelui, leeft!” —

En sprong, een scherpe bijl ter hand,
 Toen boven van den steilen kant.

Een kogelregen daalde neer
 Waar hij gedoken was.
 Dat was me daar een dol gefluit,
 Gekletter en geplas! . . . .
 Ik denk, dat hij getroffen is:
 Een Spanjaard schiet zoo licht niet mis.

(*Alarmklok, gekletter van wapens, geknetter van
 geweeervuur*).

KOOR (*achter de schermen*). Nood! Nood!
 De noodklok bromt,
 De Spanjaard komt!
 Hij eischt ons bloed;
 Wat helpt nog kracht,
 Wat helpt nog moed?
 Niets helpt er meer,
 Gebed noch zucht.
 Geen uitkomst meer!
 Waarheen gevluucht?

't Was Rochus Meeuwissoon.

*) *Maraen* een schimpnaam op de Spanjaards (en *spek* schijnende te beteekenen), destijds hier te lande in gebruik. Zie VALERIUS, p. 21, noot 1.

De Spanjaard komt!
De noodklok bromt!
Nood! Nood!

(Het wapengeweld neemt een weinig af, zonder echter geheel op te houden, Tegen het eind van het volgende tooneel neemt het zeer in kracht toe).

NEGENDE TOONEEL.

DE VORIGEN, ANTONIO.

ANTONIO. Victoria! Mijn volk verwint!

ANNA (*verschrikt*). Wee, wee!

HILDA. De Spanjaard hier?

(een dolk te voorschijn halend) Vaar naar de hel Maraen!

ANNA (*haar tegenhoudend*).

Terug, terug!

HILDA (*met haar worstelend*). Hoe? Huibert strijdt voor 't land,

En, fijne, gij strijdt voor uw Spaanschen boel?

ANNA (*den Spanjaard haar dolk toewerpend*).

Hier, grijp den dolk!

ANTONIO (*het wapen vattend, stralende van voldoening*).

Kom op! Hier staat een man!

HILDA. Ik ben gewond. . . . maar berg uw lijf, Spanjool!

(Zij treden grimmig op elkaar toe, trachtende elkaar een dolkstoot toe te brengen. Plotseling treedt ANNA in hooge geestdrift tusschen hen en stoot ze van elkaar).

ANNA. Hier, gij Spanjaard! Daar, gij Geus!

Ik heb thans reuzenkracht!

Terug, terug! Ik ben niet meer

Een meiske teer en zacht.

Eén liefde, één hartstocht is het, die

Met koortsgloed in mij brandt,

Één bruidegom behoort ik thans:

Mijn stervend Vaderland.

Maar. . . . wie ter bruiloft op zal gaan,

Die kan geen laffen moord begaan.

ANNA,	Hier gij Spanjaard! Geef uw woord! Gij volgt mij niet op straat; En hoort ge van mijn zegepraal, Dan sterft ge als kloek soldaat. Mij hecht geen band meer aan het leven; Kom, Hilda, laat ik met u sneven.
ANTONIO	Anna, Anna! Neem mijn woord; Ik volg u niet op straat, En... hoor ik van uw zegepraal, Ik sterf als kloek soldaat; Wat baat mij nog een roemloos leven?... Bij uw victorie zal ik sneven.
en	Anna, Anna! Spoed u voort! Ik volg u, waar gij gaat, Hetzij het uur der zegepraal Of onzer schande slaat.
HILDA.	Vooruit! Ten strijd op dood en leven! Verwinnen... of in glorie sneven!

(De Spanjaard buigt eerbiedig en verdwijnt door het achterscherm. Anna en Hilda af).

TIENDE TOONEEL.

TOONEELVERANDERING.

Het gordijn schuift zijn twee helften van elkaar. Een ouderwetsche straat, links vooraan op een stoep een steenen bank. Hier ontwaart men een rookenden puinhoop, daar weggeworpen wapens, elders de lijken van krijgslieden. Het geheel geeft een treffend beeld van de ellende en het wee des oorlogs. Vluchtende mannen en radelooze vrouwen, die handenwringend heen en weer loopen, vullen het tooneel.

KOOR.   We zijn verslagen! We zijn verslagen!
 Geen dooden konden we mededragen.
                               Vertreden liggen zij daar neer;
                               Zij voelen onze schand niet meer.
 Helaas! — wij *leven*... om te klagen:
 We zijn verslagen! We zijn verslagen!

ELFDE TOONEEL.

VORIGEN, ANNA EN HILDA.

ANNA en HILDA. Halt lafaards! Om uw eigen eer
 Gebied ik u: staat stil!
 Moet *zoo* de glorie ondergaan?
 Hoe? Moet de maand April
 Die op haar reize door het land
 Alomme riep: „Waakt, waakt,
 De morgenster rees heerlijk op,
 De zon der Vrijheid naakt!”
 Moet zij vertellen, hoe de Geus,
 Een kloeke held aan boord,
 Hier in Den Briel door 't Spaansch geboeft
 Als slachtvee werd vermoord?
 Bij God! stierf Rochus Meeuwiszoon,
 Die water halen ging,
 Ik roep u toe: vooruit, door 't *vuur*,
 Het spatte uit lans en kling!

KOOR. Neen, neen! Geen hope rest ons meer.
 Geen *woorden* slaan den Spanjaard neer,
 Die onze helden aan de poort
 Vermoordt, vermoordt!

(ANNA valt in moedeloosheid op de bank neer. HILDA balt de vuist tegen de MANNEN en VROUWEN, die onder het zingen van het volgende zich langzamerhand verwijderen).

KOOR. We zijn verslagen! We zijn verslagen!
 Geen dooden konden we mededragen.
 Vertreden liggen zij daarneer.
 Zij voelen onze schand niet meer.
 Helaas! — wij *leven*. . . om te klagen:
 We zijn verslagen! We zijn verslagen!

TWAALFDE TOONEEL.

ANNA, HILDA (*Nadat het lied achter de schermen weggestorven is, snelt HUIBERT, van rechts opkomend, naar de twee vrouwen toe*).

HUIBERT. Mijn bruid. . . o, God zij dank! ik vind u hier?
 Ik kan dus voor u sterven. . .

ANNA (*hem afwerend en opstaande als om heen te gaan*).

Huibert, neen. . . ,

Ik ken thans slecht één liefde, één hartstocht, die
Mij 't bloed als vloeiend vuur door de aadren jaagt.
Één bruidegom bemin ik thans alleen:
Het stervend Vaderland.

HUIBERT.

Arm meisje, wat

Zoudt *gij* vermogen, waar de man bezwijkt?

HILDA.

O, Huibert, is het dan *zoo* veeg gesteld?

HUIBERT.

Ja, Hilda, ja! Het is gedaan met ons.

HILDA.

De doodstrijd van den wilden Watergeus? . . .

Maar. . . dan is het een godenschemering!

En daar zal branden hemel, hel en aard. . .

Vaarwel! — Neen, blijf bij Huibert, *gij*!

Ik spoed mij naar *mijn* ridder, naar Lumey!

(*Hilda af*).

DE RTIENDE TOONEEL.

HUIBERT, ANNA.

HUIBERT (*weemoedig*).

Mijn liefste, wat een weelde thans met u
Vereend te zijn voor eeuwig.

ANNA.

Laat mij gaan

Met Hilda — om te sterven voor mijn land.

HUIBERT. (*haar zachtkeus naar de bank terugleidend*).

Helaas, mijn liefste. . . sterven zullen wij,

Een gast op onze bruiloft is de dood. . .

Maar neen, *niet* in het dolle krijgsgewoel

Moogt *gij* vertreden worden. — Als een held

Of als een lijk zoudt *gij* mij weerzien! Ach,

Ik dacht aan u, aan u. . . Hier ben ik, kind.

Ik kan niet sterven, als ik u. . . o, smart. . .

Niet heb zien sterven — Anna, wees mij zoo

Barmhartig als ge een stervende moet zijn.

Wees nog maar eenmaal, eer wij scheiden gaan,

Mijn arme, zwakke, schuwe lieveling.

Ik zeg u in het aangezicht des doods:

Ik heb u lief met hart en ziel, mijn kind. . .

ANNA.

Och, laat mijn hoofd nu rusten op uw arm.

Het is mij thans zoo zonderling te moe.

Neen, Huibert, neen! geen hooge profetes,

Een meisje, zwak en teer, gevoel ik mij.

En toch alweer geen meisje, die alleen

Naar zoete woordjes vraagt uit lieven mond. . .

Ik lijd zoo met mijn volk, mijn arme volk.
Ik heb dat volk zoo lief, zoo grensloos lief.

(Zij heft zich van haar plaats op en begeeft zich langzaam naar het midden van het tooneel, waar Huibert haar volgt).

Maar alle liefde en leven doet thans pijn.
Welzalig wat gevoelloos... dood mag zijn...
Benijd de vlag op onzen torentans.
Hoe baadt zij zich in warmen zonneglans,
En toch... al bracht de vrije zee haar aan,
Zal ze in een zee van bloed ten ondergaan.

VEERTIENDE TOONEEL.

(Eensklaps barst er achter de schermen een luid gejubel los. Mannen en vrouwen snellen van alle kanten op het tooneel).

KOOR. Hoezee! Hoezee!
Het water komt!
Het rijst en wast,
Het bruist en plast...
Hoezee! Hoezee!

ANNA en HUIBERT.

O, $\frac{\text{Anna}}{\text{Huibert}}$! hoort ge niet?... We zijn gered!

De zee, de machtige, heeft ons ontzet!
Haar hulp heeft Rochus Meeuwissoon gevraagd;
Zij kwam — en heeft den vijand voortgejaagd.

KOOR. Hoezee! Hoezee!
De Spanjaard vlucht
En vloekt en zucht...
Hei! wat een klucht!
Hoezee! Hoezee!

(Groot gejnich).

VIJFTIENDE TOONEEL.

(Allen wenden zich naar links, waar ROCHUS MEEUWISZOON met de bijl op den schouder te voorschijn komt, gevolgd door een groot aantal Watergeuzen).

KOOR. Heil, heil den redder van de stad!
Heil, Rochus Meeuwissoon,
Die water haalde voor den Geus;
Heil, Rochus Meeuwissoon!

„U heil... verachte kapervlag!“

ROCHUS. Den Heere dank — en *niet* zijn knecht...
 Het is een plicht ons opgelegd,
 Om in benauwde en droeve dagen
 Het leven voor zijn land te wagen.

(De hand uitstreckende naar een Geuzenwaandel).

Neen — reik mij thans de driekleur aan.
 Zij heeft in angst en vreezen
 Het kloppen van mijn hart verstaan...
 En nu de vreugd het blij doet slaan
 Moet zij òók bij mij wezen.

(Een vaandrig reikt hem de driekleur aan, die hij hoog opheft. Allen omringen hem, zoodat hij de hoofdfiguur van de groep wordt. De wapenen worden ontbloot; zwaardgekletter).

ROCHUS. U heil... verachte kapervlag,
 Welhaast symbool van helden!
 Treed in de glorie van den dag,
 Waai fier langs vloed en velden.
 Uw banen, die in donkren nacht
 Het morgenlicht voerspelden,
 Gaan langs den ongemeten plas
 Mijn Hollands roem vermelden.

KOOR. Gij zijt de kracht van Neerlands volk,
 Zijn ziel, zijn gloed, zijn wezen.
 O, lichtstraal van dit neevlig land,
 Uw roem zij onvolprezen.
 En zijt gij door den grooten God
 Ter glorie uitgelezen,
 Ons als een teeken van genâ
 Wel wonderlijk verrezen...
 Geen menschenhand rukke u terneer,
 Die leus blijv' Neerlands roem en eer!
 Wat God ons heerlijk op deed gaan,
 Mag door Gods hand alleen vergaan!

EINDE VAN HET DERDE EN LAATSTE BEDRIJF.

MOEDER'S KIND

DOOR

R. S T I J N S.

Ja, 't is heden de verjaring: ik sluit mij dezen dag op, werk niet; doch 't is voor mij geen feest: mijn hart breekt telkens weer bij de herinnering....

Hoelang het geleden is? Bereken zelf: 't was in zes-en-zestig. Zeventien maanden vroeger had ik mijne vrouw verloren, bleef zitten met acht kinders. Mijn oudste meisje, Martha, schier veertien jaar oud, was braaf en naarstig, maar nog niet in staat iets te verdienen; en van Leo, die nochtans reeds de vijftien bereikt had, van hem mocht ik niets verwachten... Een timmerman, weduwnaar met acht kinders, wat ellende!

Op heur sterfbed had mijne vrouw, mijne Lina, mij toegefluiserd:

„Frederik, indien ik u zegde: hertrouw... 'k zou liegen... Ho, ge weet niet, wat eene tweede moeder soms is.”

En na eene poos:

„Martha wordt groot, ze zal mij vervangen... Gij en de kinders, ge zult allen elkander onderling liefhebben, en kwam er eene vreemde... Och, eene vreemde voor mijn Leentje... En ik zal het u maar herhalen, Frederik, toen we samen trouwden was het voor leven en dood... Ja, ik weet, hoe 't gaat... Een weduwnaar met een groot huisgezin... Wie wil er zijne levensgezellin nog worden?... Tot de vrienden ergens eene ontdekken... En dan zou hier eene vrouw binnendringen, eene vreemdelinge voor u en voor de kleinen, en die nooit aan deze over moeder zaliger zou spreken... die wellicht, als er andere kinders komen, mijne lievelingen zou haten, mishandelen... Dan zou Martha, dan zouden allen één voor één 't ouderlijk huis verlaten, gansch hun leven verstootelingen zijn... Och, nu ik sterf, Frederik, wat zou ik voor u niet willen doen, en wat vrees ik niet... Frederik, wanneer er zoo acht zijn, acht van ons samen, — en Martha zal zoo gauw het huiswerk kunnen verrichten, — kan of mag er dan nog eene vreemde, als moeder, hier den dorpel overschrijden?”

Mijne Lina was thuis beter opgevoed dan velen van uren stand, en ze dacht dikwijls zoo veel beter dan iemand; ze las gaarne boeken, liet er halen in de boekerij van Meerhem, en hoe dikwijls heeft ze mij des Zondags niet aangesproken met de woorden:

„Frederik, kom vroeg thuis, ik zal iets schoons voorlezen.”

En dit deed ze; ja, Lina was een schat en ze heeft mij veel beter gemaakt, dan ik vroeger was...

...Ze verzocht mij Leentje, — ons jongste, een half jaar oud, — te halen... Hoe ik mijne Lina ook verzekerde, dat ze genezen zou, weer sprak ze, toen ik terugkwam:

„Frederik, de dood is reeds in mij... Ge zult altijd aan de kinderen herinneren, wat ik was... Och,” kreet ze, en stak de doorschijnende handen uit naar Leentje, „kind, kind, later zult ge zelfs u uwe moeder niet kunnen voorstellen... Het zal voor u minder zijn, dan de herinnering van een verren droom!”

„Bring het arme schepseltje nader,” verzocht ze, keek het diep in de oogen, en Leentje begon zich te bewegen met de armpjes en de beentjes, liet een blij gekraai hooren, stak beide handjes naar de moeder uit.

Voor het werk stonden hem de armen verkeerd. ...

Lina heeft geweend, en toen het kindje weg was, hernam ze:

„Frederik, vergeef het mij: ik zou dienen moediger te zijn.... Ja, doe later, zooals ge zelf best oordeelt... Maar, wat er ook gebeure, denk eerst op de kinders... Ja, Martha zal mij vervangen... En nu voor 't laatste: hoor, Frederik, denk toch beter over Leo.”

Leo was moeders beste vriend; hij las al de boeken, ging 's Zondags met de anderen niet spelen, bleef thuis bij zijne moeder om met heur te praten, in het hovetje te zitten, of de bloemen te verzorgen... Was zij ziek, dan was hij het ook, en overal volgde hij heur, zooals een hond zijnen meester...

In de school was Leo de eerste, maar, och God, voor het werk stonden hem de armen verkeerd aan het lijf... Te vergeefs zegde ik hem, dat hij mij zou moeten vervangen, indien ik stierf: niets hielp!

Meer dan eens snauwde ik hem toe:

„Nooit zult ge tot iets deugen!... Ge zijt een luiaard!... Bedelaar zult ge sterven!”

Het deed Lina veel pijn, ik weet het; eens dat ik weer tegen hem uitgevaren was, hem vele verwijtingen had naar het hoofd geworpen, liep ik woedend weg... Onverwachts kwam ik terug in de keuken en vond er Leo en zijne moeder samen schreiend...

Eindelijk moest ik wel bekennen, dat hij goeden wil genoeg toonde, doch wat voor werktuig hij ook aanvatte, hij greep het verkeerd... 't Was om er zinneloos van te worden; ik zond hem meer dan eens henen met een slag: een engel zou er geduld mee verloren hebben...

Gewoonlijk bakte ik zelf het brood... Eens kwam hij in het ovenhuis en zei:

„Vader, ik geloof, dat ik zou kunnen bakker worden.”

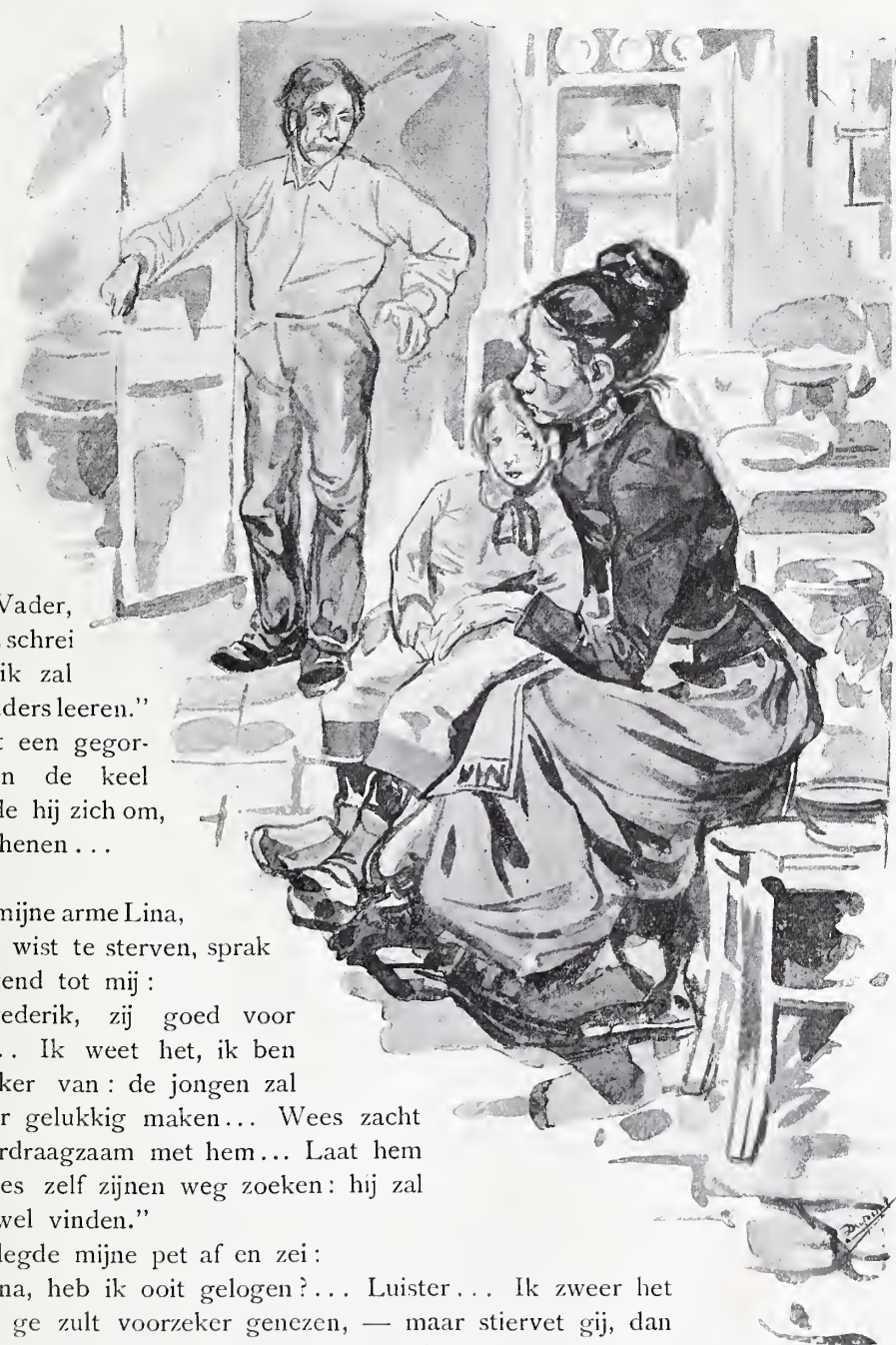
Ik was er zoo zalig om, wist niet op wat manier het den jongen betuigen, gaf hem een koperen muntstuk... Ik toonde, hoe hij kneden moest... Hij was diep gelukkig!... Moeder had hem een blauwen voorschoot gemaakt; de jongen stroopte de hemdsmouwen op en begon... Ellende!... Eilaas, 't was al te waar: de armen stonden hem verkeerd aan het lijf!... Hij hield, onder het kneden, den rug der handen naar binnen en wierp in wilde drift de vuisten rechts en links, of hij niet wist, waar hij terecht moest komen...

Hij deed het met den wil om goed te doen, en onafgebroken keek hij naar mij, met grooten angst in de oogen, daar hij wel voelde, dat het niet ging...

Ik zei:

„'t Is goed, Leo, 't is goed!... Zie slechts naar uw werk, 't zal beter gaan.”

Hij gehoorzaamde... Verstomd bleef ik hem aanstaren... Och, de rampzalige jongen!... Neen, hij kende er niets van, niets, niets!... En toen ik dacht, wat ik van hem verwachtte, dat hij goeden wil genoeg bezat, doch tot niets deugde, was ik diep rampzalig... Ik wist reeds, dat ik mijne vrouw ging verliezen... Mijn hart kwam vol... Ik keerde mij om, en, ik kon het niet beletten, de tranen liepen over mijne wangen... Leo bemerkte dit; het geldstuk, dat ik hem gegeven had, lei hij vóór mij neer op de vensterrichel en zuchtte:

„Vader, vader, schrei niet, ik zal iets anders leeren.”

Met een gegorgel in de keel wendde hij zich om, ging henen...

Ja, mijne arme Lina, nu ze wist te sterven, sprak smeekend tot mij:

„Frederik, zij goed voor Leo... Ik weet het, ik ben er zeker van: de jongen zal u later gelukkig maken... Wees zacht en verdraagzaam met hem... Laat hem stilletjes zelf zijnen weg zoeken: hij zal hem wel vinden.”

Ik legde mijne pet af en zei:

„Lina, heb ik ooit gelogen?... Luister... Ik zweer het u, — ge zult voorzeker genezen, — maar stiervet gij, dan zal hier nooit eene tweede vrouw in huis treden... En om u, om u, zal Leo mijn beste vriend zijn.”

Lina vouwde langzaam de handen en hernam na eene poos:

„Leo is mijn lieveling, daar hij liefde nodig heeft... Och, ja, ik weet, dat

zijn hoofd veel te groot is, en hij als anderen niet kan denken... Gij, ge zult allen even liefhebben."

En daarna :

„Frederik, neem eens mijne voeten vast."

Ik deed het, — och ze waren zoo koud, — en ik wilde ze verwarmen.

Ze fluisterde :

„Vrees niet ze vast te nemen."

De arme Lina voelde zelfs niet, wat ik deed.

Ze voer voort :

„Herinnert ge het u nog : we zijn getrouwd op een dag, dat het vroor en bitter koud was... En toen we in onze kamer waren, hebt ge mijne voeten verwarmd in uwe handen... Weet ge 't nog?... Frederik, jongen, ge zult ze weldra niet meer warm krijgen... Hoor, beste, beste man, gij die zoo gewrocht hebt voor ons allen, ge weet wel, dat het gedaan is met mij... Zeg aan de kinders, dat ze geen verdriet mogen maken... en laat ze één voor één hier komen... Met mij alléén... ja, leg het aan de oudsten op, dat ze niet weenen mogen."

En ze zijn allen gekomen vóór het doodbed, alle acht, zelfs het jongste, Leentje, op den arm eener gebuurvrouw... Zeker ware de arme Lina met elk uren en uren gebleven, maar ze voelde te goed, dat het einde naderde... En hoe ik ook niet weenen mocht, toen ze alle acht daar samen stonden, vóór de deur wachtend om beurtelings binnen te gaan, dan, och God... En de oudsten, die terugkwamen, waren nauwelijks buiten de kamer of ze snikten vreeselijk!... Eilaas, de kleinsten begrepen niet, wat het was... Leentje lachte zelfs luide.

Ik was de negende.

Mijne Lina sprak :

„Frederik, ik heb het zoo gedaan om met u alléén te blijven..."

Ik weet niet, wat ze nog verder zei... Toch, iets trof mij :

„En voor alles, wat ik gezegd of gevraagd heb, Frederik, vergeet niet, dat ik nog zoo weinig ondervinding heb... Nooit heb ik het huis verlaten, en 'k ben nog niet eens vijf-en-dertig jaar oud."

Hoe waar, hoe waar! Zoo jong en toch ging ze na mij nog het een en ander en vooral Leo aanbevolen te hebben... Ik had ze in mijne armen genomen... met het hoofd op mijn borst gaf ze den geest.

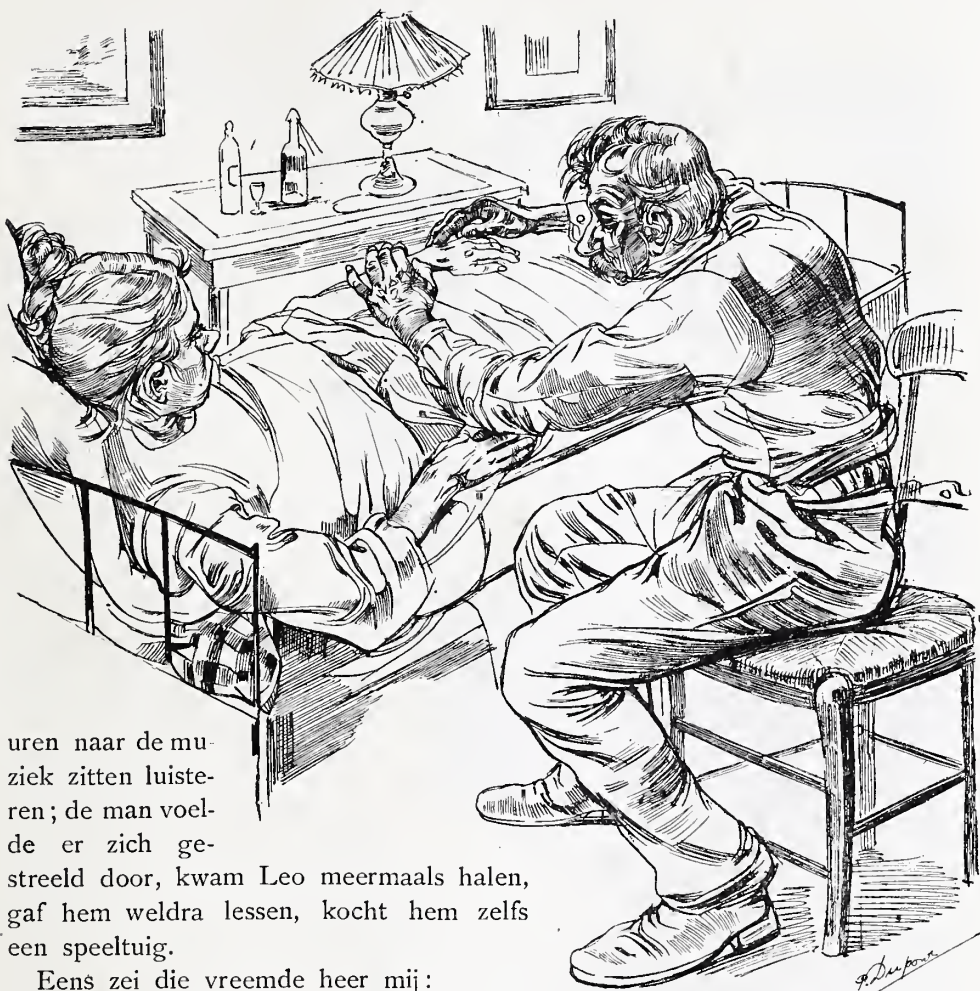
...Ik zelf heb heure doodkist gemaakt, en hoeveel tranen zijn er niet in gevallen!

* * *

Ik heb droeve dagen beleefd.

Neen, Leo was voor niets goed.

Op het dorp was een rijke vreemdeling komen wonen, die de viool bespeelde, en Leo was de vriend van dien heer geworden... Mijn jongen kon uren en

uren naar de muziek zitten luisteren; de man voelde er zich gestreeld door, kwam Leo meermaals halen, gaf hem weldra lessen, kocht hem zelfs een speeltuig.

Eens zei die vreemde heer mij:

„Daar steekt iets in uw zoon: eens zal hij een groot muzikant zijn!...”

Ik wist wel, dat zulks onmogelijk was. Hoe zou iemand, die de armen verkeerd aan het lijf heeft staan, die geen timmerman, zelfs geen bakker kan worden, hoe zou die ooit een meester worden op de viool... En waartoe zou zoo iets gediend hebben?...

's Anderen daags zei ik:

„Leo, ik verbied u nog verder muziek te leeren.”

Hij sprak mij zoo schoon, ook zijn leermeester kwam mij smeeken, zoodat ik ten slotte aan mijn jongen toestond voort te spelen, doch niet in huis. Voorzeker zouden de geburen gezegd hebben:

„Waarom leert men dien kerel niet werken?”

Ik hoorde de viool niet meer; na cenigen tijd echter vernam ik van den kerkeknecht, — die mij nu en dan bijstond om een mensch in de doodkist te leggen, — dat Leo, die van den koster den sleutel van den klokketoren had be-

Om u zal Leo mijn beste vriend zijn,

komen, elken dag naar boven sloop om ginds te spelen. Ik herinnerde mij met de deemstering reeds meer dan eens muziek gehoord te hebben ; ik had zelfs gedacht :

„Wel, wat speelt Leo's leermeester toch schoon! .. Waar, verduiveld, zou hij nu zitten?”

Geburen ook hadden zich afgevraagd van waar die muziek mocht komen.

De lente van zes-en-zestig was ondertusschen aangebroken. Iets vreeselijks hield dag en nacht de geesten der dorpelingen bezig; soms werd er een woord uitgesproken, dat er velen deed bleek worden.

De cholera heerschte in de naburige dorpen, in al de plaatsen langs de Schelde!

Op een Donderdag, toen het duister werd, ging ik volgens gewoonte mijne pijp rooken aan den gevel der woning ; ik luisterde naar de muziek, die zich op den toren liet hooren. Plots hield mijn jongen op... De doorklok galmde!... Des morgens nog had de geneesheer mij gezegd, dat er niemand ziek was op de gemeente... Hevige schrik beving mij...

Och, er was geen twijfel: de cholera was ook bij ons losgebarsten... Ik wist, wat er mij wachtte.

Wat gaf ik om lijden of sterven, maar bezweek ik, dan bleven mijn acht kinders zonder brood!... Reeds nachten en nachten had die gedachte mij den slaap benomen... Als timmerman van 't dorp, was ik de doorkistenmaker, moest de dooden in de kist leggen.

Onze geneesheer had mij gezegd:

Frederik, komt de ziekte, voed u goed, eer ge de maat voor de kist neemt, en zij maar niet bevreesd."

De klok galmde en de pijp was mijnen mond ontvallen... Ik trad terug in de woning en Martha fluisterde mij toe:

„Wat gaat er nu gebeuren, vader?... De cholera is op 't dorp... De hovenier, die aan de haag van de pastorij werkte, riep mij toe van over de beek, dat het voor den kerkeknecht is, dat de doodklok luidt.”

De kerkeknecht! Hij, die alléén mij kon helpen en bijstaan, die mij gezegd had:

„Frederik, jongen, komt de ziekte, we zullen doen wat we moeten; en is het onze beurt, we zullen op 't doodbed weten, dat we onzen plicht deden.”

En nu, met kloppend hart, vroeg ik mij af:

»Is het plicht, dat een vader van acht kinders zijn leven waagt?»

Maar, was ik de timmerman van 't dorp niet, en moest ik de plichten van mijnen staat niet vervullen?

Ik liet mij neerzakken op eenen stoel... De kleinsten, zooals ze elken avond deden, kwamen aan mijnen hals hangen... En daar buiten galmden de klok steeds voort, en mijn hart kromp al meer en meer ineen.

Ik dacht:

„Zoo aanstonds zal de weduwe van den gestorvene mij komen roepen om de maat voor de kist te nemen... Ik moet dus voedsel nemen!... Voedsel... Al wist het ook niemand: ik leed honger... Dezen avond had ik alles aan de kleinen gelaten en mij met een pijpje tevreden gehouden... Morgen vroeg moest ik, kost wat kost, iets te eten vinden, dat mij zou verkloeken... Om wille der kinders, voor de eerste maal mijns levens, zou ik hulp afsmeeken... De burgemeester was een braaf man, ik zou hem alles uitleggen, iets vragen op 't werk, dat ik later zou verrichten.

Ik keek eens rond en vroeg:

„Is Leo nog niet thuis?»

„Ja,” antwoordde Martha en toonde mij den jongen in den half duisteren hoek bij den uitgedoofden haard gezeten. Leo naderde mij tot bij het venster, en ik ontwaarde, bij het laatste daglicht, dat de jongen doodsbleek was, en er tranen in zijne oogen stonden... Ik vroeg:

„Zijt ge ziek, jongen?»

„Neen, vader... Moeten zij, die van de cholera sterven, ook de maat genomen worden?... Neen, niet waar? Ik heb gehoord, dat de timmerman van Heygem kisten van alle grootte maakt, en ze verkoopt volgens de maat, welke de lieden zelf brengen.”

„Jongen, ik moet doen, zooals de menschen het mij verzoeken... Gaat nu slapen, kinders, en laat ons hopen, dat alles goed zal eindigen, en we 't naaste jaar nog allen gelukkig zullen samen zijn.”

De kleinen kwamen, zooals elken avond, om een kruisje, en toen Martha, — het braaf moedertje, — naderde met Leentje op den arm, dat zoo rustig sliep met de kleine vuistjes toe en wonder sprekend op Lina zaliger geleeke, dan moest ik de handen vóór de oogen leggen, eer ik het laatste kruisje gaf.

Ik bleef alléén in de keuken, waar het allengskens gansch duister werd...

Iets nieuws voer mij door den geest. Er konden dozijnen en dozijnen

mensen op 't dorp sterven; het was zoo een buitengewoon geval, en ik zou geld vragen om aankoop van hout te kunnen doen.

Dit denkbeeld beviel mij, en ik begaf mij naar mijne kamer... Leo sliep op den zolder... Alles beneden scheen rustig... Ik lonkte eens het slaapvertrek der meisjes binnen, en ik zag Martha nog bij de wieg zitten; ze hield het aangezicht in de handen geborgen... Ik sloop stil weg.

Er bleef voort een pletterend gewicht op mijn hart wegen, en ik vond den moed niet mij te ontkleeden om te bed te gaan. Och, hadde ik met mijn leven te schenken brood aan de kinders verschaft, hoe ware ik tevreden gestorven!... De maan rees boven de huizen, en door mijn gevelvenster zag ik 't rustend dorp... Voorzeker zaten nu vele vaders of moeders, zooals ik, vol doodsangst, of lagen, door vreeselijke gedachten gemarteld, slapeloos te bed... Ik weet het; men moet altijd het beste hopen, maar — een uitgehongerd man om cholera-dooden te lijken!... „'t Is een zeer gevaarlijk werk!” zegden de geburen.

Ik dwaalde al verder en verder in gedachten weg en werd meer en meer akelig te moede... Iets verschrikkelijks spookte mij voor den geest... Mijne kinders zijn weezen; het is Mei, het armbestuur verpacht hen in het gemeentehuis!... Alles is in groei en bloei; om vier uren, — na de vespers, — worden mijne acht weezen er heen gebracht... Tusschen al de verstootelingen, gekomen om verpacht te worden, bevinden zich mijne lievelingen... Ja, Martha kan reeds haren kost verdienen, Leo misschien ook, maar de overigen moeten één voor één op de tafel komen, omringd van al die gezichten, en telkens vraagt men:

„Wie neemt dit kind en voor hoeveel?”

Ik zie ook mijn Leentje. Wie zal zoo een schepseltje nemen? Misschien de bedelares Wanna! Heur gepacht kind is onlangs gestorven, en zij zal Leentje voorzeker begeeren om er mede heure ronde te doen. Mijn aanbeden kind zal opgeleid worden tot bedelares!...

... Neen, ik kon er niet langer aan denken. Ik en mijne Lina, — al hadden wij het niet breed, en al leden we soms honger voor onze kinders, — toch kwamen wij in de oogen van iedereen deftig aan ons brood. Niemand kende onze ellende en later, — dat was onze droom geweest, — later, eens de kinders groot, zouden we welstellende lieden geworden zijn!

... Plots schrikte ik op!... Over den weg, door de maan verlicht, zag ik de weduwe des grafmakers naderen... Al had ze den zwarten kapmantel om, toch herkende ik heur maar al te goed... Recht kwam ze op mijne woning af, trad langs den draaiboom op mijn hoevetje, klopte in den stillen nacht op de huisdeur... Er vielen als hamerslagen op mijn hart... Nu was het oogenblik gekomen om mijnen plicht te doen... Juist ging ik mij naar de keuken begeven om de arme weduwe te woord te staan, toen de vrouw zich wellicht herinnerde, dat mijne slaapkamer aan 't gevelvenster was... Ze verscheen er, deed door heur kloppen de ruiten rinkelen, doch daar ze met de linkerhand gedurig heure tranen afdroogde, ontwaarde ze mij niet... Ik trok het venster open en zei:

„Ik wachtte op u, Anna... 't Is zeker voor de kist, dat ge komt?”

„Ja,” antwoordde ze. „Mijn man heeft nog, eer hij stierf, van u en uwe arme kinders gesproken... Och, hij was zoo braaf en zoo goed... Wilt ge mee om de maat te nemen?... Mijn laatste geld zal ik aan de kist besteden... Kom mee, want ik geloof, dat het hier zal gaan zooals te Heijgem: seffens, morgen vroeg reeds, naar het kerkhof... Ik zou toch zoo gaarne iemand bij hem zien... Iedereen is weggelopen; hij ligt ginds zoo alléén... Kom, we zullen samen gaan.”

Ik sprak:

„Anna, keer gerust terug naar huis; ik zal aanstonds alles gereed zetten, en, eer de zon opstaat, ben ik bij u!

Ze hernam:

„Och, had ik maar iemand ter wereld om met mij te blijven... Ik had gedacht... Maar ik ben zinneloos; neen, het kan niet zijn... Hij was naar Heijgem moeten gaan... Het eten was 's middags te gezouten geweest... Hij had geen geld in den zak, en was onderwege op eene hoeve een glas water gaan drinken... Klaar en gezond!... Ja, zoo dacht hij... En, och Heere, lang heeft het niet geduurd... Ja, maak dezen nacht de kist: ik versta... Och, 't is zoo wreed, gansch den nacht moederziel alléén met den doode... Hij is zoo sterk veranderd: ik herken hem zelfs niet meer.”

... Anna vertrok.

Ik ging naar mijn werkhuis, een achterkamer, en zette er alles gereed, doch in stilte om de kinders niet te verschrikken... Ik keerde vervolgens terug naar mijn venster, want slapen kon ik niet.

... Dien nacht heb ik veel geleden... En aanzie het niet als lafheid: ik had mijne kinders zoo hartelijk lief... Met den morgen echter dommelde ik in, zoo zwaar, zoo zwaar... Het was voor mij geen uitrusten, want mijn geest werd voort vreeselijk gemarteld.

... Een getik op de ruiten schudde mij wakker en luide riep ik:

„Ja, Anna, ik kom, ik kom!”

Ik trok het venster open, en wien zag ik daar buiten staan?... Mijn Leo, die achteruitdeinsde en zei:

„Vader, luister goed... Indien wij u verloren, wie zou er voor ons zorgen?... Ge weet, ik, ik ben voor niets goed op de wereld... En sterf ik, wel... Ge hebt zoo dikwijls gezegd, vader, dat een mensch altijd zijnen plicht moet doen... En zoo ware ik terug bij moeder... Ik heb door het dakvenster gehoord, wat Anna verzocht... Ik ben met heur bij den doode gaan waken en heb hier de maat voor de kist.”

Hij gaf mij de afmetingen en vervolgde:

„En als de doodkist gemaakt is, zet ze te midden van het voorhof, daar zal ik ze nemen en daarna, met hulp van Anna, het lijk in de kist leggen... en des noods zou ik het alléén ook wel doen... Ik heb mijn bed in het ovenhuis gedragen, daar zal ik slapen, zoolang de ziekte op het dorp is... Dat Martha mijn eten onder den pereboom in den houten schotel giete, daar zal ik het

vinden... En als alles voorbij zal zijn, dan zullen wij weer samen gelukkig leven... Ge weet, vader, nu moogt ge naar 't dorp niet meer gaan... Dezen morgen hoorde ik, dat er reeds vier zieken liggen in de huizen langs de beek... Maak nu de doodkist, vader, en bid dezen avond allen samen eenen rozenkrans, opdat het goed met ons afloope."

...De Hemel beware er u voor, mensch, ooit te voelen, wat mij op dat oogenblik door 't hart ging... Ja, ik wist, dat de jongen zijn leven gaf, en, daar ik hem meer dan eens ruw had behandeld, zelfs streng gekastijd, begon ik te beven, gebood hem binnen te komen en mij mijnen plicht te laten vervullen.

„Ge vergeet, vader,” sprak hij, „dat ik den ganschen nacht bij het lijk heb gewaakt.”

Neen, hij wilde van zijn voornemen niet afzien. Hoe welsprekend was hij, toen hij mij bewees, wat ik doen moest; toen hij uitlegde, hoe hij aan de dorpelingen zou verklaard hebben, waarom thuisblijven voor mij plicht was.

* * *

Weken vol rampspoed volgden.

Hoe er elken dag ook lieden stierven, nooit liet de doodsklok zich nog hooren; de bewoners waagden zich zelden op straat, en er hing eene vreeselijke stilte over het dorp... En telkens als Leo om eene doodkist kwam, keek ik hem met brekend hart achterna... De kinders stonden dan gewoonlijk vóór het keukenvenster en knikten hem vriendelijk goedendag toe. Dikwijls heb ik mijn moedigen jongen afgespied, toen hij in de eerste dagklaarte de kist op het karretje heesch en er mee henen trok, terwijl alles bloeide en geurde om hem heen, en de vogels in de pereboomen zongen rond ons huis... Hoe vaak noemde ik mij zelf laf, laf... De burgemeester had mij een briefje gezonden, waarin hij goedkeurde, dat Leo mij verving om de dooden te kisten... Hoe pijnlijk trof het mij telkens, toen ik mijn jongen met zijn houten schotel naar het ovenhuis zag sluipen... Na drie weken was de ongelukkige bleek en mager geworden; koortsig glansden zijn oogen in zijn langwerpige aangezicht, heel zonderling door zijne lange, bleekblonde haren omlijst... God is mijn getuige, dat ik hem al het mogelijke verschafte, om zijn rampzalig lot meer dragelijk te maken... Ook de kinders waren er altijd op uit om hem iets te bezorgen, dat hem gelukkig kon maken. En wat heerlijke plannen smeedden wij niet voor de toekomst!

Martha zei:

„Vader, ge weet, Leo is een weinig onnoozel, en later mag hem nooit iets ontbreken. Zijn leven zal een gedurige kermis zijn!”

Eens, dat ik schier gansch den nacht gewerkt had en, — na in den morgen eene kist op het voorhof te hebben gedragen, — door het venster naar Leo in den maneschijn keek, kwam Martha bij mij en sprak besloten:

„Vader, dat kan niet langer zoo gaan; ik zal Leo helpen en met hem in

het ovenhuis slapen... Ik ben nu vijftien jaar oud, kloek en sterk; mijne zuster Ida zal mij in de keuken vervangen..."

Hoe wild keek mijn kind mij aan... Met geweld moest ik mijne arme Martha terughouden, tot zij hare onmacht voelde en in tranen losborst... Leo was intusschen vertrokken met zijn droeven last, en het ongelukkig meisje werd ten slotte weer kalmer, weer redelijker.

* * *

Terwijl de ziekte woedde, werden er in alle dorpen openbare gebeden voorgeschreven.

Telkens als de avond inviel, klonk er over de straat holleblokgeklepper van lieden, die zich naar de kerk begaven, om vervolgens, met den pastoor aan het hoofd, biddend en smeekend, als eene terdoodveroordeelde kudde, door de velden te trekken... Hoe dikwijls hebben in 't voorbijgaan de dorpelingen het geklop van mijnen hamer niet gehoord!... Ten slotte hield de schrik zelfs de moedigsten in huis.

Doch spreken wij niet verder meer over al die akeligheden.

Een feit wil ik nog aanhalen, eer ik eindig.

Ik vroeg aan mijn jongen den naam der dooden niet meer, daar ik gewaar werd, dat zulks hem pijnigde; telkens antwoordde hij:

„Laat eerst alles gedaan zijn, vader.”

Hij had alle dorpelingen lief, en ik geloof, dat hij in 't geheim weende om elken doode.

Eens, toen hij weer door 't venster de maat eener doodkist aangaf, trilde zijne stem, en een traan rolde uit zijn oog.

... Toen hij om de doodkist kwam, zag ik, dat hij zijne viool er in legde.

Ik verstond, dat zijne goede vriend, zijn muzikleeraar gestorven was.

De maand Juli brak aan.

Er liep eene blijde mare over het dorp: de ziekte nam af! Eerst was er een dag geweest zonder doode, vervolgens twee dagen, daarna drie... Er stegen weer vroolijke geluiden op uit en om de woningen. Een feesthemel hing over het dorp. Het koren rijpte, en de lieden begaven zich weer met moed aan den arbeid!

Te Heijgem en te Gemst waren reeds sedert weken geene zieken meer!

Leo bleef in het ovenhuis, hoe ik hem ook verzocht terug op den zolder te komen slapen. Eens zegde hij mij:

„Sterft er van nu tot Maandag niemand meer, vader, dan kom ik terug!”

... Den volgenden Zaterdag, toen het schier duister was, zaten we samen in de keuken, toen er op de ruiten werd geklopt.

Ik sprong recht, opende het venster... Leo was daar.

„Er is een doode,” fluisterde hij. 't Is een gewoon sterfgeval... Nu zal alles wel met de cholera gedaan zijn.”

Ik vroeg:

„Wie is het?”

„Later, vader, later,” antwoordde hij. „Zij gerust: 't is de cholera niet.”

„Och, jongen, waren wij maar allen weer samen!”

Hij hernam:

„Wat moet moedertje zaliger nu blij zijn! Bij ons ontbreekt nog niemand! Nu zal Leentje door het armbestuur niet verpacht worden!”

De broeders en zusters waren vóór 't venster gekomen en groetten mijn jongen, die hen toeriep:

„Ge weet, dat alles gedaan is!... Die leelijke ziekte is eindelijk weg... Dag, Leentje!... Dag, Leentje!...

Allen groette hij één voor één en vervolgde:

„Indien ik mijne viool nog had, dan zou ik wel een liedje spelen!... Gaat nu weg, gaat nu weg, allen, uitgenomen vader.”

Zijne stem klonk zonderling. Er viel een vreeselijke beklemdheid over mij, en ik vroeg:

„Zijt ge ziek, mijn jongen?”

Hij week achteruit en antwoordde:

„Wees gerust, vader, weest gerust... Maandag is alles gedaan! En de struikviolieren van moeder zullen jaar na jaar aan den gevel bloeien: niemand zal die uitroeien! Maandag is alles goed!... Ge hebt nog eene doodkist staan, vader: geef ze mij. 't Is de doodkist, welke ik u vroeger bestelde voor een jongen, die niet gestorven is, al dacht iedereen hem dood.”

„Ja,” zei ik, „bijzonder smal in evenredigheid der lengte... Maar, dat is zoo juist eene kist voor u. Mijn kind, zij rechtzinnig tegenover uwen vader... Zijt ge ziek?”

„Vader, vraag dat toch niet... Later, later... Zet nu maar de doodkist op de gewone plaats.”

Toen de morgen aanbrak, en wij allen in huis nog te bed lagen, schrikte ik op door een kloppen op de deur. Ik hoorde Martha en Ida naar beneden gaan en iemand laten binnenkomen... ik vernam de stem van Geert, den ouden kloklouder:

„Zet de vensters open... Zegt, dat uw vader hier kome.”

Ik snelde naar beneden, keek mijne verbijsterde kinders aan, daarna den grijsaard en kreet:

„Waar is Leo?”

De oude man lei de hand op mijn schouder, drukte mij zachtjes neer, gebood:

„Laat ons knielen en bidden... Leo is dood!”

Dood!

Ik voelde, dat het de waarheid was. We zonken op de knieën, en er was slechts gesnik en gejammer.

Geert sprak weer:

„Reeds weken stond ik Leo bij. „Als de ziekte voorbij is”, zegde hij, „dan sterf ik.” Reeds dagen voelde hij zich gaan, doch hield zich kloek. Hij heeft te veel ellende gezien, en zijn hart was gebroken. Ik ben dezen nacht bij

hem gebleven, heb zijne kleederen onder zijne oogen verbrand, en hem met den morgen in de kist gelegd, welke hij voor zich zelf liet maken. En niemand mag bij hem komen... „De ziekte is nog in het ovenhuis,” zei hij... Ik zelf zal de kist buiten brengen...”

Mijn jongen niet gaan zien! Neen, geene macht ter wereld had mij dit kunnen beletten!...

Dit is de geschiedenis van mijn zoon.

Elk jaar bloeien de stokviolieren aan den gevel onzer woning.

Heden is het de verjaardag van Leo's afsterven; heden werk ik niet, en toch is het voor mij geen feest!

En hebt ge kinders, denk niet te gauw: ze zijn voor niets goed. Bezitten ze een gevoelig hart, dan sluimert er wellicht de ziel van Leo in.

'T WAS BETER ZOO,

DOOR

TOPPY.

Onbeweeglijk zit zij voor zich uit te kijken; de groote donkere oogen strak starend in het vuur; de lange witte handen slap ineengevouwen op een stapel schriften: corrigeerwerk. En langzaam nemen hare *soezerige* gedachten een vorm aan, en voor haar oogen *verrijst* een beeld, zóó helder, zóó duidelijk, als zij het sinds jaren niet gezien heeft. Dat beeld, hetwelk zij niet meer zien *wil*, waarvoor zij met geweld hare oogen heeft gesloten, jaren, jaren lang.

't Stelt voor een jongen en een meisje, haast nog kinderen, die elkaar voor altijd vaarwel zeggen, omdat zij beiden gevoelen, dat er tegen het noodlot niet te kampen valt, omdat zij hebben leeren inzien en begrijpen, dat waar *hij* noch *zij* enig fortuin bezit, een huwelijk eene onmogelijkheid, eene dwaasheid zou zijn. En zij hebben elkaar wijsgemaakt en opgedrongen te gelooven, dat eene eeuwige scheiding te verkiezen was boven een leven van eindeloos wachten, zóo lang en zóo hardnekkig, tot ze er ten slotte beiden van overtuigd waren. Zij hebben elkaar voorgepraat, dat 't maar beter zóo was, dat 't dwaasheid zou zijn de illuzies te behouden van eene vereeniging, die nimmer tot stand zou komen. Zóo hebben ze gesproken; wijs, verstandig, beredeneerd, en in stilte klampen zij zich vast aan de bijna onmogelijke mogelijkheid, dat er misschien nog iets tusschenbeide zou komen, dat zijn aanstaand vertrek zou verhinderen; zij gevoelden zich zoo diep, diep ongelukkig, maar zij toonden het niet; 't was beter zóo, veel beter zóo.

Er kwam niets tusschenbeide, en het oogenblik van scheiden was dáar, precies zóo als ze 't zich al maanden, jaren lang hadden voorgesteld. Zij deden zooals alle menschen doen wanneer zij afscheid nemen: zij gaven elkaar eene hand en zeiden niets omdat zij niets wisten te zeggen.

De boot kwam in beweging, — een gewuif met hoeden en zakdoeken aan hen die in den vreemde het geluk gingen zoeken, — snikkende moeders en schreeuwende kinderen — en dáartusschen plotseling een gil, wild wanhopig: „Nonnie” — en dan niets meer. . . .

Verder en verder gaat de boot; de man met de groote manteljas is nog slechts eene stip; de menschen zijn langzamerhand weggegaan, en nog altijd staat dáar aan den kant de kleine witte gedaante, onbeweeglijk turend naar die éene stip, met strakke, als wezenloos sturende oogen. . . .

„Pas op juffie”, zegt een sjouwer, op eene naderende kar wijzende. Vreemd, bijna minachtend kijkt ze den man aan. „Dáár!” zegt ze plotseling, hare armen naar de zee uitstrekkend, „dáar! dáar!” . . . dan zinkt ze langzaam ineen.

't Was beter zóo, veel beter zóo.

En dat alles herinnert Nonnie zich, als ze jaren, vele jaren later op haar kamertje, kinderknociwerk zit na te kijken. Zij is onderwijzeres geworden, met hart en ziel heeft zij zich aan hare betrekking gewijd, en niemand zal in het ernstige, bleeke meisje, de vroolijke, wilde Non van vroeger herkennen. Zij heeft Frank van Heuvel vergeten. Vergeten? Neen, maar aan hem leeren denken als aan een doode, en de wonde uit hare jeugd is langzaam, heel langzaam geheeld, totdat ze op eens van morgen... en 't is Nonnie als hoort ze weer die hooge, heldere kinderstem vragen: „Compliment van juf uit de eerste klasse en of u ook een nieuw krijtje voor juf heeft?” als ziet ze weer dat blonde kindergezichtje met de groote grijze oogen — de oogen van Frank!... Werktuigelijk heeft zij haar het gevraagde gegeven; en de oogen van Frank hebben haar vriendelijk toegelachen met de oude hartelijke uitdrukking. God, als dat kind nu eens? en dikke tranen rollen op het schrift. Zou ze eens vragen hoe het heette, zou ze de kracht hebben om zich kalm te houden, als haar vermoeden eens bewaarheid werd? En aan wien zou ze 't vragen? Aan het kind zelf? O! ze gevoelde dat ze het niet kon, dat ze er den moed niet toe had, en toch... o, zij zou het zoo zielsgraag weten... „Morgen zal ik 't vragen”, zegt ze eensklaps hardop, en dan, huiverend, terugdeinzend bij de gedachte aan het antwoord, zegt ze zacht: „Neen, morgen nog niet, — maar dan overmorgen, — ja overmorgen, stellig,” en zij glimlacht even om haar flauw tegenop-zien. Wie weet, wat eene ellende 't gegeven had, als *zij* met Frank getrouwd was! Ja, 't was beter zóo, veel beter zóo. Maar morgen nog niet — neen overmorgen...” Met de schriften onder haren arm en de oude versleten mof vast tegen zich aangedrukt, gaat Nonnie den volgenden morgen naar school. Angstig kijkt ze om zich heen. — God, als ze Frank eens tegen kwam? — als hij zelf het kind eens naar school bracht?... Neen, dat zou al wel heel toevallig wezen... wat was ze opgewonden en zenuwachtig van daar... flauw toch... misschien was 't een kind van heel andere menschen... maar die oogen... die ernstige diep-grijze oogen?... 't Waren toch sprekend die van Frank!

Eindelijk is zij er. „Juffrouw, juf, juf,” gonst het om haar heen en een troepje meisjes omringt haar. Non is de algemeene lieveling van de schoolkinderen en voor een oogenblik worden hare gedachten afgeleid. Twee uren gaan kalm voorbij, maar toch kijkt zij telkens angstig naar de glazen deur — misschien kwam dat blondje wel eens door de gang? — Maar het kwam niet en als ze ziet dat de meisjes het opletten, krijgt ze eene kleur en kijkt op haar boek. — 't Is elf uur.

„Juffrouw,” zegt de hoofdonderwijzeres binnentredend, „zoudt u eens even de cahiers voor mij willen halen? Ik heb ze op de trap laten liggen.”

Non staat op en loopt de gang door om aan het verzoek te voldoen, hare knieën knikken, zij moet de eerste klasse voorbij. Schuw kijkt ze naar binnen; ze ziet eene verwarde massa van blonde, bruine en zwarte kopjes, maar ze kan niets onderscheiden; teleurgesteld loopt zij door; droomerig voor zich uitkijkend, starend in het niet; dan staat ze plotseling stil. . . . .

Dáar op hare teenen bij het fonteintje staat het kind; de lange blonde krullen bedekken bijna geheel haar gezichtje, en 't is Nonnie alsof de grond onder haar wegzinkt; half bewusteloos sluit zij hare oogen. . . . als zij ze weer opent ziet zij slechts eene flauwe vage nevel. . . . en midden in dien nevel staat het kind — het kind met de oogen van Frank.

„Ik kan er niet bij,” klinkt eensklaps een helder hoog stemmetje, en het blondje strekt te vergeefs haar handje naar de kraan uit. Vragend ziet ze om.

„Zal ik je eens helpen?” vraagt Non eindelijk, moeite doende om kalm te blijven; en 't is alsof haar eigen stem haar vreemd klinkt. „Ja,” zegt het kind en kijkt verwonderd op naar de juffrouw, die zoo vreeselijk hard praat!

In Nonnie's hart stormt het; hare wijdgeopende oogen zijn strak op het kind gevestigd; — ze kan niet besluiten en toch. . . . Nog even aarzelt ze, trillend over haar geheele lichaam, tweemaal opent ze te vergeefs de bleeke lippen, en dan. . . ., dan klinkt het heesch van inspanning, terwijl groote zweetdruppels op haar voorhoofd paarden: „Hoe heet je, kind?” Het kind kijkt haar even aan. . . . de juffrouw deed zoo vreemd en zegt dan haastig om weg te komen:

„Marietje, net als maatje, Marietje van Heuvel — maar pa zegt altijd Nonnie — dat vindt pa zoo mooi!”

„Frank!” ontsnapt half gesmoord aan de lippen der schooljuffrouw.

„Zoo heet pa,” zegt het kind verbaasd.

HOE JAN TUPPELAAR BEROEMD WERD.

DOOR

MAURITS SMIT.

De Letter-liên zijn blind,
En sien maer door haer boeck: sy struick'len als een kind,
En meenen vast te gaen in all haer doen en seggen.

HUIJGENS' *Oogentroost.*

I.

Het was in het meergemelde Hagendoorn — alwaar de hevige gebeurtenissen, die in de laatste vijf en twintig jaar het artistiek-ontwikkeld deel der bevolking schokten, eenmaal de onmisbare bouwstoffen zullen leveren voor eene kunstgeschiedenis dezer ten einde spoedende eeuw — dat op een regenachtigen avond drie studenten op eene kleine bovenkamer bijeenzaten, of, beter gezegd, bijeenlagen. Want de tijdelijke huurder van deze bekrompen ruimte, die op dit oogenblik als gastheer fungeerde, lag in zijne volle lengte op eene ouderwetsche paardeharen sofa, welk meubelstuk wel in eenige familiebetrekking scheen te staan tot een kast, die midden tegen den groezeligen wand was geplaatst en waarop een grof Minervabeeld prijkte, tanig van kleur en omhangen met een verschoten roode sjerp; en verder tot eenige bejaarde stoelen en een tafel, zoo plomp van vorm, dat zij eerder voor een schoenmakerswerkplaats bestemd schenen dan voor een behoorlijk gemeubeld kwartier. De twee andere heeren hadden zich neergeveld in een paar lage leunstoelen, die in deze omgeving een even zonderling figuur maakten als een paar opgedrilde modepoppen in een museum van antiquiteiten en hier blijkbaar waren binnengesmokkeld, om aan het geheel toch nog eenig voorkomen van comfort te geven.

— Overwijk, — sprak een doffe stem uit een der lage stoelen, — zeg 't eens eerlijk, ouwe jongen, heb je je ooit in een vacantie zoo godsgruwelijk verveeld als in deze? —

De aangesprokene, die met een lange pijp in den mond naar de zoldering lag te staren, draaide zich op de sofa een weinig naar den spreker toe en gaf toen op drogen toon ten antwoord:

— 't Gaat nog al schappelijk, Kees. De vorige was ook bar saai. —

— 't Is alles wijselijk geregeld hier beneden, — sprak nu de stem uit den anderen stoel. — De collegetijd is geschapen om ons te amuseeren, de vacantie om ons te vervelen. Maar Brussel en ik smaken daarbij de goddelijke zelfvoldoening onze familie door onze tegenwoordigheid een gepaste verkwikking te bereiden.

— Schei nou uit, 't is al te taai, hè, — klonk de stem uit den eersten stoel, en tegelijk rees haar eigenaar uit zijne liggende houding op, bukte zijn

groot, zwaar lichaam over naar de tafel, keek eens in het licht van de petroleumlamp, die er boven hing, en klopte toen de asch van zijn sigaar af.

— Brusse, ik verzeker je, als ik niet overtuigd was dat ik er een liefdewerk mee deed, dan was ik thuisgebleven.

— Ja, dat de Hagendoornsche schoonen er zich al den halven winter op hebben verheugd dat jonkheer van Veurde de casino's met zijne hooge tegenwoordigheid zal komen opluisteren, is overbekend.

Bij deze woorden knipoogde Brusse even tegen den rooker op de sofa, die met een onverstoorbaar gezicht naar den spreker lag te kijken, alsof hij bezig was een portretstudie te maken van diens zwaren massieven kop, met de dikke lippen, den breeden mond en de kleine oogjes, — dien goedigen kop, die zoo vierkant stond op het dikke, stevig gebouwde lichaam, — een-en-al jonge, stoere kracht en vleezige welvaart.

— Ik zou je danken, — ging Kees Brusse voort — om daar complimentjes te snijen tegen die kleinstedsche nuffen. Ik houd me liever bij 'n pikant boek en een goeien pupstok, lekker thuis op m'n canapé, en zoo nu en dan tot afwisseling een stoeipartijtje met de mollige gediensstige die me m'n thee komt brengen, zie je, zoo'n redelijk *mixtum* van geestelijke en stoffelijke genietingen, — wel, op die manier is 't hier ten minste uit te houden. Maar wat jou beweegt, Overwijk, om je dagen hier te slijten in zoo'n anti-diluviaansche spelonk, in dit zeldzaam vervelende nest, waar je kip noch kraai kent —

— Mijn candidaats — zuchtte de man op de sofa.

— Maar je voert hier immers ook geen drommel uit, — hernam Brusse lachend, terwijl hij opstond uit zijn stoel, die onder zijn zwaar gewicht kraakte. Zooals hij daar nu stond, zijn groot lichaam breed uit voor het venster, deed hij denken aan een reus, die opzettelijk in zoo'n kleine ruimte was te kijk gesteld.

— Zeg dat niet, — antwoordde Overwijk, die door dit laatste gezegde uit zijne loome dommeling scheen opgeschrikt. — Mijn verblijf in Hagendoorn is op zich zelf al een daad van belang. Ik heb nu aan den ouden heer kunnen schrijven: „Ik ga mij in de vacantie in Hagendoorn opbergen, omdat ik daar stil kan leven en dit voor vele dingen goed zal zijn.”

— Ook voor de berenleiders, — merkte Brusse op.

— Ik heb van morgen mijn dictaten al eens bij elkaar gelegd, — vervolgde Overwijk, zoo laconiek mogelijk. — Dat's het begin. De overgang moet niet te snel zijn, — we hebben heel treurige voorbeelden in onze familie van menschen die zich overwerkt hebben. En dus —

— *Festina lente*, — zei Brusse op plechtigen toon.

— Maar wat me hier vooral naar toe heeft gedreven, — ging Overwijk voort — dat is die verduivelde vervelingskoorts die mij den laatsten tijd te pakken had. Alles verveelde me, de lui, de kroeg, de donderjolen — paarden, honden, actrices, oesters, — noem maar wat, het maakte me alles zoo miezerig en sikkeneurig. Ik voelde dat ik ergens heen moest waar van al die aardigheden eens niemendal kon inkomen. —

Hagendoorn als homeopathisch middel — viel nu Van Veurde hem in

de rede, — dan moet ik je zeggen dat je keus uitstekend is geweest. Ik vind 't hier tegenwoordig ook onuitsprekelijk saai. Alle luidjes die nog wát waren, zijn er zoo langzamerhand uitgetrokken, — wat je hier en daar nog aantreft is niet veel meer dan een vulgair proletentroepje. — Van Veurde was uit zijn stoel opgestaan en keek naar de kleine regendroppels, die aan het groezelige venster kleefden. Zijn tengere gestalte stak scherp af bij het dikke, logge lichaam van Brusse, die voor het andere raam stond, en in het helle lamplicht kwam zijn aristocratisch profiel, met den flauw gebogen neus en het hooge, blanke voorhoofd, scherp uit.

— Jij bent veel te exclusief, Veurtje, — zei nu Kees Brusse goedig — dat heb ik je al meer gezegd. Jij hebt er den slag niet van met de luidjes hier om te gaan. Dan had je gisteravond maar eens bij ons moeten zijn met dat clubje in „De Kroon”, — 'n gemakelijke pan! —

— 'n Mooie boel — merkte Van Veurde op, terwijl een smalende trek om zijn fijnen mond speelde — ik pas voor zoo'n gezelschap. De zoons van een rijk geworden kleermaker — parvenu's van 't eerste water, — dan 'n paar varkens, *) kom, in Leiden zou je ze immers ook negeeren.

— Wat zou dat? — riep Brusse uit. — Hier amuseer je je met de luidjes. Laat Overwijk 't getuigen of 't niet verduiveld leuk was gisteravond? — Je hebt nooit in je leven zooveel gemoedelijke inbeelding en naïve pedanterie bij mekaar gezien, hè, Overwijk was 't niet kostelijk? Daar hadt je dien van Beelen —

— Ja, 't was wel singulier, — viel Overwijk hem glimlachend in de rede — voor 'n enkelen keer niet te versmaden, ofschoon ik wel voel dat zoo'n gezwets me toch alweer gauw zou gaan vervelen. —

— Dien van Beelen heb ik hier wel eens hooren noemen, — merkte nu van Veurde op. Hij is immers dezelfde die dat malle boek heeft geschreven, dat jij in de Minerva nog eens geparodieerd hebt, Overwijk? —

— Juist, — hernam Overwijk, — hij wordt hier in Hagendoorn voor den eersten modernist gehouden. Ik geloof dat hij niet eens gesnapt heeft dat ik in de Minerva den draak met hem had gestoken, tenminste hij scheen er nog al lekker mee dat zijn werk besproken was. — Och, daar is 't misschien die lui in hoofdzaak om te doen. Ik geloof dat ze eigenlijk niets liever willen dan dat er maar over hen gesproken wordt. —

— En dan heb je daar nog zoo'n pracht-exemplaar, — vulde nu Overwijk aan, — bepaald een monster van onbeduidendheid — heet hij niet Tuppelaar? —

— O, die Tuppelaar — riep Brusse uit — 'n subliem stuk, enig in zijn soort! —

— Toen ik aan dat heer werd voorgesteld, trok hij zoo'n allerjammerlijkst snuitwerk, — verhaalde Overwijk, terwijl hij zijne kleine, levendige oogen nu eens op den een, dan op den ander richtte en op een potsierlijke wijze de

*) Het is misschien niet allen lezers bekend, dat de studenten, leden van het studentencorps, hunne medebroeders, die geen lid van dit corps zijn, veelal met dit epitheton aanduiden.

manieren van Tuppelaar nabootste, — dat ik een sterke aanvechting kreeg hem een veeg over z'n leelijke bakkes te geven. Met een welwillend glimlachje noodigde hij mij uit naast hem plaats te nemen, — maar ik heb den heelen avond geen verstandig woord van hem gehoord.

— Bedoel je met dien Tuppelaar, — vroeg van Veurde — den zoon van dien grossier in comestibles —

— En koloniale waren, — vulde Brusse aan, — dezelfde, meneer! Geboren uit nederige ouders, maar groot in aanleg — de diepdenkende ziener — de dichter der toekomst.

— Ik heb dien Jan Tuppelaar altijd voor 'n sukkel aangezien — bracht nu van Veurde in 't midden — ik herinner me hem nog wel uit m'n schooltijd — 'n Joris Goedbloed. —

— Zoo oordeelen de oppervlakkigen — zei Brusse lachend, — maar de kenners weten wel beter. O, je weet nog niet welke kostbaarheden hier in Hagendoorn zijn verborgen! Maar eens zullen ze aan 't licht komen, van Veurde, eenmaal zullen ze schitteren wijd buiten de grenzen van deze stad — hun glans zal gaan hoog over de aarde — hoog op in de luchten, als „Aquila” —

— Dat blaadje, meen je, waarin van Beelen ook wel schrijft? — vroeg van Veurde.

— Het orgaan van onze baanbrekers, — ging Brusse voort. De redactieleden komen tweemaal in de week 's avonds bijeen in „de Kroon”. Richt daarheen je schreden, en je zult misschien het voorrecht mogen genieten aan te zitten aan den godendisch, met Tuppelaar en consorten. Denk niet al te min over Hagendoorn, goede vriend, het wil voor Parijs niet onderdoen — het heeft zijn literaire bijeenkomsten, zijn clubs, zijn Revue Indépendante, een jong geslacht, druipend van mystiek, gloeiend van geestdrift voor het nooit-geziene! Hoor ze smalen op de wetenschap! — Ha, was 't niet heerlijk, Overwijk, ze te hooren afgeven op die bedervers van de menschengedachten? — Darwin, Haeckel, Moleschott, ze moesten allen een veer laten! —

— Arme drommels, — zei Van Veurde lachend — zóó afgebroken te worden — door een Tuppelaar.

— Eigenaardig is 't — vervolgde Overwijk — dat die Tuppelaar eigenlijk nooit direkt aan dergelijke debatten deelneemt. Dat afzichtelijke *nomens* houdt constant z'n bek. De anderen zeggen ten minste nog eens wat, al is 't dan ook driekwart onzin en wat napraterij van 'n paar Fransche symbolisten.

— Ze noemen hem een zonderling — vulde Brusse aan, — en hij schijnt er een zekere eer in te stellen die rol vol te houden. Zijne kracht ligt in zijn zoutelooze stilzwijgendheid.

— En dan schrijft hij van die onzingedichten, zooals er gisteren een ter sprake kwam — zei Overwijk, die zich onder dit gesprek al meer en meer begon op te winden. — De laatste bundel, dien hij „Zielewaden” heeft gedoopt, is zoo'n jammerlijke kletspraat, met al „die nombriële wezens die waden in onzienlijke lichten.” —

— Wat zijn dat voor dingen? — vroeg Van Veurde lachend,

— Stommerik! — riep Oosterwijk uit — snap je dan niet dat juist het mooie van die dingen daarin gelegen is, dat niemand kan zeggen wat dat beteekent? Goede goden, jij hoort nog in de vorige eeuw thuis! Onze zonderling wil niet begrepen worden, vat je, en toch beklagt hij zich dat niemand hem begrijpt, dat hij alleen staat in de wereld — hij speelt voor martelaartje.

't Zou misschien ook maar beter voor Jantje zijn — zei Van Veurde — dat hij maar bij het stroopvat was gebleven, in de zaak van den ouden heer — mij dunkt, hij heeft nog kans op 'n goeden dag in Meerenberg verzeild te raken, zoo'n aap!

— Ja — hernam Overwijk, terwijl hij met zijn volle hand een slag op de tafel gaf — en dan is 't toch ergerlijk zulke kwajongens in gemoede te hooren beweren, dat er in ons heele land geen enkel blad of tijdschrift gevonden wordt waarin iets behoorlijks over kunst wordt gezegd — dat is immers bezopen.

— Als ik jou pen had, Overwijk — zei van Veurde, — dan zou ik dat clubje afbreken dat er geen stuk heel aan bleef.

— Waarom? gaf Overwijk ten antwoord. — Daar zijn die lui toch ongevoelig voor. En bovendien, als 't op afbreken en schelden aankomt, daarin is 't hoogste toch al bereikt.

Overwijk had zijn pijp neergelegd en stond met de handen in de zakken zijne gasten aan te staren. Een oogenblik zwegen ze alle drie. Toen, terwijl er een allerondeugendste lach over zijn gelaat speelde, hernam Overwijk:

— Neen, dan speelt me iets anders door m'n kop. Als we Jantje Tuppelaar eens beroemd maakten, hè, wat zou jullie daarvan zeggen?

Ik zou 't een onbetaalbare grap vinden, — zei Brusse lachend.

— Wanneer we dat beschimmelde misbaksel, dat hier nog verborgen en vergeten voortleeft, eens met vereende krachten den Parnassus konden op-hijnschen, — ging Overwijk opgewonden voort — en wij het publiek dan zoo konden hypnotiseeren, dat het zijn laffen water-en-melk-kost voor heerlijke klokspijs opslikt, wat zou dat een ui zijn! — En 'n probaat middel tegen de verveling — dat voel ik — dat is ten minste weer eens wat nieuws.

— Wel verduiveld, laten we de grap hebben, — riep Brusse opgewonden uit, — daar geef ik nog tien donderjolen voor!

— Afgesproken, — zei Overwijk, — goed. Maar de zaak blijft onder ons drieën, wij spreken er met niemand over, anders valt de heele grap in duigen. Brusse, wij zullen samen een paar lofartikels opstellen, die klinken als een klok; jij, Van Veurde, kunt door je ouwen heer, die nog al relaties heeft en in zooveel dingen zit, misschien wel wat pressie laten uitoefenen op enkele redacties en verder steun je ons met woord en daad. Op een kalme en overtuigende wijze moeten we voor de zaak propaganda maken; wij beginnen met Jantje hier in Hagendoorn te paard te helpen en de pers moet het overige doen. Morgen gaan wij met z'n drieën in allen ernst de conferentie in „De Kroon” bijwonen — o, goede goden, denk eens aan, onze Tuppelaar, de Hagendoornsche zonderling, beroemd — 't is om je... en het drietal barstte in een luid geschater uit, zoodat de dikke Kees Brusse zijn buik moest vasthouden en eindelijk al proestend op een stoel neerbonsde.

— Zeg, ouwe jongen, kom nog eens met je whiskey op de proppen — zei Brusse, nog altijd buiten adem, — dan zullen we dat zaakje verder eens opzetten.

— Ik zal eens even duikelen, — zei Overwijk, waarop hij in een donkere alkoof begon rond te scharrelen, waaruit hij eindelijk na een hevig gestommel een oude flesch te voorschijn haalde.

— Zie zoo, — zei Overwijk, terwijl hij de flesch op de tafel neerzette, — hier is 't bakerkind. Nu zullen we onze ploertin met water laten aanrukken en dan drinken we 'n glas op het welzijn van den letterheld, zoo kersversch door ons opgedolven.

Eenige oogenblikken later zaten de drie heeren gezellig om de tafel te rooken en te drinken; en zoo werden dan op dien laten avond, terwijl de brave Hagendoorners, nog onbewust van 'tgeen hun boven 't hoofd hing, reeds den slaap der onschuldigen sliepen, onder den invloed van het geestrijke vocht, de hoofdomtrekken ontworpen van het geduchte artikel dat den eersten stoot zou geven aan de beroemdheid van Jan Tuppelaar.

II.

— Ja, lieve mevrouw, u mag dat wel zoo zeggen, je merkt 't vooral aan de kinderen, dat je oud wordt. —

Deze woorden werden op fleemenden toon gesproken door mevrouw Potter, een gezette dame van om en bij de vijftig, die nu met hare dochter Lydia een bezoek bracht aan mevrouw Tuppelaar. Zij woonde in dezelfde straat, schuins tegenover de Tuppelaars en liep in het middaguur nog al eens bij haar overbuurvrouw aan, wanneer deze bezoek ontving. Want mevrouw Tuppelaar had, vooral op aandringen van hare dochter Mina, een paar vaste ontvangdagen in de week vastgesteld. Mina had gezegd dat dit zoo hoorde tegenwoordig en dat al de nette lui in Hagendoorn 't deden, — mevrouw Potter hield ook wel geregeld haar „afternoetje” — waarom zou hare moeder 't dan ook niet doen? Nu liep het wel niet bepaald storm op die ontvangdagen van mevrouw Tuppelaar: hare meeste kennissen — en daaronder waren er velen, die zich nog best den tijd herinnerden, dat de vrouw van den grossier Tuppelaar nog eenvoudig „juffrouw” werd genoemd — behoorden tot die categorie van menschen, die niet zoo vrij over hunne middaguren kunnen beschikken; maar de weduwe Potter, die er warmpjes inzate en niet veel anders te doen had, dan hare duitjes op haar gemak te verteren, beschouwde zoo'n middagbezoek als een welkome afleiding in haar gewoon sleur-leventje en, — het gaf weer eens stof tot een babbeltje.

— Ja, — zeide mevrouw Tuppelaar met een zekere moederlijke zelfvolgdoening — Jan is met November een-en-twintig geweest, hij en Mina schelen maar twee jaar. —

Mevrouw Potter bracht met haar fijngelandschoende hand, de pink nuffig gekromd, haar theekopje aan de lippen, terwijl ze bij zich zelve de opmerking maakte, dat er hoegenaamd geen verdienste in stak om zulke fijne thee te

schenken, als je die toch voor niemendal uit de zaak hebt — hè, je kon toch zoo telkens weer uit alles de kruideniersvrouw proeven, — en wat zag die Mina er vandaag weer burgerlijk uit, vergeleken bij hère Lydia. —

Terwijl deze wijsgeerige gedachten in het brein van mevrouw Potter rondwarrelden, keek mevrouw Tuppelaar met een zeker welgevallen naar de twee meisjes, die heel zacht met elkaar zaten te keuvelen. Ja, zij mocht Lydia wel, en de Potters waren daarbij van zoo'n nette kom-af, zoo in-fatsoenlijk, — o, zij zou er niets tegen hebben als haar Jan . . .

— Oeh, — hernam mevrouw Potter, terwijl zij 't Japansehe kopje behoedzaam neerzette, — we weten nu eenmaal dat we oud moeten worden, maar ik zeg maar, wat doet 't er toe — als je maar plezier beleeft van je kinderen. —

Waarop mevrouw Tuppelaar niet kon nalaten te antwoorden: — O, maar daar mag u dan toch stellig niet over klagen, lieve mevrouw. —

— O neen, zeker niet, — hernam de weduwe, met een trotsche beweging haar hoofd een weinig naar achteren werpend, waarbij de stijve veertjes op haar hoed duidelijk trilden, — ik ben heel tevreden, mijn Henri maakt 't ook zoo best —

— Uw Henri is nog zoo jong — zei mevrouw Tuppelaar — en dan al candidaat-notaris, dat is toch al heel mooi.

— Zeker, — herhaalde de weduwe, — de jongen doet erg zijn best. Oeh, 't is natuurlijk weer heel iets anders als met uw Jan, — maar dat is ook zoo iets buitengewoons. —

Een goed opmerker zou misschien in het lachje, dat bij deze woorden over het gelaat van mevrouw Potter gleed, een ironisch tintje hebben bespeurd. Juist dat buitengewone stak haar wel een beetje. Gisteren nog had ze er bij een harer vriendinnen over uitgeweid dat die Jan Tuppelaar zich zoo mal kon aanstellen en dat 't zoo bespottelijk was, dat die Tuppelaars tegenwoordig het hoofd zoo hoog droegen.

— He ja, mevrouw — viel nu Lydia in, die, nu zij den naam van Jan hoorde noemen, zich plotseling geroepen seheen te voelen aan het gesprek deel te nemen, — wat moet dat heerlijk voor u zijn dat er tegenwoordig zooveel over uw zoon wordt geschreven en gesproken. —

— Ja, Jan heeft wel veel voldoening van zijn werk, — gaf mevrouw Tuppelaar ten antwoord, terwijl er een fiere trek om haar mond speelde, — wij vinden 't wàt heerlijk, en zou je nu toch wel willen gelooven, Lydia, dat hij er bijna niets om geeft of er al veel over zijn gedichten gezegd wordt — hij is toch zoo'n eenvoudige jongen.

— Neen ma, dat moet u niet zeggen, — viel nu Mina hare moeder in de rede — ik geloof wel degelijk dat 't hem een boel kan schelen en dat hij er wàt lekker mee is dat ze zijn werk zoo prijzen.

— Maar hij spreekt er toch heel weinig over, Mina, — heel weinig. Ik zou zelfs willen dat hij er wat meer over sprak, dan zou je vader misschien ook nog wel eens tot andere gedachten komen, want ziet u, mevrouw, bij m'n goejen man wil 't er nog maar niet in dat Jan toch eigenlijk voor schrijver in de wieg is gelegd.

— Ja, dat 's wel vreemd, — zei mevrouw Potter, — want als de wereld 't toch zegt en de kranten schrijven er dan zoo over, dan zou je toch zeggen —

— Dat het aangeboren is, — vervolgde nu Mina, — zeker, dat zeggen wij ook altijd. Maar pa wil er niet van hooren, — och, weet u, ik geloof dat pa eigenlijk van zulke dingen heel weinig begrijpt.

— Sjuut, sjuut, kind, — zei mevrouw Tuppelaar met een plechtig gebaar — denk dat je van je vader spreekt.

Maar plotseling bleef nu 't gesprek steken, want in de half geopende deur vertoonde zich eensklaps de lange gestalte van Jan Tuppelaar. Met een kleinen schrik en verbaasd keken de dames op naar de slungelachtige figuur, met de lage, afgezakte schouders, waarover een zwart jasje slap afhing; hij keek met zijne fletse blauwe oogen het gezelschap even rond, mompelde zacht: — dag dames, — en liet zich toen na eene stijve begroeting neerzaken op een stoel bij het venster, ver van de jonge meisjes af, alsof hij haar gezelschap schuwde.

— Hoe kom je zoo op dit uur hier, Jan? — vroeg mevrouw Tuppelaar, — is 't kantoorwerk al afgeloopen?

— Neen moeder, maar 't was zoo ijselijk vervelend op 't kantoor, dat ik me eens even moest verzetten — gaf hij ten antwoord en hield zijn groote hand voor den mond, om een geeuw te verbergen.

— Ik kan me begrijpen dat u dat kantoorwerk verschrikkelijk vindt, — zei Lydia, — uw gedachten zijn natuurlijk altijd ergens anders.

— Ja — zei mevrouw Potter, — we spraken daar net over u en over uw werk, waar tegenwoordig zooveel over geschreven wordt. Lieve hemel, als ik bedenk dat ik u nog gekend heb als 'n kind, wel, ik zie u daar nog in een blauw kielkje loopen.

— Maar wie zegt u, mevrouw, dat ik niet nog altijd een kind ben? — zei Jan, terwijl hij flauw glimlachte en zijne fletse oogen in de richting van mevrouw Potter liet dwalen.

— Dat's nu weer zoo'n echt dichterlijk idee, — fluisterde Lydia, — vind je niet, Mien?

— Maar dan toch zeker geen kind in de kennis — hernam mevrouw Potter snel — lieve deugd, als er zooveel over iemand geschreven wordt.

— Maar hij heeft altijd zoo weinig ideé van z'n zelve, is 't niet, Jan? vroeg mevrouw Tuppelaar zoetsappig.

— Och, wat kan mij al dat geschrijf schelen — zei Jan op gemelijken toon — niets kan me schelen — ik wil me vrij houden van dien meerderheidswaan — waarvoor dient dat?

— Dat's heel mooi van u, zei mevrouw Potter, — maar ik moet u zeggen, als ze over mij zoo schreven in de krant, wel, daar zou ik wat trotsch op zijn.

— Waarop kunnen we trotsch zijn, mevrouw, — begon Jan nu op vrij hoogen toon — behalve op onze instinkten? Er zijn menschen die trotsch zijn op hun verstand, maar dat is dom, afschuwelijk dom. Wat zijn we eigenlijk anders dan — ja, dan vervellende slangen, zou ik zeggen?

— Wat blijft u? riep mevrouw Potter uit. — Maar dat meent u toch niet.

— U moet dat ook zoo niet opvatten, ma, — zei Lydia — dat is natuurlijk symbolisch gesproken.

— Alles is verwordend, — vervolgde Jan met een diepzinnig gezicht en op gedempten toon — ik ben niets anders dan een zichzelf hernieuwende pier, en ik wensch ook niets anders te zijn. Laten we pieren en slangen zijn, mevrouw.

— Wel foei, dat vind ik al heel raar, — zeide mevrouw Potter een weinig geraakt, daar zij in dit gezegde eene hatelijke toespeling meende te zien op haar of hare dochter. — Ik vind 't ook niet erg complimenteus.

— Kom Jan, je moet nu niet zoo vreemd zijn, — bracht mevrouw Tuppeelaar nu in 't midden. — Mevrouw Potter zou hierin graag een opheldering van je willen hebben, geloof ik.

— Ophelderen? — zei hij met zekere minachting — waarom zou ik altijd moeten ophelderen? Laten anderen dat doen, als ze er lust in hebben. Ik kan 't niet. Er zijn dingen die je wel voelt, maar die je toch niet kan uitleggen. — Toen bleef hij met een vervelend gezicht naar buiten zitten kijken.

— Wanneer komt dat tooneelstuk nu van u uit — vroeg Lydia belangstellend — waar we in de courant van gelezen hebben?

— Ik weet 't niet, — gaf Jan ten antwoord — hoe kan ik weten wat ik vandaag of morgen doen kan? Is kunst aangenomen werk, juffrouw Potter? Wie weet iets van zijn gemoedsstemming van den volgenden dag? Het kan nog twee weken duren, of twee maanden, of tien jaar, ik weet het niet.

— Dan hoop ik maar dat 't het eerste zal zijn, — antwoordde Lydia, — want we zijn er erg benieuwd naar en ik hoop maar dat ik er wat van begrijp. —

— Dat zoudt u niet zeggen, — antwoordde Jan weer, — als u 't met mij eens waart dat begrijpen ontwijdt.

— Zie je, dat vat ik nou weer niet, — zei Lydia goedig, — daar kan mijn arm hoofd niet bij. — Maar mevrouw Potter, die er nu genoeg van scheen te hebben, was bij deze woorden opgestaan en zei met een lachend knikje tot hare dochter: — Kom kind, 't wordt onze tijd, we moeten eens verder. — En terwijl zij zich al in stilte verheugde op het genot dat ze straks zou smaken, wanneer ze bij hare kennissen staaltjes zou opdisschen van die malle Tuppelaars en van de onbeschaamdheid van dien onverdragelijken jongen, nam zij afscheid met veel vriendelijke blikjes en knikjes en zachte handdrukjes.

Toen zij vertrokken waren, zei mevrouw Tuppeelaar: — Wel Jan, dat vind ik nou niks aardig van je dat je zoo raar deed tegen Lydia en mevrouw Potter, — wat moeten ze eigenlijk wel van je denken? —

— Het kan me geen lor schelen wat ze van mij denken, — was 't antwoord, — en praat me nou maar niet van Lydia, want ik vind haar 'n vervelend spook.

— Dan ben je toch wel schrikkelijk veranderd, — hernam zijne moeder, terwijl zij bedenkelijk haar hoofd schudde, — want ik weet heel goed dat je

Lydia vroeger wàt graag mocht. En 't is ook zoo'n allerliefst meisje, zij stelt altijd zooveel belang in je werk, — hoe kom je nu zoo?

— Ja, je hebt 't mij ook wel eens gezeid dat je Lydia wàt 'n aardige meid vindt, — bevestigde Mina.

— De mensch is veranderlijk, moeder, — zei Jan met een pedant glimlachje. — Wat mij een half jaar geleden aantrok, kan ik nu wel verachtelijk vinden. Ik verkeer nu in die periode van m'n leven waarin de zielsfunctiën zich voortdurend wijzigen — begrijpt u? — Ik vind Lydia tegenwoordig zoo intens-vervelend, — zij is mij te gewoon.

— Maar wil je dan in alle menschen wat buitengewoons hebben, Jan? — vervolgde zijne moeder. — Dat kan toch niet. —

— Wij zijn je misschien ook wel te gewoon, — zei Mina, — maar daarom hoef je nog niet zoo hoog tegen ons te doen.

— Wel mogelijk, — gaf hij op denzelfden pedanten toon ten antwoord, — maar 't dieplood van mijn denken raakt den band niet die ons verbindt, moeder. Dat is een natuurband. Maar heel iets anders is 't met de functies van de zich vrijmakende ziel. —

— Ja, daar begrijp ik allemaal niks van, — antwoordde zijne moeder, nu korzelig en met eene driftige beweging harer handen, — maar wat ik wel begrijp, dat is dat ik 't allemachtig vervelend vind dat je tegen onze goeje vrienden zoo raar doet. Nu vandaag weer tegen Lydia. Kan 't je dan niet schelen dat de menschen belang in je stellen — dat ze je werk prijzen en dat er in en buiten Hagendoorn overal over je wordt gesproken? Jongen, jongen, als je eens wist hoe trotsch wij op je zijn, en je weet ook wel, dat we alles willen doen om ook je vader van inzicht te doen veranderen, — maar dan zou ik je ook wel wat aangamer en tevredener hier in huis willen zien. —

Zij zweeg een oogenblik en keek hem aan, zooals hij daar zat, met z'n gemelijk, ontevreden gezicht, naar buiten tuend, terwijl hij nu en dan zijne schouders minachtend optrok. De goede ziel begreep niet dat zij, door zoo te spreken, de werking van het gif nog maar versnelde.

— Ik had altijd gehoopt, — ging ze na een oogenblik weer voort, — als je nou later in de zaak van je vader zoudt gekomen zijn en je een nette positie hier hadt, dat dan Lydia nog eens je vrouwtje zou zijn geworden. 't Lieve kind is er als geknipt voor. En je zoudt dan ook nog tijd genoeg hebben voor je kunst. —

— Och moeder, spreek toch asjebliet niet van zulke ontzettend gewone dingen, — ik kan er van ijzen, — riep Jan uit, terwijl hij een afwerend gebaar maakte alsof hij wat viezigs van zich afschoof. — Hoe kunt u toch denken, dat ik geschikt zou zijn voor een huwelijk? —

— Maar jongen, wat wil je dan? Je kunt toch niet je heele leven alleen op 'n kamer blijven zitten en gedichten schrijven? —

— Maar wie zegt u dat ik altijd alleen wil blijven? — antwoordde Jan op hoogen toon. — Ik voel de gemeenschap wel in me, maar, ziet u, om me

aan al die wetten en kleinzieligheden te binden, — neen, daar ben ik goddank nog te veel artist voor.

— Dan begrijp ik er niks van, — zei mevrouw Tuppelaar op eenigszins gebelgden toon, — wat wil je dan? Voel je je hier dan ongelukkig? Zou je hier van daan willen? —

Waarop Jan weer met een bijna tergende kalnte ten antwoord gaf:

— Heb ik ooit gezegd, moeder, dat ik me hier gelukkig voel?

Op dit oogenblik werd het gesprek tusschen moeder en zoon eensklaps gestoord door den ouden heer Tuppelaar, die met een gramstorig gezicht de kamer binnen kwan. Hij was een lang en statig man met iets stijfs in houding en voorkomen. De kleine, zorgvuldig onderhouden bakkebaardjes die boven de stijve opstaande boorden loodrecht naar boven liepen, als wezen ze den weg naar de spitse, rechtopstaande kuif van zijne grijzende haren; de een weinig naar voren geschoven bril en de veeren pen, die hij achter zijn oor had gestoken, gaven hem het typisch voorkomen van een deftig man van den ouden stempel. Hij hield een kantoorboek opengeslagen in de hand en, toen hij zijn zoon zag zitten, liep hij recht op hem toe, duwde hem het boek onder den neus en sprak, terwijl hij hem vertoornd aankeek:

— Zeg eens Jan, als je 't nu verdraait, dan moet je 't liever zeggen. Zulke werk zou de minste klerk je nog verbeteren. 't Is, God-beter 't, schande! —

Toen wierp hij 't boek met een harden klets neer op de tafel en trad een paar stappen achteruit, alsof hij wilde zien welke uitwerking deze woorden op zijn zoon zouden maken. Maar Jan scheen in 't minst niet ontsteld; doodleuk keek hij 't boek even in, nam 't van de tafel op en zei, terwijl hij opstond:

— 't Is wel de moeite waard om er zooveel leven over te maken! Als u dan absoluut wilt dat ik 't zal overpennen, — mij wel. — Toen ging hij de kamer uit, met langzame slenterpassen.

De oude heer Tuppelaar bleef hem nog een oogenblik met groote oogen staan nakijken. Toen zei hij, zich tot zijne vrouw wendende:

't Is verschrikkelijk zooals die jongen tegenwoordig luiert! Wat hij vroeger deed, beteekende niet veel — maar dat geknoei van den laatsten tijd, — wel, 't is Gode geklaagd!

Daarna begon hij met driftige stappen de kamer op en neer te loopen.

Mevrouw Tuppelaar keek haar man aan, schudde bedenkelijk het hoofd en begon toen op meewarigen toon:

— Och man, ik geloof niet dat Jan goed is tegenwoordig — hij schijnt iets te hebben dat hem hindert, je moet 't hem zoo zwaar niet aanrekenen.

— Och, wat zou er met hem zijn? — riep de oude heer verbolgen uit. — 't Is of hij gek en dol is tegenwoordig — 't zal hem nog in zijn kop slaan. Ik wou voor ik-weet-niet-wat dat zijn naam nooit genoemd was in die vervloekte kranten, — er is niets meer met hem te beginnen, niemendal!

— Maar man, je bent daarin ook niet billijk. Als je nu weet dat Jan geen liefhebberij heeft in dat werk, — dat zijne roeping eene andere is —

— Maal me toch niet van roeping, — viel de oude heer haar ongeduldig in de rede. — Wat drommel, ik had in m'n jonge jaren ook m'n liefhebberijen, maar denk je dat mijn vader zou gedoogd hebben dat ik daarvoor mijn werk verzuimde? Er zou wat moois van geworden zijn! Maar tegenwoordig, als je een paar regels op 't papier kan zetten, waar geen verstandig mensch een touw aan vast kan maken, dan heet je 'n schrijver, — 'n dichter — dan heb je 'n roeping, — jawel, 'n mooi ding, zoo'n roeping, daar kan je zeker later van eten? 't Is immers zonde en jammer dat zoo'n jongen, die daar met schoenen en kousen in zoo'n kostelijke zaak kon gezet worden, moedwillig z'n geluk vertrappt, alleen omdat hij zich inbeeldt —

— Maar 't is geen inbeelding, man, dat weet je wel beter — bracht zijn vrouw in 't midden. Denk eens aan al die menschen die tegenwoordig over Jan schrijven — lieve hemel, man, dat zijn toch ook geen kinderen!

— Verlakkerij op groote schaal, dat zeg ik je, — hernam vader Tuppelaar, en zijne bakkebaardjes schenen te trillen van kwaadheid, — opkammerij van 'n troep schreeuwers, die de kranten vullen met hun onzin. De heeren van de krant zijn er mee gediend, als de kolommen maar gevuld zijn — kopijverblindende monsters! —

— Hé pa, nu bent u toch erg onredelijk, — begon Mina nu, — want iedereen zegt dat die artikelen over Jan zoo knap waren geschreven. En nu onlangs dat stukje in »De Letterbode,» u weet wel, dat die ook lang niet iedereen prijst, die beoordeelingen zijn altijd heel streng. —

— Larie, zeg ik je, — ging de oude heer voort, — al die beoordeelaars praten mekaar na. En al kwamen er nu honderd die me zeiden dat Jan een dichter is, ik zou 't hun blijven tegenspreken — al die larifari en nonsens die ze tegenwoordig voor kunst uitgeven — 't beteekent niemendal. Ja, er loopen hier in de stad meer van die zoogenaamde artisten rond, die maar wat opkladden met 'n penseel of met 'n pen, en dan allemachtig hard schreeuwen, leegloopers, die kunst huichelen, omdat zij 'n afkeer hebben van geregeld en behoorlijk werken, — lanterfanters, — o hemel, 't is 'n ware bezoeking, — waarachtig, dat is 't, — 'n bezoeking! —

— Je bezondigt je, man, met zóo over je kind te spreken, — zei mevrouw Tuppelaar en hield haren zakdoek voor de oogen — er zijn menschen genoeg die je zoo'n knappen jongen zouden benijden — en jij, je verwenscht hem. —

De heer Tuppelaar was voor 't venster gaan staan en keek, zonder verder iets te zeggen, strak naar de lucht.

— En waarom? — ging mevrouw Tuppelaar voort op huilerigen toon — eenvoudig omdat je hem niet begrijpt, — je wilt hem niet begrijpen, dat is de heele zaak. Daarmee wil ik niet zeggen dat ik hem altijd kan volgen, o, in 't geheel niet, maar ik wil ook niet blind zijn voor 't geen andere menschen in hem bewonderen. —

Zij droogde hare oogen af en vervolgde toen op denzelfden droevigen toon: — Zoo meteen nog zei hij iets over — och, wat was 't ook weer, Mien, dat ik toen niet begreep? —

— Jan sprak over gemeenschap, moeder, en hij zei dat hij daar wel gevoel voor had, maar dat hij de wetten verfoeide. —

— Juist, — bromde de oude heer Tuppelaar — gemeen zijn tegen de wetten in, dat schijnt tegenwoordig het streven te zijn. —

— Zie je, daar heb je 't alweer, — begon nu mevrouw Tuppelaar eensklaps opvliegend en op bijna krijschenden toon, — altijd leg je zulke dingen verkeerd uit, altijd zoek je kwaad in alles wat Jan zegt of doet, — och God, 't is toch vreeslijk, als je maar één jongen hebt — om hem dan zoo te miskennen en ons allemaal 't leven hier zóo zuur te maken! — En bij deze woorden liet zij zich snikkend op een stoel neervallen.

De heer Tuppelaar starde nu niet meer naar de lucht. Hij had zich omgedraaid en zag even zijne vrouw en dochter aan; de bakkebaardjes bogen al dieper en dieper over de stijve boordjes heen, en zwijgend droeg de heer Tuppelaar ze de kamer uit.

Dat was weer een van die huiselijke tooneeltjes, zooals ze den laatsten tijd zoo dikwijls waren voorgevallen. De oude heer was er bijna aan gewoon geraakt. Het gekibbel was in dit gezin niet meer van de lucht, sedert dat ongelukkige oogenblik dat Jan met de eerste proeve van zijn schrijftalent voor den dag was gekomen. Het was geweest bij gelegenheid van een familiefeestje, waarvoor Jan een tooneelstukje had saamgeflanst, dat door eenige familieleden moest worden opgevoerd. 't Was erg in den smaak gevallen, men had Jan een compliment gemaakt over zijn werk en enkelen hadden gezegd dat hij voor schrijver in de wieg was gelegd. Die onbekookte loftuiting was in Jan's brein blijven nadreunen, onophoudelijk moest hij er aan denken en eindelijk had hij zich in 't geheel niet meer van die gedachte kunnen losmaken. Later was hij in de club van Van Beelen verzeild geraakt, die in Hagendoorn bekend stond als de aanvoerder der modernisten; en zoo was hij er toegekomen dingen te gaan schrijven, die zijn vader met den naam van *larifari* placht te bestempelen, tot groote verontwaardiging van mevrouw Tuppelaar en hare dochter; want dezen hadden in hare blinde bewondering voor Jan's gaven zich geroepen gevoeld om zich aan de zijde te scharen van die lezers, die in de onzinnigste gedachten en uitdrukkingen nog altijd een schat van diepzinnigheid en poëzie meenen te ontdekken en daarbij niet beseffen, dat wat zij bewonderen, niets anders is dan de afspiegeling van hunne eigen verwarde verbeelding. Zoo was dan Jan een twistappel geworden in dit gezin, waar vroeger altijd een goede en vriendelijke toon had geheerscht; elke dag bracht nieuwe ontstemming en verbittering en tot 'n oplossing scheen 't in den eersten tijd niet te zullen komen. Toch was 't de vraag, of de stijve bakkebaardjes zich altijd in dezen strijd zouden handhaven. Vader Tuppelaar stond op z'n stuk; maar welke man zal op den duur zijn opgewassen tegen de vrouw, die onder hare bondgenooten telt die geweldigste aller geweldenaressen, — de publieke opinie?

III.

Zonder zich in 't minst te bekommeren om de mogelijke troebelen die hun

geschrijf in sommige Hagendoorsche kringen zou kunnen verwekken, arbeidde het jolige driemanschap, ook nadat zij hunne kwartieren in de akademiestad weer hadden betrokken, lustig voort aan het snoode plan der Tuppelaar-verheerlijking. Gedekt door den mantel der anonymiteit, schreven onze studentjes er kordaat op los; Overwijk beweerde, dat dit soort van werk hem buitengewoon opknapte, en Brusse verzekerde meermalen, dat zoo'n Tup-artikel een weldadige opfrissing was bij die onmogelijk-taaie studie over de splijtzwammen, die hij juist onderhanden had. Zij hadden hun' veldtocht geopend in het Hagendoorsche Dagblad met een paar uitvoerige artikelen, waarin zij stoutweg beweerden, dat Jan Tuppelaar door zijn laatste werk zich eene bijzondere plaats de in letterkunde had veroverd; dat hij niet behoorde gerekend te worden onder de epigonen, noch onder de ontelbare nabauwers van de nieuwe Fransche schrijvers, maar dat hij als dichter eene geheel zelfstandige plaats innam. Zij grondten hunne beweringen op beschouwingen en verklaringen van enkele volkomen onbegrijpelijke stukken uit zijn „Zielewaden,” waarbij Overwijk vooral de letterkundige verdienste van dit werk trachtte te doen uitkomen, terwijl Brusse daaraan dan gewoonlijk eenige wijsgeerige opmerkingen toevoegde. Zoo hadden zij o.a. naar aanleiding van de regels:

In mijn jonkeenvoudszinne . . .
Mijn ziele wegglijpt in sereene minne . . . ,
In minnend-minnen weggedacht . . .
In kille-waden heengebracht . . .
. . . . . Met stille beden . . . . .
. . . Zacht . . . . heengegleden . .

een uiterst intressante beschouwing gegeven over de wijze, waarop de dichter hier de mystische wereldziel in de hyperbolische gedachte trachtte op te lossen: eene beschouwing, zoo diepzinnig en tegelijk zoo verheven, dat het daarbij den gewonen lezers van de rubriek „Kunst en Letteren” groen en geel voor de oogen was geworden.

De ondeugende snaken gingen hierbij met groot overleg te werk; zij begrepen o.a. terecht dat ze, wilden zij indruk maken, zich moesten onthouden van dat modegeschrijf in den trant van de artikelen van „Aquila”, waaraan men terstond de slaafsche aanhangers van een bepaalde klik kan herkennen. Zoo schreven zij bijv. niet: „Deze puur-poëet geeft de intense essences van het zieleleven als reine kunst,” of: „Jan Tuppelaar is de incarnatie van een vlekkeloos pure menschenziel, luid opsnikkend in sereene klanken,” zooals „Aquila” indertijd den jongen schrijver eens had besproken, bij welke gelegenheid hij zelfs was vergeleken bij „de Dageraad der Nederlandsche literatuur, die eindelijk na een onpeilbaren nacht begon te gloren.” Met dergelijke wiezewazerijen en afgesleten phrasen hielden onze schrijvers zich niet op; maar zij wisten aan hunne artikelen een schijn van waardigheid en ernst te geven, zij roemden in eenvoudige, heldere taal de rust, den eenvoud, den zuiveren en

werden eenvoudig vergeleken bij het beste dat Vondel ooit had voortgebracht, altijd met dien verstande, dat de inhoud van deze regels in diepte alles overtrof wat tot hiertoe door dichters was uitgesproken. Het was in deze dagen, toen het publiek, als gehypnotiseerd, voortdurend door een labyrint van mystische kronkelpaden werd heengeslingerd, dat Overwijk het waagde een onzinnig opstel aan het Hagendoornsche Dagblad in te zenden, waarin hij, naar aanleiding van Tuppelaar's roerend sonnet:

„Nu wil mijn ziele slape-gaan”

uitweidde over de macht der toonlooze *e*, en waaraan hij een soort van profetische beschouwing vastknoopte over de veranderingen, die onvermijdelijk in den eerstkomenden tijd in de etymologie der woorduitgangen zouden moeten plaats grijpen; en dat zich daarbij het merkwaardig verschijnsel voerde, dat er niet alleen geen enkele stem tegen deze bewering in 't openbaar durfde protesteeren, maar dat zelfs zekere sijne kringen in Hagendoorn nu opeens eene bijzondere belangstelling voor Jan Tuppelaar en zijne geschriften aan den dag begonnen te leggen, zoodat men nu onder de bewonderaars van den jongen dichter het wonderlijk mengelmoes kon aanschouwen van zeer-geëvanceerde jonge lettervrienden naast bedaagde freules en de meest verstokt-conservatieve elementen.

Deze merkwaardige beweging was nog geen twee maanden aan den gang, toen op een goeden morgen, voor twaalfen, Kees Brusse de slaapkamer van Overwijk kwam binnenstormen.

— Kerel, lig je nog in je nest? — riep Brusse uit. — Kijk eens, wat ik hier heb! — En hij duwde zijn vriend de pas verschenen aflevering van „De Letterbode” onder den neus.

— Waarom maak je hier zoo'n herrie in dit nachtelijk uur? — bromde Overwijk, terwijl hij zijne slaperige oogen wreef.

— Waarom? — riep Brusse uit. — Wel, omdat „De Letterbode” om is! Onze goeje, ouwe Letterbode heeft waarachtig gebeten, — kijk eens hier, een lofredre op onze Tup! Kon 't mooier?

— Best hoor, — zei Overwijk, nog half in den dommel — ik zal 't straks wel eens inkijken — nou wil mijn ziele slape — snij nou uit en laat me nog een uurtje wollen.

En Overwijk had zich nog eens omgedraaid. Maar 's avonds gaf hij 'n gloeiende fuif ter eere van dat heugelijk feit. Want 't *was* eene schitterende overwinning. „De Letterbode,” die nog geen jaar geleden had geraasd en gescholden op al wat uit den modernistischen koker kwam, gaf daar een zeer waardeerende bespreking van de gedichten van Tuppelaar! Die ouwe hommelmel, zooals Overwijk den hoofdredacteur betitelde, was me daar eens lekker in de kaars gevlogen!

— Ik heb 't altijd gezegd — schreeuwde Overwijk — en ik zal 't volhouden, dat die heele literaire wereld niks is als 'n marionettentroep! Je

kunt de poppen laten dansen, zooals je wil, als je maar aan de touwtjes weet te trekken.

— Had ik ooit kunnen denken, — zei Brusse — dat die lui er zoo zouden inloopen, — 't is wel merkwaardig!

— Ja, 't is wel aardig, — bracht Van Veurde nu in 't midden, die er een bijzonderen slag van scheen te hebben om hier en daar achter de schermen te kijken, — vooral als je in aanmerking neemt, dat die heele ommekeer van dit tijdschrift niets anders is dan 'n *question de femme*. Ik ben er toevallig achter gekomen dat de oude hoofdredacteur, die al eenige jaren weduwnaar was, ruim een jaar geleden hertrouwd is met een aardig, jong wijfje, dat altijd een besliste voorliefde voor de letterkundige produkten van de jongeren heeft gehad. Natuurlijk dat de ouwe heer zijn best doet om in de oogen van zijn lief poppetje zoo jong mogelijk te schijnen en 't nu dubbel vervelend vindt, om voor 'n ouderwetschen droogstok te worden aangezien. In den laatsten tijd wordt eigenlijk „De Letterbode” nog maar in naam geredigeerd door den ouwen letterkundigen hommel, die in alles naar de pijpen van zijne bekoorlijke wederhelft danst.

— Summa summarum wordt de letterkundige richting dus op dit oogenblik beheerscht door drie grappenmakers en een jong vrouwtje, dat de pantoffel zwaait, — besloot Overwijk. — Mijne heeren, ik stel u voor een dronk te wijden aan den god der dwaasheid, die de wereld regeert en de onnoozelen met lauweren tooit! —

— Je moet me beloven, Overwijk, — zei Van Veurde, na zijn glas geledigd te hebben, — dat je in de paaschvacantie een paar dagen bij ons in Hagendoorn komt logeeren, om de vruchten van je arbeid daar met eigen oogen te kunnen aanschouwen. Misschien kunnen we dan net de opvoering snappen van dat nieuwe drama van Jántje, — jullie hebt er immers van gelezen?

— O ja, — zei Brusse, — tot vervelens toe. Eerst meldden de couranten: „Naar wij vernemen is Jan Tuppelaar bezig met een drama.” Drie weken later: „Jan Tuppelaar heeft zijn drama „Vloek” voltooid. De eerste opvoering zal in Hagendoorn vermoedelijk in 't begin van April plaats hebben.” En weer een week later: „Wij vernemen nu dat de eerste opvoering van „Vloek” alleen voor genoodigden zal plaats hebben.”

— We moeten zorgen dat we er bij zijn. — zei van Veurde, — het zal ons wel weinig moeite kosten ons bij de genoodigden te laten inschrijven. —

— Ik zie ons daar al met devote gezichten naar die machtige orakeltaal zitten luisteren! — riep Brusse uit.

— Nu, ik sla je invitatie niet af, Veurtje, — zei Overwijk. — 't Is wel de moeite waard dat we den bekransten paaschos eens in al zijn glorie aanschouwen. —

Aldus werd besloten; en toen de paaschvacantie was aangebroken, toog het drietal weer naar Hagendoorn.

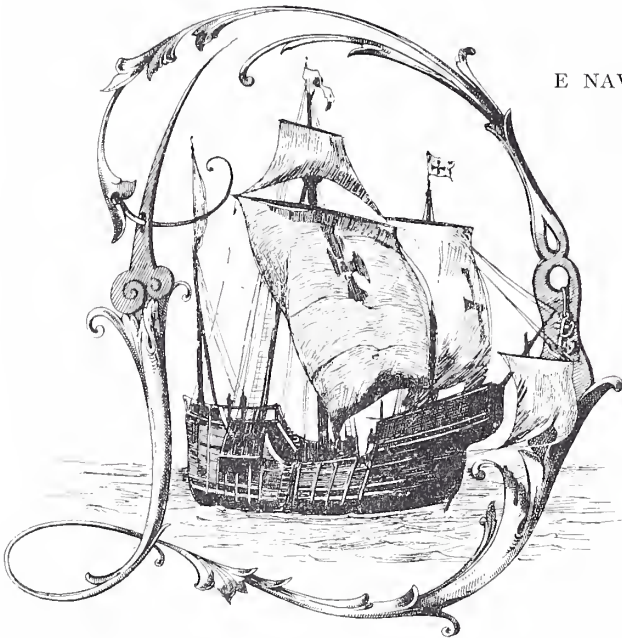
(Slot volgt).

SCHETSEN UIT NEW-YORK.

DOOR

H. M. KRABBÉ.

V.

E NAVAL REVIEW TE NEW-YORK.

Eene der belangrijkste gebeurtenissen, die men in de wereldgeschiedenis van de laatste helft dezer eeuw kan aanwijzen, en die ik het voorrecht had bij te wonen, was voorzeker de groote „Naval Review” in het voorjaar van 1893 te New-York. Zooals men zich herinneren zal waren deze feesten aan de opening der wereldtentoonstelling te Chicago voorafgaande, en ofschoon dit alles alweer

verdrongen en bijna vergeten is, kunnen deze aantekeningen den lezer toch nog wellicht belang inboezemen, omdat onze Hollandsche vlag te midden van die imposante rij van oorlogsvaartuigen gewapperd heeft.

.....

In plaats van helderen zonschijn en zacht voorjaarsweer, mist, regen en koude wind; in plaats van lachende vroolijke gezichten en zomerkleur, roode neuzen in paarsche gezichten, regenjassen en parapluies; 't geheel een verregende naargeestige vertooning, waar zelfs de warmste en vurigste vaderlandsliefde niets tegen vermag. 'n Weer, goed voor zeelui en eenden, maar niet voor de gedenkwaardige festiviteit, die heden zal plaats vinden.

Gelukkig zij, die voor den bijna alles doordringenden regen, een beschut plaatsje hebben kunnen vinden. Ik heb 't betrekkelijk goed getroffen, daar de stoomboot, waarop ik de Review zal bijwonen, overdekt is, en ofschoon ik

dus gevrijwaard ben voor onmiddellijken regen, ontnemt de koude vochtige temperatuur toch alle goede stemming.

Van een der steigers aan Weststreet vertrekt onze stoomer. 't Is een dubbeldeksch vaartuig van vrij groote afmetingen, dat echter in 't niet verzinkt bij de vierdeksch reuzen, die met ons de rivier opstoomen. Allerinteressantst is een blik op de rivier, voor zoover de mist dit althans toelaat. Reusachtige Ferrybooten met dubbele dekken, allervreemdsoortigste raderbooten, witte kasteelen met drie en vier stoompijpen, stoomjachten, kleine door naphtha voortgedreven sloepen, dan de typige sleepbootjes met glazenkast vóórop, alle op elkander dringend en trachtend elkaar vóór te komen. Groote langzame vrachtschuiten versperren den weg voor de vloggere, 't geheel een schromelijke verwarring, waar onze kapitein behendig weet door te komen. De schepen zijn natuurlijk alle versierd met de Amerikaansche vlag, waaraan allerlei andere toegevoegd zijn. Van versieren verder geen sprake, de met helle kleuren beschilderde lappen doek, die vóór aan vele der schepen bevestigd zijn, kunnen moeielijk als zoodanig gelden.

Als wij hooger opkomen, liggen wij telkens stil of stoomen weer achteruit; als dat een uur geduurd heeft, houden zelfs de volhardendsten 't niet langer uit en gaan beneden aan 't geïmproviseerd buffet wat nuttigen. Koffie en chocolade vloeien in warme stroomen uit de ketels in de verkleumde passagiersmagen; „sandwiches” en „pie” dienen om 't evenwicht te herstellen, terwijl sinaasappelen en bananen als dessert dienen. 't Is waarlijk nog het beste tijverdrijf, dat 't wachten althans minder hard maakt.

Nadat wij zoo eenige uren dan weer stilgelegd, dan heel langzaam stoomend een eindje verder zijn gekomen, wordt het eindelijk „meenens” en met een vrij snellen gang gaat 't voorwaarts. Ofschoon het verboden is, dat plezierbooten de vloot passeeren vóórdát de president der U. S. deze in oogenschouw genomen heeft, wagen enkele stoutmoedige vaartuigen, 't lange wachten moede, om dan maar zonder toestemming verder te gaan en als eenmaal „één schaap over de brug” is, dringen alle volgenden als echte kwajongens op en bereiken ook wij ten langen leste het eerste der oorlogschepen, „de Aquibon”, een Braziliaan, een mooi wit schip. Een angstig gezicht is 't, al onze pleziervaartuigen, hoe dichter wij de vloot naderen, te sterker te zien overleggen. Bij enkele raakt 't eene rad zelfs niet eens meer het water en spoelt het vochtig element over het eerste dek. Niemand echter die zich daarover bekommert — dat b. v. verleden jaar een vol met menschen geladen dek naar beneden stortte is nu vergeten — en men verdringt elkander om toch goed te zien dat, waarvoor men zooveel koude en nattigheid geleden heeft.

Daar zijn ze dan eindelijk. . . 't Eerst een betrekkelijk klein schip, dat er van verre vrij onschuldig uitziet, dichterbij onderscheidt men eerst de geschutspoorten, waaruit kleine kanonnen nieuwsgierig kijken. Vol vlaggen, de Amerikaansche aan den grooten mast, ziet 't er feestelijk genoeg uit. Dan volgen nog cenige Zuid-Amerikaansche schepen waaronder de „Republica” van de Argentijnsche Republiek. Bij ieder schip dat we passeeren klinken

luide „cheers”, de geestdrift groeit aan en laat zich niet langer door den onophoudelijken regen bedwingen.

De vloot is verdeeld in twee rijen, waar het Presidentelijk jacht tusschendoor zal varen, en de gelederen strekken zich uit van de 34^e tot ongeveer de 96^e straat. Ieder schip is drie honderd yards van 't andere verwijderd, zoodat men elk afzonderlijk goed gezien kan. Aan de reeks die wij onmiddellijk passeeren begint een Amerikaansche, de „Miantonomoh”, een bijna met den waterspiegel gelijk liggende monitor, daarop volgt het kleinste der beide Duitsche men-of-war, de „See-adler”, een sierlijk wit schip. Op een groote stoom-bargo, waarop zich the Brooklyn Brauer-Arbeiter Männer-Chor bevindt, speelt men „die Wacht am Rhein” en de zeelui aan de verschansing „cheeren” bij het hooren dier vaderlandsche muziek. De flinke knappe officieren op het achterdek lichten hun hoofddekseel tot de muziek voorbij is, op gevaar af zwaar verkouden te worden. Iets verder ligt de „Kaiserin Augusta” als eene witte onschuld. De zwarte kanonnen bewijzen, dat die onschuld zich verdedigen kan. De Duitschers zijn mooi vertegenwoordigd.

Daarop volgt de „Van Speyk”, onze oorlogsbodem in de parade. Ik kan mij waarlijk niet begrijpen, dat de New-Yorksche pers zooveel kwaad van ons schip gesproken heeft. De *Recorder* en de *Herald* hadden b.v. verteld, dat met het binnenkomen der vloot een vuil zwart schip door zijn vreemdsoortig oud-modisch voorkomen bizonder de aandacht had getrokken, tot men eindelijk begreep dat 't de „Dutchman” moest zijn „for he was awfully slow” en dan dat die Hollanders toch met inzicht gehandeld hadden met dit schip te zenden, omdat wanneer bij het paradeeren der vloot de caravals de 15^e eeuwse oorlogsschepen zouden vertegenwoordigen, het Hollandsche vaartuig de overgang zou toonen tusschen het voorheen en thans.

Ons schip zag er werkelijk heel goed uit.

„The „Van Speyk” recalled the tales of the Flying Dutchman to many a person. She is stout and stately and looks as though she could weather the heaviest gale” is de gunstiger kritiek van een der bladen. Het was een der met vlaggen fraaist versierde en 't deed mij goed de Hollandsche drie-kleur terug te zien. Zoo ver van ons geboorteland heeft 't iets opwekkends en toch weemoedigs zoovele landslui in de buurt te weten.

De „Nuevo de Julio”, 't Argentijnsche schip, met een blauwen band langs hare witte boorden, heeft de vice-admiraalswimpel aan haar voormast en haar dek is vol matrozen, de een nog zwarter dan de ander. De „Giovanni Bausan” aan het andere gelid ziet er norsch en kwaadaardig uit, ondanks de keurige vlaggenversiering.

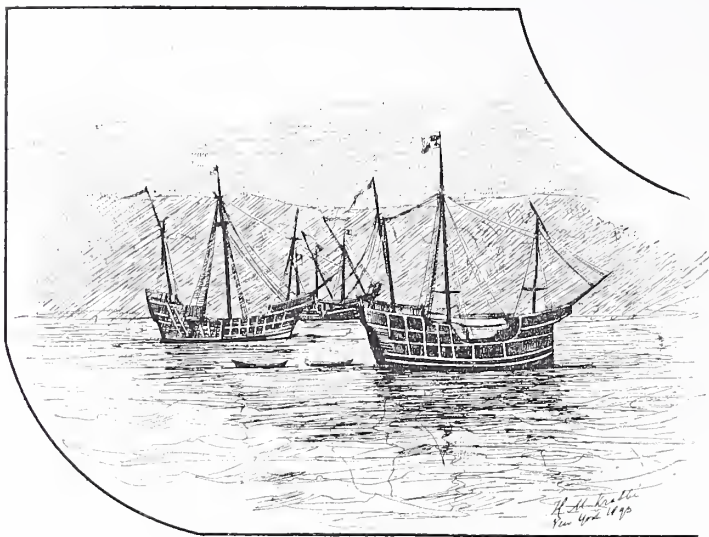
Nu komen aan onze zijde alle Amerikanen, waarvan de „Chicago” en de „Newark” door hunne grootte en schoonheid vooral de aandacht trekken. In 't andere gelid zie ik het Fransche eskader. Deze schepen hebben aan de waterlijn aan den boeg ver-vooruitspringende rammen. Ze zien er uit als gevaarlijke tegenstanders, vooral de „Jean Bart”, een zwarte kolos met torens in de korte masten. Wat niet zwart gekleurd is, is grijs geverfd, in 't sombere

De „Van Speyk” in de Naval Review.

H.M. Kraabel
Nieuwe York April 1893

weër de verpersoonlijking van het verwoestende en vernielende. Uit de zijden en uit de mastorens kijken dreigend de zwarte loopen der kanonnen en mitrailleuses. Nu volgen de Russen, eveneens mooie groote bodems, terwijl de Engelschen den stoet sluiten.

„Santa Maria”. „Nina”. „Pinto”.

De drie karavals in de Westrivier te New-York.

Dan komen de karavals, de eigenaardige kleine schuitjes, notendopjes in vergelijking met hunne moderne collegas. Ze zijn nog kleiner en nietiger dan ik ze mij voorgesteld had en ik voel de grootste bewondering voor den man, die den moed en de energie had om daarmee den tocht naar het onbekende te aanvaarden. 't Is een aanschouwelijk lesje in de geschiedenis, de scheepjes te zien

waarmede Columbus en zijne tochtgenooten de woeste zeeën op hunne ontdekkingsreis trotseerden.

De historie van deze facsimilé's is eene zeer interessante. Toen de Vereenigde Staten het plan gevormd hadden om het 500-jarig jubileum der ontdekking van Amerika te vieren, met eene Wereldtentoonstelling, stelden zij aan het Spaansche Gouvernement voor om de drie schepen der Columbusvloot de „Santa Maria”, de „Pinto” en de „Nina”, geheel overeenkomstig het oorspronkelijk model te herbouwen en dan die drie scheepjes op het terrein der Expositie ten toon te stellen. Dat plan werd goedgekeurd, vooral toen de U. S. op zich namen één ervan voor hunne rekening te nemen. Hoeveel moeite en zorgen, en geld dat gekost heeft — in 't kort, de scheepjes zijn klaar gekomen en toen verleden jaar in Spanje de werkelijke herinneringsdag gevierd werd, paradeerden ze alle drie op dien feestelijken dag. Daarop kwam het vervoer hierheen. Van drie Amerikaansche oorlogsschepen werden ze bemand en daarna op sleeptouw genomen, terwijl de tijd van vertrek zóó geregeld werd dat de minste stormen te vreezen waren. Toch was het een gevaarlijke onderneming, die nog ruim drie weken duurde vóór de scheepjes in behouden haven waren aangekomen. En Columbus had stormachtige woeste zeeën en stevende naar het onbekende; in 't gezicht dezer drie vaartuigjes begrijpt men eerst recht den moed en wilskracht van zijn genie.

Luid kanongebulder verwittigt ons dat de President eindelijk aangekomen is. Omstreeks 1 uur in den middag lichtte de „Dolphin”, het presidentelijk jacht, het anker en ongeveer 20 minuten later kwam het in den doorgang tusschen beide gelederen. De beide eerste schepen, de „Tiradentes” en de „Republica”, openen een vuur dat ongeveer drie mijlen lang bijna zonder ophouden zal klinken.

De masten worden bemand, en waar geen masten zijn wordt het scheepsvolk aan dek en langs de verschansingen opgesteld.

Achter de „Dolphin” komt de „Monmouth”, gevolgd door de „Blake” als escorte voor den President. Door den rook van het donderend kanongebulder passeeren zij de eerste schepen. De „Aquidaban” vuurt snel uit beide batterijen, terwijl de „Seeadler” tegelijkertijd zijn machtigen oorlogskreet doet hooren.

De „Kaiserin Augusta” en de „Nueva Espana” komen zich nu voegen in het donderend concert, en men kan door den rook ternauwernood de manschappen op de ra's onderscheiden. De muziek speelt „Hail Columbia”, en de „Van Speyk”, die al evenveel leven maakt als de andere stemt hierbij in.

De „Nuevo de Julio” en de „Infanta Isabella”, het Spaansche oorlogsschip, zingen een duet, dat begint als de laatste tonen der „Van Speyk” wegsterven. Ieder schip waar de „Dolphin” langs stoomt vuurt wanneer hun boegen gelijk komen. Zóó gaat het den ganschen weg door tot aan de twee statige vlaggeschepen, die aan de 96^e str. liggen, de Engelschman „Blake” met zijne groote kanonnen en honderden manschappen en de Amerikaan „Philadelphia”, kleiner, waardig en zelfbewust.

Nu zetten alle excursiebooten de stoomfluit open. Een helsch kabaal, dat iets overweldigend grootsch heeft en waarover de zedige kleine Spanjaarden vooraan zich bepaald moeten verbazen of wellicht ergeren door op deze manier uit hun 500-jarigen slaap te worden gewekt. Het is een eigenaardige hulde die hun gebracht wordt, een „Ständchen” dat in letterlijken zin nog lang naklinkt.

Nu stellen de pleziervaartuigen zich weer in beweging. De regen is opgehouden en een fijne toonige mist alleen overgebleven. We varen hoog op om in sierlijken boog voor om de vloot heen te gaan en de andere zijde te gaan beschouwen.

We zijn hier nu vrij hoog den Hudson op, rotsige hooge oevers omzoomd met hoog geboomte omlijsten de kronkelende rivier. Een stemmingsvol fijn grijs schilderij, wel een contrast met het kanongebulder en de levendige drukte langs de vloot achter ons. Voor zoover men den allernaasten oever onderscheiden kan is deze bedekt door duizenden van toeschouwers.

We zijn nu geheel gekeerd en stoomen „down-town”. Al de oorlogsschepen paradeeren nog met hunne bemanning op de ra's, en elke bodem, die wij passeeren, salueert met een luid en weerklinkend hurrah, hoch of hoezee, alnaar de nationaliteit is. De admiraëls staan te buigen en te knikken, hun steek in de hand, de in rij opgestelde zeesoldaten presentereeren het geweer. De toeschouwers worden al opgewekter en voeren hiër en daar quadrilles en

lancers uit, een lichaamsbeweging half ontstaan door vaderlandsliefde en half door de koude. De booten hangen hoe langer hoe angstiger over, de stoomfluiten verheffen telkens weer hunne vervaarlijke stem. Nu gaan we reeds weer langs de „Van Speyk”, ditmaal echter geheel in de verte, omdat hij in 't andere gelid is. Nu nog de Duitschers en de Argentijnen voorbij, en we spoeden ons door de menigte vaartuigen naar de ankerplaats, dankbaar voor al het belangrijke wat we zagen, en dankbaar eindelijk onze verstijfde ledematen weer te kunnen bewegen. Hoe schoon zou de nu reeds zoo interessante rivier niet geweest zijn bij zonschijn en lenteweer. Wie weet hoe mooi 't weer morgen is en mogelijk zal de zon haar verzuim weer goed maken door de land-parade met hare tegenwoordigheid in den letterlijken zin des woords op te vroolijken.

Zoo treurig als het weer Donderdag was, zoo heerlijk opwekkend en zonnig is 't de daaropvolgende dag, die aangewezen is voor de land-parade. Reeds uren vóór den bepaalden tijd, half elf, zijn de elevated roads en de street-cars stampvol met menschen. Men kan in Holland niet weten wat 't zegt een „stampvolle” wagen. Als bij ons op iedere bank 7 of 8 menschen zitten en op de platforms staat 't bepaalde aantal, dan worden er geen reizigers meer opgenomen. Hier is 't anders. Eerst de zitplaatsen, dan een driedubbele rij staande passagiers in den doorloop en eindelijk de platforms zóó volgepakt dat men ternauwernood kan adem halen. Ik woonde 't bij dat het hek van 't platvorm van een elevated-car niet meer dicht kon, ondanks 't „I'll push them in” van den „gatewaiter”. De conducteur was toen gedwongen om hangende aan zijn wagen te rijden. Ongelukkig zij, die binnen zaten. Als men wilde afstappen aan de 8^e straat dan was 't heel mooi als men uit de „crowd” was aan het 33^e streetstation, en soms reed men zelfs tegen wil en dank nog verder. De stemming onder de menschen is anders heel joviaal en prettig, allen in spanning over al 't moois dat zij zullen zien. Ik weet met groote moeite aan de 14^e straat uit de massa te komen, en wandel, genietend van de zon en de vroolijke drukte naar de 5^e Avenue waar de stoet zal passeeren. Fifth Avenue, een mooie breede boulevard met deftige woonhuizen, enkele groote handelsgebouwen, zooals b.v. het Judge-gebouw, de magazijnen der groote pianofabrieken en verschillende hôtels, is reeds zwart van de menschen, d.i. te zeggen de trottoirs, want een rechtgeaard New-Yorker loopt nooit op „de groote steenen”. Ik weet een mooi plaatsje op een stoep te vinden, en bekijk nu belangstellend het drukke schouwspel. Voor veel ramen zijn tribunes opgericht, bezet met de slanke, ietwat bleeke en scherpe vrouwen, die echter hun grootste bekoorlijkheid ontleenen aan de groote heldere grijze oogen. Daarachter deftige oude heeren, terwijl het geheel volmaakt of beter „volgemaakt” werd door de jongere edities, kleine matroosjes, dapper zwaaiende met vlaggen, mooie jonge meisjes met blonde haren en zomertoiletjes. Op

straat allerlei slag van menschen, gegoede burgers en bevolking der „Bowery”, kleurlingen en enkele Chineezers. Vrouwen met kleine kinderen, zonder vrees door het grootste gedrang gaande, wèl wetende dat ze veilig zijn, en kleine jongens midden op de straat tusschen karren en rijtuigen in, soldaatje spelende. Een bont opwekkend tooneel, geheel vreedzaam en ordelijk en geheel anders dan 't wel eens in Holland toegaat. Eindelijk na vrij lang wachten ziet men heel in de verte 't schitteren der bajonetten, en gaat er een gegons en rumoer door de altijd zich meer samenspakkende menigte. Een stoet bereden politieagenten voorop, bedaard en deftig stappend, is de voorbode. Vroolijke muziek klinkt door de lucht, alle menschen dringen op, de verkoopers van „Official Programs” en van „True Official Programs” schreeuwen hun „5 cent a copy” aldoor harder en zenuwachtiger, hoe meer de muziek nadert. Mannen loopen met kisten en tonnen te huur, en hoe dichterbij alles komt, hoe hooger hunne prijzen worden. Ik zie op 't gewichtig oogenblik, dat de eerste soldaten voorbij trekken, eene jonge dame door het deksel der ton waarop zij staat, heen-zakken, iets wat de feestvreugde nog vergroot.

Het begin van den stoet wordt gevormd door de militia, d.i. ongeveer hetzelfde als de schutterij bij ons. Zij zijn gekleed in witte jas en blauwe broek met breede zwarte bies, terwijl hun hoofddeksel, een soort van zwarte helm, met vergulden adelaar en dito punt versierd is. Een peleton houdt vlak voor ons halt, maakt rechtsomkeert, loopt dan een tijd verward door elkander, even als onze schutterij, en formeert eindelijk twee rechte gelederen aan iederen kant der Ave, vóór het trottoir één.

Gemoedelijker menschen, althans soldaten, zag ik nooit. Een neger met een heel klein petje op en een afgedragen soldatenpakje aan, loopt met een gieter en wat blikken kroesen rond om de dorstige manschappen te laven met ijswater, zoo bij wijze van marketenster. Een dol gezicht. De heeren halen daarop eetbare waar te voorschijn, steken sigaretten op, wandelen eens naar de overzijde, houden zeer gemeenzame gesprekken met hun officier, die ze op den schouder kloppen en „old fellow” noemen; „wink with the other eye” naar de jonge dames aan de vensters en vangen gracieuw de hun van daaruit toegeworpen sinaasappelen en bananen op. Enkelen vermaken er zich mee de straatjeugd vertrouwd te maken met „het leger”, door ze op te tillen en op hun schouder te zetten, wat bij sommigen op bepaalden weezin en verscheurend gekrijsch afstuit. Uit de verte klinkt hoerageroep en ziet men wenken en wuiven. De militia officieren schreeuwen hun manschappen in 't gelid en als ze 't geweer presenteren rolt het rijtuig van den president voorbij. President Cleveland is een dik en goedmoedig uitziend man met een hiaat in zijn haardos en twee of drie onderkinnen. Hij lijkt zeer veel op de in de wekelijksche politieke „cartoons” geteekende portretten. Hij wuift met de nonchalance van iemand die 't warm en druk heeft, en houdt voor 't gemak den zijden cilinder maar in de hand. Vlak achter zijne equipage komt die van den gouverneur van New-York State, Flower. Een burgerman met hoog voorhoofd en wat zuurzoeten glimlach op 't gelaat. Vóór op den bok van

beide rijtuigen zit een soldaat naast den koetsier. Dat is 't eenige wat er aan herinnert dat die menschen regeerende personen zijn. Ik kan 't mij haast niet voorstellen, dat die heeren in zwarten rok en hoogen hoed ongeveer den rang van koningen hebben, men verbindt aan dat begrip „regeeren” een schitterende militaire uniform, en geen zwaarlijvig burgerman. Luid geschreeuw van hoezee, afgewisseld door fluiten en sissen, 't geen hier een andere beteekenis schijnt te hebben dan in Europa, stijgt waar het rijtuig langs rijdt, op uit de volksmenigte.

Nu volgt er een heelen tijd niets, dat hoort trouwens zoo, en na heel lang wachten, dat de militia zich ten nutte maakt om zich nog wat te vermaken, naderen eindelijk de rijtuigen waarin de admiraals der verschillende natiën gezeten zijn, spoedig gevolgd door een onafzienbaren stoet soldaten en matrozen der Amerikaansche strijdmacht. Ieder korps wordt voorafgegaan door den tamboer-majoor met zijne muzikanten. Die tamboer-majours zijn groote zware mannen met grijzende snorbaarden en een beerenmuts op, driemaal zoo hoog en breed als die onzer kavallerie. De muzikanten in 't eerste gelid blazen op groote trombones, verder hebben zij de gewone instrumenten. Alle regimenten zijn verschillend gekleed, ik zag op een afstand één corps in vuurroode jassen en witte pluimbossen, een Haarlemsch tulpenveld! Al die vreemd gekleede soldaten doen aan de operette denken.

Dan komen de Amerikaansche matrozen. Energieke ferme lui, in het donkerblauw gekleed en met eene sierlijke ronde muts op het hoofd, de kuiten in gele slopkousen. Luide bravo's verwelkomen hen. Zij marcheeren onberispelijk en krانىg. Een mooi korps.

Eindelijk komt dan de attractie van deze parade, de vreemde soldaten en matrozen! De stoet wordt geopend door de Engelschen in roode buizen en heel-kleine petjes, op den voet gevolgd door een afdeeling genie-soldaten, met bijlen en houweelen; een regimentskind in den vorm van een mooi zwart geitje met een rood met goud geborduurd dek om, stapt deftig mee in 't eerste gelid. Dan komen de matrozen met de bekende stroochoeden op het hoofd, aangevoerd door héél-kleine en jonge „midshipsmites” met een soort „kaasmes” op zij. Die ventjes commandeeren mannen tweemaal zoo groot en driemaal ouder dan zij.

Daarop volgen de Russen, breedgeschouderde blonde mannen, met echt militaire houding. Zij geven den indruk alles te kunnen waartoe moedige sterke menschen in staat zijn. Eigenaardig hunne witte mutsen boven het donkerblauw hunner kleedij. Een korps trommelslagers en trompetters gaat hun vooruit.

De Italianen volgen nu. Zij dragen stroochoeden, ongeveer als die der Engelschen en donkerblauwe uniformen met breede losse kragen van lichtere stof. Zij marcheeren met korte, vlugge schreden.

Dan komt een afdeeling der Argentijnsche republiek, donkerharige, gebruinde mannen, met stroochoeden op 't hoofd en mooie interessante officieren Beleefd als alle Zuidelijken, lichten zij den chako als zij de vaandels passeeren. Zij

loopen alsof hun schoenen hen hinderen, trouwens aan boord van hun schip, „de 9e Juli”, loopen zij altijd barrevoets.

Eindelijk komen onze Hollanders. Voorop één tamboer en één pijper. Wel een klein muziekkorps, maar toch vol opwekkende souvenirs voor den landgenoot. Ik vergeet een oogenblik dat ik in New-York op Fifth Ave sta en denk mij in Amsterdam op den Buitenkant.

Achter die twee komt een blonde marinier-officier, die nieuwsgierig rondkijkend aan 't hoofd van zijne mannen marcheert. De mariniers hebben veel bekijks, „look at their funny caps, ain 't they just like coffee-pots” wordt er naast mij gezegd. 't Is zoo; in vergelijking met de moderne hoofddeksels is die chacot oud-modisch. Zij worden op den voet gevolgd door onze matrozen, stevig, maar tamelijk nonchalant stappend. Ze dragen, behalve onze driekleur, de bekende kleine vaandels met gekroonde W. In verhouding tot hun vreemde collega's maken de Hollanders geen schitterend figuur. Flegmatisch en kalm kijken zij niet eens nieuwsgierig naar de hun nieuwe omgeving.

Mooie opwekkende muziek speelt het muziekkorps dat de Duitschers voorafgaat. Kranige, stoere mannen, sierlijk en net gekleed, stappend hun echte paradestap, alsof de gestrekte beenen uit het lijf zullen vliegen. Zij maken den indruk van uitmuntend gedisciplineerd en strijdvaardig te zijn. 't Is een mooie, afgewerkte en goed verzorgde troep.

Curieus genoeg worden zij op den voet gevolgd door de Franschen; elegante, sierlijke mannen, met iets levendigs en los in hun bewegingen, ondanks de voorbeeldige orde waarin zij marcheeren; veel meer menschen dan de Duitschers, die naar het automatische overhellen. De matrozen zien er eleganter uit dan hunne officieren, die m. i. wat stijf gekleed zijn. Zij hebben kleine roode wollen vlokjes boven op de chique opgezette muts. Zij worden niet zóó toegejuicht als hun Deutsche collega's, iets wat ook aan de meerdere Deutsche bevolking van New-York kan worden toegeschreven. Zou men op dit feest, dat een harmonisch samenzijn en vreedzame wedstrijd is, hen juist om hun bekende antipathie achter elkander hebben doen gaan, of is 't ter juiste waardeering hunner strijdkrachten, dat de stoet zoo geregeld werd?

't Laatste van allen komt de afdeeling der Brazilianen, voor het meerendeel bestaande uit negers en halfbloed. Zij marcheeren 't slechtst van allen en maken een meer vreemden dan mooien indruk.

Nu komt het Amerikaansche element den stoet afsluiten. Lange, kranige kolonnes, vol orde en regelmaat. De eerste afdeeling is de Naval-reserve van den staat New-York. Zij draagt, behalve haar eigen banier, een veroverde gescheurde vlag van den staat Massachusetts.

Dan volgen de verschillende regimenten witte helmen, zwarte helmen, roode uniform en groene. Allerlei soorten en kleuren. Tusschen elke afdeeling loopt de onafscheidelijke neger met zijn gieter.

De Avenue schittert in zon en kleuren, luide „cheers” en hoera-geroep vermengt zich met het gekletter van het in den stoet meegevoerde veldgeschut. 't Eene muziekkorps volgt op 't andere. 't Is een mooi indrukwekkend

tooneel, waarbij men voelt dat woorden als vaderlandsliefde en heldenmoed niet slechts klanken zijn, maar ook begrippen vertegenwoordigen.

Als alles voorbij is, sluiten de dappere militia-mannen weer op, niet zonder de noodige vermakelijke verwarring en onordelijkheid, en snel verdwijnen met hen ook de drommen van toeschouwers, die hetzij per street-car of elevated huiswaarts keeren. Een tochtje op dat moment per hoogbaan blijft onvergetelijk, al ware het alleen om de in 't gedrang gescheurde kleeren of reddeloos gedeukte hoeden.

Maar op dezen feestelijken lentedag trekt niemand zich dat aan en met mijne gedachten nog geheel bij het merkwaardige dat ik zag, ga ook ik huiswaarts.

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

Toen de glanzende stoet met de gehelmde ruiters voorop, met de Arabische sjeiks in de wapperende witte mantels op hun steigerende volbloeds, met Monjarret, den pikeur van het Elysée, in Engelsche onberispelijkheid vóór de daumont galopperend, met hèt rijtuig, de Tsaar en de Tsaritsa buigende, groetende, en president Faure stralende, — toen de glanzende stoet den heerlijken heuvelweg der Champs Elysées kwam afgereden naar het Concordeplein, toen stond op een der overvolle tribunes tusschen twee bekende republikeinen, een oude bonapartist. Hij zwaaide met zijn hoed en zijn zakdoek en telkens opnieuw brulde hij zijn beiden bureu in de ooren: *Vive l'empereur! Vive l'empereur!* En toen dezen, hoe geestdriftig zelf ook gezind, hem over zooveel luidruchtigheid verbaasd aankeken, zeide hij: Och, meneeren, je moet het me maar niet kwalijk nemen. *C'est plus fort que moi*; ik heb het in geen zes-en-twintig jaar kunnen roepen!

De oude bonapartist gaf met dat woord de oplossing van het geheim, niet van het *Vive l'empereur!*, maar van heel de ontroerde blijdschap en de dankbare geestdrift welke het Fransche volk bij het bezoek der Russische majesteiten aan de hoofdstad bezielde. Zij hebben ze in geen zes-en-twintig jaren gekend, de blijde dagen van glorie, de feestelijke intochten van zegevierende troepen, de glansrijke bezoeken van machtige bevriende souvereinen, de eendrachtige huldebetuigingen aan één persoon of aan één symbool op éénzelfde oogenblik — dat alles wat het Fransche volk voor zijn gemoedsleven zoozeer noodig heeft. Dat alles was met het tweede keizerrijk en na het rampjaar verdwenen. Er waren wel dagen van zekere vaderlandslievende opgewondenheid geweest, maar nooit meer was de blijdschap onvermengd. De groote generaal, Boulanger, had wel, als van ouds, den blik en het gejuich van een gansche menigte op één persoon samengetrokken, maar er waren er te velen en te veel verstandigen die zich vrij hielden van den korten waan zijner alleenheerschappij.

Nu, voor het eerst na zes-en-twintig jaar, wierp het Fransche volk zich den last van het gemoed die er al dien langen tijd op gedrukt had: het besef van niet meer zijn eenig groote historie te kunnen herdenken zonder een zucht, dat het nu zoo geheel anders was. Het had het bewustzijn teruggewonnen dat het op een eerste plaats staat onder de groote mogendheden van Europa; het bezoek van den Tsaar was de kroon op het zware en langzame werk van die kwarteeuw: het herstel van de verwoestingen der *débâcle, la grande et rude besogne de toute une France à refaire*.

De geestdrift van Parijs is groot en waardig geweest. Nergens zijn de dwaasheden gebeurd, welke voor het bezoek niet door de vijanden van Frankrijk alléén gevreesd werden. Het aanzicht van de straten was zoodanig dat

de koele Tsaar er zich over verbaasd heeft en dat, naar men zegt, bij hem zelfs de lust is opgekomen om zich te voet, in een incognito dat zeker toch alleen maar in naam bewaard zou zijn gebleven, onder de menigte te begeven. Niemand heeft craan getwijfeld dat de Franschen den Keizer zouden weten te „ontvangen”; dat de talrijke recepties en plechtigheden, dat de houding der autoriteiten, dat de manieren van den President overeenkomstig de waardigheid der natie zouden zijn. Maar dat Parijs zich gepast zou weten te gedragen, daarvoor heeft wel een oogenblik vrees bestaan. Naar gebleken is ten onrechte: het keizerlijke paar heeft zich thuis kunnen gevoelen in de hoofdstad der wereld en als de keizer aller Ruslanden zich in het publiek ooit een oogenblik veilig en gerust kán voelen, dan zal het geweest zijn aan de zijde van den president der Republiek in de stad van de barricades en van de Commune.

Omtrent hem, den jongen keizer, van wien wij zoo angstig graag meer zouden willen weten, begrijpende dat, vooral nu Rusland zijn voornamen plaats in de Europeesche staatkunde herwonnen heeft en voorzoover de geschiedenis in de hand ligt van één man, hij het is die in de toekomst beschikken zal over den vrede — omtrent hem heeft het bezoek aan Parijs ons niets wijzer gemaakt. Aan dezen kwam hij koel, berekend en geblaseerd-onverschillig voor; aan genen vriendelijk, sympathiek en tot in het diepst van zijn gemoed getroffen. Het is waar, hij heeft niet de sfinx-achtige houding gehandhaafd die hij voor zijn bezoeken aan Weenen en Breslau had aangenomen. Hij heeft zeer duidelijk getoond dat het hem ernst is met het Russisch-Fransche bondgenootschap. Hij heeft in zijn woorden te Cherbourg, Parijs, Châlons een zekeren climax weten te brengen, welke gemaakt heeft dat niemand van de duizenden die ze heeft gelezen en herlezen en gezift en gewogen, na een van die drie groote dagen teleurgesteld is geworden. Hij heeft met grooten takt ervoor gezorgd dat zijn bezoek geen onevenredige voldoening kon geven aan eenige politieke partij of aan eenig staatscollege: hij is het programma te buiten gegaan door visites te maken bij de presidenten van Senaat en Kamer, hij is de gast geweest van den radicalen gemeenteraad en van de deftige Académie, ja hij heeft den hertog van Aumale en de prinses Mathilde bij zich aan zijn tafel ontvangen op denzelfden dag, zij het op een ander uur, als president Faure.

Maar heeft hij dat alles gedaan? Of is het zoo voor hem ingericht door de bekwame diplomaten van zijn omgeving en heeft hij er zich bij neergelegd als bij een lastig iets, dat het belang van zijn land en de algemeene politiek nu eenmaal eischte? Heeft hij zelf gewild, spontaan, krachtig? Is hij ontroerd geweest? Beteekent hij iets? Is hij alleen maar een alleenheerscher of is hij ook een man?

Hij is een raadsel. Hij was het bij zijn kroning te Moskou en hij is het na zijn reis door Europa. Wat wij van andere souvereinen, hoe ongenaakbaar zij voor ons zijn, weten — hetzij door hun taal en houding, zooals van keizer Wilhelm, hetzij door de geschiedenis dezer eeuw, zooals van keizer

Frans Jozef — dat weten wij ook nu nog niet van hem. Hij gaat naar Rusland gelijk hij van Rusland gekomen is: onbekend. Wij weten alleen dat zijn regeering een unie met Frankrijk in haar belang acht; en dat wisten wij al.

De Keizerin, die als klein prinsesje al *Sunny* heette, heeft voor hem geglimlacht en geschreid bij de machtige volksbetoogingen. Het kleine grootvorstinnetje is, zittend op den schoot van haar min, in een hofkoets door Parijs gereden. Zoo hebben zij met hun drieën toch aller harten veroverd en heeft zelfs het weekste Fransche gemoed geen zweem van teleurstelling ondervonden. Maar, hij, keizer Nikolaas, de monarch van de toekomst, wat is er van hem?

En de beteekenis van het bezoek? Men kan er kolommen over volschrijven en dat is ook gedaan. Welken zin men eraan hecht, hangt natuurlijk voor een groot deel af van het standpunt waarop men zich bij zijn beschouwingen plaatst en zoo zal hij zich het meest juiste oordeel vormen, die zich maar voorzichtig houdt aan de gevolgtrekkingen, welke door alle beschouwers van deze historische gebeurtenis, zonder uitzondering, worden gedeeld.

In dat opzicht valt veel te leeren uit de taal der Duitsche pers voor en na de tweede week van October. Voor het bezoek ging een hoofdorgaan als de *Kölnische Zeitung* zich te buiten aan grapjes als dit: Men verneemt nu dat „keizer Felix” bij de wapenschouwing te Châlons niet te paard zal zitten; 't is jammer, want het zou een koddig gezicht geweest zijn! Tijdens het bezoek bespote het, ernstiger, de vereering der republikeinen voor den auto-craat. Na het bezoek zeide het, in hoogen ernst, dat het Tweevoudig Verbond een voldongen feit was, hetwelk Duitschland zonder afgunst of vrees kon beschouwen. Ziehier een climax welke evenzeer de aandacht verdient als die in de woorden van den Tsaar.

Niet minder opmerkelijk is, dat de vraag of er een geschreven tractaat tusschen Rusland en Frankrijk bestaat, geheel naar den achtergrond is geschoven. In den aanvang verkeerde men in angstige spanning: Zou de Keizer het woord *alliance* gebruiken? Hij heeft het niet gedaan en dit kan tweëerlei beteekenen. Of er bestaat geen tractaat of er bestaat er wel een, maar men heeft het om staatkundige redenen beter geoordeeld het te verzwijgen. Doch de algemeene meening houdt zich met de oplossing dier vraag nauwelijks meer bezig. Tractaat of geen tractaat, er is *inaltérable amitié*. Een sensatie-bericht als van de *Daily Chronicle*, die de hoofdtrekken mededeelde van het stuk „bekend als het Fransch-Russische verdrag van bondgenootschap, het document dat het tegenwicht vormt van de bepalingen die het Drievoudig Verbond beheerschen” — zulk een bericht dat een paar maanden geleden de wereld en zeker de pers in rep en roer zou hebben gebracht, wordt thans met matige belangstelling vernomen. Het kan waar zijn of het kan niet waar zijn — het komt, meent men, er eigenlijk niet zoo heel veel op aan. Men heeft gelijk. Want beschouwt men de onthulling van de *Daily Chronicle* van dichtbij, dan vindt men daarin, behalve een paar namen en data, eigenlijk maar heel weinig nieuws.

Het bondgenootschap, zoo leest men, begon met een militair verdrag, in Augustus 1890, toen het bezoek van de Fransche vloot aan Kronstadt was vastgesteld. *) In December 1893, het tegenbezoek te Toulon en de komst van admiraal Avellane met zijn officieren te Parijs, werd het eigenlijke tractaat geteekend na onderhandelingen tusschen den minister van buitenlandsche zaken Casimir-Perier en den Russischen ambassade-raad Giers. (Waarom niet baron Mohrenheim, de gezant?) Een paar codicillen zijn er later aan toegevoegd, die echter reeds hun waarde verloren hebben, daar ze sloegen op bijzondere gevallen welke thans geheel tot het verleden behooren: beweerde plannen van Engeland ten opzichte van Marokko en de Chineesch-Japansche oorlog. Overigens werden (wat zeer begrijpelijk is) nota's, door Frankrijk aan de Engelsche regeering gericht betrekkelijk de bezetting van Egypte en de Dongola-expeditie, aan Rusland medegedeeld.

Ziedaar het schaarsche nieuws. Omtrent den inhoud der conventie, waar het toch eigenlijk op aankomt, meldt de *Daily Chronicle* niet veel meer dan reeds bekend was of als zeker verondersteld werd. Het verbond is bestemd een tegenwicht te vormen tegenover de Triple Alliantie, in het bijzonder tegenover de alliantie van Duitschland en Oostenrijk. Het is zuiver defensief en het is gegrondvest op een erkenning van het tractaat van Frankfort; het kan dus niet dienen om Frankrijk de verloren provinciën te doen terugwinnen. Het is maar goed, meent de *Daily Chronicle*, dat de inhoud geheim gehouden is, want laatstgenoemde bepalingen zouden de Fransche natie zeer teleurstellen. Ik geloof dat het blad zich hierin vergist. In de *Revue des deux mondes* van 1 October heeft Anatole Leroy-Beaulieu een hoogst belangrijk artikel over de reis van den Tsaar geschreven, waarin duidelijk en zonder teleurstelling wordt verklaard, waarom de Fransch-Russische alliantie op geen anderen grondslag kan steunen dan op erkenning van het verdrag van 1871. De kracht van het verbond ligt hierin dat het een instrument des vredes is en de vrede is onmogelijk, indien de kaart van Midden-Europa niet onveranderd blijft.

Het is onmiskenbaar dat de begeerte om Elzas en Lotharingen weer bij het Fransche vaderland te voegen, vastgeworteld is in het hart van iederen echten Franschman en volstrekt niet in dat van de chauvinisten en heethoofden alleen. Maar men is ter wille van het machtige bondgenootschap bereid, de vervulling van dien wensch te verschuiven en men ziet terecht in dat, zoo de verloren provinciën ooit teruggewonnen zullen worden, men beginnen moet

---

*) Men merke op dat deze datum vrijwel in overeenstemming is met de opzienbarende mededeelingen in de *Zukunft* en de *Hamburger Nachrichten* (het blad van Bismarck) van de laatste dagen. Volgens deze zou Tsaar Alexander III aanvankelijk toenadering tot Duitschland gewenscht hebben, welke wensch gegrond was op het groote vertrouwen dat hij in Bismarck stelde. Er zou zelfs een overeenkomst zijn gesloten, waarbij Rusland in geval van een oorlog van Duitschland, welwillende onzijdigheid beloofde en Duitschland hulp, in geval Rusland werd aangetast. Na Bismarck's ontslag verviel de overeenkomst en wendde de Tsaar zich tot Frankrijk. Daar het optreden van Caprivi in het voorjaar van 1890 valt, stemt de opgegeven datum van het militair verdrag met de Republiek met deze geruchten wel overeen. De gedragingen van Bismarck tegenover Rusland in de maanden, aan zijn ontslag voorafgaande, zijn er evenwel mee in strijd.

de toegestoken hand te grijpen, al biedt zij ook haar hulp tot een dergelijke herovering niet aan. De stemming ten opzichte van Duitschland is overigens al heel wat verzacht; het is niet meer de begeerte naar *revanche*, die overheerscht, maar de zucht naar herstel van de verminkte grens.

De beteekenis van het verbond voor Europa is juist daarom zoo groot, omdat het een waarborg te meer biedt voor het behoud van den vrede. Wat houdt den oorlog zoo sterk tegen als de vrees voor de ongehoorde verwoestingen, die hij, in onze dagen meer dan ooit in de wereldgeschiedenis, zou aanrichten? Welnu, de ontzettende kracht van die verwoesting zal te grooter zijn, naarmate de macht der partijen aan beide zijden meer gelijk is. De vrees zal dus ook grooter zijn en met haar de goede wil om oorlog te voorkomen, sterker. Wie zeker is van de overwinning, stelt zijn eischen des te hooger en te stouter. Waar in Europa tegenover een Drievoudig een Tweevoudig Verbond staat, daar kan geen van beide, tenzij roekeloos zijn verderf willende, overmatige eischen doen steunen op de zekerheid dat hij ze met het zwaard zal kunnen handhaven. Het streven der souverainen en mogendheden kan zich nu geheel en al richten op het behoud van het evenwicht en behoeft zich niet te bewegen in elkander tegenovergestelde richting. De zware wapeningen en de reusachtige legers kosten millioenen; men kan erover klagen, maar men kan ze ook beschouwen als een belasting waarvoor men den vrede geniet en dan mag men meenen dat, al kon het beter, men er nog niet zoo heel slecht aan toe is.

De gevolgen van het bezoek of van het bondgenootschap zullen legio zijn, omdat het eene groote historische gebeurtenis is. Met daarop de aandacht gevestigd en er nogmaals tegen gewaarschuwd te hebben dat men zich ten aanzien van die gebeurtenis niet aan uiterlijkheden vergape, kan ik hier volstaan *). Of zij op Frankrijk's binnenlandsche politiek grooten invloed zal oefenen, staat nog te bezien; het zou zeker niet haar minst heilzame werking zijn, indien zij er wat meer duurzaamheid in het staatsbestuur bracht. Voor het oogenblik heeft zij president Faure tot een historische figuur gemaakt, die nu misschien daarom wat vaster in zijn presidentieelen zetel zal zitten. Minister Hanotaux is bezig een beroemd man te worden; hij schijnt zeer bekwaam te zijn en hij is buitensporig gelukkig in al wat hij onderneemt (men bedenke dat hij de eenige Europeesche minister is die tot nog toe voordeel heeft weten te trekken uit de reis van, Li Hoeng Tsjang; de Chinees heeft aan de Fransche nijverheid den herbouw van het arsenaal te Foetsjou opgedragen).

Indien er één gevolg van het bezoek van den Tsaar duidelijk waarneembaar is, dan is het dit: dat Duitschland heeft opgehouden den toon aan te geven in het Europeesche concert. Keizer Wilhelm gevoelt dat zoozeer, dat het hem

*) Ik verwijs hierbij nogmaals naar het genoemde artikel van Leroy-Beaulieu. Het loont de moeite zeer het te vergelijken met een stuk in hetzelfde tijdschrift (ik meen van half Augustus) waarin de oude hertog de Broglie zijn vrees uitsprak over de richting, waarin de algemeene politiek van Frankrijk zich: *vingt-cinq ans après*, voortbeweegt.

tot curieuse sprongen rondom den persoon van zijn neef den Tsaar verleid heeft. Zij zouden en zij moesten elkander ontmoeten. Natuurlijk gebeurde het. Het is onmogelijk dat twee bloedverwanten die elkander niet vijandig zijn en die de twee machtigste souverainen zijn van het vasteland, zich in het rijk van een hunner op enkele uren afstands van elkander kunnen bevinden, zonder elkaar althans eenige oogenblikken te spreken. Dit is dan ook gebeurd, zóó kort als het mogelijk was en de poging van enkele bladen om het te doen voorkomen, alsof deze ontmoeting nu eigenlijk het heele bondgenootschap met Frankrijk op losse schroeven zette, is volslagen mislukt. De ontmoeting der twee keizers te Wiesbaden beduidt niets en evenzeer als Wilhelm zijn uiterste best heeft gedaan om haar te doen plaats hebben, evenzeer heeft Nikolaas zich ingespannen om duidelijk te doen uitkomen, dat zij net zoo goed achterwege had kunnen blijven.

Op hetzelfde oogenblik dat de macht van het Drievoudig Verbond een tegenwicht vindt, wordt het Duitschland onmogelijk gemaakt zich zijnerzijds te versterken door steun te zoeken bij Engeland. Het is tusschen de twee rijken na de Transvaalsche quaestie eigenlijk nooit weer recht in orde gekomen. Keizer Wilhelm heeft, de scheldwoorden van de overzijde van het Kanaal vergetende, toenadering gezocht; maar zie, nu komt het bombardement van Zanzibar er weer tusschen en de bescherming door de Deutsche vlag aan den pretendeerenden sultan Said Chalid verleend. Er is een ware pers-oorlog losgebroken. De *Times* heeft niet minder dan twee van haar kostbare *leaders* besteed om het gekraai van de *Kölnische Zeitung* tot zwijgen te brengen, die tegenwoordig maar niet tot bedaren schijnt te kunnen komen. Met hun eigenaardige hooghartigheid hebben de Engelsche bladen, in veel hooger gehouden toon dan die van de Deutsche, hun collega's aangetoond dat Duitschland er alle belang bij heeft zich Engeland niet tot vijand te maken; waarin ze gelijk hadden. Dit ligt zoozeer voor de hand, dat men wel blind moet zijn om het niet in te zien. De wenschen des Keizers schijnen op dit punt echter in strijd met die des volks, voor zoover deze worden weergegeven door de pers. De Keizer wil geen ruzie met zijn grootmoeder, maar het volk houdt niet van de Engelschen. In deze tegenstrijdigheid ligt misschien de verklaring van de schommelingen in de Deutsche politiek ten opzichte van Engeland sedert den aanvang van dit jaar.

Ook de Armeensche quaestie heeft de twee landen van elkaar gescheiden. Duitschland is trouw gebleven aan zijn baatzuchtige staatkunde, die „geen Pommerschen grenadier” over heeft voor de regeling van geschillen of het wegnemen van onrecht, waarbij het niet dadelijk zelf betrokken is. Engeland, hoezeer het nu ook gebonden is en niet geïsoleerd tegen den Turk handelen kan, heeft niettemin alles gedaan om de verontwaardiging van Europa over de Turksche schandalen gaande te maken.

De Armeensche beweging heeft der liberale partij in Engeland haar leider gekost. Lord Rosebery, met zijn politiek van onthouding in lijnrechten strijd met den grooten ouden man, die als Peter van Amiens tot een kruistocht

opriep, heeft het veld geruimd voor Gladstone, wiens gezag in de liberale partij onaangetast moest blijven. De Armeensche beweging is stellig maar een voorwendsel voor den lord geweest. Hij was nooit de man, die een partij bezielen kon. Hij had *Home Rule* van het program laten vallen; hij zetelde in het Hoogerhuis (werkelijk een ernstig bezwaar) en hij was een lord. De radicalen wilden niets meer van hem weten; hij had de scherpste aanvallen te verduren in zijn eigen partij. Te juister tijd heeft hij die listige berichtjes weten te begrijpen, rondgestrooid om zijn aftreden te verhaasten: dat hij erg ziek was, dat hij groote reizen ging maken, dat hij kwade vrienden was met dezen en met dien.

Hij is bijtijds heengegaan en hij heeft de kans behouden het land nog eens te zullen regeeren, al zal hij het nooit meer zijn jammerlijk verdeelde partij doen. Wie zal hem opvolgen? Er zijn heel wat namen te noemen, hetgeen bewijst dat er niemand is die recht heeft op zijn nalatenschap.

Deze maand heeft den Hongaarschen Rijksdag zien ontbinden op de wijze waarop dat gewoonlijk met het Engelsche parlement gebeurt, zonder opzienbarende reden, korten tijd voor het einde van den zittingsduur. De Koning meende dat de spanne tijds tot Maart van het volgend jaar te kort was om er zoo zwaarwichtige vraagstukken als het Vergelijk met Oostenrijk en de handelsverbonden met de overige staten, die door het huis Habsburg geregeerd worden, naar behooren in te regelen. Er zijn dus nieuwe verkiezingen uitgeschreven, in welke de liberale partij waarschijnlijk haar meerderheid van thans zal kunnen behouden en die slechts verrassingen schijnen te kunnen brengen wat de macht der jonge katholieke Volkspartij betreft. Het zal de moeite loonen den uitslag van haar streven nauwlettend te beschouwen, niet het minst omdat haar geboorte en groei nauw samenhangt met het opduiken van „christen-democraten” in vele katholieke landen en zelfs ook in enkele niet-katholieke. Liever dan haar kansen te overwegen, wijd ik later eenige woorden aan den uitslag der verkiezingen.

Iets dergelijks zou ik kunnen zeggen omtrent hetgeen het groote feit van de volgende maand gaat worden: de presidentsverkiezing in de Vereenigde Staten, — ware het niet dat daarover al maanden lang zooveel te doen geweest is dat er nauwelijks meer over gezweven mag worden. Hier geldt: het nieuws is veel, maar het inzicht is weinig. Uit Amerikaansche tijdschriften of dagbladen kan een gewone Europeaan over de presidentsverkiezing heelemaal niet wijs worden. Er is er geen enkel onpartijdig; de weinige die het schijnen, zijn het minst betrouwbaar. De zedelijkheid van het openbare — ik zeg niet van het private — leven in de Vereenigde Staten staat op zulk een lagen trap, dat leugens, die de tegenpartij zouden kunnen schaden, niet eens meetellen en andere gemeene praktijken die haar afbreuk zouden kunnen doen, niet worden geschuwd. De gedragingen der candidaten voor het zeer verheven ambt van hoofd der machtige Unie, zijn, volgens onze begrippen, zoo onwaardig mogelijk. De een, die als een windvaan is omgedraaid, houdt zijn lippen stijf op elkaar geklemd, weigert zich anders dan in zeer vage termen over zijn plannen uit te laten en stuurt personen van twijfelachtige reputatie tegen grof geld als

handelsreizigers die hun waar aanpreken, het land rond. De ander draaft zelf als een bezetene de staten der Unie door, houdt een onwaarschijnlijk groot aantal speeches in een onmogelijk klein aantal uren, zweept daarmee vergaderingen tot dolheid op en valt er zelf nu en dan aamechtig bij neer.

Uit de Europeesche pers kan men zich al even moeielijk een goed-oordeel vormen. Heel het financieele Europa, dat bij de Amerikaansche fondsen overgroot belang heeft, is bang voor de verkiezing van den zilverman, een vrees die alleen getemperd wordt door angst voor het protectionisme van den tegencandidaat. Geen groot persorgaan kan dus anders dan tendentieus over de zaak schrijven.

Daar staan wij nu en wij kunnen niet anders dan in veronderstellingen spreken en er ons wel op voorbereiden dat al wat wij voor waarschijnlijk houden, over veertien dagen blijken zal dwaling geweest te zijn. Men heeft er ons aan gewend de verkiezing van Mac Kinley, die het geheele Oosten, de staten van Nieuw-Engeland en van de kusten van den Atlantischen Oceaan, voor zich heeft, als zeker te beschouwen. Het Zuiden, de oude geconfedereerde staten en de landen aan gene zijde van de Rocky Mountains stemmen voor Bryan. Het westelijk centrum is onzeker, maar neigt tot den eerstgenoemde over, die dus gekozen zal worden, tenzij . . . een dier groote plotselinge volksstromingen, waarvan niemand den oorsprong kan vinden noch den loop voorspellen, de berekeningen falen doet. Waarom zou zij het niet kunnen doen — in het land, waarvan men ons zegt, dat alles er mogelijk is?

Bimetalisme of gouden standaard, vrij zilver of „*sound money*” is een van die benauwende vraagstukken, omtrent welker oplossing de leek geneigd is steeds den spreker gelijk te geven, die het laatst aan het woord is geweest. Voor beide stelsels is zoo verbazend veel verstandigs te zeggen en gezegd. Neemt men aan dat de invoering van den dubbelen standaard over de geheele wereld uit een oeconomisch oogpunt heilzaam zou zijn, maar dat geen staat er zonder groot nadeel geïsoleerd toe kan overgaan, dan staat men tusschen Bryan en Mac Kinley in. Men heeft sympathie voor den eersten en men wenscht dat de tweede zal verkozen worden.

Maar wat blijft er zelfs van dezen wensch, als men bedenkt dat die tweede de man is van het Mac Kinley-tarief? Wanneer hij de macht in handen zal hebben en gelijk waarschijnlijk is, de meerderheid in de Kamer van afgevaardigden, dan zal hij wat den geldstandaard betreft niet anders te doen hebben dan het bestaande te handhaven en dus tijd te over houden om zijn zucht tot protectie bot te vieren. Of Europa dan nog zoo verheugd zal zijn over zijn zegepraal?

Het is voor ons het wijste de feiten ginds maar nauwkeurig te bekijken met een poging tot begrijpen en ons niet te wagen aan redeneeringen. Bryan zelf ontsnapt met zijn klinkende taal niet aan den lachlust zijner hoorders. Zond niet Mac Kinley's *manager* betaalde sprekers een dagreis voor hem uit om zijn argumenten in een bespottelijk licht te stellen, zoodat, wanneer de groote candidaat in persoon optrad, zijn bezielde woorden met een daverend gelach werden ontvangen?

UIT DE STUDEERCEL.

Al wat kan strekken ons het leven en het werk van onze groote dichters der zeventiende eeuw nader te verklaren, moet welkom zijn aan ieder beschaafd Nederlander. De Huygens-tentoonstelling leerde velerlei nieuws omtrent Constantin Huygens. Nu komt ons eene bloemlezing uit Bredero's liederen veel belangrijks mededeelen over den dichter van „*Arent Pieter Gysen*”. Dit werk verscheen in de tweede reeks der *Zwolsche Herdrukken*, onder den titel: *Liederen van Bredero uitgegeven door F. Buitenrust Hettema* *).

Dr. Buitenrust Hettema heeft gepoogd eene aanvulling te geven tot de ons reeds bekende feiten uit Bredero's leven en verzen. Het is eene ontzaglijk moeilijke opgaaf, om te willen vaststellen in welk jaar elk bijzonder lied uit het *Groot-Liedtboek* geschreven is. Alleen een klein getal kan chronologisch met zekerheid vastgesteld worden. Het is Dr. Hettema gelukt onze kennis omtrent enkele tijdsbepalingen van Brêro's *Liederen* te verrijken. Van zeer vele *Liederen* is het ondoenlijk. Deze chronologie zou alleen zijn tot stand te brengen, wanneer Bredero's handschrift voor ons bewaard ware gebleven, zooals het kladschriftboek van Hooft, en zoo daarenboven in dat kladschrift eene chronologische orde ware gevolgd.

Toch is het eene hoogst verdienstelijke poging, om meer chronologisch licht te doen schijnen over Bredero's dichterlijke nalatenschap. Dr. Hettema heeft het zeer waarschijnlijk gemaakt, dat Bredero op zijn veertiende jaar in 1599 reeds een lied gemaakt heeft, met den aanhef:

„Sondach: Sondach lestleden
„Op een St. Jans dach
„Ben Ick buyten getreden
„Daer-men veel wagens sach
„met zoo veel Omme slach
„Het volck quam met hopen
„Al bij de voerluy loepen
„En maeckten daer verdrach”.

Sint-Jansdag, 24 Juni, viel in Bredero's jonge jaren op Zondag alleen in 1599, 1604 of 1610.

Het is zeer wel mogelijk, dat het Sint-Jans-Liedeken op Zondag 24 Juni 1599 is gemaakt. Het gedicht is niet vlekkeloos, en bevat eenige hinkende regels. Maar dit is geen vast kenmerk. Er bestaan dergelijke gebrekkige regels in veel jongere verzen van dezen dichter. Dr. Hettema drukte het gedicht af, naar een handschrift voorkomende in *Den Bloem-Hof van de Nederlantsche Jeught* (1610) ter Leidsche Universiteits-boekerij. Dit handschrift — 't zij van

---

* Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willem, zonder jaartal (1896).

Bredero zelf, of afschrift — bevat schrijffouten, in de uitgaven van 1621 en 1622 verbeterd. Dit blijkt het best uit de tweede strophe :

„De kneuckels ende boeren
 „Die haddent op gestelt
 „Zy wilden niemant voeren
 „Dan voor 't gedrongen gelt
 „Dicht (*docht myn*) was gewelt . . .”

In de beide uitgaven leest men : „*Dit (docht mijn) was gewelt*”, hetgeen de bedoeling van den dichter was. Daar Bredero zelf verklaart in zijne voorrede tot zijn *Roddrick ende Alphonsus* (1611), dat hij van zijne „kindtsche beenen af boven alle andere soete Tytkortinghe de liefelijcke Poesye (heeft) verkoren”, zoo behoeft het niet onwaarschijnlijk te heeten, dat hij op zijn veertiende jaar dit gedicht schreef. Dr. Hetteema had geen „enkele meer dringende reden” om het (gedicht) op 1604 of 1610 te plaatsen. Hooft en Huygens hebben als scholieren zeer goede verzen geschreven, Bredero was vlug en begaafd genoeg om hetzelfde te doen.

In de tweede plaats staat het vast, dat een gedicht, voorkomende onder de *Nederduytsche Rymen* (1620, later 1632 onder den titel *Nederduytsche Poemata*) opgenomen in de jongere drukken zijner dramatische werken), welk gedicht begint met den regel :

„Hoe vaeck heb ik mijn lief gebeden”

het eerst verscheen in een bundel: *Nieuwe verbeterde Lusthof* in 1602. In de *Nederduytsche Rymen* vormt dit gedicht het slot van vijf klinkdichten gewijd aan zekere „Margriete-lief”, die bekend is als de eerste liefde van Bredero. Hij was toen zeventien jaar oud, en verklaart in de genoemde sonetten, dat Margriete zijn „eerste verliefde klacht” heeft vernomen. Dr. Hetteema heeft zeer goed gedaan al de gedichten, die op Margriete duiden, in zijn „*Een en ander Vooraf*” aan te wijzen, waaronder een zeer merkwaardig lied, dat uit deze periode dagteekent, en bewijst, hoe Bredero op zijn 17 en 18 jaar zich al te beklagen had, dat men met „gifte tongh” hem van zijne eer poogde te berooven. Zeer aardig voegt hij hierbij :

„Want had ick niet gheschreven
 „Soo sou mijn naam nu niemant niet Trompetten :
 „Ick waer oock niet verheeven
 „Noch iemand sou op my soo nauwe letten,
 „De achterclap,
 „Noch lachertap,
 „En sou my nu niet quellen :
 „Men sou mijn treden
 „Mijn passen, noch myn schreedden
 „Dus niet tellen”.

Deze verzen teekenen den toestand zeer karakteristiek. De jonkman van 18 jaren, leerling op den schilderswinkel van Meester Francesco Badens, Kalverstraat, in den Apendans, nummer 3, heeft daar natuurlijk te midden van zijne

confraters aan zijne steeds vroolijk bruisende luim toegegeven; hij heeft zijne vrienden vergezeld ter lustige taveerne, en zich doen tappen van het „ouwe geloof” (Delftsch bier), tot hij suisebolde. Dit uitspatten en razen schijnt bij den jongen artist te natuurlijker, daar hij vroom en godsdienstig was opgevoed door beide ouders, en naar zijn eigen woorden „groot ontsagh” had voor zijne ouders, zoodat hij zich „binnens huys moest mijden van alle lichtvaardigheyt.”

Reeds gedurende deze eerste vrijage had men zijne Margriete op de wilde joligheid van den aankomenden dichter gewezen. Er is nog een zonderlinge regel in dit vers. De dichter zegt:

„Vaart, vaart wel, Juffrouwe
„lck dool op 't Lant by 't hooghe Huys te Muyen” . . . .

Het meest waarschijnlijk komt het mij voor, dat Bredero, die vroeg met Hooft in kennis kwam — Hooft noemt hem in 1607 bij de omwerking van zijn brief aan de Broeders: *In Liefde Bloeiende* in 1600 uit Florence geschreven — omstreeks 1610 bij Hooft vertoefde, en dit lied aan zijne Margriete wijdde, die hem van hare deur had afgewezen. Hieruit zou volgen, dat de vrijaadje tusschen Bredero en Margriete langer heeft aangehouden dan gewoonlijk bij hem het geval was.

Langzamerhand wordt de chronologie wat rijker in feiten. In 1609 schrijft Bredero een sonet voor zijn vriend Charles Quina, bij diens vertaling van Amyot's overzetting der bekende geschiedenis van *Theagenes en Chariclea* door Heliodorus. In 1610 komt een sonet bij een ander boek, *De Tragedische oft Klaechlijke Historien*, waarschijnlijk uit het Fransch vertaald door Isaac de Bert. In 1611 schrijft hij (23 Maert) een brief aan zijn vriend Quina, vol bijbelsche en classieke citaten, en wordt zijne eerste tragi-comedie *Roddrick ende Alphonsus* vertoond. In 1612 wordt zijne *Griane* gespeeld, schrijft hij een lofdicht bij Vondel's *Pascha* — een bewijs dat Bredero en Vondel zeer vroeg goede vrienden waren — bezingt hij (25 Maert) de bruiloft van Guillebert de Flines, en wordt zijne meesterlijke *Klucht van de Koe* gespeeld. In 1613 volgt de nog beter geslaagde *Klucht van den Meulenaer*, schrijft hij een rhetorikaal lofdicht: *Lof van de Ryckdom* (26 October), bekleedt hij reeds het ambt van vaandrig bij een der vendelen der Amsterdamsche schutterij, en wordt hij lid van de kamer *In Liefde Bloeiende*.

Omstreeks 1613 valt zijne verliefdheid op Tesselscha, die toen 16 à 17 jaar oud was. Ik heb in 1885 gepoogd de liederen aan te wijzen, die hij aan Tesselscha — ook die hij aan Margriete, de weduwe N. N., Annetta en Madelena Stockmans wijdde (*Nederland, De oorzaken van Bredero's dood*. II en III, 1885). In 1614 schrijft Bredero zijne *Lucelle*, een gedicht: *Lof van de Armoede* (4 Januari), begint hij te correspondeeren met de „godvruchtige weduwe N. N.” en schrijft hij eenige verliefde liedjes ter eere van deze. In 1615 was hij pachter van den impost op de bieren, schreef hij een lofdicht voor De Koning's *Fephta*, een sonet voor een drama van Kolm, geeft den bundel *Apollo of Ghesang der Musen* uit, waarin tien verzen van hem zelve, wordt zijn

Moortje voor het eerst vertoond (13 Mei 1615), en richt hij zijne klachten over het verval der Oude Kamer in een gedicht aan de Broeders: *In Liefde Bloeiende*. Tot 1616 behoort een Nieuw-Jaarslied, voorkomende in de *Nieuw Jaars-Liederen* der eerste Duytsche Academie, een lied in den bundel: *Vermacck der Feught* (1616), een bruiloftslied voor Nicolaas van Sitteren (20 September), en een lofdicht op Carel van Mander's *Uytleggingh op den Metamorphosis* (1616). In 1617 wordt zijn *Spaanschen Brabander* vertoond (April), rijmt hij een bruiloftslied op verzoek van Pieter Benoyt van Antwerpen, en vallen velen zijne uitmuntende en fijn gemotiveerde liefdeklachten gericht tot Madalena Stockmans. In 1618 komen zijne bijschriften bij fraaie gravuren, die verschenen onder den titel: *P. L. T. Thronus Cupidinis* (1618), komt het geestig geschreven *Leven van Karel van Mander* bij den tweeden druk van diens beroemd *Schilder-Boeck*, komen brieven aan, en wonder-mooie gedichten voor Madalena Stockmans; voorts twee bruiloftsdichten voor Daniël Vorstius (27 Maart), en voor Adriaen van den Heeden (10 April); zijn drama *Stommen Ridder*, en vele aandachtige gedichten uit de laatste maanden van zijn leven.

Dr. Buitenrust Hettema heeft zooveel mogelijk de bekende, chronologisch vast staande feiten bij elkaar gebracht. Hij heeft geen gebruik gemaakt van de gelegenheid, om de liederen, die met waarschijnlijkheid in verband kunnen gebracht worden tot zijn vrijaadje naar de weduwe N. N. en naar Anetta (Angeniet) in de jaren 1615 en 1616, aan te geven. Hij heeft het *Leven van van Mander* uit 1618 niet vermeld, misschien omdat hij de door Busken Huet en mij aangebrachte argumenten voor Bredero's auteurschap niet volkomen kan aannemen.

Intusschen heeft hij een goed en moeilijk werk verricht. Deze eerste poging tot rangschikking in tijdsorde kan nu aanleiding geven tot nieuwe onderzoekingen. Het komt mij voor, dat men het best zal doen gewicht te hechten aan Bredero's vijf liefdesgeschiedenissen — Margriete, Tesselscha, de Weduwe, Annetta, Madalena Stockmans. Indien men nu zooveel mogelijk de liederen bijeenzoekt, die op deze vijf betrekking hebben, daarbij de anderen plaatst, die reeds een jaartal hebben verkregen, dan ontstaan er twee rubrieken van verzen: gedateerde en ongedateerde. Op deze basis kan nog veel gedaan worden.

Dr. Hettema heeft een groote zestig gedichten van Bredero in zijne bloemlezing geplaatst. Daarbij zijn er, die tot zijne allerfraaiste behooren. Hij plaatste deze gedichten voorloopig in het jaar, waarin ze gedrukt werden, en de oudste geheel achteraan, zoodat het merkwaardige liedje: „*Sondach : Sondach lestleden*” (1599) aan het slot van dit bundeltje verschijnt. Om nu eenig genot van dezen arbeid te smaken, moet men Dr. Hettema's verzameling van achteren naar voren lezen.

Ten slotte kan niet genoeg gewezen worden op Bredero's ongemeene verdiensten als lyrisch dichter. In de erotische lyriek streeft hij zelfs Hooft voorbij, ware het alleen maar met het onvolprezen, aan Madalena Stockmans gerichte „*Ooghen vol majesteit.*”

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

XI.

Mr. E. de Breul van Oosthuijzen, door *Mr. W. G. F. A. van Sorgen*.
2 Deelen, (251 en 237 blz.) Utrecht, *Gebrs. Van der Post*, 1895.

De heer Van Sorgen is sedert 1876 bekend in de kringen der Nederlandsche auteurs *utriusque generis*. Zijn eerste bundel *Novellen* werd in 1879 gevolgd door een welgeslaagd verhaal: *Oom George*; in 1883 verscheen zijn *Klaartje*, in 1885 voor de tweede reis gedrukt; in 1889 zijn *Porcelain*, in 1892 voor de tweede maal uitgegeven. Uit deze eenvoudige feiten is het zonnelaar gebleken, dat het publiek van Nederlandsche lezers en lezeressen den romantischen kunstarbeid van Mr. Van Sorgen met ingenomenheid heeft ontvangen. Hij heeft daarom zich op nieuw ingespannen en een grooten roman in twee deelen voltooid, waarvan de titel aan het hoofd van dit opstel is afgedrukt.

Het schijnt mij niet billijk, dat de pers zoo weinig notitie van dit zeer omvangrijke kunstwerk heeft genomen. Kleine onbillikheden zijn echter te verschoonen in deze dagen, nu de letterkundige critiek, zelfs in groote dagbladen, met de volmaakste onpartijdigheid wordt geoefend, en deftige weekbladen naast deftiger maandschriften aan medewerkers het woord verleenen, wier edelmoedig en billijk oordeel het hart doet zwellen van ieder beschaafd lezer.

De nieuwe roman van Mr. Van Sorgen moet met aandacht worden gelezen. Er is heel wat stof aangeroerd en eene gansche wereld van gefingeerde personen ten tooneele gebracht, die vrij wat te vertellen hebben. De auteur brengt ons in zeer aanzienlijke kringen, schoon we omtrent

de plaats der handeling niet geheel zeker zijn. De stad, waarin Mevrouw de Douarière de Mérencourt woont, wordt niet genoemd, maar des te uitvoeriger is het dorp Randwijk beschreven, waarvan eene schetskaart bij het eerste deel is gevoegd.

De hoofdpersoon van het boek — van hoofdheld mag geene sprake zijn — Mr. E. de Breul van Oosthuijzen, is een zeer voornaam man, lid van de Tweede Kamer, eerlang belast met de vorming van een kabinet, daarenboven zich wijdend aan zeer groote zaken, het aanleggen van eene nieuwe zeebadplaats: Zeeburgh, waarvoor tonnen gouds gevorderd worden. Deze heer de Breul is, naar de getuigenis der meeste personen uit het boek, een ongemeen schrander en bekwaam man, maar zijne handelingen gedurende het drama, dat in Van Sorgen's boek wordt afgespeeld, getuigen niet van zoo groote genialiteit.

De heer de Breul is tweemaal getrouwd geweest. Zijne eerste vrouw heeft hem een zoon geschonken, welke als Gerard de Breul eene zeer sympathieke rol vervult, maar den lezer wel eens wat heel lastig valt met zijn voortdurend redeneeren over »Papa.» Het is opmerkelijk, hoe aanhoudend er in dezen roman gepapaat wordt. Mr. de Breul senior, is, na drie jaren weduwnaar geweest te zijn, hertrouwd met Adrienne de Mérencourt, de schatrijke dochter van de zeer zonderlinge Douarière de Mérencourt.

Onder al de personen van Van Sorgen's

nieuwen roman is deze wel de merkwaardigste, en, ondanks al hare zonderlingheden, de meest realistische. Ze scheidt er vermaak in diners te geven aan drie oude vrienden, die telkens getrouw terug komen; ze stort geen traan, als de Breul haar het overlijden van hare dochter komt aankondigen, en, zoodra zij weet, dat zij niet herstellen kan van eene heupontwrichting op haar reeds gevorderden leeftijd, roept ze de vrouw van haar kleinzoon, Gerard de Breul, en geeft deze een cheque van vijf ton, om hem in zijne benarde zaken te hulp te komen.

Het is niet wel doenlijk een volledig verslag van alle in deze twee deelen verhaalde gebeurtenissen te geven. Het is bovendien veel beter, dat de lezer de spanning niet mist, die de auteur op het slot van het eerste deel en bij het begin van het tweede deel weet op te wekken. Voor een groot deel is dit werk een criminalistische roman, daar er door de justitie lang gezocht wordt naar den moordenaar van een slachtoffer, dat ten slotte blijkt door een ongeluk aan zijn bloedig einde te zijn gekomen. Deze rampzalige persoon is een neef van den heer de Breul, plotseling uit Amerika teruggekomen, Jacques Drost, die na een stormachtig onderhoud met de Breul, over een bouwvallig vonder loopend, door de plank zakt en in de wetering valt, waaruit hij stervende wordt opgehaald.

Dit motief herinnert aan een roman van H. J. Schimmel, in 1882 verschenen onder den titel: *Verzoend*. Bij Schimmel speelt een voornaam millionair, Van Aarle, die een ton gouds heeft gestolen, de hoofdrol. Als Van Aarle in top van zijn fortuin is gestegen, komt een ellendige schelm, de zaakwaarnemer Karel Gunters, die kwade vermoedens tegen hem heeft opgevat, en poogt hem geld af te dreigen. Van Aarle laat hem zwaren wijn drinken, leidt hem des avonds naar buiten door den tuin van zijne villa over een vonder naar den straatweg. Den vol-

genden dag vindt men het lijk van Karel Gunters in de sloot.

Bij Schimmel is deze gebeurtenis een moord — bij Van Sorgen een ongeluk, dat tot vermoeden van moord leidt. Bij Schimmel neemt het voorval eene kleine plaats in, bij Van Sorgen is het de hoofdgebeurtenis van den roman, waarom alles zich beweegt in een zeer rijk tafereel van velerlei dramatische incidenten. Mr. E de Breul heeft zich eene som van 200000 florijnen voorloopig toegeëigend, die aan de zuster van Jacques Drost toekwamen, maar hij is onschuldig aan den dood van dezen nathals. Van Sorgen heeft in zijne fijn gesponnen intrige de schoondochter van Mr. de Breul, de zeer geestige en beminnelijke Pauline Delmare, verdenking doen opvatten tegen haar schoonvader, daar Pauline hem bij het vertrek van den Amerikaanschen avonturier in den tuin heeft gezien, en later zelfs een beslikten pantoffel van hem in een tuinpad heeft opgeraapt. De schrik van de anders zoo vroolijke jonge vrouw, de zenuwachtige spanning, waarmee ze deze pantoffel van slijk ontdoet, en daarna in de kamer van haar schoonvader brengt, het steeds krachtiger bij haar opkomend vermoeden van eene misdaad, geven den auteur aanleiding tot talentvol geschreven bladzijden.

Er zijn vele welgeslaagde episoden in dit uiterst bont verhaal. Zeer goed geslaagd is de figuur van Betty, dochter van de Breul uit zijn tweede huwelijk, die eene teedere neiging tot mystiek koestert. Ze gevoelt roeping ziekenoppasseres te worden, en reeds bij het ziekbed van eene vriendin, Louise van Haren, ziet ze des nachts op eene schilderij: *le Christ marchand sur la mer*, een wonderbaar licht, dat haar het aanstaand herstel van de zieke komt aankondigen. Er is in de schildering van deze feiten iets zeer waardigs en rustigs, dat indruk maakt en het scheepje van den auteur over zeer gevaarlijke klippen veilig in de haven brengt.

Eene zeer goede bladzijde is die aan de verloving van den jongen de Breul en Pauline Delmare gewijd, als de jongelui samen schaatsenrijden, als Pauline laat thuis komt en de heele familie ongerust is. Als ze dan van een zwager een minachtend: „kind!” hoort, richt ze zich op, en antwoordt: — „Kind, als ik wil, ben ik geëngageerd.” — En als men den naam van den uitverkorene vraagt, zegt ze vrijmoedig: — „Natuurlijk Gerard de Breul. Hij moest eens een ander nemen!”

Goed geslaagd is ook de teekening van den hoofdpersoon, wanneer hij het doel van zijn wenschen bereikt heeft, en belast is met de vorming van een nieuw ministerie. Het is waar, dat de auteur te veel tijd doet heenloopen over deze kabinets-formatie, dat deze crisis onnatuurlijk lang duurt. Doch daar een stortvloed van tragische rampen Mr. de Breul nu machteloos maakt, daar hij weet, dat zijne schoondochter Pauline hem ten onrechte van misdaad verdenkt, daar hij niet spreken kan, omdat dan het inhouden van de 200000 florijnen aan den dag zou komen — is de geweldige worsteling van dezen overigens harteloozen intrigant zeer goed opgevat.

Als geheel is deze nieuwe roman van Mr. Van Sorgen een boek vol verwickeling, verrassingen, vergissingen en onverwachte uitreddingen. Bij veel verdienstelijks komt veel, dat den lezer de vraag op de lippen legt: „Hoe is dat mogelijk?” Alles geschiedt met koortsachtige onrust en agitatie. De auteur dwingt niet om te gelooven aan de realiteit zijner vonden. Een en ander maal slaagt hij zeer goed, maar elders overtuigt hij niet. Ook schuilen vele zijner figuren in een half duister, waardoor ze op een afstand blijven van den lezer. Meer levenswarmte, meer volheid van leven, blijft te wenschen over. In de samenstelling en verwickeling heeft Mr. Van Sorgen groote bekwaamheid aan den dag gelegd, maar bij de uitwerking der opeenvolgende tafereelen gaat hij op zeer ongelijke wijze te werk. Naast

een volkomen geslaagd tooneel volgen zeer zwakke bladzijden — daarenboven hij blijft steeds in denzelfden toon, hij geeft geen enkel geestig woord ten beste. Zijne helden en heldinnen lachen nimmer, behalve de mooie Trees — en die bleek... eene zuster des gemeenen levens, voor wie het lachen een tweede natuur is geworden.

* * *

Mca Culpa, door Cyriel Buysse. Amsterdam, H. J. W. Becht. Zonder jaartal (1896).

Cyriel Buysse is een bloedverwant van Virginie Loveling, maar geen geestverwant in de beoefening der letterkundige kunst. Bij tante Virginie is alles gezond, frisch, wèl-ontwikkeld realisme, getint en geadeld door een fijn dichtelijk gevoel. Bij neef Cyriel is alles — in *Mca Culpa* althans — hooggekleurde passie en declamatie, alsof hij bij Ponson du Terrail les had genomen in de kunst novellen te schrijven. Bij tante Virginie is eene verwonderlijk zuivere, teedere taal, licht getint door een allerbekoorlijkst Oost-Vlaamsch kleurtje; bij neef Cyriel is eene zeer bonte taal, bestaande uit Vlaamsche, Noord-Nederlandsche en Fransche elementen. Cyriel Buysse is de eenige, mij bekende, Zuid-Nederlander, die zich toelegt op het gebruik van bastaardwoorden, als: *fixiteit, diaphaan, domineeren, fysieke sensatie, reageeren, altruïstische, conische, obsessie, emotie, genavreerde, troublant, brouhaha* en nog honderd anderen. Dit treft te meer, daar de Zuid-Nederlanders gewoonlijk het purisme te ver drijven, en algemeen aangenomen termen in zonderling Nederlandsch vertolken.

Eene goede qualiteit van den jongen auteur is zijne schildering van landschappen en stadsgezichten. Zoo schildert hij een voorstad van Gent bij het begin van zijn verhaal (bl. 12—13), die een rijp letterkundig talent verraadt. Zoo heeft hij met vaste hand eene buitenpartij van Gentsche heeren en dames, die een tocht »op den

buiten" ondernemen (bl. 61—117) voltooid. De eenige gegronde aanmerking op dit hoofdstuk zou zijn, dat de held(?) René met de heldin Raymonde een lang gesprek voert over crimineele anthropologie, waarbij deze jonge dame zich in het geheel niet bekommert om de didactische pedanterie van haar reisgenoot.

De geschiedenis in *Mea Culpa* verteld, wekt bij den lezer weinig diep aangrijpende vreugde, of neerdrukkend leedgevoel. *Mea Culpa* heeft de eer genoten herhaaldelijk te zijn behandeld door de officiële letterkundige critiek. Men weet nu voldoende, dat de advocaat René een volkomen fatsoenlijk jong meisje uit minderen stand heeft verleid, dat hij uit gewetenswroeging haar heeft gesteund, dat zij zijne minnares is geworden. Dit duurt jaren — eindelijk komt dit jonge meisje met de treurige tijding, dat ze moet bevallen. René zegt, dat hij de zorg van een kind niet op zich kan nemen — en het arme slachtoffer, dat maar zeer karig kon leven van den steun, dien René haar verleende, had gezwegen, maar een verschrikkelijk voor-nemen opgevat. Ze had in wanhoop gepoogd het ongeboren wicht te dooden — en zich daarbij zoo ernstig gewond, dat zij het besterft. Dan komt René tranen met tuiten weenen, en zeer melodramatische tooneelen afspeelen aan haar sterfbed.

»Wat had ze van hem verkregen, als vergoeding voor het offer van haar gantsche leven?» vraagt hij zelf. »Oneer en smart; niets anders dan oneer en smart. Zelfs niet eens het stoffelijk welzijn; want, o schande, jaren lang had zij bespaard op haar onderhoud en op haar kleeren, zoo gering was de som, die hij voor haar kon besteden.» Het springt in het oog, dat deze

René een week, onridderlijk, zelfzuchtig, middelmatig schepsel is, die het niet verdient, dat hij aan het slot der vertelling het hart van zijn nichtje, Raymonde, verovert.

In enkele tooneelen spreekt onmiskenbaar dichterlijke aanleg. Zoo is de aanduiding der ontkiemende liefde van Raymonde voor René bij het buitenpartijtje zeer fijn gevoeld. De opwelling van niet te toomen hartstocht, als René Raymonde plotseling aan zijn harte drukt, terwijl deze na eenige sekonden hem haastig afstoot, vormt een zeer juist geschilderd tafereel — schoon de zwakheid en karakterloosheid van den ongelukkigen jonkman altijd meer uitkomen, daar hij het arme burgermeisje, dat voor hem heel haar leven offerde, terstond aan haar lot wil overlaten. Het minst verkwikkelijke deel der vertelling is de melodramatische, maar mislukte, zelfmoord van René na den dood der wreed verwaarloosde Lucie — een zelfmoord in tegenwoordigheid van Raymonde bedreven. *C'est trop vieux jeu*. Ondanks alle inspanning van den auteur wekt hij geene geestdrift in ons hart voor zijn hoofdpersoon. Dat hij een auteur is, van wien wij veel verwachten, kan echter niet ontkend worden.

Cyriel Buysse heeft gevoel voor kleur, en schildert, wat hij ziet, met vaste hand. Hij schiet echter te kort in de motiveering der handelingen zijner personen. Hijzelf meent het mededoogen gewekt te hebben voor zijn uiterst zwakken, door en door zelfzuchtigen held, maar beweegt den lezer alleen met grooten weemoed aan het lot van het ongelukkige verleide burgermeisje te denken. T. B.

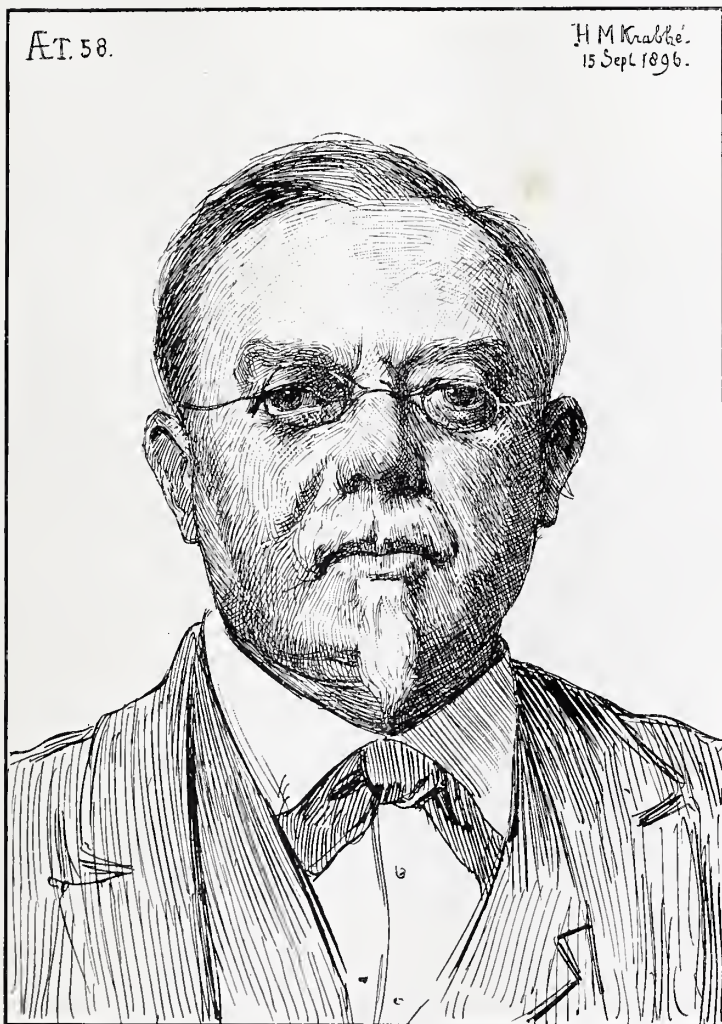
Uit een schetsboek. Afgegaan door Mr. J. A. Sillem.

AUGUST ALLEBÉ.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

August Allebé

Allebé is geboren op den 19^{den}. April van het jaar 1838. Zijne ouders woonden toen op de Keizersgracht bij de Spiegelstraat. Zijn vader was de bekende geneeskundige, wiens boek over de ontwikkeling van het kind nog

steeds het orakel is van jonge moedertjes. In mijne herinnering, en stellig in die van velen, leeft hij als eene der aangenaamste figuren uit den kring van Amsterdamsche tijdgenooten, die reeds zijn heengegaan. Hij was een bekwaam, verstandig, beminnelijk man, dood eenvoudig, eenigszins schuchter zelfs in zijn optreden, maar toch met een zeker iets, wat deed gevoelen, dat men stond tegenover een karakter en degelijk gegroundveste overtuiging. Die den zoon cenigermate kennen, zullen dikwijls onwillekeurig aan de eigenschappen van den vader denken.

Allebé's moeder (geb. N. Scheltema) kende ik niet. Maar ik weet, dat zij eene heel lieve vrouw was, het toonbeeld der altijd zorgende huismoeder. Als men voor Allebé de balans kon opmaken van wat hij van zijn vader en wat hij van zijn moeder had, zou men genegen zijn vooral op hare rekening te stellen: behoefte aan orde en regel en warme deelneming voor het lief en leed van anderen.

Of de jonge Allebé ooit veel neiging heeft gevoeld, om het beroep van zijn vader te kiezen, weet ik niet. Ik zou het niet denken. Doctorskinderen zien in den regel te veel de schaduwzijden van het vak, om er sterk door te worden aangetrokken. Maar wat ik wel weet is, dat hij, reeds als kind, veel belang stelde in 's doctors receptenpapiertjes, want daarop kon hij teekenen.

Op zich zelf was dit niet zoo bijzonder. De zucht tot nabootsing ligt in ieder mensch en haast alle kinderen teekenen graag. Maar in de krabbeltjes van August moet al spoedig iets zijn geweest, wat den geneesheer bewoog, zijne goede theorieën in praktijk te brengen, door eene poging, om dit oogenschijnlijk talent regelmatig te ontwikkelen en zóó te zien, of het er werkelijk een was.

Daartoe werd geraadpleegd met den kunstschilder P. F. Greive en al terwijl Allebé nog op school ging (bij Cox) kreeg hij van Greive teekenlessen aan huis.

Vele jaren later, nadat Allebé een cursus had gevolgd in Felix Meritis, de lessen had bijgewoond op de Koninklijke Akademie en eene studiereis had gemaakt naar Parijs, kwam hij weer tot Greive, ditmaal op zijn atelier, om zich meer uitsluitend op het schilderen toe te leggen. Het is dus niet ongepast iets meer te zeggen van een leermeester, die op Allebé's artistieke vorming vele jaren invloed had.

Greive (geb. 25 Maart 1811) was een artist in zijn hart, een man van talent en smaak, bekwaam, verstandig en ontwikkeld. Dat hij desniettemin geen grooten naam heeft gemaakt als kunstenaar, lag vermoedelijk aan zijne omstandigheden. Al vroeg had hij in zijn gezin ziekten en sterfgevallen, die hem angstvalliger maakten en bezorgder voor de toekomst, dan hij misschien had behoeven te zijn. Zoo begon hij lessen te geven en weigerde niet leerlingen, die wilden werken op zijn atelier. Dit laatste echter werd lastig. Het atelier was toen nog eene loge in de toenmalige akademie, waar aldus eene schilderschool zou zijn ontstaan in eene schilderschool. Greive en

een zijner oudste leerlingen, H. J. Scholten, thans nog de gewaardeerde conservator aan Teyler's stichting, kwamen tot het besluit een eigen atelier te bouwen. Daartoe vonden zij terrein aan den uitersten rand der stad, op de Schans, tusschen de Utrechtsche poort en de voormalige gasfabriek. Hier had men toen (1847) tot omstreeks 1867, even als nog eenige jaren later in de Plantage, zoogenaamde theetuinen, met buitenhuisjes of koepels in meer of minder kennelijken staat van verval. In een van die theetuinen bouwden de schilders hun atelier, maar dat alles en ook het atelier is verdwenen toen omstreeks 1867 de nieuwe stad begon te komen. Intusschen was al spoedig de toeloop van leerlingen zoo groot, dat Greive's eigen werk er door in het

achterspit geraakte. Des te verdienstelijker maakte hij zich als leeraar. Hij had een juisten blik en een gezond oordeel; daarbij de gaaf om kort en kernachtig zijne gedachten uit te drukken, in bewoordingen die door hunne oorspronkelijkheid onmiddellijk pakt en die bleven hangen. Voor ieders eigenaardigen aanleg had hij den grootsten eerbied. Nooit zou hij eene bijzondere wijze van werken opdringen. Wat zijne leerlingen in zich hadden, moest zich vrijelijk kunnen ontwikkelen. Alleen, wanneer ze wat erg uit den band sprongen, of de kunstijver verslapt kwamen de indrukwekkende vermaningen, die weer in het goede spoor moesten brengen.

Onder de velen, die bij hem werkten, herinner ik: Eerst H. J. Scholten en J. C. Vaarberg. Toen, na de stichting van het atelier, G. Westendorp,

J. Walraven, L. Lingeman, J. C. Greive junior, Jhr. J. J. Storm van 's Gravesande, Aug. Allebé, D. F. Jamin, Maurits Léon, J. Taanman, A. C. Cramer.

Na 1867, in een ander atelier, kwamen nog: Joan Berg, Coen Metselaar, J. van Essen, H. Kever, J. J. L. ten Kate jr., Ten Hoet, de Haan; ook de dames Cateau van Hoorn (bloemschilderes), Marie Heineke en Betsy Repelius.

Niet al die leerlingen natuurlijk waren er tegelijk.

Allebé kwam er eerst in 1860, toen het atelier al 13 jaren had bestaan. Zijne studiegenooten zullen Jamin, Léon en de jongere Greive zijn geweest. Coen Greive althans (J. C. Greive jr., een neef van P. F.) kon er wel eens van vertellen, want in den eersten tijd was Allebé een beetje zijn *bête noire*. Allebé's ijver en nauwgezetheid, zijn groote aanleg, niet het minst zijn vlijtig en zeer artistiek teekenen hadden hem al spoedig de lieveling gemaakt van Greive en van Scholten, die Greive dikwijls verving en wiens lessen door de leerlingen niet minder dankbaar worden herdacht, dan die van den eigenlijken chef van het atelier. De jonge Greive kon aanvankelijk niet in 's meesters gunst roemen. Al de Greive's namelijk waren van ouder tot ouder een muzikaal geslacht en in het eerst offerde Coen nog al veel aan zijn muzikale neigingen. Veel te veel naar het oordeel van oom, die dan met zijne geduchte vermaningen kwam en geregeld de volharding en het uitmuntend werk van Allebé ten voorbeeld stelde. Dit begon Coen eindelijk zoo danig te vervelen, dat hij — zich ook met hart en ziel op het werk toeleigde en er spoedig niet meer te vermanen viel.

Maar wij moeten nu een jaar of wat teruggaan.

Allebé schilderde al voordat hij nog geregeld het atelier van Greive bezocht. Er is onder anderen van hem een goed portret van zijn vader uit het jaar 1858, toen Allebé nauwelijks twintig was. Maar hij teekende nog altijd veel en graag, had een buitengewoon vaste hand, het krijgt volkomen in zijn macht en al vroeg eene zeer artistieke opwas toen denkkelijk te jong, om met hem in aanraking te komen. Maar zijn groote naam was stellig tot hem doorgedrongen en toen hij in 1857 naar

„Het Weerglas.”
Naar een gravure van J. H. Rennefeld.

vatting. Uitmuntende qualiteiten voor het teekenen op steen, wat toen onder jonge kunstenaars even gaarne werd gedaan als nu het etsen. Dat Allebé toen al persoonlijk Mouilleron kende is niet waarschijnlijk. Mouilleron zal in Amsterdam zijn geweest omstreeks 1853 en 1854. Hij maakte er zijne lithographie naar de Nachtwacht. Allebé

Parijs ging om te studeeren in het Louvre en het Luxembourg en de lessen te volgen van de Ecole des Beaux Arts, verzuimde hij niet eene introductie mede te nemen voor den man, die door zijne ongemeen artistieke beoefening van de steenteeekunst zoo vermaard was. Moulleron zal ook wel niet hebben nagelaten den jongen Nederlander aan te moedigen. In dien tijd althans gaf Allebé onderscheidene reproductiën en eigen teekeningen op steen. Toen ook kwam zijn bewonderenswaardige reproductie van de *Pilgrim Fathers*, het groote werk van den schilder Schwartz, de vader van Thérèse en Georgine Schwartz.

„Diaken met de bus.”

Afgestaan door Mr. P. J. J. Ras.

Het origineel is, ongelukkig genoeg, verloren gegaan. Het was bestemd voor New-York, maar het schip waarin het werd verzonden, tijdens den oorlog tusschen Noord en Zuid, is denkelijk door de Alabama in den grond geboord. Er werd althans nooit meer van vernomen. In 1858 of 1859 werd dit schilderij tentoongesteld te Parijs en hier in het Oudemannenhuis en door Allebé zeer bewonderd. Schwartz, die de eerste proeven van den jongen man met groote belangstelling had gevolgd en er zeer mede was ingenomen, aarzelde niet hem de reproductie op te dragen van dit groote doek, een veel belangrijker onderneming dan waaraan Allebé zich toen nog had kunnen wagen. De teekening werd gemaakt in Allebé's atelier, toen op de Botermarkt, waar Schwartz, die

in de buurt woonde, in hetzelfde huis wat de familie nog bezit, af en toe kwam kijken.

Toen het stuk nagenoeg persklaar was, togen de beide kunstenaars naar Parijs, waar het gedrukt worden zou door den zeer bekwamen steendrukker Bertauts. Schwartzte plag dikwijls met groote ingenomenheid te verhalen, hoezeer hij had genoten, omdat de jonge Allebé toen al zulk een juist oog had voor de werken van Millet, Corot, Daubigny, Dupré, Courbet, kunstenaars hier te lande toen nog weinig bekend en in Frankrijk zelf nog niet algemeen op hunne waarde geschat. En de zooveel oudere kunstenaar liet dan niet na zeer innemende karaktertrekjes te noemen van zijn jeugdigen reisgenoot, die voor zijn vader niet attenter had kunnen zijn. Aan aanmoediging, om zich vooral ook op het schilderen toe te leggen, zal Schwartzte het zeker niet hebben laten ontbreken, want van Allebé's talent ook in die richting had hij hooge gedachten.

Sedert 1860, toen Allebé geregeld Greive's atelier bezocht en er ijverig werkte, begon hij ook ten toon te stellen. Bij voorkeur schilderde 'hij tafereeltjes, die hem in het kleinburgerlijk leven hadden getroffen, niet alleen door het pittoreske, maar ook door de leukheid van het geval, door den humor, die er voor een fijn opmerker dan kan wat fijn is gevat, ook fijn en gevoelig worden wedergegeven.

Het is mij altijd onmogelijk voorgekomen in een geschreven stuk een helder begrip te geven van iemands eigenaardig talent, wanneer men niet den lezer tegelijk het werk kan laten zien. Bij een schilder gaat dit nu eenmaal niet, want ook de beste reproductiën geven toch slechts onvolkomen den indruk, die de schilderij zelf zou maken. Bovendien heb ik maar eene leekenopinie en ik zal mij wel wachten met die wijsheid voor den dag te komen. Maar ik meen te mogen zeggen dat Allebé's zeer rechtmatige bewondering voor de toenmalige Fransche school op zijn werk zeker niet zonder invloed is gebleven. Toch werd hij geen navolger; hij bleef oorspronkelijk en gaf, wat hem aantrok, geheel op eigen wijze. Dat dit iets ongemeens was, bleek spoedig, want wat Allebé ten toon stelde trok dadelijk de aandacht.

„Moeders dwingeland.”

Naar de gravure van C. L. van Kesteren.

uit sprak. Allebé was een schrander, geestig man, maar hij had ook de beminnelijke goedheid van zijn vader. Zijn scherts werd nooit bijtend en er was in zijn temperament iets zwaartillends, juist de mengeling, die oog geeft voor de humoristische zijde van 's menschen bestaan. Heeft men dan de middelen zoo in zijn macht als Allebé ze had,

„Aan het avondmaal.”
Verzameling J. H. van Eeghen.

In 1861 begon hij met: *Vroeg ter kerk; Het eerste bezoek* (een oudachtig heertje bij een barometer); *Een ziek kind in eene hut*. Dit was toen een aquarel, maar ik meen het ook als schilderij te hebben gezien.

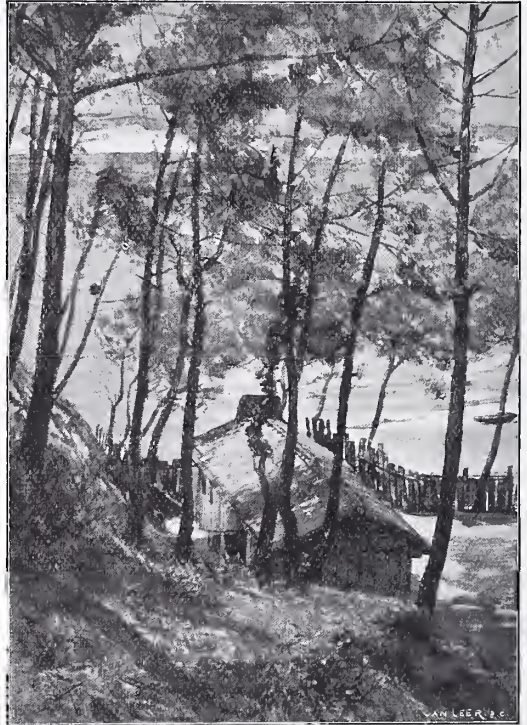
Daarop volgden: *Moeders dwingeland* (in deze aflevering gereproduceerd); de *Appelmarkt*, een *Kinderportret*, eene *Studie* (kop van een oud man), *Lethé*.

Dit schilderijtje, ook bekend als de *Podagrist*, is tegenwoordig in het Dordsche museum. Het is een oud man, die in eene achttiende-eeuwsche kamer bij den haard zit te peinzen. Even schoon is *Nadagen*, een bedaagd vrouwtje, dat uit een water- en vuurkelder komt. Dit schilderijtje werd (door Dekker) gereproduceerd in de *Kunstkronyk* van 1864 en is thans in de verzameling van den Heer D. Franken Dzn. te Vésinet. Allebé werkte toen veel in N.-Brabant en onderscheidene schilderijen zijn blijkbaar de vrucht van die zomertochten, zóó: de *Wever* (tentoonstelling van '65), het kleine *St. Jorisgild* te Dongen; *Troost* 1868; een *Boerenbinnenhuisje*, gereproduceerd in de *kunstkronyk* van 1870; *Vraagteekens* (1868). Beide thans in het stedelijk Museum, waar zich ook *Een kind des armen* bevindt.

Verder kennen wij nog: een *Provisor* (1867); *Dagelijksch brood*; *Alleenspraak*. Het laatstgenoemde bevindt zich in de verzameling, die, in 1874, door de leden van *Arti et Amicitiae*, wijlen Z. M. Willem III werd aangeboden.

De opsomming is echter verre van volledig, wat ik betreur, maar niet kan verhelpen. Vooral wat Allebé's teekeningen en aquarellen betreft, is de opsporing een wanhopig werk. Ze zijn overal verspreid. Van Allebé's vluchtige studiën en ontwerpen bezit de Heer D. Franken Dzn. eene zeer uitgebreide verzameling.

Wat hij teekende waren soms natuurtafereelen op zijne reisjes in Frankrijk, langs den Rijn of in België. Dan weder conscientieus afgewerkte studiën uit zijne onmiddellijke omgeving, niet het minst in de tuinen van Artis, waar Allebé gaarne vertoefde. Er is eene menigte in de portefeuilles van liefhebbers, maar natuurlijk weet men niet altijd waar zij zich bevinden. Dan zijn

Arcachon.

Naar de aquarel, afgestaan door Mr. P. J. J. Ras.

Studie in Artis.

Afgeftaan door Prof. Dr. Max Weber.

er ook teekeningen van geheel anderen aard: uitvoerige compositiën voor schilderijen, die niet tot stand zijn gekomen. Allebé had altijd eene zekere schuwheid en zijne nauwgezetheid werd wel eens angstvalligheid. Als er maar een zweem van twijfel bij hem rees, of hij niet maar eenvoudig een of anderen Franschen meester navolgde, scheen hij niet te kunnen besluiten verder te gaan dan het eerste ontwerp. Wat jammer was, want ook al ware er iets gelijksoortigs in de keus van het onderwerp, de uitvoering zou wel oorspronkelijk zijn gebleven.

Allebé heeft voor zooveel ik weet, niet vele portretten gemaakt, maar die hij maakte worden om hunne natuurlijke en voorname opvatting zeer geroemd. Ik sprak reeds van het portret van zijn vader, geschilderd toen hij nauwelijks twintig jaar was. Er is nog een geschilderd portret van zijn jongeren broeder, toen nog een knaap. Bekender zijn zijne portretten van Mevrouw de Beaufort en van Ds. Heldring. Er zijn er zeker meer. Maar het schoonste wat ik van hem heb gezien, is een geteekend portret van zijn jongeren broeder, kort voor zijn vertrek naar Indië. Al kent men slechts dit, dan begrijpt men volkomen, hoe Vosmaer van deze portretten kon getuigen: „voor mij zijn ze bijna het ideaal van deze kunst; ze zijn zoo heerlijk geteekend, zoo licht en gevoelig, soms met zoo weinig gedaan, toch zoo edel en bevallig.” Dezelfde eigenschappen vindt men ook in het portret van Greive (overleden 4 Nov. '72) opgenomen in de *Kunstkronyk* van 1874 en in een portret van Douwes Dekker. Als alle steenteekenaars artisten waren geweest als Mouilleron en Allebé, zou deze kunst een tijdlang niet zoo op den achtergrond zijn geraakt. Maar men heeft slechts de oude jaargangen van de *Kunstkronyk* en dergelijke verzamelingen te doorbladeren, om spoedig te zien, hoe hunne opvatting en uitvoering (de andere goeden niet te na gesproken) uitstak boven het gewone werk. Dit en het bezwaar, dat steendrukplaten altijd afzonderlijk moeten worden behandeld, niet op goedkoope wijze, door boekdruk, in den tekst zelve kunnen worden vermenigvuldigd, zullen wel de oorzaken zijn geweest, dat deze fraaie kunst bij de sterke ontwikkeling der photographie, door andere daarop gebaseerde procédés werd verdrongen.

In 1870 kwam Allebé voor een zeer moeilijk geval. Hem werd het leeraarschap aangeboden in het teekenen aan de toen gereorganiseerde academie. Weigeren was zwaar. Aannemen misschien nog zwaarder. Met het voorbeeld van Greive voor oog en kon Allebé wel niet anders dan het gevaar inzien, wat hij als produceerend kunstenaar liep, door eene betrekking, die veel van zijn vrijen tijd zou vergen. Aan den anderen kant: hoe klein is wezenlijk het getal dergenen, die volkomen vrij hunne liefste neigingen kunnen volgen. Te leven voor en door de kunst, voor en door de wetenschap, is aan onze akademies en universiteiten jaarlijks het ideaal van honderden. Maar dan komt het moeilijke leven met zijne verplichtingen en men leert, wat er van idealen wordt.

Studie.
Verzanding D. Franken Dzn.

„Dit is nu zoo wat de rommelkamer!” zei Allebé, toen we, om een paar schetsen te zoeken, uit de directeurskamer van de Akademie van Beeldende kunsten den corridor overstaken en voor de deur stonden van zijn atelier.

Hij zei het met zijn fijn humoristisch lachje, maar met iets in zijn stem, wat ik volkomen begreep. Ik had die intonatie al zoo dikwijls gehoord, bij zoo velen onzer verdienstelijkste mannen, wanneer eene of andere toevalligheid hen plotseling weer bracht voor de tegenstelling van hetgeen de plichten van het leven hadden afgedwongen en anders misschien had kunnen zijn.

Laat ik mij haasten er bij te voegen, dat het woord „rommel” blijkbaar maar was gekozen voor den humor van het geval. Men zou Allebé in het geheel niet moeten kennen, om in hetgeen onder zijn merkwaardig organiseerend beheer staat, iets te kunnen verwachten, wat aan die uitdrukking werkelijk beantwoordde. Het was er dan ook in het geheel niet rommelig, maar veeleer het tegendeel. En dat onderstreepte nog de stille verzuchting.

Ik mag niet zeggen, dat ik het atelier van den directeur anders had gedacht. Zoo lang hij nog maar gewoon leeraar was, zal er tijd zijn gebleven. Maar sedert hij het beheer kreeg van zulk eene, aanhoudende zorgen eischende inrichting, was dit kwalijk te onderstellen. Men zou Allebé al weer in het geheel niet moeten kennen, om niet te weten, dat hij voor wat onder zijn bestuur staat eer veel te veel zal doen, dan te weinig. Alleen men moet het hem niet zeggen en ik zit nog te twijfelen als een scepticus, of ik het hier eigenlijk

wel zeggen mag. Van Keizer Karel V wordt verhaald, dat hij zich dood hield, om eens te weten, wat de menschen van hem zouden vertellen. Ik ken er, die omgekeerd — als dat maar mogelijk was — wel terug zouden willen komen, om ophef te beletten. Moeilijk geval voor een biograaf als hij een paar noodzakelijke dingen wil weten en de patiënt een gezicht zet, of men hem een geestelijke kies komt trekken.

Allebé's gelaat helderde eensklaps zeer merkbaar op, toen ik, al pratende, toevallig de hand sloeg op eene dikke portefeuille. Ik dacht er nog eenige verborgen schetsen in te vinden. Maar het was geheel iets anders en met de grootste ingenomenheid begon Allebé het mij blad voor blad te laten zien. Eerlijk gezegd — ik ken hem genoeg, om dit zeker te weten — was het stellig niet alleen uit vreugde, dat wij hierdoor afkwamen van zijn persoon en zijn werk.

Studie.

Verzameling D. Franken Dzn.

Er was eene geheel andere blijdschap bij, want het was toch eigenlijk óók zijn werk wat hij mij zien liet, de groote vergoeding voor hetgeen hij jaren lang aan zijne verplichtingen had geofferd. Het was de rijke portefeuille, hem door tallooze leerlingen der Akademie vereerd, toen hij vijf en twintig jaren aan haar verbonden was geweest.

Dat is ook iets wat weegt en zeer zwaar weegt, indien men het betreurt, dat Allebé in de laatste jaren zoo weinig van zichzelf heeft kunnen laten zien.

Een man als hij, in zijne kunst bekwaam als weinigen, veelzijdig ontwikkeld, met een open oog voor het goede in iedere richting, onverbiddelijk voor gebrek aan ijver of artistieke uitspattingen, gelijk hij het altijd was ook voor zichzelf, altijd gereed om te steunen en te helpen, waar het pas geeft, fijn opmerker van kwaliteiten, zowel goede als kwade, human en wellevend en dus regeerend wel met vaste maar toch met zachte hand, kan niet anders dan op de vele

geslachten van kunstenaars, die reeds onder zijne leiding zijn opgegroeid, een voortreffelijken invloed hebben geoeffend. En hij moge eens zuchten, als hem voor den geest komt wat hij nog had kunnen doen — op zijn atelier is iets, wat sprekend getuigt van hetgeen hij werkelijk gedaan heeft.

Daarin moge hij nog lang bevrediging vinden.

„'t Huys Poeldijk,”

Verzameling D. Franken Dzn.

Er zijn er, die — waarom dan ook — sommige goede eigenschappen zoo knap weten te verbergen, dat oppervlakkige kennismaking ze zelfs niet vermoedt. Men behoort dit te eerbiedigen. Maar ik mag toch wel zeggen, dat ik niet zonder reden sprak van warme deelneming in het lot van anderen, en dat *zij* zich bedriegen, die den *mensch* Allebé meenen te kennen, als ze alleen hem hebben gezien als kunstenaar en den altijd even bedrijvigen directeur. Menig dankbaar hart zou gaarne dit met mij getuigen. En hiermede *Sapienti sat*.

HOE JAN TUPPELAAR BEROEMD WERD.

DOOR

MAURITS SMIT.

(*Vervolg.*)

IV.

Reeds den eersten avond wachtte onzen studenten aldaar eene groote verassing. Natuurlijk was hun eerste gang naar „De Kroon,” waar de leden van de redactie van „Aquila” nog altijd hunne avondbijeekomsten hielden, in de hoop dat ze daar ook Jan Tuppelaar zouden vinden. Wel troffen zij hier weer Van Beelen aan met een paar van de vroegere stamgenooten, waarbij zich nu weer een nieuw klikje van jongelui had aangesloten, die al hun best deden om in 't drinken en schreeuwen hunne oudere broeders nog te overtreffen, maar tot hunne verwondering verscheen Jan Tuppelaar niet. Op hunne vraag, waarom hij niet aanwezig was, werd hun door den voorzitter verzocht, of zij in zijne tegenwoordigheid dien naam liefst niet meer wilden noemen; men had Tuppelaar vroeger altijd voor 'n ernstig en degelijk artist gehouden, maar in den laatsten tijd waren hun de oogen opengegaan. Van Beelen verklaarde luide dat het werk van den veelbesproken dichter niets dan maak- en fabriekwerk was, zonder 'n zweem van artisticeit; hij schreef maar om de fijne lui te flikflooiën, alles wat hij tegenwoordig voortbracht, was walgelijke rijmelkost. En nu begon 't geheele koor van schreeuwers op Jan Tuppelaar af te geven. Het was opmerkelijk hoe juist diegenen, die hem vroeger 't meest hadden bewierookt, nu 't hardst op hem scholden.

— 'n Onmogelijke schoolvos! — riep de een.

— 'n Vuile speculant! — zei een ander. — Laat hij maar eens wagen zijn neus hier binnen de deur te steken, we zullen hem er uit trappen! —

— Wanneer je zien wilt wat voor platte onzin hij voor den dag brengt, — zei een derde, — ga je dan verkwikken aan zijn drama, dat overmorgen wordt opgevoerd. Wij hebben al 'n artikeltje klaar om het spektakelstuk tot den grond toe af te breken.

Zoo werden dan onze explorateurs al direkt op de hoogte gesteld van de groote scheuring, die in den boezem dezer letterkundige bent had plaats gehad. Werkelijk was 't een hoogst verrassend verschijnsel, dat juist die luidjes, die in hun schrijven zoo hoog opgaven van „Gemeenschapskunst”, van „artiësten die gemeenschap in zich voelen”, van „religieuze en kinderlijke gevoelens”, — dat diezelfde vereerders van de „epiek der gemeenschap” terstond al die vrome en zachte gevoelens over boord gooiden en oversloegen in de meest hatelijke en vijandige stemming, zoodra het toeval maar wilde, dat er één onder hen was, die wat meer in de hoogte werd gestoken, dan vermoedelijk in hunne „gemeenschapsoogen” te pas kwam. Volgens Overwijk moest dit

verschijnsel worden toegeschreven aan het teere en subtiële mouvement, waardoor deze fijnbesnaarden zich van andere, meer gewoon-voelende menschen onderscheidden; een eigenschap, die bij klimmende intensiteit er nog wel eens toe zou kunnen leiden, dat de leden van dezen letterlievenden kring elkaar ten slotte met huid en haar zouden verslinden.

Niet minder eigenaardig was 't op te merken, hoe die verdeeldheid in zekeren zin aanstekelijk scheen te werken: waar in die dagen in Hagendoorn over de nieuwere letterkunde en nieuwe werken werd gesproken, — in letterkundige kringen, in de leesclub, in de sociëteit, op theekransjes en avondjes, — daar was eigenlijk de hoofdkwestie, die alle gemoederen in beweging bracht, deze: „ben je een vereerder van Tuppelaar, of niet?” Doorgaans maakten de bewonderaars van Tuppelaar iedereen, die met hen van meening durfde verschillen, voor 'n domkop of idioot uit; en wanneer iemand de onvoorzichtigheid beging van te zeggen, dat hij nog nooit iets van Tuppelaar had gelezen, werd hij als een half-wilde in de intellectueele wereld aangemerkt. De Zonderling van Hagendoorn was zoo langzamerhand een gewild mode-artikel geworden, dat bewonderd, benijd, soms ook uitgescholden werd. Nu het buitenland, de pers en de *Letterbode* er zich mee hadden bemoeid, was de Tuppelaar-literatuur een letterkundig fonds geworden, waarvan de koers elken dag aan groote verandering — voorloopig nog in stijgenden zin — onderhevig was en dat aan de Letterkundige Beurs druk werd verhandeld; en de snaken, die deze beweging op touw hadden gezet, verkneukelden zich van pret, toen zij nu zagen, hoe die goede Hagendoorners zich warm maakten over een waardeloos vod, dat zij in een dolle bui aan de markt hadden gebracht en zijn schijnbestaan alleen had te danken aan eene handige reclame. Ook kregen zij de overtuiging, dat het volkomen onnoodig was geworden verder iets over Tuppelaar te schrijven of te zeggen: de goê-gemeente had hunne taak gewillig overgenomen. Zij begrepen dat zij verder niets meer te doen hadden dan toe te kijken, en af te wachten hoe lang nog het publiek zich zou bezighouden met de gekleurde zeepbel, die daar als een bewonderenswaardig luchtverschijnsel werd aangehaapt. —

Er bestond in die dagen in Hagendoorn een genootschap, dat den naam voerde van „Vrije Kunst”. Deze vereeniging had haar ontstaan te danken aan eenige kunstliefhebbers die zoo nu en dan bijeenkwamen om eens van gevoelen te wisselen over de jongst verschenen belletristische uitgaven en tooneelwerken en op die manier een gezelligen avond door te brengen. Langzamerhand hadden enkele beoefenaars der schoone letteren, schrijvers van naam en schrijvers zonder naam, zich bij hen aangesloten, en later had zich om deze letterkundige kern een stevige schaal gevormd van jonge schilders, wier werken nog nooit tot eenige tentoonstelling waren toegelaten, en die dus reikhalzend naar eene gelegenheid uitzagen, waar zij hunne tot nog toe miskende kunstproducten zouden kunnen uitstellen. Het was dan ook vooral op aandringen van deze laatsten dat de leden van „Vrije Kunst” een paar lokalen hadden afgehuurd boven een groot magazijn van „Heeren-artikelen”, om daar onge-

stoord hunne bijeenkomsten te kunnen houden. In deze hokkerige en ongezellige kamers, gewoonlijk doortrokken van een benauwde kamferlucht, die de eigenaar van de „Heeren-Artikelen” — misschien wel als een soort van reukoffer aan de vrije kunst — den ganschen dag door de reten van den vloer deed opstijgen, werd nu in de laatste maanden eene nagenoeg doorlopende tentoonstelling gehouden van teekeningen en schilderijen der werkende leden, en de kunstminnaars van Hagendoorn, die er niet tegen opzagen om langs een vrij steile trap twee hoog te klimmen, konden zich nu hier verlustigen in het aanschouwen van die zonderlinge kunstwerken, zooals zij ze nergens anders te zien konden krijgen. Een paar maal hadden de leden van dit genootschap ook al een „avonduitvoering” gegeven, waarop door verdienstelijke dilettant-tooneelspelers enkele stukjes van de nieuwste soort waren opgevoerd; bij die gelegenheden hadden de commissarissen 't wenschelijk geacht om ook publiek tegen hoog entrée toe te laten, om zodoende eene zeer noodzakelijke stijving van de kas — het genootschap was al meermalen bedreigd met afsluiting van de gaskraan — te doen samengaan met hunne artistieke bedoelingen. Onder de leden van dit genootschap behoorde nu ook Jan Tuppelaar; na zijne oneenigheid met de redacteurs van „Aquila”, die voor een groot deel deze vereeniging vijandig gezind waren, was hij door dezen kunstlievenden kring met gejuich ingehaald.

Hoogst merkwaardig was 't, dat alles wat men in V. K. te zien en te hooren kreeg, zich kenmerkte door eene volmaakte harmonie ten aanzien van naargeestigheid en wazigheid. De tooneelstukjes, die werden opgevoerd, waren gewoonlijk zoo somber mogelijk; soms bestond zoo'n vertooning alleen in een monoloog van een krankzinnige, of het publiek werd onthaald op de wanhoopskreten van een door zielsangst gefolterde. Wat de schilderijen betreft die langs de wanden waren opgehangen, gewoonlijk waren die zoo wazig en nevelachtig van kleur, de geteekende figuren vertoonden zoo grillige en onbestemde vormen, dat men menigen bezoeker verbijsterd het hoofd zag schudden en — niettegenstaande de catalogus toch de onderwerpen der meeste stukken duidelijk vermeldde door bepaalde titels, zooals: „Melancolie en Stemming”, „Het Huis der Smarten”, „Herleving der Goden”, „Blijzeligheid” enz. — meermalen kon hooren mompelen: — 't ligt zeker aan mij, maar 'k begrijp 't niet. Voor menigeen was 't een ware verademing dan onder al die verwaasde doeken, waarvan enkele deden denken aan halfvergane beelden uit de middeleeuwen, plotseling het hel gekleurde portret van een modernen kunstkooper aan te treffen; want de leden van V. K. hadden als stelregel aangenomen om elken beschermer van hun kunstgenre, die bereid was een hunner stukken met contant geld te betalen, terstond door het doek aan de vergetelheid te ontrukken. Verder zag men in die met kamfergeur doortrokken sfeer, waarvan de dompigheid door de vale doeken aan de wanden nog scheen verhoogd te worden, allerlei bleeke en magere gestalten rond dwalen, jonge menschen met ingevallen en groezelige gezichten en ongekamde haren, sommigen met verwilderde of sterk verouderde trekken, grijsaards van dertig jaar, die, onop-

houdelijk van de schilderijen naar de bezoekers en van de bezoekers naar de schilderijen kijkend, nu en dan geheimzinnig met elkaar fluisterden, alsof zij daar waren aangesteld om een wakend oog te houden op de kunstschaten en op het publiek. Volgens Overwijk kon men dan ook gevoegelijk de werkende leden van dit genootschap in drie rubrieken verdeelen, en wel: 1e de Stippeelaars, die een mengelmoes van de vreemdsoortigste kleuren op het doek brachten en daaraan den ongepaste naam van schilderijen gaven; 2e de Tuppelaars of ultra-estheten, die voorgaven alles te begrijpen wat andere menschen niet begrepen en o. a. tot vervelens toe konden uitweiden over „het onbewust geproduceerde kunstwerk”; en 3e de Pimpelaars, verreweg het sterkst in aantal, die als een zwerm van artistieke hommels den godganschelijken dag in de lokalen rondgonden, en onder het drinken van ontelbare borreltjes bleven azen op de nieuwsgierigen, of zich ook een kooper voor dit of dat stuk zou opdoen. Wie deze vreemdsoortige schepselen, die even heftig waren in 't critiseeren als scherpzinnig in 't uitvorschen van een kunstkoop, daar in geniale zorgeloosheid zag rondwarrelen, moest wel den indruk krijgen, dat het artistenbestaan zeker het meest luie leventje was, dat op dezen aardbodem bestond, en was geneigd voor goed zijn geloof te verliezen in de betrouwbaarheid van al die droevige verhalen, waarin ons de kunstenaars als de grootste lijdens onder het mensdom worden afgemaald.

Hoe weinig aanlokkelijks eene dergelijke omgeving ook voor velen mocht hebben, toch was „Vrije Kunst” in Hagendoorn bij de kunstliefhebbers zeer in trek, en sedert Jan Tuppelaar zijn onsterfelijken naam aan dit genootschap had verbonden, kreeg het zelfs een zekere populariteit. Men sprak niet meer van V. K., maar gewoonlijk van de „Club”; wie lid was van de Club, kreeg als kunstliefhebber of als kunstbeoefenaar direkt een bepaald stempel van moderniteit en jeugd. Alleen zij, die eens of meermalen de tentoonstellingen van de Club hadden bezocht en een uitvoering aldaar hadden bijgewoond, werden in die dagen bevoegd geacht om over kunst mee te praten; de Club was het groote aantrekkingspunt geworden voor de beschaafde en verfinde geesten van Hagendoorn. Huismoeders lieten het huishouden en de kinderen in den steek, om de afternoontea's bij te wonen, die geregeld tweemaal per week in de Club werden gehouden en gewoonlijk werden opgeluisterd door declamatorische of muzikale voordrachten; en op avonden, dat er uitvoeringen werden gegeven, zag men een schare van belangstellenden, waaronder zelfs ouden van dagen, zich opwerken tegen de hooge trappen en zich verdringen in eene stikvol opgepropte ruimte, om bij een ondragelijke temperatuur getuigen te zijn van eene dramatische voorstelling, of in kinderlijken ootmoed te kijken naar de simpele vertoening van Chineesche schimmen.

Op den gedenkwaardigen avond, dat de eerste opvoering van Tuppelaar's drama „Vloek” zal plaats hebben, is het buitengewoon vol in de lokalen van de Club; zelfs de zij- en doorgangen zijn versperd door stoelen en banken, en achter de opeengedrongen menigte heeft een drom van heeren post gevat,

die geen zitplaats meer hebben kunnen bemachtigen en nu met uitgestrekte halzen over elkaars schouders staan heen te gluren. Overwijk en zijne vrienden hebben zorg gedragen zich bij tijds van plaatsen te voorzien; zij zitten niet bij elkaar, maar hebben zich op verschillende punten opgesteld, om des te beter den indruk te kunnen beoordeelen, dien de vertooning op het publiek zal maken. Tot hun spijt zullen zij echter den schrijver zelf niet aanschouwen: Jan Tuppelaar heeft sedert een paar weken Hagendoorn voor eenigen tijd verlaten, en men is algemeen van oordeel dat hij zich op een stil plekje heeft afgezonderd, om de hand te leggen aan een nieuw, groot werk. Sommigen zeggen dat hij voor zijne gezondheid uit de stad is gegaan en dat hij rust moest nemen; en een van zijne bewonderaars heeft Brusse in vertrouwen meegedeeld, dat Jan hem stellig had verzekerd, dat hij liever de opvoering van zijn werk niet wenschte bij te wonen, aangezien elke tooneelvertooning, hoe goed ze ook zijn mocht, toch altijd nog maar op gebrekkige wijze zou kunnen teruggeven wat hij in zijne dramatische schepping had gelegd. Door deze eigenaardige opvatting is natuurlijk de dichter-zonderling nog eenige procenten in de achting zijner geestverwanten gestegen; maar voor Overwijk en zijne vrienden is zijne afwezigheid eene teleurstelling, daar zij er zich al een feest van hadden gemaakt, den schrijver op de gebruikelijke wijze te gaan „interviewen.” De commissarissen van de Club hebben verder niets ongeproefd gelaten om aan deze voorstelling den noodigen luister bij te zetten; voor deze gelegenheid hebben zij opzettelijk iemand van heel ver af laten overkomen, die bekend staat als een vurig vereerder der moderne kunst en tevens als een goed spreker, en deze heer zal de voorstelling met eene plechtige toespraak openen.

Eindelijk treedt de heer van heel ver af op het tooneel voor het scherm, en begint met eentonige stem een lange rede te houden over de beteekenis van „het symbool in de dramatische kunst”. Deze rede heeft blijkbaar ten doel het publiek langzamerhand in de vereischte stemming te brengen en het voor te bereiden op de groote dingen die komen zullen; maar wanneer de vreemde heer ongeveer vijf minuten gesproken heeft, zijn de meeste toehoorders den draad van zijn ingewikkeld betoog al kwijt, en zitten enkelen, half bedwemd door de tropische hitte, gemoedelijk te knikkebollen. Overwijk, die in een van de eerste rijen heeft plaats genomen, laat gedurende deze toespraak zijne oogen eens over 't publiek gaan. In de voorste rij ontdekt hij mevrouw Tuppelaar met hare dochter en eenige kennissen; zij werpt nu en dan fiere blikken op de toeschouwers rechts en links, en het gelukt haar eindelijk, na heel veel moeite, een minzaam groetje op te vangen van de vrouw van den burgemeester, waarna zij met een gezicht, stralend van zelfvoldoening, naar den spreker blijft zitten luisteren; en op dit oogenblik herinnert zich Overwijk, dat hij dezer dagen stellig heeft hooren verzekeren, dat de oude heer Tuppelaar veel kans heeft op een zetel in den gemeenteraad, daar hij door zijn beroemden zoon eene zekere populariteit heeft gekregen en mevrouw Tuppelaar bovendien eenige bijzonder invloedrijke relaties heeft aan-

geknoopt. Maar waar Overwijk ook kijkt, nergens kan hij den ouden heer Tuppelaar ontdekken, waaruit hij besluit, dat het tusschen hem en zijn zoon zeker nog „hommeles” is. Schuins achter mevrouw Tuppelaar zit mevrouw Potter met Lydia. De goede vrouw heeft nog zoo even de moeder van den schrijver verzekerd, dat zij in jaren niet met zóoveel belangstelling de opvoering van een tooneelstuk heeft tegemoetgezien; maar wanneer haar zoon haar influistert, dat het wel grappig zou zijn als er eens wat gebeurde, waardoor de heele voorstelling in 'twater viel, lacht zij ondeugend. En verder ziet men starende en zweetende en slaperige menschen, vooral veel dames, die hevig met eau-de-cologne in de weer zijn; als haringen zitten zij op elkaar gepakt in de wazig verlichte ruimte, luisterend in plechtige stilte naar de eentonige stem van den spreker. Eindelijk komt men tot het besef dat de inleidings-speech ten einde is, want men ziet den spreker even buigen en daarna onder een flauw handgeklap in de menschenzee wegduiken, waarbij hij tegelijk het licht schijnt mee te nemen; want het wordt nu plotseling heel donker in de zaal, hetgeen een der aanwezige heeren, — een grappenmaker, die alleen voor de curiositeit even is komen kijken — aanleiding geeft tot de opmerking, dat de commissarissen zeker weer op een gespannen voet staan met de directie der gasfabriek. Wanneer het nu bijna stikdonker is geworden, stijgen er uit het achtergedeelte der zaal, tot groot genoegen van mevrouw Potter, enkele verdachte geluiden op, waarop enkele uitroepen volgen, als: „Goed zoo, — lekker zoo — vooruit maar!” — waaronder Overwijk duidelijk de stem van Brusse meent te herkennen. Nu hoort men ook vrouwenstemmen giegelen en lachen en roepen: „O gunst!” en „wel foei,” waarop een der commissarissen met bulderende stem roept: „Stilte asjeblijft, mijne heeren, eerbied voor de kunst!” Wanneer het geraas nog een oogenblik blijft aanhouden, uit de vertoornde commissaris de vreeselijke bedreiging, dat hij de lichten weer zal laten opdraaien, waarop de grappenmaker roept: „Non possumus!” Maar deze bedreiging schijnt toch te helpen, want gaandeweg wordt de orde hersteld, men houdt zich stil en het scherm gaat op.

Op een klein tooneel, zoo schemerachtig verlicht dat men de gelaatstrekken der spelers ter nauwernood kan onderscheiden, zitten zeven menschen bij elkaar, die met gedempte stemmen een diepzinnig gesprek voeren over het wezen der liefde. Alleen voor hen, die 't drama van te voren hebben gelezen, is het duidelijk dat deze spelers de hoofdpersonen van het stuk zijn, namelijk koning Djalma met zijne echtgenoot en hun zoon, den prins Sergius; verder twee bejaarde afstammelingen van het beroemde geslacht Gradardo, — nog oudtijds met vorsten verwant, maar nu in verval geraakt. — met hunne dochter Eulalia en nog een aangenomen kind, de schoone Hulda. Eulalia is verliefd op prins Sergius, en de twee familiën hebben besloten hunne kinderen met elkaar te laten trouwen. Zij spreken nu over de toekomst der kinderen en over het geheimzinnige wezen der liefde, welk gesprek telkens wordt afgebroken door pauzen van akelige stilte, waarbij dan de spelers elkaar angstig aankijken en luisteren naar de donderslagen van een onweer, dat langzamer-

hand komt opzetten. Sergius is gezeten naast Eulalia en windt hare tot den grond toe afhanginge blonde haren om zijne vingers, hij brengt telkens die vingers zwiĳgend aan zijne lippen en ziet dan wanhopig naar den hemel op, als smeekte hij vergiffenis af voor een begane misdaad. Gedurende dit gesprek ziet men plotseling, na zeven ratelende donderslagen, eene arme vrouw op het tooneel verschijnen; zij is in lompen gehuld en hare oogen zijn met bloed belooopen. Men noemt haar Beatrix. Zij blijft een oogenblik het gezelschap met een verwilderd gezicht aanstaren en dan vraagt zij of zij even hare oogen mag afdrogen met een tip van Eulalia's schoone haren, „die moede oogen, die uitgeweend zijn over het lijden van liefde”; want eerst dan zal zij genezing en rust kunnen vinden. Eulalia schudt haar hoofd en zegt tot Beatrix, dat zij niet bijgeloovig mag zijn en dat zij alleen genezing kan verwachten van de Waarheid. Nu heft Beatrix dreigend hare hand op en zegt met eene grafstem: De waarheid zal tot u komen! Dan verdwijnt zij met een akeligen grijnslach, even geheimzinnig als zij gekomen is. Wanneer zij is heengegaan, ziet men het geheele gezelschap sidderen.

— Wat is er, liefste? — zegt koning Djalma tot zijne vrouw, — hebt ge 't koud? —

De Koningin (angstig omkijkend). — Ja, ik meende dat het tochtte.

De oude Gradardo. — Het tocht hier vreeselijk.

Zijne vrouw (bibberend omkijkend). — Waarom moet 't hier zoo tochten? —

Eulalia (angstig rondkijkend). — Maar er staat niets open, — alle deuren zijn dicht.

Hulda (sidderend). — Zou 't wel een tocht geweest zijn? — O, als 't eens wat anders ware!

Sergius (de met de haren omwonden vingers weer aan de lippen brengend en dan wanhopig rondkijkend). — O, die vreeselijke tocht — die vreeselijke tocht! (dan zacht tot Eulalia): — de doodswind, lieve. —

Het gezelschap blijft nu nog een oogenblik zwiĳgend sidderen, angstig luisterend naar den wegrollenden donder, en hiermede eindigt het eerste bedrijf.

In het tweede bedrijf verklaart prins Sergius zijne liefde aan de schoone Hulda; hij zegt haar dat hij tevergeefs getracht heeft liefde op te vatten voor Eulalia, maar dat hem dit onmogelijk is, sedert hij in Hulda's mooie oogen heeft geblikt. Wanneer Eulalia later tot de ontdekking komt van Sergius' ontrouw, ziet men haar op het tooneel krankzinnig worden. — In 't volgende bedrijf toont Sergius berouw over zijne daad; daar de doktoren verklaard hebben dat Eulalia alleen genezen kan worden door de tegenwoordigheid van haar vroegeren beminde, besluit Sergius, zich in hetzelfde gesticht te laten opnemen, waar Eulalia verpleegd wordt. Dit geschiedt, maar de genezing blijft uit; en Sergius, waarschijnlijk door den besmettelijken invloed der omgeving, wordt nu eveneens krankzinnig. Hulda, wanhopig over de ellende die zij over de ongelukkigen gebracht heeft, wil zich van het leven berooven; maar dit mislukt, en totaal razend, wordt zij in hetzelfde gesticht gebracht. Wanneer dan de ongelukkige ouders, in vertwijfeling over het lot hunner kinderen, hen in

't gesticht komen bezoeken, vertoonen ze evenzeer duidelijke sporen van verstandsverbijstering. Het drama eindigt hiermede, dat dezelfde zeven personen, die in 't eerste bedrijf over het wezen der liefde zaten te filosoferen, nu met starende oogen en verwilderde gelaatstrekken bij elkaar zitten te kermen. Dan verschijnt weer Beatrix, in lompen gehuld; zij knikt de bevende ongelukkigen toe en roept: — De waarheid, — de waarheid! — Met een akeligen schaterlach gaat zij heen. Het effect van het slottooneel wordt nog verhoogd door eene spookachtig blauwe verlichting, waarin de wezenlooze gezichten der ineengchurkte en sidderende gestalten nog griezeliger uitkomen; tegelijk doet zich daarbij een zachte klaagmuziek hooren, voortgebracht door een altviool en een piano, die daartoe in een gesloten kabinetje, achter het tooneel, zijn opgesteld. Onder den overweldigenden indruk van deze slotscène krijgen 't dan ook twee dames zoodanig op de zenuwen, dat zij, nog vóór 't scherm is gevallen, moeten worden weggebracht, hetgeen, vooral wegens de heerschende duisternis, heel wat opschudding veroorzaakt. Maar verder loopt de voorstelling zonder storingen af, en Overwijk ziet, nadat het scherm is gevallen, hoe de meeste toeschouwers, zat van akeligheid, stil heensluipen en elkaar dan weer verdringen in den gang, bij de trap, waar de jassen en mantels zijn opgeborgen.

Hier neemt de kunstcritiek al een aanvang.

— Prachtig, vindt u niet? — fluistert eene jonge dame, terwijl zij haar hoed opzet, een oudere dame toe.

— Ja, heel mooi, — is 't antwoord, — maar toch wel wat erg griezelig.

— Ja, — zegt de jonge dame weer, — maar u moet altijd denken, symbolistisch opgevat is 't zoo akelig niet.

— Begrijpt u, wat die Beatrix eigenlijk moet beteekenen? — vraagt nu een derde dame, die de laatste woorden heeft opgevangen.

— Wel, — is 't antwoord — zij stelt natuurlijk de versmade liefde voor.

— Neen, dat geloof ik niet, Justien, zegt de andere dame weer, mijn broer zei, dat ze het symbool der wetenschap is, die overal ellende brengt waar ze het geloof verjaagt. —

— Dat ben ik niet met uw broer eens, juffrouw, — zegt nu een heer, die juist zijn jas heeft aangeschoten en de begeleider der oude dame schijnt te zijn. — Ik geloof dat wij in Beatrix meer het onbewuste waarheidsbegrip moeten zien, waar Eulalia en Hulda de hoogere en de zinnelijke liefde voorstellen, die elkaar, en alle anderen, die onder haar invloed komen — zooals Sergius — moeten vernietigen. Misschien ook, — och, maar dat is maar zoo niet met een paar woorden uit te maken, lieve dames, — daarvoor is 't veel te diep. —

Nu, dat het stuk ontzaglijk diepzinnig en de verklaring ongelooflijk moeilijk was, dat bewezen de eerstvolgende tooneelcritieken en kunstverslagen. Men was er niet over uitgeschreven. De een zocht in het werk eene religieuze, de ander eene zedelijk-esthetische, een derde weer eene sociale of zelfs politieke beteekenis. Maar de meesten waren 't er over eens dat 't een meester-

stuk moest zijn; en gelijk men in vroegere tijden met bewondering had gesproken over de zeven wijzen van Griekenland, zoo waren nu alle kunstlievende hoofden en harten in Hagendoorn vervuld van de zeven gekken van Tuppelaar.

— Jongen, jongens, wat gaat dat 'n gangetje! — zei Brusse tot zijne vrienden, toen zij na afloop der voorstelling nog even een potje bier kwamen drinken in een café, waar zij hadden afgesproken elkaar te zullen ontmoeten. — Ik dacht waarachtig vanavond dat heel Hagendoorn in een gekkenhuis was veranderd!

— Heb jij de voorstelling tot 't eind toe bijgewoond? — zei Van Veurde. — 't Was mij onmogelijk, bij 't tweede bedrijf heb ik me laten zakken. Ik kreeg zoo'n geweldigen lust om hardop dien heelen troep voor idioten uit te schelden, dat ik moeite had mij in te houden. Toen ben ik maar uitgesneden.

— Neen, ik ben maar gebleven, hernam Brusse. — 't Was wel taai, maar toch merkwaardig om van die bewondering getuige te zijn.

— Ja, wel merkwaardig — zei Overwijk, die tot nu toe in gedachten verzonken zijn makkers had zitten aan te staren — en wat zal daar weer over geschreven worden.

— Ja, — zei Brusse — wij behoeven nu geen pen meer op 't papier te zetten. —

— Ik zou 't ook niet kunnen, riep Overwijk uit — eensklaps uit zijne droom ontwakend, — God bewaar me, ik zou 't niet meer kunnen. Dat verschrikkelijke gevoel van verveling en walging, dat ik van avond heb gehad! 't Was of ik in die afschuwelijke vertooning een afspiegeling zag van het publiek en van den maker, — en ik moest voortdurend denken, wat zijn we toch eigenlijk begonnen! — O, die Jan Tuppelaar!

— Kom, ben je gek, zoo zwaar moet je 't niet opnemen, — zei Van Veurde, met een zekere verwondering over het ernstige gezicht van Overwijk.

— Ben je bang dat het inslaat? — vroeg Brusse schertsend.

Maar zonder veel op de woorden van zijne vrienden te letten, zei Overwijk, nog altijd op denzelfden landerigen toon: — Dat is alweer voorbij, — de jool hebben we gehad, en nu blijft ons nog maar één ding over. —

— En dat is? vroeg Brusse.

— Dat we den vent weer afbreken, — gaf Overwijk ten antwoord, — afbreken, zooals nog nooit iemand afgebroken is. En verdomd, dat zal ik! — En Overwijk gaf bij die verzekering met zijn vuist een zoo harden slag op de tafel, dat het bier uit de rinkelende glazen hoog opspatte.

V.

Stil zaten ze aan de ontbijttafel, vader en moeder Tuppelaar, terwijl Mina, even neergevallen op een stoel bij het venster, de courant eens inkeek. Er werd doorgaans niet veel gesproken, wanneer ze zoo met hun drieën bijeen waren. Over Jan waren ze zoowat uitgekibbeld, en nu moeder Tuppelaar cindelijk haar zin had doorgedreven, dat Jan zich eenigen tijd uitsluitend aan

zijne liefhebberij zou kunnen wijden, vond de oude heer Tuppelaar 't maar beter niet dan in de noodzakelijkste gevallen dit punt aan te roeren. Want in weerwil van al 't courantengeschrift en het geschetter van 't publiek was de zienswijze van den heer Tuppelaar omtrent het veelbesproken talent en de letterkundige voortbrengselen van zijn zoon nog onveranderd gebleven. Alleen terwille van den lieven vrede had hij maar toegegeven; de vrouwen en de kennissen hadden niet opgehouden met zeuren, en waarom zou hij den jongen thuis gehouden hebben? Voor de zaak scheen hij toch zoo goed als verloren, — 't was maar een leven van luieren en lanterfantien. —

Juist had de meid een stapeltje brieven binnen gebracht en aan den heer Tuppelaar overhandigd.

— Is er geen brief van Jan bij? — vroeg zijne vrouw, terwijl zij met een' vorschenden blik naar het stapeltje keek.

— We zullen eens zien, — mompelde de heer Tuppelaar, terwijl hij de adressen nakeek. — Ja, daar is er een, en — aan mij geadresseerd. Zeker iets buitengewoons.

Met een eenigszins verwonderd gezicht begon de oude heer den brief te openen en te lezen. Het was toch iets ongewoons dat Jan aan zijn vader schreef. Zijne brieven waren altijd aan zijne moeder geadresseerd; *die* trachtte ten minste nog iets van zijn leven en aspiraties te begrijpen.

— Toch geen zwarigheid? — vroeg mevrouw Tuppelaar, terwijl hare oogen onrustig van haar theekopje naar het gezicht van haren echtgenoot heendwaalden.

— Neen, volstrekt geen zwarigheid, — gaf de heer Tuppelaar ten antwoord en begon met een brommige stem te lezen: »zeg aan moeder dat ik me hier heel gelukkig voel. Deze omgeving is mij hoogst sympathiek. Ik leef hier in een kring van menschen die elkaar begrijpen en die mij verstaan. Nooit had ik gedacht hier zooveel voedsel te zullen vinden voor mijne gemeenschapskunst, die kunst van groote verlangens, altijd goed en altijd kinderlijk. Ik ben, veel meer dan vroeger, dankbaar voor dit leven. Alleen — en dit is op 't oogenblik mijn eenige zorg — is het leven hier veel duurder dan ik mij had voorgesteld. Het geld glijdt letterlijk door de vingers. Wees dus zoo goed mij nogmaals —»

De oude heer hield hier eensklaps met lezen op, kletste den brief op de tafel neer en zei, terwijl hij zijn bril afzette: — Natuurlijk, 't oude liedje — ik dacht 't wel. Dat is nu waarachtig al voor de derde maal dat hij me om geld vraagt! En ik heb hem toch een aardig sommetje meegegeven, ik zou 't er ten minste in mijn tijd best drie maanden mee hebben kunnen doen.

— Och, je moet maar denken man, Jan is nooit bijzonder praktisch geweest, — zei mevrouw Tuppelaar, — hij weet zoo niet met geld om te gaan. Dat hebben dergelijke menschen altijd, zij leven in zoo'n heel andere wereld.

— Hm, jawel, jawel, — mompelde de heer Tuppelaar, driftig met zijn hoofd schuddend en daarbij zijne lippen plooiend, alsof hij van plan was een deuntje te gaan fluiten.

— En Amsterdam is duur, — vervolgde moeder Tuppelaar zoetsappig, —

dat weet ik. Mevrouw Potter, die er verleden jaar een tijdlang en pensioen heeft gewoond, zei laatst ook nog —

— Maar waarom is hij naar Amsterdam gegaan? — viel de heer Tuppelaar nu op eens zijn vrouw op heftigen toon in de rede — ik begrijp niet wat hij daar in Amsterdam uitvoert. Jan wou hier vandaan om zich afzonderen en ergens stil op een optrekje te gaan werken, of zoo — goed, allemaal goed. Ik had er vrede mee, dat weet je. Maar daar zit hij me nu sedert vier weken in Amsterdam, op een kamer, — is dat nu een plaats om te werken, vraag ik? En als hij dan zoo hard werkt, waarvoor heeft hij dan al dat geld noodig? Papier en inkt zijn toch waarachtig te geef tegenwoordig.

— Ja man, — zei mevrouw Tuppelaar eenigszins gekrenkt, — dat weet *ik* niet. Je vraagt *mij* altijd zulke dingen. —

— Ik weet 't ook niet, — bromde de oude heer, terwijl hij zijn theekopje op armslengte van zich afschoof.

— Maar je zult 't hem toch zeker wel zenden? — vroeg mevrouw Tuppelaar weer. — Je zult hem toch niet in verlegenheid laten zitten? —

De oude heer keek zijne vrouw een oogenblik aan. Toen, terwijl de bakkebaardjes zich statig boven de opstaande boordjes verhieven, sprak hij langzaam en beslist:

— Ik zal hem niet in verlegenheid laten zitten. Maar ik ga 't hem zelf brengen.

— Gut ma, — zei nu Mina, die nog altijd aandachtig in de courant zat te turen en het gesprek maar half had gevolgd, — wat lees ik daar nu een raar stukje over Jan. Luister eens even: »Eenige heeren, die vroeger in dit blad en in enkele weekbladen artikelen hebben geschreven over de geschriften van Jan Tuppelaar» — dan volgen de nummers van die bladen en van de artikelen — „voelen zich gedwongen hierbij te verklaren, dat zij met deze artikelen alleen hebben ten doel gehad, de volgzzaamheid van een modeziek en op mystiek en middeneeuwsche kunst verzot publiek aan een proef te onderwerpen. De schrijvers van deze stukken toch zijn steeds van oordeel geweest, dat de geschriften van Jan Tuppelaar, zoowel naar vorm als naar inhoud, niets anders bevatten dan absoluten onzin, ontsproten aan een zwak en ziekelijk brein, en zij zijn in dit gevoelen nog bevestigd na de opvoering van het drama „Vloek,” dat ongetwijfeld het jammerlijkste prul is, dat ooit door een voetlicht werd beschenen. Terwijl zij tot hun leedwezen moeten constateeren, dat de uitkomsten hunner proefnemingen langs den weg der ongerijmde opzweeping hunne verwachtingen verre hebben overtroffen, blijven zij bereid om aan den heer Tuppelaar en belangstellenden verdere explicatie te geven van de bijzondere beweegredenen hunner handelwijze. Brieven franco onder het motto *Mundus vult decipi* aan het Bureau van dit blad.”

— Begrijpt u daar iets van? — zei Mina, verwonderd hare ouders aanzieende.

— Of ik dat begrijp? — riep de heer Tuppelaar uit, terwijl hij met ongewone haastigheid op zijne dochter toetrad en haar het blad uit de hand nam — wel wis en waarachtig begrijp ik dat! Daar heb ik nu al een jaar lang op zitten wachten, kind! Neen maar, dat is een kostelijk stukje — zoo is 't dan toch ein-

delijk gekomen! — En hij begon het stuk nog eens met aandacht over te lezen.

— Och, natuurlijk weer zoo'n schrijverij van die schreeuwers van „Aquila” of zoo — zeide mevrouw Tuppelaar. — Natuurlijk zijn ze jaloersch op hem, vooral na dat laatste succes. Je zult zien dat 't niemendal om 't lijf heeft en dat 't Jan niets kan schelen. —

— Schelen of niet schelen, — zeide de heer Tuppelaar, terwijl hij het blad als een kostbaar document zorgvuldig opvouwde en in zijn binnenzak stak, — dat zullen wij zien. Wel, wel, wat is dat een kostbaar stukje! — En met driftige stappen ging hij de kamer uit.

In den loop van dien morgen heerschte er op het uur, dat de Beurstrein naar Amsterdam werd gewacht, eene buitengewone drukte aan het station van Hagendoorn. Na drie opeenvolgende Zondagen, dagen van christelijk-stemmig niets-doen, scheen het publiek meer dan ooit verlangend zich weer in den maalstroom van de dagelijksche bezigheden te storten; een heele drom van heeren, de meeste met een courant onder den arm, wandelde op het perron op en neer, ongeduldig uitkijkend naar den trein, die elk oogeblik verwacht werd. Onder deze heeren bevonden zich ook onze drie studenten. Het waren geen dringende zaken die hen naar de hoofdstad riepen; maar na de stille dagen, die zij in Hagendoorn hadden doorgebracht, gevoelde ze groote behoefte aan een verzetje.

Terwijl zij zoo stonden rond te kijken, zei Kees Brusse op eens tot Overwijk: — Kijk, daar heb je waarachtig den ouden Tup ook. Dat gaat zeker ook naar Amsterdam. —

— Misschien wel *à la recherche de son fils*, — merkte Van Veurde op.

— Woont dat monster tegenwoordig in Amsterdam? — vroeg Overwijk.

— Ik weet 't niet, — zei Brusse, — maar laat ons in elk geval den ouden heer eens aanspreken. Wie weet waartoe dit nog kan leiden! —

— Maar in Amsterdam laten we hem schieten — zei Van Veurde. — We willen onzen dag niet bederven, —

— Laat dat maar aan mij over, — zei Brusse en stapte op den ouden heer toe. Brusse had juist zijne vrienden aan den heer Tuppelaar voorgesteld, toen de trein al kwam aandaveren. Haastig werden de vier heeren in een coupé gestopt en het toeval wilde, dat er geen verder reisgezelschap in hun wagen plaats nam. Zij konden dus ongestoord met elkaar babbelen.

Natuurlijk kwam het gesprek al spoedig op Jan. De heer Tuppelaar deelde hen mee dat hij juist op weg was naar zijn zoon en dat hij hem eens zou gaan verkwikken met dat laatste artikeltje in het Hagendoornsche Dagblad.

— Zijn de heeren daarmede bekend? — vroeg hij, terwijl hij in zijn zak tastte en de courant te voorschijn haalde.

De drie reisgenooten keken elkaar meesmuilend aan. Overwijk knikte den ouden heer toe met een verknepen lach.

Wij zijn er mee bekend, mijnheer — antwoordde Van Veurde snel, — het is niet gunstig voor uw zoon.

Niet gunstig? — herhaalde de oude heer, — wel, 't had niet gunstiger kunnen zijn! Het is maar jammer, dat 't niet een half jaar vroeger is gekomen, dat zou ons heel wat ellende bespaard hebben, meneeren. Dat dingetje — vervolgde hij, met zijne vlakke hand over de courant strijkende, alsof hij haar wilde liefkoozen, — is me wel duizend gulden waard. En waarom? zult u vragen. Wel eenvoudig omdat ik hoop, dat ik m'n jongen daarmee weer in 't rechte spoor zal terugbrengen. Maar nu wensch ik maar één ding, en dat is, dat de heeren, die het geschreven hebben, hun woord zullen gestand doen en zich bekend zullen maken. Ik zend morgen direct een brief naar 't bureau van het dagblad.

Weer keken zijne reisgenooten elkaar een oogenblik veelbeteekenend aan. Toen sprak Overwijk, terwijl hij een harden slag op zijne knie gaf:

— Kom aan, jongens, willen we er dan maar onder uit komen? En terwijl Brusse en Van Veurde hem lachend toeknikten, wendde hij zich tot den ouden heer en zei:

— Mijnheer Tuppelaar, u behoeft niet aan de redactie van die courant te schrijven. Wij willen u die moeite besparen. De drie deugnieten, die een loopje hebben genomen met uw zoon en met het publiek, aanschouwt u hier. Wij zijn de schrijvers van dit artikel.

— U? — stamelde de oude heer, terwijl hij met groote oogen zijne reisgenooten aankeek en de courant van verbazing uit zijne handen liet vallen. Hebt u dan. . .

— Zoals we hier zitten, — viel Brusse hem in de rede. Wij hebben indertijd dat plannetje met ons drieën op touw gezet.

— Stort vrij uw toorn over onze hoofden uit, mijnheer — sprak Van Veurde met een komisch-plechtig gebaar, — maar bedenk, wat ik u verzoeken mag, dat studenten veel kan vergeven worden.

— Dus een studentengrap! — riep de oude heer uit, — was dat alles? Maar — 't was toch een gevaarlijke grap, heeren.

— 't Was in de vorige vacantie, mijnheer — zei nu Overwijk, de gramstorige blikken van den ouden heer trotseerende, — we verveelden ons gruwelijk — ziedaar, dat was de heele zaak, wij verveelden ons. Toen wilden we eens wat uithalen, dat we nog nooit bij de hand hadden gehad, en toen kwamen we op dat idée.

— En hebt u toen geen oogenblik er aan gedacht, meneer Overwijk, hoeveel kwaad u daarmee kondt stichten? Begrijpt u niet, dat 't een heel gevaarlijk experiment was, zoo'n jongen zijn kop op hol te brengen?

— Mijnheer, wanneer hier sprake is geweest van een *experimentum in corpore vile*, gaf Overwijk ten antwoord — dan hadden we 't toch in de aller-eerste plaats op het publiek en op de critiek gemunt, — dat we daarvoor uw zoon noodig hadden, ja, — dat lag zoo voor de hand.

— We hebben er waarachtig geen kwade bedoeling mee gehad, — bracht nu Brusse in 't midden, — dat kan ik u verzekeren. Dat alles zoo gelooopen is, konden wij niet vermocden.

— Dat mag wel zijn, — hernam de oude heer, — maar ik zeg u dat ge er toch veel kwaad mee hebt gedaan. Enfin, ik ben 't met mijnheer Van Veurde eens, men moet de jeugd veel vergeven. Ik was in mijn jongen tijd ook geen heilig boontje. Maar toch geloof ik niet, dat ik zoo'n grap zou hebben uitgehaald.

— Maar in uw jeugd was er ook geen ziekelijke zucht naar symbolieke kunst, — merkte Van Veurde op.

— Dat is zoo, — antwoordde de heer Tuppelaar, — de tijden zijn veranderd. Maar ik hoop toch dat één ding niet veranderd zal zijn, — ik bedoel het probiteitsgevoel van de heeren studenten; u hebt mijn zoon den kop op hol gebracht, — hem — ik wil hopen tijdelijk — onbruikbaar gemaakt voor het gewone, dagelijksche leven, waarvoor hij toch alleen geschikt is, maar nu vertrouw ik ook dat u mij de behulpzame hand zult bieden om hem er weer bovenop te werken. Hij heeft een koud bad noodig, — dat kunt u hem beter toedienen dan ik, — mag ik op u rekenen, heeren?

Natuurlijk kon hij op hen rekenen. En zoo werd er vastgesteld, dat de heeren dien middag op een bepaald uur in het Bijbel-Hotel, waar de oude heer zijn intrek nam, zouden samenkomen. De heer Tuppelaar noodigde hen alle drie bij zich ten eten en hij beloofde er voor te zorgen dat Jan ook daar present zou zijn. Hij wees echter hun aanbod, om gemeenschappelijk zijn zoon te gaan „ontdekken”, zooals Brusse 't noemde, vriendelijk van de hand. Dat zaakje wilde hij liever alleen „opknappen”.

Zoo zag men dan dien middag ongeveer tegen drie uur den heer Tuppelaar rondlopen in de buurt, die de Amsterdammers gewoonlijk aanduiden met den naam van „De Pijp”. Na lang zoeken en vragen belde hij eindelijk aan een klein bovenhuis aan, boven welks deur een bordje was aangeslagen met: „Kamers te huur.”

Terwijl de oude heer op de stoep stond en het huis eens opnam, gingen er twee werklui voorbij. — Kijk zoo'n ouwe snoeper is — hoorde hij den een tot den ander zeggen, — en dat op klaarlichten dag. —

Op dat oogenblik werd er een raam boven opgeschoven en een jonge vrouw, gekleed in roode blouse, het haar elegant gekapt à la Fedora, keek naar beneden en riep:

— Wie is daar? —

— Woont meneer Tuppelaar hier? — riep de oude heer van beneden.

— Tuppelaar? — herhaalde de vrouw, — ja, die woont hier. Moet u hem spreken, of is 't om de kamers? —

— Neen, ik kom alleen om meneer te spreken.

De roode blouse verdween weer, het raam werd dichtgekleet en een oogenblik later werd de voordeur aan een touw opengetrokken.

De heer Tuppelaar klom de trap op. De roode blouse wachtte hem boven op.

— Meneer is toch thuis, — vroeg hij, terwijl hij hijgend en blazend boven kwam.

— Ja wel, hij is op z'n kamer — op de tweede etasie, dat trappie daar

op. Maar mot uwe de kamers niet-is zien, we hebben nog 'n paar mooie, met uitzicht. —

— Neen, dank je, — antwoordde de heer Tuppelaar, terwijl hij de jonge vrouw eens opnam, die er, ofschoon wat los en slordig in de kleeren, niet kwaad uitzag. — Ik kom alleen om mijnheer te spreken.

— Ik zal hem even waarschuwen, — zei de dame en ging hem voor, het trapje op. Toen stiet zij een deur open en riep naar binnen: — Jan, daar is 'n heer om je te spreken. —

Zij bleef nog 'n oogenblik drentelen bij de geopende deur. De oude heer trad binnen en wierp haar de deur voor den neus dicht.

Jan, die op een canapé lag te lezen, sprong plotseling op, toen hij zijn vader daar zag staan.

— U hier, vader? — vroeg hij met een ontsteld gezicht, — ik had u in 't geheel niet verwacht. —

— Neen, dat dacht ik wel, — gaf de oude heer droogjes ten antwoord. — Ik kom maar eens kijken hoe je 't hier hebt. Volgens je schrijven schijnt 't je hier best te bevallen in deze — hm — stille afzondering. —

Vader Tuppelaar liet zijne oogen eens door het vertrek gaan. Wat 'n warboel! Op een stoffige, kleverige tafel stonden nog de overblijfselen van het koffiedrinken; op een stoel bij het raam lag een hoop vrouwenkleeren, in den hoek op den grond een stapel boeken en losse papieren, en, als zonderlinge tegenstelling met dien rommel en de verwaarloosde en smerige meubelen, prijkte tegen den middenwand van het vertrek een splinternieuw buffet met marmerblad, waarop eenige flesschen en glazen, die nog op het omwasschen schenen te wachten.

— U zult 't hier wel wat vreemd vinden, — zei Jan, terwijl hij zijn vader wantrouwend aankeek, — maar natuurlijk, in een groote stad leef je zoo heel anders dan thuis. Al mijn kennissen leven hier zoo, ziet u, een ieder heeft hier zoo z'n eigen gedoetje.

— Ja, ja, dat begrijp ik — zei vader Tuppelaar en, terwijl hij een afwerende beweging maakte naar den stoel, dien Jan hem toeschoof, vervolgde hij: — neen, dank je, ik zal hier niet gaan zitten. Die juffrouw hier zorgt zeker best voor je, hè, — en jij ook voor haar, is 't niet? Och ja, 't is maar jammer dat 't zooveel geld kost, hè? — Zoo'n vrij leventje is wel aardig, zeker, maar 't is een dure manier van huishouden.

De lange slungel deed eene flauwe poging om te glimlachen, terwijl hij verlegen met zijne vingers stond te frommelen en zijn vader van ter zijde aankeek. Toen begon hij weer:

— Al mijn vrinden hier —

— Jawel, jawel, — viel de oude heer hem nu wat driftiger in de rede, — al je vrinden en vrindinnen, dat weten we nu wel. Kijk eens, Jan, je moeder heeft wel altijd beweerd dat ik niets van je kunst verstond, zie je; maar dat begrijp ik nu toch wel, dat ik het symbool van je groote gemeenschapskunst hier in vleeschelijken vorm heb aanschouwd, — en hij wees op de deur, waar

achter de roode blouse verdwenen was. — En nu je dat hoogtepunt bereikt hebt, Jan, — ging de oude heer voort, — voel ik mij als vader verplicht je te zeggen, dat het nu uit moet zijn. Ik vind 't nu wèl geweest. —

— Och, — zei Jan, zoetsappig glimlachend, — als u liever hebt dat ik hier vandaan ga —

— Wat ik liever heb, — viel de oude heer hem in de rede, — dat zal ik je nu zeggen. Je hebt me om geld gevraagd, en dat heb ik hier voor je mee gebracht. — Vader Tuppelaar haalde een portefeuille uit zijn zak en nam er een paar bankbriefjes uit. — Daarmee kan je den boel hier afbetalen, — zei hij, terwijl hij het geld aan Jan overhandigde, — en natuurlijk verlang ik, dat je op staanden voet hier uittrekt. Maar ik eisch nog meer van je. Ik verlang dat je mij hier beloven zult dat je, zoolang ik leef, nooit meer een pen op 't papier zult zetten om zoogenaamde drama's of van die fraaiigheden te schrijven. —

— Maar vader, — stamelde Jan, — wat wilt u? Dat ik van m'n kunst —

Maar plotseling bleef hij steken. Want met ontzetting zag hij hoe de aderen in het hoofd van zijn vader eensklaps opzwoollen, hoe de bakkebaardjes trilden van verontwaardiging, en onwillekeurig deed hij een stap terug, toen de oude heer hem toebulderde:

— Zwijg daarvan, beroerde jongen, — je hebt dat woord nu lang genoeg misbruikt. Waar jou mooie kunst je toe gebracht heeft, dat heb ik hier gezien, — wat ze waard is, kan je hier lezen, — en hij hield hem het Hagendoornsche Dagblad onder den neus. — De heeren, die dit geschreven hebben, zullen je met mij van middag in mijn hotel opwachten en je daar verdere explicatie geven. Hier zweeg hij een oogenblik, om op adem te komen, terwijl Jan hem half versuft stond aan te gapen. Toen vervolgde zijn vader op gebiedenden toon:

— En luister nu goed. Ik wacht je van middag precies om zes uur in het Bijbel-Hotel, versta je? En wanneer je daar verschijnt, zal mij dat het bewijs zijn, dat je toestemt in hetgeen ik nu van je verlang. Je hebt dus nog een paar uur den tijd om daarover na te denken. En verschijn je niet, dan ga ik nog van avond heen, maar dan verzeker ik je op mijn eerewoord, dat voortaan mijn huis en mijn beurs voor je gesloten zijn. Heb je dat nu goed begrepen? — En voor Jan in zijne verbazing nog een woord had kunnen uitbrengen, was de oude heer de kamer uit en had de deur achter zich dichtgekletst. —

De kroniek van Hagendoorn vermeldt niet wat er dien avond verder in het Bijbel-Hotel is voorgevallen, maar er bestaat alle reden om aan te nemen, dat Jan Tuppelaar daar op den bepaalden tijd is present geweest. Dien avond ontving mevrouw Tuppelaar een telegram van haar man, waarin deze haar meldde, dat hij eerst den volgenden dag zou terugkeeren. Hij bleef dien nacht met Jan in Amsterdam en vertrok met hem den volgenden morgen vroeg naar eene koudwaterinrichting, ergens op de Duitsche grenzen, waar Jan, zooals de oude heer 't uitdrukte, zich eens behoorlijk kon afspoelen en waar hij verder werd gesteld onder de hoede van een bekwamen arts. Eenige

weken later zag men Jan Tuppelaar, naar lichaam en geest gesterkt, weer in Hagendoorn terug. Evenals vroeger zag men hem weer geregeld deelnemen aan de werkzaamheden op het kantoor en in het magazijn; en toen hij zoo eenige maanden stil had voortgeleefd, zonder verder iets van zich te laten hooren, begon men hem langzamerhand weer als een gewoon mensch te beschouwen. Sommige nieuwsgierigen, die vroegen waarom hij niet meer schreef, werden afgescheept met de boodschap, dat de doktoren hem voor den eerstkomenden tijd alle geestelijke inspanning hadden verboden; anderen strooiden het praatje rond, dat Jan zich door een hardnekkig stilzwijgen wilde wreken op zijne lasteraars en jaloersche vijanden. In de Club, waar hij zich niet meer vertoonde, werd weinig meer over hem gesproken. Voor het publiek was het nieuwtje er al af; anderen kwamen, om van zich te laten spreken en zich te laten bewonderen, en zoo raakte Jan Tuppelaar langzamerhand in de vergetelheid.

Maar toch niet bij allen. Want — en dit moet hier als een opmerkelijk feit worden gestaafd — ofschoon Overwijk nog in een paar krasse artikeltjes glashelder trachtte te bewijzen, dat alles wat hij vroeger over den dichter Tuppelaar had geschreven, op volkomen valsche gronden berustte, zoo is het hem toch nooit gelukt hem totaal af te breken. De reden ligt voor de hand: Jan Tuppelaar den Parnassus op te kruien, was een arbeid, die betrekkelijk weinig inspanning had gekost; maar om hem te ontmoeten, daartoe was noodig dat heel die bende van schreeuwers, die waren meegeloopen en die hem eindelijk op hunne schouders hadden rondgedragen, met hem naar beneden werd getrokken. En dat ging de krachten van ons driemanschap te boven. Zoo zijn er dan onder zijne vroegere vereerders in Hagendoorn nog altijd te vinden, die uit koppigheid, of ook uit angstvalligheid om hun fatsoen niet te grabbelen te gooien, Jan Tuppelaar niet hebben willen loslaten en die voorwenden nog altijd in hem te gelooven.

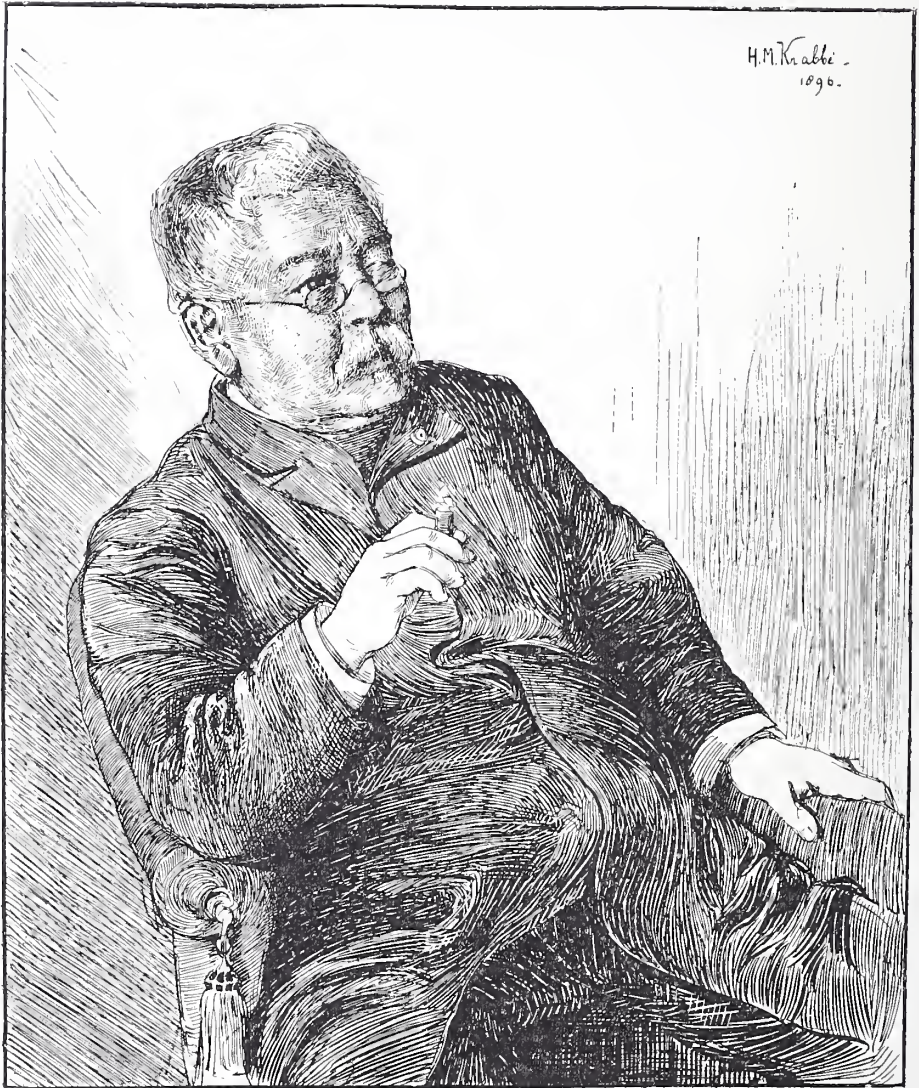
En zoo kan het dan gebeuren, lezer, dat men u, wanneer gij als vreemdeling Hagendoorn bezoekt, zal brengen in de Groote Manie-Straat, en dat men u daar zal wijzen een groot huis, waarnaast een magazijn, boven hetwelk gij zult lezen: „Groothandel in Koloniale Waren”. In de morgenuren kunt gij in dit magazijn, waaruit een sterke geur van gebrande koffie tot u doordringt, gewoonlijk een langen man zien staan, met een pet op het hoofd en een pijpje in den mond, die zorgvuldig toezicht houdt bij 't afwegen van de baaltjes koffie. En men zal u zeggen: „Ziet gij dien man daar? Op 't oog ziet hij er onbeduidend uit, wij noemen hem den Zonderling van Hagendoorn. Eens heeft hij grooten naam gemaakt; maar zijne vijanden hebben hem beklad en gehoond en nu leeft hij maar stil voort, als 'n eenvoudig werkman. Maar eens zal de tijd komen, dat men zijn naam weer met eere zal noemen en dat zijne denkbeelden overal ingang zullen vinden. Wij zullen 't misschien niet meer beleven, — maar dan toch stellig onze kinderen of kindskinderen.”

GENERAAL K. VAN DER HEIJDEN AAN 'T WOORD.

DOOR

C. K. ELOUT.

Generaal Van der Heijden over Atjeh.

Aan dit interview is een geschiedenis verbonden.

Het was een gure, katijvige voorjaarsdag toen wij (altijd nog dezelfde twee van Dr. Schaepman's interview) het hek van Bronbeek binnenstapten dat van den Velperweg toegang geeft tot het voor velen zeker welbekende ruime

grasveld met den breeden oprijweg die er zich doorheen buigt naar het ouderwetsche witte buitenverblijf van den Koning, thans de generaalswoning, waarachter op een afstand, links, de sikkel van het eenvoudige gebouw der invaliden.

Het was goed weer voor een bruiloft van kikkers en padden; de regen zwiepte neer. In de kamer van de generaalswoning waar men ons binnen liet brandde een vuurtje. Het duurde niet lang of daar kwam de oude held van Atjeh, met zachte maar nog vrij vlugge stappen, klein, grijs en oud, maar stram en stevig in zijn zwarten gekleeden jas.

Toen we zaten, begon generaal Van der Heijden al dadelijk over Atjeh en hij praatte nagenoeg uitsluitend over dat onderwerp. Hoewel de generaal een zeer gewillig patiënt is, kan men hem toch bezwaarlijk gemakkelijk te interviewen noemen want van een geregeld vragen en antwoorden is weinig sprake. Hij springt daartoe te vlug van het eene onderwerp op het andere... altijd binnen den Atjeh-kring blijvend.

Zoo zaten we geruimen tijd en de generaal praatte over allerlei onderwerpen uit den tijd van zijn verblijf in Atjeh, over zijn wijze van leven, zijn oorlogstactiek, de plannen die hij omtrent de toekomst van Atjeh had gekoesterd, zijn verhouding tot de hoofden... maar het meest over de verdachtmakingen en de aanvallen waaraan hij had bloot gestaan. En als hij de namen Pruijs van der Hoeven, Derkinderen of Lansberge noemde, dan bliksemde het eenzame oog zóó vervaarlijk, dat men onwillekeurig dacht: Voor dat ééne oog zijn eenmaal zeker vele andere neergeslagen. Dat gevreesde ééne oog, dat nog zoo scherp dóórdringen kan als een puntkogel en die korte, droge, resolute stem, die troffen mij het meest. Die stem is niet luid meer en droog als de tik van een ketsend geweer, maar er zit nog zóó'n scherpte in, zoo'n voorraad van bevelend overwicht, dat het lijkt alsof er nog de echo's in klinken van al de Atjeh-commando's.

Driemaal werd het onderhoud afgebroken.

De eerste maal vroeg de generaal opeens aan den heer Krabbé:

„Wat drommel, wat doe je daar? Zit je me uit te teekenen?”

Verbaasd keek de teekenaar op: „Ja natuurlijk generaal.”

De generaal heeft, geloof ik, nooit recht begrepen dat het ons niet om de Atjeh-quaestie of om wat dan ook, maar om *hemzelf* te doen was. Dat men zijn persoonlijkheid alleen al interessant genoeg vindt, gaat zijn bescheidenheid blijkbaar te boven.

Hij stond op en ging achter den heer Krabbé staan om de schets te bekijken.

„Wat een leelijke kerel! Wat een leelijke kerel!... En wat is dat!... Heb je me een bril opgezet?”

„Ja generaal, u hebt een bril op.”

„Nou ja die heb ik maar even opgezet om die brieven te lezen. Maar ik draag nooit een bril. Een bril, een bril... wie heeft er nou ooit een soldaat met een bril op gezien... Neen, hoor eens, dien bril moet je weér afnemen.”

„Ja maar generaal dat gaat niet meer.”

„Maar ik draag nooit een bril? Ik kan nog heel goed zien!”

Het denkbeeld om te worden voorgesteld als een oud man die niet goed meer kan zien, hinderde den generaal blijkbaar zeer en hij was nog maar half tevreden toen ik beloofde in mijn relaas duidelijk te zullen doen uitkomen dat hij anders nooit een bril draagt. Toen ging hij weer zitten, nog moppend: »Een bril, een bril...»

No. 19.—Transmitting Form.

The Eastern Extension Australasia & China Telegraph Company, Limited.

Station/From <i>MS</i>	Local No.	Local No.	Messages to
Time <i>1452</i>	<i>via Batavia RT P</i> PENANG STATION		Time
Date			Date
Order <i>MS</i>	<i>13</i>	188	Order

From *Batavia*

No. _____ Words *56* Date *12* Time *145* in. Remarks *goot*

General Van der Heyden

Clear Dutch Consul Penang

Batavia

Ingevolge S. Konings deelen telegrafeer ik uwe excellentie dat zyne majesteit n. heeft bevoinden tot grootkruis van ~~de~~ *des* gouden leeuw van Nassau als byzonder blyk van uyt gehouden gedrag sedert het eerste oogenblik dat u te Atjeh gekomen en geweest is.

Directeur S Konings Kabinet
Alexijn Landje. 12 April

William Brown & Co., Export Messengers to & 11, Old Broad Street, London.

Het telegram van den Koning.

De tweede interruptie was een gevolg van den dienst van het instituut. „Allemachtig!” riep de generaal ineens, en hij sprong op, „daar zou ik het heele rapport vergeten! Neem me niet kwalijk hoor maar ik moet jullie even alleen laten. Wil je rooken?... Neen deze niet, dat zijn stinkstokken... Wacht...!”

En hij haalde ons sigaren, zette zijn generaalspet op en liep toen op een draffe naar het rapport.

De derde onderbreking werd veroorzaakt door het aanbreken van het koffieuurtje. We hadden met ons drieën een heel gezellig dejeuner en daarna vertoonde de generaal ons allerlei photographieën op zijn Atjeh-tijd betrekking hebbend. Ook het oorspronkelijke telegram van den koning met de benoeming tot grootkruis van den leeuw van Nassau, dat hierbij gereproduceerd is met enkele photographieën. De generaal hecht nl. zeer veel aan dat telegram omdat daaruit ten duidelijkste blijkt dat Koning Willem III zijn beleid op Atjeh van 't begin tot het eind heeft goedgekeurd,

Ten slotte vertoonde de generaal ons nog in de groote receptie-zaal de verschillende cadeaux en herinneringen die hij daar bewaart. En toen namen

De overdracht van het vaandel door Pel aan Van der Heijden.
(Pel in het midden met v. d. Heijden achter hem tegen het vaandel).

we afscheid met het aangename bewustzijn dat de producten van dezen dag in het Juni-nummer van *Elsevier's Maandschrift* zouden verschijnen.

Eilacie! De mensch wikt... en de Russische censuur beschikt.

De Russische censuur...?!

Ja want kort na het onderhoud met generaal Van der Heijden begaf steller dezes zich voor eenigen tijd naar Rusland; de kopij van het interview, waarin nog iets te wijzigen viel, werd hem nagezonden... maar heeft nooit haar bestemming bereikt. De Russische censuur heeft waarschijnlijk het verdachte dikke pakje open gemaakt en den inhoud, die immers wel eens een

nihilistisch plan kon bevatten, veiligheidshalve verduisterd. Er is althans nooit meer iets van vernomen en alle pogingen (ook door ons gezantschap te Petersburg aangewend) om het verlorene terug te krijgen werden slechts met ontkennende documenten bekroond.

En zoo gebeurde het dat ik in 't laatst van October nogmaals naar Bronbeek toog (ditmaal alleen, want de teekeningen waren gelukkig in 't land gebleven) en een tweede onderhoud met Generaal Van der Heijden had waarvan het onderstaande het resultaat is. Wat hieraan voorafging draagt dus een legendarisch karakter en behoort dan ook tot het vóórhistorische tijdperk van dit interview.

* * *

„Wat is er weer een gescharrel over Atjeh geweest in de Kamer!”

„Ja generaal en daarbuiten ook. U hebt natuurlijk de brochure van meneer Pruys van der Hoeven gelezen; hebt u geen plan gehad om die tegen te spreken?”

„Nooit. Ik schrijf geen woord. Ze kunnen schrijven wat ze willen. Och er wordt zooveel over Atjeh geschreven. In de kranten ook. In het *Handelsblad* wordt eerlijk en juist over Atjeh geschreven . . .”

Hier ging de generaal zoodanig uitweiden over de verdiensten der Atjeh-artikelen van het *Handelsblad* dat ikzelf, als redacteur van dat blad, al heel onbescheiden zou moeten zijn om dat weer te geven.

„Ze probeeren op alle mogelijke manieren iemand het leven onaangenaam te maken. Daar had je Van Dalen. Die is gestorven van chagrijn. Ik was er ook in de eerste vijf maanden heelemaal beroerd van. Maar nou trek ik er me niets meer van aan. 't Is een vuile boel . . .”

„Daar heb je nu weer meneer Fransen van de Putte! Die heeft in de Kamer immers over de „legende van Van der Heijden” gesproken en net gedaan alsof de gouverneur-generaal mij zelf aanspoorde. Zooals bij de expeditie naar Selimoen. Wel toen ging ik op mijn eigen houtje en ik zond een bericht daarvan aan den gouverneur-generaal, terwijl er een brief van hem met tegenbevel onderweg was. Die brieven kruisten elkaar en toen kreeg ik weer een brief waarin hij schreef: U hebt volkomen gehandeld naar mijn inzichten! En dan zeggen ze nog dat ze me uit Batavia toeriepen: Vooruit, generaal! Dat is niet waar! Wie heeft mij gezegd in de XXII Moekims te gaan? Immers niemand! De chef van den staf zei zelf: Durf je dat wel te doen? Je hebt er geen orders toe. Neen, alleen bij dien watersnood is het mij gezegd. Maar toen kon ik juist niet vooruit. Dat zei ik toen ook: Ik kan mijn soldaten toch geen zwemvliezen bezorgen? . . .”

„Als meneer Laging Tobias mij was opgevolgd dan zou het goed zijn gegaan.”

„Dat was dus een van de weinige civilisten die de zaken goed inzagen?”

„Ja maar die was ook militair geweest.”

Daarna weidde de Generaal geruimen tijd uit over den tocht naar Kemala. Sprekend over het gebruik van artillerie bij dien tocht zei hij o.a.:

„Ik ben altijd een groot voorstander geweest van het gebruik van artillerie.

Zoo lang en zooveel mogelijk artillerie gebruiken. Bloed sparen! Bloed sparen!"

Toen bracht ik het gesprek op een ander punt:

„Onder het ministerie-Keuchenius is u nog eens een verzoek gedaan om weer naar Atjeh te gaan, niet waar?"

„Ja zeker. Keuchenius deed mij weten dat hij bij mij zou komen, maar toen antwoordde ik dat ik wel naar hem zou gaan want dat ik dat meer gepast vond. Keuchenius was iemand die de zaken op Atjeh wel goed inzag. Net als de koning. De koning zei mij, al in het eerste jaar nadat ik terug was: Van der Heijden, als ik het alléén te zeggen had, dan ging je dadelijk terug."

„Welke voorwaarden bood de minister Keuchenius u aan?"

„O ik kon doen wat ik goed zou vinden. Ik kon tractementen bepalen, den sultan aanstellen, enfin wat ik maar wou. Maar dat was mij niet voldoende. Ik wou van niemand afhankelijk zijn. Goed, zei Keuchenius, je kunt gaan als regeerings-commissaris als je wilt. Maar ik gaf onder andere voor, te oud te zijn en bovendien wou ik niemands plaats innemen, zoo min in 't civiele als in het militaire. En toen ging het natuurlijk niet.

„Ik weet niet precies meer in welk jaar dat was; ik heb een ellendige memorie. Het was in den tijd toen Sol naar Indië ging als lid van de Rekenkamer. Keuchenius had me trouwens al éénmaal gezegd: 't Is toch jammer dat je er niet weer heen gaat en zoo meer."

„Als men het u in den laatsten tijd weer had aangeboden, voordat generaal Vetter er heen ging...?"

„Nee, nu is het te laat... te laat..."

En uit den toon waarop dat gezegd werd begreep ik wel dat de bedoeling waarschijnlijk was: Nu ben ik te oud geworden.

„Nee toen de Koning het wou, toen was het nog tijd..."

„De hoofden hebben me nog dikwijls getelegrafeerd en geschreven. Ze hadden immers ook voorspeld dat de oorlog opnieuw zou beginnen als ik wegging!"

„Geloof u dat het schrijven over Atjeh hier te lande nadeelig kan zijn. Zouden de Atjehers er iets van te weten komen?"

„Ja dat geloof ik zeker. Ze weten zeker wat er hier in de couranten over Atjeh geschreven wordt en wat men er in de Kamers over zegt. Want ze worden deksels goed op de hoogte gehouden, geloof dat maar."

„Daar hebt u me de vorige keer iets van verteld. Van die pajongs, geloof ik?"

„Ja juist. Er kwam eens een spion bij mij en die zei: „Meneer, hebt u die pajongs wel eens laten nakijken die hier uit Singapore worden ingevoerd? — Die pajongs? Nee, wat zou dat? zei ik. — Laat u dat dan eens doen, zei hij. Ik liet ze nakijken en waarachtig daar zat wat in. De steel is hol weet u en nu hadden ze die dingen zóó gemaakt dat het stukje dat er nog boven uitsteekt, er afgenomen kon worden. En toen kwamen ze er uit hoor: Allemaal kranten uit Singapore..."

Sjech Marhaban.

(Bekend Atjeh-hoofd in den tijd, toen Generaal Van der Heijden in Atjeh was).

„Wel, toen ik tot generaal-majoor benoemd werd, wist Abdoer Rachman het direct, nog vóór hem iets verteld was. Hij kwam mij feliciteeren. Hoe weet je dat? vroeg ik. Ja, zei hij, *kabarangin*. Dat noemen ze zoo; dat beteekent „windtjding” *) In '49 was de verwonding van generaal Michiels op Java bekend vóór dat de officieele tjdning er was en toen was er toch geen telegraaf. Maar zulke dingen worden langs de kust gebracht met al die kleine prauwtjes. Intusschen had de officier, die toen die *kabarangin* op Java rondvertelde, bijna arrest gekregen.

Toen sprong het onderhoud nogal vlug over verschillende onderwerpen heen. Over Toekoe Oemar o. a. waarbij de generaal opmerkte hoe onjuist het is wanneer men ten gunste van Toekoe Oemar er op wijst dat hij tijdens de Lombok-catastrophe dan toch maar rustig is gebleven. „Ja, maar hij kon ons toen ook nergens pakken maar als we in dien tijd eens uitgerukt waren dan zou men wel wat anders gezien hebben!” . . .

En ook vroeg ik de meening van den generaal over de onderweg zijnde Atjeh-plannen die, zooals het *Handelsblad* toen juist had gemeld, de vestiging van drie versterkte kampen zouden beoogen. „Ja,” antwoordde de generaal, „dat zou niet kwaad zijn mits men er dan troepen van alle wapens in brengt en mits ze sterk zijn. En elken dag patrouilleeren. Altijd door patrouilleeren. Dat is de groote fout van Pruys van der Hoeven geweest dat hij dat niet gedaan heeft.”

Over het civiel bestuur is de generaal altijd slecht te spreken:

„. . . En dan moeten die heeren van het civiel bestuur altijd allemachtig veel eerbewijzen hebben. Pruys van der Hoeven kwam niet zoo gauw op Atjeh of hij liet me dadelijk vragen of ik er voor wou zorgen dat aan hem als mijn mede-commissaris dezelfde eerbewijzen zouden worden gegeven als waarop ik recht had. *Recht had*, zie je want hij wist wel dat ik ze nooit wou hebben. Neen, ik wou nooit hebben dat de kerels wisten waar ik was en met al die soesah hebben ze dat dadelijk in de gaten. Ze komen er toch gauw genoeg achter; ik heb toch eens gemerkt toen ik op marsch was dat de kerels mekaar teekens gaven door brand in het gebergte, zóó dat het letterteekens waren!

„Nu maar Pruys van der Hoeven wou dan vooral dezelfde eerbewijzen hebben als waarop ik recht had. Nou, mij goed, dacht ik. Mits je in costuum bent, anders heb je er geen recht op.

„Neen ik wou altijd officieren hebben in 't civiel bestuur, officieren liefst die daarvoor opgeleid waren. Er moest een soort van pépinière voor jonge officieren zijn om ze op te leiden voor 't civiel bestuur. De Bandjermassinsche school, de school van Verspijck, dat was de ware. Tegenwoordig

*) *Kabarangin* is op Atjeh een vermaard verschijnsel waarvan ongelooflijk sterke staaltjes worden verteld, zoo b. v. aangaande het onbegrijpelijk snel bekend worden van de Lombok-gebeurtenissen op Atjeh.

zijn het nog jongetjes die men naar Indië stuurt. Ja, niet waar, ze studeeren in Delft en dan heb je dat examen — hoe noem je 't ook weer . . . het groot-ambtenaars-examen en dan zijn ze klaar.

„Ik heb ook nooit begrepen waarom er toch zoo'n haast moest worden gemaakt met die splitsing van het bestuur. Sumatra's Westkust en andere streken zijn ook wel onder het civiel bestuur gebracht maar . . . door een generaal. Dat de oorlog uit was kon de reden niet zijn want dat was niet zoo. Ze zeggen wel dat ik dat zelf verklaard heb maar dat is een leugen. Ik heb nooit gezegd dat de oorlog uit was maar dat „krijgstoerusting op groote schaal” niet meer noodig zouden zijn.

Generaal Van der Heijden op zijn lievelingspaard.

Mijn oude chef, generaal Waleson zei eens: Van der Heijden, als het civiel bestuur den boel verknoeid heeft dan moeten wij komen om het weer op te lappen. Terwijl wij er niet zoo gauw toe overgaan om iets onvoorzichtigs te doen, omdat we heel goed weten dat wij er voor opdraaien als het mis loopt. Maar *als* je geweld moet gebruiken, *dan* is de eerste klap drie gulden waard. — Dat heb ik altijd onthouden. Waar we eenmaal geweest zijn, daar moeten we ons ook vestigen. Maar tegenwoordig zijn de soldaten, voor zoover ik weet, erg zacht, erg humaan.

„. . . Maar de gouverneur-generaal, 'k moet zeggen, dat is een kerel. Als

ik een gouverneur-generaal had gehad zooals meneer van der Wijck... Als generaal Vetter een gouverneur-generaal had gehad zooals ik er een had..."

„Dan was het misgeloopen op Lombok?"

„Nee dan hadden we heel Indië misschien verloren."

„U hebt me de vorige maal al gezegd dat u die lijn van Kroeng Raba naar Kroeng Raja met voorposten-detachementen om Lambaroe niet voor deze omstandigheden had aanbevolen maar dat U daarmee had willen zeggen: Zoo was vroeger mijn plan. — Niet waar?"

„Zeker. Ik weet nu niet meer hoe de toestand is. Ik ben te lang uit Indië om nu nog te kunnen zeggen: zoo moet het zijn. Maar ik geloof dat we met Vetter op den goeden weg zijn."

„Geloof u dat er voor een onderwerping van Atjeh een *groot*e versterking van het Indische leger noodig is?"

„Nee, niet veel."

„Hoeveel denkt u, ongeveer?"

„Drie colonnes. Zooveel, dat we de goedgezinden beschermen kunnen. De menschen willen wel onder ons bestuur zijn, maar we moeten ze dan ook beschermen. We zijn veel te gauw weggeloopt nadat we ergens geweest waren."

Nog herhaalde ik eene vraag van de vorige maal, nl. of de generaal ooit eenig vermoeden had gehad dat, zooals men wel eens gedacht heeft, zijne terugroeping uit Atjeh zou zijn geschied ten behoeve van personen die er belang bij hadden dat de oorlog niet te gauw uit was.

„Nee" antwoordde de generaal, „dat geloof ik niet."

„Hebt u ook nooit eenige reden gevonden om zoo iets te vermoeden?"

„Nee, nooit."

Ik noemde nog voor alle zekerheid den naam eener firma, die destijds bij de Atjeh-leverantie betrokken was en die nog al eens genoemd is in verband met bedoelde insinuatie, maar de generaal bleef verklaren dat hij nooit reden had gehad om zoo iets te veronderstellen.

En toen — ik weet niet meer hoe het gesprek zoo te keeren kwam — kwam de oude Atjeh-held te spreken over de opwinding van het gevecht:

„... Want ik kan geen bloed zien, weet je."

„Wat zegt u?!"

„Nee, ik kan geen bloed zien. Wel in het gevecht, zie je, maar als de opwinding voorbij is dan maakt het zien van bloed me beroerd. Ik heb het eens gehad na een gevecht, dat ik weer tot kalmte kwam en opeens een gewonde kerel vóór me zag liggen. Ik viel waarachtig flauw en toen ze me weer hadden bijgebracht was ik er nog zóó ellendig van dat ik nog een half uur met mijn voeten in een badje van koningswater heb moeten zitten. — 't Is wonderlijk wat je in 't gevecht al doet, waar je later zelf versted van staat. Er moest eens een benting genomen worden en ik zag dat een fourier over de bamboedoerie en alles heenvloog en er in kwam. Toen de benting

genomen was zei ik hem: Ga nu eens mee en wijs me eens waar je doorgelopen bent. De man wist het niet meer. Nou, zei ik, dáár ben je overheen gegaan, doe het nu nog eens. Maar hij kon het niet meer hoewel hij het nu toch op zijn gemak had kunnen doen. — Dat is de opwinding van het gevecht.”

Verschillende punten werden nog vluchtig aangeroerd, o. a. de voeding te velde waarbij de generaal vertelde dat hij, als hij in actie was, altijd een stuk chocolade bij zich had en het daarmee deed.

Toen kwam hij weer terug op de oude quaestie:

„Ze moesten mijn naam zoo min mogelijk noemen in de kranten. Ik heb een massa vijanden, een massa hoor, dat verzeker ik je. Ook degelijke vrienden. Maar een massa vijanden...”

„Ik heb vroeger nooit gedacht dat ik er nog eens spijt van zou hebben dat ik daar in Atjeh vijf jaren heb verspild.”

„U moet toch wel bedenken dat die vijf jaren niet nutteloos zijn geweest, al is uw werk toen ook weer te niet gedaan. Want we hebben sedertdien ten minste een goed voorbeeld in onze Atjeh-geschiedenis, een tijdperk van ervaringen waarop we kunnen wijzen om te zeggen: „Zóó moeten we doen in Atjeh, zooals generaal Van der Heijden het deed. En dat is dan toch ook gedaan en daar hebben we nu eindelijk het tegenwoordige optreden aan te danken.”

„Nou ja maar wat heb er niet om moeten verdragen! Op alle mogelijke manieren hebben ze tegen me gekuipt en me belasterd. Zoo indertijd toen de *Arnhemse Courant* schreef — de *Arnhemse Courant* is altijd zeer tegen mij geweest, ik weet niet waarom *) — dat ik menschen zou hebben laten ophangen en daar vier bataljons voor had laten defileeren terwijl ik zelf in een luierstoel een manilla lag te rooken en er naar keek. Ten eerste had men al dadelijk kunnen begrijpen dat het een leugen moest zijn want men laat niet voor gehangenen defileeren. Maar dat waren jonge officiertjes, blagueurtjes, die dat naar Nederland schreven en de *Arnhemse Courant* maakte er veel ophef van en meneer Des Amorie van der Hoeven die bracht het in de Tweede Kamer. Toen werd er onderzoek naar gedaan en ik antwoordde dat, voor zoover mij bekend was, zoo iets niet was gebeurd. Maar toen waren ze nog niet tevreden. Zie je wel, zeiden ze, hij ontkent het niet; hij houdt een slag om den arm want hij zegt „voor zoover mij bekend is.” Wat drommel: Ik zou er immers zelf bij geweest zijn! En als je dan zegt: Voor zoover mij bekend is, is het *niet* waar... terwijl het toch waar zou zijn, dan moet je toch wel idioot wezen, hè?”...

* * *

---

*) Dat alle bekrompen partijdigheid aan generaal Van der Heijden vreemd is, blijkt wel o. a. daaruit dat hij mij een paar dagen na dit interview een briefkaart schreef om mijn aandacht te vestigen op een artikel over de organisatie van het Indische leger dat in de *Arnhemse Courant* had gestaan.

Het onderhoud was afgelopen en ik stopte mijn boekje en mijn potlood weg maar we bleven nog eenige oogenblikken napraten en toen kwam het op allerlei meer huishoudelijke onderwerpen. O.a. zei de generaal:

„Ik ben een man van de klok. Hier gaat alles precies op de klok. Ik heb tien klokken in huis en daar zorg ik altijd zelf voor. Als er wat aan mankeert dan maak ik het zelf weer in orde. En dan heb ik nog zes horloges; twee draag ik er altijd bij mij. Kijk, dit...

(Er kwam een groot zilveren horloge uit het linker-vestzakje).

... dit is er een dat ik altijd op Atjeh droeg en dat loopt nog zoo goed! Voel eens hoe zwaar het is...

De reede van Oleh-leh.

En verder over Bronbeek:

„Hoeveel invaliden hebt u hier nu wel?”

„Honderd zeventig zoowat.”

„En hebt u nooit last met sommigen.”

„Nooit. Vroeger wel. In 't begin. Maar dat is langzamerhand beter geworden. Vroeger gebeurde het wel eens dat er een dronken was en dan werd hij onherroepelijk weggestuurd. Dat wisten ze ook wel. Maar tegenwoordig is er bijna geen straf meer noodig.”

„Hoeveel kost de inrichting per jaar?”

„Ja... de kosten zijn zeventigduizend gulden, maar daarvan moet vijftigduizend op de pensioenen afgehouden worden. Nou is dat wel eens wat minder, drie-entwintig- of twee-entwintigduizend of zoo. En ze hebben 't er goed voor, hoor, best. Vroeger klaagden ze wel eens over kou en daarom zal er nu een proef worden genomen met groote vulkachels, zooals deze hier. En ze krijgen uitstekend voedsel; 'k weet niet hoeveel andijvie en boontjes ik nou al ingemaakt heb. Zuurkool nog niet, want de kool was niet best van 't jaar.”

„Is dat alles hier van 't erf?”

„Alles van 't erf. Ja we hebben ook onze eigen koeien...”

„Ja die heb ik gezien, daar links bij het hek niet waar?”

„Ja juist. Hebt u die grijze gezien die daar bij is? Die is van mij; dat is mijn particulier eigendom. O, we houden ook varkens: 'k heb een heele varkensstal. — Ja wilt u wel gelooven dat ik toch een tachtig hammen in de rook heb?”

... Ik kan niet zeggen welk een eigenaardige gewaarwording ik opeens kreeg. Daar zat tegenover mij de held van Atjeh, de schepper van een nieuwe Atjeh-politiek, de man wiens naam nog altijd de grenspaal vormt tusschen de twee partijen in onze koloniale krijgstactiek, de grootste krijgsoverste van onze Oost, de man met het felle oog en de felle stem, de Eén-oogige Sultan die de reïncarnatie was van onze oude historische helden en tevens de schrikbarende vervulling eener legendarische Oostersche profetie...

... En beroemde zich op... de verpleging van zijn oudjes!

Me dunkt dat men wel een zeer eenvoudig en bescheiden mensch moet zijn om, met zulk een verleden achter zich, de kleinste huishoudelijke zaken als gewichtige verplichtingen te beschouwen.

„Bent u tegenwoordig altijd gezond generaal?” vroeg ik, toen ik opstond om afscheid te nemen.

„Gezond, jawel. Maar de ouderdom komt natuurlijk. En ik word te dik; ik weeg negenentachtig kilo; vroeger heb ik nooit zooveel gewogen. Ik rijd nog altijd paard... ik kom nog op parades.”

„En maakt u uw dagen lang? Staat u vroeg op?”

„Om zeven uur sta ik op. Dan neem ik mijn bad. En dan zoo verder... Déjeuneeren doe ik altijd om één uur omdat dat gemakkelijker is voor de menschen van elders die me eens komen opzoeken.”

„Krijgt u veel bezoek?”

„Jawel, nog al.”

„En u gaat 's avonds zeker vroeg naar bed als u zoo vroeg opstaat?”

„Neen!... neen!... Twaalf uur... O, dikwijls wordt het één uur, half twee als ik veel te doen heb.”

Generaal Van der Heijden bracht mij tot de voordeur, weer pratend over Atjeh. En het laatste dat hij zei, was:

„Dat de couranten over Atjeh schrijven, dat is niet kwaad. Maar *dat* zeg ik: Laat ze *eerlijk* schrijven.”

Dat zij zoo!

En als men dan den naam van generaal Van der Heijden in de discussie mengt — hij vindt het niet prettig maar men kan er bezwaarlijk buiten — laat men dan zijn traditie eerbiedigen en evenveel bescheidenheid aan den dag leggen als de eenvoudige soldaat op Bronbeek.

ITALIË EN DE ITALIANEN.

DOOR

SYLVEŠTER BACHMANN.

L'Orient commence à Gênes, zegt een spreekwoord, dat Italië en zijn volk zeer juist schetst. De meeste Centraal-Europeanen loopen geen gevaar de schoonheid van Italië niet te waardeeren: Italië is een uitnemend mooi land, daarover zijn allen 't eens. Maar de meesten kwamen er wel toe een verkeerd oordeel te vellen over de Italianen. Ik spreek natuurlijk niet van hen, die veertien dagen in Italië reizen, van Turyn tot Palermo, en dan terugkomen in hun land met de mededeeling, dat Italië heel mooi is en er prachtige museums zijn, maar dat de Italianen een voor een smerig, leugenachtig en oneerlijk zijn. Een dergelijke grove oppervlakkigheid bestrijdt men niet in anderen: zij is als een bochel, de eigenaar ziet hem niet en de anderen doen net of ze hem niet zien. Maar zelfs zij, die langeren tijd in Italië doorbrengen, die er jaren leven, beoordeelen de Italianen dikwijls valsch, dat komt omdat zij, Engelschman, Nederlander of Duitscher, van den Italiaan dezelfde begrippen, dezelfde beschaving verlangen, die het deel zijn van den Midden-Europeaan, en in dit verlangen worden zij natuurlijk teleurgesteld.

L'Orient commence à Gênes: Italië is het voorportaal van het Oosten; om de Italianen te kunnen schatten zou men niet van Londen, Amsterdam of Berlijn, men zou uit het midden van den Levant moeten komen. Moeilijk te vervullen eisch van een tijd-arm ingezetene van Amsterdam of den Haag. Welnu, als men er niet aan kan voldoen, heeft men tot plicht de Italianen met mildheid te beoordeelen en de oogen ietwat wijder te openen voor hun goede, dan voor hun andere eigenschappen.

Is 't noodig te zeggen, dat ik voor de weinige bladen die ik over Italië en de Italianen ga schrijven, niet de bedoeling heb u *Sensations d'Italie* mee te deelen? Over de Italiaansche Renaissance, over de museums van Venetië, Florence, Rome, over de ruïnes van Rome en Pompeï is niets meer te schrijven dan door hem, die heel zijn leven aan hun studie wil wijden en zich tegenover de schoonheden van het vroegere Italië plaatst met een geheel vrije opvatting. Hier en daar in enkele steden van Italië een venstertje te openen om u een stukje land en volk te laten zien, zonder pretentie van geleerdheid, zonder pretentie van kunst, dat is de hoogte van mijn nederig bedoelen.

Nu wij dan overeengekomen zijn om Italië eerder van een Oostersch dan van een Midden-Europeesch standpunt te waardeeren, moet ik u er dadelijk opmerkzaam op maken dat Italië eigenlijk bewoond wordt door drie verschillende rassen. Ga in dit heerlijke schiereiland, dat de tuin van Europa is genoemd, rond van de Alpen tot Florence, en gij leeft in een volk, dat nog

eenige overeenkomsten, geringe niettemin, bezit met de volken waarvan wij, Nederlanders, deel uitmaken. De Noord-Italiaansche steden, met uitzondering van Genua, dat geheel het karakter van zijn land draagt, de Noord-Italianen, zouden niet noodzakelijk Italiaansche steden of Italianen behoeven te zijn. Turyn, heerlijk gelegen. 't is waar, is een allerbanaalste moderne stad met ongeveer evenveel karakter als derde-rangs steden in Frankrijk, Zuid-Duitschland of Oostenrijk. Milaan is iets beter, maar een sterk uitgesproken karakter bezit het toch niet. Zoo is 't met de Noord-Italianen ook: allerbeste menschen, luchthartig en vriendelijk, beleefd, blond heel vaak, maar zij bezitten niet de scherpe kanten van hun volk. Hun uiterlijk bewijst dat al. Een blonde Italiaan, niet waar? dat gaat niet, dat is tegen alle regelen, evenals een zwarte Germaan, of een blanke Moor. Maar zak nu af: zwerf in het land tusschen Florence en Napels — nu zijt gij in het echte Italië — land en volk van Etrurië, Latium, Samnium, waarvan gij de geschiedenis eerst hier begint te begrijpen. Gij kunt om zoo te zeggen al ruiken, dat gij niet meer in Europa zijt, of althans er op den uitgangsdrempel van staat; in de vrije natuur komen u de geuren van een geheel ander plantenleven, in de steden u de stankjes van een geheel andere keuken te gemoet. Hier leeft gij te midden van de echte Italianen, de bruine, hoffelijk als de andere, maar hooghartig, ridderlijk maar wraakzuchtig, met iets van somberen ernst in hun wezen, met een sculpturale schoonheid en de statigheid van antieke statuën. Beneden Napels, in Apulië, Calabrië, op Sicilië en Sardinië, zijt gij reeds niet meer in Europa. Deze streek behoort tot ons werelddeel slechts in naam, inderdaad begint hier Afrika. Dit is reeds het land van den hoogen palm, van den vijf, van den sinaasappel, van de Afrikaansche zon, die de menschen olijkleurig van huid en zwart van haren en oogen maakt. Deze Zuidelijke Italianen, bijna wezens van een andere planeet, hebben nu heelemaal niets met ons gemeen, behalve natuurlijk dat zij al het menschelijke met ons gemeen hebben. Donker als verbleekte Mooren, hebben zij van het Afrikaansche ras de bewegelijke vroolijkheid, den kwijnenden hartstocht, de plotseling opvlammende drift, die in den tijd van vijf minuten van de uiterste goedmoedigheid overslaat tot den waanzinnigsten wraaklust en plotseling weer terugvalt in de kinderlijkste zachtaardigheid.

Drie soorten van Italianen dus: de blonde, de bruine en de zwarte; verschillend onderling; te zamen een volk van groote kinderen, met alle goede en kwade eigenschappen van kinderen.

* * *

Om Italië te leeren kennen en met Italië zijn volk, kan men niet beter doen dan direct naar Genua te gaan; men valt dan met de deur in 't huis en maakt zich oogenblikkelijk duidelijk te midden van een geheel ander volk te zijn dan de goede lieden, die om de Zuiderzee in het lage land wonen. Waartoe zachte overgangen? Waartoe eerst naar Turyn en dan naar Milaan, om zoo zoetjes aan Italië binnen te glijden? Kom op een lentemorgen te

Genua aan, liefst van de zeezijde: zie over u heen den hemel van het koninklijkste blauw, zie voor u uit die lichte, zonnelachende stad, tegen de bergen opgebouwd, zie onder het diepe blauw van den hemel die rose en wit gepleisterde huizen schitteren, zie de kale bergruggen golven en deinen, zie in de haven die half-naakte reuzen zwoegen, met hun bruine, zon-gebrande huid, hoor het luide geschreeuw dat van de stoomers, uit de feloeken, uit de brigantijnen tot u opstijgt, zie al dit licht, al die kleur, al die bewegelijkheid, plotseling, en Italië zal zich voor u opendoen als een sprookje *en action*. Die eerste aanblik van Italië vergeet gij nooit, gij moogt negentig jaren worden: gij verliest er uit uw oogen nooit die rijke, wondere schoonheid van.

De Genueezen hebben van Dante's tijd af een slechten naam: „mannen zonder eer, vrouwen zonder kuisheid, bergen zonder boomen, zee zonder visschen!” Geen wonder, dat de groote dichter ze van de aarde weggevaagd wilde hebben. Intusschen, tot dusverre is zijn wensch nog niet vervuld, en de waarheid is, dat de Genueesche mannen en vrouwen zeer aangename lieden zijn. Hoe kan 't anders? Zij wonen in een der mooiste steden van Italië. Als gij een wandeling maakt over de hoog-gelegen *Via di Circonvallazione a Monte* zult gij denken geen schooner panorama te kunnen zien. De drukke, woelige, bonte stad ligt onder u aan de blauwe zee, die zich trillend van licht en goud in den even-benevelde horizon verliest; links strekt zich de *Riviera di Levante*, rechts de *Riviera di Ponente* uit, waar de wit-bepluimde golven spelemeien op de ruggen der bruine rotsen, die als onbewegelijke mastodonten in zee liggen. Nu is dit land versierd met zware ruikers van witte en roode camelia's, straks spikkelen er de citroenen als druppels van een gouden regen; 's winters, beschut door de bergen, is de atmosfeer er zacht, 's zomers, verkoeld door de zee, is zij niet drukkend, de nachten soms zijn zoo schoon, dat een bankier er dichter zou worden. In 't midden van deze heerlijkheid leven de Genueezen: hoe zouden zij dan anders dan zeer brave lieden kunnen zijn?

En hun stad zelve? Voor iemand die sterke beenen en sterke longen heeft, is er, Napels uitgezonderd, geen prettiger stad om in te leven. Echt een stad voor schilders van buurtjes met nauwe kronkelende, op- en aflopende straatjes en steegjes, met hooge donker uitzierende huizen, uit wier vensters, dwars over de straat heen, altijd de uitgehangen wasschen wapperen. Hier dadelijk al, ziet de vreemdeling, dat de Italiaansche volksvrouwen der steden maar twee soorten van arbeid kennen: de *polenta* koken en in het publieke waschvat, dat men in de volksbuurten telkens ontmoet, de wasch spoelen en schrobben. Aardig straattooneel, dat groote bassijn, met het steeds vlietende water, waar omheen een twintigtal vrouwen en meisjes met opgestroopte mouwen en opgespelden rok staat te spoelen en te kakelen. Allicht is er een jongen uit de buurt bij die, achteloos leunende tegen een der palen van het afdakje, zijn vriendinnen vergast op een mandoline-concert. Een Italiaan heeft zijn mandoline zooals wij ons horloge hebben. Op onze reis door Italië zullen wij hier of daar nog wel eens een deuntje hooren. Het volk in dit heerlijke zonneland kent slechts drieërlei spel: de mandoline, het *bocce* en *la morra*.

Een Italiaansche zuigeling zal u vertellen dat dit het *morra*-spel is...

Ik geloof niet, dat dertig percent van de mannen in Italië niet de mandoline bespelen; wat het *bocce* betreft: zij zijn op niets meer verzot dan op dit balspel, of het moest de *morra* zijn. *Bocce* is aldus: een kleine houten bal wordt uitgeworpen op een vierkant *bocce*-terreintje, groot als een paar kamers, dat omheind is door planken, met schuine hoeken. Er zijn twee partijen, en het doel is de ballen zoo dicht mogelijk te werpen bij den vooruit geworpen kleinen; maar de grootere ballen; waarmee men gooit, hebben ieder een stukje lood aan den kant, dat door zijn zwaarte invloed oefent op hun loop. Er behoort dus groote handigheid toe om den bal in een vaste richting te sturen. De kunst is nu, niet enkel met zijn bal zoo dicht mogelijk bij den kleinen te komen, wat soms heel nauwkeurig wordt uitgemeten, maar nog meer om de reeds gegooide ballen van de tegenpartij weg te gooien.

Als ergens *bocce* gespeeld wordt. . . .

Als ergens *bocce* gespeeld wordt op het erf van een *osteria* of op den publieken weg, vindt gij altijd een kring van mannen en jongens om de spelers, die, met die levendigheid van deelneming, die den Italiaan bij alles, wat hij doet of ziet doen, kenmerkt, den loop van het spel volgt. Intusschen is voor een vreemdeling het *morra*-spel — dat de oude Romeinen reeds speelden — nog belangwekkender. In een kring van toeschouwers staan twee mannen tegenover elkaar, met ietwat voorover gebogen lichamen, den rechter arm met den gesloten vuist opgeheven. Op het zelfde oogenblik werpen beiden den arm neer, openen de hand met een paar uitgestoken vingers en roepen met kracht iets wat ge allicht niet verstaat. Dit wordt verscheidene keeren herhaald. Wat is dat? Een Italiaansche zuigeling zal u vertellen, dat dit het *Morra*-spel is. Er hoort groote handigheid toe en die snelheid van zien en denken, die enkel een Zuidelijk volk eigen is. Want op 't oogenblik, dat Pasquino drie vingers uitsteekt, moet Nino een zeker aantal vingers hebben

bijgestoken en beiden moeten dan het gezamenlijk getal roepen: *cinque!* of *sette!* of *nove!* Een truc bij dit spel is, dat de een van den ander allengs komt te weten; hoeveel vingers deze gewoonlijk uitsteekt en daarnaar zijn getal vingers regelt, omdat er van zelf iets machinaals komt in dat snelle uitsteken der vingers. Maar als de ander dat merkt, verandert hij natuurlijk het getal, dat hij van zijn hand maakt. De inzet van dit spel en van het *bocce* is de liter wijn, dien het gezelschap zal drinken, maar als men wat lang *morra* gespeeld heeft — men houdt het soms uren lang vol, tot groot verdriet van de burenen der *osteria*, die gehinderd worden door het opschreeuwen der getallen, dat, naar mate de spelers vuriger voor de zaak worden, luider en luider opklinkt — en er is wat veel gedronken, dan eindigt het spel niet zelden in een messenstekerij met doodelijken afloop. *Morra* is dus verboden in Italië, maar de politie-agenten spelen 't zelf soms! Een Italiaan zou eerder een paar jaar van zijn leven willen kwijt zijn dan van het *morra* afstand te doen.

Dergelijke spelen worden op het land en in de havensteden het drukste gespeeld; beiden handhaven het volksleven het langst. Als gij dus te Genua door de slingerende en klimmende straatjes loopt, vooral die in de buurt van de haven, hoort gij al uit de verte het eentonige zware roepen der cijfers: vijf! vier! zeven! van een partij *morra*-spelers. Allengs went gij daaraan, gij vervolgt uw wandeling langs de haven: een echt-Zuidelijke haven, een groote haven ook. Uit alle landen der wereld liggen hier stoomschepen aan den steiger of voor anker en . . . gij ontdekt spoedig, dat deze Zuiderstad een soort voorstad is van uw vaderland! Groote verrassing, als ge, heelemaal niet aan Holland denkende, plotseling in de straten van Genua een détachement Nederlandsch-Indische soldaten ziet, of vroolijke Nederlandsch-Indische officieren, die huiswaarts keeren of naar den Oost teruggaan. En Hollandsch hoort ge er vaak en veel spreken. Dat komt omdat Genua het laatste of het eerste station in Europa is van de Maatschappij „Nederland”, wier booten, tenminste eens in de week, hier aandoen. Een soort van springvloed van Nederlanders valt dan over de stad der Doria's: Hollandsche uniformen, Hollandsche taal, Hollandsche soliditeit, dit alles „doet” zoo vreemd in dit land, waar alles licht en luchtig is — morgen aan den dag is de eb weer ingetreden: de *Amalia*, of de *Emma* is naar Suez of naar Southampton vertrokken en enkel een Hollandsch kaasje hier en daar — door de Italianen, die alles moeten opschikken, *fior di Olanda* genoemd — herinnert u aan het verre vaderland.

Bij de Italianen is de filosofische knobbel zeer sterk ontwikkeld, zooals door hun spreekwijzen wordt bewezen. Gij neemt in verkeer met hen die filosofie, die gemakkelijker om zich over alles heen te zetten, drâ over, en als gij niets meer van uw vaderland ziet of hoort, troost ge u, wetende dat daar tòch, gelukkig, alles goed gaat, met een *meno male*, waarmee men in Italië wil zeggen, dat de dingen nooit zoo erg zijn als zij lijken. Gij gaat nog wat van Genua zien, maar behalve den heerlijken aanleg van de stad, behalve de *fresco*-schilderingen van een paar paleizen van heengegane doge-geslachten, behalve het *Palazzo Rosso* en het *Palazzo bianco* is er niet veel te zien.

Genua, een stad met een prachtig oorlogs- en handelsverleden, heeft in de geschiedenis der Italiaansche kunst geen plaats; als gij in haar de geboortestad hebt gehuldigd van den eerbiedwekkenden denker Giuseppe Mazzini, hebt gij haar ongeveer alles gegeven, waarop zij als intellectueele stad recht heeft.

* * *

Milaan daarentegen is de geestelijke hoofdstad van Italië. Daar wonen de meeste jongere Italiaansche dichters, schilders, beeldhouwers, musici: van Milaan komt in Italië het licht. Prettige stad, Milaan, zoo half-Fransch half-Italiaansch, net als de taal die er door het volk, dàar en in het geheele Po-land, gesproken wordt. Vroeger ook politieke hoofdstad van Italië, heeft het deze eer allereerst aan Florence, vervolgens aan Rome moeten afstaan. Sedert dien tijd, hoewel steeds getrouw aan 't huis van Savoye, frondeert het zoo'n beetje, is zeer radicaal, en voert een hevige oppositie tegen minister Crispi,^{*)} dien de Milaneezen bij voorkeur, „de man met de drie vrouwen” noemen, terwijl zij hem, zoo hij ooit in hun stad komt, zeer hartelijk uitfluiten. De questie is ook, dat Crispi Siciliaan is en de Noord-Italiaan de meridionalen niet goed kan zetten. Trouwens, de afkeer van den Siciliaan voor „den vreemdeling uit het Noorden” is wederkeerig.

Intusschen, indien het leven te Milaan aangenaam is, komt dit enkel doordien de Milaneezen, in hun vermengeling van Fransch en Italiaansch, aangename menschen zijn. Het klimaat is er allerongunstigst: 's zomers snikheet, 's winters ruw koud, 's avonds altijd, door de uitwasemingen van de verdronken rijstvelden der Po, vochtig. De blauwe hemel van Italië is hier *une blague*, en niet eens 'n goeie. In het Noorden is, behalve 's zomers, de lucht zoo grauw als over de Hollandsche polders. Maar Milaan is zeer modern gebouwd: zijn groote kruis-passage met zijn winkels, koffiehuzen en restaurants zou in u de verbeelding oproepen te Parijs te zijn, indien hij niet door de Milaneezen tot club werd gebruikt. Want hier, in 't Noorden reeds, merkt gij onder een volk te verkeerem, dat het grootste deel zijns levens buitenshuis leeft. Dat babbelt, dat lanterfant, dat lacht en stoeit, dat doet zaken in de Passage en tegen den tijd, dat de *Corriere della Sera*, een der beste en meest gelezen kranten van Italië, uitkomt, wordt, daar de bureaux der *Corriere* in een straat bij den Passage zijn, de menigte nog talrijker en nog luider, om, als de krant is uitgekomen, plotseling muisstil te worden, want dan heeft ieder zijn blad gekocht en staat daar in te lezen.

Alleen tegen zonsondergang, als het *Ave Maria* door heel Italie heeft geklept, wordt het stiller in den Milaneeschen Passage. Men gaat naar huis voor het avondmaal, of wel, in den zomer, als de *Piazza del Duomo* niet meer witgeblakerd is van de zon, gaat men luisteren naar het concert, dat er van half-acht tot half-tien gegeven wordt. Op die uren, in de zomermaanden, is heel Italië een concerttuin; dan heerschen Rossini, Verdi en Mascagni oppermachtig op Sicilië, op Sardinië, in Toscane, in Campania, in Venetië, van Rome tot

*) Thans, tot heil van Italië, ex-minister.

het geringste gehucht; van halfacht tot half-tien 's avonds is de heele bevolking van Italië in *Piazza*, om naar de muziek te luisteren. Want zoo arm, en zoo klein is geen Italiaansche gemeente of zij heeft haar *piazza* en haar burger- of militaire *banda* muzikanten. Jammer dat op dat avonduur de Dom te Milaan gesloten is. In zijn marmeren blankheid, met zijn honderden gothische spitsen en beelden als een ontbladerd woud, lijkt hij in den maneschijn een grillig ijsgevaarte. Wat zou 't heerlijk wezen, voor een oogeblik de drukke markt met haar muziek en stemmengedartel te kunnen ontvluchten, om in mystieke en grootsche gewelven, die, wanneer de zon door het groote roosvenster boven de hoofdboort straalt, getooid worden door een rijkdom van tintelende kleuren, uit te rusten. Maar op dat avonduur is heel Italië in een profane stemming — Milaan óók. Welnu, laat ook ons dan profaan zijn, te meer en te liever omdat Milaan, behalve Leonardo's beroemd *fresco* van het Heilig Avondmaal in de vroegere kloosterkerk van *Santa Maria delle Grazie*, behalve de *San Ambrogio*, een der laatst-overgeblevene eerste Christenkerken van Italië, behalve een paar zeer fraaie museums, maar die in vergelijking van wat andere Italiaansche steden aan oude kunst rijk zijn, weinig te zien geven, behalve de zeldzaam rijke Ambrosynsche bibliotheek, weinig bezit, dat het gemoed zeer hoog stemt. Het ligt te dicht bij het profane Frankrijk; het is niet genoeg een stad van Italië, geboorteland van de latere schoonheid der moderniteit, om den vreemdeling te doen gevoelen, wat hij in midden-Italië gevoelt: te leven in een atmosfeer van zeer zuivere kunstschoonheid. Daarom is 't goed, dat we eerst Genua hebben bezocht: wij weten nu, dat wat Milaan ons te zien geeft, niet het zuivere Italiaansche karakter draagt. Als wij ons lang genoeg hebben verfrischt aan de Italiaansche blijgeestigheid en opgeruimdheid, die ons hier reeds tegemoet komt, kunnen wij Milaan en Lombardije verlaten.

* * *

Waarheen dan? Wel, Noordwaarts, naar de meren, naar het *Lago Maggiore*, naar het *Lago di Como*, naar de bergen, den *Monte Rosa* op. Het is zomer geworden, de volle, rijke, gouden, weelderige, gloeiende zomer van Italië! O, de Italiaansche zomer! O, Italië in den zomer! Dat is de beker, die overvloeit van den vurigsten wijn; dat is de gouden akker, waar het graan loom van wuiven wordt door de zwaarte der halmen; dat is het land brons gekleurd onder de hitte des daags, waar de schaduwen blauw zijn, waar de stille atmosfeer trilt van ijheid en loomheid; dat is de zon, aanbiddeijk als een god, rijk aan stralend goud als de overvloed, machtig als een wereldoverwinnaar, onmeedoogend ook als een barbaar, maar schoon, maar verheven, maar onzeglijk van heerlijkheid. De reizigers verlaten Italië tegen den tijd dat het op zijn schoonst is. Zij komen in den herfst, in den winter, in het voorjaar. Het regent dan dikwijls, vaak is het er koud, soms nevelachtig en grauw; de winter, in de Noordlanden een jonge god, is in Italië een kreupele grijsaard. Daarom, kom in den zomer in Italië! Wel, als 't u te heet wordt,

kunt gij in zijn heerlijke Alpen toeven, die veel schooner een berglandschap zijn dan Zwitserland is, kunt gij in zijn Apenijnen in den hooger en frisscheren dampkring opklimmen, kunt gij deelnemen aan zijn vroolijk badleven. Italië, die waterlaars, heeft natuurlijk honderd badplaatsen: zeer mondaine, zooals Venetië, Livorno, Napels, of de eilanden, waar een kostbaar badtoilet voor noodig is, en zeer primitieve, zeer eenvoudige, te talrijk om op te noemen, waar hoogstens gelet wordt, of men voorzien is van een zwembroekje, *et encore!* Als badplaats is Venetië misschien de aangenaamste van allen: zij heeft in den Lido, een dier langwerpige eilandjes, die de prachtige lagunestad tegen de Adriatische zee beschermen, een strand, waarvan het zand zoo zacht is als fluweel. De badplaatsen van de Middellandsche zee, meest rotsachtig en ruw van strand, laten in dit opzicht veel te wenschen.

Gij zult wel denken, dat het omlaag in de steden gedurende den zomer niet om uit te houden is, maar gij vergist u. Mits gij van eenen tot vieren 's middags uw slaapje doet, evenals de Italianen, mits ge uw vensters en uw blinden aan de zonzijde stevig gesloten houdt en die aan de schaduwzijde opent, mits gij op straat zooveel mogelijk de schaduw zoekt, zijn de Italiaansche steden, ook in den zomer, een zeer prettig verblijf. „Alleen de Engelschen en de honden loopen zomers in de zon, de menschen zoeken de schaduw,” zeggen de Italianen, en met die Engelschen bedoelen zij niet enkel onze burens van de overzijde, maar alle vreemdelingen. In die overdrijving is waarheid. Als gij in den heeten tijd van het jaar in de Italiaansche steden iemand in de zon ziet loopen, kunt gij er zeker van zijn, dat dit een groene *forestiere* is. En thuis gekomen klagen die vreemdelingen, die buitendien zich uit de gewrichten loopen om in den kortst-mogelijken tijd alle museums te zien, dat 't in den zomer in Italië niet om uit te houden is!

Maar wij zien niet tegen wat warmte op, wij zetten onze reis voort, nu naar de stad der Scaligers, naar het antieke Verona. Een landstadje, maar toch interessant, maar toch levendig als alle Italiaansche steden. En hier voor 't eerst wordt ons een venster geopend op dat heerlijke verleden van het Italiaansche land, dat vijf en twintig eeuwen van grootheid telt. In Milaan hebben wij reeds enkele overblijfselen der oudheid gezien, wat tempelkolommen, maar zij zijn te veel door de moderniteit op den achtergrond geschoven, hier te Verona spreekt de oudheid tot u met zwaar geluid, overtuigend, indrukwekkend. Er is een oud amphitheater uit de derde eeuw, onder Diocletianus gebouwd. Sterk vervallen, 't is waar, is er toch voldoende van gebleven, om u een denkbeeld te gunnen van die belangrijke helft des Romeinschen levens, dat in spelen bestond. Toch, ik voor mij geef de voorkeur aan het Domportaal, dat Duizend-en-een-nacht sprookje in steen gehouwen, aan de heerlijke gothiek der Scaliger monumenten. Italië niettemin is niet het land, waar men in de eerste plaats de gothiek zal bewonderen. Zij is er te bont, zij is er te veel steenen bloem geworden, de verheven meditatie is er aan ontnomen. Italië heeft hooger schoonheid dan zijn gothiek.

Ik mag zoo oud worden als een der aartsvaders, ik zal nooit den indruk verliezen, dien ik van Venetië heb meegenomen. Of liever van zijn *Piazza*, want Venetië is de *Piazza San Marco*. Ik was acht dagen te Venetië, toen men mij den negenden dag wist te zeggen: „U is gisteravond niet in *Piazza* geweest”. Dit gezegde teekent Venetië, de Venetianen en de *Piazza*. Kleinsteedsch, als gij wilt, ja. Mits gij onder kleinsteedsch wilt verstaan het geraffineerdste mondaine leven, een Kroonpretendent — Don Carlos, hertog van Madrid — die met zijn „hof” aan dit „kleinsteedsche” leven deel neemt, plus een getal van een tienduizend rijke vreemdelingen. Maar de

Romeinsch Circus te Verona.

zaak is zò: muziek moet er natuurlijk zijn, te Venetië, op twee, drie plaatsen tegelijk zelfs, 's avonds. Nu heeft de stad van Sint Marcus, behalve zijn talrijke *canali* en *rii*, wel allerlei straatjes, steegjes en slopjes, de *calle*, maar zij zijn zoo nauw, dat een verliefd paar overburen elkaar uit zijn vensters een zoen kan geven, en kronkelen buitendien zoo, steeds trapje op trapje af — de bruggetjes over de kanalen — dat het een ware doolhof wordt. Als dus de arbeid is afgelopen — 't zij van museums en kerken zien, 't zij van het schoenlappen of kleermaken — dan vloeit heel Venetië naar de *Piazza*, om er, wandelende en pratende, een mopje muziek te hooren. De *Piazza San Marco* is het mooiste, althans het gezelligste plein van de wereld, of liever

het is geen plein, het is een salon, waar de *dogaresa* elken avond cour houdt, en zòd het gezegde van mijn Venetiaanschen vriend, toen ik mij acht avonden op de Piazza „vertoond” had, den negende naar een theater was gegaan, en den tiende moest hooren: „U is gisteravond niet *in Piazza* geweest”, zooals men zou zeggen: „U bent gisteravond niet op de soirée van mevrouw X. geweest, wel?”

Aldus is de *Piazza* het heerlijkste salon, dat zich denken laat: aan drie zijden begrensd door de laat-Renaissance paleizen der vroegere Procuratoren der stad, die machtige gebieders van de Venetiaansche Republiek, uit wier midden zoowel de groote Doges als de beruchte „Raad der Tienen” gekozen werden; aan de vierde zijde door den Kathedraal van Sint Marcus, in zijn Byzantijnsche pracht van mozaïeken, verguldsels en versieringen. Aan die zijde, in een hoek, opent zich de *piazzetta*, het zijsalon, met zijn prachtigen klokketoren van Sint Marcus, de heerlijke Sansovino-gevel van de bibliotheek en het grootsche *Palazzo Ducale* aan de overzijde: het edelste voorbeeld der Venetiaansche gothiek. Stel u voor in deze ruimte, omgeven door galerijen met prachtige en zeer lichte winkels, met koffiehuzen op wier terras een talrijke, luid babbelende menschendom ijs en sorbet zit te genieten, om een kring van militaire muzikanten, die Wagner naast Offenbach stellen, een babbelende, schuifelende, nieuwsgierige menigte, waarvan de eene helft de andere althans van gezicht kent, en waarin Don Carlos, of een of andere Engelsche hertog of Duitsche prins met hunne dames, de eerlijke maar arme *galant' uomini*, uit de hemel weet welke *calle*, die daar ook met hunne *sior*e een verzetje nemen, strikelings raakt, zonder den neus een halven meter op te trekken, en gij krijgt dan voor 't eerst een denkbeeld hoe democratisch de Italianen, voor de helft prinsen, hertogen en graven, zijn en dat democratische neigingen niet beletten goede manieren te bezitten. Integendeel, zou men in Italië geneigd zijn te zeggen.

Les Portugais sont toujours gais, zingt men, de Venetianen zijn 't niet minder. Zij hebben een manier om hun mooi Italiaansch te spreken, licht en slepend en melodieus, wekelijks zelfs, zooals men 't nergens elders in Italië vindt, en men verwondert zich niet, dat Goldoni in dit zangerige dialect meesterlijke blijspelen heeft kunnen schrijven. Als een van de vele *gondolieri* van den *Molo*, den *laguna*-kant van de *Piazzetta*, waar de twee monoliethen staan, waarvan een den gevleugelden Sint Marcusleeuw draagt, u zijn *vòlè?* toeroept, waarmêe hij u uitnodigt een gondeltochtje te maken, wil ik wel eens zien, of gij die vleiende roepstem kunt weerstaan. Temeer omdat een gondeltochtje door Venetië, vooral bij helderen maneschijn, een verwerkelijkte droom van zaligheid is. Zich over het *Canal Grande*, dat Venetië als een S doorsnijdt, te laten wiegen in een gondel, terwijl het water tegen den boeg kabbelt en in de duisternis de zachte stemmen klinken van hier of daar een *serenata*, stemmen die zich schijnen te vereenzelvigen met de kleine lichtjes die over het kanaal schommelen, indien iemand dit geluk smaakt met zijn bruid, dan moet hij zich een zaligen god wanen.

Op zijn kanalen is Venetië niet vroolijk, daar spreekt zijn verleden, daar rijzen, voor de paleizen die hun namen dragen, de schimmen op der groote Doges: Dandolo, Contarini, Foscari, Loredan; daar denkt men aan Marino Falieri, groot een figuur in de geschiedenis van Venetië, als die van Cola di Rienzi in de latere geschiedenis van Rome; daar spoken de Borgia's, Lucrezia en Cesare. In zijn nauwe kanalen, met zijn eeuwenoude paleizen, wier groote beeldhouwde poorten aan het water gesloten blijven, en hunne marmeren, in het water dat hen bespoelt afileidende treden, heerscht een geest van somberen ernst, van penzen aan heengegane dingen, die scherp afsteekt

„Canal grande” te Venetië.

bij de vroolijkheid der *Piazza*. Als, in den schemer, plotseling een zwarte gondel, als een reusachtige zwaan, naar u komt toeglijden, een groen lichtje als een vreemd oog vooruit, nauw-hoorbaar, kabbelend het water, de witte gedaante van den wikkenden gondelier stil op den achterplecht, terwijl boven u, over het trapjesbruggetje, een eenzame voorbijganger gaat, dan maakt dit alles in die nauwe watersnijding tusschen de verweerde paleizen van vroegere grootheid, ik weet niet welk een diep-droefgeestigen indruk van verval. Het *Canal grande* daarentegen is ook 's avonds vol leven; de paleizen daar zijn nu — aldus gaat de grootheid der wereld heen — hotels geworden; die geven muziek op het water, *cantatori* zingen er hun Napolitaansche liedjes, soms wordt er vuurwerk afgestoken.

Het *Canal grande* heeft een grooten naam door de wereld en zeker, het is mooi; met zijn zon, zijn blauwen hemel, zijn rose en witte paleizen, in Venetiaansche gothiek, ragfijn soms als kant, hun balcon, rijke bloemen van ijzer en steen, maar — de Bocht van de Heerengracht te Amsterdam, met zijn zware olmen en deftige huizen, hoog genoeg om er met een daktop over heen te zien, zijn stil meditatief watervlak, vind ik mooier, omdat hij massaler, grootscher is. Daar wordt minder over geroepen, *barcaioli* zijn daar niet om u met een plechtig gezicht en breed armgebaar te zeggen: daar woonde burgemeester Six, en daar burgemeester Tulp, en daar burgemeester Pancras of Witsen; Baedeker ook zwijgt er over, maar het is er niet te min grootsch en schoon, en het verleden waarvan het getuigt niet minder schitterend.

Voor 't overige wil ik niet in de dwaling vervallen de twee steden met elkaar te vergelijken; bij veel overeenkomsten bezitten ze nog meer verschillen. Dit verschil onder anderen, dat Amsterdam u, als zoodanig, niet opwekt Shakespeare te lezen en Venetië wèl. Ge denkt aan Othello en Desdemona, niet waar? Trouwens, men wijst u te Venetië het huis van Desdemona aan. Gij denkt aan den *Merchant of Venice*. „*What news on the Rialto?*” valt u in te vragen, als gij op die drukke, spitse brug, met aan weerszijden zijn goudsmidswinkeltjes, staat, die een der hoofdverkeerswegen der stad is over het *Canal Grande*. Aldus leest ge in Italië een goed deel van Shakespeare eens over, zooals gij in Messina Goethe's *Braut*, in Genua Schiller's *Verschworung Fiesco's* gaat over lezen, leest gij op Sicilië *A Winter's tale*, te Verona *Romeo and Juliet* en de *Two gentlemen*, te Florence *All's well that ends well*, te Rome *Julius Caesar* en *Coriolanus*. Temeer omdat Italië voor de helft toch een Engelsch land is; voor de andere helft is 't een Duitsch land. Zoo is 't trouwens over de geheele wereld.

Intusschen, in hun schoone vaderland, dat niet enkel bewoond wordt door de Italianen zelf, maar ook door dat zonderlinge volk, dat zij *forestieri* noemen, een benaming die niet veel beter beteekent dan barbaren, doen de Italianen zelf zich niet vergeten. Daarvoor zijn ze te luidruchtig, ook te Venetië, dat nog niet eens misschien het echte Italië is. Gij hebt ze maar bij hun volksfeesten te zien, bij voorbeeld als er ergens *Lotto* gespeeld wordt. Dit volk is een volk van dobbelaars: zij lijden liever honger dan niet een *ambo* (twee nummers) of een *terno* (drie nummers) te nemen in de van staatswege gehouden loterijen. De nummers klimmen maar tot negentig, maar hun combinaties gaan tot in het oneindige. Welnu, van een tot negentig hebben de nummers allerlei erotische, vieze en godsdienstige beteekenissen; men kan er zelfs een boekje van koopen, dat dit alles verklaart, evenals de droomenboekjes. Want de Italianen zijn bijgeloovig als een negervolk: aan alles wordt een beteekenis gehecht, amuletten dragen ze op de borst of aan den horlogeketting, of, in den vorm van een vlokje haar, op de wang. Dat is tegen het booze oog, waartegen men ook in de huizen en winkels een hoefijzer ziet opgehangen: de beschermende invloed, of liever de onheil afwerende invloed van het hoefijzer wordt over de heele wereld erkend, ook ten onzent. Overal worden

de nummers van gezocht door speelzieke Italianen. Is ergens een aardbeving geweest, dan hebben de bewoners niets haastigers te doen dan een *terno* te nemen op het getal van de maand, den dag der week, en het uur. De aardbeving was Woensdag, Juni, 's morgens vier uur: het *terno* is dus 4-6-4, een slecht nummer, omdat het maar een staart heeft. Een verliefd paar heeft zich gedood; de kranten geven den leeftijd der jongelieden op: 19 en 21 jaar, opdat dit een *ambo* voor de *lotto*-spelers kunne zijn en het ongeluk van den een het geluk van den ander worde. Het *lotto* is een volksfeest, met muziek en illuminatie soms. Te Venetië is daarvoor de *Piazza*. Don Carlos en de Engelsche lords zijn voor dien avond verbannen: het salon der *dogaresa* is ingenomen door de ban en de achterban der Venetiaansche volks-*calle*, het plein, bedekt met banken en stoelen en kraampjes, waar men ijs, watermeloenen, *aqua fresca* en andere verfrisschende lekkernijen kan krijgen. Tot op de *piazzetta* bij den *molo* staan de menschen te hoop; op een groot transparant bord zijn de door weeskindertjes getrokken cijfers te lezen, maar voor zij te zien zijn, is het getrokken nummer door op geringen afstand van elkaar staande mannen uitgeschreeuwd, van post tot post, tot heel in de verte. Als de hoofdprijs getrokken wordt gaat een Italiaansch, dat wil zeggen, oorbedervend gejuich op. Wee den vreemdeling die het zou wagen, niet om een *ambo* of *terno* te spelen, maar om den hoofdprijs te trekken! Een Italiaan houdt elken vreemdeling voor zeer rijk. Welnu, als hij al rijk — een *milordo* — is, wat komt hij dan in Italië doen om den armen menschen een „stinkend gelukje” te ontnemen? Laat hij met zijn roode boek in zijn hand naar de museums loopen, *porco di bacco*, maar niet met het geld schoot gaan! Niet onlogisch die redeneering, wat?

Wat kan ik u vertellen van de heerlijke Titiaans van Venetië, wat van de Tintoretto's, wat van de Veronese's? Het is mijn doel niet u in dit vluchtige schrijven van Italiaansch volksleven over de Italiaansche kunst te spreken, anders dan soms, met een verloren opmerking. Iets verstandigs te zeggen over de kunst van Italië, dat vereischt geheel den mensch. Trouwens die kunst gaat om buiten het Italiaansche volksleven van heden, hoe artistiek de Italiaan ook zij. De museums in Italië kosten een toegangsprijs van een of een halve *lira*; Zondags alleen zijn ze gratis geopend en dan nog ziet men er hoofdzakelijk de vreemden. De prachtige museums, de heerlijke kerken van Italië, zij zijn veeleer voor de *forestieri* dan voor de Italianen. Maar 's zomersmiddags, tegen vijf uur, wat de Venetianen zich dan niet door de vreemden laten rooven, dat is hun heerlijk zeestrand van den *Lido*. Tegen dien tijd steken de *vaporetti* en de gondels in grooten getale van den *Molo*, in diens verlenging, van de *Riva degli Schiavoni* af: de voorname families in hun eigen, gebeeldhouwde gondels, de gondeliers met sjerpen in de kleuren van de familie, om het lijf. Don Carlos en zijn „hof” in twee gondels, met de kleuren van Spanje. Een algemeene uittocht naar den *Lido*, waar gebaad en gestoeid en geduideld wordt in de heerlijke, kalme Adriatica, en waar, op het terras van het badhuis, een mondaine menigte zit toe te zien naar de dames en heeren die spelemeien in de golven.

Over Venetië te spreken zonder de duiven van *San Marco* te noemen, zou onvergetelijke nalatigheid zijn. De duiven van *San Marco*, allen grijs van kleur, zijn de kostgangers van de stad en van de vreemdelingen. Zij huizen in de steenen rozen en leliën en sieraden van den voorgevel van *San Marco*, 's avonds, als er muziek in *Piazza* wordt gemaakt, slapen ze natuurlijk. Maar overdag kan op de *Piazza* of in de Galerij geen *miss* of geen *fräulein* wandelen, of eenige duiven fladderen om haar heen. Mannen en vrouwen, die zakjes met maïs te koop bieden, zijn in de buurt. Strooit de juffer wat maïs uit, dan, tegelijk, fladderen al de honderden duiven van hun hooge Kathedraal-plaats af en in een oogwenk is het meisje bijna omringd door een ondoorzichtbare wolk van vleugelklepperende duiven, die zich, mits zij zich maar stil houdt, op haar hoofd en schouders zetten. Dat is een der aardigste straatgezichten, dat Venetië, zoo rijk aan volkstafreeltjes, te zien geeft.

* * *

Wij hebben ons reeds lang te Venetië opgehouden en haasten ons nu weg te komen, naar Ravenna. Bereid u voor op den doordringendsten weemoed, dien ge gevoelen kunt. Ravenna, eens de hoofdstad van het Christelijke koninkrijk Italië, is nauwelijks langer een levende plaats, het is een graf. Vroeger ook een zeehaven, is haar handel reeds lang verlopen, en haar haven zelfs niet meer aan te wijzen. Ravenna is *la ville morte de l'Adriatique*. Maar men moet er een bezoek brengen om een denkbeeld te ontvangen van de Christelijk-Byzantijnsche kunst, zoowel in architectuur als in schilderkunst. Immers de mozaïeken van Ravenna, al zijn ze dan geen schilderkunst in den gewonen zin van het woord, zij vervullen er toch de plaats van en al is 't ons slechts te doen om het volksleven van het tegenwoordig Italië te begrijpen, dat begrip ontvangt men niet zonder de geschiedenis te kennen, en in Italië te volgen, van zijn grootsch verleden, want veel in het heden wordt daardoor verklaard. En daarom ook is 't goed een bezoek te brengen aan Ravenna, omdat in vergelijking van deze gestorven stad, Bologna, waar wij straks heen gaan, een stad is vol leven en bedrijf.

O, men eet er goed, te Bologna — *Bologna la grassa* heeft misschien de beste keuken van Italië, althans de beste worsten, die ge wel kent, nagemaakt althans, onder den naam van *Saucisse de Boulogne*. Zij heeft misschien ook den besten wijn van Italië. Een glas *Santo d'Imola*, men kan er een koning mee regaleeren. Voor 't overige is dat ongeveer al wat Bologne aantrekkelijk maakt, of 't moest zijn de eigenaardige bouwstijl harer straten met haar arkaden, zoodat men, als 't regent, van 't eene eind der stad naar het andere kan gaan, zonder een parapluie mee te nemen en zonder nat te worden, of 't moest zijn in 't korte oogenblik, dat gij even een straat oversteekt. Maar 't regent zelden te Bologna, dat midden in Italië ligt. De parapluiemakers moeten er dus slechte zaken doen, indien zij niet tevens parasolmakers zijn. Want de zon kent er zomer noch winter — wanneer het te Bologna geducht

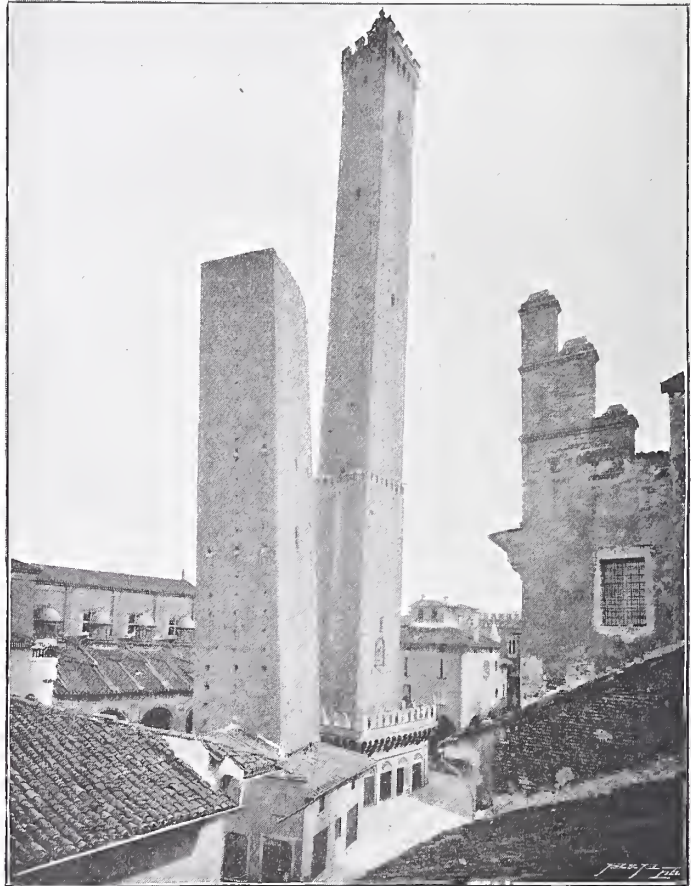
koud kan zijn — genade; de zon is er onverbiddelijk, maar de atmosfeer toch is er zoo licht, dat deze groote warmte nauwelijks hinderlijk is.

Er is een talrijk garnizoen in Bologna, misschien komt 't daardoor, dat de poppekast er zulk een geliefkoosd vermaak is. Want ofschoon men door geheel Italië de poppenkast-vertooningen op hoogen prijs stelt en men bijna dagelijks, 't zij te Rome of te Napels, of te Firenze, *Pulcinella* zien kan, terwijl kinderen en grijsaards, militairen en burgers, rijken en armen op de eenvoudigste manier naar hem staan te kijken en op de prettigste manier om hem lachen; te Bologna schijnt mij de liefde voor marionetten-vertooningen een ware passie, of ik heb 't mis. Zij is onschuldig, dat moet men erkennen, en zij is er vermakelijk bij, wat van andere passies niet kan gezegd worden. Ik voor mij kan de liefde der Italianen voor *Pulcinella* best begrijpen en heb uren lang plezier van hem gehad. Ook van de marionetten-vertooningen, 's avonds gewoonlijk, die ijselijke drama's te zien geven of de oude geschiedenissen van *Razende Roeland*, *Keizer Karel*, *Lancellotto*, de Ridders van den Heiligen Graal, *Merlino* den toovenaar. Dat zijn de gewone helden-figuren der marionetten-vertooningen, waarin natuurlijk de deugd altijd zeer rijk wordt beloond en de misdaad afschuwelijk wordt gestraft, zeer tot voldoening van beminnenswaardige lieden, die er naar kijken en gaarne voor dit bevredigend schouwspel hun *soldo* of *baiocco* offeren, al zijn ze ook arm. En waarlijk wanneer men dan 's avonds, te Bologna, van zulk een vertooning huiswaarts keert, wanneer men den een of anderen schandelijken schelm op een noodlottige wijze heeft zien omkomen, onderwerpt men zich allicht aan een zelf-onderzoek bij de vraag: „heb ik misschien ook . . . .?” Dan, opziende naar den besternden hemel van Italië, ziet men de twee schuine torens van Bologna, die u elk oogenblik lijken te bedreigen u te verpletteren onder hun puin, en men snelt haastig en sidderend uit hun nabijheid weg. Zij mochten eens omvallen! Onder den indruk van die vrees, neemt gij u voor om in 't vervolg nooit meer, maar nimmer meer . . . . Zulk een veredelenden invloed heeft het zien van marionetten-vertooningen in verband met overhellende torens.

Ik weet ook niet, of de lieden te Pisa, die dat laatste schouwspel dagelijks in nog sterker mate zien — de overhellende toren van Pisa heeft maar een milimeter schuinte mèer noodig om neer te smakken — niet zeer brave lieden zijn. Het moet wel, al maakt dan die hotelhouder die mij er zei, dat zijn hotel een voorbeeld van reinheid was, terwijl ik onder zijn dak een nacht lang ten prooi ben geweest aan allerlei menschenvretend gedierte, daar op een uitzondering. Maar dergelijke ervaringen vergeet men spoedig. Pisa is een belangwekkende stad, met een prachtig *campo santo*, mooie wandelingen in den omtrek en het uitzicht op de sneeuwbergen van Carrara.

De lieden van Massa en Carrara zijn een opmerkelijk soort Italianen: ruw, onbeleefd, en woest, drie eigenschappen die men in 't overig Italië zelden bij het volk vindt. Maar in die van Carrara werkt de invloed hunner omgeving aldus. Carrara met zijn trotsche bergkruinen en schitterende marmer-groeven, is een heerlijk maar somber land. Het volk leeft er enkel van de

marmerbewerking, van het uithakken der rotsen. Dat geeft aan zijn karakter tegelijk een somberen en een woesten trek. En wat de overige Italianen even min hebben — misschien de Romeinen uitgezonderd — zij zijn onmatig in het drinken. Om deze redenen moet men voorzichtig met de Carrareezen zijn; kwaad of dronken zijn ze niet te vertrouwen. Misschien werken dezelfde invloeden ook op hun politieke meeningen; hier, aan dit gedeelte van het kustland der Middellandsche Zee, van Genua tot Livorno, is de bevolking zeer oproerig van aard, en altijd geweest, zoodat de vele omwentelingen en opstanden van Italië, gewoonlijk in dit gedeelte van het land zijn ontstaan. Deze kuststreek en de *Romagna en Veneto* zijn de roode landen van Italië; bij meneer Crispi en andere ministers staan ze in kwaden reuk. Maar ook in deze landen — wie zou 't gelooven als hij hun vruchtbaarheid en hun heerlijkheid ziet — heeft de armoede vaak de afzichtelijkste vormen aangenomen, tegenover de

De overheellende torens van Bologna.

ergerlijkste oopenhooping van rijkdommen aan den anderen kant. Wie zou gelooven, als hij, Italië binnenkomende over zijn Alpen, de wonderbare schoonheid van dit hoogland ziet, dat hij het vaderland binnenkomt van een vreeselijke ziekte, de *pellagra* genaamd, ontstaan door het voortdurend eten van rotte-maïs-koeken, een ziekte die idiotisme met wanstaltigheid van lichaam vereenigt, en die het beste met het Zwitsersche en Tyroolsche cretinisme is te vergelijken.

Het voorgaande heeft ons in een naargeestige stemming gebracht; wij zullen ons in de frissche wateren van de Middellandsche zee onderdompelen, in het vroolijke Livorno. Vroolijk, maar alleen in het badseizoen, dat jammer genoeg maar heel kort duurt, want de Italianen achten 't nadeelig voor de gezondheid meer dan twintig baden in een seizoen te nemen. Komt men te Livorno als het seizoen nog niet begonnen of al voorbij is, dan doet men het best om zoo gauw mogelijk de biezen, dat wil zeggen, de koffers te pakken. Niettemin reeds hier, in het land der Groot-hertogen van Toscane, bemerkt gij dadelijk een anderen geest dan die zich in het Noorden van Italië openbaart. Toscane is een der welvarendste streken van het Koninkrijk, dit is eigenlijk, het echte, het schoone Italië.

De geschiedenis van Toscane is de geschiedenis der Medici en de faam dezer vorstelijke familie is één met de glorierijke Renaissance. Florence is het centrum van de Italiaansche kunst: nergens ter wereld vindt men rijker en schooner museums. Zij zijn te rijk zelfs, want de kostbaarste kunstwerken zijn in de museums van Toscane, in Firenze, in Siena, in Perugia, in Pisa letterlijk opgestapeld en de rustige en genotvolle beschouwing van meer dan een kunstwerk is daardoor onmogelijk. In deze stad van Dante, Machiavelli, Savonarolla, Michel-Angelo en Lorenzo den Heerlijke, spreekt het verleden niet enkel in de schoonste kunst die men zich denken kan, maar ook in de schoonste en fierste bouwwerken: kathedralen, paleizen, galerijen door groote bouwmeesters opgericht voor de vorsten van Toscane, die, na eerst roovers geweest te zijn, *condottieri* en vervolgens geniale despoten werden. Medici, Strozzi, della Gherardesca: zelfs in hun verval zijn deze prinselijke geslachten nog eerbiedwekkend.

De Toscaan is met die grootsche oudheid vereenzelvigd, trouwens hij stamt in rechte lijn van de Etruskiërs af, en men zegt, dat de leelijke *h*, waarmêe hij zijn schoon Italiaansch bederft, zoodat hij van *la hoda di un havallo* en van *la hiave della hamera*, insteê van *la coda di un cavallo* en van *la chiave della camera* spreekt, een erfenisje is van de Etruskische voorvaders. Hoe dit zij, in den Toscaan vindt gij het echte Italiaansche karakter. Noordelijk hebben wij het te weinig Italiaansch gevonden, Zuidelijk zullen wij 't te Oostersch vinden, hier in Firenze, in Siena, in Perugia wonen de echte Italianen: ridderlijk, vroolijk, artistiek, hoffelijk, matig, intelligent, maar jaloersch, opgewonden, zinnelijk, vaak wraakzuchtig en soms wreed en ongevoelig. Naarmate gij nu zuidelijker gaat in Italië, zult gij al deze eigenschappen nog versterkt vinden tot ze op Sicilië, op Sardinië in het overdrevene vervallen en grotesk worden. Hier, in Toskane, begint gij den Italiaan goed te leeren kennen: een volk van groote kinderen, met alle goede en alle verkeerde eigenschappen van kinderen.

Gij moet een Italiaansch vader eens met zijn kinderen zien; het is een plezier er u meê bezig te houden. Voor zijn kinderen heeft een Italiaan alle teederheid, alle vroolijkheid, alle zorg, alle toewijding over, die zijn ziel rijk is. Veel meer dan de Italiaansche moeder voedt de vader in Italië de kinderen

op. Ik wil niet zeggen, dat de moeders in Italië niet zeer voortreffelijk zijn, maar de vrouw wordt door de moeder nooit vergeten, zooals zoo vaak bij ons het geval is. Trouwens, dat zou de echtgenoot ook niet dulden. Indien hij zich zoo met hart en ziel aan zijn kinderen wijdt, is dit, waarschijnlijk onbewust, niet alleen omdat hij veel van zijn kinderen houdt, maar vooral omdat hij van zijn vrouw eischt, dat zij zich geheel aan hem zal blijven wijden. Al wordt het familieleven van den Italiaan voor den meesten tijd buitenshuis geleefd, het is er niet minder goed om. Hoe zinnelijk het klimaat in Italië de menschen ook moge maken, het familieleven van het Italiaansche volk staat niet lager in zijn zedelijke ontwikkeling, eerder hooger dan dat der volken van Centraal-Europa. Overspel bijv. komt onder Italianen betrekkelijk zeer zelden voor; trouwens de Italianen zijn, waar het deze schennis van het familieleven geldt, oogenblikkelijk gereed met bloedwraak en *vendetta*.

Niettemin, hoezeer de Italiaan een voortreffelijk vader zij, hij is veel minder voortreffelijk als echtgenoot. Mishandelen doet hij zijn vrouw wel niet, maar hij keert in haar alles wat naar verstandelijke ontwikkeling zweemt. In de verhouding tusschen man en vrouw in Italië komt reeds duidelijk uit, dat wij in dit land de zeden van het Oosten tegemoet gaan. De Italiaan verlangt van zijn vrouw slechts, dat zij aangenaam zij in zijn oogen, daarvoor moet ze zich mooi houden, daarvoor moet ze zich tooien, daarvoor moet zij zich hoeden andere boeken te lezen dan die het oog schitteren doen en de wang kleuren. Zoo kunt gij 't soms vinden, dat een Italiaansche vrouw van gegoeden stand, die toch gaarne iets meer van het leven zou willen weten dan wat men haar toestaat, ernstige, instructieve boeken die zij leest, onder haar canapeekussens verstoppt, en allerlei gewaagde romannetjes, die ze niet leest, op haar salontafeltje neerlegt. In Italië is 't geen goede toon, dat een vrouw op de hoogte zij van allerlei geleerde onderwerpen; in Italië moet de vrouw de *sultane favorite* zijn van haar man, niets meer en niets minder. Zoo komt 't, dat de gemiddelde Italiaansche vrouw beter is dan de eerste indruk dien men van haar krijgt. Heel het volk, dus ook de vrouwen, hebben het vermogen om te begrijpen in zijn uiterste verfijning: door een bladzijde te lezen, snapt een Italiaan of een Italiaansche de strekking van een geheel boek. De Italiaansche nu doet, om haar man te behagen, alsof ze van niets weet, maar inderdaad is zij intelligenter vaak dan de meesten harer Noordelijke zusters.

Niettemin, op dit oogenblik nog is haar hoogste ideaal allereerst een mooien man, *un bello simpatico*, tot echtgenoot te hebben en dan zelve mooi te zijn en mooi gevonden te worden. Daarvoor tooit zij zich: haar toilet is vaak wat te kleurig, maar toch meestal elegant; zij siert zich met goud, met paarden, met edele steenen als een afgodsbeeld. Om een diamanten sieraad te kunnen dragen, daarvoor zal een Italiaansche burgervrouw tien jaren lang niets anders dan droog brood of wat slechte *polenta* willen eten. Diamanten oorbellen, een parelsnoer om den hals, een satijnen kleed, met die drie dingen kàn een Italiaansche bijna niet ongelukkig zijn. En zoo denken niet enkel de burgerjuffrouwen er over, maar ook de prinsessen en de hertoginnen van Rome en

Florence; 's winters op de bals dier beide steden is 't zeer wel mogelijk, dat de dames, die er in de prachtigste toiletten verschijnen, te zamen voor een waarde aan diamanten en paarden dragen, waarvoor een kleine natie zijn stand leger gedurende een jaar zou kunnen onderhouden.

Ciocciara.

Het is bekend, dat de Italianen een mooi volk zijn. Physieke schoonheid is voor een groot deel een zaak van goede voeding en lichten arbeid. Welnu, de voeding van het Italiaansche volk is zoo slecht en zoo onvoldoende als men zich dien denken kan. De arbeid is evenwel niet zoo zwaar in dit heerlijke land, maar de volksvrouwen werken er even hard, zoo niet harder dan de mannen. Zoo kan men zeggen, dat een Italiaan mooi en een Italiaansche mooi geweest is. Soms ziet men onder het volk van Italië, en dat te vaker naarmate men Zuidelijker komt, figuren die met hun lompen en lappen bedekt, verkleede prinsen uit een opera lijken. De *ciocciari* uit de omstreken van Rome — aldus genoemd naar hun eigenaardig schoeisel, dat een om den voet gebonden lap, met een stuk leder daaronder is — die zich aan de Romeinsche schilders als modellen verhuren, zijn daar voorbeelden van. De vrouwen uit het volk daarentegen zijn gauw vervallen: zij dragen te spoedig de lidteekenen in het gezicht van arbeid en moederschap, beiden in Italië gewoonlijk even vruchtbaar. Maar de Italiaansche meisjes, van twaalf tot achttien jaar, die be-

zitten vaak die rijke, gouden en bronzen schoonheid van het Italiaansche volk, waaraan de natuur eenvoudig alles gegeven heeft, behalve een zeer diep gevoelsleven. Hoe het gezicht ook gevormd zij, van deze drie dingen is men bij het Italiaansche volkstype meestal zeker: mooi gepland bruin of zwart haar,

grootte en levendige donkere oogen en sneeuw witte regelmatige tanden. Veel meer is er al niet noodig om een gezicht mooi te maken. Zijn er nog gevulde, koraalroode lippen bij, een regelmatige, zacht gebogen neus, mooi getrokken wenkbrauwen en een fijne oorschelp — en al dit moois vindt men vaak vereenigd — dan heeft men die schoonheid van het Zuiden genoemd, die sinds achttien eeuwen op ons, meestal leelijke lieden, van het Noorden zoo'n onweerstaanbare aantrekkingskracht oefent.

Inderdaad, al deze armelijk gekleede lieden, die zoo fijn van gezicht en zoo edel van houding zijn, lijken vermomde prinsesjes en gestolen prinsesjes. Maar dat is 't eenige niet, dat het Italiaansche straatleven voortdurend doet gelijken op een opera-voorstelling in het openbaar. Ten eerste zijn de Italianen een zeer muzikaal volk. De Italiaansche opera in Italië gehoord, wordt voor ons Noordlanders een revelatie. Zij is een stuk van het Italiaansche volksleven, dat, naar elders overgeplant, niet op zijn rechte waarde kan geschat worden. Daarbij komt dat de Italianen bijna allen mooie stemmen bezitten; het wemelt in de Italiaansche straten van Mario's en Patti's, en valsch zingen is in Italië iets ongehoords. Nu, iedere Italiaan heeft zijn instrument; buitendien, de straatorgels zijn er voortreffelijk. Van dit alles is het gevolg, dat men in de stille nachtstraten van de Italiaansche steden vaak beter hoort zingen dan in de te hoog geroemde Parijsche opera. Weinig dingen treffen het gemoed liefelijker en vervullen het met grooter rijkdom van zachte, weemoedige gevoelens, dan, in het klare duister van den Italiaanschen zomernacht, die door de loutere schittering van zijn grootte sterren een tweede, schooner en poëtischer dag is, op een afstand de teerzachte klanken te hooren van een mandoline, en dan de volle, weeke en klankrijke stem van een Italiaanschen straatzanger. En nooit zijn de Italiaansche straatliedjes vulgair: zij mogen sentimenteel of zinnelijk zijn, gloeien van den kwijnenden hartstocht van een volk dat aan een fel heete zon en een lauw-koelen nacht gewoon is, zij mogen slechts één thema, maar dat in den oneindigen rijkdom zijner schakeeringen, bezingen, *l'amore*, een gemeen of grof woord zult gij niet in dit straatlied hooren, en zoo u er een in treft, kunt gij er zeker van wezen, dat het gezongen lied niet een oorspronkelijk Zuidelijk lied zij, maar een dat geïmporteerd is uit de Parijsche cafés-concerts.

Die Italiaansche straatliedjes komen meest allen uit het Zuiden des lands. Napels met zijn ontelbare *cantatori* en straatzangers is de grootte liedjesdichter van het Italiaansche volk, maar ontleent ze voor de helft aan de Sicilianen en — wie zou 't denken van die somber gestemde menschen? — aan de Spanjaarden. Aldus zingt heel Italië bij voorkeur in Napolitaansch dialect. Nu, Napolitaansch dialect, gezongen bijvoorbeeld door een Venetiaan: een vreemdeling zal er niet spoedig iets anders van verstaan, dan het vaak terugkomende woord *l'amor!* Maar of hij er veel of weinig van verstaat, hij zal oogenblikkelijk onder de bekoring zijn van het Italiaansche lied, gezongen in de stille Italiaansche nachtstraten, onder den louteren Italiaanschen hemel.

De *serenata* behoort, evenals in Spanje, nog altijd tot de Italiaansche

gebruiken, meer nog op het land dan in de steden, hoewel men toch ook in de steden vaak een serenade brengen ziet aan een of ander mooi jong meisje. Er zijn duizenden Italiaansche liedjes die *Serenata* heeten, maar deze worden enkel door straatzangers gezongen. De Italiaan is niet enkel een zanger en muzikant, hij is een geboren dichter tevens. Een boerenjongen die een sonnet maakt — een vreemde vogel, niet waar? Maar in Italië een inheemsche vogel toch. Iedereen maakt er sonnetten: uw kleêmaker, uw schoenmaker, uw hoedenmaker, uw kruidenier en dat is in het land van Petrarca niet te verwonderen. In het Noorden maken de vrienden op alles een sonnet: op uw geboorte, huwelijk en dood, op den eersten tand en het eerste examen van uw eersten zoon, op alles en meer nog. Die sonnetten laat men drukken en ze worden aangeplakt op de hoeken der straten. Nu, zoudt gij denken, dat die geboren dichter, die de Italiaan is, op dat bij uitstek bezielende oogenblik, dat hij met zijn vrienden een serenade gaat brengen aan het meisje, voor wie hij „van liefde brandt”, een geleend lied zou zingen? Neen, hij improviseert. Soms rijmt hij, soms niet: hij maakt nu geen sonnetten, hij zingt zooals zijn hart 't hem op de tong legt. Hij zingt, door de muziek van zijn mandoline begeleid, de slag-strofe; zijn vrienden ondersteunen hem door den terugslag-strofe te zingen, die meestal een refrein is van wat de verliefde zanger zingt. Aldus zal Beppo, die de serenade brengt, zingen, in prozaïsch Hollandsch weergegeven: „Liefje, sinds ik jou zag zie ik niets meer!” en Tito, Nino, Renzo, Aure en hoe zijn andere vrienden mogen heeten, vallen er op in: „hij ziet niets meer!” — Dan vervolgt Beppo: „Waarom ben je zoo wreed en geef je mijn liefde geen gehoor?” En de anderen zingen: „Waarom geef je zoo wreed zijn liefde geen gehoor?” Het is het antieke ritornel, zooals wij het verhevener en schooner in de Psalmen en het Hooglied vinden. Als de serenade voor het venster van Clelia een half uur geduurd heeft, gaan Beppo en zijn vrienden elders een serenade brengen. Renzo is ook verliefd — in Italië is iedereen min of meer verliefd — en nu, onder het venster van Nanna, zingt hij den slag en zingen Beppo en de anderen den weerslag. Aldus krijgen alle mooie meisjes en alle verliefde jongelingen van het dorp een beurt, Zaterdag avonds is de avond der serenades. Dan van de Alpen tot de Jonische Zee klinkt het lied van liefde en jonkheid.

In Italië is men op straat altijd in de Opera. Van de muziek is hierboven reeds gesproken; de kleurige Italiaansche steden, met haar nauwe, bochtige straatjes, de Italiaansche pleinen met hun Renaissance paleizen en kathedralen vormen den achtergrond en de decoraties, het Italiaansche volk zorgt voor de bontste en kleurigste costuums. Door geen volk wordt zooveel rood gedragen als door de Italianen en dat rood hoort bij de felle zon van Italië. Het landvolk uit sommige streken heeft nog altijd de zonderlingste kleederdracht, voeg daarbij die talloze monniken en nonnen van allerlei orden, die ge door Italië ontmoet, de vreemde begrafenissen die gij er ziet, de aardige bruiloften die gij in de dorpen kunt ontmoeten en het idée, dat heel Italië een Opera is, ontgaat u, bij al de muziek en den zang dien gij er hoort, niet meer. Inderdaad,

met Toscane te beginnen en, karakteristieker nog in het Zuiden, de Italiaansche begrafenissen zijn allervreemdst. Vaak, in Napels vooral, wordt de plechtige uitvaart eerst gehouden den nag nadat het lijk al goed en wel in de moeder aarde ligt te rusten. Dan wordt een prachtig bedekte kist, ledig, door de straten gedragen: koorknopen, monniken, priesters gaan litanïën zingende en wierook zwaaiende de lijkbaar vooraf, die omstuwd wordt door gemaskerde „broeders der Chariteit” — amateur-aansprekers — in hun blauwe, witte of zwarte tabaarden, met puntige kappen van dezelfde kleur over het hoofd getrokken, waarin, door twee gaten, slechts de donkere oogen te zien zijn. Allen houden brandende kaarsen in de hand, ook de familieleden en vrienden die de ledige kist volgen. Ieder kan zich bij den stoet aansluiten, die wil; langs den weg blijven de voorbijgangers stilstaan en ontblooten zich het hoofd en dat, terwijl de doode reeds sinds vier-en-twintig uur begraven is!

Gij moogt er om glimlachen als gij lust hebt, in Italië mag men om alles glimlachen, want een der hoofddeugden van zijn volk is — en de geheele geschiedenis bewijst dat — de tolerantie: het respect voor andersdenkenden en andersdoenden. De Inquisitie is een Spaansche uitvinding geweest.

* * *

Niet beter gevoelt men dit dan in Rome zelf. *Roma eterna, Roma santa, Roma aurea* is door fanatieke Protestanten vaak en fel gelasterd, niettemin is Rome de stad van het vrije denken en doen, altijd geweest. Natuurlijk, ook op haar geschiedenis zijn vlekken van geloofshaat en geloofsijver en van onverdraagzaamheid, maar die vlekken ontsieren de geschiedenis van elk volk, elk land en elke stad, en het heerlijke Rome mag vrij zijn geschiedenis open slaan; zij is de roemrijkste van allen.

Ik weet niet wat mij en andere in het Protestantsche geloof opgevoeden in Rome aantrekt; ik weet niet wat Heiden of Jood in Rome aantrekt; ik weet enkel, dat men in Rome nog altijd gevoeld in de hoofdstad te zijn van geheel de beschaafde wereld. „Nadat ik aldaar zal geweest zijn, moet ik ook Rome zien”, zei de apostel Paulus. Vòòr hem hadden dit vele groote dichters en wijsgeeren gezegd, na hem is het herhaald door de eerbiedwekkendste mannen van het verleden en het heden. Er is iets in de atmosfeer van Rome, dat vruchtbaarheid geeft aan het groote denken, het groote gevoelen, het groote doen. Is het de onvergelykelijke geschiedenis van Rome, waarvan de tastbare sporen nog te vinden zijn in zijn geweldigen Colosseum-bouwval, zijn verbrokkeld *Forum Romanum*, of de ruïnes van de Palatijnsche paleizen en het *Roma quadrata*, de *Urbs* der fiere Romeinsche burgers? Ik weet niet wat dat is, dat Rome nog altijd aanbiddeijk maakt, nog altijd het *Roma santa* doet zijn, ook in de handen van de radicale regeeringen van Italië, die den eerbied voor wat zij aanraken niet altijd verhoogen. *Civis Romanus sum*, „ik ben Romeinsch burger”, nog altijd verlangen de edelsten der volken, zij 't ook in overdrachtelijken zin, dit voor korter of langer tijd te kunnen zeggen.

Indien de tastbare geschiedenis der wereld op zijn best drie duizend jaren

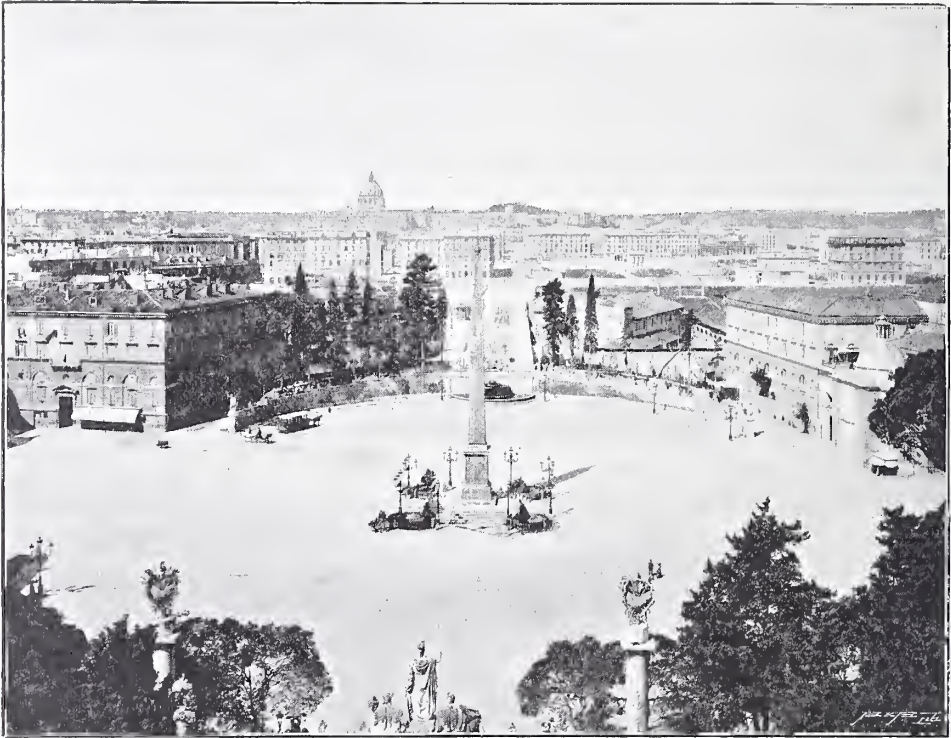
oud is, dan kan men nergens ter wereld zoo reëel gevoelen, dat deze drieduizendjarige geschiedenis, waaruit het tegenwoordige menschengeslacht is voortgekomen, een geheel is waaraan niets bijgevoegd of ontnomen kan worden, dan te Rome. In Rome is heel dat verleden in tastbare realiteit te vinden; elders bestaat het verleden enkel in boeken, in Rome is het steen en brons. Hier te Rome ontstaat van-zelf de gedachte, dat alle menschen van even ouden adel zijn en dus ook is er geen democratischer volk dan de Romeinen. De Pausen en hun Nepoten-families hebben in de Colona's, de Orsini's, de Gaetani's machtige en roemruchtige geslachten doen opbloeien, die deels reeds vervallen zijn; hun afstammelingen zijn niet trotscher van gelaat, niet fierder van houding dan de Trasteverijner, de man uit de Romeinsche volksbuurt over den Tiber te Rome, wien het *Civis Romanus sum* in den donkeren zelfbewusten blik staat te lezen. Trouwens, de *Trasteverino* beweert, dat hij regelrecht van de oude Romeinen afstamt, en hij gaat niet uit den weg voor dien anderen Romeinschen burger Prins Massimo, Heer te Roviano, Hertog van Anticoli-Corrado, Prins van Arsoli, die beweert van Fabius Maximus Cunctator af te stammen, waarschijnlijk met evenveel of even weinig recht.

Overigens heeft de Romein zijn karakter, dat hem tot een heel ander mensch maakt dan de overige Italianen. De algemeene karaktertrekken van dit volk heb ik reeds genoemd, maar het eerste wat men van ze waarneemt is, dat de Italianen een opgeruimd en kinderlijk volk zijn. Maar nu is de Romein het tegenovergestelde van opgeruimd: zijn karakter heeft iets van de sombere grootschheid der bouwvallen van zijn stad. Rome is misschien ook de stad in Italië waar men het minst muziek hoort, het minst hoort zingen. Als men van Napels, waar de zon altijd over de Azuren Golf schijnt, waar de menschen altijd lachen en altijd snappen, terug komt in Rome, valt 't u op, dat onder den benauwden *sciocco*-hemel van Rome, de menschen allen iets mistroostigs schijnen te hebben. Rome is geen vroolijke stad. Rome is ernstig. Trouwens, de geestelijke hoofdstad der wereld kan geen frivolee stad zijn als Parijs: zij behoort de menschen tot denken en arbeiden te stemmen. Dat doet Rome. Ook is de Romein misschien de arbeidzaamste van alle Italianen.

Spreek eens een Romein over de geschiedenis van het Romeinsche Rijk. Hij zal misschien kunnen lezen noch schrijven, niettemin kent hij Cesar en Brutus en Romulus en de keizers en de dichters van het oude Rome, niet alleen bij naam, hij kent ook hun leven. Zijn somber en ietwat stug gezicht heldert op, de donkere, dreigende oogen beginnen blijder te glimmen, hij zal u dingen vertellen die misschien reusachtige historische onwaarheden zijn en enkel in zijn verbeelding bestaan, maar waaruit toch blijkt, dat hij de beteekenis van het oude Rome en de Romeinen goed en juist voelt. Trouwens, hij voelt zich verwant aan de groote mannen van het verre verleden, hij draagt hun namen: Cesare, Romolo, Tito, Aurelio, en zoo fier zal de vroegere Romeinsche burger niet den toga-slip over den linkerschouder geslagen hebben en gezegd: *Civis Romanus sum* als de tegenwoordige Romein,

in den winter, als hij zijn langen *mantello* draagt, met een breed gebaar de mantelpunt over den schouder werpt, zeggende: „*anch' io son' Romano di Roma.*”

Ja zeker, de Romein heeft nog altijd iets grootsch in zijn aard. Wee, indien de hartstocht hem verblindt! Altijd gewapend met een breed en puntig mes, geeft hij zoo weinig om eigen leven als om het leven van anderen. Het feit is dat zijn hoffelijke, maar stille somberheid een chaos verbergt van woeste driften, die, wanneer zij loskomen, tegelijk schoon, grootsch en vreeselijk zijn. Gij hebt hem maar op het feest van *Divino Amore*, dat, omdat er wel eens een glas *Genzano* te veel bij wordt gedronken, spottenderwijze *Amore di vino* wordt

Piazza del Popolo te Rome.

genoemd, als hij met vrouw of meisje of kinderen in een wagen met twee of vier paarden buiten den pot verteeren gaat, 's avonds, langs den Appia'schen weg naar stad terug te zien rennen. Dan ontziet hij niets meer, dan wekt hij door zweepslag en geschreeuw de paarden, die hij met onovertroffen wagenmennerskunst voert, tot steeds doller vaart aan. In uw verbeelding ziet gij de rennen van het *Circus Maximus* herleven, en herkent gij in die dolle wagenmenners die van het oude Rome, die het volk, dat tegelijk brood en spelen begeerde, tot delireerende geestdrift brachten.

En niet alleen hierbij borrelt de oude aard der Romeinen op. Begeef u in het midden der menigte, die naar een liedjeszanger luistert, of naar een der

vele waarzegsters van de Romeinsche volkspleinen en aanschouw de gezichten dier luisterende menigte. Dat leeft, dat beweegt, dat woelt in de ziel dier toehoorders en de geringste emotie spreekt hun uit de trekken. Wacht u wel den Romein te beleedigen, wacht u vooral den schijn op u te nemen, dat gij zijn vrouw of meisje begeert; hier zijt gij te midden van dat volk, dat bij zijn groote en goede hoedanigheden deze minder goede bezit, van een overdreven jaloerschheid en een even overdreven wraakzucht.

Toch, als men op een zonnigen lentedag tegen vijf uur 's avonds wandelt langs het *Corso*, die levendige hoofdstraat van Rome, die, behalve haar grootsche paleizen, zooveel op de Amsterdamsche Kalverstraat lijkt, en voorts, aan het einde van het *Corso* — op de *Piazza del Popolo* — naar den Pincio opklimt, dat kleine maar prachtige park van Rome, waar eenmaal de tuinen van Mes-

Het plein en de basiliek van St. Pieter.

salina waren, en vanwaar men zulk een heerlijk gezicht heeft op de Eeuwige Stad met haar majesteitlijken Sint-Pieterskoepel, dan zal men niet licht Rome en den Romein somber vinden. Muziek op den *Pincio*, daar en langs de trottoirs van het *Corso*, Romeinen die stilstaan en, al lachende en snappende, naar de mooie vrouwen kijken, die in haar equipages voorbij rijden. Want dit is het uur en dit is de plaats van de Romeinsche pracht-parade — die „in het mouvement” is te Rome moet zich op dat uur een paar keer op het *Corso* vertoonen. En in hun prachtige equipage — meestal in onberispelijken stijl — rijden daar de groote dames van Rome voorbij: prinses Massimo en haar dochter en haar logeetje, dona Isabella van Spanje, in haar statige, ietwat ouderwetsche calèche, Prinses Buoncompagni in haar eenvoudige

landau, prinses Orsini in haar Engelsche victoria, hertogin Gaetani in haar Fransche victoria: de mooiste en edelste vrouwen van Italië, in rijtuigen getrokken door de mooiste en edelste paarden. De grootsche geschiedenis van dit heerlijke land trekt u in haar roemrijkste namen, verbonden aan de weelderigste moderniteit, voorbij. Straks komt ook de bevallige Margherita, Koningin van Italië, in haar calèche, uit de verte kenbaar aan het roode livrei der lakeiën; vriendelijk en betooverend glimlachend trekt zij de twee rijen van kijkende Italianen door, die even hun gesprek staken en den hoed afnemen. Zij zijn niet zeer trouw aan het Huis van Savoye, in Rome, maar toch tevreden, toch ingenomen met het feit, dat de eerste edelvrouw van Italië tegelijk de mooiste vrouw van Italië is: *che la prima gentildonna di Italia sia la più bella donna di Italia*. Vol zonneschijn, vol leven, vol jonge vroolijheid zult gij Rome, op dat uur, op die plaats, een vroolijke, mondaine en zeer grootsteedsche stad vinden.

Overigens vindt men de sterk uitgesproken karaktertrekken van een volk eerder buiten dan binnen de steden. De heerlijke *Campagna* van Rome, in zijn grootsche somberheid met de bouwvallige bogen der antieke waterleidingen over zijn dorre vlakte verspreid, noodt u van zelf tot wandelen. Als gij naar Frascati, Tivoli, Veletri geweest zijt, maakt gij wandelingen, tochtjes, reizen in het Albaansche en Volskische gebergte. Hier ziet ge het eigenlijke volk, het volk der *ciocciari* en *pifferari*, dat sinds drie eeuwen door de schilders van allerlei natiën is afgebeeld. In aquaducten, cyclopische muren, bouwvallen van oud-Romeinsche steden en grafsteden, antieke straatwegen komt u hier telkens het verleden voor den geest en als gij Ravenna, die doode stad der vroegste Christenheid, hebt gezien en straks Pompeï, de doode stad van het laatste Heidendom, zult zien, moet gij niet nalaten, op twee uur sporens van Rome, Nymfa te bezoeken, die doode stad der Middeleeuwen, geheel bedekt door een ondoordringbaar kleed van klimop en lianen.

Gij weet dat dit schoone Italië een echt malarialand is, en als gij 't niet weet zult gij het buiten op vele plaatsen zien aan de was-achtige gezichten en koortsachtig glimmende oogen dier arme bewoners, die nooit een gezond oogenblik levens hebben gekend en door de moeraskoorts worden vergiftigd. Die malaria, die vooral in 'en om de Pontijnsche moerassen haar slachtoffers gekozen heeft en kiest, is de oorzaak geweest, dat Pestum, onder Napels, reeds in den antiëken tijd, en Nymfa, onder Rome, in de middeleeuwen door de bewoners is verlaten. Nymfa nu ligt aan den rand der Pontijnsche moerassen en boven op den berg staande waarop, vier honderd meters hoog, Norma ligt, waarheen zes eeuwen geleden de bewoners zijn opgetrokken, ziet gij de stad met haar vestingmuren en haar bastions in ster-vorm. Maar zij is geheel begroeid. Gij kunt den loop harer staten en pleinen volgen, maar van de huizen ziet gij niets meer. In, op en over hare kloosters, kerken, paleizen en woningen groeit klimop en steeds meer klimop; op het plat van haar toren is een boom gegroeid! Beneden gekomen tracht gij in deze woesteny van weemoed en verlatenheid door te dringen, maar het is u onmogelijk. Alleen

een kerk is nog open en aan hare muren zijn nog *freschi* te zien; maar reeds nu is haar ruim, door de gebroken vensters heen, gedeeltelijk begroeid door allerlei slinger- en woekerplanten. Nymfa wordt nu nog enkel bewoond door hagedissen, adders, spinnen, muizen en wat vogels en nooit zult gij een beeld van droeviger verlatenheid en eenzaamheid hebben gezien, dan in dit middel-eeuwsche Pompeï, onder groen bedolven!

* * *

Het wordt tijd, dat we naar Napels gaan, dat we, na de grootsche somberheid van Rome, ons indompelen in de altijd-bruisende vroolijkheid van het volk van den *Golfo d'azzurro*. Napels is de grootste stad van Italië — 600.000 inwoners — en een Zuidelijke stad van een Zuidelijk land; gij moet u niet verwonderen, wanneer er u hooren en zien vergaat. Van nature zijn de Italianen allen zeer druk, maar de Napolitanen zijn de drukste van allen. Trouwens, die menschen leven steeds op straat. Zij hebben woningen, ja, maar behalve in een paar wintermaanden, wonen zij vòòr hun woningen. Vòòr hun huisdeur doen zij alles. De vrouwen koken en braden op straat; de moeders reinigen hun kinderen, die meerendeels naakt loopen, op straat; het volk werkt, slaapt, eet en doet alles op straat, ook die dingen die andere volken ietwat geheimzinnig verrichten. Over heel Napels dus hangt, in den zomer vooral, een lucht als in Holland in de buurt van een oliekoeken-kraam: een dikke, vette olielucht. Dit alles bewijst wel, dat gij te Napels nog maar èèn schrede verder behoeft te doen om midden in den Orient te zijn.

Maar hoe vuil en hoe stinkend alles te Napels ook zij, de zon maakt er alles mooi en reinigt er alles. Een mesthoop te Napels krijgt in den zonneschijn iets flonkerends als stofgoud en daar de achterbuurten van Napels eigenlijk niet veel beter zijn dan een pitoreske mesthoop, zijn juist deze voor een vreemdeling het aardigst om te zien, omdat hij er een sprookjes-rijkdom van kleuren en goud zal ontdekken.

Een dronken- en dronkenmakende vroolijkheid schijnt de heele stad als een roes te doortrekken. Als gij door de oude *Via Toledo* gaat, of door de wijk van *Santa Lucia*, zult gij denken nooit vroolijker en drukker straten te hebben gezien, een drukke vroolijkheid die zelfs 's nachts geen rust heeft. Ik heb reeds vroeger gezegd, dat Napels de Italiaansche straatliedjes maakt; het aantal Napolitaansche straatzangers en muzikanten is niet te tellen en verspreidt zich over de geheele stad en over de geheele haven en over al de mooie eilanden van de Golf van Napels. Voeg er bij de sprookjesvertellers, de poppenkast-vertooners, de straat-kwakzalvers en de straatventers en ieder begrijpt dat het Napolitaansche straatleven vooral voor den vreemdeling groote bekoring bezit.

Ik zou allerlei leelijke dingen van de Napolitanen kunnen vertellen; kunnen spreken van hun aangeboren zucht tot luibakken, zoodat het aantal bedelaars te Napels nog grooter is dan te Rome; van hun geheime genootschappen, wier leden daden bedrijven die het daglicht niet kunnen velen, waar de politie vergeefs tegen optreedt, voor zooveel zij er niet zelve aan deel neemt; van

de aangeboren zucht der Napolitanen om te bedriegen, zoodat men voortdurend met ze op de tellen moet passen. Dit alles is ongetwijfeld zeer leelijk, zeer afkeurenswaardig. Maar ik ga daar niet op in; aan de keerzijde van hun gevaarlijke en schadelijke eigenschappen, hebben de Napolitanen zooveel jovialiteit, zooveel kinderlijken eenvoud, zooveel gratie, dat ik bepaald geloof, dat het verkeerde dat ze doen enkel het gevolg is, ten eerste van hun bedwelmende zon, ten tweede van hun gebrek aan vorming, en dat ze enkel zoo gepolijst en geschaafd en geslepen behoeven te worden, als wij, Midden-Europeanen, gedaan worden, om de beste en braafste van alle menschen te

Napels en de Vessuvius.

zijn. Heel het Italiaansche volk heeft veel wat een Engelschman of Duitscher of een Hollander stuit — en het omgekeerde is ook het geval — maar daarbij heeft het zooveel goeds, dat de Italianen in vele opzichten een voorbeeld kunnen zijn voor andere volken.

Wat het land betreft: de schoonheid van Napels en zijn omgeving is spreekwoordelijk. „Napels zien en dan sterven!” is gemaakt van een spreekwijze die oorspronkelijk slechts zei: „Zie Napels en dan Mori” — een in de vergetelheid weggezonden plaats. De waarheid is, dat met Napels en zijn sublieme Golf en diens eilandjes Capri, Ischia, Procida enz. en, aan de kust, Sorrento,

Amalfi, Pozzuoli, de hoogste natuurschoonheid schijnt bereikt te zijn. In den winter wordt het land hier overstroomd door vreemdelingen van elke nationaliteit. Zij trekken Italië door en, als uiterst reisgenot, bezoeken zij Napels het laatst, ook omdat dit het zuidelijkste punt van hunne reis is. Zij hebben gelijk: Napels is het mooiste punt van heel Italië en het belangwekkendste tevens, omdat te Napels en in het nabij-liggende Pompeï, die doode stad bij uitnemendheid, het meeste te zien is van dat eenige verleden, waaraan geheel de Europeesche beschaving is ontbloeid.

Toch is het jammer, dat die *Inglese* niet Sicilië en Sardinië bezoeken, want de schoonheid van het eerste eiland is enkel te vergelijken met die van de Golf van Napels en voorts heeft het volk dezer eilanden zooveel vreemds voor ons, dat dit reeds de reis over zee loont. Sicilië en Sardinië hooren slechts in naam tot Europa, de natuur van land en volk bewijst, dat zij inderdaad veeleer Afrikaansch dan Europeesch zijn. Gij moogt zoo goed Italiaansch kennen en verstaan als een Italiaan zelf, van het dialect der Sicilianen en Sarden, met zijn harde Afrikaansche keel-klanken, verstaat gij niets. Niettemin is Sicilië bijna een beschaafd land; het is niet zoo vreemd aan taal en gebruiken van het vasteland als Sardinië, dat, voor zoover zijn hooge bergen het toelaten, slechts sinds kort dat groote beschavingswerktuig kent, dat spoorwegen genoemd wordt.

De Italiaansche straatrovers zijn door romans, opera's en kranten wereldberoemd en nadat het de Italiaansche regeering eerst gelukt was ze te onderdrukken, komen zij in het zuiden des lands in de laatste jaren, door de vreeselijke armoede waaraan de Italiaansche bevolking ten prooi is, opnieuw voor, hoewel zij 't nu minder op vreemdelingen dan wel op den gehaten *gabellotto*, den land- of mijnpachter, voorzien hebben. Maar op Sardinië heeft de struikroover altijd bestaan en bestaat hij nog; de Sardijnische bevolking, in haar dorpen, die als adelaarsnesten op hooge rotsblokken liggen, kent eigenlijk slechts één achtenswaardig bedrijf, dat van struikroover namelijk, of, desnoods, dat van herder, wat op hetzelfde neerkomt. De brigandage heeft de sympathie der Sardijnische bevolking. De regeering van Italië tracht daar wel tegen in te gaan, maar als 't hier of daar tot een treffen komt tusschen de rijksveldwachters — de *carabinieri* — en de roovers, dan is de sympathie en de bewondering der bevolking altijd aan de zijde van de laatsten. In de Sardijnsche krantjes kan men herhaaldelijk berichten lezen als: „gisteren kwam het daar en daar tot een treffen tusschen de mannen van den moedigen Curnatesta Giuseppe en de Rijks-*carabinieri*; na een bloedig gevecht wisten de struikrovers gelukkig te ontsnappen.” Men verhaalt zelfs van een Sardijnsch advocaat die, in een proces tegen gevangenen briganten, uitriep: „Mijn' heeren van de Jury, er was een buit van dertig duizend lire te behalen, wie uwer had de verleiding weerstaan aan de onderneming deel te nemen?”

Sardinië is wel niet het uiterste geographische punt van Italië, maar wel het uiterste punt van zijn karakteristiek volksleven.

Snel, zooals men in dezen tijd rijst, zijn wij Italië van het Noorden naar het Zuiden doorgegaan; onze indrukken waren vluchtig, oppervlakkig en algemeen, en wij namen ons voor een deel van zijn volksleven, maar zijn kunst niet te beroeren. Wij hebben gezien, dat, hoezeer het Italiaansche volk ook verschilt van de volken die ons in midden-Europa omringen, en waartoe wij-zelf behooren, dit volk een goed en een krachtig-levend volk is, dat slechts goed geregeerd behoeft te worden om zeer gelukkig te zijn. De natuur heeft aan Italië schoonheid en vruchtbaarheid gegeven, aan de Italianen schoonheid en intelligentie: als dit volk opnieuw dat uiterste punt van beschaving kan bereiken, dat door goede en rechtvaardige wetten wordt gevormd, zal het opnieuw het bewonderenswaardigste volk der wereld zijn, want de geschiedenis zijner *Risorgimento* in deze eeuw, zijn groote mannen als Mazzini, Garibaldi, Cavour, Leopardi en Vittorio Emmanuele bewijzen, dat het niets van zijn krachtige vitaliteit en grootsche bezieling heeft verloren. Maar na de verbrokkeling van het Romeinsche Rijk, kent het Italiaansche volk eerst nu weder die nationale Eenheid, die voor zijn bloei onmisbaar is. Tot nu toe is die eenheid nog eerder een woord dan een daad: haar noodzakelijkheid wordt nog niet zeer diep door allen gevoeld. Eenmaal het bewustzijn dier noodzakelijkheid doorgedrongen tot alle lagen van zijn volk, en Italië zal opnieuw de wereld beheerschen, nu niet door de macht van zijn legioenen, maar enkel door de macht van zijn genie. *Cosi sia.*

Rome '96.

HET GRAF IN DE ALANG.

Een schets

DOOR

HAWÉ.

Het was hari besar. In onze moedertaal overgebracht is dat „grootte dag”, en de grootheid van dien dag bestaat hierin, dat hij ongeveer overeenkomt met onzen vaderlandschen Zondag. Maar er zijn punten van verschil. Terwijl de dag des Heeren door alle Christenen wordt gevierd, in stad en land, door burger en boer, wordt de hari besar alleen geëerd op de ondernemingen, en trekt zich de stadsbewoner even weinig van dien dag aan, als de planter en zijn volk zich aantrekken van den Zondag. En daar noch Javaan noch Chi-nees zich er het hoofd mede breekt dat God in zes dagen de aarde schiep en zich toen moede gevoelde en, denkende dat het voortaan wel met iedereen zoo zou zijn, voor eens en voor altijd na zes dagen werken een dag rust beval, wordt het hier voldoende geacht na elke veertien dagen eens uit te rusten.

Dan ligt de onderneming in ware zondagstilte. Geen hoorn, gong, tam-tam, of ander levenmakend ding roept des morgens, wanneer de zon pas de toppen der boomen begint te verlichten, de koelies aan den arbeid. Zij maken op hun gemak toilet. De beste plunje wordt uit de kist gehaald — als zij een kist rijk zijn. De vrouwen besmeren het haar rijkelijk met klapperolie en tooien zich met al de gouden en zilveren sieraden, in welker bezit zij zich verhoovaardigen. De uithuizigen tijgen naar de naastbijgelegen kampong, of naar vrienden en kennissen op naburige estates. De meer huiselijk gezinden trekken zich terug in hun woningen en knutselen wat, en luieren en slapen.

En het is stil, erg stil.

Het was dan zoo'n stille hari besar. De namiddagzon gloeide over de onderneming. Ik liep langzaam tusschen de donkere koffieboomen en ik gevoelde mij weinig opgewekt gestemd. Voor iemand, die geen gezelschap heeft, is een onderneming op haar Zondagsch geen buitengewoon vermakelijke omgeving.

Ik was uitgegaan om duiven te schieten, maar de duiven lieten zich niet zien. Ik verveelde mij. De stilte stemde mij melancholisch. Ik bedacht dat de boomen toch zelfs op den hari besar wel zouden doorgroeien. Dat vroolijkte mij wat op.

Links van mij lag een langgestrekte heuvel. Aan den voet oude, zestien-

jarige koffieboomen. Daarachter, op de helling, alang alang, en in die alang hier en daar een groepje van die boomen, knoestig geworden in den strijd voor het bestaan. En daarachter, alang, niets dan alang, en op den top drie magere staakjes, met weinige donkerroode bladeren aan het bovineind.

Die heuvel was vroeger geheel beplant geweest met Liberia koffie, voor zestien jaren, toen deze zelfde onderneming een tabaksonderneming was en de toenmalige beheerder een proef had genomen met den aanplant van de nieuwe koffiesoort. Maar de markt wilde de nieuwe soort niet en de eigenaren kregen genoeg van het tabakplanten en de onderneming en de toen zesjarige koffieboomen werden verlaten. Hongerig viel de alang aan op den grond, die haar was ontnomen, en de koffieboomen deden hun best om zich staande te houden op de plek waar zij waren groot geworden. En die niet vielen hebben nu een rustigen ouden dag.

Daar, waar die magere stammetjes uitstaken boven de alang, daar was het graf van een Europeaan. Hij was assistent geweest en iemand had mij eens verteld dat hij een Engelschman moest geweest zijn. Misschien had hij de koffie geplant, waartusschen men hem had begraven. Men had hem niet ter ruste gelegd ergens in de wildernis, waar men hem na een maand niet zou hebben kunnen terug vinden. Van de plek, waar vroeger de administrateurswoning stond, had men het gezicht op de drie boompjes op den heuveltop. Die plek kenmerkt zich nog door de overblijfselen van een cementen vloer tusschen de koffieboomen, door de verwilderde vruchtboomen er om heen, en door de aanzienlijke hoeveelheid ledige flesschen, in den omtrek verspreid. Dat is alles.

Eenige honderd meters verder stond een assistentenhuis, misschien het zijne. Daar dichtbij de fermenteurschuur, en weêr iets verder stonden waarschijnlijk koeliewoningen en kedeh.

Men had hem begraven waar hij geleefd en gewerkt had. Men had niet meer kunnen doen.

Ik was nog nooit op dien heuvel geweest. Ik had er niets te maken, koffie was er niet meer te vinden. En wat is den levenden het vervallen graf van een onbekende?

Maar toen ik in de groote stilte van den hari besar de drie staakjes in het oog kreeg, besloot ik een pelgrimstocht daarheen te doen. Dat kwam overeen met mijn stemming.

Ik drong door de hooge alang, met haar harde, scherpe punten. Ik vond nog meer dan ik gedacht had te zullen vinden.

Ik vond rondom de boompjes de overblijfselen van een zware, goed bewerkte omheining, van een van die harde houtsoorten, die de bosschen opleveren. Maar hoe deugdelijk zij geweest was, zij was bezweken. De zon, de regen en de plantengroei van de tropen, bijgestaan door de witte mieren en dergelijk gedierte, hebben niet veel tijd noodig om een houten hek te doen vergaan. Het was al wel dat er nog iets van over was.

Daar had hij dan geslapen, tien, twaalf jaren lang. Men had hem alleen

gelaten. Weg gingen zij, die hem hadden weêrgegeven aan de aarde. Het werd stil om hem heen. De tortelduiven kirden bij de ledige huizen en de wind speelde door de koffieboomen. De zon brandde niet meer op de bruine ruggen van zweetende koelies. De regen kletterde neêr op de atappen daken en niemand hoorde het.

De alang stak het hoofd op. Het donkere blad van de koffieboomen werd geel, toen de hoog opschietende sprieten hen nauwer en nauwer insloten en zich drongen tusschen hun takken. Maar zij waren taai en uit de krachtige aarde bleven zij versche levenssappen zuigen en met hun schaduw hielden zij, zoo goed en kwaad het ging, den vijand van zich af.

De huizen werden wankelig. Het klimaat brak hen af, stukje voor stukje. Een enkele inlander hielp mede en zocht en sleepte weg wat van zijn gading was. Er kwam een dag dat het kraakte in hun verrotte gebindten, dat zij zich neigden naar een zijde en zich lieten omverblazen door de eerstkomende sterke windvlaag. Dan dreunde een doffe, rommelige slag door de stilte en een stofwolk steeg op.

Het stoorde den slaper niet.

De wegen verdwenen onder alang en gras en varens. Zij wierpen geen lichte strepen meer door het halfduister, als de maan blonk aan den wijden, reinen hemel. Door den nacht klonk de korte, schelle roep van het hert, en de wilde varkens wroetten onder de vruchtboomen. Soms snuffelde een tijger aan de bouwvallen van de huizen en zweepte met den staart de machtige flanken. En een enkele maal was het of een aardbeving den bodem deed dreunen, als een kudde olifanten zich ging vergasten aan de jonge bamboespruiten, ginds bij de rivier.

De alang was voortgewoekerd over het graf. De omheining was in elkaar gevallen. Alleen de boompjes hielden het uit, maar zij waren schraal en mager door de onderdrukking. De rijen koffieboomen werden dunner en dunner. De nog levende begonnen er eerwaardig uit te zien, oud vóór hun tijd.

De eenzame slaper sliep.

Van de oogen, die eens in zijn kinderoogen hadden gekeken, was er geen, dat vochtig werd boven zijn graf. Van de handen, die de zijnen hadden gedrukt, toen hij het oude vaderland verliet, was er geen die hem bloemen bracht. Hij was heengegaan naar het onbekende land, ver, ver over de zee, en onbekenden hadden hem daar ergens begraven, niemand wist waar.

Verlaten sliep hij onder de hooge alang en om hem heen sliep de verlaten onderneming, lange, lange jaren.

Toen kwam er een morgen dat de wind, die suisde door de alang, het geluid van menschenstemmen met zich droeg. Een paar scherpe oogen waarde over de oude koffieboomen. Het uur van ontwaken was daar.

In de bosschen kraakten de jonge stammen onder het in hun merg dringende ijzer. De koffieboomen schoten nieuwe twijgen uit, bevrijd van den overweldiger. In hun vergroeide takken greep krachtig het snoeimes. Onder den zwaai van het kapmes viel het kreupelhout. Met dof geluid sloeg de patjol in den grond.

Toen de regentijd voorbij was, strekte allerwege de pas geplante koffie de teëre blaadjes uit. De oude boomen, in de vreugde over hun nageslacht, tooiden zich met witte, geurige bloemen.

De onderneming was ontwaakt tot nieuw leven. De stille slaper sliep door.

. . . . .
Een specht hamerde tegen een boomtak. In de verte zong een koelievrouw een paar noten van een eentonig lied. Ik stond bij het vervallen graf en zag de zon zinken achter de bosschen, den hemel kleurende in rood en goud.

Het was stil, erg stil.

BUITENLANDSCH OVERZICHT.

De belofte aan het eind van mijn vorig overzicht gedaan, moet ik nakomen en eenige woorden wijden aan den uitslag der verkiezingen voor den Hongaarschen Rijksdag.

„De liberale partij zal waarschijnlijk haar meerderheid van thans kunnen behouden;” met die woorden gaf ik den algemeenen indruk weer die omtrent den uitslag scheen te heerschen. De verwachting is ver overtroffen. De liberale partij heeft niet alleen haar meerderheid behouden, zij heeft meer dan tachtig zetels op de oppositie veroverd.

Over dit verschijnsel behoeft men zich geenszins te verbazen. Hoe hoog Hongarije reeds staat, het heeft zijn toppunt nog niet bereikt; het is nog altijd opkomend. Het volk beseft dat; het wil dat Hongarije groot zal worden onder de beschaafde staten van Europa. En zeker geen partij die geschikter is om een volk in geleidelijke ontwikkeling voort te helpen, om het bezadigd en verstandig te voeren naar een eindpunt, hetwelk het aan zichzelf overgelaten of onder andere leiding niet dan langs omwegen of na bitteren strijd zou bereiken, dan de liberale. Zij is in Hongarije de partij van het oogenblik en de partij van het succes. In haar voordeel werkt de clericale reactie, aan welke het weinig geliefde zusterrijk, zooals thans weer blijkt uit de volkomen overwinning der anti-semieten bij de verkiezingen voor den landdag van Neder-Oostenrijk, ten prooi is. Op haar credit staan reeds groote posten: de invoering van het burgerlijk huwelijk, na schier bovenmenselijke krachtsinspanning; het welslagen van de millenniums-tentoonstelling met al den glans en al het stoffelijk voordeel, die land en volk uit dat grootsche ondernemen hebben getrokken. Ook bezit zij mannen, zooals zij ze thans juist hebben moet; mannen met ijzeren wil en volharding, echte voorvechters als Wekerle en leiders met helderen blik en goeden takt, als den tegenwoordigen premier, baron Banffy.

Dat Hongarije overigens nog lang niet is, waar het wezen moet, hebben wel juist de laatste verkiezingen bewezen. Als men leest wat daarbij al zoo is voorgevallen, dan verbaast men zich over niets zoozeer dan dat het de liberale partij geweest is, die een schitterende zegepraal behaalde. Het gaat met die verkiezingen daar ginds alles nog zoo aartsvaderlijk onzuiver toe. Het is niet het eigenlijke verkiezingsbedrog, de ambtelijke omkoopning, financiële winsten slaande uit het stembiljet; het is evenmin de zoogenaamde „baantjesjagerij.” Het zijn de ouderwetsche praktijken, waarin Engeland voor 1832 zoo sterk was en die Dickens zoo goed gepakt heeft. Het is de landedelman, optrekkend met een schaar van vazallen naar de stembus en zoo volkomen zeker van zijn getrouwen, dat hij wel in zijn eentje al hun stemmen zou kunnen gaan uitbrengen, als de wet het niet verbodt. Het is de pastoor, zijn trouwe schapen (de vrouwelijke niet het minst) van den kansel en uit den

biechtstoel beprekend ten gunste van een candidaat. Het zijn de kermissen, die de verkiezingsdagen maken tot volksfeesten; het zijn de bloedige vechtpartijen, welker aanstokers in een dikken knuppel een krachtiger middel zien om gelijk te krijgen dan in een stembiljet. En waren er nog maar stembiljetten! Want dat is het juist, ieder die wat voor een stem over heeft, is tevens zeker van zijn geld; hij gaat naar de stembus en luistert of de betaalde kiezer den naam wel uitspreekt, dien hij hem voorgezegd heeft.

In dit opzicht is de regeeringspartij geen haar beter dan de verschillende opposities en zij heeft natuurlijk meer macht dan deze. Mocht zij die dan nu voor het laatst gebruikt hebben en het door oneerlijke middelen versterkte gezag aanwenden tot een zedelijk doel: de afschaffing dier middelen. Het is door in andere landen opgedane ervaring bewezen, dat de bewering als zouden dergelijke misbruiken met de zeden en gewoonten des lands zoozeer samengegroeid zijn, dat men ze niet uitroeien kan, geen stand houdt tegen een sterken wil en krachtige maatregelen tot beteugeling van het kwaad. De liberale partij in Hongarije bezit mannen die zulke maatregelen kunnen doorzetten en die er dus toe verplicht zijn. Zij heeft bovendien nog zooveel te doen en zij heeft, hoe groot haar meerderheid thans ook moge zijn, aan zoovele aanvallen weerstand te bieden, dat zij nog langen tijd één kan zijn, zonder vrees voor de linksche en rechtsche stroomingen, welke de meeste harer zusterpartijen in de staatkundig-oudere landen, hier zoetjes aan, daar plotseling, uit elkaar stuwen.

Wat valt er nu nog van de groote verkiezing van deze maand, de verheffing van Mac Kinley tot president der Vereenigde Staten, te zeggen? Wij hadden dezen uitslag natuurlijk allen verwacht, niet zonder een achterdeurtje open te houden waardoor onze voorspellingsgave zich kon redden, voor het geval dat Bryan verkozen werd. De zilverman is met ongeveer honderd stemmen geslagen; 274 stemmen in het kiescollege zullen Amerika redden van *repudiation* en oneer!

Wat men ons in de periodieke pers de laatste maanden over die verkiezing te lezen heeft gegeven, vormt wel verscheidene boekdeelen. Die overstelpende massa heeft er toe bijgedragen om de verwarring in de meeningen van Europa nog te vermeerderen. Wat mij betreft, ik beken gaarne dat ik mij tot het vellen van een oordeel of zelfs tot het uitspreken van een opinie in dezen onbevoegd reken. Vooreerst is de zaak zelf, bimetallisme of gouden standaard, vrij zilver of *sound money*, al zoo verbazend ingewikkeld. Daarmee zou het intusschen nog wel gaan; want men komt alras tot het inzicht dat, indien werkelijk, gelijk toch na Bryan's verkiezing zou moeten geschieden, de Vereenigde Staten een zilverland werden, d. w. z. indien daar vrije zilveraanmunting en daarmee gepaard een vaste waardeverhouding tusschen de beide metalen werd ingevoerd — er een dusdanige verwarring in de binnen- en buitenlandsche verhoudingen der Unie zou ontstaan, dat heel de beschaafde wereld er de ernstige nadeelen van zou ondervinden. Men stelle zich voor: het oude Europa, de willige schuldeischer van de Vereenigde

Staten, in gedeprecieerd metaal betaald! Dit zou toch het eind geweest zijn, al had dan Bryan ook beloofd dat de in goud betaalbaar gestelde schulden in datzelfde metaal voldaan moesten worden. Men kan zich inderdaad nauwelijks voorstellen, welke oeconomische rampen een zuivere zilverpolitiek van de Unie al niet te voorschijn zou hebben geroepen: stremming in het reusachtige handelsverkeer tusschen de twee werelddeelen; onttrekking van het Europeesche kapitaal aan de Amerikaansche geldmarkt; ja, men zou zeggen, opstapeling van den heelen wereldvoorraad van het witte metaal aan de eene, van het gele metaal aan de andere zijde van den Atlantischen Oceaan!

Maar wie, zoo redeneerend, Mac Kinley looft en Bryan verfoeit, maakt zich aan eenzijdigheid schuldig. Door wie zijn wij hier in Europa wel voornamelijk ingelicht omtrent de beteekenis van den strijd daarginds? Door een pers, die bijna geheel onder den invloed stond van de *haute finance*, of, vindt men dit te sterk, die in groote mate onder den indruk was van de enorme nadeelen welke ons werelddeel, onze geldmarkt, onze handel, onze nijverheid, van de verheffing van Bryan zouden ondervinden. Kon zij dan den juisten maatstaf aangeven voor een gezonde beoordeeling van datgene waar het toch immers op aankomt: de beteekenis van des eenen of des anderen verkiezing voor de Vereenigde Staten?

Daarginds heeft een groote historische partij, de democratische, zichzelf voor de zaak van een muntstelsel, voor iets wat een groot deel van het publiek hier als een zuiver theoretische aangelegenheid beschouwt, uit elkander gescheurd. Cleveland, die in 1892 als candidaat der democraten met 277 stemmen tot president gekozen werd, stond thans, gedurende den strijd ten minste, aan de zijde der republikeinen. Het heele oeconomisch zoo hoogst belangrijke en hoogst nuttige, maar sociaal zoo baatzuchtige en hatelijke samenstel van geld en geldbelegging en geldvoortplanting werd bedreigd. De slaven van den arbeid, de hongerlijders, de verdrukten, kwamen saam onder Bryan's vaandel. Wallstreet, de New-Yorksche geldbeurs, wendde haar ontzettende macht in het voordeel van Mac Kinley, in haar eigen voordeel, aan. De landbouw leed jaren en jaren lang al onder den druk van het geld. De schatkist moest telkens en telkens weer goud koopen, met groote schade meestal, om haar reserve op de wettelijke hoogte te handhaven, om haar schulden te betalen en om de circulatie van onder zeer bezwarende voorwaarden uitgegeven papiergeld aan den gang te houden. Nu mag men aannemen dat de partij die in de invoering van een ander muntstelsel, *free silver*, het middel ziet ter bestrijding van al die rampen en misslagen en ter voorkoming van een dreigende crisis, in dwaling verkeert. Maar het is of kwaadwillig of onverstandig haar te bestempelen als anarchistisch en revolutionair en de aanhangers van Mac Kinley te vereeren als de redders, die het land behoed hebben voor schande en ondergang.

Men mag zich ten slotte over de verkiezing van Mac Kinley verheugen, temeer wijl het niet gebleken is dat Bryan de man zou geweest zijn om aan de wijziging van het muntstelsel een staatkunde te paren, welke erop bedacht

zou zijn de storende werkingen dier ontzaglijke hervorming zooveel mogelijk te voorkomen of in het gelijk te brengen. Bryan schijnt meer de meesleepende redenaar dan de wijze staatsman, meer de reclame-man van een partij dan de geschikte president der Unie. Natuurlijk zal hij zich niet in zijn nederlaag voegen; in de vier jaren, welke zijn tegenstander in het Witte Huis zetelt, zal Bryan den zilver-veldtocht voortzetten en voortgaan die politieke vergaderingen van duizenden te bezielen of op te zweepen, waarvan wij ons hier eenvoudig geen denkbeeld kunnen vormen. Of Bryan overigens op het tooneel blijft of verdwijnt, het is gemakkelijk te begrijpen dat de zoogenaamde zilverpartij door deze nederlaag niet geknakt is. De wijste staatkunde van Mac Kinley zou zeker wel zijn, haar de scherpste prikkels te ontnemen door de hervorming, zij het ook niet in haar geest, van het nu zeker verkeerde financieele en munt-stelsel in de Vereenigde Staten tot stand te brengen; door zijn regeeringszorg meer nog aan den landbouwer van het Westen dan aan den geldman van het Oosten te wijden en op practischer wijze dan door het zelfbedriegelijk middel van protectionisme. Men heeft na zijn verkiezing een oogenblik van krachtige herleving van vele middelen van volkswelvaart in de Unie waargenomen; mocht zijn bestuur die herleving bestendigen, dan zou het kunnen zijn dat de partij van zijn tegenstanders inderdaad ineenkromp tot dat, waarvoor zij thans ten onrechte wordt uitgekreten: een partij van anarchisten en omverwerpers.

Geheel onverwachts is, toen de maand half voorbij was, de tijding gekomen dat de Negus van Abessynië het vredesverdrag met koning Humbert's afgezant, majoor Nerazzini, had geteekend. Men had het afbreken van de onderhandelingen, men had het hervatten van de vijandelijkheden, men had alles eerder verwacht dan het bericht van den vrede. Hoewel het ministerie di Rudini meer vertrouwen genoot dan eenig kabinet in de laatste jaren gewoon was geweest te ondervinden — en verdiend had, waren er toch velen die het verdachten zich in het geheim tot een nieuwen krijg met keizer Menelik toe te rusten. Pas was de bisschop der Kopten, monsignore Macario, naar Rome teruggekeerd, met de boodschap van den Negus dat, hoe gaarne hij ook de 1300 krijgsgevangenen, die hij sedert den 1sten Maart van dit jaar in zijn macht heeft, aan den Heiligen Vader zou afstaan, dit hem onmogelijk gemaakt werd door de weinige betrouwbaarheid zijner vijanden. De Italianen — zoo schreef Menelik in een brief, dien de Paus heeft laten vertalen en openbaar maken — verklaren voortdurend dat zij den vrede wenschen en hun handelingen zijn telkens met hun woorden in strijd. Dit sloeg, volgens de pauselijk-officieele uitlegging, op het gebeurde met de *Doelwijk*, het Rotterdamsche schip dat voor Fransche rekening met geweren geladen, op weg naar de Fransche Oost-Afrikaansche haven Dzijboeti, door een Italiaanschen kruiser werd prijs verklaard en naar Massaua opgebracht. Het gezag van den Heiligen Stoel was, voor zoo ver het onder de mislukking van Macario's zending kon geleden hebben, door deze uitlegging van Menelik's woorden gered. Voor korten tijd evenwel; want het bericht van vrede en uit-

levering der gevangenen, het bericht dus dat aan den Italiaanschen onderhandelaar gelukt was wat het hoofd der katholieke Christenheid vergeefs had zoeken te verkrijgen, kwam er wel al heel kort boven op. Het is waarschijnlijk dat Menelik, die er van den aanvang zijner regeering af steeds op gestaan heeft op voet van gelijkheid met Europeesche souvereinen behandeld te worden, niet anders dan van vijand tot vijand, van keizer tot koning, heeft willen onderhandelen en daarom een voorwendsel gezocht heeft om het verzoek van den Paus, zonder dezen voor het hoofd te stooten, te kunnen afwijzen.

Wat den inhoud van het vredetractaat betreft, Italië heeft in dat opzicht zoomin reden tot juichen als tot klagen. De Crispiaansche pers, die haar hoofdman trouw geholpen heeft al de ellende van de laatste jaren over het land te brengen, heeft, om di Rudini te benadeelen, de vredesvoorwaarden afgeschilderd als diep vernederend voor het koninkrijk. Maar Italië is er dankbaar voor en dat men in Europa van meening is dat het daarin gelijk heeft, bewijst de eenstemmigheid der pers, zoowel als het telegram met de gelukwensen van den Duitschen Keizer aan zijn bondgenoot.

Zien wij wat er van de vredesvoorwaarden is.

Einde van den oorlog. Verdrag van vrede en vriendschap — dit laatste een hoffelijkheidsformule, welke voorloopig nog wel een formule zal blijven.

Opheffing van het verdrag van Ucciali. Erkenning van de volkomen onafhankelijkheid van Abessynië. — Dit is de triump van den Negus. Men herinnert zich dat het beruchte artikel 17 van het verdrag van Ucciali de naaste aanleiding tot het losbranden van den oorlog geweest is. De Negus *kán* door bemiddeling van de Italiaansche regeering met andere souvereinen onderhandelen — dat las de Negus in zijn Abessynischen tekst. De Negus *sál* het doen — dat las Crispi in den Italiaanschen. Daarmede hing heel de quaestie van het protectoraat samen, waaronder — ook buiten artikel 17 om — Menelik zich door het verdrag feitelijk stelde. Eischte hij aanvankelijk alleen zijn vrijheid van zelf te onderhandelen met wien hij wilde, thans, na Amba-Alaghi en Adoea, verkrijgt hij de afschaffing van het geheele tractaat en de volkomen onafhankelijkheid van zijn rijk. Het komt den overwinnaar toe en het is niet te veel.

Nadere regeling van de grens der kolonie Erytrea; intusschen handhaving van den status quo en van de grenslijn Mareb—Belesa—Moena. — Dit is dezelfde grens, welke de Negus, naar men zeide, dadelijk na den slag van Adoea gesteld wenschte te zien en men mag aannemen dat de definitieve grensregeling van deze lijn niet veel zal afwijken. Zij is voor de Italianen ten volle aannemelijk, aangezien zij ongeveer een halven breedtegraad zuidelijker getrokken is, dan die welke in het tractaat van Ucciali bepaald was. De moeilijk te aanvaarden eisch dien de Negus vroeger gesteld had: verbod van oprichting van versterkte plaatsen aan de zuidgrens der kolonie, vindt men in het vredesverdrag niet terug.

Tot de devinitieve grensregeling tot stand zal zijn gekomen, mag Italië geen grondgebied aan eenige andere mogendheid dan Abessynië afstaan. —

Dit is een moeilijk punt. Men weet dat Italië Kassala op de Derwisjen veroverd heeft en dat het deze stad voor Egypte, of liever voor Engeland, bezet houdt. Menelik heeft door deze bepaling waarschijnlijk Engeland een hak willen zetten. Een zoo macchiavellistisch plan als men in dit artikel gezocht heeft: Frankrijk zou dit in overeenstemming met Rusland den Negus hebben ingeblazen, opdat men later den afstand van Kassala afhankelijk zou kunnen stellen van de ontruiming van Egypte door Engeland, — een zoo macchiavellistisch plan heeft Menelik er misschien niet in willen leggen. Maar er zit *brouille* in dit artikel, meer nog dan in de afspraak tot regeling van de grenzen. Het is te hopen dat wij er zoo weinig mogelijk meer van zullen hooren. Wij kunnen ons intusschen troosten met dit universele troostmiddel in onze dagen: dat een vrede met verwickelingen altijd nog te verkiezen is boven een oorlog.

En eindelijk: de gevangenen. O welk een zegen heeft dit vredesverdrag gebracht over honderden gezinnen in het schiereiland. Zij komen terug, uitgeput misschien, ziek, haveloos, verminkt; maar zij komen terug! Hoeveel rouw er ook moge zijn in het vaderland over de gevallen en vermisten, nu zijn er duizenden gelukkigen gemaakt, zij die hun vaderland zullen weerzien en zij die hun dierbaren weder zullen bezitten. De couranten zullen ons niet verhalen van de vreugde en de dankbaarheid in de binnenhuizen. . . De gevangenen komen terug; voor hoevelen is dit de clause van het vredetractaat, waarvoor zij de heele rest zouden geven.

Dat het vaderland aan die zonen ditmaal zijn bijzondere zorg wijde. Een romantische vrouw, wier stem soms wat al te jammerend klaagt, maar die een moedig hart bezit, vol liefde voor de lijdenden: Ouïda heeft meer dan eens schande geroepen over het land dat zijn zonen, als zij gewond en hulpeloos uit den strijd terugkeeren en met de hunnen door bittere ellende bedreigd worden, aan hun lot overlaat. Haar bede worde nu verhoord. Het zou toch een onuitwischbare schande voor het koninkrijk zijn — veel zwaarder dan de ongewroken nederlagen op Afrikaanschen grond — indien het een enkelen van hen, voor wie het aan den Negus vergoeding van onderhoud zal betalen, op vaderlandschen bodem gebrek liet lijden.

Italië kan thans ruimer adem halen. Het heeft den langverwachten vrede en zijn openbare boetedoening voor de fouten, erger dan misdaden, van Crispi's politiek, is niet te zwaar gemaakt. Het heeft het huwelijk van zijn kroonprins gevierd, over wiens hardnekkig celibaat menig aanhanger der dynastie zich al ongerust begon te maken. Het heeft een handelsverdrag met Tunis gesloten en zal het misschien binnen niet al te langen tijd met Frankrijk zelf kunnen doen en zoo geraken tot de opheffing van dien onnatuurlijken staat van vijandschap, dien het reeds sinds jaren tegenover zijn nabuur, de Republiek, moedwillig heeft volgehouden.

Vreemd genoeg, déze toenadering is aan Italië gemakkelijk gemaakt door — Duitschland.

Heeft niet het Duitsche rijk het bewijs geleverd dat het Drievoudig Verbond geen band vormt zoo sterk, dat de verbondenen niet nog elders, ja bij hen tegen wie hun verbond voornamelijk gericht schijnt, steun of waarborg kunnen zoeken? In mijn vorig overzicht maakte ik, vrezend voor tegenspraak, in een bescheiden nootje gewag van de onthullingen des grooten kluizenaars van Friedrichsruh. Het is nu wel gebleken dat als de *Hamburger Nachrichten* spreekt, Bismarck aan het woord is, die meer te verhalen heeft dan iemand in ons werelddeel. De Duitsche Rijksdag heeft gevraagd wat er was van de herverzekering, door den ijzeren kanselier gesloten en door den jongen Keizer in 1890 opgezegd. Hoezeer de gevraagde inlichtingen den Rijksdag ook met mondjesmaat zijn toegemeten, stellig is gebleken dat het Duitsche Rijk in de jaren voor 1890 de Triple Alliantie niet onvereinigbaar geacht heeft met een verdrag van bijstand met Rusland.

Er is inderdaad, de rijksregeering heeft het niet verzwegen, een oogenblik van ontstemming op den Hofburg te Weenen geweest. 't Werd daarna alles weer peis en vree, men overstelpte elkaar met betuigingen van loyauiteit en oprechte sympathie. Toch zijn dergelijke oogenblikken van ontstemming zeer gevaarlijk, vooral in een tijd waarin men tot de overtuiging begint te komen, dat tractaten niet meer zijn dan de bezegeling van bestaande verhoudingen en toestanden, zoodat als deze verdwijnen, gene niet meer van waarde zijn. Frankrijk, wel verre van zich de „trouweloosheid" van Rusland, dat pas te Parijs steun zocht toen het dien te Berlijn niet meer vond, aan te trekken, heeft zich veeleer verlustigd over het kleine scheurtje in de Triple Alliantie. Wat Oostenrijk er eigenlijk van denkt, is niet duidelijk gebleken. Italië alleen kan onvermengd plezier hebben over den steen dien de lastige man van Friedrichsruh — was het in een kwajongensbui? — in de »politieke eendenkom" heeft gegooid.

Onze zuidelijke bureu zijn hun minister van oorlog kwijt. Men wist het al lang van te voren, dat de legerreorganisatie en de persoonlijke-dienstplichtplannen van generaal Brassine, als hij voet bij stuk hield, zijn partijgenooten zouden verdeelen en dat het ministerie hem zou loslaten om zelf overeind te blijven. Aangezien bijna het geheele leger aan de zijde van den generaal staat, zal het zeer moeielijk zijn hem te vervangen; men heeft het al bijna onmogelijk gemaakt een opvolger voor hem te vinden door te zeggen en te schrijven, dat geen militair de schande van dezen post, zonder reorganisatie of dienstplicht, op zich kan nemen. Zoo is het ministerieele jantje-van-alles weer op de bres gesprongen, dat van den Peereboom heet en nu langzamerhand al de portefeuilles van zijn collega's gedurende langeren of korteren tijd *ad interim* onder zijn beheer gehad heeft.

Twee vrouwen hebben nog de wereld in de laatste weken beziggehouden: twee prinsessen en, wat ongewoon is, twee revolutionaire prinsessen. De eene draagt den ongeluksnaam van donna Elvira. Zij is de dochter van don Carlos, den pretendent naar den Spaanschen troon. Zij heeft het zwervend leven

van haar vader meegeleefd, totdat haar Spaansche natuur verliefd werd op een schilder. Toen heeft zij er haar rang en haar trots aan gegeven en zij is met hem gevlucht naar Parijs. Hysterie speelt een rol in dit avontuur, maar toch ook romantiek; er is van beide in de liefde, welke dit ongelukkige meisje heeft voortgedreven. Don Carlos heeft haar verloochend; het kon niet anders, al was het alleen om de Spaansche etiquette. Maar — en misschien heeft donna Elvira dat ook gedacht — wat is de Spaansche etiquette zonder een troon?

De andere vrouw heeft ook met de vooroordeelen van haar positie gebroken — maar zij dwingt eerbied af. Het is de prinses Nazli, de nicht van den Sultan Abdul Hamid, die zich te Parijs onder de Jong-Turken heeft begeven en nu met hen zich verzet tegen het wanbeheer, waaraan haar vaderland ten prooi is. Zij heeft de dynastie van Osman lief, maar de stem van den plicht dwingt haar tot verzet. En luid roept zij tot den Padisjah, die onbewogen zijn narghilé rookt, zittende op het plateau van zijn paleis, onder den blauwen hemel van zijn heerlijk land; luid stemt zij in met den kreet der mishandelden: Hoe lang nog, o heer, — hoe lang?

P. v. D.

23 November.

UIT DE STUDEERCEL.

Het is bekend, dat Edmond de Goncourt bij testament heeft ingesteld eene particuliere *Académie Française*, waarvan Alphonse Daudet voorzitter zal zijn. Zijn persoonlijk fortuin, zijne kunstverzamelingen, zullen ten bate dier bijzondere *Académie* worden aangewend. Niet ieder heeft dit nieuws met even groote ingenomenheid ontvangen. De conservatieve *Figaro* heeft beweerd, dat het plan van de Goncourt moeilijk te volvoeren zal zijn, dat men er nog niet toe was overgegaan inventarissen der kunstverzamelingen te maken, en dat de oude, trouwe huishoudster, Pélagie, zich beklagde ten voordeele dier académie benadeeld te zijn.

Gelukkig heeft Alphonse Daudet deze beweringen tegengesproken. Er is eene zeer nauwkeurige inventaris gemaakt van de Goncourt's nalatenschap. Daaruit blijkt, dat de nieuwe *Académie* in bezit zal komen van meer kapitaal, dan men oorspronkelijk dacht. De Goncourt bezat een museum van weelde-artikelen en meubelen uit de 18de eeuw, dat zeer kostbare voorwerpen bevat. Wel hebben andere bezitters van zulke collectiën hun best gedaan de verzamelingen van de Goncourt te schilderen als weinig bijzonders, maar dit is een natuurlijk gevolg van den wedijver der verzamelaars onderling. Hun voornaamste streven is bij eene gunstige gelegenheid een voorwerp van hooge waarde voor luttelen prijs te veroveren.

De Goncourt heeft heel zijn leven gestreefd naar de stichting eener vrije académie, waarvan elk lid een inkomen van 6000 francs zou ontvangen, opdat hij onafhankelijk van uitgevers zou kunnen leven. Daarom juist had hij zijne verzamelingen aangelegd, wetende dat zeldzame kunstvoorwerpen altijd in waarde toenemen. Alphonse Daudet is van plan het huis van de Goncourt te Auteuil aan te houden, om er den zetel der académie van te maken, als de financiële toestand het gedooft.

De Goncourt heeft zelf de voornaamste personen aangewezen, die in zijne académie zouden kunnen opgenomen worden, maar eenige zetels ter beschikking van Daudet gelaten. Men zal nu eerlang de samenstelling der vrije *Académie Française* vernemen. Daar in de officiële *Académie*, die zetelt onder het koepeldak van het *Instituut*, door de vrienden van Zola geene pogingen meer zullen worden aangewend, om hun kandidaat op de vakante zetels van Dumas *fijs* of Say te plaatsen, schijnt het nu vast te staan, dat de auteur van *Rome* het opgeeft, en zich tevreden zal stellen met de *Académie* van de Goncourt.

Er is voor het denkbeeld van deze vrij wat te zeggen. In de officiële *Académie* hebben de geestigste en geniaalste Fransche auteurs niet altijd eene plaats bekleed. Onder degenen, die buiten de *Académie* werden gesloten, zijn de besten te noemen, zooals door mij is aangewezen hier terzelfde plaatse in

het voorjaar van 1894. Het eigenaardige is tevens, dat de *Académie Française* altijd uiterst conservatief is geweest. In 1828 wees zij zelfs Alphonse Lamartine af, maar herstelde hare fout in het volgende jaar. Langzamerhand opende de *Académie* hare deuren voor de aanhangers der Romantiek: in 1841 werd Victor Hugo, in 1843 Sainte-Beuve, in 1844 Prosper Mérimée, in 1852 Alfred de Musset, in 1846 Alfred de Vigny, in 1869 Jules Janin, in 1873 Alexandre Dumas fils gekozen, maar de voorstanders der realistische en naturalistische kunst, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert en Emile Zola, werden gedurig tegengewerkt.

Hoe zal het lot zijn der nieuwe kunstenaars, die uit verzet tegen het Naturalisme zich Symbolisten noemen? Voor éénige weken verscheen een aardig boek van een groot vriend der Symbolisten, van Remy de Gourmont: *Le livre des masques. Portraits symbolistes. Les masques dessinés par F. Vallotton.**) Men vindt hier dertig namen van oudere of jongere schrijvers, waarvan enkele overleden zijn, en zeer zeker maar weinigen zullen dingen naar de eer, om een zetel in de officiële *Académie* in te nemen. Tot de overledenen behooren de Graaf de Villiers de l'Isle-Adam — de door en door geniale auteur van *Morgane*, *Axel* en *l'Eve future* — en Paul Verlaine. Onder de levenden, die door hun letterkundig talent de *Académie* geen oneer zouden aandoen, vindt men hier Maurice Maeterlinck en J. K. Huysmans.

Remy de Gourmont heeft eene zeer treffende schets gegeven van den geheel oorspronkelijken, geheel eigenaardigen arbeid door den Gentschen advocaat Maeterlinck tot nog toe voltooid. De helden en heldinnen van Maeterlinck schijnen altijd met eene mysterieuse smart te worstelen, niet ongelijk aan die, welke in het begin dezer eeuw door de helden van Novalis (Von Hardenberg) werd geleden. De Gentsche dichter veroordeelt de kinderen zijner fantasie tot de folteringen van den twijfel en vruchteloze worstelingen tegen een onverbiddelijk noodlot. De figuren van Maeterlinck schijnen schimmen — *..en somme ils sont réels, à force d'irréalité*"

Bij Maeterlinck is iets zeer zonderlings en geheimzinnigs. Zijne figuren verschijnen als spookgestalten in raadselachtige bosschen en kasteelen — gelijk uit eene zijner best geslaagde scheppingen: *Pelléas et Mélisande* blijkt. Het allegorisch-symbolisch element is dikwijls vrij onnoozel. In een der eerste tooneelen van het genoemde drama verschijnen vele bedienden in het voorportaal van een mysterieus kasteel, om alle stoepen en trappen te reinigen; eene voorzegging, dat eerlang bloed zal vloeien en vreeselijke gebeurtenissen zullen plaats grijpen. Maar toch komt men langzaam onder den indruk van dezen hoogst eigenaardigen en hoogst oorspronkelijken artist.

Het oord zijner handelingen is altijd ongemeen zonderling — als in eene tooververtelling of in een kindersprookje. Soms is het een eiland met zware boomen bedekt, waar een burcht zich verheft. In groote zalen zitten zwijgende menschen te wachten, niemand spreekt. Meestal wachten ze op den

*) Paris, *Société du Mercure de France* 1896.

dood van een der hoofdpersonen, zooals in *Pelléas et Mélisande*. Het schijnt dikwijls, dat Maeterlinck een herboren middeleeuwer is, die als Chrétien de Troyes of Wolfram von Eschenbach eene vreemde geschiedenis uit de oud-Kymrische of oud-Iersche wereld vertelt. Alles is geheimzinnig en symbolisch, als in de Graal-kasteelen, waar ieder wacht op de komst van een vlekkeloos ridder, die het plechtig woord zal spreken, waardoor eene betoovering zal worden opgeheven.

Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat Maeterlinck geen vreemdeling is in de oud-Kymrische en oud-Bretonsche *romans-d'aventures*. Hij schreef nog kort geleden: *Alladine et Palomides. Intérieur et la mort de Tintagiles, trois petits drames pour marionettes*. Zijn jongste werk heet *Aglavaine et Sélysette* en zoowel in *Tintagiles*, als in *Aglavaine* herkent men namen van Kymrisch-Bretonschen oorsprong.

Bij Maeterlinck doet zich tevens het verschijnsel voor, dat hij eene zeer naïeve taal gebruikt, vol herhalingen en kinderlijken eenvoud, waardoor het mediaevistische van zijne kunst nog meer in het oog springt. Fantazie en poëzie zijn bij hem verwonderlijk kinderlijk van toon. Toch maakt hij indruk door een zeer groot en aangrijpend zielsleven te verbergen achter zijne raadselachtige figuren. Er klinkt soms eene weemoedige muziek in zijne woorden, alsof het eene echo ware van Lamennais' *Paroles d'un croyant*.

In zijn laatsten gedialogiseerden roman: *Aglavaine et Sélysette* is de eenvoud der compositie op nieuw in het oog vallend. In een kasteel leven twee jonge echtgenooten, Méléandre en Sélysette, met eene grootmoeder en een kind, jongere zuster van Sélysette. Aglavaine, de weduwe van Sélysette's broeder, komt bij de echtgenooten vertoeven. Zij schrijft een brief, waarin ze zegt, dat ze nu met hun drieën hun uiterste best zullen doen, zoo mooi te worden, als maar mogelijk is, om elkaar nog vuriger lief te hebben. Ze zullen zooveel schoonheid in hunne zielen opnemen, en rondom zich ten toon spreiden, dat er geene plaats meer zal overblijven voor ongeluk en droefheid, en, zoo dezen toch zouden willen binnentreden, ondanks alles, dan zouden zij moeten trachten mooi te worden, voordat zij durfden kloppen aan de deur.

Wanneer Meléandre de schoonheid van Aglavaine beschrijft, zegt hij, dat zij geheel anders is dan de gewone vrouwen. Hare lange hairen bezitten iets geheel bijzonders, men zou zeggen, dat zij deelden in hare gedachten... zij glimlachen of weenen naarmate ze gelukkig of ongelukkig is, zelfs dan wanneer zij niet weet of ze zich gelukkig moet gevoelen, of wel ongelukkig...

Du sublime au ridicule — zou het hier moeten heeten — *il n'y a qu'un pas*. En dit is het eigenaardige in dezen zeer origineelen auteur — hij ontduikt de critiek. De geniale Russische romanschrijver Dostojewski zeide eenmaal tot een man van betcekenis — Melchior de Vogüé — dat men niet moet trachten Rusland te begrijpen, dat men in Rusland moet gelooven. Het gaat zoo met de lezers van Maeterlinck — men mag hem bewonderen, meer niet. Raakt men zijn kunstgewrocht aan, dan gaat het ons als de knaap, die met ruwe vingers

een bont gekleurde vlinder vasthoudt — de goudstof der kleuren is verdwenen, de arme vlinder is ontviid.

In zijn jongste kunstwerk — *Aglavaine et Sélysette* — openbaart Maeterlinck meer belangstelling voor de Schoonheid, dan in vroegere geschriften. De oude grootmoeder Méligrane zegt, als zij Aglavaine ziet: „Ik geloof niet, dat het geoorloofd is zoo mooi te zijn”. In het voorbijgaan merk ik op, dat ook de naam Meligrane tot den Britsch-Kymrischen sagenkring behoort. Ik vind zoowel *Aglavaine* als *Méligrane* terug in de namen *Agravaynes* en *Mellyagrauce*, die Sir Thomas Malory gebruikt in zijn *La morte Darthur*, omstreeks 1470 in middel-Engelsch geschreven, eene uitvoerige compilatie bevattend van alle vroegere Arthur- en Graalgeschiedenissen.

Remy de Gourmont heeft in zijn *Livre des Masques* gezegd, dat Maeterlinck geheel ideaal is in de schildering der liefde als hartstocht. Hij voegt er alleen bij: „*S'il parle des femmes, qui sont autre chose qu'une âme, c'est pour s'enquérir, du sel mystérieux qui conserve à jamais le souvenir de la rencontre de deux bouches*”. In *Aglavaine et Sélysette* openbaart Maeterlinck nu evenwel een groot talent om de verrukkingen eener jonge liefde uit te drukken.

Zoodra Aglavaine in het kasteel van Méléandre en Sélysette is aangekomen, verovert zij stormenderhand de harten van beiden. Spreekt ze met den jongen man, nadat deze gezegd heeft, dat hij, sinds hij haar acht dagen gezien heeft, zich vast voorstelt in dezelfde wieg met haar geboren te zijn, dan klinkt de allerhoogste mystieke passie in de volgende woorden van Aglavaine: „Als ik je omhels, schijnt het me, of ik me zelve omhels, me zelve, mooier geworden dan ik in waarheid ben. Ik ben alleen mooi, als jij bij me bent, ik versta mijne ziel alleen, als ik je ziel mag verstaan. Ik zoek me zelve buiten me, en in jou vind ik me zelve terug. Ik zoek je buiten me, en in mij zelve vind ik je terug. Ik kan geen onderscheid meer maken tusschen onze handen, onze zielen en onze lippen. Ik weet al niet meer of je mijn glans bent, of dat ik je licht ben geworden! Alles is in onze wezens zoo saamgesmolten, dat het niet mogelijk is te zeggen, waar een van ons beiden begint en waar de andere eindigt... De geringste van je bewegingen openbaart me aan mij zelve; iedere glimlach, ieder stilzwygen, ieder woord van je heft me op tot nieuwe schoonheid... Ik gevoel, dat ik bloei in jou, zoo als jij bloeit in mij: we worden gestaag herboren, de een in de andere...”

In dezen pathos is zeer veel, dat aan de eerste werken van Victor Hugo, zelfs aan den *Autouy* van Alexandre Dumas herinnert. Maar er is gloed en passie, die door eene tooneelkunstenares als Sara Bernhardt zou moeten worden vertolkt om in volle betooverende schoonheid uit te komen. Werd dit gezegd door eene middelmatige actrice, dan zouden deze woorden den indruk maken van de onzinnigste overdrijving. En zoo is het met al het werk van Maeterlinck. Willen we het met al te critische blikken beschouwen, dan rijst een nevel voor onze oogen.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

XII.

Anna de Savornin Lohman, schrijfster van „*Miserere*”, *Vragensmoede*.
Amsterdam, P. N. van Kampen & Zoon, (zonder jaartal, 1896).

De schrijfster van *Vragensmoede* heeft het aan lezers en beoordeelaars heel gemakkelijk gemaakt. Zij heeft ze overrompeld, meegesleept, ze heeft ze met groote belangstelling doen luisteren tot het einde. *Vragensmoede* is een prachtig kunstwerk, waaruit de onafhankelijke, fiere geest eener zeer ernstig beproefde, zeer fijngevoelige jonge vrouw spreekt. Er is in dit kunstwerk meer dan eene artistieke schepping, er is een brok leven, zeer innig en trillend leven in.

Freule de Savornin Lohman heeft in dit kunstwerk de worstelingen van haar eigen gemoed gekristaliseerd. Ze heeft de lessen door harde levenservaringen opgedaan in waarschuwend leering voor hare lezers omgezet. Ze heeft dit gedaan als eene artiste van zeer opmerkelijk talent — en daardoor aan dit boek eene allergewichtigste beteekenis gegeven. Haar roman boeit van de eerste bladzijde tot de laatste, omdat niet alleen de bekoring van eene aangrijpende vertelling, maar vooral de lijdensgeschiedenis eener fijn besnaarde ziel onze aandacht in beslag neemt.

In *Vragensmoede* komen maar weinige, doch alle zeer belangrijke, personen. In de eerste plaats maakt men kennis met Jonkheer en mevrouw Werter, hunne dochter Nettie, eene nicht freule Hubertine Werter, en een logée Annie de Guérette. Voegt men hierbij den heer Van Uytweerde, dan is het personeel al bijna compleet. Deze geheele kring is anti-revolutionnair.

De familie Werter, vader, moeder en dochter — er komt van tijd tot tijd nog een zoon Edmond te voorschijn — is anti-revolutionnair met een Haagschen tint. Freule Huberte Werter is uiterst hevig in hare overtuiging; calviniste en ijveraarster, lezeres van de(n) *Standaard*, bewonderaarster van hét „eminente hoofd” te Amsterdam, enz., enz.

Misschien zou hier mogen gevraagd worden, of in eene vertelling met personen, door de verbeelding te voorschijn geroepen, wel een historisch, een levend persoon, mag optreden. Er is in dit verhaal zooveel historisch element, dat het vermelden van dezen éénen persoon zeer te verschoonen is, vooral omdat alles in anti-revolutionnaire kringen voorvalt.

Toch blijft het bedenkelijk in een roman levende historische personen te doen optreden, omdat dan de betoovering der fictie zelve verbroken wordt. Het is dus niet wenschelijk het voorbeeld van George Samarow te volgen. In *Vragensmoede* is zoo veel uitnemends, dat juist daarom op deze eenigszins bedenkelijke voorstelling vooraf moet gewezen worden.

Hoofdpersonen zijn Huberte en Van Uytweerde — beiden ijverend met den edelsten ijver voor de heiligdommen van hun hart, die eigenlijk meer in hun hoofd moeten gezocht worden. Zij strijden hand aan hand, daar gelijkheid van overtuiging en geloof hunne liefde na hun huwelijk altijd inniger doet worden. Maar de telcur-

stellingen van het leven blijven niet uit. Huberte heeft in hare heilige overtuiging hare vriendin Freule Annie de Guérette, ten sterkste afgeraden een huwelijk aan te gaan met haar neef, Jhr. Edmond Werter, omdat die geheel voor de wereld leeft, en haar geloof niet deelt. Het nobele jonge meisje gehoorzaamt Huberte, offert hare neiging op, wordt ziekenverpleegster en later diacones, terwijl Jhr. Edmond, verbitterd door het verijdelen van zijne liefste hoop, met loszinnige vrienden in den wereldschen modder wegzakt, en eindelijk verdwijnt naar de Oost.

Eene tweede hoofdhandeling wordt afgespeeld tusschen de leden der anti-revolutionnaire partij in Den Haag, als het hun gelukt hun knap medelid Van Uytwerde tot minister te doen benoemen. Al wat de schrijfster mededeelt over den politieken strijd, over hetgeen in de Tweede Kamer gebeurt met den minister Van Uytwerde, schijnt mij die warmte en realiteit te missen, welke overal elders in dit kunstwerk te prijzen zijn.

Zeer veel schoons trekt de aandacht.

Huberte, de heldin, heeft in haar „eigen-gerechtigden hoogmoed” het geluk van twee jonge menschen verwoest. Zij bouwde op hare „wreede Godsvoorstellingen” en vroeg er niet naar, of zij het recht had met hare „koude theorieën van onbewezen geloofsartikelen” twee menschenkinderen te scheiden, die elkaar lief hadden. Aan het slot van den roman heeft het leven Huberte geleerd, dat zij geen vrede zou vinden bij haar aangeleerd opvoedingsgeloof, zoodat zij met bitter zelfverwijt het door haar gestichte onheil betreurt. Maar toen zij hare allerliefste vriendin Annie afried met den wereldsgezinden Edmond Werter eene verloving aan te gaan, toen kende zij het leven niet. „Zij wist nog niet, dat het sterker is dan wij allen, dat het ook de sterksten onder ons meedoogenloos breekt, arme, zwakke menschen, die wij zij n. Maar Huberte Werter was

sterk, — en in haar overmoedig zich dat zelve bewust zijn durfde zij, uittartend, den strijd met het leven opnemen.”

Mooi is ook de korte liefdesverklaring van Van Uytwerde aan Huberte, des avonds aan het strand te Scheveningen, als de *mondaine vanity-fair* dwarrelt over het terras, en zij beiden zich verwijderd hebben. Lang wandelen ze zwijgend, aarzelend te spreken.

„En in eens vroeg hij haar, haast zonder „vreezen voor het antwoord, zich zoo zeker „voelend, dat God hem geven zou, wat „hij begeerde.

„Huberte, — deel mijn strijd, mijn zorgen, — mijn leven! Wees mijn vrouw! „Wil je het, — wil je mijn vrouw zijn?”

„Ja,” zeide zij eenvoudig. Zij kon in „dat eerste oogenblik niet anders uitbrengen. Het was al te veel geluk; het over„stelpde haar, zij de sterke, zichzelf beheerschende Huberte was overweldigd; en „zij was te hooghartigeerlijk, om eene „comédie te willen vertoonen van uitstel „vragen, zich bedenken willen.”

„Mijn God! — ik heb je al zoo lang „liefgehad — je weet niet hoe lang,” — „zei ze eindelijk, en hare stem trilde van „ingehouden gelukstranen.

„Hij drukte zwijgend haar hand. Zij „doorleefden beiden dat eene ondeelbare „oogenblik van niets meer wenschen, „van zich volmaakt-bevredigd voelen, dat „nooit terugkeert een tweede maal. En „boven hen fonkelde de starrenhemel, een „belofte dacht hij in zijn extaze, van het „licht, dat met hem zou mede gaan, altijd.”

Er is in deze voorstelling iets meesterlijks — beide door waarheid en fijnheid van gevoel — dat meesleept en doet juichen. Naar mijne meening heeft de schrijfster hier en elders in haar kunstwerk aanspraak op den rang van eene zeer gedistingeerde kunstnares, zoo als er zich maar weinige voor doen in de laatste twintig jaren.

Uitmunten heeft ze gemotiveerd, hoe

bitter het lijden was van de arme Annie, die haar Edmond opgeeft, omdat Huberte haar heeft gewaarschuwd, dat een huwelijk zonder geloofsgemeenschap nooit gelukkig kan zijn. En dan zegt ze: „Annie rede, neerde er niet tegen. Wat Huberte uit, sprak was immers haar eigen twijfel en angst. Zij geloofde volkomen in die zelf, ontzeggende leer, die haar van kind af was, ingeprent, leer van een wreeden God, die in Zijn kinderen begeerten voedt en, banden legt, als een beproeving hunner trouw aan Hem, of zij dan ook in staat zijn die met bloedigen strijd los te rukken, om Zijnent wille, om Hem offers te brengen — maar heur hart, heur arm, naar een beetje geluk smachtend menschenhart, brak er onder — onder dat geloof.”

En later, als de auteur heeft opgemerkt, dat Huberte zich in het minst niet verantwoordelijk gevoelt, schoon ze de toekomst van twee jonge menschen heeft verwoest, voegt ze er bij: „Het is de zegen en de vloek beide van zulke op onwrikbare dogmen gegrondveste gelooven, dat hunne apostelen handelen durven met blind zelfvertrouwen.”

„Eerst in het oogenblik, waarin de twijfel aanvangt, waarin de raadselen van het leven op hen aanstormen, hen doen wankelen, komt de herinnering aan het, geen eenmaal in hun naam gezondigd werd, als een marteling te meer opdoemen uit het ontrouwen geworden verleden!”

Zeer fijn gevoeld zijn de vele teleurstellingen, die Van Uytweerde en Huberte doorleven, als ze zich in het Noorden vestigen; als het uitnemend anti-revolutionair Kamerlid een krant — de *Westerwouder bode* — gaat redigeeren tot het maken van propaganda voor het neo-Nederlandse-Calvinisme. Overal stuiten man en vrouw op den onwil van hun eigen huisgenooten des geloofs. „Het leven was begonnen aan hen te arbeiden met zijn, fijn geslepen, scherp gepunte werktuigjes, die de fijnste vezelen in het hart vernielen, en de teerste roerselen der ziele doorboren

„met eene onzeggelijke wreedheid van, dagelijks toegepaste behandeling.”

Beeldig mooi is de geschiedenis van Huberte's eerste bevalling, waarbij zeer fijn psychologisch is aangeduid, dat Huberte in den nood van het moederworden meer op den bekwamen dokter Vrede vertrouwd, dan op den Hemel. Het is wederom eene zeer knappe bladzijde. De jonge kraamvrouw wenscht na al het doorgestane leed, haar kind te zien — en de baker voldoet aan haar verlangingen.

— „Nu dan — heel eventjes maar,” zei de baker heel gewichtig doende, en ze nam iets uit de wieg, een poezelig mollig lichaampje van rozig vleesch, met fijng gevormde blanke knuistjes en voetjes; een kindje, zooals moeders het zich wenschen: sterk, gezond, met een grappig beetje zijden haar al, en groote, klare oogen en regelmatige trekjes. Zij moest het telkens weer streelen, voorzichtig, zoo voorzichtig, alsof het in eens breken zou; het teeder beroeren, als om er zeker van te wezen, dat het dáár was, werkelijk dáár, en haar toebehoorde; dat al die vreeselijke uren nu doorleefd waren, zich veranderd hadden in geluk.”

Zeer juist is daarbij gevoeld de onrust van Huberte over haar ongelooft. Ze roept Van Uytweerde — en vraagt of God het haar zou kunnen vergeven. Hij antwoordt alleen: „God is goed!” — met een plotse, ling beter begrijpen, een ruimer inzicht, zooals het, ondanks zijn beëngd dogmen, geloof van wreede consequenties, soms door hem ging.”

In onze letterkunde is wel meer de weelde en de angst van eene jonge moeder geschilderd. Men denke aan de geniale bladzijden, door Wolff en Deken aan de bevalling van Daatje Leevend onder het gastvrij dak van Tante Martha de Harde gewijd. Onze litteratuur levert weinig zoo volkomen goed geslaagde tafereelen uit het burgerlijke leven als deze uit den misschien wat al te gerekten *Willem*

Leevend. Het schijnt mij niet meer dan billijk te erkennen, dat het geciteerde tooneel uit *Vragensmoede* — Huberte en de jonggeborene: Huberte en Uytweerde — tot eene vergelijking met Daatje Leevend en Abraham Rijzig uitnoodigt, en dat onze jonge auteur, die meer dan eene eeuw na Betje en Aagje ditzelfde onderwerp behandelt, met volkomen vertrouwen mag zeggen, dat zij niet te veel gewaagd heeft.

Of is het niet voortreffelijk goed gedacht, wanneer zij Van Uytweerde met verrukking naar de jonge moeder en het kind doet staren: „Hij streefde, in lieflijke „gedachte verloren, heur loshangend haar, „dat als een fijn netwerk zich verwarde „over de kant van haar nachtkleed. — „Zij kwam hem voor als iets nieuws, iets, „dat hij nog nooit zoo gekend had, zoo „teer bleek, met fijn-blauw geaderde slapen, „mat leunend in de sneeuwige kussens, „met in haar armen dat kleine, nieuwe „leven, dat hun liefde vertegenwoordigde, „tot een uitgesproken daad maakte. En „dan, kwam een groot, drukkend besef „over hem van de ontzettende verant „woordelijkheid, die op hem rustte voort „aan, tegenover dat onbewuste kind, tot „aanzijn geroepen door hun bewusten wil. „Midden in zijne zalige vreugde over het „heden mengde zich reeds een bitteren „voorsmaak van onzekere toekomst, die „aan alle geluk, op deze droevige aarde, „een grondtoon van weemoed geeft.”

Telkens en telkens verrast Anna de Savornin Lohman ons met treffende kleine, door en door juist geobserveerde bijzonderheden. Annie de Guèrette, die op Huberte's raad Edmond Werter heeft afgewezen, heeft het gebracht tot diacones. Maar Edmond's zuster, Nettie Werter, is zeer verontwaardigd over de weigering, die hij heeft moeten ondervinden.

— „Ik houd niet van een christendom,

„dat andere menschen niet goed genoeg „voor zich vindt, — en ze daardoor levens „lang ongelukkig maakt!” — zei ze scherp „en hatelijk.

De diacones, die nog altijd met hare arme. nooit overwonnen liefde moet kampen, antwoordt:

— „Ik heb het goede deel gekozen. Ik „kon niet anders!”

— „En Edmond dan?” — riep Nettie, „met niet meer te bedwingen bitterheid. „Wat komt het er op aan, wat er nu van „hem wordt, als jij maar in den hemel „komt, niet waar?”

„Maar de diacones, sterk nu weer in „haar welomschreven Gods-voorstelling:

— „Hij is Gods kind — in Zijn hand. „Hij zal hem nog redden langs Zijn weg. „Het is Zijn wil, dien ik deed, met de „mijne.”

Uitmunten waar — uit het volle menschenleven met vaste hand gegrepen! En dat is trouwens overal in *Vragensmoede* op te merken, mocht de voorstelling van Jhr. Uytweerde als minister, sprekend in de Tweede Kamer, het minst geslaagd schijnen. Doch dit is van ondergeschikt belang bij zooveel, wat uitblinkt en aantrekt. De schrijfster heeft zeer ernstig, zeer lang gedacht, geleden, gestreden, vóór dat ze zulk eene schepping kon leveren. Hare voldoening moet zijn, dat haar kunstwerk van veel meer beteekenis is, dan de tallooze vertellingen, die dag aan dag door jonge auteurs *utriusque generis* worden in het licht gegeven.

Buitengemeen aangrijpend is de opdracht van dit werk aan haar vader, Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, waarin ze volkomen oprecht bekend met de Calvinistische en anti-revolutionnaire beginselen te hebben gebroken, maar zich verheugt, dat eene innige liefde tusschen vader en dochter is gebleven.

T. B.

GETTY CENTER LIBRARY

3 3125 00609 5604

